

చరిత్ర

హిందూ దేశ,ఆంధ్రుల,సాహిత్య,తత్వ

జగత్కథ

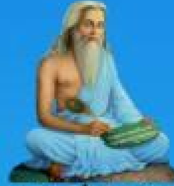
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

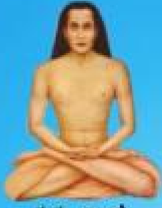

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

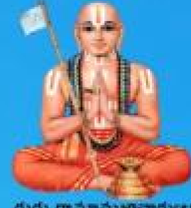
శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

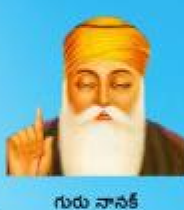

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

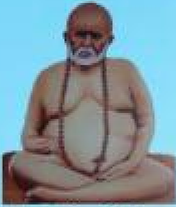

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

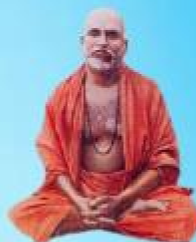

గురు సాయి బాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: Inc

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre
Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900 | 1901-1910 | 1911-1920 | 1921-1930 | 1931-1940 | 1941-1950 | 1951-

Subject

Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects...

Language

Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

జగత్కథ

(హెచ్. జి. వెల్సుగారి
గ్రంథమున కనువాదము.)

కోమాండూరి శఠకోపాచార్యులు,
ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

విషయసూచిక.

అధ్యాయము.

పటముల సూచిక.

పటముల సూచిక.

సంజ్ఞాసూచిక.

ఈ. ఉ.	ఈశావాస్యోపనిషత్తు
ఋ. సం.	ఋగ్వేదసంహిత
ఐ. ఉ.	ఐతరేయోపనిషత్తు
క. ఉ.	కఠోపనిషత్తు
కే. ఉ.	కేనోపనిషత్తు
ఛాం. ఉ.	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు
తై. ఉ.	తైత్తిరీయోపనిషత్తు
ధ. ప.	ధమ్మపదం
బృ. ఉ.	బృహదారణ్యకోపనిషత్తు
భ. గీ.	భగవద్గీత
మ. స్మృ.	మనుస్మృతి
శ్వే. ఉ	శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు

జగత్రథ

విశ్వమున భూలోకప్రస్థానము.

మన జగత్తు పూర్వపుస్థితి ఇంకను స్పష్టముగ తెలియదు. రెండుశతాబ్దముల క్రిందటివారికి గడచిన మూడు వేలయేండ్ల చరిత్రమాత్రమే తెలిసెను. అంతకుపూర్వపు సంగతులకు, గాథలు ఊహాలునే ఆధారమయ్యెను. చాల వరకు నాగరికులీ ప్రపంచము క్రీ. పూ. 4004 వ యేట హఠాత్తుగా సృజింపబడెనని నమ్మిరి; అది ఆసాలు వేసవినా, లేక శరదృతువునా, అని మాత్రము విద్వాంసులు తర్కించుచుండిరి. వారు † హీబ్రూ బైబిలులోని కొన్ని మాటలకు కేవలశబ్దార్థమునే గ్రహించి, అందుపై విచక్షణలేని మత నిర్ణయములజేసిరి; అందుచే, ఇట్టిలసంవర్శపు అపోహాలు కలిగెను. మతబోధకులు నిట్టిభావముల వదలి చాలకాల

† 'హీబ్రూ' యూదదేశపు ప్రాచీనభాష. ఏసుక్రీస్తు యూద వంశజుడు, యూదదేశమందే తన నూతనమతము స్థాపించెను. అందునే బైబిలంతయు మొదట హీబ్రూలోనే రచింపబడెను. ప్రపంచమిట్లు హఠాత్తుగా ఇటీవలనే సృజింపబడెనను భావము యూద క్రైస్తవ మహమ్మదీయులలోనే పూర్వముండెను. అనేకయుగములనుండి కల్పములనుండి కూడ ప్రపంచము కలదనియే ప్రాచీనహిందువులు బాగుగ నమ్మిరి. హిందువులు వైదికకార్యములందుచేయు సంకల్పమంత్రములో కూడ ఈసనాతనత్వము అనుదినము జ్ఞప్తికి తేబడుచుండును.

మైనది. మనమున్న యీవిశ్వ మతిదీర్ఘకాలమునుండి ఉన్న దనుట సర్వసమ్మతము. (అది అనాదికావచ్చును) ఒకగదిలో ఎదురెదురుగ నద్దముల బెట్టుచో, ప్రతిబింబములచే నాగది యనంతమని భ్రమకలుగును; అట్లే, ప్రపంచపు బాహ్యాదృశ్యము కొంత మాయగా గన్పడును. మనజగ మారేడువేలయేండ్లనుండి మాత్రమున్నదనుట కేవలము నిరాధారము.

మనభూమి గోళప్రాయమై నారింజపండువలె కొంచె మదిమినట్లుండును. దానివ్యాసము రమారమి 8000 మైళ్లు. అది గోళరూపమని కొద్దిమంది ధీమంతులకుమాత్రము రమారమి 2500 యేండ్లనుండియు దెలియును. కాని అంతకుపూర్వికులు అది బల్లపరుపని తలచిరి. భూమికి గ్రహనక్షత్రములతో నుండు సంబంధమునుగూర్చి అనేకవిచిత్రభావము లుండెను. భూమివ్యాసము, భూమధ్యరేఖకన్న ధ్రువములయొద్ద 24 మైళ్లుతక్కువ. భూమి తన అక్షముపై 24 గంటల కొకసారి తనచుట్టుతిరుగును; అందుచే క్రమముగా రాత్రి బవలు కలుగుచుండును. కొంచెము కోలయగుకక్ష్యలో భూమి సాలుకొకసారి సూర్యునిచుట్టి వచ్చును; (ఈమార్గమే దానిక్రాంతివృత్తము.) దానికి సూర్యు డతిసమీపమైనపుడు 915 లక్షలమైళ్లు, అతిదూరమైనప్పుడు 945 లక్షలమైళ్లు దూరముండును.

చంద్రుడు భూమికన్న చాలచిన్నదై, సుమారు 2,39, 000 మైళ్లదూరమున భూమిని చుట్టివచ్చుచుండును. భూచంద్రులేకాక, బుధుడు 360 లక్షల మైళ్లదూరమున, శుక్రుడు 670 లక్షల మైళ్లదూరమున, మఱియు భూవృత్తమున కావలనున్న అంగారక, బృహస్పతి, శని, అరుణ, వరుణులు వరుసగా సుమారు 1410 లక్షలు, 4830 లక్షలు, 8860 లక్షలు, 17,820 లక్షలు, 27,930 లక్షలు మైళ్ల దూరమున సూర్యునిచుట్టు దిరుగుచుండును. ఇట్లే ఇంకను చాల అల్పగ్రహములును తిరుగుచున్నవి. ఈకోట్లకొలది మైళ్లదూరము మనకు ధారణగావుండదు. అందుచే గ్రహసంఘములన్నిటిని చిన్నస్కేలు (పరిమాణము)లో భావించిన, ఆదూరము బోధపడును.

భూమి నొక అంగుళపు వ్యాసముగల చిన్న బంతిగా నెంచుము. అప్పుడు సూర్యుడు 9 అంగుళల వ్యాసము కలిగి, 323 గజముల (అనగా నాలైదు నిముసముల నడకపట్టు 1/5 మైలు)దూరమున ఉన్నట్లగును. అప్పుడు చంద్రుడు, మనభూమికి 2½ అంగుళలదూరమున, ఒకచిన్న బఠాణి గింజంత యుండును. సూర్యునికి వరుసగా125,250 గజముల దూరమున, (భూసూర్యులమధ్య) బుధుడు, శుక్రుడు నుండును. ఇక వీటివెలుపల చుట్టును ఖాళీగానుండును; భూమికి

ఆవల 175 అడుగులదూరమున అంగారకుడు, రమారమి మైలుదూరమున ఒకఅడుగు వ్యాసముతో బృహస్పతి, ఇంకగ్రొంచెము చిన్నదై రెండుమైళ్లదూరమున శని, నాల్గు మైళ్లదూరమున యూరేనసు (అరుణుడు) ఆరుమైళ్లదూరమున నెప్ట్యూను (వరుణుడు) నుందురు. వీటికావల (ఈస్కేలుప్రకారమును) వేలకొలది మైళ్లవరకు చిన్న నలుసులు, ఎగయు ఆవిరి పొగయు దప్ప, అంతయు శూన్యముగ నుండును. అతిసమీపమగు నక్షత్రము ఈపరిమాణమున భూమికి నలుబదివేలమైళ్ల దూరమందుండును. జీవనాటకరంగస్థల మెంతవిశాలమో ఈపై అంకెలచే గొంత వరకు తెలియును. మహావిశ్వమంతటిలోను, నిశ్చయముగా ప్రాణులుండుట మనభూతలమునమాత్రమే. భూతలముకు భూగర్భమధ్యముకు ఉన్న 4000 మైళ్లదూరములో పైనుండి మూడుమైళ్లలోతువరకు, వాయుమండలములో అయిదుమైళ్లయెత్తుకును మాత్రమే, ప్రాణులుండును; మిగిలిన అనంతవిశ్వమును నిర్జీవమై, శుద్ధశూన్యముగ గన్పట్టును. మహాసముద్రమున 5మైళ్లలోతుమాత్రము గమనింపగలము. ఇప్పుడు గాలియోడలపై ఆకాశమున సుమారు 4 మైళ్లయెత్తుకు మాత్ర మెగురగలము. బెలూనులో 7 మైళ్లయెత్తుకు నరు లతిశ్రమపై వెళ్లగలరు;

5 మైళ్ళ ఎత్తునకే ఏ పక్షియు వెళ్లలేదు; గాలివాలునబడిన చిన్నపక్షులు, పురుగులు పోవుచో, ఆయెత్తులోపుగనే స్పృహతప్పి క్రిందబడును. †

---

† విమానములపై సుమారు పది, పండ్రెండు మైళ్ల యెత్తునకు గూడ నిటీవల కొందరు (ముఖ్యముగా రష్యనులు అమెరికనులు) కష్టముపైన వెళ్లగలుగుచున్నారు. కాని అంతకన్న యెత్తునకు వెళ్లుటకును, ఇతరగోళములతో మరియేరీతిగాను వార్తలుగాని సంజ్ఞలను పంపుటకును గ్రహించుటకునుగూడ ఎవరికిని ఇంకను సాధ్యపడుటలేదు. మిగిలిన విశ్వము నిర్జీవముగ గన్పడుననుటలో ఇంకెక్కడను ప్రాణులుండవని శ్రీ వెల్సుగారి అభిప్రాయముకాదు. భూమి కావల అనంతమహావిశ్వమందు ప్రాణిచిహ్నములు మనకు గన్పడకపోవుట, మన యల్పజ్ఞతను మాత్రమే సూచించును. మన కతిసమీపగ్రహమగు అంగారకునందు నరులున్నారని, లేరని, జరుగు చర్చ యింకను సరిగా తేలలేదు; పైన చెప్పబడిన కాల ఖండములో సుమారు 2400 అల్పగ్రహములు, నెప్ట్యూను కావల 'ప్లూటో' అను ఇంకొకగ్రహమునుగూడ, సౌరకుటుంబములోనే కనుగొనబడెను; ఈ సౌరగ్రహముల స్థితినిగూర్చియు, మనకు స్పష్టముగా తెలియదు. ఆకాశమున గన్పడు నక్షత్రములలో అనేకములు మన సూర్యగోళముకన్నను చాలా పెద్దవి. సూర్యునివంటివి ఇంకను పెద్దవి సుమారు మూడువేలకోట్ల మహాగోళములు కలవని బలీయమగు దూరదర్శినులద్వారా లెక్కింపబడినది. అవి అసంభావ్యదూరమున నుండుటచే, మనకు మిక్కిలి చిన్నవిగా గన్పడును. మన బుధశుక్రభూమ్యాదుల వలె చుట్టుతిరుగు గ్రహములు (వానికి మన చంద్రునిబోలు ఉపగ్రహములు) వీటికిని యుండును. మిక్కిలిదూరమగు ఖగోళకాంతి మన భూమిని చేరుటకు 14 కోట్ల యేండ్లు పట్టునట. (కాంతి సెకండుకు అనగా క్షణముకు 1,86,000 మైళ్లవేగ

విద్యుద్వేగమున బోవుచుండును.) మన కటిసమీపమునని తోచునక్షత్రములుకూడ అర్బుదములకొలది మైళ్లదూరమున నుండును; ఇందుచే మనకు గోచరించుమహావిశ్వ మెంత విస్తీర్ణమైనదో యూహింపవలెను. ఇదంతయు బలీయమగు దూరదర్శనికి దృశ్యమగునది; దానికిని అందనిది ఇంకను మూడురెట్లు మహావిశ్వముండునని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులలో అగ్రేసరుడగు ఈన్‌స్టీనుమహోదయుడు తెలిపెను. ఈ నిర్వచనము "పాదోఽస్యవిశ్వాభూతాని...త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్ పురుషః" (ఋ. సం. 10 వ మండలం) అను పురుషసూక్తవచనమును జ్ఞప్తికి దెచ్చును. ఇక్లే పదార్థముల సూక్ష్మతయు దుర్గ్రాహ్యము. అభేద్యమని తలపబడిన పరమాణువుకూడ, ఒక గ్రహకుటుంబమువలె, అనేకసూక్ష్మతమపదార్థముల పుంజమని, ఇటీవల దెలియవచ్చినది. ఒక్కొక్క పరమాణువులోని సూక్ష్మతమపదార్థములలోను, అర్బుదములకొలది మైళ్లదూరమున మహావిశ్వమున ఆవరించిన మహాలోకములచుట్టును గూడ, ఏదో అప్రమేయమగుమహాశక్తి వ్యాపించి, వాని స్థానములందుండునట్లాకర్షించి నియమించి యుంచుచున్నది. "తమేవభాంత మనుభాతి సర్వం, తస్య భాసా విశ్వ మిదం విభాతి "(శ్వే. ఉ. 6-14) ఆశక్తిస్వభావమెట్టిదో, ఎట్లు కలుగునో,ఎందుండివచ్చుచున్నదో, వైజ్ఞానికులకింకను తెలియలేదు. ఈశక్తి "అణో రణీయాన్, మహతో మహీయాన్" (క. ఉ.2-20) అనియు "యస్మాత్పరం నాపరమస్తికించిత్; యస్మాన్నాణీయో నజ్యాయోఽస్తికశ్చిత్" (శ్వే. ఉ. 3-9) అనియు ఉపనిషత్తులలో వర్ణించిన సర్వాంతర్యామియగు పరమాత్మకు సంబంధించినదేమో! ఇట్లు విశ్వమంతటను చిద్రూపశక్తి లీనమై వ్యాపించియున్నదని ఊహింపవచ్చును. (కొన్నిచోట్ల కొన్నిలోకములు క్షీణించుచుండ మరికొన్ని క్రొత్తలోకము లేర్పడుచున్నవి. ఇట్లు సృష్టిస్థితిలయములు నిరంతరము కలుగుచున్నవి.) అట్టిచో భిన్నభిన్నపరిస్థితులుగల అసంఖ్యాకములగు గోళములు అర్బు

దములకొలది మైళ్ళదూరమునందుండు, దిక్కులమితి లేని యీ మహావిశ్వ సంతతిలోను, మనభూమిలోతప్ప ఇంకెక్కడను జీవములు లేవనుటకు వీలులేదు. మనగోళపుపరిస్థితులున్నచో ప్రాణులుండుననుటకును వీలు లేదు. మనభూలోకమందే, అతిశీతలస్థలములందు, అత్యుష్ణప్రదేశము లందు, వాయుమధ్యమునందు, సముద్రములో మైళ్ళకొలదిలోతున, ఆ దేశకాలపరిస్థితులకు వీలగు దేహములుగల చిత్రవిచిత్రములగు వివిధప్రాణులు కలవు. ఇప్పుడు భూమిపైలేని రకముల అద్భుతప్రాణులు పూర్వయుగము లందు మన భూమిపై నుండినట్లు స్పష్టనిదర్శనములు కలవు. ఇట్లే గోళాంతరములందును ఉండవచ్చును. సృష్టివైచిత్ర్య మత్యద్భుతము.

జగత్ప్రాలము.

మనభూమి ఎప్పు డేరీతి జనించినదో, వైజ్ఞానికులు చక్కగ విమర్శించినారు. ఈకిష్టగణితపరిశోధనల నిందు వివరింపవీలు లేదు. భౌతికజ్యోతిశ్శాస్త్రములింకను కొమా రావస్థలోనేయున్నవి. మన మింకను సూచనలతోనే తృప్తి పొందవలెను. మనభూమి వయఃకాలపు అంచనా క్రమము గా హెచ్చుగుచున్నది. అదిసూర్యునిచుట్టు తిరుగు ప్రత్యేక గ్రహముగా ఏర్పడి, సుమారు 200 కోట్ల యేండ్లైయుం డును; ఇంకను హెచ్చుకావచ్చును. ఈకాలపరిమితి మన కగ్రాహ్యము. ఈకల్పమున కింకను పూర్వమున మనభూమి, సూర్యుడు, సౌరకుటుంబము అంతయు కలసి అంతరాళము న మిశ్రితమై పల్చని మహాపదార్థముగా వ్యాపించి యుం డును. మహాకాశమం దక్కడక్కడ ఇప్పటికిని అట్టికాంతిమంత మగు పదార్థసంఘాతము ఏదో కేంద్రముచుట్టు తిరుగుచు మబ్బువలె నుండుట దూరదర్శనియంత్రముచే కనబడును. దానినే 'నెబ్యులా' అనగా తేజోమేఘము అందురు. మన సూర్యుడు గ్రహములుగూడ పూర్వ మొకప్పు డీరీతినే లఘుద్రవ్యపుంజముగనుండ, క్రమముగా అందుకొన్ని భా గములు అసలుకేంద్రమునుండి తీగతీగలుగా ఊడి, విడి

పోయి దూరమై, దేనికది వేగుగా ఘనీభవించి, క్రమముగా ఇప్పటిరూపుల నొందియుండునని, చాలమంది జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుల భావన. ఇట్లనేకకల్పములుగా ఘనీభావము జరిగిన మీదట, చివరకు మనము పైనవ్రాసిన్న కాలమునకు మన భూమి, చంద్రుడు, తమతమ వ్యక్తిత్వమును [illegible] ను. అప్పటిగ్రహము లిప్పటికంటె సూర్యునికి చాలసన్నిహితమై, ఇంతకన్న అతివేగముగ సూర్యునిచుట్టి వచ్చుచుండెను. వాటి పైభాగము లుజ్జ్వలమైయుండెను; అంతరిక్షమంతా సూర్యతేజ మత్యుగ్రముగనుండెను. ఆయాదికాలపుభూమి యత్యుష్ణమై ఉక్కు గరగించు కొలిమినో, అగ్నిపర్వతగర్భమునో పోలియుండెను. అందలి లోహగంధకాదులు గూడ ఆవిరిగనుండెను. అప్పటికి జల మగుపడదు. ఇక భూగర్భపు శిలావస్తువులన్నియు మహోద్రవముగ [illegible]. అంతరిక్షమున ఆగ్నేయాస్త్రములవలె [illegible]. మనోవేగమున బయవెళ్ళు అప్పటి సూర్యచంద్రుల మహాతేజమతిశీఘ్రముగా అన్నిదిశలను వ్యాపించియుండును. ఇట్లా క్కొకయుగము గడచినకాలది ఆయాగ్నేయలోకపుతీవ్ర తేజము తగ్గుచుండ, ఆవిరి వస్తువులు చల్లబడి వర్షింప, వాతావరణము కొంత తేలికయయ్యెను. భూతలమును క్రమముగా ద్రవస్థితివీడి ఘనీభవించెను. అందుచే నేర్పడు

శిలలు † వెంటనే మహోద్రవసముద్రమునమునిగి, భూగర్భగతము లగును. అప్పటికి సూర్యచంద్రులు వెనుకటికన్న భూమికి దూరమై చిన్నవగుచుండెను; అంతరిక్షమున వాని గమనవేగమును తగ్గియుండును. చంద్రబింబ మితరగ్రహములకన్న చాలచిన్నది, అందుచే చంద్రకాంతి తీవ్రత బాత్తిగాతగ్గెను. గ్రహణకాలములందు చంద్రుడు సూర్యకాంతిని భూమిపై ప్రసరింపజేయుచుండెను. ఇట్లనేక యుగములు గడచినమీదట,పృథివి క్రమముగా మన ప్రస్తుతభువిగా ఏర్పడినది. ఆవిరి చల్లగాలికి మేఘాకృతినొందెను; భూమిపై నీటివర్షము పడనారంభించెను. ఇంకను వేలకొలది యేండ్లవరకు నీరు చాలవరకావిరిగనేయుండెను;కాని అక్కడక్కడ శిలలపై వెన్నీటిసెలయేళ్ళు ప్రవహించుచుండెను; ఈనీరును వాటితోవచ్చు ఎండ్రును పల్లపుభాగములలో జేర, గుంటలు సరస్సులు ఏర్పడియుండును.

ఇట్లైన భూమిపై తుదకు నరుడు నిల్చి చరింపగలెను. మన మాకాలమునకు భూమికి విచ్చేసినచో, అప్పుడు ఇంకను మట్టినేల వృక్షజాతి లేక, కేవల మాగ్నేయశిలలపై నిల్చియుందుము. అంతరిక్షమున తుపాను, తీవ్ర

† 'శిల' అనుపదమునకు ఇచటను ఇకముందును, 'రాయి' అనియేగాక గట్టిపడిన మట్టి గంధకము మొదలగు ఇతరఘనపదార్థములు అనియు భావము.

ఝంఝామారుతములు, ఊహాతీతమగువర్ష సంపాతము, భీకరముగ మనపై చెలరేగియుండును. ఈ ధారాసారనిర్ఝరములు మన ప్రక్కనుండి శిలల వండ్రుతో లోయలగుండ ప్రవహించి, సెలయేళ్లై, కూలంకషముగా అనూతనసముద్రములజేరి, తాము తెచ్చిన భూసారము నందు జేర్చుచుండును. సూర్యబింబపుచలనము మేఘములగుండ ప్రత్యక్షగోచర మగుచుండెను. అంతలో రోజుకు రెండుసార్లు భూచలనము, భూమి ఉత్క్షేపము, ఆటుపోటులవలె కలుగుచుండియుండును. ఇప్పటివలెగాక అప్పటి చంద్రబింబము రాత్రులం దవిచ్ఛిన్నముగ కనుపడియుండును. భూమివయస్సు గడచినకొలది దినప్రమాణము వృద్ధియయ్యెను; రాను రాను సూర్యుడు దూరమగుచు, ఆసూర్యకాంతితీవ్రత తగ్గుచుండెను; చంద్రగతియు మందగించెను. తుపాను ఉద్రేకముతగ్గి సముద్రజలము వృద్ధియగుచు, భూతలముపై వ్యాపించి క్రమముగా నిప్పటి మహాసముద్రాకృతి నొంది యుండును. కాని అప్పటి కింకను భూతలముపై జీవస్వరూపము లేదు. ప్రాణిహీనములగు నదీసముద్రములు, వంధ్య శిలలుమాత్రము ఉండెను †.

† ఆకాలమున కింకను భూస్థలి సరిగా గట్టిపడలేదు. సూర్యచంద్రు లిప్పటికన్న భూమికి చాలదగ్గరవారై వాటి ఆకర్షణబల మధికముగ నుండెను. అందుచే భూస్థలిలో ప్రతిదినము చలనము ఉత్క్షేపము

కలుగుచుండియుండును. ఇప్పటికిని గ్రహపదార్థమగు సముద్రమునకు పా-
దాపు అట్లే అగుచున్నది.

ఈభూలోకము ప్రత్యేకవ్యక్తియై యిప్పటికి సుమారు 200కోట్ల యేండ్లై యుండునని పైనచెప్పినది ఆధునిక వైజ్ఞానికుల సిద్ధాంతప్రకారము. మన ప్రాచీనభారతీయుల లెక్క ప్రకారము చూచినను; ఇప్పు డీకల్పములో 6 మన్వంతరములు గడచి, 7 వ దానిలో 28 వ మహాయుగము జరుగుచున్నది. ఆప్రకారము ప్రతిమహాయుగములో—

కృతయుగమునకు	1728000	ఏండ్లు
త్రేతా ,,	1296000	,,
ద్వాపర ,,	864000	,,
కలి ,,	432000	,,
చతుర్యుగము అనగా ఒక మహాయుగమునకు	4320000	,,
	71	
మన్వంతరము అనగా 71 మహాయుగములు	306720000	,,
	6	
ఇప్పటికారు మన్వంతరములు గడచి ఏడవదగు వైవస్వత మన్వంతరమున ఉన్నాము కనుక 6 మన్వంతరములకు,	1840320000	,,
ఈ 28 వ మహాయుగము లో కృత త్రేతా ద్వాపర యుగములకు	11664000	

ఈ28వ మహాయుగములోని కృత త్రేతా ద్వాపరయుగములకు	3888000	
ఈకలియుగములో ఇప్పటి వైగవి	5035	,,
మొత్తం ఈకల్పంలో అయినసంవత్సరాలు	1995845035	,,

ఇట్లు మన ప్రాచీనార్యసంప్రదాయపు లెక్కప్రకారము ఈ కల్పారంభకాలము మనభూమికి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వ మేర్పడుటకు శాస్త్రజ్ఞనికులు చెప్పినకాలముకు సుమారుగా సరిపోవును. భూమియేర్పడి ఈ 200 కోట్ల ఏండ్లకన్న ఇంకను చాలకోట్ల సంవత్సరములై యుండును అని కొందరు ప్రతిపాదించుచున్నను భూగర్భశాస్త్రజ్ఞులు ఆ కాలము చూపుచున్నారు. ఇట్లుగుటలో భూమి ఆదిలోని ఉష్ణస్థితి ....

భూమి ఉత్పత్తిక్రమము గురించి ప్రాశ్చాత్యులలో ప్రసిద్ధిగాంచిన లాప్లాస్ (తేజోమేఘము) సిద్ధాంతమును బట్టి చెప్పబడినది. తేజోమేఘములు లఘువుగను సూక్ష్మముగను నుండును. వానిచుట్టు అతిశీతముగ నుండును; అందుచేత తేజోమేఘము మిక్కిలిస్వల్పకాలములో తనయుష్ణమంతయు కోల్పోయి అంధకారబంధురమగునని, చాలబలువగు గనభూమి సూర్యునివంటి గొప్ప మహాగోళము లాకీతిగా నేర్పడియుండదని, కొందరియభిప్రాయము. ఆరంభస్థితిలోనే భూమిపై హిమము మూసిరించిన చిహ్నములు కలవు; అందుచే భూతలము అత్యుష్ణస్థితినుండి క్రమక్రమముగా చల్లబడుచువచ్చినదను టకు వీలులేదని వీరందురు. సూర్యగోళముచుట్టు దానిచుట్టు అర్బుదముల కొలది ఉల్కలు సదా తిరుగుచుండును. ఇట్టి ఉల్కలాకాశమందంతట నుండునని తోచును; భూమిపై ప్రతిరాత్రియు ఉల్కలనేకములు పడు చుండుట మనకు కనబడును. ఈ ఉల్కలపదార్థము ఇనుపగనులలోని

పోడివలె చాలవరకు ఇనుమును కొంచెముగ నిక్కెలు, మట్టి, నీరు, వాయువు వగైరాలు కలసి యుండును. భూమిలోపలిభాగము చాలవరకు ఇనుమే అయియుండునని భూమి తూనికవగైరాలచే తెలిసినది. దానిపైన మట్టివగైరాలున్న సంగతి అందరెరిగినదే. సూర్యగోళమును ఉల్కాపదార్థమై ఉండును; దానిచుట్టు తిరుగుకొన్నికోట్ల ఉల్కలు లేక మేఘములమధ్యనో, దిగంతరాళపు ఇతరపదార్థములలోనో, తగుల్కొనియుండును: లేక సూర్యగోళపు పైభాగము మహోష్ణముచే ప్రేలి ఉల్కలు దూరముగ నెగురగొట్టబడియుండును; లేదా ఏదైన మహా నక్షత్రము సూర్యగోళసమీపముగ పోయినప్పుడు, దాని ఆకర్షబలముచే ఆఉల్కలలో కొన్నికోట్లు సూర్యపరిధినుండి ఈవలకు దూరముగ లాగబడియుండవచ్చును; ఇట్లు సూర్యునినుండి ఈవలబడిన ఉల్కాసమూహము వేగముగ తిరుగుటలో సంఘర్షణముచే కరిగి గట్టిముద్ద కాగా, అందలి లోహపదార్థము బరువుచే లోనికిదిగి 7900 మైళ్ల వ్యాసముగల గోళముగ భూమిలో ఏర్పడగా, అందుపైన సుమారేబది మైళ్లలోపు మాత్రమే మందముగల పెచ్చుగా శిలలు మట్టి ఏర్పడి యుండునని, నీరును గాలియు లోహశిలాదులకన్న లఘువగుటచే పైకి తేలియున్నవని, వీరి యూహ. ఇదియే 'మీటియరైట్' (ఉల్కా) సిద్ధాంత మనబడును. చంద్రుడును ఇట్లే భూమిలో ఒకపెద్ద ముక్క (బహుశః శాంతమహాసముద్ర ప్రాంతపుది) చెదిరి దూరముగ పోవుటచే నేర్పడి అప్పటినుండి భూమి యాకర్షణబలముచే దానిచుట్టు తిరుగుచున్నదనియు వీరు చెప్పుదురు.

భూమికన్న సూర్యుడు ప్రాచీనుడు; కొన్ని నక్షత్రగోళము లింకను పూర్వపువటు; అందుచే మనభూమి యేర్పడుటకుపూర్వమే అనేకకల్పముల నుండి విశ్వమున సృష్టిస్థితిలయములు జరుగుచునేయున్నవి.

సూర్యతేజ మొకప్పుడింకను చాలయుగ్రముగ నుండెనని, విశ్వకర్మ ఆ ఉగ్రతను తగ్గించెనని, పురాణములో ఒకయైతిహ్యము కలదు.

ఇట్లు భూమి యేర్పడిన కొంతకాలమునకు భూమిపై జీవారంభము కలిగెను. ఈపురాతనప్రాణుల సంగతి మనకిప్పుడు ప్రకృతిపరిశోధనమునందు అతిప్రాచీనములగు శిలాజీవశేషములవల్లనే తెలియవచ్చునని ముందు తెలుపబడును. అందుచే ఆశిలాజీవములన నేమియో యిక్రింద తెలుసుకొందము. ఈ మొదటి మన్వంతరములలోని పూర్వయుగములందుండిన వివిధములగు చరాచరప్రాణులు కాలక్రమమున నశించియో లేక హఠాత్తుగా భూకంపాదిప్రమాదములవల్లనో మట్టిపైగిరాలచే కప్పబడుచుండును. వాయుమండలపు ధూళియేగాక, అంతరిక్షమందుండు వేలకొలది ఉల్కలు ప్రతిదినమును భూతలముపై బడుచుండుటచేతను, అగ్నిపర్వతములనుండి పడు శిలాద్రవములవల్లను, ఇతరకారణములవల్లను, నదుభూస్తలము క్రమముగా పెరుగుచువచ్చినది. (ఉల్కాపాతమును నేటికిని ఆకాశమున రాత్రివేళల మనము గమనింపవచ్చును.) పూర్వయుగములందలి చరాచరప్రాణుల దేహశేషము మట్టిపైగిరాలక్రింద అణగిపోయి, క్రమక్రమముగ నిలిచియుండుచు, వాటిలో నిమిడి శిలాధాతువులుగా నేర్పడెను. పూర్వయుగముల జీవజాలములు క్రిందిపొరలలోను, దరిమిలాయుగములవి వాటిపైపొరలలోను, లగ్నములై యుండుట సహజము. అట్లణగియున్న తరుమృగాదుల శరీరములోని మృదుపదార్థములు కొంతకాలమునకు పూర్తిగా నశించును; కాని వాటిస్కంధములు, ఎముకలు, పళ్ళు మొదలగు దృఢభాగములు మాత్రము నశింపకనేయుండును. అయితే వేలకొలదియేండ్లవి గాలి వెలుతురు లేక, పైనుండు బలువుచే అణగిపోయి, సూక్ష్మరూపములై, విరుగ్ణములై, కొంతవికృతాకారమొందును. (ఉ. పూర్వయుగములందలి మహావృక్షశేషములే ఇప్పటి గనులలోని నేలబొగ్గుగా నేర్పడినవి.) ఈపురాతనశిలలను బలీయములగు సూక్ష్మదర్శనియంత్రములద్వారా పరీ

క్షీంతువేని, ఆయాయుగములందేర్పడిన పొరలును, అందిమిడియున్న పురాతనప్రాణుల దేహశేషములును గోచరించును. సంవత్సరంకొలది యేండ్లమధ్యను అనేకప్రకృతిశక్తులును ఇతరకారణములును సంశిలలలోని పొరలసహజస్థితిని కొంతమార్చుచుండును. అందుచే ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము అనుభవము కలిగి నిరంతరము వస్తుపరీక్షచేయువారి అసలుసంగతులు సరిగా గ్రహింపగలుగుదురు. ఆదేహశేషములవల్లనేగాక, పూర్వప్రాణుల చల నముచే నేలపై నేర్పడు చిహ్నములబట్టియు, అప్పటికొన్నిసంగతుల గ్రహింపవచ్చును. ఈశిలలలోని దేహశేషములే ఇంగ్లీషులో “ఫాసిలు” లనబడును.

జీవారంభము.

ఘనీభవించిన మహాశిలల పొరలందున్న ప్రాచీన దేహాశేషముల పరీక్షచేతనే, నరులకుపూర్వపు జీవుల సంగతి మన కిపుడు తెలిసినది. పురాతనమగు డిప్పలలో, రాతిపలకలలో, గులకరాళ్లలో, ఇసుకరాళ్లలో, జంతువులనరములు, పైడిప్పలు, తిత్తులు, కాడలు, పళ్లు, పాదచిహ్నములు, సంఘర్షణము మొదలగు జీవచిహ్నము లిమిడియుండును. మొదటివానల యానవాళ్లు, అప్పటి సముద్రములపోటు, కెరటముల రేఖలుగూడ, ఇందు కనుయోగించును. ఈమహాశిలలపొరలనుండి గ్రహించిన సంగతులవలననే, మనభూమిపూర్వచరిత్ర ఏర్పడినది. అణగియున్న యీశిలలపొరలు వరుసగానుండక, చాలసారులు లూటీయై తగులబెట్టిన గ్రంథాలయపు పత్రములవలె నలిగి, వంకరయై, చెదరి, వికారమై, మిళితమై, విచ్ఛిన్నమై యుండును. అందుచే సమర్థులగు పరిశోధకులనేకులు తమ యావజ్జీవము శ్రమపడి, వీటిచరిత్ర కనుగొని, సరిచేసి సమకూర్చిరి. ఈ శిలాచిహ్నములందు, 160 కోట్ల యేండ్లస్థితి యిమిడియున్నదని నిర్ణయింపబడినది.

మొదటిశిలలలో జీవచిహ్నలేమియు లేనందున, అట్టివానికి, 'అజీవశిల'లని భూతత్వజ్ఞులు పేరిడిరి. ఈ తర

అమెరికాలో ఇట్టి మహాశిలలు కలవు. ఈ శిలల దళసరి బట్టిచూడ, అట్టి వేర్పడుటకు మొత్తము భూచిహ్నకాల మగు 160 కోట్లవత్సరములలో సగము పట్టియుండును. అనగా ధరాసముద్రములు విడిగా ఏర్పడినతరువాత జరిగిన మన్వంతరములు దర్ఘకాలమువరకు జీవులుండినచిహ్నము లే కనబడవు. ఈశిలలపై తరంగరేఖలు, వర్షపాతచిహ్నము లునేకలవు. కాని ప్రాణులుండిన సూచన లేదు. తరువాత జీవ చిహ్నములువచ్చి, క్రమముగా అట్టి వధికమగును. ఆ ప్రథమప్రాణులకాలమునకు "పురాణజీవ" యుగమని భూతత్వజ్ఞులు పేరిడిరి. ప్రథమజీవులసూచించు అల్పప్రాణుల దేహశేషము, ఢిప్పలు, సముద్రపుమొక్కల కాడలు, బూజి పెలు, నాచు, సముద్రక్రిమిశేషాములు, అప్పటివి.

ఆయుగమున ప్రాకుచు వలయాకారముగ దొర్లు కొన్నిచీడపురుగులు పుట్టెను. తరువాత కొన్నిలక్షలయేండ్ల కా మొదటిప్రాణులకన్న హెచ్చువేగబలములుగల సముద్రపుతేళ్ళు బయలుదేరినవి. ఇవియు నంతగా పెద్దవికావు. వీని లో చాల పెద్దవి తొమ్మిదడుగుల పొడవువి. అప్పటికి భూతలమున వృక్షజంతుజాతులు లేవు. నీటిలోగూడ ఇంకను చేపలుమున్నగు వెన్నెముకగల జంతువులు లేవు. ఆప్రాణులచిహ్నములు లోతులేని నీళ్ళనుండి, ఆటుపోట్లు కలుగు

స్థలములనుండి దొరికినవి. శిలలగుంటలందు పాతగోతుల లోను ఉండు నిలువనీటిచుక్కను సూక్ష్మదర్శనితో పరీక్షించుచో, అందు గోచరించు ప్రాణులును, పైనజెప్పిన ప్రాణులును, ఒకేజాతివని తెలియును; పరిమాణమున మాత్రము భేదముండును.

అయినను మనభూమిపై మొదటనుండిన ప్రాణుల రకములన్నియు ఈ పురాణజీవశిలలలో కన్పడునని వీలులేదు. ఆప్రాణిజాతిశరీరమున, ఎముకలు డిప్పలవంటి దృఢపదార్థములు ఉండినవో, లేక బురదనేలనవి చరించునప్పుడు అడుగుల ఆనవాలు పసునంత [illegible] ననోతప్ప, అట్టిజంతుచిహ్నము లేవియు శిలాపరీక్షచే లక్షింపబడవు. ఇప్పటిజీవరాసులలో మృదుశరీరముగల లక్షలకొలది చిన్న జంతుజాలములు కలవు. అట్టిజంతుసంతతుల చిహ్నము భూవైజ్ఞానికులకు దొరకదు. పూర్వయుగములందును అట్టి జంతుజాతులు కోట్లకొలది భూమిపై జీవించి వృద్ధిపొంది గతించియుండును; కాని వాటిస్థిరచిహ్నములు భువిపై మిగులలేదు. అజీవయుగమను ఆదికాలపు గాఢసరస్సముద్రముల వెచ్చనినీటిలో, ఎముకడిప్పలు లేని మెత్తమొగ్గని రకరకముల చిన్నపురుగులు మొక్కలు జీవించి, తీవ్రాతపముగల తీరములవెంట వ్యాపించి యుండును. ఈకాలపు

మన బ్యాంకుల లెక్కలవల్ల ఇప్పటి ప్రజలందరి సంగతి తెలియదు; ఆ బ్యాంకులరికార్డులో వ్యవహారముకలవారి విషయముమాత్రమే తెలియును. అట్లే అప్పటి నేలపై డిప్పలున్న పురుగులవంటి స్థిరచిహ్నము లేర్పడిన జంతుజాతుల సంగతి మాత్రమే మన కిపుడు తెలియవీలగును.

ఇట్టిస్థిరచిహ్నములుగల దృఢశిలలకన్నను ప్రాచీనములగు శిలలు కొన్ని కలవు. వీనిలోని భాగములు దృఢముగనుండక విచ్చిపోయియున్నవి. మనకు తెలియనికొన్ని జీవు లాభాగముల శిలలుగాకుండునటు వేరుచేసి యుండునని కొందరు ప్రామాణికుల భావము. †.

---

† అజీవయుగపు అతిపురాతనశిలలు మనదక్షిణభాగపుదేశమందు వింధ్యమందుగూడ అచ్చటచ్చట (ముఖ్యముగా నెల్లూరుప్రాంతపు మైకాప్రదేశము, ఉత్తరఆర్కాటు, కోయంబత్తూరులోని కొన్ని శిలాస్థలులు, ధార్వారు, బళ్ళారి, కోలారులలోనికొన్ని లోహస్థలులు), కలవు. ఇవి భూమిలో సుమారు 20,000 అడుగుల లోతుననుండును. కొన్ని కడపరాళ్ళశిలలు వింధ్యపర్వతపులోభాగము నిట్టివే. వీనియంతపురాతనము కాకపోయినను, కర్నూలులోగూడ కొన్ని అజీవకాలశిలలు కలవట. హిమాలయములందజీవశిలలు స్వల్పము. తరువాత మనదేశమందు కలిగిన పురాణజీవ శిలాస్థలులన్నిటిలో అతిప్రాచీనములు, పంజాబులో ఉప్పుగనులయొద్దను తరువాతవి కాశ్మీరమందును కలవందురు. సముద్రమందెన్నియో పురాణజీవశిలలు కలవు. మద్రాసుకద్ద నిట్టి విటీపల కొన్ని బయలుపడినవి; అందు వేయిరకముల ప్రాణుల చిహ్నములుకలవట. నర్మదాసాగరసంగమస్థలమందు నిట్టిపూర్వపు నీటిజంతువులచిహ్నములు కలవు.

మత్స్యయుగము.

సృష్టి కొన్ని వేలయేండ్లక్రిందటనే ఆరంభించెనని, ఇప్పుడు మన కగుపడు వృక్షజంతుజాతు లీస్వరూపములతోనే అప్పుడొక్కసారిగా ఉదయించినవని, కొందరు తలంచిరి. కాని ప్రాచీనశిలలలోని చిహ్నముల గనిపెట్టి పరిశోధించినమీదట, చాలజీవజాతులు చిరకాలమునుండి క్రమముగా మారుచు వృద్ధినొందుచు వచ్చినవని తోచెను. మనకాజ్ఞానము వృద్ధియైనపిదప, భూమిపైనున్న వృక్షజంతుజాతులన్నియు అసలులో అజీవకాల మను కల్పానమునుండి, అదృశ్యమై అతిసూక్ష్మమగు చిత్పదార్థమునొనుండి, మొదటి అత్యల్పప్రాణులుగనుండి, అంత కొద్దికొద్దిగ అవిచ్ఛిన్నముగ మారుచు, వృద్ధిబొందుచు, నూతనాకృతులదాల్చుచు, (యుగములకొలది గడచినమీదట) చివరకాస్థితికి వచ్చినవని తేలినది. ఇదియే పరిణామసిద్ధాంతము, జీవవికాససిద్ధాంతము అనబడును. భూమి వయఃకాలసమస్య వలెనే, ఈజీవవికాససమస్యను గూర్చియు చాలతీవ్రచర్చ జరిగెను. క్రైస్తవ, యూద, మహమ్మదీయమతముల మూలసిద్ధాంతముల కీపరిణామసిద్ధాంతము వ్యతిరిక్తమను భావమిప్పుడు పోయినది. జీవకోటికంతకు నొకటే మూలాధా

రమని క్రైస్తవకాతలికు, ప్రాటెస్టాంటు, యూద, మహమ్మ దీయ మతస్థుల పూర్వాచారులుగూడ నిప్పు డంగీకరించి నారు. జీవజాతి యేదియు మనభూమిపై హఠాత్తుగా నవ తరింపలేదు; మన కగోచరములగు పూర్వమన్వంతరములం దు జలాశయతీరములయొద్ద జిగురువలెనుండు మొదటిచే తనపదార్థములనుండి, ప్రాణులు క్రమముగా నుత్పన్నమై, రూపాంతరము బొందుచు వృద్ధినొంది, కాలక్రమమున ప్రస్తుతశారీరక, మానసిక, నైతికశక్తుల నొందినది.

ప్రత్యేకజీవవ్యక్తుల సముదాయమే ప్రాణికోటి యన బడును. అచేతనములగు మట్టిముద్దలు, కేవలస్ఫటికాదులు ను, జీవులలో చేరవు. ఇతరవస్తువుల హరించి జీర్ణించుకొ నుట, పునరుత్పత్తికల్గించుట, జీవలక్షణము. అనగా ప్రాణు లు తినును, కనును. వానిలోనుండి పుట్టువ్యక్తులు చాల వరకు వానిని పోలును, కాని కొంతవరకు భేదించును. వ్య క్తికిని దానిశిశువుకును స్వరూపజాతి సామ్యముండును; కాని వానిమధ్యవ్యక్తిభేదము నుండును. ఈసూత్రము ప్రాణికోటికంతకు వర్తించును.

ఇట్లు శిశువులకు తమ జనకజీవములతో పోలిక యేలకలుగునో, తిరిగి వానిమధ్య కొంతభేద మేలనో, ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞు లింకను నిరూపింపలేకున్నారు. ఐతే పిల్ల

లకుపోలిక భేదము కూడ నుండుటబట్టి, ఆయాప్రాణుల పరిసరములు మారినప్పుడెల్ల తదనుగుణముగ ఆవ్యక్తులలో కొంతమార్పు కల్గుచుండునని (సిద్ధాంతముచేగాక) అనుభవముచే గ్రహింపవచ్చు. ఒక్కొకకాలపు ప్రాణులలో కొన్నింటి గుణగణము లప్పటిపరిస్థితుల కనుకూలముగను, కొన్నిటివి వ్యతిరేకముగను, ఉండును. అనుకూలప్రాణు లితరములకన్న చాలకాలము జీవించి, చాల క్రొత్తవ్యక్తుల బుట్టించును. ఇట్లు తరములు గడచినకొలది ఆజాతిసామాన్యస్థితి మారుచు, వృద్ధియగుచుండును. ఈ "నిసర్గవరణము" వైజ్ఞానికసూత్రముగాక, ఉత్పత్తిరీతినిబట్టి అందు వ్యక్తిభేదములుండుటబట్టియు ఊహాచే తేలినది. వైజ్ఞానికుల కింకను తెలియని కొన్ని ప్రకృతిశక్తులు జీవజాతుల పోషింపుచు నశింపజేయుచుండును. కాని జీవితపద్ధతి తెలిసిన ప్రతిబుద్ధిమంతుడును లోకప్రాణులం దనాదిగా నీనిసర్గవరణపద్ధతి కలదని యంగీకరింపక తప్పదు.

ప్రాణుల యారంభ మెట్లుకలిగెనని వైజ్ఞానికు లనేక మనోహర రాద్ధాంతముల జేయుచున్నారు. ఈసమస్య తత్వముగాని, అందుకు తృప్తికరసమాధానముకాని, ఇప్పటికిని ఏర్పడలేదు. ఎండ వెలుగు గల వెచ్చని లోతులేని ఉప్పునీటనో బురదలోనో, ఇసుకలోనో బహుశః జీవము

ప్రారంభించి, అక్కడనుండి తీరస్థలములకువచ్చి క్రమముగ విశాలజలములలోనికి వ్యాపించియుండునని, ఇంచుమించు గా ప్రామాణికులందరు నిశ్చయించినారు.

ప్రపంచారంభమున ఆటుపోట్లు ప్రవాహములు ఉద్రిక్తములై యుండెను. కొన్ని ప్రాణులు గట్టుపైబడి యెండియు, కొన్ని సముద్రపు టడుగుకు మునిగి వెలుతురు గాలి దొరకకయు చచ్చెను. కాని చిన్నచిన్న జీవులు వేరుబారివృద్ధియగుటకుగూడ, అప్పటి పురాతనపరిస్థితులు వీలుగనే యుండినవి. స్వస్థలము తప్పినను వెంటనే నశింప కుండ, అంగరక్షణకు చర్మమును, డిప్పలును ఏర్పడసాగుం డెను. రుచిశక్తి యెంతమాత్రము కలిగినను, ఆహార మా స్వాదింపగల్గెను. కాంతి గ్రహించు అలవాటుచే సముద్ర గర్భములనుండి గుహలనుండి చొచ్చుకొని బయలుదేరు చుండెను. ఎండతాపమునుండి కొంతలోతునీళ్ళకు పోవుట కును, చాల అవకాశముండెను. మొదట శరీరముల కేర్ప డిన డిప్పలు, చర్మకవచములు, శత్రువులనుండి రక్షింపలేక పోయినను, ఎండదెబ్బనుండి రక్షణకు పనికివచ్చెను. తరు వాత కొద్దికాలముననే పంట్లు, గోళ్లుకూడ, బయలుదేరెను. నీటితేళ్లే చిరకాలమువరకిదివరలో ముఖ్యజంతువులుగ నుండెను. తరువాతకాలపు పురాణజీవశిలలలో 'సిలూర్యాతి

యను' అనునొక భాగమున ఆ మొదటిజీవులకన్న నెక్కువ ఈతశక్తి, కండ్లు, పండ్లు, కలిగిన ఒకవిధ జీవజాతి కనబడును. ఈశిలలు 50 కోట్ల సంవత్సరముల క్రిందటివని భూశాస్త్రజ్ఞు లనేకు లిప్పుడు తలచుచున్నారు. ఈప్రాణులే మనకు తెలిసియున్న వెన్నెముకగల జంతువులలో మొదటివి. అనగా ఇదియే మత్స్యజాతి కారంభము.

తరువాతవగు 'డెవోనియను' శిలలలో చేపలు చాలకలవు. చేప లప్పుడంత విస్తరించి యుండుటచే, ఆ కాలమును 'మత్స్యయుగ' మందురు. ఇప్పటి మరచేపలును మహామీనములబోలినవియు, ఇప్పుడు నశించినను గానరాని కొన్నివిచిత్రపురాణమత్స్యములును, అప్పుడు నీటిలో విజృంభించుచు, పైకెగురుచు, నామములోదూరుచు, ఒకదాని నొకటి తినుచు, నీటికి జీవకళ నిచ్చుచుండెను. ప్రస్తుతమానమునుబట్టి యీమీనము లంతగొప్పవికావు. తరుచు రెండుమూడడుగుల పొడుగుండెను.

మత్స్యము లేజాతినుండి పుట్టెనో భూగర్భశాస్త్రము తెల్పుటలేదు. అంతకు పూర్వపుప్రాణుల కివి ప్రత్యక్షముగ సంబంధింపవు. ఇప్పటి చేపగ్రుడ్ల బరీక్షించియు ఇతర విధములను, జంతుశాస్త్రజ్ఞులు మత్స్యోత్పత్తిమూలమును గూర్చి విచిత్రసిద్ధాంతము తేల్చిరి. మృదుదేహులై నీటిలో

నీను కొన్ని చిన్న జంతువుల ముఖభాగమున, పండ్లు మొదలగు దృఢపదార్థము లేర్పడి, వానినుండి తరువాత మత్స్యములు కలిగియుండును. కొన్ని రకముల చేపలకు పైన కింద నుండుపండ్లు పెదవులద్వారా బయటకువచ్చి, సరాసరిపిటి శరీరమంతయు పొలుసుపొలుసుగా నావరించి కొంతకాలముకు వెన్నెముకగా ఏర్పడును. ఇవియే మొదటి వంశాస్థిక (=వెన్నెముకగల) జంతువులుగా పరిణమించియుండును †

† జీవారంభ మెందుచే గలిగె ననునదే సృష్టిలోని మహాసమస్య. సృష్ట్యారంభము కొన్ని వేలయేండ్లక్రిందనే కలిగెనని నమ్మిన ప్రాచీనక్రైస్తవులు, యూదులు, ప్రాచీనయవనులు మొదలగువా రీసమస్యను సరిగా చర్చించిన ట్లగుపడదు. అట్లుగాక ఆధునిక వైజ్ఞానికులవలె మన ప్రాచీన భారతీయులును ఈసమస్య నుత్సాహముతో విమర్శించిరి. కాని వారిలోను ఏకాభిప్రాయము కలిగినటుల తోచదు. సృష్ట్యాదినిగూర్చి మన పూర్వికులభావము ఇప్పటి పరిణామసిద్ధాంతమును సమీపించును. దృశ్యములగు చిదచిత్తులన్నిటిలోను ఆత్మపదార్థము లీనమై యుండునని, ఆత్మనుండియే బుధ్యాములద్వారా క్రమముగా ఆకాశము, వాయువు, తేజస్సు, జలము, పృథివి కలిగెనని, వేదఋషులభావము. "తస్మాద్వా ఏతస్మా దాత్మన ఆకాశ స్సంవృత్తః, ఆకాశాద్వాయుః, వాయో రగ్నిః, అగ్నేరాపః, అద్భ్యః పృథివీ", (తైత్తి. ఉ. ఆనందవల్లి) "ఏతస్మాత్......ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ (ముం. ఉ.......2-1-3) అసత్తునుండి సత్పదార్థము కలిగెనని ఒకసిద్ధాంతమును, సత్తునుండియే సత్తు కలిగెను, అసలు మూలప్రకృతియు సత్పదార్థమే, అని ఇంకొక సిద్ధాంతమును ప్రాచీనభారతీయులలో నుండెనని తోచును.

'అసద్వా ఇద మగ్ర ఆసీత్, తతో వై సదజాయత' (తైత్తి. ఉ. ఆ. 7) సదేవ సౌమ్యేదమగ్ర ఆసీదేక మేవాద్వితీయం। తద్ధైక ఆహుః అసదేవేద మగ్ర ఆసీత్'......(ఛాం. ఉ.6-2)

జగత్కారణమగు అవ్యక్తస్వరూపము సత్, అసత్, అను భేద ములేనిదను సిద్ధాంత మీక్రిందివాటిలో గలదు. "నాసదాసీన్నో స దా సీత్తదానీం......" (ఋ. సం. 10 మం. అ. 11. ఋ, 2.) "సదసచ్చా హమర్జున (భ. గీ. అ- 9. శ్లో- 19.) త్వమక్షరం సదసత్తత్పరం యత్ (గీత. 11-37)

న సత్తన్నా సదుచ్యతే- గీత. 13-13.

నిర్జీవములని మనము సాధారణముగా తలచు శిలాలోహాదివస్తు వులలోగూడ లీనమైయొకవిధమగు జీవముండవచ్చును. 'నిర్జీవ'వస్తువుల గూర్చిన సామాన్యభావము తప్పని మనప్రాచీను లనుటయేగాక, ఆధు నిక వైజ్ఞానికప్రముఖులలో నొకరగు సర్ జగదీశచంద్రవసు గారు 'ది లివింగ్ అండ్ ది నాన్లివింగ్' మొదలగు ఆంగ్లభాషలోని గ్రంథము లందు ప్రకృతిశాస్త్రపరిశోధనలవల్లనే నిరూపించిరి. ఇట్లు అనాదిగా లోన లీనమైయున్న అంతశ్శక్తిచే క్రమముగా అనుకూలసందర్భము లందు వికసించి వ్యక్తజీవములయ్యెనని తోచును.

రొంపికాలము (క్రుంగ్రయుగము 1.)

మత్స్యయుగమున స్థలభాగమున ప్రాణులు లేనట్లు తోచును. అప్పటినేల శిలమో ఊవగస్థలిమోయయి, సూర్యతప్తము వర్షపరిప్లుతముగ నుండినది. క్షేత్ర మేర్ప డుట కవసరమగు క్రిమిజాతియు, నేలభేదించు తృణాంకుర ములును, ఇంకను భువిపై లేనందున, ఇంకను క్షేత్ర మేర్ప డలేదు. నాచు లేదు. నీటనే ప్రాణులుండెను.

ఈవంధ్యశిలలపై శీతోష్ణస్థితులలో చాలమార్పులు కలుగుచుండెను. ఇందులకారణము లతిక్లిష్టములు. భూమి క్రాంతివృత్తపు ఆకారము, భూచలనపు ధ్రువములస్థానము ను, భూఖండముల రూపును, క్రమముగ మారెను. సూ ర్యతాపమును గొంతతగ్గియుండును. అందుల ఫలితముగ భూమిపై చాలకాలము కొన్నిభాగములందు చలి, మంచు, వ్యాపించినవి. మరల కొన్నిలక్షలయేండ్లు వెచ్చని భోగ్యస్థితిగల్గినది. ఈలోగా భూమిలోపలిభాగము మారు చుండెను. కొన్నిలక్షలయేండ్లకాలము భూగర్భమున ఉద్రే కముగల్గి, అచ్చటిశిలాద్రవము లగ్నిపర్వతపు జ్వాలలై పైకెగసెను. క్రొత్తకొండలు భూభాగములు ఏర్పడెను; కొన్నిచోట్ల సముద్రముల లోతుహెచ్చెను; కొన్నిగిరు

లింకను పెరుగజొచ్చినవి. భూగర్భములోని పరిణామముచే భూతలాకృతియు, అందుచే భూమిపై శీతోష్ణస్థితియు మారినవి; ఈ ప్రళయాంతమున కొంత స్థిమితపడెను; పొగమంచు వాన కలుగుచు, క్రమముగా ప్రవాహములు హెచ్చెను; ఆ ప్రవాహములతో కొండమట్టి వండుగా సముద్రమునకు చేరెను; అందుచేకొన్ని సముద్రభాగములు మెరకట్టు, అప్పటిహెచ్చునీరు మరియొకవైపు పల్లపుభూమికి ప్రసరింపజొచ్చెను. ఇట్లనేకవిధముల మెరకపల్లములు మారుచుండెను. భూమిపైభాగము గట్టిపడినప్పటినుండి భూమి క్రముముగానే చల్లబడుచుండెనని పాఠకులు తలపకూడదు. భూపటలము కొంతచల్లనై పెంకువలె నేర్పడగనే భూమధ్యభాగపు శీతోష్ణస్థితికి పైనున్నస్థితితో సంబంధము పోయినది. 'అజీవయుగ' మను కల్పాదినే భూమిపై హిమప్రళయము కలిగిన చిహ్నాలు కలవు.

మత్స్యయుగాంతమునకు లోతులేని సముద్రములు సరస్సులు నేర్పడెను. అప్పటికి, ప్రాణికోటి జలభాగము నుండి స్థలప్రదేశమునకు విరివిగా వ్యాపింపనారంభించెను. వీనిలో కొన్ని అప్పటికి కొన్నిలక్షలయేండ్లనుండే మాయమూలల మాత్రమె పెట్టి యుండెను. కాని విరివిగా వ్యాపించుట కప్పుడే వీలుకలిగెను.

ముందుగా తరుజాతి, దానివెంట కొలదిలోనే జంతుజాతి, నేలపైకి వ్యాపించియుండును. ఇదివరలో నీళ్ళ వృక్షాగ్రమును ఎండకెదురుగా పైకి తేల్చియుంచెను. ఇప్పుడు నేలపై నీటిపట్టులేని మొక్కలు భూతలముపై నిల్చి తలయెత్తుకొనుటెట్లు, మరియు ప్రక్కలనీరులేకుండగ, పాదముల క్రిందనున్న భూమిలోనిబురద నీరు తనదేహనాళములలోనికి తెచ్చుకొనుటెట్లు, అను సమస్యలు గలిగెను. మొక్కలలోపల నంతటను గొట్టములవంటి గట్టితిత్తులేర్పడి, అందుచే మొక్కలు నిలిచియుండుటకును, వానినాళముల ద్వారా నీరు తీసుకొనుటకును వీలై, ఈరెండుసమస్యలును పరిష్కారమయ్యెను. ఆకాలపుశిలాచిహ్నములలో నిట్టి తిత్తులుగల మురుగునేలమొక్కల శేషములు చాలగ గన్పట్టును. నీటిలో కొన్ని వృక్షములు, కొన్ని తుప్పలు వగైరాలు గలవు. వీటివెనుక నొక్కొకయుగము గడచినకొలది, అనేకజాతుల జంతుజాలములు నీటినుండిభూస్థలి కెగబ్రాకినవి. అందు గొన్నిశతపదములు, కొన్నిసహస్రపదములు; కొన్ని ఆదిమజాతిపురుగులు; పీతలకు సముద్రపుతేళ్ళకు సంబంధించినవి; కొన్ని క్రమముగా మొట్టమొదటి సాలిపురుగులుగను మెట్టతేళ్ళు అయ్యెను; ఇంతలో వంశాస్థికములుకలిగెను.

కొన్ని మొదటికీటములు పుట్టెను. ఆ కాలపు రాక్షసపుటీగలలో కొన్నింటికి 29 అంగుళముల వెడల్పు రెక్కలుండెను. ఈకొత్తప్రాణుల కాపరిస్థితుల కనుగుణముగ అభ్యాసము కలిగినది. ఇదివరలోని జంతువులు నీటిలో ఇమిడియున్న గాలినే పీల్చుకొనెను. ఇప్పటికిని జలచరములన్నియు ఇట్లే చేయుచున్నవిగదా! కాని స్థలచరములు కాజొచ్చినజంతువులకు వలయు తడినాజంతువులు తామే సంపాదించుకొనవీలుకలిగెను. ఊపిరితిత్తులలో తడిలేనివా యూపిరియాడక మరణించును. వీటిద్వారా గాలి రక్తములోనికి ప్రవేశించుట కూపిరితిత్తులలో కొంతతడి యుండుట యవసరము. ఈపువ్వారల తడి కాపాడుటకు [illegible] సాధనము లేర్పడెను. కొన్నిటికి కొత్తరకపుతిత్తులు [illegible] దేహము లోపలనే తడి లాగుకొని భద్రపరచుకొను శ్వాసకోశము లేర్పడెను. ఇట్లు కొత్తస్థితితో సమన్వయముకల్గెను. పురాతనపుచేపల పువ్వారలు మెట్టగాలి పీల్చుట కుపయోగింపవు. ఆపువ్వారలు స్థలచరములలో శ్వాసకోశముగా మారెను.

కప్పలు, బల్లులు మొదలగు ఉభయచరములు జలచరములుగా పుట్టి, పువ్వారలద్వారా గాలి పీల్చుకొనుచుండును; కొంతకాలముకు చేపల యీతతిత్తిబోలు సంచి

పీటి మెడక్రింద నేర్పడి, అంతు శ్వాసకోశము పెరుగును. ఈలోగా మొదటిపువ్వారలు రాలి, ఆకన్నములు పూడి పోయి, కర్ణరంధ్రమునిమిత్తే మొక్క ద్వారమే మిగిలియుం డును. ఈస్థితికి వచ్చినజంతువు నేలపై గాలినే పీల్చును; కాని యిది కాన్పుకు గ్రుడ్లుపెట్టుటకై నీటిలోనికి పోవలెను.

ఈమురుగు (కూర్మ) యుగపు (శ్వాసశక్తి వెన్నె ముకగల) క్రిమికీటకములు మొలకలు ఉభయత్ర యుండు నవే. చాలవర కివి యిప్పటి కూర్మజాతివి. ఇందులో కొన్ని పెద్దవి. ఇవి భూచరములైనను చెమ్మనేలనే యుండ వలెను. అప్పటివృక్షములు నిట్టివే. వీని కింకను మట్టపై వర్షోదకముతోను మంచుతడితోను మొలకలెత్తగల గిం జలుగాని ఫలములుగాని లేవు; వానిపువ్వారలు నీటనేపడి, అందే మొలకలెత్తవలెను. ఇట్లు ప్రాణులశరీరమున సందర్భో చితముగ మార్పులు కలుగుట యతిరమ్యము. ఈవిచిత్ర పరిణామమును గూర్చిన శాస్త్రమే 'కంపారటివ్ అనా టమీ,' అనబడు సర్వజీవాంగవిన్యాసము. ప్రాణులన్నియు అసలు జలసంబంధులే. చేపలు మొదలు మనుష్యునివర కున్న వంశాస్థికజంతువులకు, గ్రుడ్డుగానో, గర్భస్థపిండము గానో, ఉన్నపుడు చేపపువ్వార లుండును. తరువాత నవి పిల్లపుట్టులోగా వానియంగములనుండి హరించిపో

వును. జలచరములగు చేపలనేత్రములకు రెప్పలు లేక, నీటి స్పర్శయే ఉండును; భూచరములైన పెద్దజంతువులలో ఆ కండ్లకు ఎండనుండి రక్షించు రెప్పలు, తడిని భద్రపరచు పొరలు, ఏర్పడును. గాలిలోనిధ్వని మందము; అందుచే స్థలచరములకు చెవిగూబ యవసరమయ్యెను. ఇట్లే దేహ మందలి యింద్రియము లన్నిటిలోను పరిసరముల కనుగుణ మగుమార్పులు సమకూర్పబడెను. ఆ 'కర్బనకర' యుగపు ఉభయచరప్రాణులు మెట్టగాలి పీల్చగల్గినను, తమ్మునకు నీటిపై నాధారపడి, ముఖ్యముగ స్థలములందు తీరములందు, నీళ్ళలోగట్టుదగ్గరను, మాత్రమే వసించుచుండెను. అప్పటికొండలు, మెట్టలు, ఇంకను నిర్జీవముగ నుండెను.*

* అన్ని జంతువులు పుట్టుటకు ముందు [illegible] కొంతకాలముండును. కొన్ని సత్వములు కొంతకాలమునకు అండములుగ ఉద్భవించి, తరువాత కొద్దికాలములో పెరిగి పిల్లలగును. మిగిలిన పెద్దజంతువులును నరులును గర్భమందు చాల నెలలు పిండరూపముగ నుండును. ఈస్థితిలోనున్న అండపిండములను వైజ్ఞానికులు సూక్ష్మదర్శినిద్వారా పరీక్షించి చూడగా, అవి మొదట అల్పప్రాణులుగను, అంతట మత్స్యాంశకములుగను, తరువాత కూర్మాదిరూపములను, క్రమముగాపొందుచు, చివరకు ఆయాజాతిజంతువుల ఆకారము పొందును అని తెలిసినది. మన మనుష్యప్రాణులును ఇట్లే గర్భస్థపిండములుగా ఉన్నప్పుడీ ఆకారములన్నిటిని, అంతట ఒకరీతి కోతిపిల్లరూపమును, పొందిన తరువాతనే, నరశిశువుగా ఏర్పడును. ఐతే ఇవియన్నియు పిండస్థితిలో

గర్భమందే కలుగుటచే మనకాసంగతి తెలియదు. కాని ఈపూర్వపరిణామములు ప్రతివ్యక్తి జనించుటకు పూర్వము తప్పక కలుగుచుండును. అనగా సృష్టిలో మనభూమిపైన యుగములకొలదినుండి క్రమముగా కలుగుచున్న జీవపరిణామము ఆయా ముఖ్యజాతుల ప్రతివ్యక్తియందును క్లుప్తముగా కొద్ది రోజులలోనో నెలలలోనో కలిగి ప్రతిబింబితమగును. జీవపరిణామసిద్ధాంతము తథ్యమే అనుటకిదియు ఒక నిదర్శనమందురు. ఇట్లు పిండోత్పత్తినుండి శిశుజననమువరకు క్రమపరిణామమును వైజ్ఞానిక పరీక్షచే తెలియజేయు శాస్త్రము 'ఎంబ్రియాలజీ' (=పిండశాస్త్రము) అనబడును.

సరీసృపయుగము. (కార్దయుగము 2.)

ఈకర్బనకరయుగపు సమృద్ధప్రాణుల కంతట నొక నిర్జల ప్రళయదశ కలిగెను. అప్పటి శిలాధాతువులపై పొరలలో జీవరాశి చిహ్నములులేవు; అవి నట్టి యిసుక రాళ్లే యగుట యిందుకు నిదర్శనము. అప్పుడు శీతోష్ణస్థితి తీవ్రముగ మారి, కొంతకాలము హిమమావరించి, అతిశీతలముగనుండెను. చాలస్థలములం దాముకుగు నేలల చెట్లన్నియు నశించి, ఇసుకరాళ్లతో కప్పబడి, అణగిపోయి క్రమముగా ఖనిజములైనవి. ఇప్పుడు లోకమునందున్న రాక్షసి బొగ్గుగనులలో చాలభాగ మట్లేర్పడినదే †

కాని యిట్టి యుగసంధులందే, ఆకస్మికము లనుభవించు ప్రాణికోటిలో తీవ్రపరిణామము సంభవించుచుండును. నూతన మన్వంతరమున, వెచ్చదనము ఉదకము తిరుగ భూతలమున సమకూడగనే, క్రొత్తజాతుల జంతువులు వృక్షములు జనించెను. ఆకాలపు శిలలందలి దేహావశేషములఁ బరీక్షించినచో, అప్పటివంశాస్థిక జంతువులు పెట్టిన

† మనదేశపు పర్వతములన్నిటిలో ప్రాచీనములగు ఆరావళి పర్వతములు, రాణిగంజి, సింగరేణి, మొదలగు బొగ్గుగనులస్థలములు అట్లేర్పడినవందురు.

గ్రుడ్లు ఇదివరలోని వాటివలెను చిరుకప్పలవలెను నీటిలో కొంతకాల ముండనక్కరలేకయే శిసువు పుట్టగానే నేలపై స్వతంత్రముగ జీవింపదగు అంగము లేర్పడినట్లు కన్పడును. ఇవి పుట్టునప్పటికే పువ్వారలుపోయి, ఆకన్నములు గర్భమందే పూడిపోవును. చిరుకప్పల అవస్థలేని యీ క్రొత్త జాతి జంతువులే సరీసృపములు. ఆకాలమందే చెట్లకు గింజలుండి, సరస్సురొంపి అవసరములేకనే, ఇతరస్థలములందు రాలినను, మొలకలెత్తెను. అప్పటికింకను నేలపై గడ్డి మొలచుట, మొక్కలు పుష్పించుట, లేదు. కాని తాళ జాతివగు కొన్ని ఉష్ణదేశపు మొక్కలు బలములుదేరినవి. అడవితుప్పలు పురుగులు చాల ఉండినవి. అప్పటి కింకను తేనెటీగలు సీతాకోక చిలుకలు లేవు; కాని పేడపురుగు లుండినవి. అనగా ఈప్రళయకాలముననే, స్థలాగ్వామగు వివిధప్రాణు లారంభించినవి. పరిస్థితులు అనుకూలముకాగనే అవి వృద్ధియై వ్యాపించెను. యుగములుగడచి, పరిస్థితులుమారి, భూమిలోనగణ్యమగు కంపములు చలనములు కలుగుచుండినవి. వీటికితోడు భూమి క్రాంతివృత్తములోను దానికిని భూధ్రువముకు వంపులలోను మార్పులచేతనుచాల చోట్ల వాతావరణ ముష్ణమయ్యెను. ఈయుగము మొత్తము 20 కోట్ల యేండ్లుండియుండును. ఇది ' మధ్యజీవయుగ

మనబడును. దీనికిపూర్వపువగు 'అజీవయుగ'ము,' పురాణ జీవయుగ'ము రెండునుకలిసి మొత్తము 140 కోట్లయేండ్ల కాలముండెను. ఈమధ్య జీవయుగమున వివిధసరీసృపము లు అసంఖ్యాకముగ వ్యాపించెను. అందుచే దానిని 'సరీ సృపయుగ' మందుము. ఆయుగము గతించి యిప్పటికి సుమారు 8 కోట్ల వత్సరములైనవి. ఈమధ్యజీవయుగము తరువాత, 'నవజీవయుగ'ము, ఆపిమ్మట మన ఆధునిక యుగము వచ్చినవి.

మన ప్రస్తుతకాలమున సర్పజాతుల రకములు, వానివ్యాప్తి, చాలతక్కువ. అంతకును పూర్వపు ఉభయ చరజాతికన్న, సరీసృపముల సంఖ్య యిప్పుడు హెచ్చుగనే యున్నది. మనముచూచు పాములు, మొసళ్లు, తాబేళ్ళు, కూర్మజాతులు, బల్లులుకూడ, ఈ సరీసృప జాతిలోనివే. ఈ జాతిజంతువులన్నిటికి సాలుసొడుగునను వేడియుండ వలెను. ఇవి చలికి తాళలేవు. పూర్వపు మధ్యజీవయుగ మందుండిన సరీసృపములును ఇట్లేయుండెను. అప్పటి జం తువులు వృక్షములుకూడ వేడిలోనే పెరిగి, మంచు నెను గ్గొనలేకుండెను. కాని అంతకు పూర్వపు ప్రాణుల కవసర మైన బురద రొంపి అక్కరలేక, ఇవి మెట్టకలవాటు పడె ను. ప్రస్తుతమున్నవేగాక, ఆయుగపు సరీసృపములలో

ఇంకనుచాలరకములు, కొన్నిచాలపెద్దవి, ఉండినవి; మహా కూర్మములు, దీర్ఘమకరములు, బల్లులు, కాలసర్పములు నేగాక, ఈకాలమునలేని కొన్ని యద్భుతజంతువులుగూడ ఉండెను. 'దినోసారు' లను తక్షకజాతియు, ఇతరభీకర మృగములును ఉండినవి. మఱియు ఆకాలమున పల్లము లందు రెల్లు, తుప్పలు, చాలబయలుదేరినవి. తృణాహారు లగు సరీసృపములుగూడ బుట్టి, అంకురదూరి, క్రమముగ చాలవృద్ధి నొందినవి. వీనిలో గొన్ని తక్కిన స్థలచరముల కన్న పెద్దవై, తిమింగలములంతయుండెను. 'డిప్లొడోకస్ కార్నగై' అనునవి 84 అడుగుల పొడవుండినవి. 'జిగాంట సారసు' జాతి 100 అడుగులవరకు నుండెను. వీనినిభక్షించుమాంసాహారులగు 'దినోసారు'లుకూడ అట్టి దీర్ఘకాయములే; వీనిలోని 'టిరన్నిసారస్' అను రకపు సరీసృపము లన్నిటికన్న భీకరమని చాలగ్రంథములలో వర్ణింపబడినది.

ఈమహాజంతువు లా'మధ్యజీవయుగ'పు శాద్వలముల దినుచు వేటాడుచుండె; ఇంకొకతెగవి ముఖాంగముల వద్ద గబ్బిలములకుండుకీలి యాంగముకలవై, పురుగుల పై కెగురుచు, కొమ్మలపై వాలుచుండినవి. ఇవియే 'టెరొడాక్టిలు'లు; వెన్నెముకగల్గి యెగురనేర్చిన మొదటిపతంగ జాతి యిదియే.

కొన్ని సరీసృపములు సముద్రము చేరినవి. ఇందు 'ఇక్థియోసార్లు', 'మొసాసార్లు', 'ప్లిసియోసార్లు,' అను మూడు రకములుండెను. అందులో గొన్ని ప్రస్తుతపు తిమింగలములంత యుండెను. 'ప్లిసియోసార్' అను జాతులిప్పుడెచ్చటను లేవు. ఇవి బలిష్ఠములు, మహాకాయములు, నీటిలో నీదుచు, చవిటినేలలోను నూరకనీటి క్రిందను నడువవీలగు తెడ్లవంటి పాదములు, అల్పశిరస్సు, దీర్ఘకంఠము కలిగియుండినవి. ఇవి హంసలవలె నీటిలో నీదుచునే ఆహారము గొనెడివో, లేక నీటననణగియుండి, ఆదారిని బోవు మత్స్యాదుల భక్షించుచుండెడివో, తెలియదు. 'ఇక్థియోసార్లు' సముద్రమందు ధారాళముగ దిరుగుచుండెనని తోచును.

మధ్యజీవయుగపు స్థలచరములెల్ల వృద్ధియై, పూర్వపుజంతువులకన్న బలము శక్తి వేగముగల్గి, దీర్ఘకాయములుగనుండెను. జలరంగమున నింతటి యభివృద్ధి లేకున్నను, అచ్చటను ప్రాణులుబృందములుగా వృద్ధిగాంచినవి. శంఖాకృతి డిప్పలుగల 'అమనైట్' అను ఒకజాతి జంతువులు 'పురాణజీవ'యుగమున బొడసూపి, ఈయుగమునవృద్ధియై లోతులేని నీళ్ళలో విశేషముగా నుండినవి; ఈజాతి జంతువులిప్పుడు అసలే లేవు. కాని యుష్ణదేశములందు కానబడు

సన్ననివత్తలు మున్నగునని వానిని కొంతవరకుబోలియుం డును. మరియు చేపలలో నింతకు పూర్వముండిన డిప్పలు వంటివంటి చెక్కలుగలవిపోయి, ఈయుగమున చక్కని పొలుసులుగల మత్స్యము లుదయించి, వృద్ధినొందెను; ఈజాతివి నేటివరకు విశేషముగా వ్యాపించియున్నవి*

* ఆకాలమున మన భారతదేశమును ఇప్పటికన్న చాల భయంకర మృగములతో అనేకజాతుల ప్రాంగసరీసృపములతో నిండియుండినట్లు కనబడును. అప్పటికి దక్షిణహిందూదేశము, ఆఫ్రికాఖండముతోను ఆగ్నేయదిశదీవులతోను కలసి ఏకఖండమై యుండెను. యూరపు మొదలగు యితరప్రాంతములందు ఆర్యావర్తమందు కన్న మనప్రాంత మందు ఉష్ణము అధికము. అందుచే నిచటి సర్పజాతులు చాల హెచ్చువి, చాలరకములు, ఎక్కువ అపాయకరములుగ నున్నవి. మరియు హిందూ మహాసముద్రమునందు, నదులందును, ఇప్పటికిని చాల మొసళ్లు విషసర్ప ములు కలవు. పూర్వము వాసుకి, తక్షకుడు, మున్నగు బలీయములగు మహాసర్పములుండినట్లును, భూమికి ఆదిశేషుడను సర్పమే ఆధారమై యుండినట్లును, మన ఆర్యులలో ఐతిహ్యము కలదు. ద్రావిడజాతులు అందు ముఖ్యముగా దాక్షిణాత్యులు సర్పముల విశేషముగ పూజింతురు. దక్షిణదేశపు సామాన్యపు గుళ్లలో చాలచోట్ల ప్రాకారమంతటను లోపలనుగూడ నాగవిగ్రహము లనేకములు గలవు. నాగులచవితినాడు నాగపూజ మన ప్రాంతమునగూడ నున్నది. మానవసంచార మారంభిం చినమీదట అర్జునుని ఖాండవదహనము జనమేజయుని సర్పయాగము మొదలగు సమయములం దనేకమహాసర్పములు అజగరములు చంపబడి యుండును. అయినను ప్రపంచమం దిప్పటి అన్నిరకముల సర్పజాతు

లును భారతదేశమం దిప్పటికిని గలవు. మన దేశమున సర్పములు కీటక
జాతులకన్న సరీసృపములసంఖ్యయే యిప్పటికిని హెచ్చుగా నున్న
వి. 1933–34ఏట మనదేశమున పాముకాటుచేతనే ౨౦వేలకుపైగా
జనులు చనిపోయిరి.

మొదటిపక్షులు, మొదటిస్తన్యములు

(వరాహాయుగము 1.)

మధ్య జీవయుగపు తృణసమృద్ధిని సరీసృపబృంద ములగూర్చి తెలుసుకొంటిమి. ఆ 'డినోసారు'లు సర్వాగ్రము లందు చవుడునేలలందు ప్రబలియుండ, 'టెరోడాక్టిలు' అప్పటి (పూవు లేని) తరుగుల్మములపై కీటకముల వేటాడి, తమ ఘీంకారములతో మహారణ్యముల ప్రతిధ్వనింపజేసి యుండును. ఆసమృద్ధజీవకోటిలో కొన్నిమూలలనున్న కొద్ది జాతివి మాత్రము నూతనశక్తు లలవర్చుకొని, సహనశీలము లైనవి. కొంతకాలమున కొండమందమై, భూతలపరిస్థితులు మారెనను ఈజాతిజంతువులు నశింపక, నూతనపరిస్థితుల నెదుర్కొనగలైను.

డినోసారులలో గంతులువేయు కొన్ని పొట్టిజంతు వులు ఆహారాములకై పెద్దజంతువులతోపాటు పోటీసల్పు నపుడును, తమశత్రుజంతువులు వెంబడించునపుడును, చల్ల నిడున్నతగిరులపైకిని నీటిమీదికిని పోవలసియుండెను, లేని చో నశింపవలసియుండెను. అట్టిబాధలో నుండుచు తం టాలుపడు కొన్ని జంతుజాతులు కొట్టుకొనుటలో వాటికి కొత్తరకపు పొలుసు లేర్పడెను. అవి క్రమముగ గద్దకల

ములవలె పొడవగుచు, ఈకల ఆకారమొందినవి; ఈ ఈకలొకదానిపై నొకటి దట్టముగా నుండుచు, తక్కిన సరీసృపముల చర్మముకన్న చక్కగా శరీరోష్ణమును గాపాడెను. అందుచే నవి సరీసృపములు తాళలేని శీతలదేశములలోగూడ నుండగల్గి, ఆస్థలములందు వసింపదొడగెను. ఆకాలముననే కొన్నిటికి తమగ్రుడ్లవిషయమై యొక్కువశ్రద్ధ గలిగియుండును. సరిసృపములు తమగ్రుడ్ల నశ్రద్ధగా విడుచును. ఆగుడ్లు యెండకు గాలికి పొదుగవలసియుండును. కాని యీనూతనజాతి తమగ్రుడ్లను కాపాడుచు, వాటిని తమశరీరోష్ణముచే వెచ్చజేయనేర్చెను. చల్లనివాతావరణముల కీప్రాణుల శరీరములోపలగూడ మార్పులుకలిగి అవి క్రమముగా నుష్ణరక్తములై స్వేచ్ఛావిహారులుగు పక్షి జాతిగా నేర్పడెను. మొట్టమొదట పక్షులు చేపలదినుసముద్రపక్షులు; వాటియుపాంగములు రెక్కలుగా నుండక, తెడ్లనుబోలి, 'పెంగ్విన్' జాతివివలె నుండెననియు తోచును. న్యూజీలండులోని (చిన్నయీకలుమాత్రముగల) 'కివి' అను పురాతనజాతిపక్షి మామూలుగా నెగురలేదు. అది పక్షివంశపుదికాదు. పక్షులశరీరపరిణామములో రెక్కలకన్న యీకలే ముందుగా వచ్చెను; కాని యీకలువచ్చినతరువాత వాటిని విప్పుచుండుటచే, క్రమముగా తప్పక

రెక్కలేర్పడును. శిలాధాతువులలోని యొకపక్షి దేహాశే
షమును పరీక్షింపగా, దానికి సరీసృపములకుండు దవుడ,
పండ్లు, పొడుగుతోకయు, పక్షిరెక్కలు గూడ నుండెను.
అట్టిజంతువు మధ్యజీవయుగమందలి ఉరోడాక్టిలునుండి
తన్ను రక్షించుకొనగలిగియుండును. అయితే అప్పుడు
పక్షులసంఖ్య,వాటిరకములును, చాలతక్కువ. అప్పటిదేశ
మున కిప్పటినరుడు పోగలైనేని, అతడు రోజులకొలది తిరిగి
నను, పక్షిస్వరూపమే కంటబడియుండదు. ఆరెల్లుదుబ్బు
లలో ఉరోడాక్టిలులు, మొలకలచిగుళ్ళలో కీటకములు,
మాత్రము సమృద్ధిగా కనబడియుండును. వానికి 'మేమలు'లు
అనగా పాలిచ్చి శిశువుల బోషించుకొను సస్తనజంతువు
లు గన్పడియుండవు; పక్షిజాతి యుదయించుటకు కొన్ని
లక్షలయేండ్లు ముందే సస్తనులు పుట్టెను; కాని అప్పటికవి
చిన్నవై మారుమూలల నుండుటచే వాటిని గమనించి
యుండడు.

ప్రథమపక్షులవలెనే, మొదటిసస్తనులును జీవి
తపుపోటీవల్లను ఘర్షణవల్లను, క్లిష్టజీవనమునకు శీతలదేశ
వాసమునకు అలవడుటలో అట్లు పరిణామించియుండును.
వాటికిని మొదట పైపొరలు గద్దకలపు యీాకలవలె
నేర్పడి, శరీరోష్ణమును కాపాడగా, క్రమముగా అవయవ

ములలో మార్పులుగల్గి, రక్తము వెచ్చనై, అవి స్వేచ్ఛగా సంచరింపగల్గెను. వివరములు భేదించినను, ఈ వికాసస్వరూపమొకటియే; ఈకలకు బదులు, పిట్టకి రోమము లుద్భవించెను. గ్రుడ్లరక్షించి పొదుగుటకు బదులు జంతువులు తమసంతానముకు అంగవిస్త్రియగునంతవరకు, తమదేహమునందే యుంచుకొని, వాటిలో కొన్ని జీవప్రసవప్రాణులు కనినసంతును తగూడ ఆశిశువునుగాపాడి, పోషింపబడగినవి. * 'మేములు'లలో దాదాపు అన్నిటికిని స్తనములేర్పడి, అవి శిశుపోషకములయ్యెను. ఈమేములుజాతులన్నిటిలో రెండురకములకుమాత్రమే సరియగు స్తనములు లేవు. అవి గ్రుడ్లుబెట్టి తమశిశువుల తమస్తనములవలె నేర్పడు నొక విధమగు బలకరరసము నిచ్చిపోషించును; భాగములందుగల 'ప్లాటిపసు' 'ఎచిడ్నా'యు, ఇట్టివియైయున్నవి. 'ఎచిడ్నా' అనునది తోలుగ్రుడ్లుపెట్టి, తనకడుపునందొక సంచిలో నుంచుకొని, అవి పొదుగువరకు వానిని వెచ్చబెట్టుచు కాపాడును. మత్స్యజీవయుగమున మనక్రోడకును రోజులు వారములు తిరిగినను పట్టులు కనబడవు, అట్టి

* అనగా సరీసృపజాతివలె అండజములుగాక, ఈ 'మేములు' జాతివి సాధారణముగా పిండజములు, ఇవి స్తనముల గనుక శిశువుల జీవములు పోషించి పెంచుటగాక, వాటికి మనోవికాసము కల్గించును.

స్థూలదృష్టికి సస్తనులును కన్పడియుండవు. పక్షులును సస్తనులును గూడ ఆయుగపుప్రాణులలో కేవల మల్పము లు నీచములు అని స్థూలదృష్టికి తోచదగియుండెను. ఈ సరీసృపయుగము సుమారు 8 కోట్లసంవత్సరము లుండెనని తోచును. ఆకాలపు పరిస్థితుల నరు లెవరైన గమనించి నచో, ఆవస్తుసమృద్ధి, చక్కనియెండ, చురుకుగా సర్వత్ర వ్యాపించుచు నెగురు గౌళులు, బలీయములగు డినోసారు లును, భద్రముగ శాశ్వతముగ నుండిపోవునని తలచి యుండురు. కాని ఈనిత్యత్వాభాసముకు విశ్వలీనమగు గూఢ ప్రవృత్తితోను, అప్రమేయమగు విశ్వశక్తులతోను, సంఘర్షణకలిగి, ఆప్రాణులు క్షీణింపజొచ్చెను. వేలకొలది యేండ్లు గడచుచురాగా, పరిస్థితులు కొంతకాల మట్లేయుం డినట్లున్నను, మనకగ్రాహ్యమగు క్లిష్టపరిస్థితులు కొత్తగా నేర్పడెను. కొండలు సముద్రములు మారి భూతలస్వ రూపమే మార్పుచెందెను. ఈమధ్యజీవయుగము చాల కాలము వృద్ధినొందినను, యుగాంతము రాగా ప్రళయ చిహ్నములు కలిగినవి. అభౌతికవిపర్యయముచే నూతన పరిస్థితులు కలిగి, అప్పటిప్రాణికోటి జీవితము దుర్భరమ య్యెను. అట్లెదుర్కొను వినాశమునుండి రక్షించుకొనుట కై, 'అమనైటు'లు మొదలగు అప్పటి కొన్నిప్రాణి

జాతుల అవయవముల స్థితిగతులంను కనుకూలముగునటుల చిత్రచిత్రమైన మార్పులు కలిగెను. స్థిరపరిస్థితులందు నూతనపద్ధతుల యవసరముండదు; అందువల్ల నూతనశక్తులు పైకిరాక అణగియుండును; అప్పుడు సామాన్యప్రాణులును వృద్ధినొందుచునేయుండును. కాని నూతనపరిస్థితులురాగానే, సామాన్యప్రాణులు నశించిపోయి, అంతశ్శక్తిగలవిమాత్రమే గండముదాటి, పరిసరానురూపముగు రూపస్వభావముల నొందును.

అప్పటికాలపు శిలాధాతువులం దేట్టిప్రాణిచిహ్నములును కన్పడవు. అప్పటిజీవచారిత్రపు సామాన్యలక్షణములుకూడ ఏమియు తెలియుటలేదు. ఆస్థితి కొన్నిలక్షల యేండ్లుండియుండును. ఆ తెరగాలగగానే గోచరించు జీవకోటి పరిశీలింప, అంతయు నూతనరంగముగ నున్నది. సరీసృపయుగము గతించెను. ఆ డినోసార్లు, పైసియోసార్లు, ఇక్తియోసార్లు మొదలగు మహాబలములగు చిత్రవిచిత్రజాతులన్నియు పూర్తిగ నశించి, అదృశ్యములై, వాటి సంతతి లేకుండబోయెను. మహాశీతము వాటిని చంపివేసెను; ఆజంతువులొందిన మార్పులు చాలక, ఆ క్లిష్టపరిస్థితులకు తాళలేక పూర్తిగ నశించెను. తరువాత భూమిపైకలిగిన నూతనరంగమున వెనుకటికన్న దృఢతరములగు

క్రొత్తచరాచర జాతు లుదయించెను. ఈనవయుగారంభ మున ధరారంగమింకను నిస్తేజమై నిరుత్సాహకరమై యుండెను. ఇదివరలోని మహాకాయములన్నియు పోగా, వీటి స్థానే వచ్చిన క్రొత్తతాళ్లు శీతకాలపు మంచుచే సహింపకుండుటకై, తమయాకుల రాల్ప మొదలిడెను. మొక్కలకు, చెట్లకు, పుష్పములు కలుగనారంభించెను. ఇదివరలోని భీకరసరీసృపములకు బదులు, రకరకములగు పక్షులు, స్తనజంతువులు నావిర్భవించెను. *

---

* ఆయుగసంధియందు దిట్టి మంచుప్రళయము, భయంకర భూకంపము, అగ్నిపర్వతప్రకోపమునుకూడ, మనదేశమునను కలిగిన నిదర్శనములు కలవు. అప్పటికి ముందుగా మనతూర్పుకనుమలును, తరువాత సహ్యాద్రియు, ఏర్పడెను. గోదావరితీరమున 'కోటపల్లి' శిలలలో అప్పటి హిమప్రళయముచే చనిపోయిన అనేకమత్స్యసరీసృపముల ఫాసిలులు కనబడినవి. అగ్నిపర్వతములద్వారా భూమిలోనుండి 'లావా' యనబడు కరగిన శిలాదులద్రవము దక్కనునంతను ముంచివేసెను. అంతవరకు ఆఫ్రికాతో కలసి యేకఖండముగానుండిన దక్షిణహిందూదేశమునకు ఆఫ్రికాకుమధ్యనుండిన భూస్థలి సముద్రములోనికి దించుకొనిపోయెను; అట్టిగట్టు సముద్రములోన నిప్పటికిని గలదు. మాల్దీవు అండమాను దీవులు మనభూభాగమునుండి యప్పుడే వీడెను. తరువాత నీసమయమందు మనదేశపు ఉత్తరభూభాగము లోనుండి యెగసి కొండమడతలు పడుటచే, హిమాలయపర్వతము లీసమయమునసే ఏర్పడెను. పంజాబుప్రాంతమందుగూడ ననేకభూకంపములు కలిగెను. అంతకుపూర్వము

హిమాలయప్రాంతములకు వింధ్యపర్వతములకు సంబంధములేక, పడమట రాజపుతానా సముద్రము, తూర్పున నొక సముద్రమునుండెను. ఈభూప్రకోపఫలితముగా నీ రెండుసముద్రములు వెనుకకు పోయి, భూతలము పైకి తేలెను. రాజపుత్రస్థానమునకు మధ్యనున్న యెడారియు కచ్ఛప్రాంతమును ఈసముద్రపు యిసుకభూములే; ఇట్లా ప్రాంతములందే యు భూమియేర్పడి దక్కను ఉత్తరదేశము కలసిపోయెను. ఒకప్పుడు భూకంపముచే కొన్నిస్థలములు జలగతము లగుచుండెను. ఈకలియుగారంభమున పశ్చిమతీరపుద్వారక సముద్రగత మైనట్లు ఐతిహ్యములు కలవు. సింధుదేశము అసలిట్టి యెడారియైనను సింధునదివండుపడి, క్రమముగా ఫలవంత మగుచున్నది. హిమాలయములలో పుట్టి పూర్వపు రాజపుత్ర సముద్రమున పడుచుండిన సరస్వతీ నది, ఇప్పుడు క్రొత్తగా నేర్పడిన యెడారిలో కొంతదూరము ప్రవహించి, మాఱింకిపోవుచున్నది; అది అంతర్వాహిని అని యిప్పటికిని హిందు సంప్రదాయము. ఇట్లేర్పడిన ఆర్యావర్తపు యిసుకనేల, హిమాలయములందలి పూర్వపు అగ్నిపర్వతములపైనుండి 'లావా' పడియు, గంగా యమునా నదులు హిమాలయ పర్వతములనుండి సతతము తెచ్చి నింపు మన్ను పడియు, అత్యంతఫలప్రదమైనది. ఫలవంతమగు ప్రస్తుతవంగదేశమంతయు, గంగా యమునా బ్రహ్మపుత్రానదులు హిమాలయములనుండి తెచ్చు ఒండు యుగయుగములుగా సముద్రపుఇసుకపై పడుచుండుటచే నేర్పడినది. సింధు, గంగా, బ్రహ్మపుత్రానదులు మూడును, మధ్యహిమాలయములలోని మానససరోవరప్రాంతమునందు, సంతత హిమపాతముచే నాకాశమునుండి దిగుచున్నట్లు కన్పడు మేరుగిరిసమీపమున రమారమి ఒకచోటనే పుట్టుచున్నను, సింధునది పడమరగాను, బ్రహ్మపుత్ర తూర్పుగను, గంగయు కైలాససమీపమున నుత్పన్నమైన యమునయు దక్షిణముగను వెళ్లి, వేర్వేరు

మార్గములను చాలదూరమున భారతదేశమున బ్రవేశించి, మనఆర్యావర్త పు ఆయాప్రాంతముల వండుతోను శుద్ధోదకముతోను నింపుచు, అచటి ప్రాంతముల నత్యంత ఫలవంతములు గావించి, అందుల కోట్లకొలది జనుల కమితోపకారులై, విలసిల్లుచున్నవి. ఇంతేకాక, బ్రహ్మ (బర్మా) దేశపు ఐరావతీనదికి, శ్యామ (సయాం) దేశపుమేకాంగునకు, చీనాసం పదకంతకు ముఖ్యాధారమై కోట్లకొలది జనులబోషించుచున్న ఆదేశపు ప్రధాననదులగు 'హొయాంగ్ హొ' 'యాంగ్ ట్సికియాంగ్'లు మొదలగు ఆసియాఖండపు పావనమహానదులకు, హిమాలయపర్వతమే ఉత్పత్తిస్థానము. ఈనగాధిరాజము ప్రస్తుతప్రపంచమందలి పర్వతములన్నిటిలో అత్యున్నత శిఖరములుగల్గి, అసమానమగు ప్రకృతిశోభగల కాశ్మీరాదిదేశములకును మానసాది సరోవరములకును ఆలవాలమై, ప్రాచీనార్యులచే దేవభూములని యెంచబడుచుండెను. అయితే భూమి వయఃకాలమునుబట్టి చూచినచో ఈమహాపర్వతము అంతగాప్రాచీనము కాదనియు, మనదేశపు రాజపుత్రస్థానమందున్న హారావళీపర్వతములకే గాక, మన తూర్పు పడమటికనుమలకు వింధ్యపర్వతములకుగూడ, తరువాతనే యేర్పడినవని భూతత్వజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఈహిమాలయపర్వతపుపడతలు ఏర్పడినతరువాత, దానిలోపలిభాగ మింకను పూర్తిగా కుదుటబడక, దానిక్రింద ననేక పరిణామములును, పూర్వపశ్చిమాగ్రములందు అగ్నిపర్వత ప్రకోపమును ఇంకనుకలుగుచునే యున్నవి. ఆప్రాంతమునను దానికంటియున్న అస్సాము, నేపాలు, ఉత్తరబీహారులలోను, పెద్దభూకంపము లిప్పటికి కల్గుచున్నవి; 12—6—1897 వ తేదీని అస్సాములో కలిగిన తీవ్రభూకంపమును, 4—4—1905 వ తేదీని సుమారు 20 వేలమందికి ప్రాణహాని కలిగించిన కాంగ్రాభూకంపమునే కాక, చాల చిల్లర భూకంపములచే గూడ, మార్పులుకలుగుచునే యున్నవి. హిమా

లయపాదములక్రిందటి మార్పులవల్లను, చిరకాలమునుండి పర్వతము నుండి వచ్చిపడు వండు ఇంతవరకు సరిగా గట్టిపడక, ఇప్పుడు కుదుకు పడుటవల్లను, హిమాలయములకు దక్షిణమున సంటియున్న నేపాలము లోను, ఉత్తరబీహారులోను 15-1-1934 వ తేదీని మహాభూకంపము కలిగి, అందు చాల జనులు పోయి, భవనములు కూలుటయేగాక, అచ్చటి భూతలము చితికి, మైళ్లకొలది భూగర్భము పగులుచుక, ప్రవాహగర్భములు పైకివచ్చి, పల్లపుసాగుబడి భూముల నట్టుమంతయు [illegible], కల్లోలము కలిగించినసంగతి పాఠకులకు విదితమే. వింధ్యాద్రియు ఇందు ను దక్షిణమునగనున్న కొండలును భూమియు మిక్కిలి ప్రాచీనములు; మధ్యజీవయుగమందే అచట అగ్నిపర్వత ప్రకోపములు, లావాప్రవాహములు పూర్తియై, దాని అడుగుభాగమంతయు బాగుగాగట్టిపడి స్థిరమైనందున, మనప్రాంతములో భూకంపప్రమాదము అగ్నిపర్వతబాధ లేదు. 1897, 1905 లోవలె, 1934 జనవరిలోనూ మా, ఈభూకంపము[illegible]యేగాని, ఉత్తరదేశమందువలె మనకు నష్టమేమియు కలుగలేదు.

సప్తనయుగము. (పరాహాయుగము 2.)

'నవజీవయుగ'మను ఆనూతన మహాయుగ మారంభించినప్పుడు, భూమిడుక్షేపము అగ్నిపర్వత ప్రకోపము చాల హెచ్చుగనుండెను. ఆకాలముననే ఆసియాఖండపు హిమాలయ పర్వతములు, యూరపులోని ఆల్ప్సగిరులు, ఉత్తరఅమెరికాలో వెన్నెముకవలె నేర్పడిన 'రాకీసు' కొండలు, దక్షిణ అమెరికాలోని 'ఆండీసు' నగములు, భూమిపైభాగమున కుబికి యేర్పడినవి. ఇప్పటి మనభూఖండములకు మహాసముద్రములకుగల సామాన్యాకార మాకాలమందేర్పడెను; భూతలముకు సుమారు ఇప్పటి రూపు వచ్చెను. ఈనవజీవయుగ మారంభించి యిప్పటికి 4 మొదలు 8 కోట్ల యేండ్లైయుండును.

అప్పటికి ప్రపంచమింకను చాలచల్లగనే యుండి, తరువాత వెచ్చబడజొచ్చెను. అంతట క్రమముగా, జీవకోటి వృద్ధియయ్యెను; తరువాత చిరకాలముకు తిరుగ క్లిష్టపరిస్థితు లుదయించి, అతిశీతమగు హిమయుగములు కలిగినవి; వానినుండి మనప్రపంచ మిటీవలనే బయటపడినది.

శీతోష్ణస్థితు లిట్లు తారుమారగుటకు కారణము లింకను మనకు సరిగా తెలియవు. అందుచే ముందెట్టి మార్పులు కానున్నవో, ముందు మనకు సూర్యతేజము హెచ్చునో, హిమయుగమే తిరుగ మనభూమిని నావరించునో, అగ్నిపర్వతములు భూకంపములు ప్రబలించునో, తగ్గునో, ఇట్టిసమస్యలు పరిష్కరింప దగు శాస్త్రపరిజ్ఞాన మింకను మనకుచాలదు.

ఈమన్వంతరమందే తృణజాతు లంకురించి, భూమిపై పశువుల మేతకు పచ్చిక యేర్పడెను. పాలిచ్చు జంతువులు కలిగి, ఈ తృణముల మేయుచు, వృద్ధిగాంచినవి. ఇంతలో నానాజంతువులకు మించు మానవు లుద్భవించెను.

తుప్పలను కీటకాదులను దిని, వెనుకటి యుగము లో జీవించి చాలవరకు నశించిన సరీసృప జంతువులకును, ఈనూతన జంతువులకును స్వభావభేద మంతగా లేదని, పూర్వపు దినోసారసులకు ఈనస్తనులకు, పూర్వపు టెరోడాక్టిలులకు ఈపక్ష్యాదులకు, భేద మతిస్వల్పమని, స్థూలదృష్టికి తోపవచ్చును. కాని, ఈకాలిక జీవబాహుళ్యము; విశ్వమందు ప్రాణులు అనంతముగ, అవిచ్ఛిన్నముగ, భిన్న విచిత్రములగు వివిధరూపములతో కలుగుచున్నవి; సృష్టి

సర్వదా వృద్ధియగుచున్నది. భూమి పూర్వస్థితి ఎన్నడు నొకేరీతిని లేదు. అందుచే సంపూర్ణసామ్య మెచటను లేదు. మధ్యజీవయుగపు ప్రాణులకును నూతనజీవయుగపు ప్రాణులకునుగల సామ్యముకన్న, భేదమేచాలయధికము.

ముఖ్యముగా నీరెండుకాలముల ప్రాణులకు మనః ప్రవృత్తిలోనే భేదముకలదు. ఈక్రొత్తయుగపు స్తనులు, కొంతవర కపక్షిపక్షులును, తమపిల్లలవిసర్జింపక, వీనితో సంపర్కము కలిగియుండెను. సరీసృపములు సాధారణ ముగా తమగ్రుడ్లజోలికి పోక, వీనినివిడచి తమదారినిపో వును. ఆగ్రుడ్లు తమంతతామే పొదిగి, పిల్లలుకావలెను. సరీసృప శిశువుకు సాధారణముగా తనతల్లిదండ్రులగూర్చి యేమియు దెలియదు; దానిజ్ఞానము స్వానుభవముతోనే ఆరంభమై, తనతోనే అంతరించును; తచ్ఛిశువులకు లభిం పదు; అది తోడిజంతువులతో సంప్రదించుట, వానిననుక రించి వానివల్ల సంగతులు నేర్చుకొని, కలసి పనిచేయుట ఉండదు; అది ఏకాకిజంతువు. అట్లుగాక స్తనులకు, పక్షు లకు, తమశిశువుల పోషణము ముఖ్యలక్షణము. వాని పిల్లలు శైశవమునుండి తమతల్లిదండ్రుల ననుకరించి, వాని చేష్టలను చర్యలను గ్రహించును; వానిధ్వనుల గనిపెట్టి జాగ్రత్తపడుచు, వానితో కలసి మెలసి పనిచేయును. పక్ష

స్పరసహాయముకలిగి, ఒకదానికొకటి లోబడియుండును. ప్రపంచమున బోధ్యజాతిజీవులు నవజీవయుగమందే మొదలిడెను.

నవజీవయుగపు మొదటిస్తనుల మెదడు, అంతకు వెనుకటిమాంసభక్షక దినోసారుల మెదడుకన్న, అంతగా ప్రశస్తముకాదు; కాని ముందువచ్చు శిలాయుగముల పరీక్షించినకొలదిని, అన్నిస్తనులలోను సామాన్యముగా మెదటిబలము చాలవృద్ధియగుచుండినట్లు కనపడును. ఆయుగారంభమందే, ఖడ్గమృగమువంటి జంతువులుండెను. ఆకాలమందే యుండిన 'టిటానో థెరియము' అను మహామృగము తనచర్యల ఖడ్గమృగమును బోలియుండెను. వృద్ధిగాంచు దశయగుటచే, దానిమస్తిష్కమిప్పటి ఖడ్గమృగముల మెదటి పదవవంతుకును తీసిపోవును.

మొదటిస్తనులు తమశిశువులను పాలిచ్చుగనే, వానిని విడుచుచుండెను. కాని తల్లిశిశువులు తమపరస్పరభావముల గ్రహించి కలసియుండుటయే లాభకరమని గ్రహించియుండును; తమవెంటవచ్చు స్తనులు మందలుగా తిరుగుచు, పరస్పరచర్యల గమనించుచు, ఒక్కొకదానికి కలుగు ప్రమాదముల, వానిచేష్టాశబ్దములబట్టి, కనిపెట్టుచుండినట్లు తోచును. ఈబుద్ధివికాసము వెనుకటియుగపు

వంశాస్థికజంతువులలో కనబడదు. సరీసృపములు చేపలు కూడ బృందములుగా నుండుట, వాటి స్వాభావిక చోటనే పొదిగి ఏకస్థలముందుండుట, సంభవమే; కాని స్తనుల సంఘీభావమునకు కారణము పరస్పర ప్రీతియే గాని కేవల బాహ్యసంపర్కముగాదు.

సరీసృప ప్రపంచమునకు మనస్స్తనులకుగల యీ ముఖ్యభేదమును, సరిగా గ్రహించుట కష్టము. సరీసృపముల తీవ్రత, తృష్ణ, వాటిభయక్రోధములు, మనయూహాల కతీతములు. వాటియుద్దేశము లేక భావచోదితములు, సహజోద్రేకరూపములు; మనస్తనుల యుద్దేశములట్లుండక, మిశ్రితములై, అనేకసందర్భముల చర్చచే నేర్పడుచుండును. స్తనజంతువులకు పక్షులకు, కొంతవరకు మనవలెనే, నిదానము, సానుభూతి సాంఘికబుద్ధి యుండును. అందుచే సాధారణముగ అట్టిజంతువులతో మనము సంబంధము పెట్టుకొనవచ్చును; బాధకలుగుచో, అరచియు, ముఖాదిచర్యలచేతను, అవి మనసానుభూతిని సంపాదించును. మనభావముల గ్రహించి లోబడి మనతోనుండునట్లు మనము వానిని పెంచి, మనవిషయమున నిగ్రహాసక్తులు కలిగించి, నేర్పవచ్చును. 'నవజీవయుగ' చిహ్నమగు యీనూతనచిత్తవికాసముచే, వ్యక్తులలో పరస్పర

సహాయము, సంపద్దింపు, మొదలైనను. ఈ పరిణామము రాబోవు నూతనసాంఘికాభివృద్ధికి పూర్వరంగము.

ఈనవజీవయుగము గడచినకొలదిని, అప్పటి చరాచరప్రాణుల కిప్పటివానితో పోలిక యెక్కువగుచువచ్చినది.

ఇప్పటిప్రాణులతో పోలికలేని వికృతరూపముగు 'ఇంటాథెరస్' మున్నగు అప్పటి క్రూరమహామృగములు క్రమముగా నశించిపోయెను. కొన్ని పూర్వమృగముల స్వరూపము కాలక్రమమున మారుచురాగా, ఇప్పటిగుఱ్ఱములు, నీటిగుఱ్ఱములు, ఒంటెలు, ఏనుగులు, దుప్పులు, కుక్కలు, సింహములు, పులులు మున్నగునవి కలిగినవి. గుఱ్ఱము క్రమముగా పరిణామము నొందిన విధము, అప్పటి శిలాస్థానువులచే, బాగుగ తెలియును. నవజీవయుగారంభపు 'ఈయోహిప్పస్' జాతిమృగము క్రమముగా మారి గుఱ్ఱమేర్పడెను; దాని అన్నిరూపముల చిహ్నములు దొరికెను. ఇట్లే 'లామా' జంతువులకును ఒంటెలకును జరిగిన పరిణామక్రమమును దెలసినది. *

---

* భూమి పరిస్థితులలోను శీతోష్ణస్థితులలోను ఈయుగము గొంతము లంటు ఇట్లు విపర్యయము కలిగి, తగువాతవచ్చు యుగస్థితి ఉంటేదు నొకటి స్థితికన్న వేరుగానుండుటకు, భూపరిభ్రమణగతిగా నుండకపోవుటకు, సౌరమండలములోని స్థితి కొంత కారణమే; కాని ఇంకను నేకముఖ్య

కారణములుండును; కనుకనే ముందుస్థితి ఎట్లుండునో గ్రహించుటకు మన విజ్ఞానముపయోగించుటలేదు. భూమి తాను గిరగిరతిరుగుచు సూర్యునిచుట్టి వచ్చుచుండుటచే, సాలుకొకసారి సౌరమండలపు అన్నిభాగములను మనము చుట్టివచ్చుచున్నాము. ఇంతేగాక, సూర్యుడే స్థిరుడు స్వతంత్రుడు కాడు; తనచుట్టుతిరుగు మనభూమి అంగారకుడు మొదలగు గ్రహములు సౌరకుటుంబములోనివిగదా! కాని సూర్యుడును, మహాకాశమందలి 'గెలక్టిక్ సిస్టం' అనబడు విచిత్రమహాచక్రములో నొక అంశము; ఈఅద్భుతచక్రములో సూర్యునివంటివి ఇంకను లక్షల కొలది నక్షత్రగోళములు పరస్పరాకర్షణగలిగి అగణ్యవేగముతో తిరుగుచుండును. అందుచే సూర్యుడును, (తన అంగములగు) సౌరకుటుంబపు గ్రహములుగూడ, అవశముగ నిరంతరము తిరుగుచు, అబ్దములకొలది మైళ్లదూరమందున్న ఏదో కేంద్రమువైపు అసంభావ్యవేగముతో పోవుచున్నాడు. (ఈగమనవేగము సెకండుకు అనగా క్షణమునకు 200 మైళ్లు అనియు, అద్భుతవిస్తృతిగల ఈమహాచక్రమున సూర్యుడొకసారి ఆవేగముతో చుట్టి స్వస్థలమునకు వచ్చుటకు 25 కోట్లఏండ్లుపట్టుననియు, సర్ జేమ్సుజీన్సుగారిఅభిప్రాయము) ఈచక్రగతిచే సూర్యునితోబాటు (సౌరకుటుంబపుదగు) మనభూమియు అట్టిమనోవేగముతో మహావిశ్వమందు మనకు తెలియవీలులేని కొత్తప్రాంతములకు పోవుచున్నది. ఇట్లు అమితవేగముతో పోవుచుండగా, కొంతకాలమునకు ఆప్రాంతములనూతనపరిసరముల ప్రవేశించుటచేతను, ఇతరమహాగోళముల సామీప్యముచేతను, సూర్యునిలోను భూమివాతావరణమందును భూమిలోపలను గూడ కొత్తపరిస్థితులు కలిగి, అందలి జీవకోటి స్థితిగతులు మారిపోవచ్చును; అందుచే ఆయుగస్థితిమారి, క్రొత్తపరిస్థితిచే నూతనయుగము కలుగవచ్చును. ఈఅద్భుత మహాచక్రగతిచే దీనిని నియమించు (మనకుతెలియని)

మహాకేంద్రపుసామీప్యమో, ఆప్రాంతపు మరియొక మహాశక్తియో, మన వాతావరణస్థితి మార్చి, భూమిపై జీవశక్తిని వృద్ధిచేయువచ్చును. ఆప్రభావముచే ఒక్కొక్క యుగముదాటిన కొలది క్రమముగా వెనుకటికన్న హెచ్చుమేధాబలము అంతశ్శక్తిగల క్రొత్త ప్రాణిజాతు లుదయించుచున్నవని ఊహింపవచ్చును. ఇట్లా ప్రభావమున వెనుకటి యుగముల మృగజాతికన్న ఎక్కువజ్ఞానము నైతిక శక్తిగల నరజాతి ఈయుగమున కలిగినట్లే, భావియుగములందు సృష్టివికాసమున ఇంతకన్న హెచ్చునైతిక మానసిక శక్తులుకలిగి మనకిప్పు డద్భుతముగ తోచు దేవజాతులు మన భూమిపై కలుగునేమో !

వానరయుగము.

జీవశాస్త్రజ్ఞులు ఈస్తనజాతిని కొన్ని శాఖలుగా విభజించిరి. వీటిలో నగ్రగణ్యమగు 'ప్రైమేటు' లను ప్రథమశాఖలో, 'లెమూరు'లు, కోతులు, తోకలేని వానరములు, మనుష్యకోటియు, చేరును. మొదట నీవిభజన ఆజంతువుల దేహాంగసామ్యమును బట్టియే చేయబడినవి; అప్పటికి వాటి మనస్తత్వముల పరిగణింపలేదు. ఈ ప్రథమ శాఖ యెందుండివచ్చెనో, పురాతనశిలాదిపరీక్షచే తేలుట లేదు. ఈశాఖలోని లెమూరుకోతు లరణ్యములలోను, కొండముచ్చులు రాతిస్థలములందును, వసించును. ఈజంతువులు హఠాత్తుగా అణగి శిలాదులందు కప్పబడిపోవుట చాలయరుదు; ఈజాతివి తక్కినజాతులంత హెచ్చుగాను లేవు; అందుచే వీటిదేహశేషములు భూగర్భమున జిక్కి శిలాధాతువులలో జేరి మనపరీక్షకు దొరకుట కష్టము. గుఱ్ఱములు, ఒంటెలు మొదలగు జంతువులతాలూకు దొరికినన్ని దేహశేషములు వీటివి దొరకలేదు. కాని ఈశాఖ పురాతనవానరములు లేమూరులు నవజీవయుగారంభమందే (అనగా 4 కోట్ల సంవత్సరముల క్రిందనే) ఆరంభించెను; వాని

మెదడు అంగవిస్పష్టత లోటుగా ఉండి, ఇప్పటి యుగానికి తీసిపోవును.

ఈనవజీవయుగపు సంకులప్రాణిలోకము గూడ చివరకు క్షీణించెను. కూర్మయుగపు మహాజంతువులకు కలిగిన గతియే వీటికిని కలిగినది. ఇంకొకసారి మనస్వభావము హిమప్రళయముపాలై, చల్లబడిపోయెను; మరల కొంత వెచ్చనై, మరల చల్లబడెను. వెనుకటిఉష్ణకాలపు నాచులో తిరుగుచుండిన నీటిగుఱ్ఱములు, ఇతరమృగముల వేటాడిన ఖడ్గదంష్ట్రలగు భీకరశార్దూలములు, హిమప్రళయమున చాలవరకు నశించెను. రోమావృత దేహములుగు నొకజాతి ఖడ్గమృగములు, 'మ్యామతు'లు అనే దీర్ఘ కుంభములు, ధవళమృగములును మాత్రము, [illegible] నిల్వగలిగెను. క్రమముగా శతాబ్దములు గడచి, ఆర్కిటిక్ కుప్రాంతపు మంచుగడ్డలు ఉత్తరమునుండి దక్షిణముగా జారి వ్యాపించి, ఇంగ్లండులో థేమ్సునదివరకును, అమెరికాలో ఓహియోవరకు, వచ్చినవి. † తరువాత కొంతకాలము వెచ్చగానుండుచు, తిరిగి దేశములు తీవ్ర శిశిరములుగు వచ్చెను.

---

† అనగా మన ఆసియాలో ఈ హిమప్రళయము ఎంతవరకు ప్రాంతముతో ఆహద్దు సరిపోవచ్చును.

ఇట్లు మధ్యమధ్య వచ్చుచుండిన ఈ శిశిరకాలములను ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ, హిమయుగములనియు, వాటిమధ్యనుండిన వెచ్చని కాలములను 'ఇంటర్ గ్లేషల్ పీరియడ్స్' అనగా హిమమధ్యయుగములనియు, భూతత్వజ్ఞులు చెప్పెదరు. మన భూమిపై, ఆ హిమాఘాతచిహ్నములింకను కలవు. మొదటి హిమయుగము ఆరు లక్షల వత్సరములకు పూర్వమును, నాల్గవది 50,000 యేండ్లక్రిందటను, కలిగెను. ఈ దీర్ఘశీతకాలమందలి పరమహిమముననే నరులబోలు మొదటిజీవు లవతరించెను.

నవజీవయుగమధ్యమందే, దవడలు, కాలినరములు కలిగి తోకలేక, కొంత నరచిహ్నములుగల కోతులుండెను. కాని ఈ హిమయుగములు వచ్చినపుడే, నరులని భ్రమింపదగిన వానరజాతి జనించెనని, అప్పటిపనిముట్లవల్ల తేలును. యూరపుఖండమున, 10 లక్షలు మొదలు 5 లక్షలలోపు ఏండ్లక్రిందటివి, కొన్ని పూర్వపురాళ్లు (పనిముట్లుగాను, ఆయుధములుగాను, ఎవరో చెక్కినవి) కలవు. ఈవస్తువుల 'ఎయొలిత్తు'లు అనగా ఉదయశిలలందురు. యూరపులో వీటి నిర్మాతలదేహశేషములు లేవు. ఆయుపకరణములేయున్నవి. నరులుకాక, సూక్ష్మబుద్ధిగల వానరములే, వాటిని నిర్మించియుండవచ్చును. జావాద్వీప

ములోని 'ట్రినిల్' అనుచోట, ఆ కాలపు పురాతనవస్తువులలో నొక నరవానర కపాలమును, పుష్టి నరములు కోతుల మెదటికన్న పెద్దమెదడును కలదు. ఈ జాతి నిలచి నడచినట్లు చిహ్నములుకలవు. 'గచ్ఛన్నగవానరుడు' అనబడు ఉదయశిలానిర్మాతలగు ఈ జాతి జీవుల సమాధిలోనుండి అస్థిపుంజము మాత్రము మనకు మిగిలినది.

ఇక రమారమి 2½ లక్షల యేండ్ల క్రిందటికి వచ్చిన తరువాతనే, నరులబోలు జాతిచిహ్నములు మనకు తిరుగ కనబడును. అవి వెనుకటివానికన్న నెక్కువ వృద్ధిపొందినవి; అప్పటిపనిముట్లు ఉదయశిలలకంటె చక్కనివి, హెచ్చు పనితనముగలవి, ప్రస్తుత మనుష్యుల పనిముట్లకన్న తక్కువ. తరువాత (జర్మనీప్రాంతపు) 'హీడెల్‌బర్గు' నగరమునకు దగ్గరి యిసుకగుంటలో, ఆకాలపు గడ్డములేని దవుడయెముక ఒకటి దొరికినది. ఇది నరులదానికన్న చాల బరువుగా సన్నముగా నుండుటచే, ఇతను నాలుక తిరిగి విస్పష్టముగా మాట్లాడుటకు వీలుకలిగియుండదు. ఈ యెముకనుబట్టి, ఆ కాలమున మన నరులకన్న బలీయులై, నరతుల్యులగు రోమావృతులు అగు నొక నారసింహజాతివా రుండిరని, వైజ్ఞానికు లూహించుచున్నారు. ఈజాతికి "హీడెల్‌బర్గు" నరు డందురు. ఈదవుడ నరము మనకు వినోదము, ఆవేదము,

కలిగించును. దీనిని చూచిన, అప్పటిపురుషుల ఆకారము, మసిపట్టిన యద్దములోనుండి చూచినట్లుండును. అప్పటి శీతలమహాగహనములలో ఖడ్గదంష్ట్రములగు ఆ ఘోర శార్దూలముల నోటినుండి తప్పించుకొన నిడుములబడుచు, ఈ 'హీడెల్బర్గు' నరుడు నిబిడారణ్యమధ్యమున రోమావృత ఖడ్గమృగముల గనిపెట్టుచు తిరుగుచుండెనని తలప వచ్చును. ఇంతకన్న నితనిగూర్చి తెలియదు; కాని యాతడు భేదించి తయారుచేసుకొన్న పనిముట్లు మాత్రము నిల్చియున్నవి. ఆంగ్లదేశపు ససెక్సులోని 'పిల్టుడౌను' వద్ద నింకను చమత్కారమగు జంతుశేషములు కలవు. ఇవి 'హీడెల్బర్గు' నరములకన్న పూర్వపువని కొందరు తలచిరి. కాని, ఇవి ఒకలక్ష లక్షున్నరయేండ్లవే యని తోచును; దీనికపాలము వానరముల పుర్రెకన్న చాల పెద్దది, దీని వద్ద దొరకిన చింపాంజినిబోలు దవుడయెముక దీనిదగునో, కాదో, తెలియదు; ప్రక్కనొక్క యేనుగనరము గబ్బిలపురూపుగా నేర్పుతో చెక్కి, అందులో నొకకన్నము గూడ దొలిచియున్నది. దీనిపై దుప్పితొడ నరమొకటి అమర్చియున్నది. ఇట్లు నరములలో రంధ్రము గావించిన దెట్టిజంతువు? వైజ్ఞానికులు దీనికి 'ఇయాంథ్రపస్' అనగా 'ఉదయనరుడు' అని పేరిడిరి. ఇది 'హీడెల్బర్గు' వానరుని

కిని తోకలేని కోతులకుగూడ, భిన్నము; ఇట్టిది మరి యొకటి దొరుకలేదు; చకిముకిరాతితోను, యితర శిలలతోను వీరుచేసిన చక్కని పనిముట్లు మాత్రము భూమిపై మట్టిలోను, కంకరనేలలోను, లక్షయోగ్యముగా వ్యాపించియున్నవి. ఇందు ఉదయశిలలేకాక, కత్తులు, చేతిగొడ్డళ్లు, బల్లెములు, విసరివేయురాళ్లు, ప్రాచీనవస్తుశోధకులకు దొరకినవి.

ఇప్పుడు మనము నరజాతిని సమీపించితిమి. నరుని బోలియు యథార్థనరుడుగాని 'నియాండర్తలరు' అను ఇంకొక విచిత్రజాతిని రాబోవు అధ్యాయమున గమనించెదము. మన నరజాతివారగు 'హోమోసేపియన్సు' [illegible]గాని, ఇయాస్త్రపసునుండిగాని, ప్రత్యక్షముగ [illegible] నికులెవరును చెప్పరు. వీనికి నరులతో పోలికమాత్రమున్నది*

---

*పూర్వముండిన కొన్ని విచిత్రజంతువులు అప్పటిశీతోష్ణపరిస్థితి హఠాత్తున తీవ్రముగా మారగానే నశించిపోవుట సహజము; మనదేశమునను 'మముతు'లబోలు తెల్లని దీర్ఘవక్రదంతములుగల ఏనుగుజాతి కొన్ని మహాజంతువులు, మహాభయానకములగు ఖగభేదములును, పూర్వముండినవి, ఇప్పుడులేవు; పూర్వము హిమాలయానములందు ధారాళముగా సంచరించిన మృగరాజగు సింహము మనదేశమున నశించిపోయినట్లే గుజరాతులో మాత్రము సకృత్తుగా కలదని వాడుక. పూర్వము

పశ్చిమహిమాలయములందును అస్సాములోను తోకలేని కోతులుండినట్లు శిలాధాతువులలో నిదర్శనములు కలవు. ఇవి ఆఫ్రికాలోనున్న చింపాంజిగోరిల్లాలను మలయాప్రాంతమందలి 'ఒరాంగుటాంగు'ను చాల వరకు బోలియుండును. వాతావరణమున నిట్లు తీవ్రముగ కలుగుమార్పుకు సరుదుకొనలేక అట్టిపూర్వజంతువులు నశించినవి. ఐనను అత్యుష్ణస్థలములందు వివిధప్రాణు లున్నట్లే అతిశీతస్థలములగు ధ్రువప్రాంతములయొద్దను ఆప్రాంతములకు అనుకూలములగు శరీరనిర్మాణముగల చిత్రవిచిత్ర జంతువులు కలవు. దక్షిణ ధ్రువప్రాంతపు సముద్రమునం దిదివఱకున్నదును లోకమునలేనంత మహాకాయముగు తిమింగిలజాతి అక్కడి నాచును క్షుద్రజంతువులను దిని బ్రతుకుచున్నటుల ఇటీవలనే కనుగొనబడినదట; సముద్రపుఅడుగున కాంతియుతములగు విచిత్రజంతువులుకలవు. ఆయా దేశకాలపరిస్థితుల కనుకూలమగు శరీరములతో అన్నిప్రాంతములందును జీవకోటి వ్యాపించియుండుటే భూమిపై అనుభవసిద్ధము.

నియాండర్థలర్, రొడిసియను నరయుగము
(నారసింహాయుగము)

నాల్గవ హిమయుగపు, అనగా సుమారు యేబది వేల యేండ్ల క్రిందటి, ఒక నరసముని దేహావశేషములను బట్టి, ఆతడు నిజముగా నరుడే యని ఇటీవలివరకు తలచిరి; దాని పుర్రెలు, నరములు దానిపనిముట్లు దొరికినవి. ఆజంతువు నిప్పు గూడజేసుకొని, చలిబాధలేకుండ గుహాలలో నివసించును. అవి జంతుచర్మములగూడ ధరించి, మనవలె కుడిచేతి అలవాటును కలిగియుండెనని తోచును.

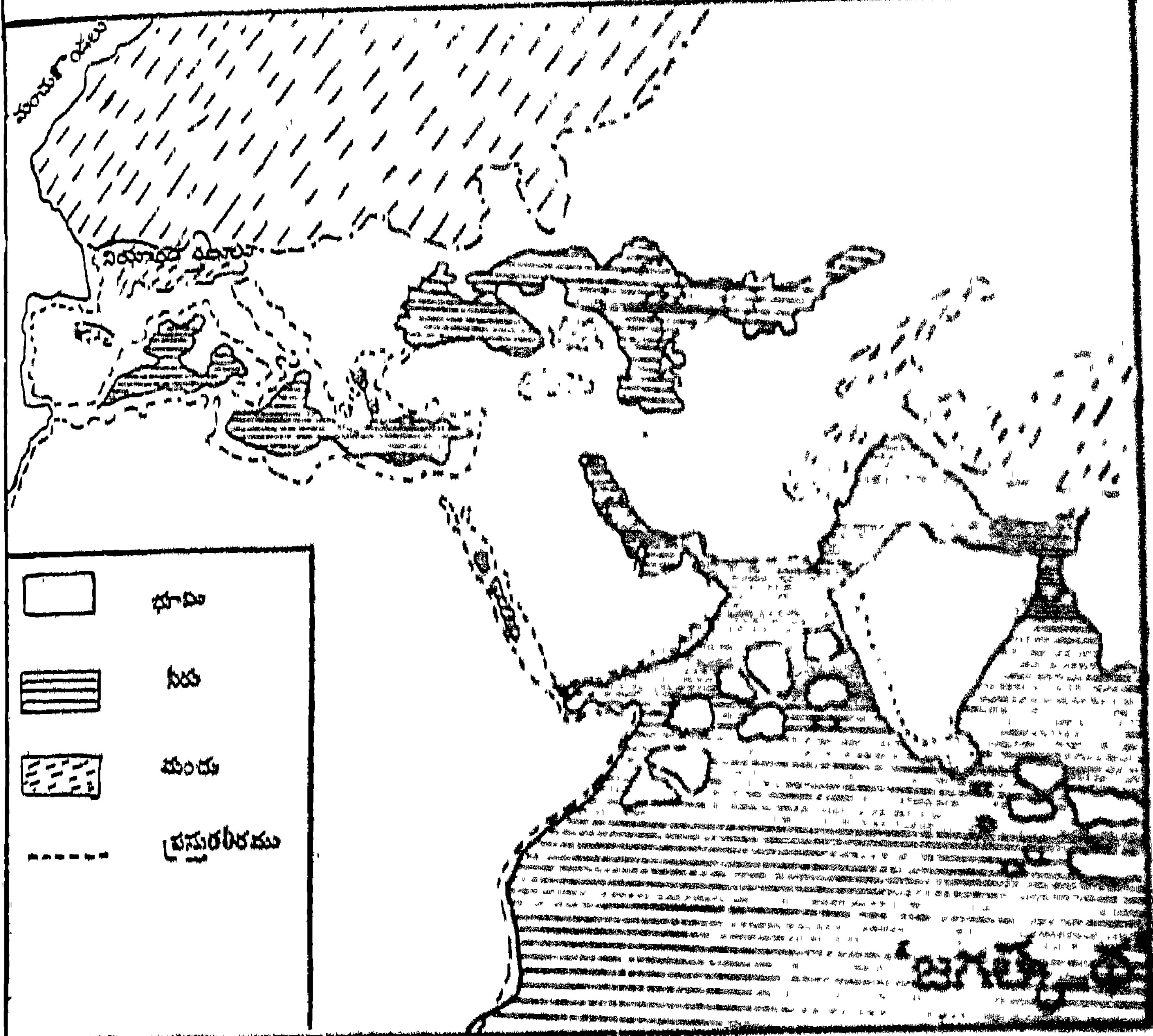
కాని యిదియు నిజమైన మనుష్యజాతికాదని శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. ఇవి ప్రథమశాఖలోని ఒక ఉపశాఖ; వీటిదౌడలు బలుపై బాగుగ ముందుకు వచ్చియుండును; లలాటము దిగి, దట్టమగు కనుబొమలు కలవు. మన బొటనవ్రేళ్లతోవలె, వానితో మిగిలిన వ్రేళ్లను నొక్కిపట్ట వీలులేదు. వీని కంఠనిర్మాణమునుబట్టి వెనుకకు మెడవంచి పైకి చూడవీలులేదు. అవి తల ముందుకు, క్రిందికి, వంచుకొనియుండును. వాటిగడ్డములేని దౌడనరములు నరులవాటివలెగాక, "హీడిల్బర్గు" దౌడనరముల బోలియున్నది; పండ్లలోను చాల భేదముకలదు; దౌడ

పండ్లు మన దౌడపండ్లకన్న క్లిష్టతరముగనున్నవి. వానికి మనకుండు కోరపండ్లు, అట్టి దంతములు, లేవు. పుర్రెవైశాల్యము మనవలెనున్నను, వీని మెదడు వెనుక పెద్దదిగను, ముందర చిన్నదిగను, ఉన్నది. దాని నిర్మాణమును వేరు. అవి నరజాతిజనకములు కావు; వాని మనశ్శరీరములు నరులవానికన్న వేరు. ఈప్రాణులిప్పుడు లేవు. వీనిపుర్రెలు, నరములు, 'నియాండర్తల్'లోను, ఇతరస్థలములందును, దొరికినవి. అందుచే వీనికి 'నియాండర్తల్' నరులని పేరు కలిగినది. ఈరకపువారు యూరపులో చాల శతాబ్దముల వరకుండి యుండిరి.

అప్పుడు మన ప్రపంచపు శీతోష్ణస్థితి భూఖండ విభజన, ఇప్పటికన్న కొంతభిన్నము. యూరపుఖండమున మంచుగడ్డలు (లండనువద్దనున్న) థేమ్సునదివరకును జర్మనీ మధ్యకును, రష్యాలోనికి నావరించియుండినవి. ఆంగ్లభూమి ఫ్రాన్సుతో కలసి మధ్య జలము లేకుండెను. అప్పటికి మధ్యధరాసముద్రమును, ఎర్రసముద్రమును, మైదానపు లోయలుగ నుండినవి. వీనిలో లోతైనచోట్ల మాత్రము సరస్సు లేర్పడియుండవచ్చును. ప్రస్తుతపు నల్లసముద్రమునుండి, దక్షిణరష్యాగుండా, మధ్య ఆసియా లోపలివరకు, వేరొక గొప్ప భూమధ్యసముద్ర ముండినది; స్పెయిను, యూరపు

చతుర్థ హిమయుగాంతమున యూరపు పశ్చిమఆసియాల దృశ్యము

(సుమారు 50,000 ఏండ్లక్రితము.)

దక్షిణభాగముగూడ, అతిశీతలముగనుండెను. ఉత్తరఆఫ్రి. కాకు వచ్చినపుడుమాత్రము, సమశీతోష్ణముగ నుండెను. అప్పటి దక్షిణయూరపులో చిన్నచిన్న కొండలుగల చల్లని మైదానములయందు, గోమాంసృతములగు ప్రమాణముగల ఖడ్గ మృగము, మహాఋషభములు, తెల్లని ఎలుకలు, నేలవిడిచి ఉత్తరమునకు, శీతకాలమున నింకను దక్షిణమునకు, వచ్చి పోవుచుండెను.

ఇట్టిపరిస్థితులలో నియాండర్తలు నరుడు చిన్న మృగములజంపియు, కందమూలఫలముల గొనియు, ఎట్లో జీవించుచుండెను. వానిచెనున్న కీటకపంక్తులబట్టిచూడగా, శాకాహారియై మూలములను మొలకలను నమిలినమిలి తిని, నమలుచుండెనని తోచును. కాని వానిగుహలలో మహామృగముల కొవ్వుగల పెద్దఎముకలు, కొవ్వునిమిత్తమై పగులగొట్టబడియున్నవి. ఆ క్రూరజంతువుల నెవ్వాని చంపలేక, ఏనదిమూలనో నక్కియుండి, బల్లెములతో పొడిచిరో, వాటిదారిలో గోతులద్రవ్వియుంచి పడ మో, లేక భీకరమృగములు తమలో పోరాడి, కొన్ని చనిపోగా, వెనుకనుండి నక్కవలెచేరి, ఆశవముల దన గుహాలలోనికి గొంపోయిరో, తినియుండును; లేక చిర

కాలము శాకాహారియయ్యు, దుర్భరశీతలపరిస్థితులందు, జంతుమాంసముకై వానిజంపి తినియుండవచ్చును.

రోమావృతుడై భీకరుడగు ఈనారసింహుడు, నిల్చి నడుచుటకు కాళ్లు చేతులుగూడ నుపయోగించెను; ఒంటరిగనో చిన్న కుటుంబముగనో సంచరించియుండును; అతని కుండిన దౌడతో మనుష్యులవలె మాటాడ వీలులేదు.

వేలకొలదియేం డ్లీనారసింహజాతియే శ్రేష్ఠజాతిగ నుండెను. తరువాత 30 లేక 35 వేల యేండ్ల క్రిందట శీతోష్ణస్థితి బాగుపడెను; అంతట దక్షిణమునుండి అంతకన్న జ్ఞానవంతులు సంభాషణశీలురు పరస్పరసహాకారులు నగు, ఇతరశాఖవారువచ్చి, వీరిని వీరిగుహాదులనుండి లేవగొట్టిరి. ఉభయజాతుల కొకేరీతి యాహారమగుటచేకూడ, పోటీ అధికమైయుండును. ఈక్రొత్తవారు దక్షిణపువారో తూర్పువారోగాని, 'నియాండర్తలరు'ల వెంబడించి, రూపుమాపిరి. వారు నరజాతివారే; వారిమెదడు, బొటనవ్రేళ్లు, మెడలు, పండ్లు, కేవలము మన అవయవముల పోలియున్నవి. 'క్రొమాగ్నను' వద్దను, 'గ్రిమాల్టు' వద్దను కనపడిన వీరి అస్థిపంజరములు, ఇప్పుడున్న ప్రథమ నరశేషములు; ఈరీతిగా శిలాశేషములందు మనజాతి స్పర్శకలిగి, ఇకనుండి మానవచరిత్ర ప్రారంభమైనది.

అప్పటికింకను శీతముగనున్నను, ప్రస్తుతపు ప్రపంచమునకు కొంతపోలిక కలిగినది. హిమయుగకాలపు మంచు మరల తగ్గి, ఫ్రాంసు స్పెయిను దేశములందుండిన ఘనశీతహారిణములుపోగా, ఆస్థలములు తృణసస్యయుతములైన కొలదిని, ఆప్రాంతములందు అశ్వబృందములు వ్యాపించెను. ఇదివరలోనుండిన 'మామత్' మృగములు ఉత్తరప్రాంతములకు తొలగి, క్రమముగా క్షీణించిపోయినవి.

శుద్ధనరజాతి భూమిపై మొదట నేప్రాంతమునజనించెనో తెలియదు. దక్షిణాఫ్రికాలోని 'బ్రోకెన్ హిల్' అను చోట విచిత్రరూపముగు పుర్రె, కపాలశకలములు, 1921 వేసవిలో దొరికినవి. ఇవి యింతవరకుగల 'నియాండర్తలు' లకును, శుద్ధమనుజులకును, మధ్యరకముగు నొకమానవ జాతివి. మెదడు నియాండర్తలుకు దానికన్న ముందర పెద్దదిగను, వెనుకటిభాగము చిన్నదిగను నుండి, మనవాటిని పోలియున్నవి. కపాలమును మనదానివలెనే, వెన్నెముకపై సరిగా నిలచియున్నది; పండ్లు, నరములు, నములకొరకగనే యున్నవి; కాని మొగము పెద్దకనుబొమలతో నునుసన్నగ నుండి, రోమపంక్తితో కోతికరిగ నుండియుండును. ఈ రొడీసియను నరుడు 'నియాండర్తలు'నికన్న శుద్ధనరునికెక్కువ పోలియుండును. ఈరొడీసియను శాఖగాక, నరవానర

జాతులమధ్య నింకనెన్నియో ఉపశాఖలు, హిమయుగారం
భము మొద లీమధ్యభాగమున, కలిగి యుండవచ్చును.
శుద్ధనరుడు వీరందరికి వారసు, వీరి వినాశకుడు అయ్యెను.
ఈరొడీసియను కపాలము మిక్కిలి పురాతనము కాదే
మో; ఇప్పటికింకను దానిసరియగుకాలము నిర్ధారణ
కాలేదు. ఈజాతి దక్షిణఆఫ్రి. కాలోనిటీవలివరకు నశింపక
మిగిలియుండవచ్చును.

నరజాతియారంభము (ప్రాచీనయుగము.)

వైజ్ఞానికుల కిప్పటికి తెలిసినంతవరకు, కేవలనరుల మొదటిచిహ్నము పడమటి యూరపులో (అందుముఖ్యముగ ఫ్రాంసు, స్పెయినులలో) దొరికినవి. ఈరెండుదేశములలో, ప్రధానముగ స్పెయినులో, 30 వేలయేండ్ల క్రిందటి నరుల నగములు ఆయుధములు, రేఖలుచెక్కి తయారుచేసిన ఎముకలు, శిలాచిత్రములు కనబడినవి.

అనేకపరిశోధకులు అన్ని శాఖల పురాతనవస్తువులను పూర్తిగ పరీక్షించినమీదట, ప్రాచీనమానవ పురాతత్వజ్ఞులింకను ప్రవేశింపని ఇతరదేశములలోగూడ పరిశోధనలు జరిగినమీదట, ఇంకను చాలఆధారములు దొరకును. ఇప్పుడున్నవి బహుస్వల్పము. ఈవిమర్శలింకను ప్రారంభదశలోనే యున్నవి. ఆఫ్రికా ఆసియాలలో చాలభాగము లింతవరకు విజ్ఞులెవరును చూచి పరిశోధింపలేదు; కొన్ని ప్రదేశములకు వెళ్లనేలేదు. అందుచే నరజాతి పశ్చిమ యూరపులోనే ఆరంభించెనని నిశ్చయించుట పొరపాటు. అన్నిటికన్న ప్రాచీనములగు నరదేహచిహ్నములు ఆసియా ఆఫ్రికాలలోను, ఇప్పుడు సముద్రమగ్నములై యున్న ప్రాంతములందును ఉండవచ్చును. ఒక్క పన్నుమాత్రమే తప్ప

ప్రథమశాఖజీవులు అనగా తోకలేనికోతులు మహావాన రులు నియాండ ర్తలీయులు ప్రథమనరులు అమెరికాలో నుండిన చిహ్నమేమియు దొరుకలేదు. అందుచే నిచ్చట అమెరికావే రెత్తలేదు. పూర్వార్ధప్రపంచమందే యీజాతి యంతయు నుదయించెను. ప్రాచీన శిలాయుగాంతపు నరులు బెహరింగు జలసంధివద్ద పూర్వముండిన భూభాగముమీాద (ఆసియాలో ఆగ్నేయమూల) నుండినడచి, అమెరికా ఖండములోనికి ప్రవేశించియుందురు. యూరపులోని యీ మొదటి నరజాతిలో, ఆనాటికే అధమము రెండు ముఖ్య శాఖలుండినట్లు కనపడును. వీరిలో నొకశాఖవా రున్నత కాయులు; వీరిమెదడు పెద్దది; వీరిలో నొక స్త్రీపుర్రె ఇప్పటి మామూలుమనుష్యుల కపాలముకన్న పెద్దది. ఒకపురుషుని కంకాళపుఎత్తు ఆరడుగుల పైగానున్నది, వారి శరీరాకారము ఉత్తరఅమెరికా ఇండియనుల బోలి యున్నది. ఈనరదేహశేషములలో మొదటివి 'క్రొమగ్నను' అనుచోట దొరకినందున, ఈశాఖనరులకు 'క్రొమ గ్నర్డు'లని పేరిడిరి. వా రనాగరకులైనను, ఉన్నతులై యుందురు. గ్రిమాల్టి గుహలోని రెండవజాతివారు నీగ్రో జాతివారు, ఇప్పటి ఆఫ్రికను 'బుష్మనులు' 'హాటెంటా టు'లు ఈశాఖవారు. మనకు తెలిసియున్న ప్రారంభదశ

లోనే మనుష్యులెల్లు రెండు భిన్నజాతులవారుగా నుం డుట చిత్రము; వీరిలో మొదటిశాఖ ప్రపంచపు తూర్పు ఉత్తరభాగములనుండి వచ్చిరని గోధుమవన్నెవారని, రెండవశాఖవారు దక్షిణ మధ్య ప్రాంతములనుండి నల్లని వారని, ఊహింతురు. కాని అట్లు నిర్ణయింపదగు ఆధా రము లేదు. సుమారు 40 వేలయేండ్ల క్రిందనుండిన యీ అనాగరకులు నత్తగుల్లలతో కంఠహారముల జేసికొనిరి; దేహమున పచ్చలు పొడుచుకొనిరి; అస్థిమూర్తులను శిలా విగ్రహములను తయారుచేసుకొనిరి. వానిపైనను, చక్కని రాతినేలలపైనను, వారుచెక్కిన విగ్రహాదిచిత్రములు వి కృతములుగ నున్నవి; వానిలో నేర్పు పనితనము మాత్ర ముగలవు. వీరియుపకరణములు నియాండర్తలులు వాని కన్న చిన్నవై, రకరకములుగానున్నవి. వీరప్పటికి పచ్చిక బయళ్ల చరించు గడ్డముగల అశ్వములను, అడవిదున్న లను, వేటాడి జీవించుచుండిరి. వారు 'మామత్తు'లను రోమావృత గజముల మనోహరచిత్రముల లిఖించిరి. ఒక సందిగ్ధచిత్రము బట్టిజూడ వాని నీనరులు మాటువేసి చంపి నట్లు తోచును.

వారీటెలతో రాళ్లతో వేటాడిరి; కాని విలు విద్య అలవడినట్లులేదు. అప్పటికి వారు జంతువుల మచ్చిక

చేయుటయు లేదేమో! వీరికి కుక్కలు లేవు. కఱ్ఱెము పెట్టినట్లుండు గుఱ్ఱమునకు చర్మము చుట్టినట్లు కొన్నిచిత్రములుకలవు; కాని, ఆదేశకాలముల గుఱ్ఱములు నరవాహనము లగుటకు వీలుండదు. అవి పెంపుడువైనను, వానిని వెంటదీసికొని పోయియుందురు; జంతుక్షీరము త్రాగుప్రకృతివిరుద్ధాభ్యాసముకూడ వారికింకను కలిగియుండదు. వారు గృహముల నిర్మింపక, చర్మములతో డేరాలు వేసుకొనియుందురు; మట్టిబొమ్మలుచేసుకొన్నను, కుండలు చేసుకొనుటలేదు; పచనపాత్రలు లేనందున, వంట యింకను లేదో, లేక, అగ్నిలోనే వేపుచుండిరో! వారికి వ్యవసాయము, గంపలల్లుట, బట్టలనేత, తెలియదు. చర్మము బొచ్చు తప్ప, వేరు దేహాచ్ఛాదనలేదు.

ఈ జాతివారు యూరపుమైదానములలో నిట్లు రమారమి నూరుశతాబ్దులుండి, ఇంతలో శీతోష్ణస్థితి మారగా, ఆస్థలముల విడచిరి. శతాబ్దములు గడచినకొలది, ఎండ, వాన హెచ్చుచుండెను. ధవళహరిణములు, వీని వెనుక కారెనుములు, గుర్రములు ఈశాన్యప్రాంతములకు పోయెను. మైదానములందు మహారణ్యములేర్పడి, ఈజంతువులకు బదులు, ఎర్రదుప్పులు వచ్చినవి. క్రొత్తపరిస్థితులలో క్రొత్తపనిముట్లు వాడుకలోనికి వచ్చెను. నదులందును,

నరస్థలంబును, నరులు ముఖ్యముగా వేరుల బట్టుచుండిరి. నరములతో చక్కని పనిముట్లు చేయుచుండెను. ఆకాలపు నరముల నామములు తరువాత 'రినైసెన్సు' †కాలమువర కున్న వాటికన్నను, ప్రశస్తములు; అట్టిసామానుల సొగసు లకుగూడ నెన్నడును లేవు, అని 'డిమార్టిల్లెట్టి' చెప్పియు న్నాడు.

రమారమి 15 లేక 20 వేలయేండ్లక్రిందటను, దక్షిణ స్పెయినులోని యొకనూతనశాఖ మనుష్యులు ప్రవేశించిరి. శిలాతలములపైన వారు చిత్రించిన చమత్కారచిత్రము లిప్పటికి నున్నవి. ఈబొమ్మలున్న "మాస్ డ' అజిల్" అను గుహనుబట్టి వారిని 'అజిలియను' లనుచున్నాము. వీరు ధనుర్ధరులు; శిరములందు ఈకల ధరించిరి. చిత్రలేఖనముగాక సంకేతచిత్రములగూడ వ్రాయుచుండిరి. మనిషిని సూచించుటకు పెద్ద నిలువుగీత, రెండుమూడు చిన్న అడ్డుగీతలును, లిఖించిరి. చిహ్నము లిట్లారంభించినవని తోచును. ఒక తేనెపట్టున కిద్దరుమనుజులు పొగబెట్టుచున్నట్టు లొక చిత్రముగలదు.

† యూరపులో క్రీ. శ. పండ్రెండవ శతాబ్దమునకు పూర్వము విజ్ఞానము శిల్పకళ క్షీణించినవి. తరువాత 16 వ శతాబ్దమునకు పునర్విజ్ఞానము కలిగెను. ఈపునర్విజ్ఞానమునే యూరపుచరిత్రలో 'రినైసెన్సు' అందురు.

వీనిపనిముట్లు చెక్కిన రాతివగుటచే, వీరిది 'పూర్వ శిలా'యుగమని చెప్పుచున్నాము. సుమారు 10, 12 వేల యేండ్లక్రిందట, యూరపునకొక క్రొత్తజాతివచ్చెను. ఈక్రొత్తమనుష్యులు పనిముట్లను చెక్కి, వానినినూరి, నునుపుచేసెడివారు. వీరు వ్యవసాయ మారంభించిరి. ఇట్లు 'నవశిలా'యుగము మొదలిడినది.

మారుమూల ఆస్ట్రేలియా ఖండమునకు దక్షిణమున నున్న టాస్మేనియా ద్వీపములో, మనుజులందరికంటె హీనమగు మనశ్శరీరములుగల, ఒక అనాగరకజాతివారు నూరేండ్లక్రిందటి వరకుండుట చిత్రము. ఈజాతివారెవరు నిటీవల యూరపులో లేరు. భూతలపు మార్పులచేత ఇతరులతో నీటాస్మేనియనులకు రాకపోకలు లేక, వీరి యాచారాదు లాస్థితిలోనే నిల్చిపోయినవి. వీరు వృద్ధియగుటకుబదులు, క్షీణింపజొచ్చిరి. యూరపియను అన్వేషకులకు వీరు కనబడునరికి, వీరు నత్తలను నీచజంతువులను బట్టి తినుచు, గృహములులేక చెట్లక్రిందను, తిప్పలమీదను వసించుచు, హీనస్థితిలో నుండిరి. వారు మనవంటి మనుష్యజాతివారే. కాని ప్రథమనరజాతికుండినంతయైన హాస్తనైపుణ్యము వీరికిలేదు. *

* నరజాతి మొదట ఏప్రాంతమందుండెనో తెలియనట్లే, మొదటి నరజాతి యెట్లుండెనో నిర్ణయించుటయు కష్టమే. మనదేశపు నేపాళము

మున్నగు కొన్ని హిమాలయప్రాంతములందు, ఇంకా చాల ఇతరప్రదేశములందు, ఇంకను పరిశోధనలు జరుగలేదు. నాగరిక కాలమునకు వేలకొలది ఏండ్లక్రిందటనే జనసంచారముండినట్లు దక్షిణ భారతదేశపు (గోదావరి జిల్లాలోని) అడిచనల్లూరు మద్రాసుపుర ప్రాంతము హిమాలయప్రాంతము మొదలగుచోట్లను దొరికిన ప్రాచీన శిలా పనిముట్లు నిదర్శనములు సూచించును. అతిపురాతనకాలమునుండి పశ్చిమపంజాబు ప్రాంతముల మనుష్యజాతి యుండినట్లు కొన్ని నిదర్శనములు కనబడినవి. ఆప్రాంతమున పరిశోధనలు జరిగించుటకొరకు అమెరికను ప్రొఫెసరు డిటెర్రా గారు మన భారతదేశమునకు వచ్చెను. మనదేశమున ఈ పరిశోధనలిప్పుడే ఆరంభమైనవి. పూర్వము నరజాతి ఆరంభకాలమునకు ఆఫ్రికాకు మన దక్షిణభారతదేశమునకు భూసంబంధముండెను. ఆ యారంభకాలపు మరుగుజ్జుమనుష్యులు ఆఫ్రికా కాంగోలో యుండిన చిహ్నములు కలవు. ఆఫ్రికా ప్రాణుల బోలునవి మనదేశమందును కలవని కొందరు సూచించుచున్నారు. స్తనజాతులు పక్షులు ఆరంభమున చాల చిన్నవిగా నుండినట్లే, మొదటి నరజాతి కూడ శరీరములు అల్పములుగనే యుండియుండెనని తోచును. అట్టిచో, ఈ ఆదిమనరకాలమును 'వామనయుగము' అని చెప్పవచ్చును.

ఆదిమజ్ఞానము.

ఆదిమజనులు ఊడ్పులు కోతలు లేక వేటతోనే కాలక్షేపమొనరించిరి. అట్టివారి ఆలోచనలు వినోదకరములై యుండును; ఆమనోభావములు లిఖితముకానందున నవి కేవలమూహ్యములు.

వానిని వైజ్ఞానికులు శ్రమపడి అనేకాధారములపై నిర్ణయించిరి. చిన్నపిల్లల భావములు అహంకారయుతములు; అవి సాంఘికజీవితపు అవసరములబట్టి నిస్తబ్ధములై మారుచు, మిశ్రితములగుచుండును. ఈసంగతిని క్రొత్తగా చర్చించి తెలుపునది 'సైకో-ఎనాలిసిస్' అనబడు భావపరిశీలనశాస్త్రము. దానివలన ఆదిమజనుల సాంఘికచరిత్రనుగూర్చి కొన్నిసంగతులు తెలసినవి. ప్రస్తుతము అక్కడక్కడ మిగిలియున్న వన్యజనుల భావములను వారియభ్యాసాచారములను చూచియు, కొన్నిసంగతుల గ్రహింతుము; ఆధునికనాగరకులలోను పూర్వపుమూఢవిశ్వాసములు, కొన్నికొన్నిగాథలును, పూర్వకథలునుగూడ, అనుశ్రుతముగా వచ్చుచున్నవి. అవియు ఆదిమజనుల మనోభావము లెట్లుండెనో సూచించును. ఆధునికకాలము సమీపించినకొలది, మనకున్న కొన్నిపురాతనచిత్రములు, శిలావిగ్రహములు.

సాంకేతికచిహ్నములుగూడ, అప్పటి జనుల చిత్తవృత్తి యెట్లుండెనో, వారి కేపదార్థములిష్టమో, తెలియజేయును.

ఆదిమజనులు మనపిల్లలవలె ఊహలచే విస్మయముల దమ మనస్సులో చిత్రించుకొనిరి. ఇప్పుడు పిల్లలు అజ్ఞానులు చేయునట్లే, వారు వస్తువుల యాకారముల మనస్సున భావించి, ఊహించి, అనునుబట్టి చరించుచుండిరి. ఇట్లు కొంతకాలమైనపిమ్మట నే, నరులకు విచక్షణాజ్ఞానము కలిగియుండును. మూడువేలయేండ్లకిందటివరకు నరులలో నట్టి జ్ఞానశక్తికి ప్రాముఖ్యము కలిగియుండలేదు. ఇప్పటికిని సామాన్యజనులు ఊహను ఉద్రేకమును [illegible], [illegible] మందియో నిర్ణయించుభావము లనుసరింతురు. పూర్వకాలపు సస్తనజంతువులు మొదట చిన్నకుటుంబములుగానుండి క్రమముగా మందలుగా నేర్పడెను. అట్లే ఆదిమజనులు, మొదట చిన్నకుటుంబములుగానే యుండియుండిరి. వారు తమ సహజగుణమగు అహంభావము లోబచ్చుకొని, నిగ్రహయుతులు కావలసివచ్చెను; వయస్సువచ్చినపిమ్మట గూడ పితృభక్తి కనుబరచవలసియుండెను. తమకన్న పిల్లవాండ్రపై సహజముగాకలుగు అసూయను ముసలివాండ్రు తగ్గించుకొనవలసి యుండెను. పిల్లలు తల్లిబోధనలోను

రక్షణలోనే ఉండుట సహజమే; కాని యౌవనము రాగానే తమతల్లిదండ్రుల వదలి స్వతంత్రముగ జీవింపవలెనని తోచును; ఆబుద్ధిమాని, ఏకాకిజీవనము నష్టకరమని వారు గ్రహించిరి. అందుచే యువకులు తల్లిదండ్రులతో ఏకకుటుంబముగనే యుండజొచ్చిరి; ఇట్లు క్రమముగా జనులలో సాంఘికజీవన మారంభించెను. ఇప్పటి వనచరుల 'టాబూ'లను ఆచారనియమములు చాలవరకిట్టి సాంఘికావసరములచే నేర్పడిన సంగతి 'జే. జె. ఆట్కిన్సను' అను ప్రతిభాశాలి యగు నరతత్వజ్ఞుడు తన 'ప్రైమల్ లా' యను గ్రంథమున వివరించెను. ఆతనినిర్ణయము, తరువాత మనఃపరిశీలన శాస్త్రజ్ఞుల సవిమర్శసిద్ధాంతములకు సరిపోయి, అందుచే దృఢపడెను.

పెద్దలపై నేర్పడు భయభక్తులు ఆదిమజనుల స్వప్నమందును ధ్యానమందును వృద్ధియై, క్రమముగా బలపడును; అట్టివి క్రమముగా ఆదిమనరుల మతమునకు గ్రామదేవతల పూజకు మూలకారణమయ్యెనని కొందరు మేధావుల యూహ. ప్రజోపకారులై అద్భుతశక్తియుతులైనవారి యందు, ఆదిమజనులు భయభక్తులతో నుండిరి. ఆశూరులు మరణించినతరువాతగూడ, కలలో జ్ఞప్తివచ్చుచుండుటచే, ఆభయభక్తులు వృద్ధియై, మహావీరుడగు తమనాయకుడు

చనిపోలేదనియు, ఐహికజీవితము మాత్రమే త్యజించి, దూరస్థలమున ఇంతకంటె అధికసౌఖ్యము అనుభవించుచు నున్నాడనియు, వారు సహజముగ నమ్ముదురు. నిద్రాస్వప్న భ్రాంతి, భయములు, పెద్దలకుగలుగు వానికన్న స్పష్టముగాను స్ఫుటముగాను నుండును. ఆదిమజనులమనస్సులు నాగరికుల పిల్లల మనస్సులవలె నుండెను. ఇదిగాక మృగములు మానవులవలె [illegible] సముచే, అట్టియుద్దేశములు ప్రతీకారబుద్ధులు జంతువులకు నుండుననియు, వానిలోను తమకు మిత్రులు శత్రువులగు అధిదేవతలుందురనియు, వారికి తోచియుండును; విచిత్ర విస్తృతాకారములగు శిలలు, కఱ్ఱముక్కలు, వివిధవృక్షములవంటివి, విశిష్టములుగాను శక్తివంతములుగాను తోచి, విరోధిగానో యిష్టముగానో కనబడును; వానిని గూర్చి కలలు ఊహలు కలిగి, అంతట వానినిగూర్చి కథలు గాథలు ఏర్పడును. ప్రాచీనకాలముగల మనుష్యులకిట్టి నమ్మిక కల్గియుండును; ఈసంగతులు బాల్యమున ఊహ హెచ్చుగనుండినవారు గ్రహింపగలరు. జనులిట్టిగాథల లో కొన్నింటిని జ్ఞప్తియందుంచుకొని, మరలమరల చెప్పుచుందురు. స్త్రీలు తమపిల్లల కథలను చెప్పుచుండుటచే అవి అనుశ్రుతములై, ఐతిహ్యముగ నేర్పడును. ఊహాగల పిల్లలనేకులు తమకిష్టమగు బొమ్మనో మృగమునో నరసను

ప్రాణినో కథానాయకునిగ నెంచి, కథలనూహించి చెప్పు చుందురు. ఆదిమనరులు నిట్లే చేయుచు, తమకథానాయకుడు యథార్థమైనవాడేయని విశ్వసించియుందురు. మనకు తెలిసిన ఆదిమజనులందరిలో మొదటివారు వాచాలురని తోచును. వారీవిషయమున 'నియాండర్తలు' వారికన్న భిన్నులు సౌకర్యవంతులుగ నుండిరి. నియాండర్తలీయులు కేవలము మూగవారు. ఆదిమనరులు కొన్నిమాటలు చెప్పుచు, అందుకు సంజ్ఞలను తోడుజేసుకొనియుందురు.

అడవిమనుష్యులకుగూడ గొంతకార్యకారణజ్ఞానముండెను; కాని దానికి తగువిచక్షణ లేక, వారొకకార్యమును, దానియథార్థకారణమువిడచి, మరియొకదానితో ముడిపెట్టుచుండిరి. "ఇట్లుచేయుము, అట్లగును" అని ఆతడనును; "మీరొకశిశువున కొక కాయనిచ్చినమీదట, ఆశిశువు చనిపోవును", "వీరశత్రునిగుండెలదినిన, బలముగలుగును"; ఇట్లెక్కడనైన నొకసారి కాకతాళీయముగ జరుగవచ్చును; కాని ఎప్పుడును అట్లేజరుగునను భావము సరికాదు. అడవిజనులకుండు ఈ ఊహ భ్రమయేకాని, ప్రమకాదు. అది విచక్షణజనితముకాక, తరచు తప్పిపోవును; అది తర్కశాస్త్రసిద్ధముకాదు.

ఇట్టివానిలో చాలవరకు సత్యమైన కార్యకారణ సంబంధములు గ్రహించుట కష్టముకాదు. కొన్నిటిలో అనుభవముచే భ్రాంతిగలుగును. కాని జీవితప్రధానమగు సమస్యలకు వారు యత్నముపై కొన్నివిధిగ్రస్తవిశ్వాసముల నేర్పర్చుకొనిరి; అట్టివి సరికావనుటకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనమున్న గాని అవి తొలగవు. తమకాహారమగు జంతువులు మత్స్యములు సమృద్ధిగా దొరకుట ఆదిమ జనుల కవసరము. అట్టి కార్యానుకూలతకై, అనేకమంత్రములు, తాయెత్తులు, శకునములు, ఇత్యాదులందు వారికి దృఢవిశ్వాస ముండెను. వ్యాధి, మరణములు అడవిజనులకు ముఖ్యసమస్యలే. దేశము దంటువ్యాధులు వ్యాపించి యనేకులు చనిపోవుచున్నను; బాహ్యముగ ప్రత్యక్ష కారణములు లేకయే దుర్బలులగుచుండిరి. అట్టిస్థితులలో ఆదిమ జనులకు చిత్తవిక్షోభము, ఆతురత, వ్యాకులత, కలుగుచుండెను; స్వప్నాదులచే దేనినిగూర్చినో అపోహలుకలిగి, వారు పిల్లలవలె భయస్థులై, పరజాతుడో మనుష్యుడో కాపాడవలెనని యపేక్షించిరి. భయశీలురయ్యు వారిలో అనుభవ స్థైర్యయుక్తులైనవారు ఇతరులకు బోధకులు నాయకులునైరి. కొన్ని చిహ్నములు శకునములు శుభప్రదములని, కొన్ని హానికరములని, నిర్ణయించు మంత్ర

తంత్రజ్ఞులు వైద్యనిపుణులు కులగురువు లైరి. ఈనాయకులు స్వప్నఫలితములను భవిష్యత్తును చెప్పుచు, దుర్నిమిత్తముల దోషముల బోగొట్టి యదృష్టలాభము గల్గించుటకై, క్షుద్రమంత్రతంత్రముల నేర్పఱచుచుండిరి. ఆదిమమతమునందు ఆచారానుష్ఠానములే ప్రధానములు; కాని అందు యథార్థధార్మికభావము లేదు. అప్పటి మతగురువులు స్వచ్ఛందము అనుభవసిద్ధము అగు సూత్రములనే విధించుచుండిరి. *

* అనాగరికదేశములం దిప్పటికిని పైన చెప్పినభావములు ప్రబలముగా నున్నవి; అవి వారిసాంఘిక ధార్మికవిషయములందు ముఖ్యముగ గూడనున్నవి. ఇతరనాగరికదేశములందు చాలవఱకు కిని యిప్పుడు తగ్గినవి. కాని మనభారతదేశమందిప్పటికిని కొందరిలో అట్టిభావములు ప్రబలముగానే యున్నవనక తీరదు. ఆర్యులువచ్చునప్పటికే, ఆదిమజనులు ద్రావిడులు కలసి చిరకాలముండిరి; అందుచే, ద్రావిడులందరిలోను ఆదిమజనుల నమ్మికలు, భావములు పూర్తిగా వ్యాపించినవి; ఈమిశ్రితద్రావిడ నాగరికత భౌతికముగా చాల యుచ్చదశలో నుండుటచే, ఆర్యులనాగరికత దీనిని తొలగింపక, అందుకొన్ని మార్పుల మాత్రము కావించెను. తాయెత్తులవిశ్వాసము, శిలలందును కర్రదిమ్మలందును చెట్లయందును మనగ్రామములలో అజ్ఞానులకుండు మూఢభయభక్తులు, దయ్యములభీతి, అందఱెరిగినవే. మంత్రశాస్త్రములందలి కొన్ని భావములు శత్రుసంహారమున కై చేయు మంత్రోచ్చాటనలు, అభిచారహోమములుగూడ, ఇట్టివే. అథర్వవేదమందలి చాలమంత్రతంత్రములం దీభావములు ప్రాముఖ్యము వహిం

-చియున్నవి. (అథర్వసంహితలో చాలప్రయోగము లిట్టి ప్రయోగవాక్యములే. కూడ క్రిందితరగతులలో కొంతవరకు ఈభావములు ముఖ్యముగానుండి నేడును గా నుండినవి; కానిచాలవరకు ఆదిమద్రావిడనాగరికత యొక్క ప్రభావము గూడ ఈగ్రంథమునందు స్పష్టముగా నున్నదని విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఇతరనాగరికదేశములలో వలెనే, మనదేశములో నూటికి 92 మందికి అక్షరజ్ఞానముగూడ లేదు. మిగిలిన 8 గురిలో కూడ సగముగు విద్యావంతులు చాల తక్కువ. కనుక ఇట్టి అజ్ఞానమునుండి పుట్టినవియు మన దేశమందలి కొండజాతులలో, (ముఖ్యముగా మధ్యహిందూస్థానమందున్న జాతులలోను కోయలు మొదలగు ఆటవికులలోను), చాలప్రబలముగను న్నవి. అనేక దురాచారములింకను మనవారిలో వ్యాపించియున్నవి. ఆభావములు ఆచారములు వారితో సాంఘికసంపర్కముగల ఇతరజాతులకును వ్యాపించుట సహజము. కొందరు విద్యావంతులలో గూడ అక్కడక్కడ ఇట్టిభావములు కానరాక పోలేదు.

కృష్యారంభము.

ప్రపంచమున వ్యవసాయము మొదలుపెట్టబడిన విధముగూర్చి, 50 యేండ్లనుండి చాల పరిశోధన జరిగెను; కాని ఇంతవరకు అది సరిగా తేలలేదు. క్రీ. పూ. 12 వేలు 15 వేలు మధ్యను 'అజీలియనులు' అనువారు స్పెయినుదక్షిణ మందుండిరి; అంతకు [illegible] శాన్యసీమలకు దొలగుచుండిరి; అప్పుడు పశ్చిమ ఆసియా ఖండమందో ఉత్తరఆఫ్రికాలోనో, ఇప్పటి మధ్యధరా సముద్రముగానున్న అప్పటి లోయలలోనో, ఆ ప్రాంతపు జనులు వ్యవసాయమును జంతువులమచ్చికను ఆరంభించిరని తలపవచ్చును. అంతకు పూర్వపుమనుష్యులు చెకుమురాళ్లనేగాక, నునుపుచేసిన రాతి పనిముట్లనుగూడ [illegible] వాడుచుండిరి. గంపలల్లుట, నారపోగులతో ముతకపంచలనేయుట, మోటురకపు కుండలజేయుట కూడ, వారు నేర్చుకొనిరి.

ఇప్పుడు మానవసంస్కృతిలో నొకనూతనశకమారంభమైనది. ప్రాచీనశిలాయుగపు పూర్వార్ధమగు ఉదయశిలాకాలము, ఉత్తరార్ధమగు ఆదిమనరకాలము, అనగా "గ్రిమాల్డి"లు "క్రొమాగ్నర్డు" లు "అజీలియనులు"

అనబడువా[illegible] యుగపు జనులు ప్రపంచ[illegible] దేశములకు [illegible] వ్యాపించిరి. వా రభ్యసించిన [illegible], [illegible]ించిన [illegible], జంతు వులు, ఇతర[illegible] వ్యాపించె[illegible]. [illegible] పూ. 10 వేల [illegible] నుండిరి.

[illegible] దేశమని అనుని లకు దో[illegible] విత్తనములు జల్లి, కోత కోసి, [illegible], [illegible], సహజ[illegible]ములని మన కు తోచును. [illegible] మన[illegible] రడుగవచ్చును. [illegible] సహజము [illegible] తోచు [illegible], 20 వేల [illegible] ఆదిమజనుల[illegible] [illegible] అనవ సరశ్రమ [illegible] కష్టములతో సవరించు కొనుచున్, [illegible] ధనము కృతకృత్యులైరి. వారు మధ్య ధరాప్రాంతపు [illegible] సహజముగా పండిన గోధుమల పిండిగా [illegible] దానిని భక్షించ నేర్చియుందురు. తరు వాత కొంతకాలమునకే గింజలు జల్లి, పండించ నేర్చిరి. ఇట్లా ప్రథమనరులు కోతకు తరువాతనే విత్తులజల్లిరి.

ప్రపంచమంతటను విస్తృతరీతిగ [illegible] [illegible]స్తల
మనమును, అప్పుడు యాగము, అనగా జీవహింస సంబంధ
ముగూడ, జరిగియుండుట గమనింపవలెను†. ఈ రెంటికినిగల
విచిత్రసంబంధమును దానికారణమును సర్. జే. జి.
ఫ్రేజరుగారు 'గోల్డెన్ బౌ' అను తమ గ్రంథమున జ
క్కగ విమర్శించిరి. పిల్లలవలె కలగనుచు గాథల నూహిం
చు ఆదిమనరులు తమఊహాలచే [illegible] నేర్చిరి.
దాని కార్యకారణభావము మనకు స్పష్టముగాను. కాని
నవశిలాయుగపు ప్రాచీనమనుజులు విత్తులుజల్లుకాలమున వచ్చి
నపుడెల్ల నరబలి నిచ్చుచుండిరి; మరియు, ఆపనికెన్నుకొనిన
వానినో గాక, చాలమాన్యుని పూజ్యుని గాని యువ
కునే బలియిచ్చుచువారు. వానిని [illegible] దేవాంశిక
ప్రభువుగా భావించి, జ్ఞానులనబడిన వారు వానియొక్కభార

---

† మనభారతదేశమునగూడ ఓఢ్రదేశ [illegible] ఖాండులు మొద
లగు ఆటవికజనులలో నరబలియిచ్చుట [illegible], [illegible]
ను, నరబలియిచ్చుపద్ధతి యుటీవలివఱకుండెను. ఇప్పటికిని యుగాదులందు
పోతేరమ్మ, ముత్యాలమ్మ, గంగానమ్మ మున్నగు గ్రామదేవతలకు
సాలీనా నిప్పుజాతిచేయు యుత్సవములందు దున్నలు, మేకలు, వధిం
పబడి, జంతుబలికి ప్రాధాన్యమీయబడును. మద్రాసునగరమున మాలమాది
గలు జరుపుచుండు 'పోతురాజు' ఉత్సవములోను, నీలగిరి ప్రాంతపు
బడగలు మొదలగు ఆటవికుల ఉత్సవములలోను ఇట్టివికలవు.

ప్రకారము [illegible] నా [illegible] యుపటిన్ బది
యిమ్మను [illegible].

[illegible] న్యవసాయము
కు ఆ [illegible]
ఆకాలపు [illegible] ! [illegible]
దటి [illegible]
జరిగి [illegible] తెన్నారిచిన వత్సర
ము [illegible]
నా [illegible] వదమూడు
నెలలుగా [illegible] దిరని తో
చును. [illegible]
టికిని [illegible], ఆ
యన [illegible]
జరుపు [illegible] జరుపుట
విధి [illegible] నా [illegible] రా
చంద్రగతినిబట్టి [illegible].

మొట్టమొదటి సిద్ధాంత నక్షత్రస్థానముల గమ
నించిరని చెప్పలేము. దిక్కులు తెలియుటకు నక్షత్రస్థానములు
సహాకారులు; కనుక, సంచారశీలురగు గోపాలకులు నక్ష
త్రముల మొదట గమనించియుందురు. అయితే నక్షత్ర

స్థానములబట్టి ఋతువుల నిర్ణయింపవచ్చునని తెలియగానే, వ్యవసాయమునకు నక్షత్రముల ఉపయోగము బోధపడియుండును. ఫలానా ముఖ్యనక్షత్రము ఫలానా దిక్కుగా నున్నపుడు విత్తుల జల్లునప్పటి యజ్ఞముకావలెనని స్థిరపరచిరి. అందుచే ఆ నక్షత్రకథలు నక్షత్రపూజలు ఆదిమనరులలో నారంభించుట సహజమే. మఱియు నీ నవశిలాయుగమున నక్షత్రజ్ఞానముకల్గి ఆబలివిధి తెలిసిన వాడు ప్రముఖుడై, తక్కినవారికి సహజముగా నాయకుడగుచు వచ్చెను.

మైల, అపరిశుద్ధత, ప్రమాదకరములు; అందుచే, శుద్ధికవసరమగు పద్ధతుల నేర్పరచుటకు, వారిలో జ్ఞానులనబడువారు ఉద్యుక్తులైరి. మొదటినుండి మాంత్రికులలోను, గురువులలోను పురుషులు స్త్రీలు కూడ నుండిరి. మొట్టమొదటిగురువులు ముఖ్యముగా సంప్రదాయజ్ఞులేకాని, ఆధ్యాత్మికజ్ఞానులుకారు. కేవల అనుభవజ్ఞానము, నిర్దుష్టముగా నుండదు; అజ్ఞానమును గురువులు గూఢముగ నుంచుచుండిరి. అయినను ఆ గురువు లప్పటి సాంఘికావసరముల కుపయోగించుచుండిరి.

సుమారు 12 లేక 15 వేల యేండ్లక్రిందట, పూర్వార్ధప్రపంచమున జలాతపసమృద్ధిగల ప్రాంతముల 'నవ

శిలా' యుగజనులు తమ పూజాదులు నియమముగను మతాచారములతో వ్యాపించుచు, అన్యభూముల వ్యవసాయముచేయుచు, గ్రామములను చిన్నపురములను స్థాపించుకొని, తరుచు ఆపురముల రక్షణకై ప్రాకారముల నిర్మించుకొనుచుండిరి. కొంతకాలము గడచి వారిసంఘముల సమావేశములు జరిగినపుడు, పరస్పరము [illegible] జరుగుచుండెను. ఈ మొదటి కర్షకుల సంస్కృతికి 'హీలియోలిథిక్' (సూర్యశిల) నాగరికత అని ఎలియట్ స్మిత్, పెర్రీలు పేరిడిరి. ఆ పేరీజనుల కంతయుక్తముగా లేదు; కాని వైజ్ఞానికులింతకన్న యుక్తతరమగు పదమును నిర్ణయించువరకు, దీనినే వాడుచుందుము. మధ్యధరాసముద్రప్రాంతముననో, పశ్చిమ ఆసియాలోనో, ఉత్పన్నమైన [illegible] నాగరికత కాలక్రమమున తూర్పునకును, పసిఫిక్‌మహాసముద్రపుదీవులలోనికిని, వ్యాపించినది. ఇది ఉత్తరప్రాంతములనుండి అమెరికాలోనికి వచ్చి, అంతకుముందే ఆసియానుండి ముందువచ్చిన వనచరులతో కలసిపోయి యుండును.

ఈ గోధుమవర్ణులగు "సూర్యశిలా" జనులెందు వెళ్లిన ప్రతిస్థలమునను, వారి ఆచారవ్యవహారములు వ్యాపించెను. వీనిలో కొన్ని విచిత్రమైన వెట్లుపుట్టినవో, మన శాస్త్రజ్ఞులు వివరింపవలె. వారు పిరమిడ్లను సూర్య

గ్రమందిరములను, గొప్ప దిబ్బలను, గట్టిని; మహాపాషా
ణములతో వలయముల నేర్పరచిరి; వీటిని జ్యోతిశ్శాస్త్ర
పరీక్షకై చేసియుండవచ్చును. వారు సాధారణముగ తమ
మృతుల శరీరములన్నిటిని తైలాదులంకించి, భద్రపరచెడి
వారు. వీరిలో పచ్చపొడుచుటయు, సున్నితీచేయుటయు,
ఉండెను. శిశువు జనించగానే తండ్రి దాని ప్రక్కలో
పరుండెడు "కోవాడె" అను ఆచారముగూడ వీరిలో
యుండెను. వీరిలో 'స్వస్తిక' అను అదృష్టచిహ్న వస్తు
వుండెడిది.

వీరిఆచారవ్యవహారము లెంతవరకు వ్యాపించె
నో, గుర్తు వేసి చూపినచో (ఇంగ్లాండులోని) 'స్టోనుహెం
జి' స్పెయినుదేశము ప్రపంచములోని సమశీతోష్ణపు ప్ర
దేశములు దాదాపు అన్నియు, అనగా అమెరికాలోని
'మెక్సికో' 'పెరూ' దేశములవరకు నిందు చేరును. ఆఫ్రి
కాలో భూమధ్యరేఖకు దక్షిణప్రాంతమును, మధ్య యూ
రపులోని, ఉత్తరభాగమును, ఉత్తర ఆసియాయు, చేర
వు. అందు వేరు సంస్కృతిగలవా రుండిరి. *

* సూర్యశిలా నాగరికత, గోధుమపంటలు, చిరకాలముక్రిందనే భారతదేశపు పశ్చిమభాగపు గాంధారప్రాంతమున నుండిన నిదర్శనములు గలవు. అందుచే సూర్యశిలా నాగరికత మొదట ఏదేశమం దారంభించెనో లేక భారతదేశమందును పశ్చిమమందును వేరువేరుగా ఏక

కాలమందే ఆరంభించెనో, ఇంకను నిర్ణయము కాలేదు. మన దేశమున [illegible] ప్రాచీనకాలమున చంద్రగతినిబట్టియే వ్యవసాయము చేసుకొనుచుండుటకు నిదర్శనములు గలవు. నేటికిని మన ఆంధ్ర కృషీవలులలో చాంద్రమానమే వాడుకలో నున్నది. [illegible] రోహిణి మృగశిరకార్తె మొదలగు [illegible] చేయుట నేటికిని అనుశ్రుతముగ జరుగుచున్నది.

[illegible] కాలమందు కోయలలోను [illegible] నిచ్చుపద్ధతి మన భారతదేశములోను [illegible] ప్రాంతములలో [illegible] లగు లడవికొండ జనులలో ఇటీవల వరకుండెను. ఇప్పటికిని [illegible] ఋతువులందు పోలేరమ్మ ముత్యాలమ్మ గంగానమ్మ మున్నగు ఆయా గ్రామదేవతలకు [illegible] చేయు ఉత్సవములందు గొఱ్ఱెలు మేకలు చంపబడును; అందు [illegible] ప్రదేశములలో [illegible] లందు పూలమాదిగలు చేయు 'పోతురాజు' [illegible] ప్రాంతపు 'బసగ'లు మొదలగు [illegible] ఉత్సవములు [illegible] కలవు. జీవహింసలేకుండ ఉత్సవములలోను [illegible] కొనుట ఆర్యులలోను ఉన్నదని కొందరు [illegible] ప్రారంభమున ఇందుకే ఉద్దేశించినదై యుండునని కొందరి ఊహ. కాని వాటికి పంటలతో సంబంధము ప్రధానముకాక, సూర్యగతిలోను అయనములోను మార్పును సూచించు ముఖ్యోద్దేశము [illegible].

ఆదిమ 'నవశిలా' నాగరికత.

క్రీ. పూ. 10 వేల సంవత్సరముల క్రిందట భూమి పరిస్థితి దాదాపు ఇప్పటిరీతి నే యుండినది. స్పెయినుకుదక్షిణాగ్రమందున్న జిబ్రాల్టరు ప్రాంతపు సన్నని భూప్రదేశమును నీరు అప్పటికి ఛేదించినందున జలసంధియేర్పడి, సముద్రపు నీరు మధ్యధరాతలపు లోయలలో వ్యాపించి, ప్రస్తుత మధ్యధరాసముద్ర మేర్పడినది. కాస్పియనుసముద్రమింకను చాల పెద్దదిగనుండి, కాకససుపర్వతముల కుత్తరమున, ఇప్పటి నల్లసముద్రముతో కలసిపోయియుండును. ఈ సముద్రము చుట్టునుండిన (మధ్యఆసియాలో నిప్పు డెడారిగానున్న) దేశము లప్పుడు ఫలవంతమై, వాసయోగ్యమై యుండెను. సామాన్యముగా అప్పటినేల యెక్కువ తేమగా ఫలవంతమై యుండెను. యూరపులోని రష్యా యం దిప్పటికన్న సరస్సులు మురుగుడు స్థలములు హెచ్చుగా నుండెను. అప్పటి కింకను ఆసియా అమెరికాలు ఉత్తరభాగమున కలసియేయుండి, బెహరింగు జలసంధి ఏర్పడలేదని తోచును.

ప్రస్తుతపురీతినే నరజాతులలో భేద మప్పుడుగూడ నుండినది. తృణకాష్టజలసమృద్ధిగల సమశీతోష్ణదేశము

'జగత్కథ'

నరజాతులసంబంధము

లాప్పులు
ఎస్కిమోలు
అమెరికాఖండమనులు
హూణులు
మంగోలులు
స్లావోనియనులు
బెర్బరులు
మధ్యధరాప్రాంతీయులు
నవశిలాజాతులు
ద్రావిడులు
ఆసియానీగ్రోలు
మలనీషియనులు
పాలినీషియనులు
ఆస్ట్రేలియనులు
బుష్మనులు
టాస్మేనియనులు
నియాండర్తలులు
హైడెల్బర్గునరులు
పిల్ట్‌డౌన్ నరుడు
పూర్వప్రాచీనశిలాజాతులు

లందును, తీరస్థలములందును, "సూర్యశిలా" సంస్కృతి
గల యీగోధుమవర్ణులు వ్యాపించియుండిరి. మధ్యధరా
ప్రాంతమం దిప్పుడున్న ఐబీరియనులు, ఈజిప్త, ఇటాలీయులు
(=మిశ్రదేశీయులు) ప్రాచ్యదక్షిణాసియాలోని భారతదేశపు
ద్రావిడులు మొదలగువారు సుమత్రా, జావా, బోర్ని
యో, మొదలగు బృహద్భారతవాసులును, పాలినేషియను
మొదలగు శాంతమహాసముద్రపు ద్వీపవాసులు, మయో
రీలు కూడ నీమహాజాతి శాఖలవారే. ఈ గోధుమవర్ణజాతి
నుండి విడిపోయి, ఇంతకన్న కొంత తెల్లని సిలికమ్ముగల,
ఒకశాఖవా రుత్తరయూరపునన్య అడవులలో గలరు.
వీరిని నార్డిక్ (ఆర్య) జాతీయులనెదరు. ఆసియాఖండపు
ఈశాన్యదేశమందు (వామనేత్రములు, ఉచ్ఛ్వమచుబుకము
స్వర్ణదేహచ్ఛాయ, దీర్ఘశ్యామశిరోజములుకల) మంగోలి
యను లను మరియొకజాతివా రుండిరి. దక్షిణాఫ్రికా, ఆస్ట్రే
లియా, దక్షిణాసియాలలోను, ఉష్ణదేశద్వీపములందును
నీగ్రోజాతీయు లుండిరి. ఆఫ్రికా మధ్యప్రాంతమున నెప్పటి
కే జాతిసాంకర్యము కలిగెను; ఆఫ్రికాలో చాలమంది
గోధుమ వర్ణపు ఉత్తరజాతి, శ్యామవర్ణపు నీగ్రోజాతి, వీటి
మిశ్రితులుగా నున్నారు.

వేశ్వేరు జాతులవారైనను స్త్రీ పురుషనరులు పరస్పరసంయోగము కలిగి నిరాటంకముగ సంతానము గనవచ్చును; అది ప్రకృతిసిద్ధము. అందుచే, ఆకాశమున మబ్బులు విడిపోయి తిరిగి కలియుచుండునట్లే, మనుష్య జాతులును కాలక్రమమున విడిపోయి, తిరిగి సమావేశమై, మిశ్రితులగుచుందురు. మానవజాతులు శాఖలుగా విడినను, వృక్షశాఖలవలె తిరిగి కలియ వీలులేకపోదు. అవకాశము కలిగినప్పుడు భిన్నజాతులు కూడ కలుసుకొని, సంకరమగుచుందురు. ఈసంగతి మనస్సునం దుంచుకొన్నచో అనేకభ్రమలు దురభిమానములు తొలగిపోవును. జనులు 'జాతి' శబ్దము నపార్థముగా నశ్రద్ధతో నుపయోగించుచు, అందుపై విపరీతమగు తరగతుల నేర్పరచుచు, 'బ్రిటిషు' జాతి 'యూరపియను' జాతి మున్నగు సంగతుల జెప్పుచుందురు. యూరపులో రమారమి అన్ని జాతులును గోధుమ, చామనచాయ, తెలుపు, మంగోలియను, జాత్యంశముల సాంకర్యముగల మిశ్రజాతివారే.

ఇట్లు నరులు వ్యాపించుటలో నవశిలాయుగమున కొందరు మంగోలియనులు ప్రథమమున అమెరికాకు వెళ్ళిరి. వీరు బహుశః ఉత్తరమందలి బెహిరింగు జలసంధి ప్రాంతమున బ్రవేశించి, అక్కడనుండి అమెరికాలో దక్షి

ణముగా వ్యాపించియుండెను. ఉత్తరమున అచ్చటి తెల్ల దుప్పులను, దక్షిణమున కొండలను, గాండిరి. దక్షిణ అమెరికా చేరునప్పటి కచ్చట భీమకాయములగు 'గ్లిప్టొడన్' అను నఖమృగములను, 'మెగథీరియం' అను వికృతాకారములు, గజతుల్యములు అగు భీకరజంతువులను జూచిరి. ఈమెగథీరియం పెద్దదైనను మానవములచే దానిని వీరు కడతేర్చియుందురు.

ఈ అమెరికనులలో చాలమంది సంచారశీలురై, వేటాడుచు, నవశిలాయుగపు సంస్కృతిలోనే యుండిరి; మెక్సికో యూకటన్ పెరూదేశములందు స్థిరనివాసము వ్యవసాయము కలిగినవి. అందుచే పూర్వార్ధగోళమునందువలె నిచ్చటను, క్రీ. పూ. 1000 సంవత్సరములకు ముందే, వ్యవసాయనాగరికత వ్యాపించినది. అంతకుపూర్వము మన పూర్వార్ధగోళమందువలె నిచ్చటగూడ, విత్తులుజల్లుడు కోతలకాలములందు నరబలి యుండెను; అయితే మనప్రాంతములందీ నరమేధాది దురాచారములు, క్రమముగా క్షీణించి, వాటిస్థానే యితరపద్ధతులువచ్చెను. అమెరికాలో మాత్ర మీనరబలులప్పుడు తగుటకుబదులు హెచ్చెను; వాటికర్తకాండకూడ పెరిగినది. నాగరికులై సాంప్రదాయికులైన ఈ అమెరికనులపై గురువులు విశేషాధికారము

చలాయించుచుండిరి. ఈజాతిరాజులు సేనానులు తీవ్ర మతభావములకు శకునములకు బద్ధులైరి.

వీరిగురువులు జ్యోతిర్గణితమున జాలవివరముల సరిగా గ్రహించిరి: బాబిలోనియనులకన్నను కాలనిర్ణయము వీరికెక్కువ బాగుగా తెలియును. అందు యూకటనులో విచిత్రము చాల క్లిష్టము అగు 'మయలిపి' అను వ్రాత కూడ ఉండెను. ప్రజ్ఞావంతులగువీరిగురువులు అతి క్లిష్టముగా పంచాంగపు లెక్కలజేసి యీలిపిలో వ్రాయుచుండిరని తోచును. క్రీ. త. 700 సం॥ 800 సం॥ ఆప్రాంతమున ఈ మయనాగరికత ఉచ్ఛదశలో యుండెను. † వీరిశిలాచిత్రణము శిల్పసామర్థ్యము మనోహరమై ఆధునికుల ముగ్ధుల చేసెను. కాని యీచిత్రవుల క్లిష్టసాంకేతిక భావములు విపరీతములు, సంభ్రమకరములు; మన పూర్వార్ధగోళమందిట్టి వెక్కడను లేవు; ప్రాచీనహిందూదేశీయుల చిత్తరువులకు మాత్రము వాటితో గొంతపోలికయుండును. ఎక్కడ జూచినను అల్లిబిల్లిగనల్లిన ఈకలును, చిత్రముగ మెలికలు

† ఈశిల్పకారకుడగు మయుడెవడో యెవరికిని తెలియదు. మన భారతదేశమునగూడ మయుడనుమహాప్రతిభాయుతుడగు అసురరాక్షస శిల్పియొకడుండెనని, అతడు నిర్మించిన అద్భుతభవనమందే పాండవులు రాజసూయయాగముచేసిరని, ఆభవనవైచిత్రికి రాజరాజగు దుర్యోధనుడుగూడ దిగ్భ్రమజెంది అసూయావిష్టుడయ్యెనని, భారతకథ.

వేసిన సర్పములును, వీనిలో గన్పడుచుండును. ఈమయ లిపిలోని కొన్ని శిలాశాసనములు యూరపులోని యితర లిఖితములకన్న పిచ్చిఆస్పత్రులలోని పిచ్చివాడు అతిశ్రమతో గీసినవానివలె కాన్పించుచుండును. ఈమయుమనస్సు మన ప్రాచ్యార్థప్రపంచజనుల మనస్సునకు భిన్నము; వారి భావములును వక్రముగానుండినవని తోచును. ఇప్పురాతనపు అమెరికనుల నాగరికత వక్రభావపూరిత మనుటకు వారు విశేష నరహత్యలజేయుట కూడ నిదర్శనము; ముఖ్యమగు మెక్సికను నాగరికతలో, నరబలి, జాతరలు, విపరీతముగ నుండెను. సాలీనా వేలకొలది మనుజుల జీవించియుండగనే ఖండించి బలియిచ్చుచుండిరి; వారి నానావిధ చర్యలచ్చటి విచిత్రగురువులకు నిత్యకృత్యములుగ నుండెను. సాంఘికసమయములందు, జాతీయోత్సవములందు గూడ, ఇట్టి ఘోరహత్య ముఖ్యచర్యగా నుండెను.

ఈసంఘమందలి సామాన్యజనుల నిత్యజీవనము ఇతరజనుల జీవనమువలెనే యుండెను. వీరి మృణ్మయపాత్ర నిర్మాణము, నేత, రంగులుచేయుట, చాల బాగుగ నుండినవి. వీరు మయాక్షరముల రాతిపై చెక్కుటయేగాక, చర్మములు మొదలగువానిపైన వ్రాసి, చిత్రించుచుండిరి. యూరపు అమెరికాలలోని అనేక చిత్రవస్తుశాలలలో, ఈ

నిగూఢమయలిపితోనున్న వస్తువులెన్నియో కలవు, వీటి లోని తారీఖులుతప్ప మిగిలినవన్నియు మనకు బోధపడవు. పెరూదేశమునగూడ నిట్టివ్రాత యారంభమైనది. కాని యింతలో దారములు ముడివేయుపద్ధతి రాగానే యీలిపి పోయినది; దారపుముడులచే సంగతుల తెలుపు యీ పద్ధతి కొన్ని వేలసంవత్సరముల క్రింద చీనాదేశములోగూడ నుండినది. ఈపూర్వఅమెరికనుల నాగరికతవంటి నాగరికత మన ప్రాచ్యార్ధప్రపంచమందు గూడ ఇంతకన్న 3, 4 వేల యేండ్లక్రితమే, అనగా క్రీ. పూ. 4, లేక 5 వేల సంవత్సరము లప్పుడు ఉండెను. ఇచ్చటను గుళ్లు, అందు జంతువుల జాతరలు, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులగు పూజారుల ప్రాబల్యమును, ఉండినవి. కాని మన పూర్వార్ధలోకమందలి నాగరికతలు మిశ్రితములై, ఒక్కొక నాగరికత వారు తక్కినవారినిబట్టి అనేకసంగతులనేర్చి వృద్ధినొందుటచే, ఆధునిక నాగరికతకలిగినది. అమెరికాలో మాత్రము వారి ఆదిమవికృతస్థితి అట్లేయుండి, ప్రత్యేకలోకముగా నుండిపోయెను. యూరపియనులమెక్సికాలోనికి వెళ్లువరకు, ఆఖండములో పెరూదేశముసంగతి మెక్సికోవారికి అసలే తెలియదు; పెరూవారి ముఖ్యాహారపదార్థమగు బంగాళాదుంపలసంగతి మెక్సికోవా రెరుగరు. తరతరములుగా

వారట్లు జీవించుచు తమదేవతల దలచి విభ్రాంతులై, బలుల నిచ్చుచు, జీవనము గడుపుచుండిరి. నయశిల్పమున మంచి చమత్కృతి అందము కలవు.

వారావేశముతో యుద్ధము లొనర్చుచుండిరి. అతి వృష్టి, అనావృష్టి, అంటువ్యాధులు, ఆరోగ్యస్థితి, కాల క్రమమున గలుగుచుండినవి. అచ్చట గురువులు జ్యోతిషగణితములతో పంచాంగముల గుణించుచు, యజ్ఞము లు కర్మకాండ వృద్ధిజేయుచు నుండిరి. కాని యితరవిధముగు యథార్థాభివృద్ధి యేమియు వారిలో లేకపోయెను.

సుమేరియా, మిశ్రదేశము, లేఖనము.

పశ్చిమార్ధగోళము (అనగా అమెరికా)కన్న, పూర్వార్ధలోక మెక్కువవిశాలము. మఱియు అందవాంతరభేదములు చాలకలవు. (అమెరికాలోని) పెరూదేశస్థితి సమీపించు నాగరికత, ఆసియాఖండములోని ఫలవంతములగు అనేకదేశములందు, ముఖ్యముగా ఈజిప్టుదేశపు నైలు నదీతీరమందు, క్రీ. పూ. ఆరేడువేల సంవత్సరముల క్రిందనే యుండినది. ఆకాలమున ఉత్తరపర్షియా, పశ్చిమతుర్కీస్థానము, దక్షిణఅరేబియా దేశము లిప్పటికన్న చాల ఫలవంతముగ నుండినవి. ఈప్రాంతములందు చాల పురాతన కాలమున జనులుండినట్లునిదర్శనములు కలవు. దక్షిణమెసపోటేమియాలోను ఈజిప్టు అనబడు మిశ్రదేశములో మాత్రము, ఇతరదేశములకన్న ముందే, నగరములు దేవాలయములు మంచిపద్ధతులతో పల్లపువ్యవసాయము, కొంత నాగరికస్థితి, ఉండినవి. ఆకాలమున యూఫ్రటీస్ టైగ్రీసు నదులు వేరువేరుగానే పారసీకసముద్రములోనికి ప్రవహించుచుండెను. ఈరెండునదుల మధ్యదేశమందు, సుమేరియనులు తమ ప్రథమనగరముల నిర్మించుకొనిరి. ఆకాలము

నిర్ణయించుట కష్టము; కాని సుమారా కాలమందే ఈజిప్టుచరిత్ర ప్రారంభించెను.

ఈసుమేరియనులు దీర్ఘనాసికులు, గోధుమవర్ణు లు; వీరిలిపి యిప్పుడు కొంత బోధపడి, సుమేరియను భాష సాధ్యమైనది. వీరు కంచువాడుక కనిపెట్టిరి; పచ్చియిటుకలతో ఉన్నతగోపురములతో దేవాలయముల నిర్మించిరి. వారు [illegible] మగు రేవడిమట్టిపై వ్రాయుటచే, వారిశాసనాదు లిప్పటి కిని భద్రముగా నిల్చియున్నవి. వారికి పసువులు, గొఱ్ఱెలు మేకలు గాడిదలు నుండినవి; కాని గుఱ్ఱములు లేవు. వారు బల్లెములు చర్మపుడాలు ధరించి, దృఢ[illegible]తో పదాతులుగనే యుద్ధముచేయుచుండిరి. వారివస్త్రములు ఉన్నివి; తలకు క్షౌరము చేసుకొనుచుండిరి.

ప్రతిసుమేరియను పురమును ఒక స్వాతంత్ర్యరాజ్యమై యుండెను. దానికి వేరే పురదేవత గుడులు నుండెను. కాని ఒకప్పుడొక నగరపువారు తక్కినవాటిని జయించి, ఆపౌరులనుండి పన్నులు వసూలుచేయుచుండిరి. సుమేరియనుల 'ఎరక్' పురరాజ్యమొక సామ్రాజ్యముగా నుండి నట్లు, 'నిప్పూరు'లోని అతిప్రాచీనశాసనమొకటి తెలుపు చున్నది; ఇదే లిఖితనిదర్శనముగల ప్రథమసామ్రాజ్యము.

ఈరాజ్యపుచక్రవర్తి పారసీక సింధుశాఖ మొదలు ఎర్ర సముద్రమువరకు పాలించెను.

ప్రప్రథమమున చిత్రవుల వస్తురూపమునగీసి సంగ్రహాసంజ్ఞ లిచ్చుటతో వ్రాత ఆరంభించినది. నవశిలాయుగముకు పూర్వమందే మనుష్యులు వ్రాయ మొదలిడిరి. ఇదివరలో చెప్పిన 'అజీలియను' శిలల చిత్తరువులలో, ఈ పద్ధతిసూచన కలదు; వాటిలో చాలవరకు వేటలు, దండయాత్రలు, చిత్రించిరి. ఇందు చాలవరకు నరుల విగ్రహములు పూర్తిగా లిఖింపబడుచుండెను; కాని కొన్నిటిలో లేఖకులు తల, కాళ్లు, చేతులు, వివరముగా చిత్రింపక, మనిషిఅని తెలుపుటకు ఒక నిలువుగీత దానిపై అడ్డుగ రెండు చిన్నగీతలు గీసిరి.

దీనినుండి చిత్రలిపి యేర్పడుట సులభమయ్యెను. రేవటిమట్టిలో కర్రతో వ్రాయుటచే, సుమేరియా మట్టిఅక్షరముల ఆకారము కొంతకాలముకు అసలు వస్తువుల పోలిక లేకుండ పోయినది. కాని ఈజిప్టుజనులు గోడలపైనను, కాకితముచేయు రెల్లుపైనను, చిత్రించిరి, అందు ఆవస్తువులపోలిక నిల్చియున్నది. సుమేరియాలో వ్రాతలో కర్రగంటముల నాట్లుండుటచే, సుమేరియను వ్రాతకు 'కునిఫారం' వ్రాతలని పేరువచ్చినది.

తరువాత చిత్రాక్షరములను ఆచిత్రముల అసలు వస్తువులకేగాక, ఆమాదిరి యితరవస్తువులకుగూడ వ్రాసిరి; అంతట లేఖనపద్ధతిగూడ సులభమయ్యెను; కొన్ని చిత్రలేఖనస్థలములందిప్పటికిని అట్లు చేయుదురు. అది పిల్లలకు ప్రీతికరముగనుండును. 'శిబిర'మనుటకు 'డేరా', 'గుడా', చిత్రించిరి; దానినిజూచి అసలుసంగతి గ్రహించగానే, పిల్లలకానందము కల్గును. ఈసుమేరియను భాషలో విడి అక్షరములుగాక, కొన్ని హల్లులు ఒక అచ్చుతో కలసిపోయి ఏకాక్షరముగా భావింపబడుచు, అమెరికాఖండపు ఇండియనుభాషలవలెనున్నవి; ఈరీతిని ఆభాషలో సంగతులు వ్రాసి భావముల దెలియజేయుట సులభమయ్యెను. [illegible] వ్రాతయు ఈరీతినేవృద్ధియయ్యెను. ఇట్లు సంయుక్తాక్షరములనేకాక్షరముగ నెంచుభాషలుగల యితరజాతులవారు ఈచిత్రాక్షరలిపి నేర్చుకొనినపుడు, దానియందు గొన్ని అవసరమగు మార్పులజేసిరి. సుమేరియనుల 'కునిఫారం' ఈజిప్టుదేశీయుల 'హీరాగ్లిఫికు' (గురులిపి) లిపిసాంగత్యముచే, ఆధునికప్రపంచపు అక్షరమాలలేర్పడెను; చీనాదేశమున మాత్రమిప్పటికి ప్రత్యేకధ్వని కొకయక్షరముండు స్థితిరాలేదు.

మానవ సంఘాభివృద్ధికి లిపిజ్ఞానము చాలముఖ్యము. లిపిచే జనుల నిబంధనలు ఏర్పాట్లు న్యాయశాస్త్రనియమము లిఖితములై, చిరస్థాయిమైనవి. ఒక్కొక్కనగరమొక రాజ్యముగ నుండక, ఒక్కొకరాజ్యము విస్తరించి వ్యాపించుటకును, లిపిసహాయకమాయెను. అందుచే అవిచ్ఛిన్నచారిత్రకజ్ఞానము కలుగ వీలయ్యెను. గుర్వాజ్ఞయు రాజశాసనము వారిదృష్టిమేరకేగాక, దూరస్థలములకు వ్యాపించి, వారియనంతరముగూడ నిల్చుట సాధ్యమాయెను. ప్రాచీనసుమేరియాలో పాలకులు రాజవంశీయులు వర్తకులు తమముద్రలను చిత్రముగా మనోహరముగా చెక్కించుకొని, తమరేవటి పత్రములపైన ఆసీళ్లను ముద్రించుచుండిరి. ఆరువేలయేండ్లక్రిందనే, అప్పటినాగరికులలో అచ్చుపద్ధతి సమీపించెను. ఆమట్టి ఆరగానే, గట్టిపడును. ప్రాచీనమెసపొటేమియాలో చాలకాలమిట్లు ఉత్తరములు, శాసనములు, పత్రములు, జమాఖర్చులెక్కలు మొదలగునవి, గట్టిఇటుకలపైన పెంకులపైన లిఖింపబడినవి; అందుచే, ఆకాలపుసంగతుల మనము తెలిసికొనగలిగితిమి. అతిప్రాచీనకాలమందే, సుమేరియా ఈజిప్టు దేశీయులకు, కంచు, రాగి, బంగారము, వెండియు, తెలిసియుండినవి. ఇనుమప్పుడు ప్రియమగు విచిత్రపదార్థముగ నుండెను.

ఆదేశముల ప్రాచీననగరస్థుల దినచర్య లోకేరీతిగ నుండి యుండును. పశువులు, గాడిదలు, మచ్చికగా ఉండుట తప్ప, ఇతరవిషయములందు అప్పటి సామాన్యజీవనము అమెరికాలో తరువాత 3, 4 వేల సంవత్సరములకు నిర్మించిన 'మయ' పురములరీతినే ఉండియుండును. శారీరకశ్రమ ఎక్కువగానుండగా, జనులుత్సవదినములుతప్ప తక్కినదినములందు చీకటి వరకు ఊడ్పులు కోతలు చేసుకొనుచుండిరి. వారికి నాణెములు లేవు; అప్పుడు వాటి అవసరమును లేదు. అప్పటి స్వల్పవ్యాపారము వినిమయము (అనగా సాటాబేరము)చే జరిగెను. కొద్ది ఆస్తిగలవారినలెగాక, చాల ఆస్తిగల రాజులు ప్రభువులుమాత్రము, తమ వ్యాపారావసరములనిమిత్తమై వెండిబంగారు కడ్డీలను నాణెములను వాడుకొనుచుండిరి. అప్పటిజీవితమున గుడికి ప్రాముఖ్యముండెను; సుమేరియాలోని దేవాలయముల దీర్ఘ గోపురములపైనుండి, నక్షత్ర పరీక్ష చేయుచుండిరి. ఈజిప్టు ఆలయములు అంతస్తులు లేకమహాభవనములుగ నుండెడివి. సుమేరియాలో గురువే అధికారియై, ఇతరులందరికంటె ముఖ్యుడు సర్వోత్తముడుగ భావింపబడెను. ఈజిప్టుదేశమున మాత్రము గురువులకన్న రాజే అధికుడు; అతనిని దేవునియవతారముఅని భావించి, 'ఫారో' అనగా దేవప్రభువని పిల్చుచుం

డెడివారు. ఆకాలపు ప్రపంచమున నంతగామార్పులు లేవు. ఆదేశములందు వెచ్చదనము హెచ్చుచుండెను. జనులు కష్టజీవులై సంప్రదాయబద్ధులై యుండిరి. ఆదేశములోనికి తరదేశీయు లంతగావచ్చుచో చిక్కు పడుచుండిరి.

సంప్రదాయప్రకారము జీవిత నిబంధనల నేర్పరచుచు, ఆకాశమందు నక్షత్ర స్థానమునుబట్టి విత్తులజల్లు కార్తిని యాగాదుల ముహూర్తములను శకునములను గమనించి, కలలకర్థము చెప్పుచుండిరి. సామాన్యులుభూత భవిష్యత్ స్థితుల దలపెట్టక, తమ పనుల జేసికొనుచు, ప్రేమసుఖము లనుభవించి గతించుచుండిరి. కొందరు రాజులు మంచివారై యుండిరి. ఈజిప్టులో 90 సం॥లు పాలించిన 2 వ 'పెపి' అట్టివాడే. ఒక్కొకరాజు అధికారవాంఛావేశముచే, తనరాజ్యపు యువకుల ప్రక్కపుర రాజ్యములపై యుద్ధము, దోపిడులు చేయుటకు యోధులుగా పంపుచుండెను; లేక వారిచే కూలిచేయించి, మహాభవనముల కట్టించుకొనుచుండెను. 'గిజె' వద్దనున్న ఉచ్చశిఖరములగు గోరీకట్టడములు కట్టించిన 'చియోప్సు, సెరినస్, చఫ్రీన్' గార్లట్టివారే; ఈకట్టడములన్నిటిలో పెద్దది 450 అడుగుల యెత్తుండును; అందలి రాళ్ళమొత్తపు బలువు 48, 83,000 టన్నులుండును. అందుల సామగ్రులన్నిటిని

నైలునదిద్వారా పడవలలో తెప్పించి, ముఖ్యముగా కాయకష్టము మూలముననే, ఆస్థలములందుంచి కట్టించిరి. ఒక మహాయుద్ధమువలన గలుగు శ్రమకన్న, కట్టడములు గట్టుటచే నాదేశీయుల కెక్కువ శ్రమ ఆయాసము కల్గి యుండును.*

---

* (పురాతనములగు సమాధిభవనములు [illegible] దును నిర్మింపబడి కాలక్రమమున శిథిలములై భూమిలో [illegible] యెను. యుద్ధశ్రమవలన జనులకును దేశమునకును అపాయము నష్టము కలుగును. కట్టడములవలన అట్టినష్టములులేకుండుటయేగాక, గొప్పద్రవ్యము వాటికై ప్రజలకు వెచ్చింపబడి, చాలమందికి జీవనోపాధియేర్పడును.)

సుమేరియా యీజిప్టుదేశీయుల '[illegible]' '[illegible]' లిపులనుండియే, పాశ్చాత్యదేశముల ఇంగ్లీషు మొదలగు [illegible] గించు రోమను లిపి మొదలగునవేర్పడినవి. ([illegible]), అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, మున్నగు ఖండములలో [illegible] యున్నది.)

మనభారతీయలిపులెట్లు వచ్చెనను సంగతి సందిగ్ధముగ నున్నది. అదియెట్లున్నను ఈ 'కునిఫారం' రోమను, ఉర్దూ మొదలగు పాశ్చాత్య లిపులన్నిటిలో 26 అక్షరములే యుండగా, అరబ్బుతప్ప మిగిలిన మన భారతీయలిపులన్నిటిలో సుమారు 46 అక్షరములున్నవి; [illegible] వేరు. వేదములందు లిపిప్రశంస లేకపోవుటకు, గురుముఖమునుండియే విద్యాభ్యాసముచేయుట వేదకాలమునుండి మనకు సంప్రదాయమగుటయే కారణము. అంతమాత్రమున, అప్పుడు మనదేశమున లిపి లేదనుటకు వీలులేదు. ఆర్యులు మొదట వ్రాతకుపయోగించిన భూర్జపత్రముల

'భూర్జ' సంబంధికశబ్దములే యూరపియను ట్యూటను భాషలో నున్న వి. గ్రంథము అను అర్థపు 'బుక్' పదము 'భూర్జ'కుసంబంధించినదే. అందుచే భారతీయార్యులు యూరపుఆర్యులు విడునప్పటికి ఆర్యులకు వ్రాతయుండెననియో భారతీయార్యులనుండియే పాశ్చాత్యులకు గ్రంథ పద్ధతి వ్యాపించెననియో సూచితమగును. క్రీ. పూ. సుమారు ఏడవ శతాబ్దమునందుండిన పాణిని ముని రచించిన అష్టాధ్యాయి సూత్రముల నాటికి చాలపూర్వమే, మన 46 అక్షరములు శాస్త్రీయముగ నమర్పబడి, మనదేశమున బాగుగ అమలులోనుండినటుల పాణిని అష్టాధ్యాయి, దానికాధారమగు 'మహేశ్వరసూత్రము', వల్లనే స్పష్టము. పాణినికిపూర్వమే శాకల్యశాకటాయనాదుల వ్యాకరణములు ప్రాచ్యోదీచ్యాదుల వేరువేరుసిద్ధాంతములుగూడ నుండినవి. అప్పటికి యవనలిపికూడ నిచ్చట తెలసి, అది 'యవనానీ' అనబడినట్లు "ఇంద్రవరుణ............... యవ నమాతులాచార్యాణామానుక్." (పా. అ. 4-1-49) అను సూత్రమువలనను "యవనాల్లిప్యాం" అనువరరుచి వార్తికమువలనను స్పష్టమగుచున్నది. అప్పటికే చాలశాస్త్రములందు ఏర్పడి యుండిన అద్భుతసూత్రవాఙ్మయమునకు లిపిలేకుండుట అసంభవము. క్రీ. పూ 3 శతాబ్దపు 'అశోక' శిలాశాసనములు, మనదేశపు ఆయాప్రాంతపు వేరు వేరు లిపులలో వ్రాయబడినవి. సుమేరియాలోవలెగాక మనదేశమున మొదటినుండియు సులభముగా శిథిలమగు భూర్జపత్రములు తాటియాకులుమాత్రము వ్రాతకువాడుటచే, అంతకుపూర్వపు లిఖితగ్రంథములు నశించిపోయినవి. మనపూర్వపులిపులలో గాంధారమందు వాడుచుండిన 'ఖరోష్టి'తప్ప, తక్కినప్రాంతములందలి 'బ్రాహ్మి' లిపి యెడమవైపు నుండి కుడివైపుకే వ్రాయబడెను. ఈబ్రాహ్మిలిపి ఉత్తరశాఖనుండి గుజ్జరాతి దేవనాగరి బంగాలీ మొదలగు ఉత్తరభారతలిపులును, దక్షిణశాఖ

మండి కన్నడము తెలుగు మొదలగునవి [illegible] ఏర్పడినవి. [illegible] ముమీద ఉర్దుతప్ప మిగిలిన యిప్పటి భారతీయలిపులన్నియు, [illegible] నుండియే కలిగెను. ఓఢ్రులు, ఆంధ్రులు, కన్నడులు [illegible] గ్రము ను ఈకకలముకు బదులు [illegible] అనగీతలు చాలతక్కువగను [illegible] ప్రవేశము [illegible] నందురు. దేవనాగరి అనబడు [illegible] లిపులు చాలవరకును, ఆంధ్రము [illegible] గలియున్నవి. మరియు [illegible] మహారాష్ట్రములకును చాలవరకు [illegible] దావ్యాప్తి తక్కినవాటికన్న చాల [illegible] [illegible]వలిపి; మహమ్మదీయుల [illegible]

యూరపుఖండమున [illegible] ములందున్నను, సుమా [illegible] ముక్కటే. మనదేశ [illegible] అరవము కన్నడము మొదలగు [illegible] లిపుల వాడుదురు; అందుచే మనదేశ [illegible] కొనుటకు ఎక్కువశ్రమపడవలసివచ్చుచున్నది. [illegible] దేశములలో పరస్పరసమావేశము కాటంకము కలుగును. ఏకలిపి ఏర్పడినచో శ్రమ చాలతగ్గును.

ఆదిమ సంచారులు.

క్రీ. పూ. 6 వేలు 3 వేలు సంవత్సరమధ్యను మెసపొటో మియా ఈజిప్టుమొదలగు దేశములందు జనులు వ్యవసాయమారంభించి, పురరాజ్యములు స్థాపించిరి. సింధునదీవల సకాలపుపంట పండుచోట్ల, సందిగ్ధము ప్రమాదములేమి అగు వేట సంచారము మాని, జనులు స్థిరనివాస మవలంబించిరి. ఆసియామైనరులోని యూఫ్రటీసునది పైభాగమునందు, అస్సీరియనులు పురముల నిర్మించిరి. అచ్చటను మధ్యధరా ప్రాంతమందును ఉండిన జనులు, నాగరికులైరి. ఆకాలమున భారతదేశమందును చీనాలోను అనుకూలస్థలములందు నాగరికత వ్యాపించెను. యూరపులోగూడ మత్స్యసమృద్ధి గల సరస్తీరములందు, వేటాడియు చేపలబట్టియు, జనులు జీవించిరి; కాని అచటి నేల ఇసుకను కర్కశమై, గహనములచేతనో జలములేకనో, స్థిరవాసమున కయోగ్యమై యుండెను; ఋతువులు స్థిరముగాకుండెను. అందుచే నా జనులు తమ యల్పపరిజ్ఞానముతోను స్వల్పోపకరణములతోను స్థిరవాసము చేయలేకుండిరి.

అట్టిచోట్ల ఆకాలపు జనులకు, జంతువులుండు చోట్ల వేట, పచ్చికయుండుచోట్ల పశుపాలనము, శరణ్యము

లయ్యెను. మృగయావృత్తినుండి గోపాలవృత్తి క్రమము
గానే వచ్చియుండును. అడవులలో పశువులను (ఆసియా
లో అశ్వములను) మచ్చికచేసిన జనులు, ఆ పశువులు తమ
సొత్తు అను భావము గలిగి, అందు తమవారికి ప్రధానము
లందుపట్టి కట్టియుంచి, మృగాదిక్రూరమృగముల బారినుండి
వానిని గాపాడుచుండిరి.

ఇట్లు నదీప్రాంతములందు కృషిసంస్కృతి వ్యాపిం
చిన ఆదిమకాలముననే, శీతలసమభూములనుండి ఉష్ణ
శాద్వలస్థలములకు, మరికొన్ని సంచారిజాతులు చేరెను.
కృషీవలులకన్న సంచారులు సాధారణముగ తక్కువధృఢ
దేహులు. వారి సంతానోత్పత్తి, జనసంఖ్యయు, తక్కువగా
నుండెను; వారికి స్థిరమగు గృహములు లేవు; పురోహితుల ప్రాబ
ల్యము లేదు; సామానులు, పరికరములు తక్కువ. అంత
మాత్రమున వారి సంస్కృతి కర్షకులస్థితికన్న హీనము కాదు.
స్వైరవిహారముచే వారిలో స్వేచ్ఛ ఆత్మవిశ్వాసము ప్రపం
చానుభవము హెచ్చుగనుండెను. వారి నాయకుని అధికా
రము హెచ్చుగా నుండెను; కాని వారారోగ్యవంతులగు
టచే, వైద్యుల ప్రాబల్య ముండియుండదు.

ఈసంచారశీలురు, స్థిరవాసుల పురములకు వచ్చినను
తిరుగ నితరస్థలములకు పోవుదు, చిత్రవిచిత్ర జనులతోడ

చు, ఇతరజనులతో జోడి సాంగత్యములబన్ని పచ్చిక బయళ్ళ వెదకుకొనుచుండిరి. ఇట్లు నలుగడల నిరంతరము సంచరించు ఈజనులకు స్థిరనివాసులకన్న ఖనిజలోహాజ్ఞానమధికము; కనుక సంచారులే కంచు లోహమును తయారుచేయుట మొదట కనిపెట్టియుందురు. లోహపు పట్టి నుండి చేసిన ఇనుపపనిముట్లు మధ్యయూరపులో నాగరికులు లేనిచోట్లనే దొరికినవి.

అయితే స్థిరవాసులకు వస్త్రములు, పాత్రలు, ఇట్టినితరోపయోగులగు వస్తువులు చాల యుండెను. ఇట్లు, వ్యాపించిన యీభిన్నసంఘములమధ్య కొంత వ్యాపారము, కొంతసంఘర్షమును, తప్పదయ్యెను. ముఖ్యముగా సుమేరియాలో సమీపమందే వ్యవసాయభూములు మెడారులు సరిహద్దులో నుండుటచే, సంచారులగుంపు లాసాగుభూములప్రక్కనుదిగి చోరీ, వ్యవసాయము, (మఱియు జిప్సీజాతి వారిప్పటికిని జేయునట్లు) ఒకప్పుడు లోహపాత్ర పరిశ్రమను, జేయుచుండెడివారు.

కోళ్ళింకను మచ్చిక కానందున, వారికి పెట్టలు దొరకలేదు. ఈకోళ్లు అసలు హిందూదేశాటవులలోనుండి క్రీ. పూ. 1000 ఆప్రాంతమున మచ్చిక కానారంభించినవి. భారతీయులు లోహవస్తువులను, తోళ్ళను, అమూల్య

రత్నాలను ఇచ్చిరి. వ్యాపారులు బాగుచేయని తోళ్ళ దెచ్చెడివారు; వీరికి బదులుగా ధాన్యములు, గాజువస్తువులు, పాత్రలు, వస్త్రాలు మొదలగు తయారైనవస్తువుల నీసంచారి జనులు గొనిపోవుచుండిరి.

సుమేరియా లోయల్లో వృద్ధిపొందిన వ్యవసాయనాగరకత వ్యాపించెను; కాలక్రమమున, ముఖ్యముగా మధ్యసంచారి జాతుల సహాయమువలనను. మెసపొటేమియాకు ఉత్తరపుగాని దూరపు టడవులందు వేట పశుపాలనము చేయు అనాగరకులగు ఒక జాతి నుండి ఆర్యులు వచ్చిరి. క్రీ. పూ. 1500 లకు పూర్వము ఈజాతినిగూర్చి అప్పటి నాగరకులకు తెలియదు. తూర్పు ఆసియాలో సంచారజాతులు మంగోలియనులు తురుష్కులు ప్రధానులై, వేసవిలో కొండప్రాంతములకు చలికాలము సంచరించుచుండిరి. ఆర్యజాతికి సంచారభూమియగు మధ్య, అప్పటిరష్యా లోని మునుగుస్థలములు విశాలమగు కాస్పియనుసముద్రము నుండెను. అందుచే నాగరకులకు సంచారజాతులకప్పుడు సమావేశము కలిగియుండదు. అప్పటికి రష్యా చాలవరకు జలావృతమైయుండెను; సిరియా అరేబియాలోని ఎడారులు క్రమముగా నింకను నిర్జలములయ్యెను; అంతట అందలి గోధుమవర్ణులగు 'సెమిటిక్' జనులు తమ మేకలు, గొర్రెలు, గాడిదలు, పచ్చికబయళ్లుండు ప్రాంతములకు తోలుకొనిపోవుచుండిరి.

ఈసెమిటికుగొల్లలును, ఎలమైటు అనబడు దక్షిణాఫ్రికా లోని నీగ్రోజాతివారును, ఆదిమనాగరికజాతుల స్థలమునకు ప్రథమమున వచ్చిన సంచారిజాతులు; వీరు వ్యాపారమ్ము, దాడికూడ, చేయవచ్చిరి. చివరకు వీరినేతలు కొందరు దేశముల జయింపనారంభించిరి. క్రీ. పూ. 2750 ప్రాంతమున 'సార్గను' అను గొప్ప సెమిటికు నాయకుడొకడు సుమేరియాప్రాంతము జయించి, పారసీక సింధుశాఖ మొదలు మధ్యధరాతీరప్రాంతమునవరకున్న దేశముల కన్నిటి కధికారి యాయెను. చదువు నాగరికత లేని యితనివంశవారమువా రగు 'అక్కేడియనులు' సుమేరియనుల లిపిని నేర్చుకొని, తమరాజకీయములకును, విద్యావిషయములకును, సుమేరియనుల నియమించుకొనిరి. తరువాత రెండుశతాబ్దముల కాసామ్రాజ్యము క్షీణింప, 'ఎలమైటు' జాతివారు విజృంభించిరి. ఆపైన 'అమరైట్లను' వేరొక సెమిటికుజాతివారు క్రమక్రమముగా సుమేరియా కధికారులై, యూఫ్రటీసు నదీముఖమునొద్ద, అప్పటికి చిన్నపురమగు 'బాబిలను'తమ రాజధానిగా జేసుకొనిరి. వారిరాజ్యము మొదటిబాబిలను సామ్రాజ్య మనబడుచున్నది. క్రీ. పూ. 2100 ప్రాంతమున ఈరాజ్యమును 'హమ్మురబి' చక్రవర్తి స్థాపించి కొన్నిచట్టముల నేర్పఱచెను. ఇవియే చరిత్రలో మనకు

తెలిసియున్న మొదటి వృత్తాంతములు. సైంధవప్రాంతపు యిరు కులోయలు మానవోత్పత్తికి గాను సుప్రసిద్ధముగా సంబా రిజాతుల పాలబడలేదు; కాని 'హిట్టైటు' పాలనకాల మందే, యీజిప్టుగూడ సమస్యలు ఎదుర్కొనెను. అను గోపరాజులు అని అనుకున్న 'మిట్టాని' రాజవంశ మేర్పడినది. పూర్వపు ఈజిప్టురాజులకు 'ఫారో' లని పేరు గలదు. ఈహిట్టైటురాజ్యము కొన్నిశతాబ్దములుండెను. ఈజాతివారన్నను ఈజిప్టువారి ఆచారభాషాదు లభ్యసించలేదు. ఈజిప్టుజనులు హిట్టైటువారి ననాగరికు లగు విదేశీయులుగ నెంచిరి, చివరకు క్రీ. పూ. 1000 ప్రాంతమున తిరుగబడి, వారిని తమదేశమునుండి తరిమి వేసిరి.

సుమేరియాలో సెమిటికుజాతివారు స్థిరులై, ఆ దేశీయులలో కలిసిపోయిరి; బాబిలను సామ్రాజ్యమున సెమిటికువారి వేషభాషలే వ్యాపించెను.

మొదటినాగరికులు.

పడవలు సాగరనౌకలు సుమారు 25 లేక 30 వేల యేండ్లక్రిందట ప్రపంచమున ప్రారంభమై యుండును. నవశిలాయుగారంభమునకే జనులు దుంగపుతెప్పలతోనో, మొద్దుల సాయముననో తెప్పల తెప్పలను, నీటిపై తిరుగ మొదలిడిరి. ఈజిప్టు సుమేరియాదేశములందు గంపవలె అల్లి చర్మముకప్పుతోను కొప్పుతాటితోను నిర్మించిన పడవలు మొదటినుండి వాడుకలో నుండెను; అట్టి పడవ లిప్పటికిని ఆదేశములందును ఐర్లండులోను, వేల్సులోను కూడ గలవు. సీలు అను మహాతిమింగలపు చర్మముతో చేసిన పడవలతో, అమెరికా ఆసియాలమధ్యనున్న బేరింగు జలసంధిపైన, మనుజు లిప్పటికిని దాటుచున్నారు. క్రమముగా ఉపకరణములు బాగుపడి, పెద్దగుల్లదుంగలు వాడుకలోనికి వచ్చెను. తరువాత సహజముగ పడవలును, ఆపైన ఓడలును, నిర్మింపబడినవి. ప్రపంచమంతటను జలప్రళయగాధ, మధ్యధరాతలపు సముద్రవ్యాప్తిని సూచించునట్లే, 'నోవా' పడవగాధ పురాతనకాలపు నౌకానిర్మాణమునకు జ్ఞాపికఅయిన గావచ్చును.

[illegible] పూర్వము ఎర్ర సముద్రమునందును, క్రీ. పూ. 7 వ [illegible] పారసీక సింధుశాఖలోను, [illegible] నావలుండినవి. ఇవి [illegible] పారసనావలు [illegible] నుండెను. మొట్టమొదటి సముద్రనావికులు [illegible] వరకు దాటి [illegible] వ్యాపారము చేయు[illegible].

[illegible] నావికులు [illegible]సముద్రములలో [illegible] గాలివీనక, తరువ [illegible], సముద్ర [illegible] తీరము [illegible] ప్రాకులుకలిగి, [illegible] నావలు, ఇటీవల 4 శతాబ్ద[illegible] వచ్చినవి. ప్రాచీననావల [illegible], తుపాను పొడగట్టగనే రేవుకు చేర్చవలసియుండెను. [illegible]వలు బాగు చేయబడి, పెద్దయోడలయ్యెను. ఇంతలో యుద్ధపుబందీలు బానిసలై, ఆయోడలలో పనిచేయ మొదలిడిరి.

సిరియా, అరేబియా ప్రాంతములందు సెమిటిక సంచారిజాతివారు ప్రవేశించి, సుమేరియాను జయించి,

అందు మొదటి అక్కేడియను సామ్రాజ్యమును, తరువాత మొదటి బాబిలోనియను సామ్రాజ్యమును, స్థాపించిరి గదా! ఈసెమిటికులే పశ్చిమప్రాంతమున సముద్రయాత్ర జేయుచు, మధ్యధరాసముద్రపు పూర్వతీరములందు టైర్, సిడన్, మొదలగు రేవుపట్టణముల వరుసగా స్థాపించిరి. బాబిలనులో హమ్మురబీ పాలించునప్పటి కీసెమిటికులు వర్తకులుగ యాత్రికులుగ వలసజనులుగను వెళ్ళి, మధ్యధరాసముద్రమున కన్నివైపుల వ్యాపించిరి. సాగరికులగునీసెమిటికువారికి 'ఫనీషను'లని పేరు; వారు స్పెయినుదేశమువచ్చి, అందంతకుపూర్వ ముండిన 'ఐబీరియను బాస్కు' జాతులను ఆదేశమధ్యమునకు నెట్టి, జిబ్రాల్టరు జలసంధిద్వారా తీరస్థలము లన్నిటిపై దాడి సల్పుచుండిరి. ఉత్తరాఫ్రికాతీరములందు వీరు స్థాపించిన వలసపట్టణములలో ముఖ్యమగు 'కార్తేజి'ని గూర్చి మున్ముందు చెప్పబడును.

కాని మధ్యధరా నావికులలో ఫనీషనులే మొదటివారుకారు. ఆసముద్రతీరములందును, ద్వీపములందును, అప్పటికే అనేకపురములను మహానగరములను, పశ్చిమప్రాంతపు 'బాస్కు'లు దక్షిణప్రాంతమందలి 'బెర్బర్లు' ఈజిప్షనులు, మిశ్రదేశీయులు మున్నగు సన్నిహిత భాషా

రక్తసంబంధముగల ఒకజాతివారు సాగించిరి. వారు తరువాత మనదేశమునకు వచ్చిన గ్రీకులకన్న పూర్వులై, గ్రీసు ఆసియామైనరు ప్రాంతములందుగూడ 'మైసీని, ట్రాయ్' మొదలగు పట్టణములు నిర్మించిరి; మరియు క్రీట్ ద్వీపమునందలి 'నోసస్' అనుపేట నౌకా మహానగరము కూడ నిర్మించిరి.

ఈయుగపు శాస్త్రజ్ఞులు, పురాతత్త్వజ్ఞులు అచటి ప్రాచీన శిథిలముల త్రవ్వించి, శోధించి, యూరోపియను జనుల వ్యాప్తిని గూర్చి నాగరికతను గ్రహించిరి; నోసస్ పూర్తిగా శోధింపబడినది. ఆప్రాంతమున తిరుగ మానవపుర మేర్పడలేదు. అందుచే నోసస నగర శిథిలములప్పటివిగనే నిల్చి, ఆ విస్మృత నాగరికతనుగూర్చి మనకు తిరిగి తెలియుటకు ముఖ్యాధారమైనవి.

నోసను యీజిప్టుల చరిత్ర అతిప్రాచీనము; క్రీ.పూ. 4000 ప్రాంతమున, ఈరెండు దేశములును సముద్రముపై తీవ్రముగా వ్యాపారము సాగించుచుండెను. క్రీ. పూ. 2500 నాటికి, అనగా మొదటి సార్గను ప్రభువు హమ్మురబీచక్రవర్తి వీరి మధ్యకాలమున, క్రీటునాగరికత అత్యుచ్ఛదశలో నుండెను.

నోససును ఒకనగర మనుటకంటె, అది క్రీటనురాజులయొక్కయు, ఆతని ప్రజలయొక్కయు, మహాప్రసాదమని చెప్పదగును; దానిచుట్టును అప్పుడు కోటలేదు; తరువాత ఫినీషనులు, బలవంతులైనమీాదట, కొల్లగా వోడదొంగలుగావచ్చు గ్రీకుల బాధలవలనను, ఈక్రీటుప్రాసాదమగు 'నోససు'నకు ప్రాకారము కట్టబడెను. ఈజిప్టురాజులకు 'ఫారో' వలె, ఈక్రీటురాజులకు 'మినోస' అను బిరుదుండెను. ఆతని ప్రాసాదములోనికి ఇతరులకప్పటి కలభ్యములగు ప్రవాహోదకము, స్నానపుగదులు, మొదలగు సదుపాయములుండెను; అందు పెద్ద ఉత్సవప్రదర్శనములు, గూడ జరుగుచుండెను. స్పెయినుదేశమున యిప్పటికిని జరుగు ఋషభయుద్ధము అప్పటి క్రీటులో జరుగుచుండెను. ఆ యోధుల దుస్తులలోగూడ పోలికయుండెను; దేహపరిశ్రమాలయములుండెను. ఆస్త్రీలదుస్తు లిప్పటిస్త్రీలదుస్తుల రీతినేయుండెను. వారు రవికలను కుచ్చుల దుస్తులను ధరించుచుండిరి. ఈక్రీటనుల కలశములు, బట్టలు, రాతి కట్టడములు, చిత్తరువులు, నగలు, దంతపుసామానులు, లోహములు, చమ్కాపనులు, ఇట్టివి తరుచు అతిమనోహరములైయుండెను. వారివ్రాత మనకింకను బోధపడుట లేదు. ఈసుందరనాగరకత యిట్లు సుమారు రెండువేలేం

ప్పుగడచెను. క్రీ. పూ. 2000 సంవత్సర ప్రాంతమున నోసను లోను బాబిలనులోను, జనులు నాగరికులై ప్రదర్శనములను [illegible], బానిసలు ఇంటిచాకిరిని [illegible] చేయుచుండ క్రీటనువాసులు [illegible]. [illegible] నిర్మలాకాశముగల ఆ క్రీటనులకు జీవనము [illegible] ముగ దోచియుండును. ఆ నాగరికత [illegible] రాజపాలితమగు ఈజిప్టు దీనియొక్క [illegible] యుండెను. రాజకీయముగ, [illegible] బాబిలనును గూడ పాలించును, [illegible] 'నినేవా' నగరము నిర్మించి, [illegible] లనబడిన జిబ్రాల్టరు జలసంధి వరకును నావలపై పోవుచు, ఆదూరదేశతీరములందు [illegible] పురముల నిర్మించిరి. నోసస్‌లో కొందరు బుద్ధిశాలురగు మహాశిల్పులు నుండియుండిరి. 'డేడలస్' అను క్రీటను విశ్వకర్మ యొక [illegible] విమానమును తయారుచేయ యత్నించినట్లు, అది చివరకు చెడిపోయి సముద్రములో బడినట్లు, తరువాత గ్రీకులు గొన్ని గాథల చెప్పుచుండిరి. అది గ్లైడర్ల నబడు చిన్నవిమానజాతిది కావచ్చును. నోసస్‌లోని అప్పటిజీవితమునకు మన ప్రస్తుతజీవితమునకు గల సామ్యభేదముల గమనింతము.

క్రీ. పూ. 2500 కు పూర్వమునుండిన క్రీటను మహాశయులకు యినుము ఆకాశమునుండి విచిత్రముగపడు వస్తువనిగా తోచెను. ఇనుము, ఉల్కలనుండి వచ్చునని కనుగొనుటయే గాని, అప్పటికింకను గనులలోనుండి త్రవ్వితీయుటగాని చేయుట లేదు; ప్రస్తుత జీవితమో సర్వత్ర లోహప్రధానమై యున్నది. క్రీటనులకు గుఱ్ఱము విచిత్రప్రాణిగానని, నల్లసముద్రమున కావలి శీతదేశమంతయు గాఢ విశేషమని, తోచియుండును. ఈజియను గ్రీసు ఆసియామైనరులు మాత్రమే, వీరినాగరిక ప్రపంచము ఈదేశములందలి లిడియనులు, కేరియనులు, ఫ్రిజియనులు, ఒకే వేషభాషల గలిగియుండిరి. స్పెయిను ఉత్తరాఫ్రికాలలోని ఫినీషియనులు, ఈజియనులు, క్రీటనులకు దూరస్థులు. ఇటలీ అప్పటికింకను నిబిడారణ్యమయమై, నిర్జనమై యుండెను. గోధుమవర్ణులగు ఎట్రుస్కనులు ఆసియామైనరునుండి అక్కడికి కింకను వెళ్ళలేదు. ఈక్రీటను పౌరుడు తనరేవుకు వెళ్ళినపుడు ధవళసుందరదేహులై నీలనేత్రులగు విచిత్రదాసజనుల జూచియుండవచ్చును. ఆబానిసల భాష క్రీటనులకు బోధపడియుండదు. వారు నల్లసముద్రపుటావలి అనాగరిక వనచరులని తోచియుండును. కాని యీ నూతనజనులు ముందుముందు మనము చర్చింపబోవు ఆర్య

జాతీయులు వారి విధిగా భావమునిచ్చిన సంస్కృతము, పార సీ, గ్రీకు, లాటిను, జర్మను, ఇంగ్లీషు, మొదలగు ప్రపంచ మండలి ముఖ్యభాషలు పుట్టియుండి యున్నవి. నేసను ఉచ్చదశలో నున్నవుడు, అప్పటి నాగ్రీకులు మొదలుకొని లుకొని ఉత్సాహపూర్వకముగ నుండెను; గాని క్రీ. పూ. 1400 ప్రాంతమున హఠాత్తుగా సముద్రమున, వారి మునాటి ప్ర సాదమంతయు నిర్మూలమాయెను. అప్పటినుండి ఆ నాగరిక మేర్పడలేదు; జనులప్పటి వలెగ ఇంద్రియపు నాసముచేయ లేదు. ఈవినాశ మెట్లు సంభవించెనో, మనకు తెలియదు. పరిశోధకులచ్చటి ప్రాచీనవస్తువుల బయల్పరచి, ఆపదార్థము లు చెదరియుండి, కొంతవరకు దిన్నములు, అగ్ని ప్రమాద చిహ్నములుగూడ, గానబడుచున్నవి. ఇవిగాక ప్రకృష్టనగ మగు భూకంపము కలిగినట్లు తోచును. ఈనాగర వినా శము ప్రకృతిచే జరిగెనో, లేక భూకంపమారంభించిన నష్టమును గ్రీకులు పూర్తి చేసిరో తెలియదు.*

* పురాతనకాలమున పాశ్చాత్యదేశములందుండినట్లే మనదేశ మందును చిన్నసాగరములుండెను. 'పుట్టి' అనుపేరుతో చిన్నసాగరలిప్పటికిని మన దక్షిణహిందూదేశముననూడ అక్కడక్కడ కానుకలోనున్నవి. 'పుట్టిమునుగుట' అనగా ప్రమాదము అనునర్థము సాధారణముగ వాడ బడుచుండును.

మనభారతదేశమందును, చుట్టుపట్ల ద్వీపములందును, అరణ్యకాంత కాశీ నీల గోధుమవర్ణులగు కొన్ని యుత్తరజాతులవారు చారిత్రక కాలము

కు కొలదివేలసంవత్సరముల [illegible] గల్గియుండినవారుండి రని, వా[illegible] [illegible] గల వాసులలో వారు ప్రాచీనమగు[illegible] [illegible] నిరూపింప బడినది; వా[illegible] [illegible] శ్రీ[illegible]కాల మున, వానరులని రాక్షసులని [illegible]గులవా రుండిరిగదా? వీరు [illegible] [illegible] రాక్ష సులు యింకొక ఆదిమజాతివారు, [illegible] రాక్ష సులు నల్లవారు, బలిష్ఠులు, [illegible] నిశాచ రులు, నరభక్షకులు, [illegible] [illegible]ములుగ నుండిరి. దక్షిణమున నీగ్రో[illegible]; ఇట్టివా రిప్పటి కిని, మధ్యఆఫ్రికాలోను ([illegible]) [illegible] కొన్ని ప్రాచ్యదీవులలోను ఉన్నారు. నీగ్రోలని [illegible]రుందురు. పూర్వము మన దక్షిణదేశమునకు [illegible] ఆఫ్రికాకును మధ్యమధ్య భూసంపర్కమధికముగా ఉండెను. [illegible] తులు. అందుచే నీ ఆదిమద్రావిడజాతులవారి [illegible] రాకపో కలధికముగనుండెను. ఆమధ్యభూభాగములు భూకంపములచే క్రమముగా సముద్రములోనికి దిగబడిపోయి, భూసంబంధము తగ్గిపోయెను. (తూర్పుదీవులందును జపానుదీవులందుగూడ అగ్నిపర్వతప్రకోపముచేత ను భూకంపమువలనను ఆప్రాంతముల భూస్వరూపము [illegible]కాలము డును యిప్పటికినిగూడ మారుచునేయున్నది. సుమా[illegible]క్రిందట ప్రాచ్యదీవులలోని 'క్రకటవ్' అనుద్వీపమున గొప్పయగ్నిపర్వతప్రకో పము వందలకొలది మైళ్ళవరకు మహాకల్లోలము కలిగి, ఆద్వీపపుమూడు వంతులు కనబడకుండ మునిగిపోయెను. సముద్రమధ్యమునం[illegible] దూర మునకనబడిన అగ్నిజ్వాలలనే 'బడబానల' మని మనపూర్వులనుచుండిరే మో తెలియదు. ఆభూసంపర్కము పోయినతరువాతగూడ, మనదేశము

లను ఆప్రాంతములందును సముద్రవర్తకులై రాకపోకలు జరుగుచునే యుండెను. నేటి బెలూచిస్థానమున బ్రాహుయీ భాషమాటాడు వారుండెను. ఆభాషాకుటుంబమునకు 'ముండా' భాషలని పేరు. ఇప్పటి గోండజాతులు ఆటవికులువాడు ద్రావిడభాషలలో గొన్ని ద్రావిడభాషాకుటుంబములోనివే. నేటికిని వీరిదేశములు [illegible] గొంత ద్రావిడమునే యుండును. ఇప్పటి [illegible] దేశములందు ఆ జనులకు [illegible] చిహ్నములున్నవి. [illegible] జాతి ద్రావిడజాతి [illegible] మిశ్రమమై యుండును. 'రాక్షసులు' [illegible] తొలగిపోయిరి. [illegible] ప్రాసాదములనుగూడ కట్టుచుండిరి. సింధు [illegible] ఇటీవల 'హరప్పా' 'మొహెంజదారో' [illegible] పూర్వపు [illegible]; ఇది ఆర్యులకు [illegible] తర్యముల కలిగి యుండెను. [illegible] మునచెప్పిన విశేషములన్నియు ఈ 'మొహెంజదారో' లో నుండెను. మొహెంజదారోలోని [illegible] గృహములు [illegible] త్తుగానే నిలిచి యున్నవి. [illegible] అప్పటి భారతదేశమున గూడ [illegible] ప్రాచీనసంస్కృతి [illegible] గ్రంథముల బట్టి తెలియుచున్నది. [illegible] గళములు [illegible] కొన్ని ప్రాచీనశిల్పగ్రంథములలో [illegible]. మొహెంజదారో [illegible] కన్న చాల ప్రాచీనములు [illegible] దేశములు [illegible] ప్రాంతములందుండినట్లు [illegible] ములు గలవు. మధ్యఆసియా ప్రాంతము [illegible] ప్రాంతముల కన్న పూర్వమే గాంధార దేశమున [illegible] విశేషము [illegible] పరిశోధకులగు డా॥ [illegible] గారు తెలుపుచున్నారు. [illegible]

దేశమందుగూడ ఆర్యేతరులకు [illegible] పురాతన కాలముననే వ్యాపించియున్న[illegible] మద్రాసు రాష్ట్రములలోని [illegible] శిధిలములు సూచించుచున్నవి. ఈ [illegible] ప్రాచీన రోము ఆఫ్రికా మొదలగు దూరదేశములతో [illegible] విశేష వ్యాపారముండెను. ఈ ద్రావిడులకు '[illegible]' [illegible] పూర్వ అరవమున స్వతంత్రముగు [illegible] నెను.

ఇట్టిస్థితిలో ఆర్యులు ఋగ్వేద [illegible], [illegible] భరద్వాజ పరశురామాదుల నాయకత్వమున [illegible] దక్షిణాక్రాంతపు ప్రదేశములందుగూడ ఆశ్రమములను [illegible] ఏర్పరచుకొని, చివరకు మహాభారత [illegible] భారతదేశమంతట వ్యాపించిరి. మొదట ఆర్యులకు [illegible] మధ్య తీవ్రసంఘర్షము జరిగినను, కాలక్రమమున [illegible] మధ్య పరస్పరసంబంధ మధికమయ్యెను. [illegible] కలిగినట్లు మహాభారతాదులందుగూడ [illegible]. క్రమముగా ఆర్యనాగరికత ద్రావిడాదులలోను, ద్రావిడనాగరికత ఆర్యులలోను వ్యాపించి, ప్రస్తుతపు (ఆర్యద్రావిడ) భారతీయనాగరికత ఏర్పడెను. విపులదేవాలయనిర్మాణము విగ్రహారాధనము శ్రీదేవతాపూజ మొదలగునవి వేదసంహితలు మొదలగు ఆర్యుల అతిప్రాచీన గ్రంథములందెక్కడను ఉదహరింపబడలేదు. ఈసంస్థలును, తాంత్రిక విజ్ఞానము, కృషిలో ప్రత్యేకశాఖలము, శిల్పసామర్థ్యము, మహోదధియాత్రాపద్ధతి, కొన్ని వివాహపద్ధతులు మొదలగునవి ద్రావిడులనుండి ఆర్యులలోని వ్యాపించి యుండునందురు. శివపూజ, వృషభసర్పాదులపూజయుకూడ, ఆదిమద్రావిడజాతుల నుండియే ఆర్యులకును వచ్చెననియు, కొందరు

విమర్శ [illegible]
లయందు [illegible]
ధము [illegible]
ములం [illegible]
ఆచారము [illegible]
దేశము [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ము
గల [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ము
[illegible] యున్నది. [illegible]
ఇట్లు [illegible]
[illegible] వ్యాపించెను.

ఈజిప్టు, బాబిలను, అస్సీరియా.

సినాయిను [illegible] [illegible] సామ్రాజ్య యుతెన్నడును విదేశీయులచే [illegible] [illegible] క్రీ. పూ. 1600 ప్రాంతమున నాగరిక [illegible] బయలు దేరి, ఆవిదేశీయుల వెడలగొట్టారు. [illegible] (ఈజిప్టు లో) నూతననాగరికత ప్రారంభమాయెను. [illegible]మును ఈజిప్టు చారిత్రకులు "నవసామ్రాజ్య" మని [illegible]. హిస్కాసుదండయాత్రను ప్రతిఘటించి [illegible] కూడిన ఈజిప్టు యిప్పుడు ఐకమత్యముగలదేశ మాయెను. పర పాలకులపై జరిగిన విప్లవముచే, దేశమున యుద్ధోత్సా హము ప్రబలెను. 'ఫెరో' చక్రవర్తులు దండయాత్రలారం భించిరి. హిస్కాసు తెచ్చిన రథాశ్వములను యుద్ధకథము లునుగూడ వీరికి దొరికెను. 3 వ థాట్మెస్ 3 వ అమినా ఫిస్ రాజులక్రింద యీజిప్టుసామ్రాజ్య మాసియాలో యూఫ్రటీసు నదీతీరమువరకు వ్యాపించెను.

ఇంతవరకును సంపర్కము లేకుండిన మెసపొటే మియా నాగరికతకును నైలుప్రాంతపు నాగరికతకును యిప్పటినుండి సంఘర్షము ప్రారంభించెను. మొదట యీజిప్టే పై చేయిగా నుండెను. 17 వ రాజవంశమున

'[illegible]' 3 వ [illegible] '4 వ [illegible] లను
'హాతెసు' [illegible] 10 వ రాజ
వంశమున [illegible] 67 [illegible] వేసి,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
జయించి, [illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
రాజ్య[illegible], [illegible]
[illegible] అప్పుడు [illegible]
లను మధ్యాసియానుండి [illegible] నాగరిక దేశము

లకు రప్పించి, యుద్ధములకును గౌరవకార్యములకును వా
డుచుండిరి.

ఆ కాలమందు నినేవానగరవిజేత 'మితన్నీ' పురరాజు అగు 'తుశ్రట్టా' ప్రభువు, బాబిలను జయించిన అస్సీరియారాజగు మొదటి 'తిగ్లత్ పిలేసరు,' మొదలగు జయశీలురగు మహారాజులునుండిరి; చివర అస్సీరియనులందరికన్న నధికబలవంతులైరి. వీరి '3 వ తిగ్లత్ పిలేసరు' రాజు క్రీ. పూ. 745 వ సం॥ మున బాబిలనును జయించి, నూతన అస్సీరియా సామ్రాజ్యము స్థాపించెను. అప్పటి కుత్తరప్రాంతములనుండి, నాగరక దేశమునఇనుము కూడ వాడుకకువచ్చెను; ఆసీనియనుల పూర్వికులగు 'హిట్టైటు'జాతివారు ఇనుమును మొదట దెచ్చుకొని, అస్సీరియనుల కందజేసిరి. నీచస్థితినుండి అస్సీరియనువిజేత అయిన 'రెండవసార్గను' తన సేనలకు ఇనుపఆయుధముల నిచ్చెను. ఇట్లు అయోమయాయుధములతో రక్తపాత మొకర్చుపద్ధతి నస్సీరియనులే ప్రారంభించిరి. ఈసార్గను పుత్రుడగు 'సెనాచెరిబు' తనసేనలను ఈజిప్టు సరిహద్దులకు నడిపించి, అచ్చోశత్రుబలముచేగాక, ప్లేగువ్యాధిచే నోడెను. సెనాచెరిబుపౌత్రుడగు 'అస్సుర్బానిపాల్' క్రీ. పూ. 670 లో ఈజిప్టును జయించెను. (ఛాత్రులకు లిఖినిని 'సర్గ

నపాలస్‌ను (గ్రీకునామమును గూడ వ్యవహరింతురు.) కాని ఈజిప్టు అప్పటికి 'ఎగువ దిగువ [illegible]' [illegible], పరా ధీనమై యుండెను. 'స్వ[illegible]' విజయమువే, ఈజిప్టున కొంత పరరాజపాలనయు, [illegible] ఈజిప్టు దీర్ఘకాలమునకు, అప్పటి రాజకీయముగ [illegible] విగ్రహము లవెంటవెంటనే [illegible], అప్పటి ఈజిప్టు రాజ్య ము, సూర్యదస్తుని [illegible] ఆ సూర్యకిరణుల వలె, హెచ్చుచు తగ్గుచు కనబడియుండెను. బాబిలను, అస్సీరియను, హిట్టైటు, సిరియను, సెమెటికు రాజ్యములు వృద్ధియగుచు, క్షీణించుచు, [illegible] మారుచు, తిరుగ క్రొత్తవేయుచు కొట్లాడుచు, పూరించుచుండెను. ఆసియా మైనరుకు పశ్చిమమున, 'స్మిర్నా' నగరము రాజధానిగా గల 'లిడియా' 'కారియా' మొదలగు ఈజియను రాజ్యములుండెను. క్రీ. పూ. 1200 లో, అరువాతనో యూరోపునో, [illegible] ఉత్తరవాయువ్యములనుండి క్రొత్తజాతులు వచ్చెను. ఈనవీనవలసదారులు ఇనుప ఆయుధములు ధరించి, అశ్వరథములతో, ఉత్తర ప్రాంతములనుండి వచ్చి, ఈజియను సెమెటికు నాగరక జాతులకు ప్రమాదము కల్గించుచుండిరి. ఈజాతి భిన్న

భిన్నశాఖీయులందరు ఒకే ఆర్యభాషను, ప్రాంతీయ స్వల్ప భేదములతో, మాట్లాడుచుండిరి.

వీరిలో, నల్లసముద్రము కాస్పియను సముద్రముల ఈశాన్యప్రాంతములచుట్టును, మీడులు పెర్షియనులు చేరుచుండిరి. (అప్పటి 'సిథియను'లు 'సాక్సియను'లు కూడ ఆజాతివారని భ్రమకల్గెను.) ఈశాన్యమునుండియో వాయవ్యమునుండియో ఆర్మీనియనులును, సముద్రప్రాంతమునకు వాయవ్యమునుండి బాల్కను ద్వీపకల్పమునుండి సిమ్మేరియనులు, ఫ్రిజియనులు, హెల్లెనిక్ (గ్రీకు) జాతివారు, వచ్చిరి. ఈ ఆర్యులు పూర్వపశ్చిమదిశల పురములను దోపిడిచేసి, కొల్లగొట్టుచుండిరి. వీరందరు సామాన్య లక్షణములు పోలికలు గల్గి, దోపిడులచే జీవించుచు, గోపాలకజాతివారై యుండిరి; వారిలో ప్రాచ్యదేశీయులింకను పైపై దోపిడిగాండ్రై యున్నను, పశ్చిమమున పట్టణముల నాక్రమించి, నాగరికులగు ఈజియనుల వెడలనడచిరి. ఈయొత్తిడిచే ఈజియనులు, ఆర్యుల కందకుండ, కొత్త దేశములకు వలసపోయిరి; కొందరు నైలుడెల్టాలో వసింప యత్నించి, మిశ్రదేశీయులచే తరుమబడిరి. 'ఎట్రుస్కను'లను మరికొందరు, ఆసియామైనరునుండి నౌకలపై మధ్య ఇటలీదేశపు నిబిడారణ్యములలో రాజ్యము స్థాపించిరి.

మఱికొందరు మధ్యధరాసముద్రపు పూర్వతీరమున నగరములు నిర్మించి, తరువాత వర్తకులై 'ఫినీషియను'లని ప్రసిద్ధి చెందిరి.

పూర్వపు నాగరికదేశములపై దాడివచ్చిన యీఆర్యులకునాదిమస్థానము వివరింపబడును. క్రీ. పూ. 1600-600 మధ్య శతాబ్దకాలములనుండి క్రమముగా నిరంతరము వ్యాపించు ఈ ఆర్య ఝంఝామారుతములచే, ప్రాచీననాగరికోద్యోగులు సంక్షోభమొందుచు, అన్యత్ర వలసపోవుటమాత్రము మనము గమనింపుదము.

ఆకాలమున సదరు ఫినీషియను తీరములు వెనుకనున్న కొండలందలి, 'హీబ్రూ' లను సంచారకులు అప్పుడే కొంత కొంత ప్రసిద్ధికివచ్చిరి; వారినిగూర్చి, ముందును కొంత చెప్పెదము; వారు తరువాత బైబిలు అను ప్రసిద్ధమైన జ్ఞానదాయక చరిత్ర గ్రంథమును రచించిరి.

క్రీ. పూ. 600 వరకును మెసపొటేమియా ఈజిప్టులలో, ఆర్యులరాకచే ముఖ్యముగు మార్పులుగలుగలేదు. గ్రీకులముందు ఈజియనులు వసువిత్తుల, నోసస్ విధ్వంసము, ఈజిప్టు బాబిలన్ ప్రజలకు దూరదేశపు కలహముగ తోచియుండును. ఈ మొదటి నాగరికరాజ్యములలో అనేక రాజవంశములు వచ్చుచు పోవుచున్నను, నానాటికి అభి

వృద్ధిమాత్ర మత్యల్పము; సరియగు జీవితపద్ధతి ఆరంభమగుచుం డెను. అత్యంత ప్రాచీనములగు పిరమిడులనుగూర్చి (అప్పటికే ఈపిరమిడులు నిర్మింపబడి 2000 సంవత్సరములు దాటెను, నేటి ప్రజలకు వలెనే యాత్రస్థలములుగ నుండెను.) ఈజిప్టులో విశేషించి 17, 19 వ రాజవంశముల కాలములో నూతనమగు అద్భుత భవనములను గూడ నిర్మించిరి. 'కార్నక్' 'లక్సార్' దేవాలయము లీనాటివే. వీనిలోని గొప్పదేవాలయములు, మనుష్యశిరమును గద్దెలుగల వృషభములు, రాజులు, రథములు, సింహాపు పోతులు మొదలగువాటి ఇప్పుడున్న ప్రతిమలును, క్రీ. పూ. 1600-600 మధ్యకాలమున నిర్మించినవే. బాబిలోను భవనము చాలవరకీకాలపుదే. మెసపొటేమియానుండియు, ఈజిప్టు నుండియు, ఆకాలపు వ్యాపారపు లెక్కలు కథలు కావ్యములు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు వ్యవహార గ్రంథములును దొరకినవి. బాబిలోను ఈజిప్టులోని 'థీబ్సు' మొదలగు నగరములందలి శ్రీమంతులగు ప్రముఖులు రమారమి ప్రస్తుతపు ధనికులంత నాగరికులై, సుఖులై యుండిరి. అట్టివారు అలంకృతమై పరికరయుతమగు సుందరభవనములందు, సర్వసంస్కారములతో క్రమజీవనము చేయుచు, సుందరాభరణములను అమూల్యవస్త్రములను ధరించి,

విందులు [illegible], [illegible] సంగీత నాట్య[illegible], [illegible], వా[illegible] శాస్త్ర[illegible] [illegible] పదీర[illegible], [illegible] పై, [illegible] తను గాడీవ[illegible] యుద్ధరథ[illegible] ముఖ్య[illegible] ఉపయోగి[illegible] ఒంటెలు [illegible], [illegible] రాలేదు. [illegible], కంచు, ముఖ్య[illegible], [illegible], బట్టలు [illegible]. అద్దములు [illegible]. అద్దములు [illegible] లేవు. [illegible] దారములు[illegible], నాసి[illegible] ములు లేవు. [illegible] లేవు. [illegible] లను జీవితము[illegible], [illegible] ముఖ్యభేదము; [illegible] (అనగా సాటూ)మూలము[illegible]. [illegible] ఖాబిలను ఎక్కువ సీతలో నుండెను. వస్తువులకొనుట కక్కడ

వెండిబంగారు కడ్డీలను ముద్దలను ఉపయోగించుచుండిరి. నాణెముల వాడుకకు పూర్వము కొందరు సాహుకార్లు వెండి బంగారు ముద్దలపై, వాటియొనిక తమ పేరు ముద్రించి, వాడుచుండిరి. వీటిని అమూల్యరత్నాదులను తమ అవశ్యకవస్తువులను కొనుటకును, అప్పగముసరును వర్తకులు ప్రయాణీకులు తమతోనుంచుకొని, వాడుచుండిరి. నౌకర్లు, పనివాండ్రు చాలవరకు బానిసలే. వారికి సామ్రాయక వస్తువులే యిచ్చుచుండిరి. సామ్యు చలామణి వ్యాపించినకొలదిని, బానిసపద్ధతి అంతరించెను; ప్రాచీననగరరాజ్యములకు ఇప్పటివారు దయచేసినచో, కోడిపెట్టలు కోడిగ్రుడ్లు అచట దొరికెడివికావు; బాబిలను నగరము నేటి ఫోంచివంటువాని కసంతృప్తిగనుండెడిది. ఈ రెండువస్తువులును, ఆఖరు అస్సీరియను రాజ్యము ఆసుమారున, ప్రాచ్యదేశములనుండి వచ్చెను. ఇతరవిషయములందువలెనే మతవిషయములందుగూడ, నాగరికత బాగుపడెను. నరబలులు చాలకాలముక్రిందనే నశించెను; నరులస్థానే పిష్టపశువులను జంతువులను ఉపయోగించుచు వచ్చిరి. కాని ఫినీషనులు, అందు ముఖ్యముగా ఆఫ్రికాలో వారిముఖ్యస్థానమగు 'కార్తేజ్' పురవాసులు, నరమేధము లొనరించిరని వదంతికలదు. ప్రాచీనకాలమున నొక మహానాయ

కుడు పోయినప్పుడు, కాల[illegible]మున మతచారములను [illegible] లేకుండుటచే, [illegible] యుగాల [illegible] నిచ్చి, అతనిబలిదానములను [illegible] ఆసవరాధిపై విరచి కదనేడు [illegible]. [illegible] ఈ మహా చారజీవనమున, [illegible] కాణము [illegible] కలిపినారు, [illegible]ముల [illegible] తయారుచేసి, [illegible] వేయుచుండిరి. ఈజిప్టు సామ్రాజ్యము పూర్వమువే, సుమారు 8000 సంవత్సరములకు పూర్వకాలమునాటి యూఫ్రటీస జనుల చరిత్ర స్మృతులు లభించుచున్నవి.

ఈ స్వరాజ్యములవి [illegible] వచ్చి వ్యాపించుచున్నది, [illegible] కీర్తినందెను. హిందూదేశమునను, చైనాలోను, ఈజిప్టున నాగరికత వ్యాపించుచుండెను. ఈ రెండు దేశములందలి విశాల నదీప్రాంతములందు, వ్యవసాయము వృద్ధిలో నుండుటచేగాక, [illegible] జనులు స్థాపించిన పట్టణరాజ్యములు వృద్ధినొందుచుండెను. కాని [illegible]మియూ ఈ కష్టములు జరిగినంత క్షేమముగా భారతదేశమున ఈ రాజ్యములు వ్యాపించి పరస్పరము సమావేశమైనట్లు తోచదు. వాటిది ప్రాచీనసుమేరియాను అమెరికాల

లోని మయనాగరికత న[illegible] [illegible]ను. చీనుల ప్రాచీనచరిత్ర గాథామయ[illegible] [illegible] యథార్థ చరిత్రభాగమును విడదీసి, [illegible] ఆధునిక పద్ధతులపై పునర్నిర్మాణము చేయుచున్నారు. ఆకాలమున చీనా హిందూదేశముకన్న [illegible] నుండె నేమో! ఈజిప్టుదేశపు 17 వ రాజవంశము [illegible] కాల మున, చీనాదేశమున 'షాంగ్' చక్రవర్తులు [illegible]లుగ గూడ నుండిరి. ఆసామ్రాజ్యము [illegible]మై శిథిలమైయుండెను. ఆయా ఋతువుల[illegible] యోగముల జేయుట యీప్రాచీనచక్రవర్తుల ముఖ్య[illegible]డెను. 'షాంగు' వంశమునాటి [illegible] కలవు. వీనిఅందమును పనితనమునుజూచి, [illegible] చేయు పూర్వము చాల శతాబ్దములనుండియు [illegible] నాగరి కులుగా నుండిరని మనము గ్రహింపవలసియున్నది.

[illegible]

నాలుగు వేల సంవత్సరముల క్రిందట [illegible] (క్రీ. పూ. 2000) లకు పూర్వము [illegible], [illegible] [illegible] సముద్ర [illegible] సుందర [illegible] 'నా[illegible]' [illegible], సంవత్సరము [illegible]. [illegible] సముద్రమునకు [illegible] దేశము [illegible]; [illegible] ప్రాంతీయ [illegible], [illegible] [illegible]. అప్పటికి [illegible] సంభావ్య [illegible] [illegible] బిలను [illegible], ప్ర[illegible] [illegible] లోబడిన [illegible] దేశములకుగాను, [illegible] జాతియుండినట్లు తెలియును.

ఈయార్యులు తరువాత ప్రపంచమున చాల ముఖ్యులైరి. వీరు మొదట మృగసంకులస్థలములందును, వనభూమి బాగుచేసియు, జీవించుచుండిరి. అప్పటికి వీరి కశ్వములు లేవు; పశువులమాత్రముండినవి. వారు తరుచు సంచారము చేయుచు, తమ డేరాలను [illegible] సామాను

లను మోటయెడ్లబండ్లలో వేసుకొని వెళ్లుచుండిరి; కొంత కాలమొకచోటనే నివాసమేర్పఱ్చుకొన్నపుడు చెట్లకొమ్మలతోను, మట్టితోను, గుడిసెలకట్టుకొని యుందురు. తమ మృతనాయకుల శరీరములు దహనము జేయుచేగాని, నీల గోధుమవర్ణులవలె ఖననముచేయుట వీరి యాచారముగాదు. దగ్ధశేషము నాస్థలమున నొక మట్టుగిన్నెలో బెట్టి దానిపై గుండ్రగా నొక రాతిదిబ్బను గట్టుచుండిరి. ఉత్తర యూరపులో నిప్పటికిని ఈగుండ్రగోరీదిబ్బలున్నవి. వీరి పూర్వికులగు, నీలగోధుమవర్ణులు, తమ మృతుల ఖననమే చేసి, భూమిలో అధిష్ఠించినట్లుంచి, అందుపైన పొడుగు దిబ్బలగట్టుటచే, వాటిని పొడుగు గోరీలనుచున్నారు. ఆది మార్యు లెడ్లతో భూమి దున్ని గోధుమ పండించిరి; కాని కోతలు కాగనే, అక్కడనుండి మరియొక ప్రాంతమునకు పోవుచుండిరి. వారికి కంచు ప్రథమమునుండి యుండెను; తరువాత వారు క్రీ.పూ. 1500 ప్రాంతమున ఇనుము కరగించుట నేర్చియుందురు. సుమారాసమయముననే వారు గుఱ్ఱముల సంపాదించిరి; మొదట వానిచే సామానులు మాత్రము మోయించిరి. మధ్యధరాప్రాంతజనుల కున్నట్లు, వీరి సంఘము గుడులచుట్టు నేర్పడినదికాదు. వీరి ప్రధాన పురుషులు నాయకులే కాని, గురువులుకారు. దైవాజ్ఞ

రాజాంశములకన్న, ఉన్నతకులోత్పత్తియే వారికి గౌర వార్హమయ్యెను; మొదటినుండియు తమజాతిలో కొందరు కులీనులను నాయకులుగా నున్నించుచుండిరి.

వారికి వాగ్ధోరణి అధికము; తమ సంచారములలో తరుచు విందులు విశేషమధుపానము గూడ జేయుదురు, తమకవులు గాయకులు చెప్పు కావ్యముల వినుచుండెడి వారు. నాగరికజాతులతో కలుసుకొనువరకు, వారికి లేఖనము తెలియదు. గాయకులే వారి వాఙ్మయము జ్ఞప్తితో భద్రపరచుచుండిరి; ఆనందగీతముల బాడి, వానిని మననము జేయుటచే, నాగభాషకు చక్కని మాధుర్యమేర్పడినది. ఆర్యభాష లితరభాషలకన్న నెక్కువ ప్రశస్తమగుటకు గొంతవరకిది కారణము. ప్రతి ఆర్యజాతికవులు తమ పూర్వగాథల హృద్గతము చేయుచుండిరి. అవి వేదములు మహాకావ్యములు మొదలగు పేర్లతో బరగుచున్నవి.

ఈజనుల సాంఘికజీవనమునకు వారి నాయకజనుల భవనము ముఖ్యస్థానముగ నుండెను. ఈజనులు కొంతకాలము మకాము చేయుచోట్ల, నాయకునికి మాత్రము, కలపతో మిక్కిలి విశాలమందిరము గట్టుచుండిరి. పశ్వాదులకై కొన్నిగుడిసెలు సాలలు వ్యవసాయపు

పాకలుగూడ నుండెను; కాని సామాన్యజనులకు సాధారణముగ ఈనాయకుల గృహాంగణమే ముఖ్యసమావేశ స్థానముగ నుండెను. అందరును అక్కడనే కలసి భుజించి, ఆగాయకకవుల గీతములువిని, వారిచర్యలలో ఆటపాటలలో పాల్గొనుచుండిరి. నాయకుడును అతనిభార్యయున్నగువారు కొంచె మున్నతస్థలమందో పై అంతస్తునవో నిద్రింప, మిగిలిన సంఘజనులందరును ఏదో వీలైనచోట నిద్రించుచుండిరి. ఇప్పటికిని హిందూదేశమున జనులట్లు నిద్రించుటకలదు. ఆయుధములు, ఆభరణములు, పనిముట్లు మొదలగు ఆ యా జనుల ప్రత్యేకవస్తువులుతప్ప, పశువులు భూములు బీళ్ళు మున్నగునవన్నియు జనులందరికి జెంది, వారితరపున నాయకుని యాజమాన్యమున నుండెను. అడవులు నదులు జనుల సొత్తుగానుండక, ప్రకృతిలో భాగమై యుండినవి.

మెసపొటేమియాలోను, నైలునదీతీరమందును, నాగరికత వృద్ధినొందిన కాలమున, మధ్యయూరపులో పశ్చిమమధ్య ఆసియాప్రాంతములలో ఆర్య లీరీతిగనుండి వ్యాపించుచు, సూర్యశిలానాగరకులపై నెల్లెడల క్రీ. పూ. వేయేండ్లకు పూర్వమున నొత్తిడిజేయుచుండిరి. వారు ఫ్రాన్సు బ్రిటను స్పెయిను దేశములలోనికి రెండుతెగ

లుగా వెళ్లిరి. మొదటితెగవారు కంచు ఆయుధములు కలిగి, బ్రిటను ఐర్లండుదేశములకు చేరి; వారచ్చట బ్రిటనీలోని 'కార్నే'లో మహాశిలతో స్థాపనచిహ్నము లను, ఇంగ్లండులో 'స్టోనుహెంజి'ని 'అవెబరీ'ని స్థాపిం చిన ఆదేశీయుల గొంతవరకు వశపర్చుకొని, మిగిలిన వారిని నిర్మూలముజేసిరి. ఈ తెగఆర్యులకు 'గొయిడెలిక్ కెల్టు' లని పేరు. వీరికత్యంత సన్నిహితులై, బహుశః ఇతరులతో మిశ్రితులైన రెండవతెగవారాంగ్లదేశమున కినుము దెచ్చిరి. వీరిని 'బ్రితోనికు కెల్టు'లందురు. వీరినుం డియే ఆంగ్లదేశపు 'వేల్సు' జనుల వెల్షుభాష వచ్చినది.

ఇట్టి కెల్టికు జాతివారిగే కొందరు దక్షిణముగ స్పెయిను లోనికి దూరి, ఆదేశీయులగు సామ్యశిలాజాతి బాస్కులతోను, తీరవాసులగు ఫినీషనులతోను, కలసు కొనిరి. వీరిసంబంధులగు ఇటాలియను ఆర్యులప్పటి కింకను మహాగహనమైన ఇటలీద్వీపకల్పములోనికి ప్రవేశించు చుండిరి. వారంతటను విజయులే కాలేదు. క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దిలో ఇటలీలో టైబరునదియొద్ద వ్యాపారస్థలముగు రోమునగరపు లాటిను ఆర్యులు, ఎట్రస్కను జాతిపాల కులక్రింద నుండిరి. కొందరార్యులు తూర్పుప్రాంతములందు, ఇట్లే దక్షిణముగా, ఒత్తిడిచేసి, క్రీ. పూ. వేయేండ్లకన్న

ఇంకను చాల పూర్వమే హిమాలయపు పడమటి కొం డకనుమలద్వారా ఉత్తర హిందూదేశములోనికి ప్రవే శించిరి. వారిట్లు భారతదేశము ప్రవేశించునప్పటికి, ఆదేశ మందుండిన నీలగోధుమ వర్ణులగు ద్రావిడుల సంస్కృతితో వారికి సంబంధము కలిగెను; దానినుండి ఆర్యులుచాల నేర్చుకొనిరి.

ఈఆర్యులలో కొంద ఱితరశాఖలవారు, మధ్య ఆసియాలోని మహాపర్వతములమీఁద నుండి ఇంకను తూర్పునకు వ్యాపించినట్లు కనబడును. తూర్పు తుర్కి స్థానములో నిప్పటికిని, నీలనేత్రులగు తెల్లవారు కలరు. కాని వారిపుడు మంగోలియనుభాషల మాటాడుచు న్నారు.

నల్లసముద్రము కాస్పియను సముద్రము మధ్య నుండిన హిట్టైటుజనులు, క్రీ. పూ. వేయేండ్లకే, ఆర్యులగు ఆర్మీనీయులతో కలసిపోయిరి. అప్పటికి అస్సీరియను బ్రా బిలోనియను జాతులను ఈశాన్యదిశవైపున సిథియనులు మీడులు పారసీకులు మొదలగు మహాశూరులగు ఆర్య ప్రత్యర్థు లెదుర్కొనుచుండిరి.

కాని ప్రాచీననాగరికుల మధ్య భాగములోనికి ఆర్యులు ప్రథమమున ప్రవేశించిన స్థలము, బాల్కను

ద్వీపకల్పము; క్రీ. పూ. 1000 కి చాల పూర్వమే వారు దక్షిణమున ఆసియామైనరుదేశము దాటి వచ్చిరి. మొదట వచ్చిన తెగలలో ఫ్రిజియనులు ముఖ్యులు; పిదపగు వారి అయోలికు, అయోనియను (యవన), డోరియను, అను గ్రీకుతెగలవారు వరుసగా వచ్చిరి. గ్రీసులోను ఆసియాతపుదీవులందును, అంటియుండిన ప్రాచీన ఋగోజియను నాగరికతను క్రీ. పూ. 1000 నాటికే, ఈ ఆర్యజాతీయులు స్వరూపనాశము గావించి, తుడిచిపెట్టిరి. ఈజియనుల 'మైసిని' 'టిరిన్స' నగరములు ధ్వంసముచేయబడినవి. నోసను నామావశిష్టమైనది. గ్రీకుఆర్యులు క్రీ. పూ. 1000 పూర్వమే సముద్రయానమారంభించి, గ్రీసు, నోసస్సు లో నివాసము నేర్పరచి, సిసిలీద్వీపమందును దక్షిణఇటలీ లోను గూడ అంతకుపూర్వము ఫినీషనులు మధ్యధరా సముద్రముచుట్టును వ్యాపారపట్టణముల గట్టినట్లు, తాము వలసనగరముల నిర్మించిరి.

ఈరీతిగా మూడవ తిగ్లతుపిలేసరు రెండవసార్గను సర్దనపాలసురాజులు అస్సీరియా పాలించుచు, బాబిలోను సిరియా ఈజిప్టు రాజులతో పోరుచున్నప్పుడే, ఆర్యజనులు నాగరకపద్ధతుల నేర్చుకొని, వాటినిమార్చి, ఇటలీ గ్రీసు ఉత్తరపర్షియాలలో వృద్ధిజేయుచుండిరి. క్రీ. పూ. 9 వ

శతాబ్దము మొదలు ఆరుశతాబ్దములలో, ఈఆర్యజాతీయులు క్రమముగా శౌర్యోత్సాహములతో వ్యాపించుచు, చివరకు సెమిటికు ఈజియను ఈజిప్టుల పూర్వనాగరికలోకమంతను వశపరచుకొనిరి. ఆర్యులీకార్యమున పైకి సంపూర్ణవిజయులైరి; కాని తరువాత గూడ వారికిని సెమిటికు మిశ్రదేశీయులకును భావములలోను, పద్ధతులలోను, మాత్రము చారిత్రక కాలమంతయు, నేటికినిగూడ, ఈ సంఘర్షము జరుగుచునే యున్నది.*

* ఒకేభాష మాట్లాడువారు విశాలదేశము వ్యాపించియున్నప్పుడు, ఆభాషలో ప్రాంతీయభేదములుండును; కొండలు, మరుభూములు మొదలగు ఆటంకములచే, వారిలోసమావేశము రాకపోకలు తగ్గినప్పుడా భేదములు హెచ్చును. ఆయాప్రాంతీయులు, వేర్వేరుదేశములకు పోయినప్పుడు, ఆయాశీతోష్ణపరిస్థితులు ఆప్రాంతీయవాసులభాషలతో సంపర్కము జాతిమిశ్రణము మొదలగు కారణములచే, ఆప్రాంతీయభేదములు విస్తరించి, కొన్నిశతాబ్దములకాభాషాభేదములధికముకాగా, అవివేరువేరుభాషలుగ నేర్పడును. అయినను వాటిపరస్పరసంబంధముచే నవియన్నియు ఏకకుటుంబపువే అనియు, పూర్వమొకేజాతి ఒకేభాష కలవారే ఆయామారదేశములకు వ్యాపించినట్లును, మనముగ్రహింపవచ్చును. ఇప్పటి ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మను, స్పానిషు, ఇటాలియను, గ్రీకు, రష్యను, ఆర్మీనియను, వీటిపూర్వకాలభాషలు ప్రాచీనపారసీకము, మనసంస్కృతము, ఇప్పటి మనదేశపు హిందీ, మహారాష్ట్రము, గుజరాతి, బంగాళీ, ఓఢ్రము, వీటిపూర్వస్థితిలో ఒకేభాషయై సుమారైదారువేలయేండ్లక్రిందట ఆ"ఇండో యూరపియను"మూల

షానుండి పరిణమించినవని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. ఈభాషలన్నిటిలోను, ముఖ్యమైన సర్వనామములు అంకెలపేర్లు నిత్యోపయోగములోనిమూలశబ్దములు క్రియలుపోల్చినచో, చాలవఱకు పోలియుండును; వాటికి చాలసన్నిహితసంబంధముకలదని ఇట్లు స్పష్టమగును; ఈపైన చెప్పినవన్నియు ఆర్యభాషలే. 18, 19 శతాబ్దములందు, యూరోపియనులుమనసంస్కృతమును(అందుముఖ్యముగా ఋగ్వేదసంహితను) అభ్యసించినమీదట, ఆర్యులందరు ఏకజాతీయులు ఏకభాషికులు అనుసిద్ధాంతమును, తారతమ్యభాషాశాస్త్రమును ఏర్పడెను; ఇట్లే ఆర్యావర్తమున హింది, బెంగాళీ, గుజరాతి, మహారాష్ట్రము మొదలగునవి వేదకాలపు జనులవాడుక సంస్కృతమునుండి, క్రమముగా ఆయాప్రాంతముల ప్రాకృతములద్వారా పరిణామమొంది ప్రత్యేకభాషలుగా ఏర్పడెను. మన దక్షిణదేశమున ఒకమూలద్రవిడభాషయుండి, దానిసంతతి ఇప్పటి అరవము, కన్నడము, మళయాళము మొదలగునవి విడిగా వేర్వేఱుభాషలైనవి. (అరవమునుండి మళయాళము, పశ్చిమహిందీనుండి గుజరాతీ తూర్పుహిందీనుండి బంగాళి ఇటీవల సుమారు మూఁడువందలయేండ్లకిందనే విడివడి వేరుభాషలైనవి.) మనఆంధ్రముకూడ అసలు ఈమూలద్రవిడమునుండియే వచ్చినను, పురాతనకాలమునందే తక్కినవాటినుండి విడిపోయెను; సుమారు 25 వందలయేండ్లపైనుండి అది ప్రాకృతసంస్కృతాది ఆర్యభాషలతో ప్రత్యక్షసంపర్కముకలిగియున్నది; అందుచే దానిద్రావిడస్వరూపము చాలవఱకు మారినది. ఈసంగతులన్నియు భాషాశాస్త్రముచే స్పష్టమైనవి.

ప్రాచీనార్యులగూర్చిన శ్రీవెబ్బుగారివర్ణనము కొంతవఱకు గ్రీకుల ఎపిక్కులనబడు ఒడెస్సీ యిలియడు అనురెండు మహాకావ్యములందలి సంగతులపై నాధారపడినదనితోఁచును; వీటికన్న భారతీయార్యుల

ఋగ్వేదసంహిత అత్యంతప్రాచీనము; వేదసంగతులబట్టి చూడగా, ఆ ప్రాచీనకాలముననే భారతీయార్యులు సంచారిపద్ధతులు చాలవరకు వదలి, స్థిరజీవనమునకు వ్యవసాయాదులకు అలవడి చక్కని నాగరికతకలిగి, పాశ్చాత్యులకన్న ఎక్కువఆధ్యాత్మికజ్ఞానము కలిగి యుండినటుల కనబడును. వేదముల గాయకసంబంధము సామగానముచే స్పష్టము.

ఆర్యుల ఆదిమస్థలము మధ్య ఆసియాయని, బాల్టిక్ప్రాంతము అని, స్కాండి నేవియాఅని, రష్యాఆగ్నేయమూలఅని, విమర్శకులు చెరి యొకవిధముగా జెప్పుదురు. ఆర్యులు యూరపునుండి తూర్పుగావచ్చి నట్లు నిదర్శనములులేవు. భారతదేశమున ఆర్యులు నాలుగువేల యేండ్ల పైనుండి వసించినట్లు స్పష్టనిదర్శనములుకలవు. అప్పటికి యూరపులో ఆర్యులు నివాసముగా నున్నటుల ఇతిహాసమున కనబడదు. అప్పుడు రష్యాలో విశేషభాగమును, మధ్యఆసియాలో చాలవరకును, జలమయ్యముగనో, మురుగుడు నేలగనో, ఉండెను. అందుచే యూరపునుండి ఆర్యులువచ్చిరనుటకు వీలులేదు; ఆర్యులు ఉత్తరధృవప్రాంతములనుండివచ్చి రని శ్రీతిలకుగారు "ఆర్క్‌టిక్ హోం ఆఫ్ ది ఆర్యన్స్" అను గ్రంథమునవ్రాసిరి. కాని ఇటీవలకొందరు విద్వాంసులు, ఆర్యులమూలస్థలము భారతదేశపు వాయవ్య దిశ హిమాలయప్రాంతమే యని భావించిరి. ఇతరార్యుల ఒడిస్సీ ఇలియడు మున్నగు గ్రంథములకన్న అధికప్రాచీనముగు ఋగ్వేదసంహిత క్రీ. పూ. రెండువేలేండ్లక్రిందటనే ఏర్పడియుండవలెనని చాలమంది ప్రామాణికులునిర్ణయించిరి. అదియింకను చాలపూర్వపుదని కొందరందరు; భారతీయార్యులలో నొకశాఖయు ఇరానుఆర్యులును చాలకాలముకలసి, ఇరుగుపొరుగుగా గాంధారదేశప్రాంతము (ఇప్పటి ఆఫ్గన్‌స్థానములోని ఖాందహారు) కావల ఉండ, ఈరెండు తెగలమధ్య కలహము సంభవించెను. (ఇదియేసురాసురయుద్ధమని ప్రాచీ

న వాఙ్మయమున జెప్పబడెనందురు.) అంతట ఇంకనువారు పారసీకము వైపుకు, భారతీయార్యులు సింధునదిదాటి తూర్పుకు, వ్యాపించిరట; వీరే క్రమముగా గంగాయమునాతీరములకువచ్చిరని కొందరును, ఇంకొంకతెగ ఆర్యులు ఉత్తరమువైపు హిమాలయములదాటి, టిబెటుదేశ ప్రాంతమునుండియో, నేపాళప్రాంతమునుండియో [illegible] కోసల మగధ పాంచాల దేశములకు వ్యాపించినట్లుకొందరును, చెప్పుచున్నారు. మొత్తముమీద భారతీయార్యులు హిమాలయపర్వతమున [illegible] కాలమువసించినట్లు, వారుదానిని తరువాత దేవభూమి అని [illegible] ఆప్రాంతము నతిపవిత్రముగానుంచినట్లు, కన్పడును. ఆ కాలపుహిమాలయమునందు ఇప్పుడున్నంతవిపరీతపుచలి, అంతమంచులేదు. కైలాసగిరి మానససరోవరాదులు, హిమాలయములమధ్యనే కలవు. ఋగ్వేదమున మనోహరముగ జేయబడినప్రకృతివర్ణన చాలవరకు హిమాలయపర్వతములకు సింధునదికి సరిపోవును; గాంధారము మధ్య హిమాలయ [illegible] రప్రాంతమున కలియును; కాశ్మీరము [illegible] ప్రకృతిసౌందర్యముకలదని, అచ్చటి స్త్రీపురుషులును అందమైనవారని, పాశ్చాత్యులును ఎంచుచున్నారు. మధ్య ఆసియాగాని [illegible] ఉత్తరకాశ్మీరప్రాంతమే భారతీయార్యుల ఆదిస్థలమని మాకు తెలియును. ఇరాను ఆర్యులవేదమనదగు 'జండ్ అవస్తా' అను ప్రాచీనగ్రంథములు భాషయందును సంగతులయందును చాలవరకు మనఋగ్వేదము ననుకరించును. వేదములందనేకసంగతులను తమకాలపుములను సోమపానమును [illegible] వములను భారతీయార్యఋషులు నిష్కపటముగ తెలియపరచిరి; కాని వారిపూర్వులన్యదేశములనుండి హిమాలయప్రాంతములకు భారతదేశమునకు వచ్చినట్లు వేదములందుసూచింపబడలేదు. మనభారతదేశమునకు హిందూదేశమను పేరార్యులుగాని ద్రావిడులుగాని పెట్టినది కాదు. పా

సీకాది పాశ్చాత్యులు తాము వచ్చినప్పుడీ దేశపు మొదట సింధునది తగులుటచే అచ్చటివారి నా పేరఁ బిల్చుచుండిరి. (పూర్వపారసీకభాషలో 'స' కు 'హ' కారముచ్చరించుట వాడుక); అందుచే "హిందూ" శబ్దము వచ్చెను. గ్రీకులు మొదలగు యూరపియనులనోట 'హిందు' శబ్దమే "ఇండాయి" "ఇండియా" అని మారెను. మనుస్మృతికాలమునకు ఈ దేశము భరతఖండమని అది భాగతవర్గములో ఒకభాగమని, చెప్పబడెను. వింధ్యహిమాచలమధ్యభాగము (అనగా ఉత్తరహిందూదేశము) ఆర్యావర్తమనబడెను. అప్పటికి ఆంధ్రద్రావిడదేశములు దక్షిణాపథమనబడెను; అందు ఆర్యులకు అప్పటికి ప్రాబల్యము కలిగియుండదనితోచును.

కడపటి బ్రాబిలను రాజ్యము - పెరయసు రాజ్యము.

3 వ తిగ్లతుపిలెసరు 2 వ సార్గను రాజుల క్రింద, అస్సీరియారాజ్యము బలీయమయ్యెనుగదా! ఈ రెండవ రాజు అసలుపేరు 'సార్గను' కాదు. ఐనను ఆ బ్రాబిలను ప్రజలకు అంతకు రెండువేలేండ్ల క్రిందట చక్రవర్తియైన అక్కేడియనగు 1 వ 'సార్గను' పేరుచే బ్రాబిలను జనుల సానుభూతి సంపాదించుటకై, అత డా 'సార్గను' పేరు వహించెను. బ్రాబిలనునగరము పరరాజవశమైనను, విజేతల అసలురాజధానికన్న పెద్దదై ప్రధానమైయుండెను. ఆనగరదేవతయగు 'బెల్ మార్డకు'ను అచ్చటి వర్గురువులను ఆదరింపవలసియుండెను. శత్రువులు పురములు బట్టుకొన్నప్పుడు దోపిడిచేసి, అందలిజనుల చంపివేయు మోటురోజులు మెసపొటేమియాలో క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమునాటికి చాలపూర్వమే గతించెను. విజేతలు, ఓడినజనుల మంచిచే తృప్తిపరచి, వారిసానుభూతి పొంద యత్నించిరి. సార్గను తరువాత సుమారు 150 యేండ్ల వరకీనూతన అస్సీరియను సామ్రాజ్యము నిలిచియుండెను. ఈ వంశపు అస్సుర్బానిపాలు ఈజిప్టు దక్షిణభాగము వశపరచుకొనెను.

కాని తరువాత శీఘ్రమే, అస్సీరియా రాజ్యము క్రుంగెను. ఈజిప్టుదేశము మొదటి 'సమేటికసు' అను ఫారోనాయకత్వమున, పరరాజుల పారద్రోలి, 2వ 'నెకో' క్రింద సిరియా గూడ జయింప యత్నించెను. ఆసమయమున కస్సీరియావారు తమ సమీపవిరోధులతో పోరుచుండుటచే, 'నెకో' దాడి నెదుర్కొనలేకపోయిరి; మెసపొటేమియా ఆగ్నేయమూలనుండి వచ్చిన సెమిటికు జాతీయులగు చాల్డియనులుతోను, ఈశాన్యపు పర్షియనులతోను, ఆర్యమీడుజాతులవారితోను కలసి, నినేవాపై దాడివెడలి, 'నెకో' క్రీ. పూ. 606 లో ఆపట్టణము నాక్రమించెను.

అస్సీరియా విజయలాభము నందరు పంచికొనిరి. ఉత్తరమున 'సియకార్సరు' ఆధిపత్యమున నినేవా చేర్చి భారతదేశపు సరిహద్దువరకున్న మీడియను సామ్రాజ్యము, 'ఎక్బటనా' రాజధానితో ఏర్పడెను. దీనికి దక్షిణమున నెబూకడ్నెజ్జారు సార్వభౌముని కాలమున గొప్ప ఐశ్వర్యాధికారముల సంపాదించిన నూతనచాల్డియను సామ్రాజ్యము. ఇది రెండవ బాబిలోనియను సామ్రాజ్యము. అప్పుడు బాబిలను సామ్రాజ్యములో మహోత్కృష్టమగు అంత్యదినము లారంభమాయెను. కొంతకాల మీరెండు

సామ్రాజ్యముల మధ్యను శాంతి ప్రబలెను; నెబూకడ్నెజ్జారు కుమార్తెను సియకాక్సరున్ని వివాహమాడెను.

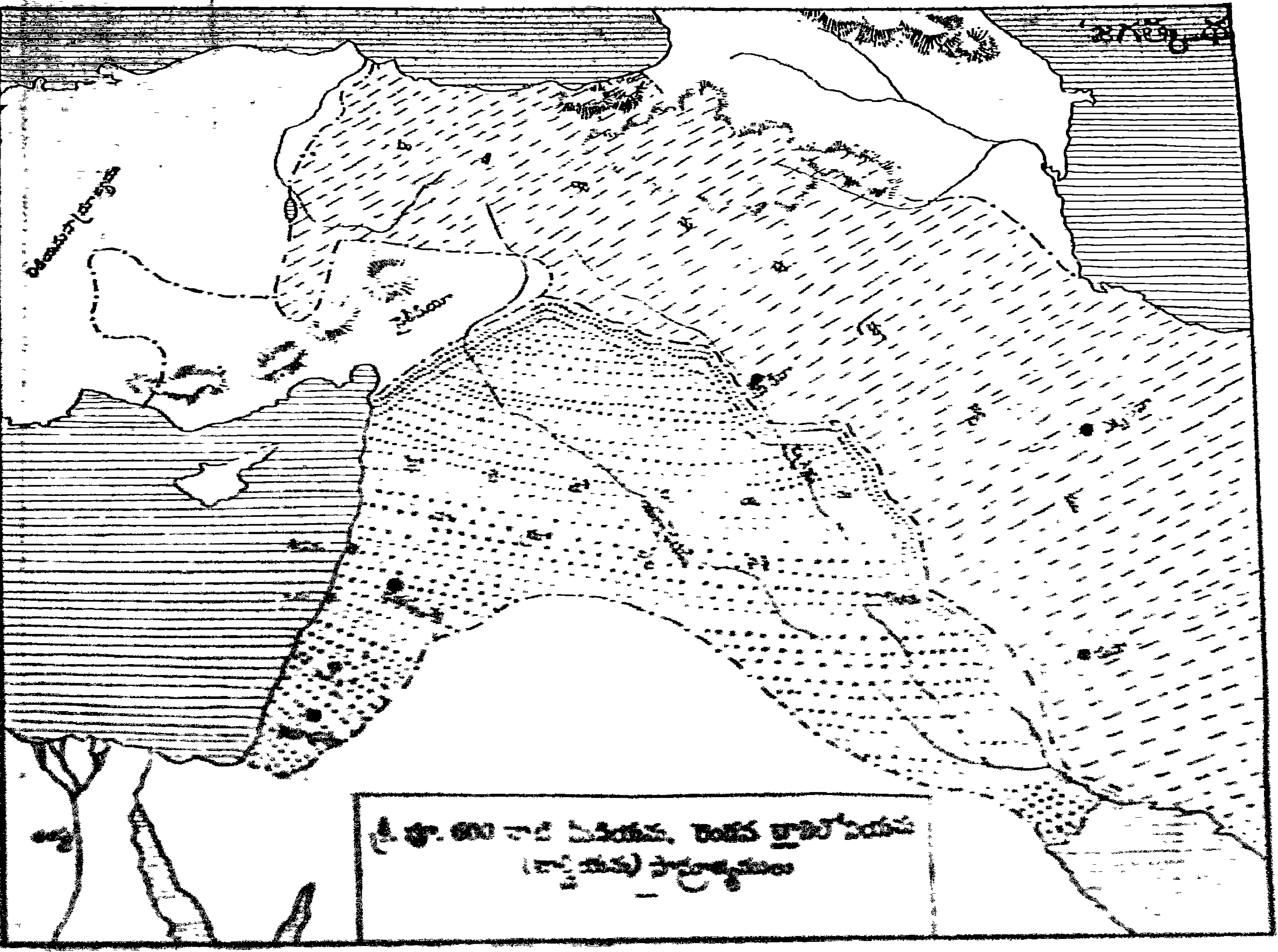
ఇంతలో రెండవనెకో సిరియాను సులభముగా జయించుచుండెను. అతడు క్రీ. పూ. 608లో 'మెగిద్దో' యుద్ధమున యూదరాజగు 'జోషియా' నోడించి చంపి, యూఫ్రటీసుప్రాంతములకు వ్యాపించెను; కాని అపటు క్షీణమగు అస్సీరియా బదులు, పునరుజ్జీవితమగు బాబిలను వారి నెదుర్కొనెను. ఆచాల్డియనుపీరులు 'నెకో' నోడించి, ఈజిప్టుకు తరిమిరి. బాబిలనురాజ్యము ప్రాచీన యీజిప్టు సరిహద్దులవరకు విస్తరించెను.

ఈరెండవ బాబిలను సామ్రాజ్యము క్రీ. పూ. 606-539 వరకు, అస్థిరముగనే వృద్ధిబెందుచుండెను. ఉత్తరమున బలీయము ధృఢము అగు మీడియను సామ్రాజ్యముతో మిత్రముగ నున్నంతవరకది ప్రబలెను. ఈ 67 ఏండ్లలోను, ఆప్రాచీననగరమున జీవితము విద్యగూడ నభివృద్ధిజెందెను.

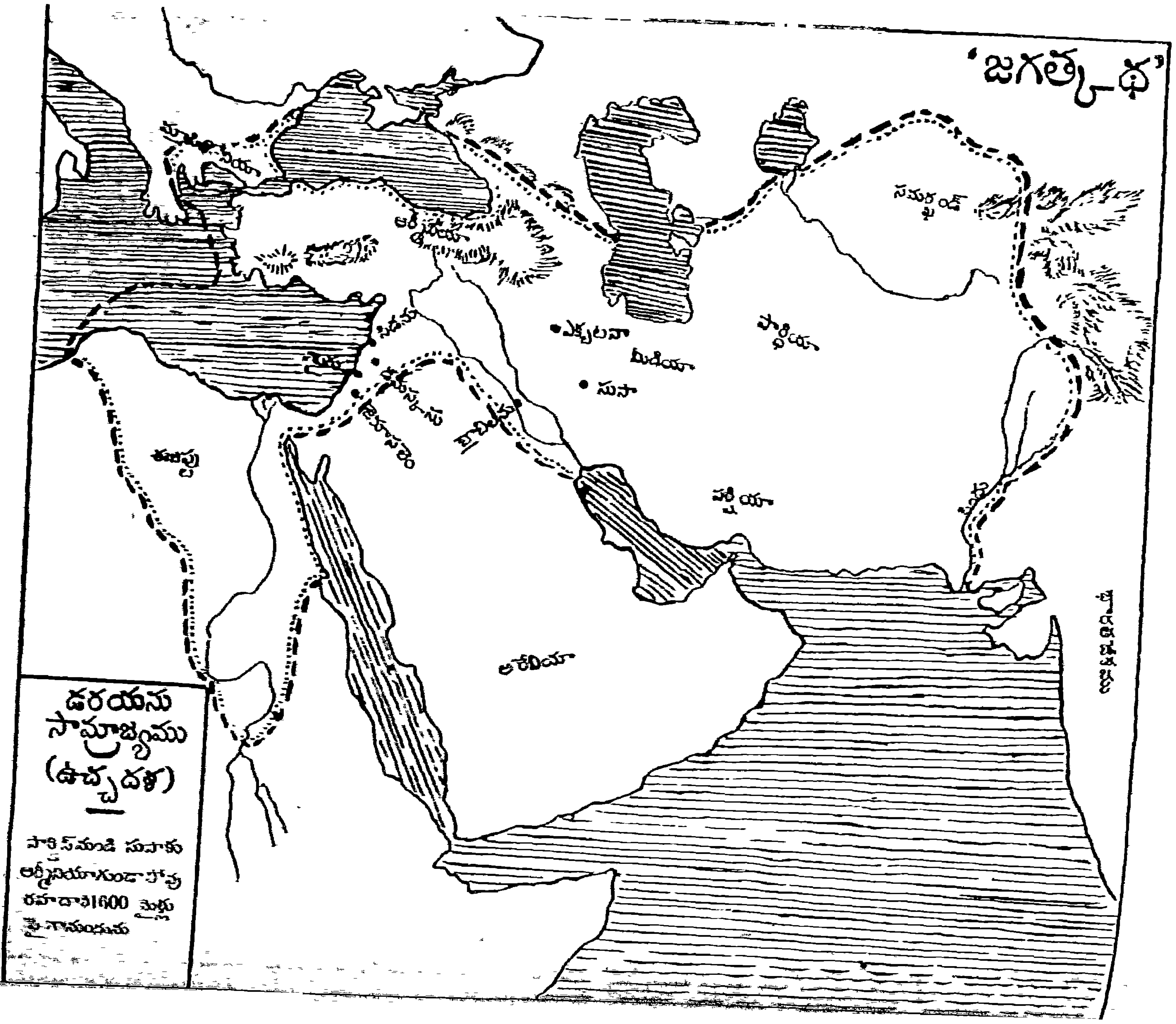
అస్సీరియను రాజులకాలమందు (విశేషించి సర్గను పాలసు కాలములో) బాబిలనులో చాల జ్ఞానాభివృద్ధి కలిగెను. సర్గనుపాలసు అస్సీరియనైనను, బాబిలను జాతీయుడయ్యెను. ప్రాచీన సుమేరియాదినములనుండియు,

మెసపొటేమియాలో వ్రాత కుపయోగించిన మట్టిపెళ్లలపై లిఖించిరి; ఆ గ్రంథముల నతడు భాండారముగ నేర్పరచెను. దాని నిపుడు త్రవ్వి పైకెత్తిరి. అది యిప్పుడు ప్రపంచమందలి చారిత్రకవస్తువులన్నిటిలో బహుశః చాలవిలువగలది.

బాబిలనుచక్రవర్తులలో చాల్డియను వంశపు తుదిరాజగు 'నబోనిడస్' ఇంకను చాల విద్యాసక్తిగలవాడై ప్రాచీనపరిశోధనను ప్రోత్సహించెను; మొదటిసార్గను అభిషేకకాలము నిర్ణయించి, ఆసంగతి శాసనములో చెక్కించి చిరస్థాయిగా జేసెను. కాని అతని సామ్రాజ్యములో విభేదచిహ్నము లెక్కుడుగా నుండెను. ప్రాంతీయదేవతలన్నిటిని బాబిలనునగరమునకు తెచ్చి, వీటి కాలయముల నిర్మించి, సామ్రాజ్యమును కేంద్రీకరించుట కాతడు యత్నించెను. (దరిమిలాను రోమనులు ఈయుక్తినే జేసి జయమొందిరి.) కాని బాబిలనులో ప్రధానదైవమగు 'బెల్ మార్డకు' పూజారు లసూయావిష్టులై, నబోనిడసుకు బదులు మఱియొకరాజుకై వెదకి, తమ ప్రక్కనున్న మీడియనుపారసీకచక్రవర్తియగు సైరసు నాహ్వానించిరి; అప్పటికే ఇతడు తూర్పు ఆసియా మైనరులోని లిడియారాజు శ్రీమంతుడు అగు 'క్రోయిసస'ను జయించి ప్రసిద్ధు డయ్యెను. సైరసు బాబి

క్రీ. పూ. ౬౦౦ నాటి మీడియను, రెండవ బాబిలోనియను (కాల్డియను) సామ్రాజ్యము

'జగత్కథ'
డరయను సామ్రాజ్యము (ఉచ్ఛదశ)
సార్డిస్ నుండి సుసాకు ఆర్మీనియాగుండా పోవు రహదారి 1600 మైళ్లు పైగానుండును
భారతదేశము
సమర్కండ్
పార్థియా
ఎక్బటనా
మీడియా
సుసా
పర్షియా
అరేబియా
ఈజిప్టు
సిడన్
డమస్కస్
జెరూసలెం
బాబిలన్
ఆర్మీనియా

లనుపై దాడివెడలి, పురప్రాకారము వెలుపల యుద్ధము చేసెను. నగరద్వారము లాతనికై తెరువబడెను; (క్రీ.పూ. 538.) యుద్ధము లేకయే, ఆతనిసైనికులు నగరము [illegible]ర గల్గిరి; యువరాజు నబోనిడసుకుమారుడగు "బెల్షజ్జరు" ఆసనమున విందు లారగించుచుండ, ఒక[illegible]స్తము[illegible]ది గోడపై ఆగ్నేయాక్షరములతో "మెనె, మెనె, టెకెల్, ఉఫర్సిన్" అను గూఢపదముల వ్రాసినట్లును, యువరా[illegible] కబురంపగా ఈ గుప్తవిషయము చదువవచ్చిన 'డేనియల'ను ప్రవక్త దానికి "దైవము నీసామ్రాజ్యము లెక్కించి స్వస్తిచెప్పెను; తులతూచగా నీవు తేలిపోతివి; నీరాజ్యము మాదులకు పర్షియనులకు నీయబడినది" అను అర్థము చెప్పినట్లును, బైబిలులో కలదు. బహుశః బెల్ మార్డక్ పూజారుల కీవార్తగురించి తెలిసియుండవచ్చును. ఆరాత్రియే బెల్షజ్జారు చంపబడినట్లు బైబిలు చెప్పుచున్నది. నబోనిడసు ఖైదీయయ్యెను; బెల్ మార్డక్ పూజలు నిరాటంకముగా జరిగెను; శాంతముగ పట్టణ మాక్రమింపబడెను.

ఇట్లు బాబిలను మాదీయనుసామ్రాజ్యములు గలసెనుక, సైరసుకుమారుడగు 'కేంబిసిస్' ఈజిప్టును వశపరచుకొనెను. కేంబిసిస్ పిచ్చియెత్తి హఠాత్తుగా మృతు

డయ్యెను. అంతట సైరసు ముఖ్యమంత్రులలో నొకడగు హిస్టాస్ పెస్ పుత్రుడు మొదటిడెరయసు రాజయ్యెను.

ఈడెరయసు పారసీకరాజ్యము ప్రాచీననాగరికస్థానములందు ఆర్యుల నూతనసామ్రాజ్యములలో మొదటిది. అది అప్పటి ప్రపంచపుసామ్రాజ్యములన్నిటిలో గొప్పది. ఆతనిరాజ్యమున ఆసియా మైనరంతయు, సిరియా, ప్రాచీన అస్సీరియా, బాబిలనుసామ్రాజ్యములంతయు, ఈజిప్టు, కాకసస్ కాస్పియనుప్రాంతములు, మీడియా, పర్షియాదేశములు చేరెను; హిందూదేశమున సింధునదివరకును వ్యాపించెను; అప్పటి కచట గుఱ్ఱపుశౌతులు, రథయానము, చక్కనిరోడ్లు, ఉండుటచే అంతటిసామ్రాజ్యముసాధ్యమాయెను. ఇంతవరకు, ఎడారులలో శీఘ్రప్రయాణమునకు సరఫరాలకు, గాడిదలు, ఎద్దులు, ఒంటెలునే ఉపయోగింపబడినవి. పర్షియను సార్వభౌములు తమసామ్రాజ్యరక్షణకై పెద్దరాస్తాల నిర్మించి, రాజచారులకును అనుమతయాత్రికులకు ప్రతిమజిలీయందును అంచెగుఱ్ఱముల సిద్ధముగ నుంచుచుండిరి. దీనికిదోడు నాణెములవాడుక మొదలిడి, పరస్పరసంబంధమునకు వర్తకమునకు సహాయమయ్యెను. కాని ఈవిశాలసామ్రాజ్యమునకు రాజధానిగ నుండుగౌరవము బాబిలనునకు లభింపలేదు. బెల్ మార్డక్ పూజారులు

తమద్రోహముచే తుద కేమియు లాభము పొందరైరి. బ్రా[illegible] లను ఇంకను ముఖ్యముగనున్నను [illegible]చ్చును. ఆ నూతన సామ్రాజ్యమునకు [illegible] [illegible]నాలు ముఖ్యపట్టణములై యుండెను. [illegible] [illegible]గ నుండెను. నినేవా [illegible] [illegible], [illegible] చుండెను.*

---

* పెరయసు సామ్రాజ్యమున్నటువంటి గొప్పదే; [illegible] దటి ఆర్యసామ్రాజ్యమేనా ? భారతదేశపు ఆర్యుల [illegible] [illegible] చాల పూర్వము వేదకాలమునుండియు కురుపాంచాలకో[illegible] [illegible] లు, సింధునదికి పడమటి నున్న గాంధారరాజ్యమును [illegible]డెను. ఇంకను ముఖ్యముగా నొకప్పుడు [illegible] [illegible] [illegible] రాజ్యములగూడ జయించి సామ్రాజ్యము [illegible] [illegible]. శ్రీరామపాలనమున దక్షిణభారతదేశపాలకులగు సుగ్రీ[illegible] [illegible] ధిపతియగు విభీషణుడు గూడ సామంతులగుటచే, భారత[illegible] ఆర్యసామ్రాజ్యము వ్యాపించెను. ఇక్ష్వాకు[illegible], [illegible] రాజరాజులై, ఇతరరాజ్యములపై గూడ [illegible] [illegible]. అప్పటి భరతఖండమున ఇప్పటి బెలుచిస్థానము ఆఫ్ఘనిస్థానము మధ్య హిమాలయప్రాంతము గూడ చేరియుండెను; ఇవి ఆర్యసామ్రాజ్యములే.

21.

యూదుల పూర్వకథ.

మన మిప్పుడు సెమిటికుజాతిలోని 'హీబ్రూ' లను యూదులగూర్చి చెప్పుకొందము. వీ రంతగా ప్రముఖులు గారు; కాని తరువాత ప్రపంచచరిత్రము వీరివలన మారినది. వీరు క్రీ.పూ. 1000 కు చాలపూర్వమే 'జూడియా' అను యూదదేశమున నుండిరి. అప్పటికే 'జెరూసలెం' వారి ముఖ్యపట్టణము. వారిచరిత్ర వారిదేశమునకు దక్షిణమందలి ఈజిప్టు, ఉత్తరమున సిరియా అస్సీరియా బాబిలనుల కనుబంధమై యుండెను. ఈ ఉత్తరరాజ్యములకు యీజిప్టుకు యిది ముఖ్యమగు రస్తాగానుండెను. క్రైస్తవ ప్రపంచమున 'ఓల్డ్ టెస్టమెంటు' (ప్రాతనిబంధన) అనబడు హీబ్రూభాషబైబిలు వారు రచించినదే. అందు ప్రపంచ వర్ణనము అప్పటి చట్టములు, చారిత్రకవివరములు, సువార్తలు, జ్ఞానబోధకకథలు, రాజకీయవక్తృత, కలవు. ఇవి యూదులకు ప్రాముఖ్య మిచ్చెను. ఈవాఙ్మయము క్రీ.పూ. 4, 5 శతాబ్దులం దుత్పన్నమై, బాబిలనులో ప్రథమప ర్యాయ మొకగ్రంథముగా నేర్పడెను; మీాదుపారసీకచాల్డియనుజాతులవారితో అస్సీరియనులు తమస్వత్వరక్షణకై పోరాడుచుండ, ఈజిప్టు 'ఫారో' అగు రెండవ 'నెకో'

అస్సీరియనుసామ్రాజ్యముపై దాడివెడలెనని, మనముచూచి యుంటిమి. అప్పుడు యూదప్రభువగు జోసియా అతనిని ప్రతిఘటించి పరాజితుడై, క్రీ. పూ. 608 వ యేట 'మెగిడ్డో'వద్ద హతుడయ్యెను; జూడియా యీజిప్టునకు సామంత రాజ్యమయ్యెను. తరువాత బాబిలనులోని నాబోపొలాస్సరు యను పాలకుడగు 'నెబూకడ్ నెజ్జరు' నెకోను తిరిగి యీజిప్టునకు తరిమెను. ఆతడంతట జెరూసలెంలో అశక్తులగు రాజుల తోలుబొమ్మలవలె నిలువబెట్టి, యూదుల బాలింప యత్నించెను. కాని అట్లు జరుగక, బాబిలనులో నీతనియుద్యోగులను యూదులు చంపివేసిరి. చిరకాలము నుండి యీజిప్టుకు ఉత్తరరాజ్యములపై పురికొల్పి గొడవులుపెట్టుచున్న యీయూదులరాజ్యము నాశనమునకు కృతనిశ్చయుడై, అతడు జెరూసలెము పట్టుకొని, దగ్ధముచేసి, అందలి ప్రజల ఖైదీలుగా బాబిలనుకు గొనిపోయెను.

క్రీ. పూ. 538 లో సైరసు బాబిలనునుపట్టుకొని ఈస్థితిలోనియూదు లందరిని పోగుచేసి, వారి స్వదేశమునకు కంపి, 'జెరూసలెము'లో వారిగుడిని పునఃస్థాపనమును, తిరుగ గట్టుకొన ననుజ్ఞనిచ్చెను. అంతటివరకు యూదులు ఐకమత్యము నాగరికత అంతగాలేక, విద్యావిహీనులై యుండిరి. బైబిలు గ్రంథపు పురాతనభాగముల పఠించినట్లు

వారిచరిత్రలో నెచ్చటను చెప్పలేము. ఆ గ్రంథముల గూర్చిన ప్రథమ ప్రశంస జోషువాకాలముననే కల్గెను. బ్యాబిలనులో దాస్యము నుండినపుడు, వారిలో నాగరికత ఐకమత్యము కలిగినవి. తిరుగ స్వదేశమునకు వచ్చునప్పటికి వారికి వాఙ్మయజ్ఞానము, ఆత్మవిజ్ఞానము, రాజకీయపరిజ్ఞానము కల్గెను.

అప్పటికి వారి బైబిలులో 'పెంటటక్' అనబడు పాతనిబంధనలోని మొదటిపంచాధ్యాయిమాత్రముండెను. దానిదరిమిలాభాగములు అప్పటికి ప్రత్యేకముగ నుండియుండును. క్రానికిల్స (గాథలు) సామ్స (సువార్తలు) ప్రావెర్బ్స (సామెతలు) అనునవిట్టివే.

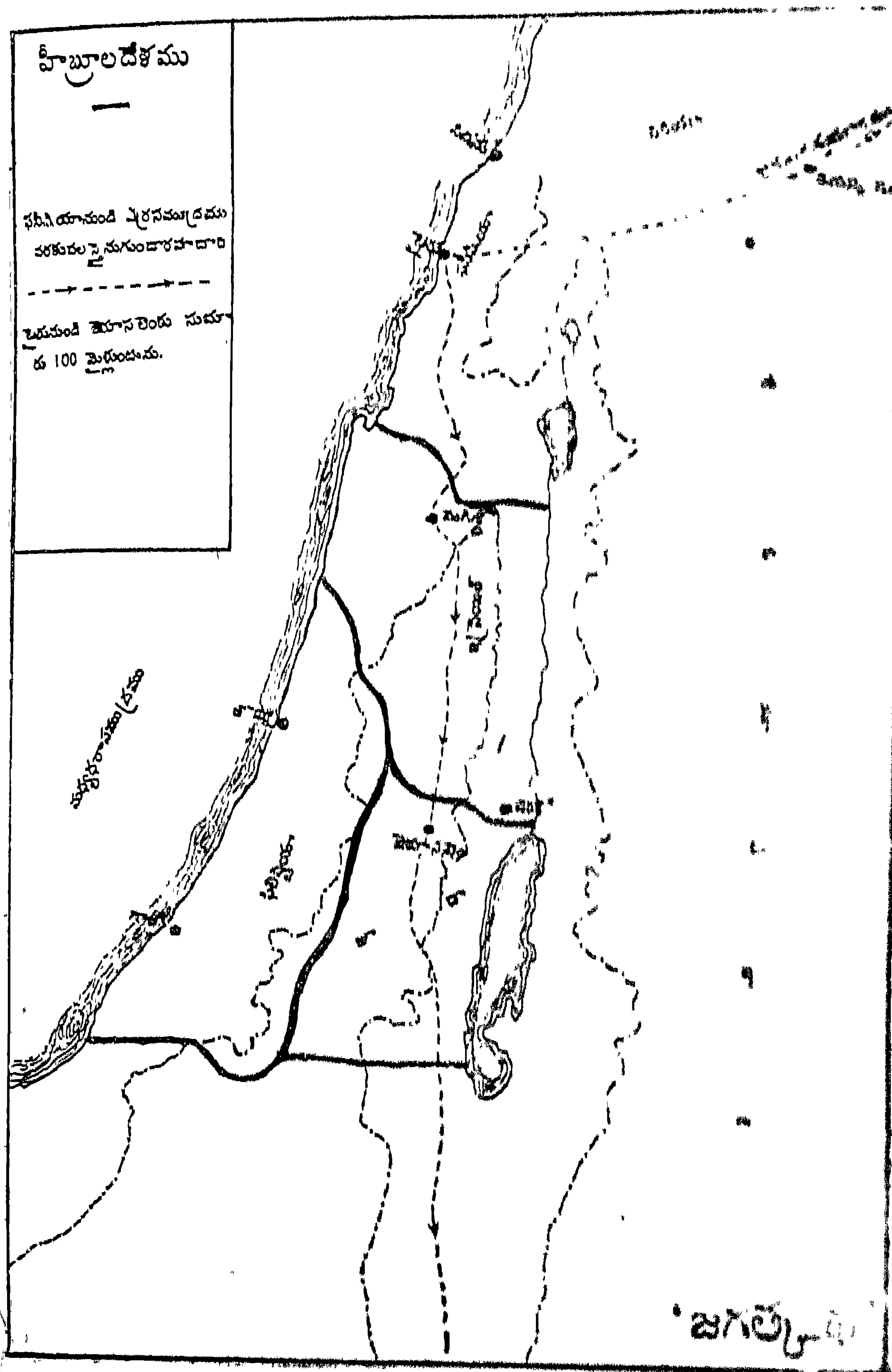
బైబిలుగ్రంథారంభములోని సృష్టివివరణము, ఆదాముయీవులు జలప్రళయము మున్నగువివరములు, బ్యాబిలనులోని అప్పటి గాథలరీతినే యున్నవి. సెమిటికుజాతులందరిభావము లట్లేయుండెనని దోచును. ఇట్లే మోసెసు సాంసనుల కథలును మేరియా బ్యాబిలనులలోను ఉండినవి. కాని అబ్రహాముకథ మొదలు తరువాతభాగము ముఖ్యముగా యూదులకే సంబంధించినది. బ్యాబిలనులో 'హమ్మురబి'రాజు కాలముననే సెమిటికుజనుల గురువగు అబ్రహాము జీవించియుండును. ఆతనిసంచారము, వంశచరిత్ర

వారీజిప్టులో నెట్లు ఖైదీలైనది బైబిలులోని 'బుక్ ఆఫ్ జెని సిస్' (=సృష్టిక్రమభాగము) లో దనసనముల సూచి వచ్చును. అతడు కనానులో ప్రయాణముచేసెను. సారవంత పురములతో నొప్పు సుందరదేశమును ఆతనికి ఆతనిగాలి మునకు అబ్రహాందేవుడు వాగ్దానముచేసెనని బైబిలులో కథకలదు.

ఈజిప్టులో దీర్ఘప్రవాసులై, మోసిస్‌నాయకత్వమున నలుబదేండ్లరణ్యావాసముచేసి, అబ్రహాంవంశీయులు పండ్రెండుతెగలై, అరేబియా మెడాగలనుండి తూర్పుగా వచ్చి, కనానుదేశముపై దండయాత్ర సలిపిరి. ఇది క్రీ.పూ. 1600—1300 యేండ్లమధ్య జరిగియుండును. ఈవిషయము సరిగా తెలియుటకు మోసస్‌నుగూర్చిగాని, కనానునుగూర్చిగాని ఈజిప్టుదేశపు లిఖితాధారము లేమియులేవు. కాని వారి వాగ్దత్తములలో కొన్ని కొండనేలలకన్న ఇంకేమియు వారికి వశమైనట్లు కనబడదు. సముద్రప్రాంత మప్పటికి కనానులో జేరక, ఈజియనుతెగవారగు ఫిలిస్టైనుల వశమైయుండెను. వారినగరములగు 'గాజా, గాత్, అష్డాడ్, అస్కలన్, జొప్పా'లు, యూదుల ముట్టడి నెదుర్కొని గెల్చెను. పిదప వాతకొన్నితరములవరకు, అబ్రహాంవంశీయులా కొండనేల

లంపు ఫిలిస్టైనులతోను ప్రక్కనున్న మోబైట్లు, మిాడి యనైట్లు మొదలగు యితరులతోను, సర్వదా తగవులు పడుచు, నామరూపములు లేకుండిరి. ఆతగవులు అపజయములు బైబిలులోని 'బుక్ ఆఫ్ జడ్జెస్'లో నిష్కపటముగ వర్ణింపబడియున్నది. ఆకాలమున చాలవరకు వారు తమ పెద్ద లెన్నుకొనిన ధర్మాధికారులచే పాలింపబడుచుండిరి. కాని చివరకు క్రీ. పూ. 1000 ప్రాంతమున తమ్ము యుద్ధమున నడుపుటకు 'సాలు'ను రాజుగా నెన్నుకొనిరి. ఆతని నాయకత్వమునగూడ విశేషలాభముగలుగ లేదు. 'గిల్బొ' కొండవద్ద యుద్ధములో సాలు ఫిలిస్టైనుల బాణవర్షముచే హతుడాయెను. ఆతని కవచము ఫిలిస్టైనుల బుద్ధదేవాలయమున పెట్టబడెను; ఆతనిశరీరము 'బెత్షాన్'పురప్రాకారమున మేకులు కొట్టియుంచబడెను.

ఆతనితరువాత రాజైన డేవిడు ఎక్కువ జాగ్రత్త గలిగి, 'సాలు'కన్న కొంతజయము బొందెను. అప్పుడు యూదులకు గొంత ఐశ్వర్యము గలిగినది. మహామేధావి ప్రజ్ఞావంతుడునగు 'హిరాం' అను టైరురాజుతో డేవిడు మైత్రి చేసుకొనెను. హిరాము యూదుల కొండదేశము ద్వారా, ఎర్రసముద్రముకు వ్యాపార మేర్పచ్చుకొనదల

హీబ్రూలదేశము
ఫనీషియానుండి ఎర్రసముద్రము వరకుదలస్తైనుగుండా రహదారి
దానుండి బెయూసెబందు సుమారు 100 మైళ్లుండును.

చెను. ఆకాలమున యీజిప్టులో అశాంతి ప్రబలియు, ఇతర కారణములచేతను, ఆమార్గమున ఫినీషనులకు ఇది వరలోవలె వ్యాపారపు రహదారి లేకుండెను. హీరాము రాజు డేవిడుతోను అతనికుమారుడగు సాలమనుతోను మైత్రిగలిగి, సహాయమునిచ్చి, యెరూసలేం పుర ప్రాసాదము దేవాలయము ప్రాకారము కట్టుటకు సహాయ మిచ్చెను. ఆమైత్రిచే హీరాము ఎర్రసముద్రమున నౌకల నేర్పర్చుకొని, జెరూసలెం ద్వారా దక్షిణముకు ఉత్తరముకు విశేషముగా వర్తకము సాగించెను. అందుచే సాల మను తన ప్రజల కిదివరకెన్నడు లేని ఐశ్వర్యమును ఉన్నతిని సంపాదించి, ఈజిప్టు రాజపుత్రిని వివాహమాడెను.

కాని సాలమను అత్యుచ్ఛదశయందు గూడ నొకచిన్న పట్టణపు సామంతరాజు; ఆయుధికారము తాత్కాలికమే. అతడు పోయిన కొన్నిరోజులకే, ఈజిప్టులోని 22 వ రాజవంశపు మొదటి రాజగు 'షిషాకు' జెరూసలెము పట్టుకొని, అందలి విలువగల వస్తువులను చాల వరకు హరించెను. సాలమను విభవముగూర్చి బైబిలులోని రాజ కథాగ్రంథమున వ్రాసిన వివరములు, దరిమిలా లేఖకులు స్వదేశాభిమానముచే జేర్చిన అతిశయోక్తి వర్ణనలని, కొందరు విమర్శకు లాక్షేపించిరి. కాని బైబిలులోని

వివరములవల్లనే ఆవిభవము మొదట తోచునంత యథా కముకాదని తెలియగలదు. ఆగ్రంథమున యిచ్చినకొల్త లనుబట్టి, 'సాలమను' దేవాలయము ఇప్పటి ఉపపురముల చిన్నచర్చిలో నిమిడిపోవును. సాలమను తరువాత రాజైన ఆహాబు అస్సీరియనుసేనకు రెండువేలరథముల బంపెనని, ఒక అస్సీరియను గోపురపు శాసనముకలదు. ఇందునుబట్టి సాలమను కుండినట్లు బైబిలులో వర్ణించిన మొత్తం 14 వందల రథము లల్పములేయని తోచును. మరియు సాల మను తన ఐశ్వర్యప్రదర్శనముకై విశేషద్రవ్యము ఖర్చు పెట్టుచు, ప్రజలపై దుర్భరమగు పన్నులవిధించి, వారిచే విశేషముగ చాకిరీచేయించుకొను చుండెనని, బైబిలు వ్రాతలబట్టి స్పష్టపడుచున్నది. సాలమనుపోగానె, ఆరాజ్యపు ఉత్తరభాగము జెరూసెలంనుండి విడిపోయి, ఇస్రయిలు అను ప్రత్యేకరాజ్యమయ్యెను.

యూదజనుల ఐశ్వర్యము చాల స్వల్పకాలమే యుండెను. హీరాం కాలముచేయగనే, జెరూసలెమును కైరురాజ్య సహాయము పోయెను. ఈజిప్టు తిరుగ బలీయ మయ్యెను. ఆయూదరాజ్యము 'ఇస్రైయిలు' 'జూడా' అని విడెను; ఆరెండు చిన్నరాజ్యములు ఉత్తరదిశను మొదట సిరియా తరువాత అస్సీరియా బాబిలనురాజ్యములు, దక్షి

ణమున మిశ్రదేశము, వాటిమధ్య [illegible]చే నలిగిపోవుచు, తరుచు ఓడుచుండెను. ఆదేశీయులు, పాలకులు గూడ, అనాగరికులే. క్రీ. పూ. 721 లో ఇస్రాయేలు రాజ్యము అస్సీరియనులచే నిర్మూలితమై, అచ్చటి యూదులు ఖైదీలైరి. తరువాత వారిస్థితి తెలియదు. [illegible] 'యూదా' దేశమింకను కొంత ప్రతిఘటించినను, క్రీ. పూ. 604 లో దానికిని ఇస్రయిలుగతియే పట్టెను. బాబిలోను న్యాయమూర్తుల కాలమునుండి యూదుల చరిత్రగూర్చి వ్రాసినసంగతులలో కొన్ని వివరము లతిశయోక్తులే. కాని ముఖ్యము మీద అందలి చారిత్రకవిషయములు యథార్థములని గత శతాబ్దములో ఈజిప్టు అస్సిరియా బాబిలోనియాలలో జరిగిన పురాతత్వపరిశోధనచే ధృవపడుచున్నవి.

యూదులకు బాబిలోనులో చెరపట్టినను స్వప్రజాయజ్ఞానము కలిగెను; వారు స్వదేశము ఆక్రమించిన పాలస్తీనుకు తిరిగి వచ్చినప్పటికి, వెనుకటిమాంద్యము కలహములు పోయి సంస్కారము నొందిరి; ముందు చెప్పబోవు మతప్రవర్తకులింకను చాలవరకు కారకులైరి. మానవసంఘపు క్రమాభివృద్ధిలో నూతనమహాశక్తులుకల్గుట మతప్రవర్తకుల యుదయముచే గోచరమగును.

యూదులగురువులు, ప్రవక్తలు.

అస్సీరియా బాబిలనుల పతనముతో, సెమిటికుజాతుల విపత్తులారంభించెను. క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దిసిద్ధిని బట్టి నాగరికత లోకమంతయు సెమిటికురాజుల యధీనమగునట్లుండెను. అస్సీరియాచక్రవర్తులగు సెమిటికురాజులు ఈజిప్టునుగూడ జయించిరి; బాబిలను సిరియనుజనులతోబాటు, సెమిటికుజాతివారు ఒకేరీతిభాషల మాటాడుచు, ప్రపంచవ్యాపారమంతయు జరుపుచుండిరి. మధ్యధరా సముద్ర తీరమున మాతృస్థానమునపొందిన 'టైరు' 'సిడను' పురముల ప్రజలు, స్పెయిను సిసిలీ ఆఫ్రికాలలో, ఇంకను పెద్దపురముల స్థాపించిరి. క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమున క్రితమే వీరుస్థాపించిన కార్తేజినగరము 10 లక్షలకు పై జనసంఖ్య కలదై, కొంతకాలమన్నిటికన్న మహాత్తరమై యుండెను. ఆరాజ్యపునావలు ఇంగ్లండునకు, పైగా అట్లాంటిక్ మహాసముద్రములోనికిని, పోవుచుండెను. అవి 'మడీరా' ద్వీపములుగూడ చేరియుండవచ్చును. సాలమను సహాకారముతో, ఎఱ్ఱసముద్రమున 'హీరాం' రాజు నౌకల కట్టించి, ఆనావలందు అరేబియాతోను, బహుశః భారతదేశముతోను, వ్యాపారము జరిగించెను. నెకోరాజుకాలమున

గొందరు ఫినీషనుయాత్రికులు ఆఫ్రికాఖండము నంతను చుట్టివచ్చిరి. అప్పటికి ఆర్యజనులింకను అనాగరకులు; వీరిలో గ్రీకులు, తమ ధాటిచే నశించిన నాగరికతకుబదులు, నూతననాగరికత స్థాపించుచుండిరి. మీడులు మధ్యఆసియాలో మహాశూరులుగ నుండిరని, ఒక అస్సిరియను లేఖనములో నున్నది. కాని క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దము లోగానే సెమిటికురాజ్యము లన్నియు ఆర్యజాతులచే [illegible] పమాపబడునని, అన్నిస్థలములందును సెమిటికు లందరు సామంతులయియో, పూర్తిగ చెదరిపోయియో, పరాధీను లగుదురని, క్రీ. పూ. 800 లో నెవరూహించియుందురు? ఒకఉత్తరఅరేబియాలో తప్ప మిగిలిన అన్ని దేశములందును, సెమిటికువారు మొదటిసాగనుకు అక్కడియునుండు పూర్వముండిన తమప్రాచీనపద్ధతుల మార్చుకొని సుమేరియాను జయించునట్లుండిరి. ఉత్తరఅరేబియాలో మాత్రము, బెడోయినులు తమసంచారజీవనము విడనాడకుండిరి. ఈ ఆరబుబెడోయినులెన్నడును ఆర్యులకు వశపడలేదు. ఈ 5 సంకులశతాబ్దులలోను పరాధీనులయిపోయిన సెమిటికులందరిలో, పారసీకరాజగు సైరసు [illegible] కంపిన యూదులుమాత్రము బైబిలులో తమ వైదిక వాఙ్మయమును భద్రపరచుకొని, ఆసంప్రదాయమును విశ్వ

మును నిలుపుకొనిరి. యూదులు బైబిలునిర్మాతలనుట కంటె, బైబిలే యూదుల నిర్మించెననుట సత్యము. అందలి కొన్నిముఖ్యభావములు అచ్చటి యితరులభావములకన్న నధికధైర్యోత్సాహకరములు; గత 2500 సం॥ లుకూడ తమ కెన్నినష్టకష్టములు గలిగినను, యూదు లా ముఖ్య భావముల విడువలేదు.

దేవుడు నరులునిర్మింపని స్వర్గదేవాలయమున అదృశ్యుడై యుండి భూమిపై ధర్మము పాలించుననుట యీ యూదుల ముఖ్యభావము. ఇతరజాతు లందరు తమతమ జాతులగుడివిగ్రహములపై నాధారపడిరి; ఆవిగ్రహమును గుడిని ధ్వంసముచేయగనే, ఆదేవతయు నశించుచుండెను. కాని దేవుడంతరిక్షమందు గురువులకు బలియజ్ఞములకు అందకయుండునను యూదులభావము నూతనము. అబ్రహాంభావించిన యీదేవుడు యూదులను స్వజనులుగజేసి, జెరూసలెమును వీరికి తిరుగ అందజేసి, దానిని ప్రపంచపు ధార్మికరాజధానిగ జేయునని, యూదులు నమ్మిరి; ఈవిశ్వాసము వారికున్నతాదర్శమిచ్చెను. బాబిలనునుండి వారు జెరూసలెముకు చేరినపుడు, వారందరి కీభావముకలిగెను.

ఈ కల్లోలకాలమున ఏకభాషాజాతీయులయ్యు భిన్నాచారసాంప్రదాయులైన ఈబాబిలనువాసులు సిరి

యనులు, దరిమిలాను అనేకప్రనీమనులును, ఉత్తేజకమగు ఈనూతనభావముచే నాకృష్టులై, [illegible]చే సంఘైకాభ్య దుల నొందనారంభించిరి. [illegible], సిమక్, కార్తేజ్ నగరి, స్పె యినుసందలి ఫనీమనుపురములును [illegible], 'ఫనీమను'లు పేరు లేకుండ బోయెను. కాని [illegible]ను, జెరూసలెంలోను, యూదు సంఘములు [illegible]ను. వీరికందరికి బైబిలుపఠనముచే సమానపు [illegible] కలిగెను. మొదటినుండి వారికి చేసుకు జెరూసలెం రాజధానియైనను, బైబిలేవారిముఖ్యరాజధాని (అనగా భావ కేంద్రము). ఇట్టిది చరిత్రమున నూతనవిషయము; చాల కాలముక్రిందనే అనగా సుమేరియనుల [illegible]ముల నుండి లేఖనకళను నేర్చుకొన్నప్పుడే, ఇ[illegible] నది. రాజు గుడిలేని యూదుల ప్రస్థాన నూతనము; క్రీ. శ. 70 కి జెరూసలెమే విచ్ఛిన్నమైపోయెను. భిన్నప్రకృతులు కలవారగు వీరందరకు లిఖితగ్రంథమగు బైబిలే ఏకబంధమయ్యెను. యూదుల యీమానసికైక్యము గురువులు రాజకీయపరిజ్ఞాతలు మరెవరు ఉద్దేశించియేర్పరచినదికాదు. ఈయూదుల వ్యాప్తిచే ప్రపంచమున సంఘీభావము నూతనమానవత్వము గూడ గలిగెను. సాలమనుకాలమున యూదులుకూడ ఇతరజాతులవలె రాజ్యస్థానమును

గుడిని ఆశ్రయించి, గురువులచే నియమితులై, జయాపేక్ష గల రాజునడుపు చిన్నసంఘముగా నుండిరి. కాని అప్పుడే ప్రవక్త రాబోవు చిహ్నములుండినట్లు బైబిలువల్ల సూచిత మయ్యెను. యూదులలో కష్టము లధికమైనకొలదిని, ఈ ప్రవక్తల ప్రాముఖ్యము హెచ్చెను.

ఈప్రవక్త లెవరు ? భిన్నకుటుంబములవారు; 'ఎజికి యల్' పురోహితుడు, కులీనుడు; 'ఆమస్' గోపాలకుడు, అజచర్మధారి. కానిచిల్లరగ్రామదేవతలందు విశ్వాసముంచక ధర్మరూపుడగు దేవునే నమ్మి ఆదేవునికే విధేయులు గావలె ననుట వీరందరిసామాన్యసూత్రము. వీరాజ్ఞాపత్రధారులు; అభిషిక్తులు కారు. "దేవవాణి నాకు గోచరించినద"ను టయే వీరిమంత్రము. వారికి తీవ్రరాజకీయభావముండెను. పతితస్థితిలో జనులను ఈజిప్టుపైనను, అస్సీరియాపైనను, వారు పురికొల్పుచుండిరి. పూజారుల అలసత్వమును, రాజుల పాపకార్యములను, వారునిరసించిరి; సాంఘికాభి వృద్ధికై గూడ, వారిలో కొందరు శ్రద్ధతో యత్నించు చుండిరి; ధనికులు బీదల పీడించి నిరాహారులజేసి స్వార్థ ముకై దుబారా వ్యయముల జరిగించుటను, అన్య దేశీ యులతో చెలిమిజేసి వారిదుర్వ్యయములను దురభ్యాసము లను అనుసరించుటను, ఈఅబ్రహాముదేవుడగుజెహోవా

ద్వేషించునని, ఆదేశమునకు తగుశిక్ష జేయునని, వారు బోధించిరి.

ఈతీవ్రభావములు లిఖితములై యూదప్రదేశము లంతటను వ్యాపించెను; యూదులందరు వానినభ్యసించిరి; గుప్త రాజాస్థానము రా[illegible] ఈ సన్నిధిలో [illegible] లేకుండ, ఈప్రవక్తలు సామాన్యజనుల [illegible] భావముపదేశించి, అందులకు శిష్యుల జేసిరి. మానవచరిత్రలో వారివిశేషమిదే. మున్నెన్నడు ప్రధానముగా[illegible] ఏకేశ్వరభావముతో ఏకమై శాంతమై మహోన్నతస్థితికి వచ్చునని, ప్రవక్త గంభీరముగ ప్రకటించెను. ఇం[illegible] యూదులప్రవచనములఆధిక్యముకలదు. ప్రవక్త[illegible] [illegible]దారభావులుకాలేదు; వీరిలో కొందరికి ద్వేషము [illegible] దసహనము అల్పబుద్ధియుండినటుల, వారిగ్రంథములలో సూచనలు కలవు. అయినను అంతవరకు మనమానవజాతికి బంధకములుగా నుండిన జంతుబలియాగముల కర్మకాండను భావదాస్యమును ఛేదించి, మానవులందరకు స్వాతంత్ర్యముండవలెనని నైతికజీవనముత్కృష్టమనిబోధించి, వీరా కాలమున నూతనశక్తిగలిగించిరి.*

*ఆశతాబ్దులందు భారతదేశీయులు భారుకచ్ఛము ([illegible]) మొదలగు రేవుస్థలములనుండియు, నేలపై పారసీకము ద్వారాను, యూదుదేశముతో వ్యాపారముసాగించుచుండిరి. యూదభాషకూడ భారతీయు

కప్పుడు తెలిసియుండెను. పైనచెప్పిన విగ్రహపూజ జంతుబలిసంగతులు యితరజాతుల విగ్రహదేవతలకు అప్పటి ఆదేశముల దేవతారాధనమునకు భారతదేశమునగూడ ఆదిమదేశీయులద్వారా వ్యాపించి నిమ్నజాతులలో గ్రామములందు జరుగు అశ్మ్రవాదమున్నగు క్షుద్రదేవతలపూజకును, వర్తించును, కాని వేదమతమునకు వర్తింపదని తోచును. వేదములందు గీతలలో వేదాంతసూత్రములందుగూడ, దేవాలయవిగ్రహములప్రశంసయే లేదు. ఆర్యహిందువులెవరును గుళ్ళలోనే దేవుడున్నట్లు, ఒక్కొక్క ప్రాంతమునకు ప్రత్యేకపుదేవుడున్నట్లు, భావింపరు. మఱియు యూదులు క్రైస్తవులు తలచునట్లు దేవుండంతరిక్షమునం దెచ్చటనో ఉన్నాడనుభావముగూడ తప్పనియు, దేవుడు మహావిశ్వమంతటను సర్వభూతములలోపలనుకూడ ఉన్నాడనియే, హిందూమతసిద్ధాంతము. హిందూమతము వ్యక్తి స్థాపితముకాదు; అది తక్కినమతములకన్న ఎక్కువ విశాలము. యూదమతములోను అందుండివచ్చిన క్రైస్తవమతములోను ఉన్న ధర్మదేవతాసూత్రము పశ్చిమ ఆసియాకు యూరపునకు నూతనమే; కాని అప్పటికి పూర్వమే మన వేదములందా సిద్ధాంతము స్పష్టముగా నిర్దేశింపబడినది. "సత్యంవద, ధర్మంచర............ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం" (తై. ఉ. శిక్షావల్లి) "ఏతస్మాజ్జాయతే............ఖంవాయుర్జ్యోతిరాపః.........) (ముం. ఉ. 2-1-3) అగ్నిర్మూర్ధా......(ముం. ఉ. 3-4) మున్నగు వేదవచనములజూడుడు. మఱియు "ఏకోవశీసర్వభూతాంతరాత్మా......"(క. ఉ.)" ఏకోదేవస్సర్వభూతాంతరాత్మా......" (శ్వే. ఉ.) మొదలగు వేదవచనములలో దేవుడాకాశమందే గాక సర్వభూతములందును ఒక్కడేఅయి వ్యాపించియున్న సంగతి ప్రపంచమున ప్రథమపర్యాయము తెలుపబడెను. క్రీస్తు పుట్టుటకు చాలశతాబ్దములముందే అనేకబ్రాహ్మణవిద్వాంసులు గాంధారప్రాంతమునుండి, పారసీకదేశము బాబిలను యూదదేశప్రాంతములకు వెళ్లియుండిరి. వేద

మతములోని సిద్ధాంతములు ఆయాదేశములందలి జ్ఞానవంతులకు తెలియుటచే క్రైస్తవమతసిద్ధాంతము లేర్పడుటకు సహాయకములయ్యెనని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. ధార్మికభావములందును, వ్యాపారమందును, అప్పుడు క్రైస్తవమతోత్పత్తి యయిన దేశములకును భారతదేశమునకును మధ్య పరస్పరసంబంధము కాలము జరిగియుండెను.

ఈఅధ్యాయమున సూచించిన బాలుల మాంసనైవేద్యములచేతను దేవతల క్రోధశాంతికని పేయు బలుల నుద్దేశించిరి. నరబలులను ఆదిమద్రావిడజాతు లట్టి, బలులనిచ్చుచుండిరి; ఇప్పటికిని గ్రామదేవ కట్టిబలులు జాతరలు నిమ్నజాతులలో కలవు. జీవహింసయను యజ్ఞము అట్లుగాక ఆత్మత్యాగసిద్ధాంతముపై ఆధారపడినది. వేదయజ్ఞములలోను జంతుహింస కూడ కొంచముగా నుండెను; కాని అది క్రూరమైన అభిచారబుద్ధిచేతను చేయబడలేదు; సంతోషముతో స్వార్థత్యాగముతో ఈశ్వరార్పణ రూపముగా జనులందరికి మేలుచేయు సిద్ధాంతముకిది సూచకము. అప్పటికి ఆర్యబ్రాహ్మణులు ఇంకను మాంసాహారము విసర్జింపలేదు. తరువాత గంగా యమునా ప్రాంతవాసులు కాలమున, జంతుహింసాయజ్ఞమును బుద్ధాదులు గర్హించిరి; జీవహింస ఉపనిషత్తులందును, తరువాత భగవద్గీతాదులందును గూడ, నిందింపబడెను. దీనిని గమనింపక కేవల శాకాహారులగు ఈకాలపు బ్రాహ్మణులు జీవహింసయను భావముచే యాగములచ్చటచ్చట జీవహింసాయుతముగనే చేయుచున్నారు. ఇటీవల కుంభకోణాదులలో జరిగిన యాగములందు శ్రోత్రియబ్రాహ్మణులు అభినివేశముతో జరిగించిన అధికజీవహింస ఆర్యమతమును గాక, ప్రాచీనద్రావిడసంప్రదాయవాసననే సూచించునేమో !

గ్రీకులు.

క్రీ. పూ. సుమారు 960 ప్రాంతమందుండిన సాలొమనుకు తరువాత, యూదుల, ఇస్రేయిలు, జూడా అను విభక్తరాజ్యములు క్షీణించుచుండెను; బాబిలనులో దాసులైన యూదులు తమ నూతన సంప్రదాయ మారంభించుచుండిరి. నరులకు మనోవికాసమిచ్చు గ్రీకు సంస్కృతి గూడ నప్పుడే ఉదయించుచుండెను. నిత్యుడు సర్వవ్యాపి ధర్మస్వరూపుడునగు దేవునికి జనులు నైతికముగ బాధ్యులను ప్రత్యక్షసంబంధమును యూద ప్రవక్తలు నిర్ణయించుచుండిరి; గ్రీకుతత్వజ్ఞులు నరులమనస్సులకు తార్కిక చర్చాపద్ధతి నలవరచుచుండిరి. ఈ గ్రీకు లార్యశాఖీయులు; వీరు క్రీ. పూ. 1000 కి కొన్ని శతాబ్దులు పూర్వమే ఈజియనుల పురములలోనికి ద్వీపములలోనికి ప్రవేశించిరి. 'థాద్మెసు' అను ఫారో తాను జయించిన యూఫ్రటీసు నది కావలిప్రాంతమున గజదళమును మొదట నెదుర్కొనునప్పటికే గ్రీకులు దక్షిణదిశకు బయలుదేరియుండిరి. ఆ రోజులలో మెసపొటేమియాలో గజములు గ్రీసులో సింహములు గూడ నుండినవి.

నోసను దగ్ధమగుటకు గ్రీకుధాటి కారణము కావచ్చును. ఐతే 'మినాసు' గూర్చియు, ఆయన ప్రాసాదమగు లేబిరిన్తును గూర్చియు, క్రీటనుల కళానైపుణ్యమును గూర్చియు, గ్రీకుకథలు కలవు; గాని వారిని గ్రీకులు జయించినట్లు, గ్రీకుగాథ లేమియులేవు. ఇతరార్యులలోవలెనే, గ్రీకులలో గూడ కవులు గాయకులు నుండిరి. సాంఘిక సమావేశములందు వీరి గానాలు ముఖ్యమయ్యెను. కొన్ని గ్రీకుతెగలవారు కలసి, ఆసియామైనరులో ట్రాయినగరమును ముట్టడించి పట్టుకొని కొల్లగొనిన విధమును ఇలియడ్ కావ్యములోను, ట్రాయినుండి తన స్వదేశమునకు వచ్చుచో ఆయనకు కలిగిన యాత్రానుభవములను ఒడెస్సికావ్యములోను గ్రీకుగాయక కవులు, వర్ణించిరి. క్రీ. పూ. 7, 8, శతాబ్దములలో తమసమీప నాగరికుల నుండి, అక్షరమాలను గ్రీకులు నేర్చుకొనిన మీదట, ఈ రెండు ఇతిహాసకావ్యములు వ్రాయబడినవి. కాని అంతకు చాల పూర్వమే యివి ముఖస్థముగనుండి యుండును. ఆంగ్లాంధకవియగు మిల్టను 'పారడైజ్ లాస్టు'ను రచించినట్లు, హోమరను నొక అంధకవి ఆరెంటిని రచించెనని కొంతకాలము భావింపబడెను. అట్టికవివ్యక్తి యొకడుండెనో లేదో ఉన్నను గ్రంథమాతడే రచించెనో, లేక అప్పటికి వాడు

కలో నున్నదానినే సవరించి, లిఖితరూపముచేసెనో, అని పండితవర్యులు వినోదచర్చల జేయుచున్నారు. క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమున గ్రీకు జాతి జనులందరిలో నీరెండు ఇతిహాసములు వ్యాపించి, అందుచే తామొకేజాతివారు, ఇతరులు పరజాతివారు అను భావము గల్గుచుండెను. ఏక భాష ఏకవాఙ్మయముగలిగి ఆచారవ్యవహారయుద్ధాదులం దేకాదర్శము అన్యోన్యత గలిగిన గ్రీకుల సంఘీభావ మిందుచే వృద్ధిఅయినది.

ఈగ్రీకుల కప్పటి కినుము తెలియదు; లేఖనశక్తి లేదు. వారనాగరికులుగనుండినట్లు ఆ మహాకావ్యములు తెలుపును. మొదట తమచే నశించిన ఈజియనుపురముల ప్రదేశములందు కుగ్రామములందు వారు తమనాయకుల కోలుపుకూటముచుట్టును వసించుచుండిరి. తరువాత తమ పురములచుట్టు ప్రాకారములగట్టి, తాముజయించిన జనులనుండి దేవాలయ పద్ధతినిగూడ అలవర్చుకొనిరి. ప్రాచీన నాగరికుల పురము లాయాజనుల గుడులచుట్టును క్రమముగాకట్టబడెనని, తరువాత ప్రాకారపుగోడ చేర్చబడుచుండెనని, చెప్పుదురు; కాని గ్రీకులపురములో మాత్రము ఆలయముకన్న ప్రాకారమే ముందేర్పడుచుండెను. వారు వర్తకము జేయుచుండిరి, వలస పోవుచుండిరి. క్రీ. పూ.

7 వ శతాబ్ది వరకుండిన ఈజియనునగరములు, వాటినాగ రికత, మరువబడెను; వాటికిబదులు గ్రీసులోను ఆస్త్రాంతపు ద్వీపములలోను కొత్తపురములు బయలుదేరెను. వీటిలో ముఖ్యమైనవి ఆథెన్సు, స్పార్టా, కోరింథ్సు, థీబ్సు, సామోస్, మైలిటస్; నల్లసముద్రపుతీరమున బైజాంటియను ఇటలీ సిసిలీలలోగూడ నప్పటికి గ్రీకునగరము లేర్పడెను. ఇటలీదేశపు పాదభాగము మహాగ్రీసు (మగ్నాగ్రేషియా) అని పిలువబడుచుండెను. ఫ్రాంసుదేశమందలి మార్సైల్సు నగరమును, అంతకుపూర్వ మాస్థలమునందుండిన ఫినీషను పురస్థానమును గ్రీకులేకట్టిరి. పైన ప్రధానముగాను ఈజిప్టు యూ ఫ్రటీసు నైలుమున్నగు మహానదీప్రదేశములు విశాలములుగ గల దేశము లొకేపాలకునిక్రింద నేకరాజ్యములుగ నుండు చుండను. ఈజిప్టుపురములు, సుమేరియను నగరములు, ఇ ల్లేకరాజ్యపద్ధతిలోనుండినవి. కాని, గ్రీకునగరములు కొండలోయలలోను, ద్వీపములందును, చెదిరియుండెను. గ్రీసు 'మహాగ్రీ'సనబడు దక్షిణాగ్రముగూడ, పర్వతమయములు; గ్రీకులధోరణియు నిట్టిదే. వారిచరిత్రారంభమునకే, వారు చిన్నచిడిరాజ్యములలోనుండుచు, ఏకీభావము లేకుండిరి. వీరిలో గొంతజాతిభేదముగూడ నుండినది; అయోనియను (యవన) అయోలికు డోరికు, అను గ్రీకులమూడు

శాఖలలో నాక్సాకశాఖవారు కొన్ని వేరునగరములందుం డిరి. కొన్నిటిలో కొందరు గ్రీకులు మధ్యధరాప్రాంతపు పూర్వజాతివారు కలిసియుండిరి. కొన్నిటిలో అచ్చటిపరా ధీనజనులపై కొందరు గ్రీకువీరు లధికారులై యుండిరి.

స్పార్టానగరమందలి 'హిలట్లు' ఇట్టిబానిసలే; కొన్ని పట్టణములందలి ప్రాచీనార్యకుటుంబములు ఇతరసంబంధ ములేని కులీనవంశములుగా నేర్పడినవి; కొన్నిటిలో అంద రును ఆర్యజాతీయులై, ప్రజాసత్తాకపద్ధతిలోనుండిరి. కొన్ని టిలో ఎన్నికరాజులు, వంశపారంపర్యరాజులును, కొన్ని టిలో బలవంతముగ ఆక్రమణచేసినరాజులు సర్వాధికారు లు అగు క్రూరరాజులు నుండిరి.

ఈగ్రీకురాజ్యములు విడిగానుండుట కచ్చటి భౌతి కస్థితి ముఖ్యకారణము. అందలి పెద్దరాజ్యములుకూడ చాల యింగ్లీషు జిల్లాలకన్నను చిన్నవి; అందే రాజ్యపు జనసంఖ్యయు సుమారు 3 లక్షలదాటి యుండదేమో! అందులోచాలపట్టణము లేబదివేలలోపు. ఆయాపౌరులు పరస్పరాభిమానులై ఏకకార్యపరులైనను, ఆయానగరము లేకరాజ్యములో కలసిపోవుధోరణి లేదు. వ్యాపారము వృద్ధిఅయినకొలది, ఆ యాపురములవారు పరస్పరము సంధులు సమాఖ్యలు చేసికొనుచుండిరి. మిక్కిలి చిన్న

వగు పురములు రక్షణకై పెద్దవాని నాశ్రయించెను. ఆ వాఙ్మయ సంప్రదాయమును, నాలుగేండ్లకొకసారి 'ఒలింపియా' అనుచోట పోటీఆటలు జరుపుటయు, గ్రీకురాజ్యములన్నిటికిని సంఘీభావము కలిగించెను. అయినను వానికి తగవులు యుద్ధములు లేకపోలేదు; కాని వానివలన క్రూరత అనాగరికత తగ్గియుండెను. ఒలింపియా వినోదములకు వచ్చిపోవుయాత్రికులకు యుద్ధప్రభావము లేకుండ యుద్ధవిరామముండెను. కాలముగడచినకొలది ఏకసంస్కృతిభావము, ఒలింపికుఆటలలో పాల్గొనుటయు, హెచ్చెను; చివరకు గ్రీకురాజ్యములన్నియును, వీటితో సంబంధించిన 'ఎపిరస్' మాసిడోనియా రాజ్యములును, ఆఆటలపోటీలలో పాల్గొనుచుండెను.

క్రీ. పూ. 6, 7 శతాబ్దులలోను గ్రీకులవ్యాపారము ప్రాబల్యము హెచ్చి, వారినాగరికతగూడ చక్కబడినది. వారిజీవనము ఈజియనులు నదీప్రాంతీయులు చేయు జీవనముకు కొన్నివిషయములందు భిన్నమైయుండెను. గ్రీకులకు గొప్పదేవాలయములుండినవి; కాని ఆగురువులకు వెనుకటి గురువులవలె సర్వాధికారము లేదు. గ్రీకులకు నాయకులు యజమానికుటుంబములు ఉండినను, పైవాంఛ రాజపద్ధతిచే గల్గుఆడంబరము వారిలో లేదు. వారి సంఘ

మున కొన్ని 'కులీన' కుటుంబములుండి, వారిలోనొకరి నొకరు యుక్తస్థితిలో నుంచెడివారు; వారి ప్రజాప్రభుత్వము గూడ కులీనకుటుంబముల ప్రభుత్వమే. సామాన్యసభలలో ప్రతిపౌరుడును వచ్చి సార్వజనికవిషయచర్చలలో పాల్గొనవచ్చును. ఈనాటి ప్రజాసత్తాకప్రభుత్వమున ప్రతినరునకు యెన్నికలఅధికారమున్నటుల, గ్రీకుప్రజాప్రభుత్వములో ప్రతినరునికి హక్కుండుటలేదు. అనేక గ్రీకుప్రజారాజ్యములందు, కొన్నివందలో కొన్నివేలో మాత్రము పౌరత్వపుహక్కుగలవారుండిరి. వేలకొలది బానిసలు దాస్యవిముక్తులు మొదలగువారు రాజ్యాంగవిషయములందెట్టి ప్రసక్తియు లేకుండిరి. గ్రీసులో సాధారణముగా ముఖ్యవిషయములు కొందరు సమర్థులవశముగా నుండెను. జనసామాన్యమునకు ప్రముఖనాయకులైనవారే రాజులు పాలకులు అగుచుండిరి; వారు 'ఫారో' 'మినోస్' లవలె మెసపొటేమియారాజులవలె దైవాంశగలవారనుభావము లేదు. ఆశ్వేతరులలోవలెగాక, గ్రీకుజనుల మనోభావములందు, పరిపాలనక్రమమందు, నూతనస్వేచ్ఛ యుండెను. ఉత్తరాటవుల సంచారకాలమందార్యులకుండిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము గ్రీకునగరములందును కలిగెను. ఈ ఆర్యులే చారిత్రకకాలమున ప్రజలే తమ్ము పాలించుకొను పద్ధతి నారంభించిరి.

అనాగరకయుద్ధములు వదలునప్పటికి, గ్రీకులలో విచక్షణజ్ఞానము కలిగినది. వారిలో మతగురువులున్నను గ్రీకులు స్వయముగా జ్ఞానార్జనచేయుచు, జ్ఞానము నితరులకు బోధించి గ్రంథస్థము చేయుచు, ప్రకృతిస్వభావమును గూర్చియు చర్చించుచుండిరి. ఇట్టి సమస్యలు సామాన్యా తమకుతోచినట్లు గురువును, రాజులు ఆజ్ఞాపించినటులుగ నం విచ్చుటయే గాని, సామాన్యజనులు చర్చించుటలేదు. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దముననే, అనగా ఈసయ్య బాబిలనులో భవిష్యత్తును గురించి బోధించుకాలముననే, మిలిటసునగరపు థేల్సు అనక్షిమాండరు, 'ఎనసనసు' నగరపు 'హెరాక్లిటసు' మొదలగు స్వతంత్రమతవాదులు, ప్రకృతిస్వభావము దానియుత్పత్తి భవిష్యత్తు మున్నగువానిని గూర్చి, యుక్తితో స్వతంత్రముగ విమర్శించిరి. ప్రకృతి విషయమై గ్రీకులారంభించిన చర్చలనుగూర్చి ముందు [illegible] చెప్పబడును. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునుండియు గ్రీకు విమర్శకులే ప్రపంచమున మొదటి జ్ఞానాభిమానులు, తత్వజ్ఞులు. మానవచరిత్రలో, క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దము చాలముఖ్యము. అప్పుడు సృష్టిస్వభావమును గూర్చి, విశ్వమందు నరునిస్థానమునుగూర్చి, పరిశోధన ఆరంభించెను. యూదప్రవక్తయగు ఈసయ్య అత్యుదారవచనము

లతో తనసందేశము నిచ్చెను. ఆసమయముననే భారత దేశమున గౌతమబుద్ధుడు తననూతనోపదేశమును, చీనాలో 'కన్ఫ్యూషియసు' ను 'లోత్సే' యును తమక్రొత్తసిద్ధాంతములను, ప్రారంభించిరి. గ్రీసులోని ఆథెన్సు మొదలు ఆసియాచివరనున్న శాంతమహాసముద్రమువరకు అంతటను నరులమనస్సులో నూతనవికాసము కలిగినది.†

†గ్రీకుశాఖలలో అయోనియను లదిముఖ్యమైనది. ప్రాచీనగ్రీకులలో నాగరికతకు జ్ఞానవిద్యలకు ప్రసిద్ధికెక్కిన ఆథెన్సురాజ్యవాసులయోనియనులే. ఇట్టి విద్వాంసులు జ్ఞానులు అలెగ్జాండరుతోను తరువాతను భారతదేశమునకువచ్చి, ఇచ్చటిపండితులను గలసికొని, కొంత జ్ఞానార్జనచేసి వెడలిపోయిరి. అయోనియనులబట్టి పూర్వపుగ్రీకులు, ఆ ప్రక్కవారుగూడ, పూర్వపుసంస్కృతగ్రంథములందు 'యవను'లనుబడుచుండిరి; వారిలిపి 'యవనాని'యనబడెను. తరువాత మధ్యకాలమునుండి యవనశబ్దము ముసల్మానులకు అరబ్బులకు మ్లేచ్ఛార్థమున వాడబడుచున్నది. ఆర్యులస్వతంత్రాలోచన స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ ప్రాచీనభారతీయార్యుల చరిత్రమునగూడ కనబడుచున్నది.

భారతదేశమునగూడ గొన్నిప్రాంతములందు రాజత్వపద్ధతి లేకుండ, ప్రాచీనకాలమున ప్రజాప్రతినిధులే పాలించుచుండినసూచనలు కలవు.

క్రీ. పూ 6 వ శతాబ్దము మొదలు గ్రీకులుపొందిన వైజ్ఞానిక భావములు కొంతవరకు భారతీయార్యులనుండి గ్రహించినవే. ఆకాలమున భారతవర్ష మనబడు బృహద్భారతదేశము పారసీకప్రాంతమువరకుండెను. సింధుప్రాంతమందలి 'తక్షశిల' గాంధారదేశపు 'పుష్కలావతి' విజ్ఞానపరిశో

ధనస్థానములుగానుండెను. అప్పటిభారతీయులనుండి గణితతత్త్వశాస్త్రాదుల నూతనరహస్యముల యవనులు పాశ్చాత్యులు గ్రహించిరి. దశాంశము (=డెసిమలు) కొన్ని జ్యామితిసిద్ధాంతములు, ప్రస్తుతపు అంకెలు భారతీయులనుండియే పాశ్చాత్యులు గ్రహించిరి. వైద్యవిద్యగూడ అప్పుడు భారతదేశమున జాలవృద్ధిలో నుండెను. మరియు [illegible], కొన్ని వాఙ్మయవిషయములు, పంచతంత్రాదికథలు, ఇచ్చటినుండి పారసీకముకు యూరపుకు వ్యాపించెను. మరియు గ్రీకులలో [illegible] తత్త్వజ్ఞానము ఆరంభించుటకు చాలశతాబ్దములపూర్వమే, వేదకాలమందు, మనదేశమందలి ఆర్యవిద్వాంసులు సృష్టిస్వరూపము దాని ఉత్పత్తి మొదలగు అనేకసమస్యలనెత్తి, వాటిని సమగ్రతతో చర్చించిరి. అనేకతత్త్వవిషయములగూర్చి ఋషులు స్వతంత్రాభిప్రాయముల వివరించిరి. [ఉ. "నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీం నాసీద్రజో నో వ్యోమాపరో యత్; కిమావరీవః కుహ కస్య శర్మన్నంభః కిమాసీద్గహనం గభీరం; సోఅంగ వేద యదివా న వేద" (ఋ. సం. [illegible] 10-11-2), "హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే.....పతిరేక ఆసీత్" ([illegible] 10-10-10) "కోయమాత్మేతి......" (ఐ. ఉ. 2-6); "కేనేషితం పతతి ప్రేషితం......" (కే. ఉ. 1-1)

"స్వభావమేకే కవయో వదంతి......" (శ్వే. ఉ. 6-1)

"అస్యలోకస్య కా గతిః......" (ఛాం—ఉ. 6-9)

ఇట్టి అనేకవేదప్రకరణములందున్నరీతిని మరియే ప్రాచీనవాఙ్మయమునందును అధ్యాత్మతత్త్వవిషయములు చర్చింపబడెను. సృష్టి స్వభావమునుగూర్చి భౌతికశాస్త్రములగూర్చిగూడ ప్రాచీనభారతీయులు విమర్శించిరి. ప్రధానోపనిషత్తులేగాక షడ్దర్శనములుగూడ క్రీస్తుపూర్వము పదవశతాబ్దము ప్రాంతముననే ఏర్పడెను. ఇందు సాంఖ్యమత

ములకు భిన్నమగువాటికిగూడ స్థానముండుట భారతీయుల చర్చా స్వాతంత్ర్యమును సూచించును.

"ఒడిస్సే, ఇలియడు"వలెనే వాటికన్న ప్రాచీనములగు మనవేద సంహితలు ఉపనిషత్తులుమొదలగు అతిప్రాచీనవాఙ్మయ మెవరు రచించిరో నిర్ధారణలేదు. వేదసంహితలలోని కొన్ని కొన్ని భాగములు వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుడు మొదలగు వేరువేరుఋషులకు గోచరించెనని ఐతిహ్యము. కొన్ని ఆధ్యాత్మికవిషయములను ఆరుణయాజ్ఞవల్క్యాది ప్రాచీన మహర్షులు తమతమ శిష్యుల కుపదేశించిన ట్లాయాఉపనిషత్తులందు చెప్పబడినది. కొంతకాలమునకు వ్యాసమహర్షి వేదము లన్నిటిని విభజించి, వాటికి సరియగు క్రమమేర్పరచుటచే ఆయనకు వేదవ్యాసుడనిపేరు కలిగెనందురు; ఈయన చాలగ్రంథములుగూడ రచించెనందురు. ఇప్పటిబ్రహ్మ (=వేదాంత) సూత్రములను, మహాభారతమును అష్టాదశ పురాణములనుగూడ వ్యాసుడే రచించెనని ప్రతీతి; ప్రస్తుతమున్న మహాభారతమునందు వ్యాసునిచర్యలేగాక ఆయనవంశీయులచర్యలు వారిశిష్యుల భావములుగూడ వివరింపబడినవి. అనేకసంగతులందు పరస్పరభిన్నాభిప్రాయములుగలపురాణము లన్నిటిని ఒకరే రచించిరనుటయు భావ్యముగా తోపదు. వేర్వేరు కాలములందు 'వ్యాస'నామము కలవారనేకులుండిరేమో తెలియదు. శ్రీమద్రామాయణగ్రంథమును వాల్మీకి మహర్షియే రచియించెనని ప్రసిద్ధి. కాలక్రమమున అందుకొన్ని ప్రక్షిప్తశ్లోకములుమాత్రము చేరియుండునని విమర్శకుల అభిప్రాయము.

గ్రీకుపారసీకయుద్ధములు.

ఇట్లు గ్రీసుపురములలోను దక్షిణఇటలీలోను, ఆసియామైనరులోను, గ్రీకులు స్వతంత్రవిజ్ఞానాన్వేషణలయుండ, జెరూసలెంలోను బాబిలనులోను, యూదీయప్రవక్తలు ఆధ్యాత్మికస్వాతంత్ర్యము గల్గించుచుండ, పారసీకులు మీడులు అను సాహసికులు నాగరికులు ఆర్యజాతులవారు అప్పటిసామ్రాజ్యములందెల్ల విశాలమగు పారసీకసామ్రాజ్యము స్థాపించుచుండిరి. సైరసు ప్రభుత్వమున బాబిలనుతోపాటు ఐశ్వర్యవంతమగు 'లిడియా'యు పారసీకసామ్రాజ్యమున జేరెను; మధ్యధరాసముద్రపు తూర్పు తీరముననున్న ఫినీషను నగరములును, ఆసియామైనరులోని గ్రీకుపురములన్నియు, పారసీకులసామంతరాజ్యములైనవి. 'కాంబిసెసు' ఈజిప్టును వశపరచుకొనెను. పారసీకసార్వభౌములలో మూడవవాడు మీడువంశీయుడు అగు మొదటిడెరయసు (క్రీ. పూ. 52) అప్పటి లోకమంతటికి పాలకుడైనట్లుండెను. అతనియుద్యోగులు రాజాజ్ఞలతో డార్డనల్సు మొదలు సింధునదివరకును ఈజిప్టుమొదలు మధ్యఆసియా వరకును తిరుగుచుండిరి.

యూరపులోని గ్రీకులు ఇటలీ గాల్ సిసిలీ స్పెయి నులలోని ఫనీషనులు, పారసీకసామ్రాజ్యమును జేరలేదు; కాని దానిని గౌరవించెడివారు. దక్షిణరష్యామధ్య ఆసియాలలోని ప్రాచ్యార్యులగు సిథియనుల దండులుమాత్రము ఈశాన్యపు సరిహద్దులపై తరుచు దండెత్తుచు, బాధించుచుండిరి.

ఈవిశాలసామ్రాజ్యపు జనులెల్లరు పారసీకులు కారు. దాని విజేతలగు కొలదిమంది మాత్రమే పారసీకులు; మిగిలినవారందరు ఆయాదేశములవారే. అందు పారసీ రాజకీయభాషగా నుండెను. వర్తకము ఆర్థిక పరిస్థితులు ఇంకను విశేషముగా సెమిటికుపద్ధతులపైననేజరుగుచుండెను. మధ్యధరాసముద్రమున పూర్వపుతైరు సిడను పట్టణములే ముఖ్యమగు రేవుపట్టణములై యుండెను. సెమిటికు నౌకలే సముద్రముపై దిరుగుచుండెను. ఈసెమిటికు వర్తకులు కోస్తా ప్రయాణము చేయుచు, ఒకేమత గ్రంథాధారమున సమానమగు ధర్మములు, మనోభావములు, ఆచారములు, కలిగియుండిరి. ఇట్టి సామ్రాజ్యమున నూతనముగా గ్రీకులు వ్యాపింపదొడగిరి. సముద్రమున గ్రీకులు సెమిటికులతో పోటీచేయుచు తమతీక్ష్ణబుద్ధిచే మంచివ్యవహర్తలగుచుండిరి.

మొదటి డెరయసు యూరపుదాడికి సితియనులు కారణము. సితియనుజాతుల స్వస్థలమగు దక్షిణ రష్యా నతడు చేరదలచెను. పెద్దసైన్యములతో ([illegible]) బాస్ఫరస్ దాటి, బల్గేరియామీదుగా [illegible] చేరి, నౌకలపై ఆనదినిదాటి, ఉత్తరమునకు [illegible]; కాని ఆతనిసైనికులు కేవలపదాతులు; సితియనులు [illegible] లాసేనచుట్టునుండి, ఆహారాదిసామగ్రిలందనీయక, ఒకచో నిల్చి యెదుర్కొని యుద్ధముచేయక, ఆతనిసైన్యము [illegible] తను చికాకుపఱ్చిరి; అంతట డెరయసు విధిలేక వెను కకుదిరిగెను; తానుమాత్రము రాజధానియగు 'సుసా'కు మరలిపోయి, కొంతసైన్యమును గ్రీసు [illegible] వదలెను. మాసిడోనియా [illegible] లోబడెను. డెరయసు ఓటమిజూచి ఆసియాలోని గ్రీకుపురరాజ్యములు తిరుగ బడెను; యూరపులోని గ్రీకులుగూడ అందుచేరిరి. డెర యసు యూరపులోని గ్రీకుల నణచివేయ నిశ్చయించు కొని, ఫినీషనునౌకల తోడ్పాటుతో ఆపట్టణముల వరు సగా పట్టుకొని, తుదకు క్రీ. పూ. 490 ఆథెన్సునగరము పైబడెను. ఆసియామైనరు తూర్పు ఆసియా రేవుపట్టణ మునుండి, గొప్పనౌకాదళము వచ్చి ఆథెన్సుకు ఉత్తరమున మారథనువద్ద సైన్యములదింపెను. కాని ఆసైనికులచట ఆథెన్సుపౌరులచే పూర్తిగనోడింపబడిరి.

ఈసమయమున నొక విచిత్రముజరిగెను. అంత వరకు గ్రీసులో ఆథెన్సుకు స్పార్టా ప్రబలవిరోధి; కాని అప్పుడు గ్రీకులు మోటు విదేశీయుల బానిసలుగాకుండ కాపాడుమని ఆథెన్సు స్పార్టాకు వార్తాహారి నంపెను. మహావేగముతో నాదూత నాటుదారిని రెండుదినముల లో నూరుమైళ్ళకు పైగా పరుగిడి స్పార్టా చేరెను. స్పార్టా వా రుదారులై వెంటనేతోడ్పడిరి. మూడుదినములలో స్పార్టను సైన్యము ఆథెన్సు చేరెను. కాని అప్పటికి పారసీకుల శవములే మిగిలెను; పారసీక నౌకాదళము ఆసియాకు మరలిపోయెను. గ్రీసుపై ప్రథమ పారసీక దండయాత్ర ఈరీతిని ముగిసెను.

రెండవది మిక్కిలి తీవ్రముగ నుండెను. మారథను పరాజయము వినినతరువాత డెరయసు మరణించెను. ఆతనిపుత్రుడు వారసు అయిన 'క్సర్క్సెసు' నాలుగు వత్సరము లతిదీక్షతో నక్షౌహిణుల సిద్ధపరచెను. కొంత కాల మీభయముచే గ్రీకులందరు ఏకమైరి. ప్రపంచమం దప్పటి సైన్యములందెల్ల క్సర్క్సెసు సైన్యము చాల పెద్దది. కాని అందు సామరస్యము లేకుండెను. క్రీ. పూ. 480 లో ఆసైన్యము నౌకలపై డార్డనెల్సు దాటి, తీరము వెంట నడుచుచుండ, యుద్ధసామగ్రితో నౌకాదళముకూడ

బయలుదేరెను. 'థర్మాపిలే' వద్దనున్న ఇరుకుమార్గముకొద్ద సుమారు 1400 మందియే యోధులుగల కొద్ది స్పార్టనులా మహావాహిని నెదుర్కొని, అతికష్టభీషణసమరమున నిలుచ్చి, ఆరణరంగమున పూర్తిగా నాశమైరి; కాని వారు పారసీకసైన్యము కపారనష్టము గలిగించిరి. [illegible] క్సర్క్సెసు సైనికులు దెబ్బలు తిన్నను, థీబ్స్ [illegible] గ్రామములపై బడిరి. థీబ్స్ లొంగిపోయి సంధి యొనర్చుకొనెను. ఆథెన్సుప్రజలు పురమువదలి పారిపోగా, ఆనగరము తగులబెట్టబడెను.

గ్రీసుఅంతయు క్సర్క్సెసు హస్తముల జిక్కినట్లుండెను. కాని హఠాత్తుగా గ్రీకులకు మరియొక విజయము లభించెను. పారసీక నౌకాదళమున మూడవవంతు నైన లేని గ్రీకునౌకాదళము 'సలమిస్' అఖాతమున పారసీక నౌకల నెదుర్కొని, వానిని ధ్వంసమొనరించెను. అంతట క్సర్క్సెసు సైన్యములకు సాధనసామగ్రి సరఫరా ఆగిపోయెను; అతడు మిక్కిలి భీతిచెంది, తనసైన్యమున అర్థభాగమును తీసికొని, ఆసియాకు మరలిపోయెను. మిగిలిన సైన్యము తిరిగి (క్రీ. పూ. 479) ప్లటియా వద్ద నోడింపబడెను. చెదిరిన పారసీకనౌకలు గ్రీకులచే తరుమబడి, ఆసియా మైనరులోని 'మైకేలు' వద్ద ధ్వస్తమయ్యెను.

పారసీక భయమంతటితో నంతరించెను. ఆసియా లోని గ్రీకుపట్టణములు చాలవరకు స్వతంత్రము లాయెను. ఈవిషయమంతయు అతివిరళముగ రసపుష్టితో హెరోడోటస్ వర్ణించి, ప్రథమచారిత్రకగ్రంథము వ్రాసెను. హెరోడోటసు క్రీ. పూ. 484 ప్రాంతమున ఆసియా మైనరులోని యవననగరమగు 'హెలికార్నససు'లో జనించి, బాబిలను ఈజిప్టుమున్నగు ప్రదేశములను, సరియగు వివరములకై, దర్శించెను. మైకేలుయుద్ధానంతరము, పర్షియా అంతఃకలహముచే అల్లకల్లోలమున బడెను. క్రీ. పూ. 465 లో, క్సర్క్సెసు చంపబడెను. ఈజిప్టు సిరియా మిడియాలలో విప్లవములు బయలుదేరి, ఆసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమాయెను. హెరోడోటసు తనచరిత్రలో పర్షియా దౌర్బల్యమును వర్ణించి, గ్రీకులందరుకలసి పర్షియాను జయింపవలెనని ప్రచారముచేసెను. 'ఎరిస్టానగరస'ను వాడప్పటికి తెలిసియున్న ప్రపంచపు పటముతో స్పార్టాచేరి, అచ్చటివారితో నిట్లుచెప్పినట్లందు వ్రాయబడెను:

"ఈమోటు విదేశీయులు శూరులుకారు. వారో యుద్ధమున నతికుశలురు...... వెండి బంగారము, కంచు, విలువగల అల్లికదుస్తులు, జంతువులు, బానిసలు మొద

లగు నాసంపత్తు మరెచ్చటను లేదు. మీరు తలచుకొన్న చో నిదంతయు మీావశమగును." *

---

* అప్పుడు పారసీకసామ్రాజ్యమునచేరియుండిన గాంధారులు మున్నగు కొద్దిమంది భారతీయులుగూడ పారసీకసేనలోఁ జేరియుండిరని కొందరు తెల్పిరి. కొన్ని పారసీక ప్రాంతములను ముఖ్యముగ భారతదేశమును అమూల్యములగు అనేకపదార్థములకు యూరోపులో చాలప్రసిద్ధమై యుండెను. గ్రీకులు తమకు విదేశీయులగువారిని 'బార్బరియను'లు అనుచుండిరి. పూర్వపు గ్రీకులు తమ నాగరికతయే అత్యుత్తమమని తలచుటచే, అనాగరికతసంప్రదాయమున వృద్ధియైన యూరపియనులకును 'బార్బేరియను' శబ్దము 'విదేశీయులు' అనియేగాక 'మోటువారు అనాగరికులు' అనియు సూచకమయ్యెను. మనవారు పాశ్చాత్యుల 'యవనులు మ్లేచ్ఛులు హూణులు' అనుచుండిరి; తరువాత మహమ్మదీయులు యితరులను 'కాఫరు'లనుచుండిరి; ఇవి యన్నిటిలోను క్రమముగా కొంతనీచత్వసూచన ఏర్పడెను. ఆర్యులంతటి వారుచాల నాగరికులు అయిన పారసీకులను మన భారతీయులనుగూడ అప్పటి గ్రీకులు మోటుజాతివిదేశీయులు అనుసూచనగల 'బార్బేరియను' లనుచుండిరి.

గ్రీసు విభవము.

పర్షియా దాడితొలగినపైన, ఒకటిన్నర శతాబ్దము గ్రీకునాగరికత యుచ్ఛస్థితిలోనుండెను; ఆకాలములో క్రీ. పూ. 431 మొదలు 404 వరకు 'పెలపనీసను' యుద్ధమున, ఆథెన్సు స్పార్టా మొదలగు గ్రీసురాజ్యములు అధికారప్రాప్తికై పరస్పరముకలహించెను. క్రీ. పూ. 338 లో ఉత్తరప్రాంతపు మాసిడోనియా దేశీయులు గ్రీసునుజయించిరి; కాని యీకాలమందే గ్రీకుల జ్ఞానవికాసమును నిర్మాణకళాకౌశలమును వృద్ధియై, భావిమానవజాతికి ప్రబోధమిచ్చెను.

ఈజ్ఞానవికాసమునకు నాయకమణి ఆథెన్సునగరము. క్రీ. పూ. 466 మొదలు 428 వరకు ముప్పదియేండ్లపై కాలము ఆథెన్సు పాలకుడు మహాశక్తియుతుడు విశాలహృదయుడునగు పెరికిల్సు పారసీకనాశితమగు ఆనగరమును మరలనిర్మించెను. ఇప్పటికిని తమ సుందరశిథిలములచే ఆథెన్సుకు కీర్తినిచ్చుచక్కని ప్రాచీనభవనము లీతడు కట్టించినవే; ఇట్లుసమర్థులగువాస్తుశిల్పులనుశిలాశిల్పులనురప్పించి భవనములచే భాతికముగనే గాక, గొప్పగొప్పకవులను నాటకకర్తలను తత్వశాస్త్రజ్ఞులను బోధకులనుప్రోత్సా

హాపరచి, ఆనగరపుజ్ఞానాభివృద్ధికికూడ కారకుడయ్యెను. క్రీ. పూ. 438 వ యేట, [illegible] పురము వచ్చి అచ్చటచరిత్రను లిఖించెను. [illegible] కువచ్చి, సూర్యగోళముకు నక్షత్రములకు [illegible] ల నారంభించెను. అయిస్కిలసు సొఫొకిలస్సు [illegible] వరుసగా గ్రీకునాటకసాహిత్యమును [illegible] స్వంతముజేసి, అత్యుచ్ఛదశకు దెచ్చిరి. పెలపొనిసను యుద్ధ మువల్లను రాజ్యాధికారకలహముల చేతను గ్రీసు[illegible] చెడినను, ఆథెన్సులో పెరికెల్సు ప్రోత్సాహముచే, తగు వాతకూడ జ్ఞానాభివృద్ధి యగుచునేయుండెను. [illegible] వాతావరణమంధకారబంధుర[illegible] చురుకుగలిగెను. పెరికిల్సుకు చాల[illegible] తంత్ర్యప్రియులగు గ్రీకులసంస్థలు [illegible] ప్రాము ఖ్యమునిచ్చెను. తీర్పుచేయు [illegible] గాక, సభికులది ప్రజానాయకులదియునై యుండెను. వక్తృ త్వము వాదశక్తి ప్రవీణులకు[illegible]యుండెను. యువకుల[illegible] లునేర్ప, సోఫిష్టులను [illegible] బయలుదేరిరి. విషయజ్ఞానమున సారములేక [illegible] కనుక, వాగ్ధోరణితోబాటు విషయజ్ఞానము [illegible] వృద్ధి నొందెను. ఈసొఫిస్టులుచేయుకృషిచే, వాదములయు ప్రా

మాణ్యము ఆలోచనపద్ధతులు శైలి వీటినిగూర్చిసహజముగ తీవ్రవిమర్శనజరిగెను. పెరికిల్సుతరువాత ఆథెన్సులోనుండిన సోక్రటీసుపండితుడు ఈసోఫిస్టుల వితండ వాదముల విమర్శించి ప్రసిద్ధుడయ్యెను. ధీమంతులగు కొంతమంది యువకులు సోక్రటీసుకు శిష్యులైరి. జనులమనస్సులకలవరపర్చెనను నేరముమోపి, క్రీ. పూ. 399 వ యేట, సోక్రటీసుకు మరణశిక్షవిధించిరి; ఆథెన్సులో అప్పటి గౌరవపద్ధతిన్ని, ఆయనచే ఆయనయింటమిత్రులమధ్యవిషముద్రావించి, ఆశిక్షనములుజరిపిరి. కాని జనులమనస్సులోని కలవరముపోలేదు; ఆయనశిష్యులద్వారా ఆబోధలువ్యాపించెను. వీరిలో ముఖ్యుడగు ప్లాటో (క్రీ. పూ. 427 మొదలు, 347 వరకు) 'అకాడమీ' అను కళాలయములో తత్వశాస్త్రముబోధించెను. ఆయనచేసిన రెండుబోధనలలో, నరులమనఃప్రవృత్తుల మూలసూత్రముల విమర్శించుట మొదటిది; రెండవది రాజకీయసంస్థలవిమర్శ; మనముచూచు సంఘములన్నిటికన్న ప్రశస్తమగు ఆదర్శసంఘపద్ధతినిగూర్చి యీాయన 'ఉటోపియా'ను రచించెను. అది ఈవిషయమును గూర్చిన మొదటిగ్రంథము. ఇంతవరకు సాంఘిక కులాచారముల ప్రశ్నింపక శిరసావహించు జనులకిందుచే నూతనధైర్యసాహసములు కలిగెను. "మీాకుతగు ధైర్యసాహసములున్న

చో, చాలవరకు మీకున్న సాంఘిక రాజకీయబాధలన్నియు మీయస్వయముగా వారింపవీలగునవే. మీసామర్థ్యమును మీరెరుగరుగాని, మీరునిశ్చితులై కార్యపరులైననో, ఇంతకన్న చక్కగా మీరుజీవింపవచ్చు" నని 'ప్లేటో' జనులకు విశదపరచెను; ఇట్టి యుదారసహాపదేశమప్పటిసామాన్యజనులకు బోధపడలేదు. ప్రజాస్వతంత్రతక్రింద గూను లపాలనను సూచించు "రిపబ్లిక్" అను గ్రంథమునంతకుముందే ప్లేటో రచించెను; ఇట్టి ఊహాతో రాజ్యమునకు న్యాయనిబంధనల నిర్ణయింప 'లాజ్' అను గ్రంథమును చివర వ్రాసెను; కాని అది పూర్తి కాలేదు. ప్లేటో అనంతరమాతని శిష్యుడగు 'అరిస్టాటిల్' తార్కిక రాజకీయపద్ధతులవిమర్శింపసాగించెను. ఆయన మాసిడోనియాలోని 'స్టగీరా' నుండివచ్చి, లిసియంలో బోధించుచుండెను. ఈయనతండ్రి మాసిడోనియాలో ఆస్థానవైద్యుడు; మహాపురుషుడుగాబోవుయువరాజగు అలెగ్జాండరుకు అరిస్టాటిలు కొంతకాలముపాధ్యాయుడుగానుండెను. అనుమానపద్ధతుల గూర్చి, అరిస్టాటిలురచించిన గ్రంథము తర్కశాస్త్రము నుచ్ఛస్థితికి తెచ్చెను. తరువాత ఆసమస్యలట్లేయుండెను; మధ్యకాల పండితులు వాటినిచర్చింపనారంభించిరి. ప్లేటోవలె "ఊటోపియా"లను రచింపక, అరిస్టాటిలు, నరులింకను విజ్ఞాను

లైనగాని తమభావిస్థితిని వశపర్చుకొనలేరని, కనిపెట్టెను. అందుచేనతడు శాస్త్రీయజ్ఞానమును, క్రమపద్ధతిని సంపాదింపదొడగెను; యథార్థస్థితులగ్రహింప బరిశోధకుల బంపెను. జీవప్రకృతిచరితము రాజ్యాంగశాస్త్రము గూడ నాతడే ప్రారంభించెను. "లిసియం"వద్ద ఆయన శిష్యులు 158 వేరువేరురాజ్యముల రాజ్యాంగ నిర్మాణమును పరీక్షించి, వాటితారతమ్యమును చర్చించిరి. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దియందే, మన ఆధునికవిమర్శకుల బోలువా రుండిరి. పిల్లలఆలోచనవలెను స్వప్నసంగతులవలెనుండిన ఆదిమాలోచకులపద్ధతులుపోయి, జీవితసమస్యలగూర్చి కట్టుదిట్టమగు విమర్శలిట్లువచ్చెను. అంతకువెనుకటిమాయికవికృత దేవతలవిగ్రహములు, సాంకేతికచిహ్నములు కులశిక్షలు మనోవికారబంధకములన్నియు నింకుతోపూర్తిగా తొలగెను; క్రమపద్ధతులపైన స్వతంత్రచర్చమొదలిడెను. ఉత్తరారణ్యములనుండివచ్చిన ఈనవీనుల స్వతంత్ర మనోభావము గుడుల గూఢాంధకారము భేదించి వెలుగునిచ్చెను.

అలెగ్జాండరు సామ్రాజ్యము.

క్రీ. పూ. 431- 404 వరకు 'పెలపనీసియను' యుద్ధమున గ్రీకులు నష్టమొందుచుండ, గ్రీసుకుత్తరమున నుండు 'మాసిడోనియను'లు బలియులై నాగరికులగుచుండిరి. మాసిడోనియావారి భాష గ్రీకుకు సంబంధించినదే. ఒలింపికు ఆటలలో మాసిడోనియాజనులుగూడ చాలసార్లు పోటీచేసిరి. క్రీ. పూ. 359 వ యేట సామ్రాజ్య కాంక్షియగు 'ఫిలిప్' అను మహాశూరుడు చిన్నరాజ్యపుప్రభువయ్యెను. అతడిదివరలో గ్రీసులో పట్టుబడి, ఖయిదీగా ఉంచబడి, అచ్చటి గ్రీకుసైన్యను చక్కగా నెఱిగియుండెను. గ్రీసుదేశ మేకీభవించినచో ఆసియాను జయింపవచ్చునని, 'హెరోడోటస్' వివరించిన భాగములను నాతడు గ్రహించియుండును. అతడు ముందుగా తనరాజ్యమును సేనను చక్కబెట్టుకొనెను. అప్పటికి వేయేండ్లనుండి చతురాశ్వయుతములగు రథములు, వాటికి వెంటతోడగు పదాతులును, యుద్ధములందు భయసాధనములుగ నుండెను. ఆశ్వికులు యుద్ధములందు పాల్గొనుచుండినను, అంతవరకు వారు పరస్పర సహకారము కట్టుదిట్టములేక, యుద్ధమున అప్రధానులుగ నుండిరి. ఫిలిపు పదాతి జనులతోకలిసినట్టి

రెుకరుగ మధ్యనెడములేని దట్టనిదళముగ యుద్ధమున కమర్చి, వారిప్రక్కలను అశ్వికులు యుక్తితోను కట్టు బాటుతోను పోరునట్లు తరిఫీయతుచేసి, గుర్రపుదళముల నేర్పరచెను. ఇతడు ఇతనికుమారుడు అలెగ్జాండరు తమ యుద్ధవ్యూహములందు జేసిన పద్ధతులలో, అశ్వికదళపు ముట్టడియే ముఖ్యము. ఎదుటను దట్టని పదాతిదళము శత్రువులకు పూర్తిగా పనిగల్పించుచుండ, ప్రక్కలనుండి గుర్రపుపటాలము శత్రువులఅశ్వములదరిమి, శత్రుపదాతు లను ప్రక్కలనుండి, వెనుకనుండి, ముట్టడించుచుండిరి. మరియు వీరి సేనలోని ధనుర్ధరులు తమబాణములతో శత్రువుల రథాశ్వములను గురిపెట్టి చంపుటచే, ఆశత్రు రథములు నిరుపయోగము లగుచు వచ్చెను.

ఈనూతనసేనతో ఫిలిపు థెసలీగుండ గ్రీసువరకు తనరాజ్యము విస్తరింపజేసెను. అతడు క్రీ. పూ. 338 నందు 'చరోనియా'వద్ద అథెన్సుతోను వారి మిత్రరాజ్యముల తోను చేసినయుద్ధపు ఫలితముగ, గ్రీసుఅంతయు అతని పాదాక్రాంతమాయెను. చివరకు హెరొడోటసు ఆశాస్వ ప్నము ఫలించి, గ్రీకురాజ్యప్రతినిధులందరు గూడి గ్రీకు మాసిడోనియా రాజ్యములసమితి పారసీకదేశముపై దాడి చేయ నిశ్చయించిరి; అందుకు ఫిలిపును సర్వసేనానిగా

నియమించిరి. చిరకాలసన్నాహము జరిగి, అతని సేనాముఖము, క్రీ. పూ. 366 వయేట డార్డెనెల్సు జలసంధిదాటి, ఆసియాలోనికి ప్రవేశించెను. కాని ఫిలిప్పు అజయప్రాప్తి లేకుండనే హత్య జేయబడెను. ఫిలిపు ద్వితీయవివాహము జేసికొనెను; అందుకీర్ష్యవహించి ప్రథమభార్యయగు అలెగ్జాండరుతల్లి ఈహత్య జేయించియుండును.

ఫిలిప్పు తన కుమారునివిద్యవిషయమై ప్రత్యేక శ్రద్ధవహించెను. అప్పటి తత్త్వజ్ఞులలో శ్రేష్ఠుడగు అరిస్టాటిలును ఆ బాలునికి గురువుగా నేర్పరచెను; తన భావములను యుద్ధానుభవములను అలెగ్జాండరుకు కూడ నేర్పుచు, అతనితో చర్చించుచుండెను. చెరోనియాయుద్ధమున అప్పటికి 18 యేండ్ల బాలుడయ్యు, అలెగ్జాండరు అచట అశ్వదళనాయకుడై యుండెను. అందువల్లనే తాను రాజగునప్పటి కిరువదేండ్ల యువకుడే అయినను, తన తండ్రి యుద్దేశించిన పారసీక దండయాత్ర నాతడు వెంటనే ప్రారంభింపగల్గెను.

మాసిడోనియాలోను గ్రీసులోను అలెగ్జాండరు అధికారస్థాపనకు మొదటి రెండేండ్లు పట్టెను; అంత నతడు క్రీ. పూ. 334 లో ఆసియాలోనికి ప్రవేశించి, 'గ్రానికసు' వద్ద సుమారు తనసేన యంతయున్న పారసీకసేన

నోడించి, ఆసియామైనరులో కొన్ని పురముల స్వాధీన పరచుకొనెను. రేవుపట్టణములగు టైర్ సిడెనుల నావికాదళములును సముద్రాధికారమును అప్పటికి పారసీకుల వశమం దుండినందున, ముందుగా తీరనగరముల లోబరచుకొని, తన రక్షకసేనల నంపుంచెను; అచ్చట రేవుపట్టణ మేదైన పారసీకుల వశముననే మిగిలిపోయినచో, వారు సముద్రముపై స్వదేశముతో తన రాకపోకల నరికట్టియుందురు. క్రీ. పూ. 333 న ఇస్సుసువద్ద, మూడవ డెరయసు అను పారసీకరాజు నడపిన నానాజాతి సంకులమగు మహాసేన నలెగ్జాండ రోడించెను. ఆ పారసీకసేనయు, 1½ శతాబ్దము క్రిందట గ్రీసుకు వచ్చిన 'క్సర్క్సెసు' సేనవలె సమన్వయము లేకుండెను; యుద్ధసంబంధము లేని రాజసభికులు, అంతఃపురస్త్రీలు, అనుచరులునుగూడ, అందుండిరి. వారిరక్షణ పారసీకసేనకు యుద్ధసమయమున మరింత భారమయ్యెను. 'సిడను' వెంటనే లొంగెను; కాని 'టైరు'పుర మలెగ్జాండరును పట్టుదలతో నెదిరించి, చివరకు సంకులరణమున బట్టువడి, దోపిడియై, విధ్వస్తమయ్యెను. "గాజా" నగరము గూడముట్టడిపైనపట్టుబడెను. క్రీ. పూ. 332 చివరకు, అలెగ్జాండరు విజయియై, ఈజిప్టు ప్రవేశించి, ఆదేశమును పారసీకులనుండి వశపరచుకొనెను.

'మిశ్ర' జనులు తనపై తిరుగుబాటు చేయకుండ, భూస్థలినుండి అందుబాటులో నుండు స్థలములందు, 'అలెగ్జాండ్రెట్టా' 'అలెగ్జాండ్రియా' అను రెండు నగరముల నిప్పులో నలెగ్జాండరు కట్టించెను. పశ్చిమ మధ్యధరాప్రాంతములందలి ఫనీషను యూదవర్తకు లాప్రదేశముల వదలి ఈ నూతననగరములందు నిండిరి; ఆపశ్చిమరాజ్యవ్యాపారమంతయు నీ నగరములకు జేరెను. క్రీ. పూ. 331 లో అలెగ్జాండ రీజిప్టునుండి, అంతకుపూర్వపు 'తాత్మోసు, రామ్‌సెస్, నెకో' రాజులవలె, బ్రాబిలనుపై దైత్రయాత్రకు బయలుదేరెను. అయితే ఈయన టైరసపురముద్వారా వెళ్లెను. అప్పటికి విస్మృతమైపోయిన 'నినేవా' శిథిల సమీపమున ఆర్బెలావద్ద, డెరయసు నత డెనమ్ముని, మహా యుద్ధము జేసెను. అందు పారసీకుల రథములదాడి నిరుప యోగమై, నానాజాతి సంకులమగు వారిసేనలు మ్మాసిడోనియనుల అశ్వదళముల పార్శ్వపుముట్టడిచే చెదిరెను; అంతట ఎదుటనున్న గ్రీకు కాల్బలముచే పారసీకులు పూర్తిగ నోడింపబడిరి. పలాయితులలో డెరయసే మున్నై, ఇంక శత్రువు నెదుర్చుటకు యత్నింపక, ఉత్తరముగా మీడులదేశములోనికి పోయెను. అప్పటి కింకను గొప్పదై సుప్రసిద్ధమగు బ్రాబిలనును, అచ్చటినుండి తరువాత

'సుసా' 'పెర్సిపోలి' పురములను, అంతట అలెగ్జాండరు ప్రవేశించెను. అచ్చట ఉత్సవము మద్యపానము జరిగి, అందు రాజరాజగు డెరయాసు ప్రాసాదము దగ్ధముచేయబడెను.

అంతట అలెగ్జాండరు మధ్యఆసియాలో పారసీక సామ్రాజ్యపు ఉత్తరసరిహద్దు వరకు జైత్రయాత్ర సాగించెను. మొదట ఉత్తరముగా పోయి డెరయసును వెంబడించి, ఉదయవేళ నాతని నందుకొనెను; ఆలోగా డెరయసు అనుచరులే తమ రాజును హత్యచేసిరి. గ్రీకు సేనాముఖము వచ్చునప్పటికి జీవించియున్నను, అలెగ్జాండరు చేరునప్పటి కాతడు చనిపోయెను. అలెగ్జాండ రంతట కాస్పియను సముద్రముచుట్టి పశ్చిమతుర్కిస్థానపు కొండల నెక్కి, దక్షిణముగ వచ్చి, 'హీరటు' నగరమును స్థాపించి, ఆఫ్ఘనిస్థానములోని కాబూలు వచ్చి, అచ్చటనుండి ఖైబరు కనుమలగుండ భారతదేశము జేరెను. అచ్చట పంజాబులో రాజగు 'పోరసు' అను పురుషోత్తమునితో సింధునదీతీరమున నొక మహాయుద్ధము జరిగెను; ఈ రణరంగమున ప్రథమపర్యాయము మాసిడోనియనులు గజబలము నెదుర్కొని గెల్చిరి. తరువాత నలెగ్జాండరు నౌకలపై సింధునదీముఖద్వారమువరకు వెళ్ళి, బెలూచిస్థాన

తీరమువెంట వెనుకకుబోయి, క్రీ. పూ. 324 వ యేట, అనగా ఆరేండ్లకు, తిరుగ సుసానగరముఁ జేరెను. అంత నాతఁడామహాసామ్రాజ్యమునకు బలస్థైర్యములు చేకూర్ప యత్నించెను; తన నూతనప్రజల అనురాగమును సంపాదించుటకై, పారసీకరాజవేషములను పగిదిని అనేకము ధరించెను; అందుచే మాసిడోనియను లసూయవహించిరి. మాసిడోనియను సేనానులకు ఆప్రాంతపు పారసీక బాబిలను స్త్రీలకు మధ్య వివాహములుజరిపి, ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సంయోగము గలిగింప నాతఁడు యత్నించెను. కాని యిట్లు సామ్రాజ్యైక్యము గలుగదగువఱకు నాతఁడు జీవింపలేదు; బాబిలను నగరమున విశేష మధుపానముచేసి, జ్వరపీడితుడై, క్రీ. పూ. 323లో మరణించెను.

వెంటనే ఆ మహాసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైపోయెను. అతని సేనానులలో సెల్యూకస్ అందలి ప్రాచ్యసామ్రాజ్యమును (అనగా సింధునది మొదలు ఎఫెససువరకు) దేశమంతను స్వాధీనమందుంచుకొనెను; 'టాలమీ' అను సేనాని యీజిప్టు వశపరచుకొనెను; 'ఆంటిగోనసు' మాసిడోనియా ప్రభువయ్యెను. ఆ మహాసామ్రాజ్యపు ఇతర ప్రదేశములు, స్థిరరాజ్యము లేక, ఆ యా ప్రాంతపు సాహసికుల హస్తగతమగుచుండెను. ఇంతలో ఉత్తరప్రాంతముల

నుండి సంచారిజాతుల దాడు లారంభమై, క్రమముగా ముట్టడులు వృద్ధియయ్యెను. చివరకు నూతనశక్తి యుతులగు రోమను ప్రజాప్రభుత్వమువారు పశ్చిమదిశనుండి వచ్చి, ఒక్కొక ప్రాంతమును జయించి, వశపఱచుకొని, చిరస్థాయియగు నొక నూతన సామ్రాజ్యము స్థాపించిరి.

అలెగ్జాండ్రియా కళాలయము, గ్రంథాలయము.

అలెగ్జాండరుకు పూర్వమే పారసీకరాజ్యములందు చాలచోట్ల, గ్రీకులు వర్తకులుగను శిల్పులుగను ఉద్యోగస్థులుగను జీతపుయోధులుగను వ్యాపించిరి. క్సర్క్సెసు అనంతరము కలిగిన రాజ్యాధికారపు తగవులలో, ద్రవ్యాపేక్షతో పదివేల గ్రీకుసైనికుల జట్టొకటి 'గ్జెనఫన్' నాయకత్వమున పనిచేసి, బాబిలనునుండి ఆసియాలోని గ్రీకునగరములకు మరలుటను గూర్చి, "రిట్రీట్ ఆఫ్ ది టెన్ తౌజండ్" అను కావ్యము నాసేనాని స్వయముగ రచించెను; ఇదే సేనాని స్వరచితమగు మొదటి యుద్ధకథ. కాని అలెగ్జాండరు విజయములు, ఆయన సామ్రాజ్యము నతని సేనానులు పంచుకొనుట, వీటిచే, ఆప్రాంతములందు గ్రీకుల వేషభాషలు సంస్కృతి బాగుగ వ్యాపించెను. ఈగ్రీకు వ్యాప్తిచిహ్నములు దూరస్థములగు మధ్య ఆసియాలోను, హిందూదేశపు ఈశాన్యప్రాంతమున గూడ, కన్పడుచున్నవి. భారతీయ కళాపరిణామమునను గ్రీకుల కళాస్పర్శ కనబడును.

చాల శతాబ్దములవరకు ఆథెన్సే గ్రీకుకళలకు సంస్కృతికి నాయకమణిగా నుండెను. క్రీ. శ. 529 వరకు,

అనగా రమారమి వేయేండ్లు,అచ్చట విద్యాలయములుండె ను. కాని కొంతకాలమునకు అలెగ్జాండరు స్థాపించిన నూతన వ్యాపారస్థానమగు అలెగ్జాండ్రియాయే విజ్ఞానకృషికి కేంద్రమయ్యెను. ఈనగరరాజమున గ్రీకు సేనాని అగు టాలమీ ఆస్థానమున గ్రీకుభాషనే మాట్లాడుచుండిరి. అంతకుపూర్వ మీటాలమీ అలెగ్జాండరుకాంతరంగికుడై, ఆరిస్టాటిలు భావముల బాగుగ గ్రహించియుండెను; అందుచే నితడు విజ్ఞానపరిశోధనల బహుసమర్థతతో సాగించెను. అలెగ్జాండరు యుద్ధముల గూర్చిన యితని గ్రంథము ఖిలమైపోయెను.

ఆరిస్టాటిలు జరిగించిన శాస్త్రీయచర్చలకై, అలెగ్జాండరు కొద్దిగ ద్రవ్యసహాయము చేసెను; కాని విజ్ఞాన సహాయమునకై టాలమీ స్థిరనిధి నేర్పర్చి, దాని నలెగ్జాండ్రియాలో కళాలయమునకు కళాదేవతలకును దత్తము చేసెను. రెండుమూడు తరములవరకీనగరమున చక్కని వైజ్ఞానిక పరిశోధనలు జరిగెను. అచ్చటి వైజ్ఞానిక రత్నములలో యూక్లిడు జ్యామితీ అనగా క్షేత్రగణితము రచించెను; ఎరటస్థనీసు భూపరిమాణమును యేబదిమైళ్ళ వ్యాసపుభేదముతో నిర్ణయింపగలెను; 'అపలోనియసు' సూచ్యగ్రవస్తువులగూర్చిలిఖించెను;'హిపార్కసు'ఆకాశపునక్షత్ర

పటమును సూచీ పత్రమును ప్రథమమున రచించెను. 'హీరో' ఆవిరియంత్రపు పద్ధతిని మొదట కనిపెట్టెను. అప్పుడే సిరాక్యూసునుండి అచ్చటికి సుప్రసిద్ధపదార్థ విజ్ఞానవేత్తయగుఆర్కిమిడీసు వచ్చి, తరుచు అచ్చట పరిశోధన సలుపుచుండెను. గ్రీకులలో జీవాంగవిభాగజ్ఞుడగు 'హీరోఫిలసు', జీవ్యాంగ శస్త్రచికిత్స గూడ చేసెనని [illegible] చెప్పెదరు.

మొదటి రెండవ టాలమీలకాలమున జరిగినంతటి విజ్ఞానాభివృద్ధి తిరుగ క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దమువరకు జరుగలేదు. కాని ఆయభివృద్ధి చిరస్థాయిగాక, స్వల్పతరము మాత్రముండెను; అంతత్వరలో క్షీణించుటకు కారణములనేకములు. ఆకళాలయము రాజస్థాపితమై, అందలి పండితులందరు రాజాదరణపైననే ఆధారపడవలసివచ్చుట ముఖ్యకారణమని 'మహాఫీ' పండితుడు సూచించెను. అరిస్టాటిలుకు విధేయమిత్రుడగు మొదటి టాలమీ దానినాదరించినను, కొన్ని తరములైనంతట ఆరాజవంశీయులు ఈజిప్టుమతగురులకు లోనై, వెనుకటి విజ్ఞానార్జనకు ప్రోత్సాహమొసగక, పరిశోధన పద్ధతిని నిలుపుచేసిరి. ఆకళాలయ మారంభమైన ఒక శతాబ్దముకే, పరిశోధన నిల్చిపోయెను. మొదటిటాలమీఅలెగ్జాండ్రియాలో శాస్త్రీయ

విద్యల కాలవాలమగు గ్రంథాలయమును గూడ స్థాపించెను. అందు గ్రంథములకు నకలు ప్రతులగూడవ్రాసి అమ్ముచుండిరి. అందుచే ననేక లేఖకు లందుపనిచేయుచుం డిరి. ఇప్పటి మన విజ్ఞానాభివృద్ధి కీరీతిగా అప్పటి జ్ఞానాంకురము కలిగినది. ఈకళాలయ గ్రంథాలయముల స్థాపనము మానవచరిత్రపు ముఖ్యసంగతులలోనొకటి; అది ఆధునికేతిహాసమునకు ఆరంభకము.

ఆపరిశోధనకును జ్ఞానవ్యాప్తికిని గొప్ప ప్రతిబంధకములుండెను; అప్పటివైజ్ఞానికులకు వర్తకులతోను, శిల్పులతోను, సాంఘికసంబంధము లేకుండెను. అద్దపుపనులు లోహపుపనులు చేయు శిల్పులకు వైజ్ఞానికులకు ఆవిషయమున సంప్రతింపులు లేకుండెను. చిత్రవిచిత్రములగు రంగులగాజుపూసలను డబ్బీలనేగాని, అప్పటిగాజుపనివాండ్లు 'ఫ్లారెంసైనుఫ్లాస్కు' అనగా ఉష్ణరక్షకములగు సీసాలు 'లెన్సు' అనగా దుర్భిణిఅద్దము ఇట్టివానిని చేయలేదు. సాదాఅద్దము మంచిదని వారికి తోచలేదు; లోహకారులు డాయుధములను నగలనేగాని సున్నితమగు త్రాసులనైనను చేయలేదు. శాస్త్రజ్ఞులు పరమాణువులనుగూర్చి పదార్థతత్వమునుగూర్చి దీర్ఘాలోచనల జేయుచుండగాని, నిత్యకృత్యములు కుపయోగించు ఎనామలురంగు తయారు

మొదలగువానినిగూర్చి వాని కనుభవము లేకుండెను. అందుచే ఆకాలపు అలెగ్జాండ్రియావారు సూక్ష్మదర్శనియంత్రములగాని, రసాయనశాస్త్రముగాని, కనిపెట్టలేరు. ఆవిరియంత్రమును కనిపెట్టిన హెరో ఆయంత్రమును కూపులకుగాని ఓడలకుగాని ఉపయోగించలేదు; అది నిరుపయోగమయ్యెను. ఒకవైద్యముతప్ప యితరసంగతులగు వైజ్ఞానికావిష్కారములను నిత్యోపయోగకరమగు మామూలుపనుల కుపయోగించనందున, జనుల కందుశ్రద్ధ లేక విజ్ఞానాభివృద్ధికి తగుప్రోత్సాహము లేకుండెను. అందుచే మొదటి రెండవటాలమీలతరువాత జ్ఞానవికాసమును సహాయము లేక, ఆకళాలయపు ఆవిష్కారములు పురాతనగ్రంథములందే నిలచిపోయెను. 'రినసన్సు'నబడు 16 వ శతాబ్దపు పునర్వికాసముచే, ఆవిజ్ఞానమునకు జీవము కలిగి, జనసామాన్యమునకు దానివాసన తగిలెను.

ఆగ్రంథాలయమున వ్రాతపుస్తకముల దయారుచేయువిధమును బాగుపడలేదు. పేలికలనుండి పొందికగా కాకితముల జేయుట ప్రాచీనజనులకు తెలియదు. కాగితముల ప్రప్రథమమున చీనావారు తయారుచేసిరి; అది క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దమువరకు పాశ్చాత్యులకు చేరక, తోళ్లు పెపైరస్‌జాతి చెక్కలుమాత్రమే వ్రాత కుపయోగిం

చిరి. వీటిముక్కలను చుట్టుటకును, తీసి చదువుకొనుట కును, చాలచిక్కుగానుండెను. అందుచేపత్రములను అచ్చు పుస్తకములను తయారుచేయ వీలులేకపోయెను. పురాణ శిలాయుగకాలముననే, జనులకు అచ్చువేయుటగూర్చి తెలిసియుండెను; ప్రాచీనసుమేరియాలో ముద్రికలుండినవి. కాని సమృద్ధిగా కాగితములు లేనందున, అచ్చువలన లాభము లేకపోయినది. ప్రతులువ్రాయు లేఖకులును అచ్చుపద్ధతికి వ్యతిరేకులై యుందురు. అలెగ్జాండ్రియాలో గ్రంథములు చాలప్రియముగ నుండెను. అందువల్ల శ్రీమంతులు పలుకుబడికలవారు తప్ప మిగిలిన ప్రాచీనులలో జ్ఞానవ్యాప్తి లేకపోయెను. మొదటి యిద్దరి టాలమీల వద్దనుండిన తత్వజ్ఞుల సంబంధికులకు దప్ప, మిగిలినవారికి ఆజ్ఞానరశ్మి సోకలేదు; అది బాహ్యప్రపంచమునకు గనబడకుండ, మసిబారిన లాంతరుదీపమువలె లోనవెలుగుచున్నను, బయటకు గోచరింపలేదు. ముందువైజ్ఞానిక విద్యలో సంపూర్ణపరివర్తనము గలిగించు బీజమప్పుడు నాటబడినదని తెలియక, మిగిలినవారందరు పూర్వపద్ధతినే సంచరించుచుండిరి. ఈలోగా అలెగ్జాండ్రియాయే ఒకమూఢ విశ్వాసపు అంధకారముపాలబడెను.† తరువాత వేయేండ్ల

---

† ఏడవశతాబ్దమున అరబులు అలెగ్జాండ్రియాలోని ప్రసిద్ధగ్రంథాలయమును తగులబెట్టిరనుట ఈవాక్యమున సూచితమనితోచును.

వరకు, ఆరిస్టాటిలు నాటిన బీజము లీనముగనే యుండి, ఆతరువాత కదలి మొలకరించి, కొన్ని శతాబ్దములలో ఆధునికజ్ఞానముగను భావములుగను పరిణమించెను; అవి ఇప్పుడు మానవజీవితము నంతనుమార్చి వేయుచున్నవి.

క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములో అలెగ్జాండ్రియా గాక, ఇతరనగరములలో (అచ్చటి రాజ్యము భిన్నముగు చుండినను) ప్రతిభావంతులు జ్ఞానవ్యాప్తి చేయుచుండిరి. సిసిలీద్వీపములోని సిరాక్యూసు అను గ్రీకునగరమున విద్యాజ్ఞానము లభివృద్ధిలో నుండెను. ఆసియామైనరులోని 'పెర్గమం' అనుచోట నొక పెద్ద గ్రంథాలయము కూడ ఉండెను. కాని యీ యవనరాజ్యములు గాసుదేశముల దాడిచే ముప్పుగలిగెను. ఇదివరలో గ్రీకు గ్రామములను మాసిడోనియను జనుల పూర్వికులు వచ్చినమార్గముననే, గాలులను ఆర్యజాతి నూతనవన్యజనులు దాడివెడలి, అనేకపురములు ముట్టడించి ధ్వంసముచేసిరి. వీరివెనుక ఇటలీ నుండి రోమనులను మరియొక తెగ విజృంభించి, క్రమముగను అలెగ్జాండరుల మహాసామ్రాజ్యపు పశ్చిమార్ధభాగమును తమస్వాధీనముచేసికొనిరి. వారు సమర్థులు న్యాయశాస్త్రజ్ఞులు; ఐనను, విజ్ఞానకళాశాలలందు వారికభిరుచిలేదు.

మరియు మధ్యఆసియానుండి పార్థియనులను అశ్వారూఢు లగుసైనికులు చాపహస్తులై సెల్యూకసుపాలించినరాజ్య ముపై క్రొత్తగా దాడివెడలిరి. వారు, క్రీ. పూ. 6, 7 శతాబ్దములందు మీడులు పారసీకులవలె క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దియందు 'పెర్సిపోలిస్' 'సూసా' నగరములనుండి పాలింపబడు గ్రీకు పారసీకసామ్రాజ్యము నాక్రమించి, తదితరదేశముకు పాశ్చాత్యదేశములతో సంబంధము విడగొట్టిరి. మరియు ఈసమయమున స్ఫురద్రూపులై ఆర్యభాషకులగు నార్డిక జాతివారేగాక, ఈశాన్యప్రాంతమునుండి స్వర్ణదేహచ్ఛాయ నీలశిరోజములు గల్గిన మంగోలియను భాషికులగు కొందరు సంచారిజాతివారు గూడ రాదొడగిరి. ఈజనుల గూర్చి ముందు వివరింపబడును. *

---

* గ్రీకులనుండి కొన్ని విషయములు భారతీయులు గ్రహించినట్లే, భారతీయవిద్వాంసులనుండియు గ్రీకులు చాలవిషయముల గ్రహించిరని టాలమీ మొదలగు గ్రీకుప్రముఖులే స్పష్టపరచిరి. ఈఉభయజాతుల వైజ్ఞానికులమధ్య అలెగ్జాండరుకు పూర్వమును, అలెగ్జాండరువచ్చినప్పుడును, తరువాతనుగూడ, తరుచు పరస్పరసమావేశముకలిగి, అందుచే నుభయ జాతుల శాస్త్రవిజ్ఞానము వృద్ధియయ్యెను. అయితే భారతీయుల ప్రాచీన వైజ్ఞానికగ్రంథములు తరువాత చాలవరకు నశించుటచేత, అప్పటివైజ్ఞానికాభివృద్ధిస్థితిని సరిగా నిర్ణయింప సాధ్యమగుటలేదు. తక్షశిలావిశ్వ విద్యాలయము అలెగ్జాండ్రియాకుపూర్వమే మహోచ్ఛదశయందుండెను.

ఇట్లు పాశ్చాత్యుల ప్రాచీననాగరికత వివరింపబడినది; ఇక నీ అధ్యాయమున భారతదేశపు బుద్ధుని సిద్ధాంతరహస్యము చెప్పబడును. దానిని గ్రహించుటకు ముందు అప్పటికి మనదేశస్థితి యెట్లుండెనో, క్లుప్తముగ గమనింపదగును.

భారతీయార్యుల ముఖ్యప్రాచీనగ్రంథములు వేదవాఙ్మయముచే, వారిపరిస్థితులు ప్రపంచమునకు కలిగినలాభములు, ప్రపంచమున ఆవాఙ్మయపు స్థానమునుగూడ, సూక్ష్మముగ గమనింపవచ్చును. ఆర్య జాతులందరి వాఙ్మయములలో ఋగ్వేదసంహితయే అత్యంతప్రాచీనము, ప్రధానము; మరియు నీవేదమంత్రము లన్ని వేలయేండ్లనుండి యెట్టి మార్పులు కలుగకుండ, పదక్రమముల ఏర్పాటుతో నతిజాగ్రత్తగా కాపాడబడి, అందలిభావము గ్రహించుటకు శిక్షానిరుక్తాది వేదాంగములుగూడ వ్రాయబడినవి. అందుచే గ్రీకులాటినుమొదలగు ఇతరార్య జాతుల ఇలియడ్ ఒడెస్సి మొదలగు వాఙ్మయగ్రంథములకన్న, ఋగ్వేదసంహితయందే, ప్రథమార్యజాతియొక్క మూలభాష, వారి భావములు ఆచారములు బాగుగా గోచరించును. అందుచే, అసలు ఆర్యజాతియొక్క యథాస్థితి ఋగ్వేదమువలననే స్పష్టముగా తెలియును. మరియు ఆర్యభాష ఋగ్వేదభాషయందే ఇతరపరిణామములులేని సహజస్థితిలో నుండుటచే, దానిభాషకు యితరార్యభాషలతో పోలిక విస్పష్టముగనున్నది. గ్రీకు లాటిను ఇంగ్లీషు సంస్కృతము మొదలగుభాషల పరస్పరసంబంధమును, భాషలన్నియు కాలక్రమమున వృద్ధిపొంది పరిణామమొందురీతులను, తెలియజేయు శాస్త్రమగు 'కంపారిటివ్ ఫిలాలజీ' అను తారతమ్యభాషాశాస్త్రము సంస్కృతసహాయముచేతనే (ముఖ్యముగ ఋగ్వేదమువలన) నే యేర్పడెను. మరియు ఆదిమమనుజుల మనోభావములు యెట్లు వృద్ధియగుచుండునో, సాదృశ్యములచేతను, ప్రత్యక్షానుభవాదులచేతను కవివర్గమ యెట్లు కాలక్రమమున మార్పుచెంది

ఐతిహ్యము లేర్పడునో, తెలియజేయు 'కంపారటివ్ మిథాలజీ' అను తారతమ్యగాథాశాస్త్రమునుగూడ, ఋగ్వేదసంహితబట్టియే 'మాక్సు ముల్లరు' మొదలగు పాశ్చాత్యవిద్వాంసు లేర్పరచిరి. పాశ్చాత్యగ్రంథములలోవలెగాక, ఋగ్వేదసంహితలోని ఈకథలు గాథలు నిష్కపటమగు సహజశైలిలో, అందలి యథార్థభావములు పూర్తిగా మరుగుపడకుండనే, కనబడుచున్నవి. (యాస్క కుమారిలాదుల గ్రంథములీగాథల ఉద్దేశముల కొంతవరకు తెల్పుచున్నవి). వీటి సహాయముచే పాశ్చాత్యులు హోమరు మొదలగు వారి తమమూలగ్రంథముల గాథల భావములగూడ సమన్వయముచేసి, గ్రహింపగలిగిరి. ఇంతేగాకమతవిషయమున వాయువు అగ్ని ఆకాశము (ద్యౌః) జలము (వరుణుడు) సూర్యుడు (మిత్రుడు) మొదలగు ప్రకృతివస్తువుల తేజస్సును మొదట వేర్వేరుగా ఈశ్వరునిగాభావించి, తరువాత వీటిఅన్నిటి అంతర్యామియగు పరమేశ్వరు డొక్కడేయనియు, అట్టిపరమాత్మ విశ్వమంతటను వ్యాపించియుండుననియు, జీవేశ్వరులకు ప్రకృతిఆత్మలకుఉండు సంబంధమును గూర్చిన నరులభావములు, విమర్శలు, వాటిలో క్రమపరిణామము, ప్రపంచపు ప్రాచీన వాఙ్మయములలోనెల్ల మన వేదసంహితలందు ఉపనిషత్తులయందు మాత్రమే సరిగా కాననగును. ఇట్లే అనాగరికులగు ఆదిమజనులభావము లెట్లుండునో ఎట్లు, మార్పుచెందునో, ఆసంగతికూడ అధర్వవేదమున తెలియనగును. (అధర్వసంహితలోని సంగతులు కొంతవరకు ఆదిమద్రావిడ సంపర్కమున వారిభావముల ద్యోతనచేయుచు రచింపబడినదని చాలమంది విమర్శకుల అభిప్రాయము) ఈ సిద్ధాంతములచే నూతనముగ నేర్పడిన "కంపారటివ్ రెలిజియన్" అను తారతమ్య మతశాస్త్రముగూడ, మనవేదములందలి సంగతుల గ్రహించుటవలననే 19 వ శతాబ్దమున ఉత్పన్నమైనది. ఆధ్యాత్మిక విషయములగూర్చి యితరదేశముల ప్రాచీనార్య గ్రంథములలో స్పష్టభావము

శేవియు లేవు. ఇతరదేశార్యులు ప్రపంచమునకు ప్రత్యేకమతము నీయ లేదు. సరిగదా, తాముస్వతంత్రమతములేక, చిరకాలముక్రిందటనే అన్య జాతీయము అన్యదేశీయము అగు క్రైస్తవమతమును (కొందఱు మహ మ్మదీయమతమును) అవలంబించిరి. ఒక్క భారతీయార్యులే, మొదటి నుండి ఆధ్యాత్మికవిషయములందు ఇతరుల సంబంధములేకుండ స్వతంత్ర కృషిచేసి స్థైర్యము ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము గల హిందూసనాతన ధర్మ మును స్థాపించి, దానిని అయిదువేలయేండ్లనుండి పోషించుచున్నారు, ప్రపంచచరిత్రలో విశేషపరిణామము గావించి నేటికిని ప్రపంచప్ర ముఖ్యమతములలో నొకటిగా నెంచబడు బౌద్ధమతస్థాపనకు గూడ కారకులైరి.

క్రీ. పూ. 3000, 2000 ఆప్రాంతమున, ముఖ్యముగా సింధునది కాశ్మీరప్రాంతములందే, ఆర్యులుండిరి. అప్పటికి చాలపూర్వము [illegible] లోనుండి, ఆదిమజాతివారితో మిశ్రితులై, నాగరికులగు ద్రావిడులు మనదేశమంతటను వ్యాపించియుండిరి. క్రీ. పూ. 1000 నాటికి, ఆర్యు లును వారిభాషయు ఆర్యావర్తమంతయు వ్యాపించుచుండగా, అగ స్త్య పరశురామాదుల నాయకత్వమున దక్షిణదేశమునకూడ, [illegible] షులగు కొందఱార్యులు ఆశ్రమములద్వారా ఆర్యనాగరికత వ్యాపింప జేయుచుండిరి. అయినను ఆర్యద్రావిడ సంఘర్షముచేతను యితరకారణ ములవల్లను ప్రాచీనార్యమతమున చాలపరిణామము కలుగుచుండెను. ఋగ్వేదసంహితలోని ఆయామండలముల ద్రష్టలగు విశ్వామిత్ర వసి ష్ఠాదుల ఆయాఋక్కుల వివరములనుబట్టి, ఆఋషిసత్తములు [illegible] యములందును ముఖ్యముగా తమ సంఘక్షేమమందును చాలశ్రద్ధవహిం చుచు, తమరాజులకు సంఘములకు తోడ్పడుచుండినట్టుల గన్పడును. గాయత్రీమంత్రమును మొదట కనిపెట్టిన విశ్వామిత్రుడు శాస్త్రమందును సాహసమందును మరి యెవరికిని తీసిపోలేదు. వారార్యతెగలలో ఆ

గ్రంథములేకాక, సాంఖ్య, యోగ న్యాయ వైశేషిక పూర్వోత్తర మీమాంసలు, షడ్దర్శనములు (మూలగ్రంథములు), గూడ రచింపబడి, తత్వశాస్త్రము మున్నతదశకువచ్చెను. అందుచే, విద్వాంసులలో ఆయాపక్షములవారి మధ్య అభిప్రాయభేదములు కలిగెను. వేదాంత (ఉత్తరమీమాంస) జ్ఞులలో కొందరు వేదసంహితలందలి మిత్రవరుణాగ్ని వాయ్వాదులచేత నుద్బోధింపబడిన యీశ్వరుడొక్కడే యనునట్లుగాక, ప్రకృతిసత్పదార్థము కాదనియు, యెవనిమట్టుకు వాడు ప్రయత్నపడి జ్ఞానియై కర్మలత్యజించి, ఈశ్వరుని సాక్షాత్కరించి వీలైనంత వెంటనే ఇహలోక సంబంధములేకుండ జేసికొనవలెననిరి; (ఇదియే అద్వైతసిద్ధాంతము.) వేదాంతులలోనే, ప్రకృతి సత్పదార్థమేయనియు, ఈశ్వరుడు చిదచిత్తులన్నిటి కంతర్యామియైయుండుననియు, కేవల జ్ఞానార్జనమేగాక, ప్రపన్నులై నరులుఈశ్వరప్రీత్యర్థమైలోకహితకరమగు కర్మలను చేయుచునే యుండవలెననియు, బోధాయనాదిఋషులు కొందరు భావించిరి; (ఇది విశిష్టాద్వైతము). వీరిలో తరువాత కొందరువేదాంతులు, జీవునికి ఈశ్వరునికి ప్రత్యక్షసంబంధములేదని, భక్తియే ముఖ్యనిశ్రేయస సాధనమని భావించిరి; (ఇది ద్వైతము). ఈసిద్ధాంతములకు తరువాత వేయేండ్లు పైగా దాటినతరువాత, వేర్వేరుగాదక్షిణభారతదేశపు శంకరరామానుజ మధ్వాచార్యులు మరల ప్రత్యేకమతసిద్ధాంతములుగ ప్రతిపాదించిరి. ఈ ఆధ్యాత్మికభావము లతిగూఢముగానుండుటచే, సామాన్యజనులకు, అందుకొత్తగా ఆర్యసంపర్కముకలిగిన ద్రావిడజాతులవారికి, అవి వెంటనే బోధపడకపోవుట ఆచరణకు వీలుగాకుండుట ఆశ్చర్యము కాదు. ఇక పూర్వమీమాంసవారు యజుర్వేదమందలి యజ్ఞములందువర్ణించిన ప్రకారము చేయుటవలననే అపూర్వమనబడు నొక ఫలితము (అందుచే మోక్షమును) కలుగుననియు, ఈశ్వరప్రసంగముగాని జ్ఞానముగాని ఆవశ్యకములేదని వాదించి, కేవల కర్మఠులైరి. ఈమతమును జైమిని

యుపపాదించెను. వేదకాలపు పరిస్థితులన్నియు మారి, ఇప్పుడార్యులకు మాంసాశన మద్యపానాదులు నిషేధింపబడినను, శీతోష్ణ పరిస్థితులు దేశపరిస్థితులు మారినను, ఆశబ్దములనే కాని అందలితాత్పర్యమును వీరు గ్రహింపరైరి. కణాదస్థాపితమగు వైశేషికమతమున ప్రకృతివస్తువుల తత్వనిరూపణము, అందుముఖ్యముగా 'అణు' సిద్ధాంతము, చర్చింపబడెను; కాని దాని యథార్థరహస్యమును గ్రహించుట కష్టసాధ్యమయ్యెను. (పరమాణువును భేదించి దాని యథార్థమును పూర్తిగా గ్రహించి దానిని వశమొనర్చుకొని అందలి అమితశక్తిని వినియోగించుట కిప్పటి ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు విశేషముగ పరిశోధనలజేసి శ్రమపడుచున్నారు. ఐతే అది యింకను సాధ్యముకాలేదు.) గౌతమ ప్రతిపాదితమగు న్యాయదర్శనమున తర్కవాదమే ప్రధానము; కేవలతర్కవాదముచే ఈశ్వరనిరూపణము మోక్షముసాధించుట దుస్సాధ్యమని సామాన్యులకందరికిని తోచును. పాతంజలమగు యోగశాస్త్రమున శరీరమును ఇంద్రియములను నరుడువశమొనర్చుకొని, ఆరోగ్యవంతుడై, అందుచే నైతికకర్మను ఆత్మసాక్షాత్కారమును సులభసాధ్యమగునటుల చేయుట కర్తవ్యము; కాని యోగాభ్యాసమున శరీరబలమును సంపాదించుటగానో లేక శరీరశోషణమో ముఖ్యాదర్శమనియు, అందుచేతనే గొప్ప ప్రయోజనము కలుగుననియు, దరిమిలాను కొందరుజను లపోహపడజొచ్చిరి. ప్రకృతి ప్రత్యేకస్థిరపదార్థమేయనియు, పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాదులు అందలి యంతర్భేదములనియు, లోకమునకనబడు అనేకవిధములగు భౌతికమానసిక పరిణామములన్నియు ప్రకృతివేగాని పురుషునికి వాటిస్పర్శయుండదనియు, పురుషుడు వాటినిగమనించు సాక్షిమాత్రమేయనియు, కర్మఫలములు మనోదేహములు పొందుచుండుననియు, యథార్థజ్ఞానమును పురుషుడు పొందుట నిశ్శ్రేయసమున కావశ్యకమనియు, సాంఖ్యదర్శనసిద్ధాంతము.

ఇది కపిలమహర్షి ప్రతిపాదితము. ఇందు ఈశ్వరుడున్నాడనిగాని లేడని గాని నిరూపణయుండదు. ఆనిరూపణావసరము లేదని [illegible] ప్రధానమని కపిలునిభావమైయుండును. తక్కిన వేదాంతము గాని వైశేషిక దర్శనముల కీశ్వరప్రతిపాదనసిద్ధాంతము ముఖ్యము. (ప్రాచీన భాగవతకాల మున జాబాలిచార్వాకాదులు కేవలనాస్తికవాదులుగా [illegible] నట్లు కనబడును).

క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దమునాటి [illegible] స్యజనులు సరిగా గ్రహింపలేరైరి. దేశకాలములకు ప్రస్తుత [illegible] రణలో మార్పుకావలసివచ్చెను. అప్పటికి [illegible] నే మతబోధజరుగుటచే, అది జనులకు, అందుముఖ్యముగా ప్రాకృతభా షయే తెలిసిన అప్పటిజనసామాన్యమునకు, ఆర్యేతరభాషికులగు ద్రావిడ జాతివారికి, సుబోధము కాకపోయెను. వైదికసంప్రదాయములు ఛిన్న ములు; దేశమున యుద్ధములు కలహములు అధికమై, ఏకభావము లేక, జనులు ఎవరియిష్టముచొప్పున వారు [illegible] పోయెను. ఇట్లు సంఘము చెడిపోవు [illegible] లలో విభేదములు తొలగించి, సర్వశాస్త్ర [illegible] దేశభాషలో బోధించు మార్గదర్శకుడవసరమయ్యెను.

అట్టి పరిస్థితిలో క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమున [illegible] వినుతికెక్కిన శ్రీరామవంశీయులగు కోసలరాజులకు సామంతులై ప్రజాప్రతినిధులుగ ఎన్నుకొనబడి పాలించు శాక్యుల వంశమున (ఇప్పటి నేపాళరాజ్యసమీపమున) బుట్టి, [illegible] పేరొంది) మొదట విదేహనామమున జనకునిచేతను తరువాత ఆర్యేతరు లగు జరాసంధాదులచేతను పాలింపబడిన) ఆర్యానార్యజాతుల విశేష సమ్మేళనముకలిగిన మగధరాజ్యమున పెరిగిన బుద్ధుడే ఈమహాకార్యము ను నిర్వహించుటకు ఎంతయు తగియున్నది.

అప్పటికి శిశునాగవంశీయుడగు బింబిసారుడును ఆతని అనంతర మాతనికుమారుడగు అజాతశత్రువును మగధరాజ్యమునకు రాజులై "రాజగృహ" నగరమునుండి పాలించుచుండిరి. మహాభారతకాలమున మగధరాజధానియగు గిరివ్రజపురము దానియభేద్యమగుకోట బుద్ధునికాలమునకు ప్రాధాన్యముగోల్పోయి శిథిలమైనటుల తోచును.

అప్పటిభారతదేశపు ఆర్యనాగరికతకుముందే ఈదేశమున వేరెయితరజాతులు, వారినాగరికతగూడ, ఉండెను. వారిస్థితి యీక్రింద కొంతగమనింతము. మనదేశమున పూర్వము నీలవర్ణులగు కోలేరియనులు లేక కోలులుఅనబడు ఆదిజనులు, గోధుమవర్ణులగు ద్రావిడజాతి, ఈరెండు జాతులు కొంతవరకు మిశ్రితులైరి. (ఆర్యులు వ్యాపించినకాలది) వీరిలో కొందరు వింధ్యగిరివంటి కొండలలోనికి అప్పటిదండకాటవిమొదలగు భయానకారణ్యములలోనికి మన్యప్రదేశములలోనికి పోయి, స్వతంత్రులుగానే యుండిరి. కొందరార్యపాలన మంగీకరించిరి. ఆదిజనులలో కొందరార్యాధికారమంగీకరింపక, ప్రత్యేకగ్రామముల నేర్పరచుకొని అందునివసించుచుండిరనియు, వారికిఆర్యస్పర్శ తక్కువగానుండెననియు, వారిసంతతివారే యిప్పుడు అస్పృశ్యులనబడు మాల, మాదిగ, పరయ, హోలియ, మహర్, మెహతర్, ఇత్యాదినామములవారనియు, కొందరి అభిప్రాయము. అస్పృశ్యులు బ్రాహ్మణీశూద్రసంకరజాతి పతితజాతియనుటకన్న నిదియే ఎక్కువతృప్తికరముగ కన్పడును. చరిత్రకాలముకు పూర్వమే గాంధారము (అఫ్ఘనిస్థానము) మొదలు కామరూపము (అస్సాము) వరకు ఉత్తరహిందూస్థానమంతయు ఆర్యరాజ్యములు స్థాపింపబడి, అప్పటిసంస్కృత ప్రాకృతముల శౌరసేని, మాగధి, అర్ధమాగధి, సౌరాష్ట్రి, ఇత్యాదులును, అందుండి చివరకు ఇప్పటిహిందీ, బెంగాలీ, అస్సామీసు, ఓఢ్రము, మహారాష్ట్రము, గుజరాతీ సింధీలును,

కలిగినట్లే, దక్షిణదేశపు ఆంధ్రద్రావిడుల ఆంధ్రపాండ్యాదిక నగ రరాజ్యములందలి ద్రావిడభాషకు ఆర్యసంపర్కము క్రమముగా గలిగి, అందును ప్రాంతీయభేదములేర్పడి, చిరకాల ప్రస్తుతపు ఆంధ్రము, అరవము, మళయాళము, కన్నడము, ఇత్యాదులేర్పడినవి. ఆంధ్రభాషాప్రకృతి సంస్కృతప్రాకృతములేయని సాంప్రదాయికు లందురు. కాని ఆంధ్రాదిభాషలు ద్రావిడకుటుంబములోనిది అని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లభిప్రాయపడినారు. అయితే చరిత్రకాలమునకు చాలపూర్వమే ఆంధ్రము ద్రావిడము నుండి విడిపోయి, ఆంధ్రచాళుక్యరాజులపాలనమున ఆర్యభాషలతో ఎక్కువ సంబంధముకలదై, సంస్కృతప్రాకృతముల దత్తపుత్రికగా గనబడునట్లు తోచును. ఇప్పటి ఆంధ్రమునందు చాలవఱకు సర్వనామములు అంకెల పేర్లు నిత్యావసరములపేర్లగు పాలు ఉప్పు తల కాలు కన్ను పిల్ల ఇత్యాదులు ద్రావిడపదములే అయినను, మొత్తముమీద ప్రస్తుతాంధ్రములో నూటికి 70 పైగా సంస్కృతప్రాకృతసంబంధమైనవి. ఇక ఆంధ్రజాతి ఆర్యులే అనికాని, ఆర్యేతరులని కాని, నిర్ణయించుటకష్టము. భాషనుబట్టియే అనార్యద్రావిడులనుటకు వీలులేదు. ఆర్యభాషనుపలుకు బెంగాలీవారు శరీరనిర్మాణమునుబట్టి ద్రవిడమంగోలుజాతిమిశ్రితులని నిర్ణయింపబడినది. మొత్తముమీద ఆంధ్రులు (చాలవఱకునాగకులులు) ఆర్యద్రావిడాదిమిశ్రితులనిచెప్పవచ్చును. ఆంధ్రదేశపు వేంగికళింగ రాజ్యములు ఆర్యద్రావిడరాజ్యములమధ్యనుండి ఉభయసంపర్కముకలిగి యుండెను. ప్రాచీనకాలమున హిందూస్థానమందు హిమాలయప్రాంతమందును గూడ చాలతెగల జనులుండినట్లు, 6 వ శతాబ్దపు అమరసింహుని నిఘంటువులోని "విద్యాధరోఽప్సరోయక్షరక్షోగంధర్వకిన్నరాః । పిశాచో గుహ్యకస్సిద్ధోభూతోమీ దేవయోనయః" అనుశ్లోకము సూచించును. వీరందరు ఆర్యులో కారో తెలియదు. చారిత్రకకాలమున అలెగ్జాం

వివాహముల నిషేధ మధికమయినను అంతకుముందే అనులోమ వివాహములవలనను, కొన్ని తెగలు యితరప్రాంతములకు పోవుటవలనను, ఇతరకారణములవల్లను, వసిష్ఠవ్యాసాది మహాత్ముల కాలమునందే జాతిమిశ్రణము కలిగినట్లు, భారతాదులవల్లనే కనుపడును. ఇట్లు బుద్ధుడు జనించు కాలమునకు ఆర్యద్రావిడాదుల నాగరికత మిశ్రితమగుటయేగాక కొంత వరకు జాతులుగూడ కలసిపోయెను.

గౌతమబుద్ధుని జీవితము.

మహాప్రవక్తయగు గౌతమబుద్ధుడు ఆసియాఖండమంతటను మతధర్మములను భావములను పరిపుష్టిగావించెను. ఆసంగతి తెలుపుట కిప్పుడు మనకథలో మూడుశతాబ్దములు వెనుకకు వెళ్లవలసియున్నది. బాబిలనుచెందు యూదులలో ఈసయ్యా ప్రవచనము ఎఫిససులో పదార్థపరిశోధన జరిగినప్పుడే, భారతదేశమందలి వారణాసీనగరమున శ్రీబుద్ధమహోదయుడు తనశిష్యుల కుపదేశించుచుండెను. ఇట్లు క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దిలో నీయుగపురుషులు పరస్పరసంపర్కము లేకయే "వేర్వేరుదేశములందు" ఒకేసారి అవతరించి బోధించుట ఆశ్చర్యకరము. ఆకాలమందన్ని ప్రాంతములందును నూతనమనోవికాసము ధైర్యము ఆవిర్భవించెను. చీనాలోగూడ నిట్లే జరిగెనని ముందు తెలియగలదు. అన్ని ప్రాంతములందును రాజుల గురువులు నడిపించు జీవహింసాయుతయాగముల సంప్రదాయములనుండి జనులు మేల్కొని, తీవ్రస్వతంత్రజ్ఞానాన్వేషణ నారంభించిరి. 2,000 యేండ్ల బాల్యదశ అంతటితో గతించి, మానవజాతికి యువకత్వ మంకురించెను.

భారతదేశపు ప్రాచీనచరిత్ర ఇప్పటికిని చాల సందిగ్ధముగ నున్నది. క్రీ. పూ. రెండువేలేండ్లప్రాంతముననో మరిప్పుడో, ఆర్యులలో నొకశాఖవారు వాయవ్యదిశ నుండి, హిందూదేశము ప్రవేశించిరి. వీరొకేతరంగముగ వచ్చిరో, లేక వేరువేరు తెగలుగా దండెత్తిరో, తెలియదు; కాని వారిభాష సంప్రదాయను ఉత్తరహిందూదేశ మంతయు, వ్యాపించెను; ఆర్యభాషలో వీరి ప్రత్యేకశాఖయే సంస్కృతము. ఈఆర్యులు హిందూదేశములో బ్రవేశించు నప్పటికి, అచ్చటి సింధు గంగానదీతీరములందు గూడ, ఆర్యులకన్న మహావైభవము కలిగి ఉత్సాహశక్తియందు మాత్ర మార్యులకు తీసిపోవు నీలగోధుమవర్ణులగు వేరొక జనులు వసించుచుండిరి. గ్రీకు ఆర్యులును పారసీకార్యులును ఆయాప్రాంతపు పురాతనజనులతో కలసిపోయిరి; కాని, భారతీయార్యులు హిందూదేశపు ఆదిమజనులలో కలసిపోక, ప్రత్యేకముగ నుండినట్లు కనబడును. భారతదేశపు ప్రాచీనచరిత్ర మనకు గోచరింపమొదలిడునాటికే, భారతీయులు కొన్నితెగలుగా విడిరి; కులభేదములుగూడ ఏర్పడెను. ఈతెగల జనులు పరస్పరభోజనము అంతర్వివాహము చేయనందున, చరిత్రకాలపు ఆరంభమునుండియు వారిలో జాతిభేదము స్థిరమై నిల్చినది. ఇట్టి నిర్బం

ధములు లేక స్వేచ్ఛగా వివాహమాడుచు సంయోగ మొందు యూరపియనులకు, మంగోలియనులకు, భారతీయులతో నీకారణమున ఆచారాదులందు భేదము కలిగినది. భారతజాతిలో నిట్టి నియమములవలన కులభేదములు చాల ఏర్పడియున్నవి.

గౌతమబుద్ధుడనబడిన సిద్ధార్థుడు హిమాలయము దక్షిణప్రాంతమునందలి యొక చిన్న రాజకుమారుడు;† ఆ రాజపుత్రుడు తన 19 వ యేట సమీపబంధు యశోధరను వివాహమాడెను. ఆయన తన కౌమారమున మృగయాదివినోదముల ననుభవించి, తనరాజోద్యానము లందును సుందరారామములందును సస్యసమృద్ధిగల క్షేత్రములందును విహరించుచుండెను. ఇట్లు సుఖకరమైన పరిస్థితులలో జీవితమును గడుపుచుండగా, ఆతనిహృదయమున నొకగొప్ప యసంతృప్తి జనించెను; కార్యశూరుడు కుశాగ్రబుద్ధియు అగు ఆతడాందోళనమున బడెను. తనప్రస్తుతజీవనము యథార్థమైనది కాదని, ఇప్పుడు అమూల్యజీవితమును వ్యర్థముగ గడపుచున్నట్లు, ఆతనికి స్ఫురించెను. నరదేహములు వ్యాధులకు మృత్యువునకు

† సిద్ధార్థుడు నేపాళదేశసమీపపు లుంబినియొద్ద శాక్యకంశీయుడగు శుద్ధోదనునికి మాయాదేవీగర్భమున జనించెను.

లోనగుచుండుట తప్పదని, భౌతికసౌఖ్యములన్నియు తాత్కాలికములు సందిగ్ధములు అసంతృప్తికరములు అని, గౌతముని విశాలహృదయమునకు విదితమయ్యెను. ఆయన ఇట్లు పరితపించుచు, దేశసంచారులగు సన్న్యాసులలో నొకనితో సహవాసము చేసెను. భారతదేశమున నిట్టిసన్న్యాసులనేకులు తిరుగుచు, తమనిత్యజీవనమును అనేక నిబంధనలప్రకారము నడుపుకొనుచు, ఆధ్యాత్మికచర్చలందు ధ్యానతపస్సులందు కాలము వినియోగించుచుండిరి, వారు జీవితమర్మమును తథ్యస్థితిని గ్రహింపయత్నించుచుండురని వాడుక. తానునట్లే చేయవలెనని గౌతముడు దృఢనిశ్చయుడై, అందుకై తదేకధ్యానము చేయుచుండెను. అప్పుడే ఆయనభార్య ప్రసవించి, ప్రథమపుత్రుడు జనించెను; ఈవార్తవిని ఇదియొక నూతనబంధము, దీనిని ఛేదింపవలెను, అని గౌతముడు భావించెను. స్వగ్రామమునకు తిరుగవచ్చునప్పటికి, తాను నూత్నబంధకమని యెంచిన రాజపుత్రజననమునకై జనులందరు మహోత్సవము జేయుచు విందులలోను నృత్యనాట్యములందును మగ్నులైయుండిరి, గౌతము డర్ధరాత్రమున మేల్కాంచి, 'తనభవనము అగ్నిపరీతమయ్యెనని విన్నమనుష్యునివలె' దారుణపరితాపము పొలెరెను. ఇంద్రియసౌఖ్యపూరితము నిరాధారము నిరు

ద్దేశము అగు ఆజీవితపద్ధతిని తత్క్షణమే విడువ నిశ్చయించి, ఆయన వెంటనే లేచి తనభార్య అంతఃపురమునొద్దకు నిశ్శబ్దముగ వెళ్ళి, అచ్చట చిన్న దీపకాంతిని పుష్పాలంకృత శయ్యపై చిన్న శిశువును అంగసములమధ్యనిడికొని సుఖనిద్ర జెందు భార్యను జూచెను; పిదప నిద్రపోవుచున్న మగదా శిశువు నొక్కసారి తనచేత నెత్తుకొని కడసారి కౌగిలింపవలెనని ఆయనకు సహజావేశము కలిగెను. కాని భార్య వెంటనే మేల్కొనునను భయముచే నట్లు చేయక, దృఢహృదయుడై గౌతము డచటినుండి మరలి, రాజమందిరమును పురమును వీడి, భారతీయాకాశపు నిండు వెన్నెలలో బయలుదేరి అశ్వారూఢుడై చనెను; ఆ రాత్రి చాలదూరముపోయి, ఉదయమునకు తనరాజ్యపు సరిహద్దులదాటి, గౌతము డొకనదీసైకతస్థలమున దిగి, తన సుందరకేశములను చేతిఖడ్గముతో ఛేదించి, తన శరీరాభరణముల నన్నిటిని తీసి, వాటిని తన అశ్వమును ఖడ్గమును గూడ అటనుండి స్వగృహమునకు బంపివైచెను. అంతట బయలుదేరి పోవుచు, సిద్ధార్థుడొక జీర్ణవస్త్రధారిని కలుసుకొని, అమూల్యమగు తన దుస్తుల వానికిచ్చి, వాని చిరుగుగుడ్డల ధరించి, లౌకికబాధము విసర్జించి, దక్షిణాభిముఖుడై జ్ఞానాన్వేషణకై బయలుదేరెను. అతడు

వింధ్యపాదములవద్ద కొందరు ఋషులు సన్యాసులుఉన్న ఆశ్రమముచేరెను; అచ్చట తపస్వులగు కొందరుమును లాగిరిగుహాలలోనుండి అవసరమగు ఆహారాదులకై పుర ములోనికి బోయి, అచ్చట తమవద్దకు వచ్చువారికాశువు గా హితబోధచేయుచు, కాలక్షేపము చేయుచుండిరి. గౌతము డాకాలపు తత్వవేదాంతశాస్త్రము లన్నిటినభ్య సించి, అందు ప్రవీణుడాయెను; కాని అందలి సిద్ధాంతము లాయనకుశాగ్రబుద్ధికి తృప్తి కల్గింపలేదు. తీవ్రతపస్సు నిద్రాహారత్యాగము ఆవేదన జ్ఞానశక్తుల నిచ్చునని, భారతీయులు నమ్ముచుందురు. దానిని గౌతముడు స్వయముగా పరీక్షించుటకై అయిదుగురు సహచరులతో నొక వనములోనికిబోయి, అచ్చట నుపవసించుచు, తీవ్ర ముగ ధ్యానించుచుండెను. 'ఆకాశవితానమున వ్రేలాడు మహాఘంటానినాదము'వలె, సిద్ధార్థుని కీర్తి అంతటను వ్యాపించెను. కాని అందుచే యథార్థజ్ఞాన మాయనకు లభింపలేదు. ఒకరోజున ఆసీరసస్థితిలో సిద్ధార్థు డిటు నిటు నడచుచుండి, హఠాత్తుగా నేలపై బడి స్మృతితప్పెను. తనకు తిరుగ జ్ఞప్తికలుగునప్పటికి, ఆశోషణపద్ధతులన్నియు మాయికములు అస్వాభావికములు అసంగతములు అని, అది సత్యమగు జ్ఞానమార్గము కాదని, ఆయనకు వ్యక్త

మయ్యెను; అంతట మామూలు ఆహారము దెమ్మని, ఆ
యన తన ఘోరతపమును శరీరమునకొసగుటను నిలిపి
వేసెను; సహచరులది చూచి విభ్రాంతులైరి. అతఁడు
శరీరముతోనే మనోబలమును వృద్ధిచేసికొనుచు సత్య
జ్ఞానసంపాదన చేయదగునని ఆయన పూర్తిగా గ్రహించె
ను. ఆదేశకాలభావన కీనూతన సిద్ధాంతము విచిత్రముగ
నుండెను. అందుచే సిద్ధార్థునిశిష్యు లాతని త్యజించి, విచా
రముతో కాశికి వెడలిపోయిరి. గౌతముడుమాత్ర మొంటరి
గా సంచరించెను. ఏదైన క్లిష్టసమస్య మనస్సునకు తట్టి
క్రమక్రమముగనే బోధపడుచున్నను, ఆసంగతి అవగాహ
మగుచున్న సంగతి కొంతకాలము తెలియకనే యుండెను;
పూర్తిగా నదిపరిష్కారమైనపుడు, స[illegible]గా భాసించు కాం
తిచే వికసించినట్లుగా సంపూర్ణజ్ఞానోదయము గలిగి,
తటాలున విజయమునొందినట్లగును; గౌతమునకట్లు తట
స్థించెను. అతడొక నదీతీరమున నొక మహావృక్షముక్రింద
భుజింపబోవుచుండ, తన జ్ఞానచక్షువు కాదివ్యదృష్టి హఠా
త్తుగా కలిగెను. జీవితరహస్యమంతయు ఆయనకు స్పష్టము
గా గోచరించినట్లాయెను; అట్లు రాత్రి తీవ్రధ్యానము
చేయుచు బుద్ధుడై, అచ్చటనుండి లేచి, తనకు ప్రత్యక్షమైన
నూతనజ్ఞానము నితరులకు బోధింప నుద్యుక్తుడయ్యెను.

బుద్ధు డచ్చటినుండి కాశికి వెళ్ళి, తన పూర్వశిష్యుల గలుసుకొని, వారి కానూతనవిజ్ఞానము బోధించెను. వారాణసియొద్ద ఒక ఆరామమున వారందరు పర్ణశాల నేర్పరచుకొని, అచ్చటకు జ్ఞానార్థులై వచ్చు జనులందరికి బోధించుచుండిరి. (ఆతోట ఇప్పుడు 'కింగ్స్ డియర్ పార్కు' అనబడుచున్నది.) 'నాకు సంపూర్ణసౌఖ్య మెందుచేత లేదు ?' అని ఆయనకు కౌమారదశయందు కలిగిన ప్రశ్నయే ఆయన బోధలో ప్రారంభవిషయము; ఈ ప్రశ్న ప్రతివానికిని హృదయశోధనకరము. థేల్సు, హిరాక్లిటస్ అను గ్రీకు తత్వజ్ఞులు సృష్టిసమస్యల చర్చించుచో జేసిన విమర్శలు కేవల బాహ్యవినోదకారులు; అందు ఆత్మజ్ఞానము శూన్యము; ఇశ్లే యూదులు అచ్చటి మహాప్రవక్తలుచేసిన నీతిబోధలును ఆత్మవిజ్ఞానము లేనివి; వాటికిని శ్రీబుద్ధమహాశయునిబోధకును చాలభేదముకలదు. భారతీయబోధకుడగు బుద్ధు డాత్మను మరువక, ఆత్మపై తన జ్ఞానమును కేంద్రీకరించి, అహంభావమును నశింపజేయ యత్నించెను. జనుల బాధలన్నియు వారి దురాశాపేక్షలవలననే కలుగుచున్నవనియు, కామలోభాదుల నరుడు జయించువరకు జీవితము బాధామయమై శోకాంతముగనే ఉండుననియు, బుద్ధు డుపదేశించెను.

ఈకామము మూడుపద్ధతులుగా నుండును; ఈ మూడును దోషభూయిష్ఠములే; జిహ్వాచాపల్యము, ధనాశ, ఇంద్రియలోలత్వము, మొదటితరగతివి; రెండవది అహంకృతియుక్తము; వ్యక్తుల అమృతత్వాపేక్ష స్వర్గానందముకొరకు భౌతికాధిపత్యముకొఱకు గలుగు లోభము మొదలగునవి మూడవతరగతిలో చేరును. వివిధరూపము లగు ఈకామగుణము పూర్తిగా జయించిననే, జీవితపు బాధలును ఆశాభంగములును పోవును. అట్లు పూర్తిగా కామము జితమై అహంభావము తొలగినమీదట, ఆత్మకు సహజమగు శాంతి నిశ్రేయసము కలుగును; ఇదియే నిర్వాణము; బుద్ధుని యుపదేశసారమిదే. ఈయుపదేశ మతి సూక్ష్మము, ఆధ్యాత్మిక భావాన్వితము. స్వకీయానుభవముచే నిర్భయముగా యుక్తముగా వస్తువుల విమర్శింపవలెనను గ్రీకుల బోధలవలెను, దైవభీతికలిగి ధర్మకార్యములచేయవలెనను యూదుల సిద్ధాంతమువలెను, అదిసులభగ్రాహ్యము కాకుండెను. ఆయుపదేశము అత్యున్నతము, చాల సూక్ష్మము; గౌతమునిస్వంతశిష్యులకు గూడ సరిగా తెలిసియుండదు. అట్టిస్థితిలో బుద్ధుని ప్రత్యక్షసంబంధము బోధ తొలగినవెంటనే, అది అపార్థముపాలై సారస్యహీనమైపోయెను; అందు, ఆశ్చర్యములేదు. మధ్యమధ్య చిర

కాలము కొకసారి జ్ఞానధర్మములు భూమిపై నొక ప్రత్యేకపురుషునిలో నవతరించి వ్యాపించుననియు బుద్ధుడట్టి యవతారమూర్తియనియు, అప్పటిజనులలో నమ్మికయుండెను. గౌతముడే బుద్ధుడు(బోధిసత్త్వుడు)అని, ఆయనయే చిట్టచివరి బుద్ధుడని, గౌతముని శిష్యులు ప్రకటించిరి. కాని ఆయన తనకట్టి బిరుదును అంగీకరించినట్లు నిదర్శనము లేదు. ఆయన చనిపోగనే, ఆయననుగూర్చి అనేకచిత్రవిచిత్ర గాథలు బయలుదేరెను. మానవహృదయ మెన్నడును నైతికకృషికన్న అద్భుతకథలవైపే అధికముగా నాకర్షింపబడును. అందుచే గౌతమబుద్ధు డత్యద్భుతమూర్తి అయ్యెను.

అందుచే ప్రపంచమునకు యథార్థలాభమే కలిగెను. నిర్వాణమతిసూక్ష్మము అత్యున్నతము అయి జనసామాన్యమున కగోచరమైనను, మానవజాతికి సహజమగు అద్భుతకథాకల్పనముచే గౌతముని సాధుజీవితములోని స్పష్టవిషయములు కప్పబడినను, గౌతమబుద్ధుడు బోధించిన అష్టమార్గములను, జీవితమున కాతడేర్పరచిన ఆర్యపద్ధతిభావములను, జనులు కొంతవరకు గ్రహించిరి. పరిశుద్ధహృదయము మనోవాక్కాయములందు సద్వర్తనము నిరాడంబర నిష్కపటమగు నీతివర్తనము ముఖ్యములని బుద్ధుడుపదే

శించెను. అందుచే ఔదార్యమునకు పరోపకారమునకు అహంభావహీనతకు ప్రాముఖ్యముగలిగెను; మానవుల అంతరాత్మకు త్తేజనముకలిగెను. *

---

* బుద్ధుడు స్వతంత్రమతము స్థాపించుటకు గాక, హిందూమతమం దప్పటికి వ్యాపించిన కొన్ని దురాచారములను తొలగించి, సంస్క[illegible] జేసి, పరిశుద్ధసనాతనధర్మము వ్యాపింపజేయుటకే యత్నించెను. జీవహింసవిడువవలెనని, సత్యాహింసలు ధర్మము భూతదయాప్రధానములని, మానవుని ఇంద్రియనిగ్రహమువలనను యుక్తమగు నైతికజీవితమువలనను లోకహితకరమగు సద్వర్తనమువలనను మార్గము మోక్షములభించునని, అతడుచేసిన ఉపదేశములు హిందూమతములోనివే; కాని అప్పటికి వేదవిహితమను విశ్వాసముచే ఒకమూల జీవహింసాయుతయాగములను కొందరుచేయుచుండ, కర్మసన్యాసమువసగమను బుద్ధితో [illegible] సన్యాసధర్మము నపార్థముగావించి కొందరు ఆత్మనాశనమే చేయుచుండిరి; అందుచే బుద్ధుడు ధర్మమును తిరుగ బోధింపవలసివచ్చెను. అతని ఉపదేశమాహాత్మ్యమును తరువాత భారతీయులు క్రమముగా కొన్నిశతాబ్దములు గ్రహించి, భగవంతుని దశావతారములలో ఆయన నొకనిగా భావించిరి. కపిలమహర్షిస్థాపితమగు సాంఖ్యసిద్ధాంతమే బుద్ధమతమునకు మూలాధారము.

కేవలజ్ఞానముతో తృప్తినొందక, లోకహితకరకర్మ [illegible] చేయవలెనని బుద్ధుడుచేసినబోధనయు హిందూగ్రంథవిహితమే.

"కుర్వన్నేవహికర్మాణి
జిజివిషేచ్ఛతంసమాః" } (ఈ. ఉ. 3-2)

"తస్మాదసక్తస్సతతం కార్యం కర్మసమాచర" (భ. గీ. 3-19)

"కుర్యాద్విద్వాన్ తథాకర్మచికీర్షుర్లోకసంగ్రహం" (భ.గీ. 3-25).

ప్రజాసామాన్యముకొఱకు బుద్ధుడు అప్పటి సామాన్యజనులభాష యగు పాలియను ప్రాకృతమందే బోధించెను.

స్వార్థమునకై చేయుకార్యము అనగా 'కామ్య' కర్మ విడుచుటయే నిజమగు సన్యాసమనియు, ఫలాపేక్షవిడుచుటే త్యాగమనియు గీతలో వ్యక్తముచేయబడినది. "కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్యాసం కవయోవిదుః, సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుఃత్యాగం మనీషిణః." (భ. గీ. అ. 18. శ్లో-2) కాని చాలమంది హిందువులాభావమును గ్రహింపక, జ్ఞానమును స్వీయ మోక్షము నే వాంఛనీయములని భావించుసంగతి నిజము.

సర్వభూతసమత్వము ఆత్మజ్ఞానము ఇంద్రియనిగ్రహము అను రెండును మోక్షమునకవసరము లను బుద్ధునిసిద్ధాంతము వేదములందును గీతలందును నిరూపింపబడెను. "యస్తుసర్వాణిభూతాని ఆత్మన్యేవానుపశ్యతి, సర్వభూతేషు చాత్మానం తతోనవిజుగుప్సతే (ఈ. శా. ఉ 1-6)

"ఆత్మావా అరేద్రష్టవ్య శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిది ధ్యాసితవ్యః" (బృ. ఉ. 4)

"ఏషోఽణు రాత్మా చేతసావేదితవ్యః.........(ముం. ఉ. 3-1-9)

"ఉత్తిష్ఠతజాగ్రత...క్షురస్యధారానిశితా దురత్యయా...... (క. ఉ. 1-3-13)

విజ్ఞానసారథిర్యస్తుమనః ప్రగ్రహవాన్నరః । సోఽధ్వనః పరమాప్నోతి తద్విష్ణోఃపరమంపదం (క. ఉ. 3-9)

"నహిజ్ఞానేన సదృశంపవిత్రమిహవిద్యతే" (భ. గీ. 4-38)

"ఉద్ధరే దాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్......" (భ. గీ. 6-5)

"కామఏషక్రోధఏష......" (భ. గీ. 3-37)

"జహిశత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదం" (భ. గీ. 3-43)

"తాంయోగమితిమన్యంతే స్థిరామింద్రియధారణాం" (క. ఉ. 6-11)

"ఇంద్రియస్యేంద్రియ......" (భ. గీ. 3-34)

"అహంకారం బలందర్పం......" (భ. గీ. 16-18-19)

భగవద్గీతలో యుక్తాహారమునుండ విధింపబడినది. అట్టి సాత్త్వికాహారము "ఆయుస్సత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతి వివర్ధనాః రస్యాఃస్నిగ్ధా స్థిరాహృద్యా ఆహారాస్సాత్త్వికప్రియాః" అని వివరింపబడినది. (భ. గీ. 17-7)

అప్పుడప్పుడు అవతారములు కలుగుచుండునను హిందూమతస్థుల భావము "యదాయదాహిధర్మస్య......ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామియుగేయుగే." (భ. గీ. 4-7,8) అను సుప్రసిద్ధగీతాశ్లోకములందు వ్యక్తముచేయబడినది.

మనభారతదేశమందు అప్పటికిని యీనాటికిని శరీరమునకు శోషణముచే యోగసమాధిని మోక్షమును సంపాదింపవచ్చునను దురభిప్రాయమున్న సంగతి, అట్టిభావము మనసంఘమునకు హానికరముగుచున్నది, సత్యమే. కాని బుద్ధుడనుగ్రహించిన సిద్ధాంతము సనాతనహిందూమతమునందే లేదనుటకు వీలులేదు. నరులు విషయలోలురు కారాదను, కాని శరీరమనస్సుల కృశింపజేయనుండదని, ఆత్మజ్ఞానానుసారముగు సన్యాసము అనగా కర్మత్యాగము కాక ఫలేచ్ఛాత్యాగమనియు గీతాదులందు చాల చోట్ల స్పష్టముచేయబడినది.

"నాత్యశ్నతస్తు యోగోస్తి నచైకాంత మనశ్నతః, నచాతిస్వప్న శీలస్య జాగ్రతో నైవచార్జున" (భ. గీ.6-16)
యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు, యుక్తస్వప్నావ బోధస్య యోగోభవతి దుఃఖహా. (భ గీ. 6-17)
"కర్మయన్తశ్శరీరస్థంభూతగ్రామమచేతసః, మాంచైవాన్తశ్శరీర స్థంతాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్" (భ. గీ. 17-6)

అశోకచక్రవర్తి.

ఆత్మవశీకరణమే మానవునికి నిశ్శ్రేయససాధనమను గౌతముని ఉదారగంభీరోపదేశములాయనతరువాత కొన్ని తరములవరకు లోకమునంతగా వ్యాపింపలేదు. ఆతడు లోకోత్తరుడగు నొకమహారాజుహృదయము నాయుప్రభావము లాకర్షించెను. అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి భారతదేశమువరకువచ్చి, సింధునదీతీరమున పోరసు రాజుతో యుద్ధము జేసియుండెనుగదా! ఆరోజులలో మౌర్యవంశీయుడగు చంద్రగుప్తుడను యువకుడు అలెగ్జాండరుసముఖముకువచ్చి, హిందూస్థానమునంతను జయింపుమని అలెగ్జాండరుకు సూచించెనని గ్రీకుచారిత్రకులు వ్రాసిరి. కాని మాసిడోనియనులు తమకు నూతనమగు నాప్రదేశమునకు పోవనిరాకరించినందున, అలెగ్జాండరా యత్నముచేయలేదు. తరువాత క్రీ. పూ. 321 లో, చంద్రగుప్తుడు స్వయముగా యవనసహాయములేకనే కొందరు కొండజాతివారితో తన యభిలాషను సిద్ధింపజేసికొని, ఉత్తర భారతదేశమందొక సామ్రాజ్యమును స్థాపించెను. తరువాత క్రీ. పూ. 303లో చంద్రగుప్తుడు పంజాబుపాలకుడగు సెల్యూకసు రాజుపై దండయాత్రసలిపి, అతనినోడించి, భారత

దేశమున యవనాధికారము రూపుమాపెను. చంద్రగుప్తుని పుత్రుడు తండ్రిస్థాపించిన మౌర్యసామ్రాజ్యమును విస్తరింపజేసెను. చంద్రగుప్తుని పౌత్రుడగు అశోకచక్రవర్తి క్రీ. పూ. 264 లో రాజ్యాధిపతియై ఇప్పటిఆఫ్ఘనిస్థానము మొదలు మద్రాసురాష్ట్రమువరకున్న తనసామ్రాజ్యము పాలించుచుండెను. సంప్రదాయప్రకార మతడుసామ్రాజ్యము విస్తరింపజేసి, భారతదేశమంతనుజయించి, ఏకచ్ఛత్రాధిపతి కాదలచెను. అందుకై మద్రాసురాష్ట్రపు ఈశాన్యమున నున్న కళింగప్రాంతమును 255వ యేట ముట్టడించి అందుపూర్తిగ జయమునొందెను. కాని అంగు యుద్ధముల భయానకస్థితులు ఈతిబాధలు ఆయన స్వయముగాగమనించి, లోకమందలి యితరరాజులవలెగాక నీమహానుభావుడు ప్రజలబాధలు సహింపక, అప్పటినుండి సమరసంపర్కము లేకుండ జేసికొనెను; తరువాత శాంతివ్యాపకములగు బౌద్ధమతసిద్ధాంతముల నవలంబించి, అశోకుడు ఇకముందు ధార్మికవిజయమే యథార్థజయమని స్పష్టపరచెను. లోకోత్తరచక్రవర్తియగు అశోకుని 28 పండ్ల శాంతిసుఖప్రదమగు పరిపాలనమువంటిది క్లేశయుతమగు ఈ మానవచరిత్రమందిం కెచ్చటను లేదు. అశోకుడు భారతీయుల నీటివసతికై అనేక వాపీకూపతటాకముల త్రవ్విం

చెను; మార్గములవెంట ఛాయావృక్షముల నాటించెను; ప్రజాసౌఖ్యమునకై దేశమంతట వైద్యశాలలను, ఆరామములను, ఓషధులతోటలనుగూడ నెలకొల్పెను; మాయు ఆదిమజనులను పరాధీనజాతులను రక్షించుటకై, ప్రత్యేకమంత్రిక్రింద రాజ్యాంగశాఖ నేర్పరచెను; స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికై చాలసదుపాయములఁ జేసెను; బౌద్ధగురువులకును మతస్థులకును అనేక దానధర్మములఁ జేయుటయేగాక, బౌద్ధధర్మపువాఙ్మయమును సరిగా గ్రహించి విమర్శించుటకు సమర్థులగు శ్రమణకుల నియమించెను; భారతీయమత ప్రవర్తకులలో ముఖ్యుడగు బుద్ధుని అనంతరము, ఆయన చేసిన పరిశుద్ధబుద్ధసిద్ధాంతములలోనికి తరువాత ప్రవేశించిన అనేకమూఢ విశ్వాసములను గూఢాచారములను తొలగించుటకై తగుయత్నముల జేసెను. ఇంతేకాక కాశ్మీరమును పర్షియాను సింహళమును మిశ్రదేశపు అలెగ్జాండ్రియానుకూడ అశోకుడు శుద్ధబౌద్ధధర్మబోధకై ప్రచారకులనంపెను. కాని ప్రపంచరాజు లందరిలో నత్యుత్తముడగు అశోకుని యుదారాశయముల నాయన యనంతరము అమలుజరుపగలవారు, తగుసంస్థలు, లేకపోయెను. ఆయన పోయిన శతాబ్దముననే, ఆయనపాలనలో నేర్పరచిన ఘనకార్యములు నామావశేషమై, భారతదేశమున కలహము

విస్తరించి, ప్రజలు దుస్థితిపాలుగాజొచ్చిరి. హిందూసంఘ మందు బ్రాహ్మణుల కుత్తమస్థానము ప్రత్యేకాధికారము ఉండెను; వారు మతబోధకులు. సాంఘికలోపములబౌద్ధులుబహిరంగముగ వెలిబుచ్చుచుండిరి; ఆబౌద్ధుల బోధలును మొదటినుండియు వారువ్యతిరేకులై క్రమముగా బౌద్ధుల పలుకుబడిని బలమును క్షీణింపజేసిరి. పురాణదేవతా పూజలును, అసంఖ్యాకములగు జాతికులముల పద్ధతియు, హైందవులలో తిరుగవ్యాపించెను; పూర్వముకన్న కులాచారనిబంధనలింకను తీవ్రములై, క్లిష్టములయ్యెను. చాల శతాబ్దములవరకు హిందూబౌద్ధమతము లొకదానిప్రక్క నొకటి వృద్ధిజెందుచుండెను; కాని చివరకు బౌద్ధమతము భారతదేశమున క్షీణించెను. ఆస్థానమున బ్రాహ్మణప్రాబల్యముగల హిందూమతమే చాల అంతర్విభాగములతో దేశమంతటను వ్యాపించెను. హిందూదేశముకు బయట వర్ణవ్యవస్థలేని దేశములందు మాత్రము, బౌద్ధమతము క్రమముగావ్యాపించెను. ఇప్పటికిని, చీనా, సయాం, బర్మా, జపానుదేశములందు బౌద్ధమతమే ముఖ్యమతము.*

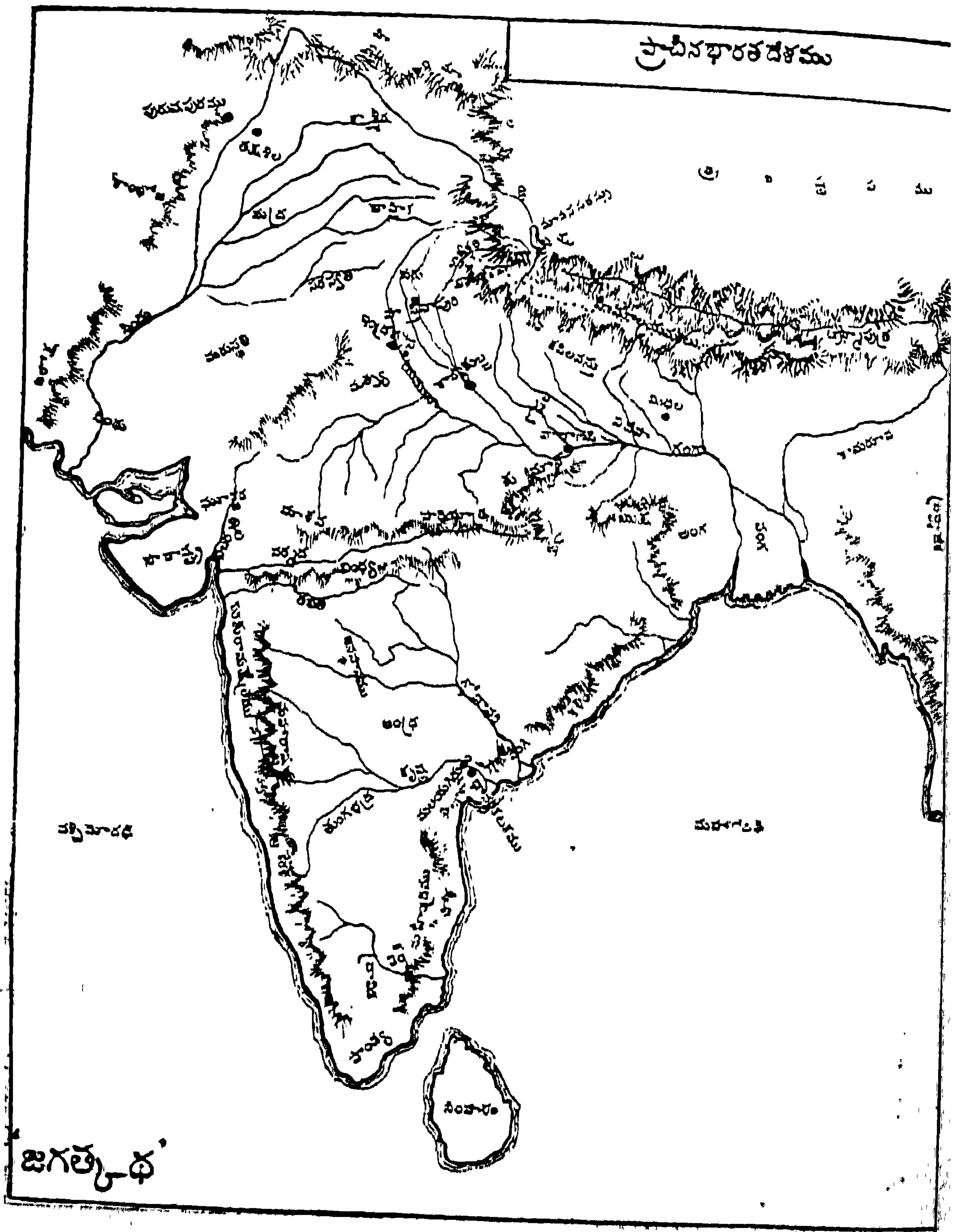
---

* మౌర్యరాజ్యస్థాపకుడగు చంద్రగుప్తుడు మహావీరుడై ఆర్యావర్తనమునంతను స్వతంత్రముగ జయించుటయేగాక, రాజ్యతంత్రమునం తను చాలసమర్థుడై నడపెను. చాణక్యుడితని ముఖ్యమంత్రియని, అతడే

అర్థనీతిగ్రంథమును రచించెనని, సుప్రసిద్ధవైయాకరణిఅగు కాత్యాయనుడును సుమారాకాలపువాడే అని, ప్రతీతి. చంద్రగుప్తుని కాలమున నార్యావర్తమేకసామ్రాజ్యమయ్యెను; అతని పరిపాలనము చాల చక్కగ నుండెను; అప్పుడు మన భారతదేశమున్నత దశలోనుండి నాగరకమై సుభిక్షమై యుండెనని, ప్రజలు చాలసుఖులై యుండిరని, ఆతని ఆస్థానపుగ్రీకురాయబారియగు మెగాస్తనీసు వ్రాసియుంచినాడు; ఆమగధసామ్రాజ్యపు రాజధానియగు పాటలీపుత్రము (ప్రస్తుతపుపాట్నా) మహానగరమై సర్వసంపత్సమృద్ధమై యుండెను. రాజ్యాంగపువివిధశాఖలు సమర్థతతో నడుపబడుచు ప్రశంసనీయముగా నిర్వర్తింపబడుచుండెను. ఆతనిపౌత్రుడగు అశోకుడు తండ్రిపాలనమందే తాను గాంధారము పంజాబుప్రాంతము జయించి, తక్షశిలానగరమున రాజప్రతినిధిగానుండి, విశేషానుభవము సంపాదించి, తరువాత చక్రవర్తి యయ్యెను. అతడు దండయాత్ర చేసి జయించిన కళింగదేశమిప్పటి ఒఢ్రదేశపుదక్షిణభాగమును ఆంధ్రదేశపు ఉత్తరభాగమును సరిపోవును. అశోకచక్రవర్తి హృదయపరివర్తనము, ఆతనియొక్క సర్వోత్తమపాలకుడై బౌద్ధమతమును దేశాంతరములందుగూడ వ్యాప్తింపజేసి ప్రపంచమునకు మహోపకారియగుటయు, మన చరిత్రమునకే సుందర యాత్రసంవర్భముననే కలుగుటను గమనింపదగును.

అశోకునికాలమున భారతీయులు సిరియా చీనా మొదలగు దూరదేశములందుగూడ బౌద్ధమతమునే గాక, అభివృద్ధమైన భారతీయ తత్వవిజ్ఞానశాస్త్రము మనవాఙ్మయమును శిల్పకళలనుగూడ, ఆయా దేశములందువ్యాపింపజేసిరి. అశోకుని వంశీయులు అంత సమర్థులు కానందున, మౌర్యసామ్రాజ్యము క్షీణించి, ఆవంశీయులు మగధరాజ్యమును కొన్నిప్రాంతీయరాజ్యములను మాత్రము పాలించుచుండిరి. క్రీ. పూ. 185 లో రాజసేనానియగు పుష్యమిత్రుడు మగధాధిపత్యము వహించి

శము స్థాపించెను. (క్రీ. పూ. 73 లో ఖారవేలునిక్రింద కళింగరాజ్యము సురల స్వతంత్రమై బలీయమయ్యెను.) 75 లో కాణ్వబ్రాహ్మణుడగు వసుదేవుడు (శుంగరాజమంత్రి) రాజయ్యెను. ఈకాణ్వవంశపువారి క్రింద మగధరాజ్యము క్రీ. పూ. 28 వరకుండి, అంతట ఆంధ్రరాజుల హస్తగతమయ్యెను. అశోకునికాలమందు సామంతపాలకులై యుండిన ఆంధ్రరాజులాతని యనంతరమే స్వతంత్రులైరి. (అప్పటిరాజు శ్రీముఖుడు.) తరువాత రాజగు కృష్ణుడాంధ్రరాజ్యమును మహారాష్ట్రదేశమునకుగూడ వ్యాపింపజేసెను. శాతకర్ణి అను ఆనువంశికబిరుదమువహించిన ఈ ఆంధ్రరాజులు క్రీ. పూ. 27 ఆప్రాంతమున కాణ్వరాజునోడించి, మగధరాజ్యమునుగూడ ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున జేర్చిరి. వీరిలో ముఖ్యుడగు శాలివాహనుడు (క్రీ. త. 78) నూతనశకకర్త యై వాఙ్మయ ప్రోత్సాహకుడయ్యెనని ప్రతీతి. ఆసామ్రాజ్యమున ప్రాకృతభాషికములగు ఉత్తరపశ్చిమరాజ్యములు ప్రాధాన్యమువహించినందున, ఆతడా ప్రాకృతవాఙ్మయము వృద్ధినొందించినటుల కనబడును. అసలు ద్రావిడ భాషాకుటుంబములోనిదగు మన ఆంధ్రభాష ఆ కాలమునుండియు సంస్కృతప్రాకృతపదభరితమై కొంతసంస్కృతిసంప్రదాయ మవలంబించి, సంస్కృతమును తనమాతృభాషగా గనునించుకొనజొచ్చెనని తోచును. ఆసామ్రాజ్యము నాటికి తెలుగులో ప్రత్యేకవాఙ్మయమేర్పడిన నిదర్శనములు లేవు. క్రీ. త. రెండవశతాబ్దపు మొదటినుండిపాలించిన ఆంధ్రచక్రవర్తియగు గౌతమీపుత్రశాతకర్ణి విదేశీయులగు 'క్షహరాతు' లరాజవంశమును 119 ప్రాంతమున నిర్మూలమొనర్చి, ఘూర్జర మాళవ కొంకణదేశములగూడ జయించెను. ఈతనికుమారుడగు పులుమాయియు యజ్ఞశ్రీయు తరువాత ఆంధ్రచక్రవర్తులలో ముఖ్యులు. క్రీ. త. 225 ఆ ప్రాంతమున ఈఆంధ్రసామ్రాజ్యము క్షీణించి, అంతమొందెను. ఈఆంధ్రరాజులందరు మొదట శివపూజకులై సనాతనులుగనే యుండినను,

ప్రాచీనభారతదేశము
త్రి వి ష్ట ప ము
పురుషపురము
తక్షశిల
సరస్వతి
కపిలవస్తు
మిథిల
బ్రహ్మపుత్ర
కామరూప
అంగ
వంగ
అంధ్ర
కృష్ణ
తుంగభద్ర
పాండ్య
సింహళం
పశ్చిమోదధి
జగత్కథ

బౌద్ధమతసంస్థలకు తమరాజ్యమంతటను చాలగా ధర్మములుచేసి, ఆదు తమును చాలప్రోత్సహించిరి. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము ఛిన్నమైన అప్పటి ఆంధ్రదేశీయుల నేకులు, బౌద్ధమతస్థులైరి. ఆ కాలాంధ్రసామ్రాజ్య రాజధాని యగు ధాన్యకటకము (బెజవాడకు 17 మైళ్లదూరమందలి) ధరణికోట యని కొందరు, అమరావతియని కొందరు, బెజవాడయే యని కొందరును చెప్పుదురు. మచిలీపట్నము (బందరు) కళింగపట్నము (కోరంగి) మొదలగు అప్పటి గొప్పనౌకాస్థానములనుండి [illegible], భరుకచ్ఛ (బ్రోచి) పురాదులనుండి పశ్చిమభాగదేశములయందును, తామ్రపర్ణీనగరములనుండి అరబ్బారును, తామ్రలిప్త్యాదులనుండి వంగదేశమును, సింహళ శ్యామ (సయాం) బ్రహ్మదేశము (బర్మా) లతోను బాలి సుమిత్రా యవద్వీపము (జావా) లతోను తూర్పుఆఫ్రికాతోను చీనసముద్ర వ్యాపారముచేసినట్లును, ఆప్రాంతములందును బౌద్ధమతము చీనమువరకు వ్యాపించినట్లును, కనుబడును. అప్పుడు మనభాగదేశములు నౌకానిర్మాణమునందును, మహాసముద్రములపై వెళ్ళి కోస్తావ్యాపారము చేయుటలోను, విదేశముల కొత్తక్షేత్రములగు అనేకవస్తువుల నిర్మాణములోను, చాలప్రజ్ఞావంతులైయుండిరి. అప్పుడు మన ఆంధ్రశిల్పులు నిర్మితములైన అత్యద్భుతశిల్పకళగలస్తూపమైన బౌద్ధమందిరములలో ముఖ్యభాగములు లండను మదరాసు మ్యూజియములకు చేర్చబడినవి. ఇప్పుడు మిగిలియున్న అమరావతీ శిథిలశేషములు అప్పటి ఆంధ్రశిల్పకళానైపుణ్యమును తెల్పును. జైనమతముకూడ కొంతవరకిందు వ్యాపించినసూచనలు కలవు. మనదేశపు ఇతరప్రాంతములవలె ఆంధ్రరాష్ట్రమునుండియు బౌద్ధజైనమతములు క్రమముగా తొలగిపోయినను, శాంతిగాంభీర్యమూర్తులగు బౌద్ధజైనశిలాప్రతిమ లిప్పటికిని పూర్వపుబౌద్ధమతవ్యాప్తికి నిదర్శకముగ ఆంధ్రదేశమందనేకస్థలములందు మిగిలియున్నవి.

అశోకుని యనంతరమిట్లే వాయవ్యప్రాంతపు రాష్ట్రములుగూడ స్వతంత్రములయ్యెను. అలెగ్జాండరు సేనానులనుండి చంద్రగుప్తునిచే శ్రమతో జయింపబడి అశోకునిచేగూడ శ్రద్ధాదరములతో పాలింపబడిన పంజాబుగాంధారాదిరాష్ట్రములు మరల పరదేశీయులగు 'ఇండోసిథియను'లను కుషానువంశీయులగు మిళిందాదిరాజుల పాలనమునబడెను. ఇంతలో 'యూచీ'లను పంచారిజాతిచే నొత్తిడిచేయబడిన 'శకు'లను తెగవారు, మధ్యఆసియానుండి వాయవ్యమూల నీప్రాంతముల జొచ్చి, పంజాబులోని తక్షశిలయొద్దను, యమునాతీరపు మధురలోను, మాళవమందును, చిన్నరాజ్యముల స్థాపించిరి. వారు పారసీకపు పార్థియనుల సామంతులని తెలియుటకు, క్షాత్రపులను నామమువహించినను, త్వరలోనే స్వతంత్రభారతీయరాజులుగ ఏర్పడిరి. వీరిలో ముఖ్యుడగు కనిష్కుడు కొందరి అభిప్రాయప్రకారం క్రీ. త 75, మరికొందరి ప్రకారం క్రీ. త. 120 ఆప్రాంతమున, పురుషపురము (పెషావరు)ను రాజధానిగా జేసికొని, ఆపశ్చిమరాష్ట్రము బాలించుటయేగాక, కాశ్మీరమును జయించి, మాళవపాంచాలాదిదేశములపైనగూడ కొంత అధికారము కలిగియుండి, చీనావారి తుర్కీస్థానమున చాలభాగముగూడ జయించెను; ఈకుషానీయుని కాలమున భారతదేశీయులు రోమకసామ్రాజ్యముతోను చీనాసామ్రాజ్యముతోను వ్యాపారసంస్కృతులందు విశేషసంపర్కము కలిగియుండిరి. భారతీయకళలను విజ్ఞానమును అశోకుని కాలమందువలె వీరితరదేశములకు వ్యాపింపజేసిరి. తక్షశిలావిశ్వవిద్యాలయ మతనిపోషణలో నింకను వృద్ధినొందెను. చరకుడు మొదలగు ప్రసిద్ధవైద్యులు బౌద్ధపండితుడగు అశ్వఘోషుడు మొదలగు వారిద్వారా పాటలీపుత్రమునుండి వివిధవిద్యలు పాలీసంస్కృతవాఙ్మయములు వృద్ధిగావింపబడెను. కనిష్కుడు బౌద్ధమతవ్యాప్తికి చాలప్రోత్సాహమిచ్చి, తానును బౌద్ధమతమవలంబించెను. బౌద్ధమఠము లనేకములగట్టించి,

వాటిపోషణకై చాల ఆస్తినిచ్చెను. సుప్రసిద్ధములగు గాంధారశిల్పశిలా చిత్రములు, అప్పటి దివ్యభవనములును, ఆతని శిల్పకళాభిమానమును స్పష్టపరచుచున్నవి. కాని క్రీ. శ. 160 ఆప్రాంతమున నాతడు కాలము చేయగా, ఆతనివంశీయులు సమర్థులు కాకపోవుటచే సామ్రాజ్యము తని యనంతరము క్షీణించిపోయెను. క్రీ. శ. రెండుమూడవ శతాబ్దము లందు యూరపుఆసియాల క్షోభపెట్టిన శకహూణులు [illegible] హిందూదేశమునుగూడ కొంతపీడించి యుండవచ్చును. 3 వ శతాబ్దిలో నిచ్చట స్థిరరాజ్యములుండినటుల లేదు. ఆంధ్రరాజులనుండి స్వాతంత్ర్యము నొంది మగధరాజ్యము నాలుగవశతాబ్దమున చంద్రగుప్తుడను గుప్తవంశపురాజు (308) క్రింద మరల నుచ్ఛదశకువచ్చెను. ఈతని కుమారుడగు సముద్రగుప్తుడు అలెగ్జాండరు, నెపోలియనులవలె చక్రవర్తి యయ్యెను. బాల్యముననే వసుబంధుడను బౌద్ధవిద్వాంసునియొద్ద శాస్త్రములను విద్యలనభ్యసించి, రాజుకాగానే (సుమారు 331) ఆతడు తన రాజ్యము ను సర్వవిధముల వృద్ధిజేసెను. సంస్కృతకవులలో అగ్రగణ్యుడగు కాళిదాసు డీతని యాస్థానపండితుడే. సముద్రగుప్తుని భారతదేశదిగ్విజయమునకు కొన్ని యాధారములు కలవు. ముందుగా గంగాయమునాంతరప్రాంతభా గముల నతడు దృఢపరచుకొని, అంతట దక్షిణకోసలరాజ్యమును పశ్చిమ వంగమును జయించి, మహానదీతీరమున కళింగాధిపతియగు మహేంద్రు నోడించి, అతనిరాజధానియగు పిష్టపురము (ఇప్పటిపిఠాపురము)ను పట్టుకొనెను. అంత నాతడు వేంగి (ఇప్పటి ఏలూరుసమీపమున) గల కంచిరాజగు విష్ణుగోపునుజయించి, అటనుండిమరలి పశ్చిమఘాట్లను మహారాష్ట్రమును వశముజేసుకొని, 380 ప్రాంతమున పాటలీపుత్ర ము జేరెను. ఈరాజ్యపు పడమటిపొద్దగు యమునకావల చిరకాలము నుండియుండిన అనేక స్వతంత్రప్రజాతంత్ర రాజ్యములుమాత్రము ప్రజాస్వామికములుగనే నిల్చెను. ఈచక్రవర్తి అశోకునివలె ఇతరరాజు

లతో రాయబారముల నేర్పరచుకొనెను; సంగీతసాహిత్యాదుల వృద్ధి నొందించెను. (గుప్తరాజులకాలమున చీనా టిబెత్తు దేశములకు సంస్కృతపండితులువ్యాపించి ఆదేశముల వాఙ్మయముల వృద్ధిజేసిరి. వాటిమూల సంస్కృతగ్రంథము లిప్పు డెక్కడను లేవు; కాని యీతర్జుమాలు కొన్ని అచ్చట ఇప్పటికిని గలవు. సముద్రముసైగూడ పరమార్థాది మహాపండితులు కొందరు శిల్పకళాప్రవీణులు కొందరు చీనాకు ఇతరప్రాంతములకు వెళ్లిరి. ఆకాలమందే బ్రహ్మ (బర్మా) కాంభోజ (కాంబోడియా) శ్యామ (సయాం) దేశములకు బాలి, బోర్నియో, ఫిలిప్పైను సువర్ణద్వీప (సుమిత్రా) యవద్వీప (జావా) సింహళాదులకు, భారతీయనాగరికత వ్యాపించి, అచ్చటిమనోవికాసమునకు సంస్కృతికి చాలయుత్తేజన మిచ్చెను. 5, 6, 7, శతాబ్దులందే బౌద్ధమతము ఆకళావిజ్ఞానములును చీనా నుండి కొరియాకు జపానుకుకూడ వ్యాపింపజేయబడెను. అప్పటిభారతీయుల కోస్తావ్యాపారమధికముగ నుండెను. 375 ప్రాంతమున, సముద్రగుప్తుని కుమారుడగు రెండవచంద్రగుప్తుడు రాజై ఆసామ్రాజ్యమును, మాళవఘూర్జర దేశముల సముద్రతీరమువరకును విస్తరింపజేసి, విక్రమాదిత్యబిరుదము వహించెను. పాశ్చాత్యదేశములతోను ఇతరప్రాంతములతోను, గుప్తసామ్రాజ్యమునకు విశేషవ్యాపారాభివృద్ధికలిగెను; పశ్చిమప్రాంతపు శకవంశమునశించి, ఆరాజ్యమును గుప్తసామ్రాజ్యమున జేరెను. చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుడు 413 లో చనిపోగా, ఆతని కుమారుడగు 1 వ కుమారగుప్తుడు, తరువాత స్కంధగుప్తుడు, ఆతనియనంతరము 2వ కుమారగుప్తుడు, మొదలగు గుప్తవంశీయులాసామ్రాజ్యమును 6 వ శతాబ్దమువరకు పాలించిరి. ఈగుప్తసామ్రాజ్యమున ఆర్థికసంపత్తి, వాఙ్మయము, విజ్ఞానము, శిల్పకళలుగూడ, భారతదేశమున చాలవృద్ధి నొందెను.

సంస్కృతమహాకవులలో భాసుడప్పటికి కొంచెము పూర్వుడై యుండును. ఇప్పటిరూపుతో రామాయణమహాభారతములును ముఖ్యమైన స్మృతిగ్రంథములును అప్పటికే యేర్పడియుండును, కాని మూడవశతాబ్దపు హరిసేనుడు, కవిసార్వభౌముడగు (4, 5, శతాబ్దములు) కాళిదాసు మొదలగువారును, ఆర్యభటవరాహమిహిరాదిజ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులును ఈగుప్తకాలపువారే. మన సంస్కృతపురాణవాఙ్మయముగూడ నీకాలముననే ఉత్పన్నమైయుండును. ఈగుప్తులు నలందబౌద్ధవిశ్వవిద్యాలయమునకు ఇతరబౌద్ధసంస్థలకు సహాయమొనర్చిరి; కాని, వీరు చాలవరకు హిందూసనాతనమతస్థులగుటచే, హిందూదేవాలయములు గట్టించి, సంస్కృతవిద్యను విశేషముగ పోషించిరి. బౌద్ధులుసనాతనహిందువులు ఇంకను మిత్రులుగనేయుండిరి. పరస్పరము గుణముల మార్చుకొనుచుండిరి. దక్కనులోని అజంతాగుహాలలోను, బొంబాయిదగ్గర 'ఎలె ఫెంటా' దీవిలోను, సాంచి ఎల్లోరా కార్లె మొదలగు ప్రాంతములందును, ఇప్పటికి నిల్చియున్న మహాస్థూపములు, చైత్యములు, విహారములు, మనమునకు గలి శిథిలములును, అప్పటి అద్భుతశిల్పకళావైశిష్ట్యమును హిందూబౌద్ధమతవిరోధము లేకప్రాంతమందే నెలకొల్పబడుచుండినసంగతిని వ్యక్తీకరించును.

మనదేశమున బౌద్ధమతము క్షీణించుటకు కొద్దిమంది అగు బ్రాహ్మణులప్రభావమే కాక యితరకారణములు నుండెను. అవి గుప్తసామ్రాజ్యమునాటికే కొంచెముగా అంకురించెను. కనిష్కుని కాలముననే బుద్ధుని దేవునిగ భావించి, బుద్ధుని మూలసిద్ధాంతములకు భిన్నముగ బుద్ధవిగ్రహముల బూజింపనారంభించిరి. బౌద్ధులచైత్యవిహారములందును విశేషైశ్వర్యము ఆస్తి యేర్పడి, క్రమముగా బౌద్ధసన్యాసులలో అలసత విషయలోలత్వము అధికమయ్యెను; బుద్ధునిపరిశుద్ధబోధలు మరుగుపడెను. ఆయనచెప్పిన భూతదయకు అహింసాసిద్ధాంతమునకు విపరీతార్థముల గల్పించిరి; చీమలను దోమలను చంపకుండుట ప్రధానముగ

నెంచిరి, గాని తోటిమానవుల క్షేమమునుగాపాడి సంఘాభివృద్ధికి పాటుబడుట శ్రమణకసన్యాసులయొక్కయు మతాభిమానులయొక్కయు ముఖ్యధర్మమను సిద్ధాంతమును మరచిరి. బౌద్ధమతము భారతదేశమున క్రమముగా తన వ్యక్తిత్వమును గోల్పోయెను. బౌద్ధులలో దురాచారములు వ్యాపించియున్నసమయమందే, పూర్వమీమాంసాచార్యుడగు కుమారిలభట్టుడు శ్రీశంకరాచార్యులవారు, తరువాత 11 వ శతాబ్దమున రామానుజాచార్యులవారు, హిందూమత పునరుద్ధారణ చేసిరి. ఆర్యహిందువుల భారతరామాయణాదులు దేశభాషలలోని కనువదింపబడెను. ద్రావిడులభావముల కనుకూలముగను వారి కాకర్షకముగను ఉండునట్లు, ప్రాచీనార్యమతమున తగుమార్పులుకలిగి, పౌరాణికహిందూమత మేర్పడెను. బౌద్ధమతాచారములం దప్పటికు ప్రబలముగనున్న లోపములబట్టి, బౌద్ధమతమును హిందూప్రచారకులు ఖండించిరి. ఆస్థితిలో తరువాత మహమ్మదీయులువచ్చి, తమకు కేవలవ్యతిరేకసిద్ధాంతములుగల బౌద్ధులహింసించి రూపుమాపిరి, వారిమతముల నిర్మూలించిరి.

గుప్త చక్రవర్తుల తరువాత, మిహిరకులుని ఆధిపత్యమున హూణులు భారతదేశము ప్రవేశించి, చాలక్రూరకార్యములు చేసిరి; మాలవరాజగు యశోధర్ముడు మొదలగువారిక్రింద హిందూసేనలు కలసి, 528 ప్రాంతమున నతని నోడించిరి; తరువాతనైన హూణులబాధ వెంటనే పూర్తిగా వదలలేదు. కాని 7 వ శతాబ్దమున స్థాణ్వీశ్వర (కురుక్షేత్ర) పురఅధిపతియగు హర్షవర్ధనుడు (606-648) కాన్యకుబ్జపురము (కనోజ్) రాజధానిగా నుంచుకొని, ఆర్యావర్తమంతయు జయించి, పాలించెను. ఈయన పాలనసమయమందు భారతయాత్రజేసి గ్రంథమువ్రాసిన హుయనుత్సాంగువల్లను, ఈయన ఆస్థానకవి 'కాదంబరి' కర్త అగు భట్టబాణుడువ్రాసిన హర్షచరితమను సంస్కృతగద్యకావ్యమువలనను, చాల వివరములు తెలిసినవి. ఈతనికాలమున దేశము సుభిక్షమై జనులు విద్యా

-వంతులై యుండిరి. అనేకధర్మశాలలు వైద్యశాలలు ప్రయాణసౌకర్య ములు కల్పింపబడెను. హర్షుడు స్వయముగా విద్వాంసుడై సంస్కృత విద్యప్రోత్సహించుటయేగాక, సంస్కృతమున స్వయముగా నాటకముల రచించెనని ప్రతీతి. ఈతడు హిందూమతబౌద్ధమతముల సమానముగా నాదరించెను; తరువాత బౌద్ధమతస్థుడాయెను. హర్షుడు పశ్చిమచాళుక్యరాజగు 2 వ పులకేశిపైచేసిన దండయాత్రయందు ఓడిపోయెను. చాళుక్యుడగు ఈరెండవపులకేశి బలిష్ఠుడై, మహారాష్ట్రాది దేశములనేకాక దక్షిణదేశప్రాంతములగూడ జయించి, తనసోదరుడగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని మన ఆంధ్రదేశపు వేంగిరాజుగాజేయగా, అప్పటి (611) నుండి ఈతూర్పుచాళుక్యులాంధ్రదేశము పాలించిరి.

హర్షుని అనంతరమతని వంశీకులు సమర్థులుకాక, ఆసామ్రాజ్యమంతటితో అంతమొందెను. 10 వ శతాబ్దమున ఆంధ్రరాజగు విష్ణువర్ధనుని రాజధాని మొదట పిఠాపురమందుండినను, తరువాత వేంగికి మార్చబడెను, ఈవంశీయుడగు రాజరాజనరేంద్రుడు (1022-1062) సంవత్సరములకుముందే, రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగాచేసెను. ఈరాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయభట్టునుపోషించి యాతనిచే ఆంధ్రమహాభారతాదుల వ్రాయించి, ఆంధ్రవాఙ్మయము కుత్తేజనమిచ్చెను. ఈవంశీయులు తరుచు దక్షిణమందలి ప్రతాపవంతులగు చోళరాజులతో సంబంధములుకలిగి యుండి, ఒకప్పుడు వారిమిత్రులుగను ఒకప్పుడు శత్రువులుగను, ఉండుచువచ్చిరి.

దరిమిలా చాళుక్యులలో ముఖ్యుడగు 6 వ విక్రమాదిత్యుడు (1076-1127) మహారాష్ట్రదేశములోని తనరాజధానియగు కళ్యాణ నగరమునుండి పాలించుచు, నానారాజ్యములజయించి, బలియుడై చక్రవర్తియై, ఆంధ్రదేశముపైనగూడ అధికారమువహించి యుండెను. ఈ -యనబిల్హణాది మహాపండితుల పోషించెను. ఈచక్రవర్తి కుపదేశకు

డగు విజ్ఞానేశ్వరయతి యాజ్ఞవల్క్యస్మృతికి వ్యాఖ్యానముగ రచించిన మితాక్షరయను ధర్మశాస్త్రగ్రంథము మన ప్రాంతమందేగాక, వంగదేశముతప్ప మిగిలిన భారతదేశమంతటను, ప్రమాణముగ నంగీకరింపబడి యున్నది. ఇప్పటి 'హిందూలా' కు గూడ అది ముఖ్యాధారముగ అమలులో నున్నది. అప్పటికే సింధుదేశమందును భారతదేశపు వాయవ్యప్రాంతమందును పశ్చిమమునుండి మహమ్మదీయులదాడి అప్పుడప్పుడు కలుగుచుండెను. మహమ్మదు ఘజ్నీ కేవలం దండయాత్రకు వచ్చినప్పుడే భారతీయరాజులలో ఐకమత్యముపోయి, అసూయ అంతఃకలహములు చాల హెచ్చుగానుండెను. స్వదేశస్వాతంత్ర్యరక్షణకై దేహళి (ఢిల్లీ) అజ్మీరు ప్రాంతపురాజగు పృథ్వీరాజు మహమ్మదు గోరీతో పోరుచుండగా, పృథ్వీరాజుమామ కాన్యకుబ్జరాజుఅగు జయచంద్రుడు గోరీకే సహాయముచేసెను. ఆయుద్ధమున పృథ్వీరాజు హతుడై, ఆప్రాంత మాఫ్ఘనుల స్వాధీనమయ్యెను. కాని మరుసంవత్సరము మహమ్మదుగోరీ జయచంద్రునిపైకే దాడివెడలి, అతనినోడించి, అతనిరాజధానినిగూడ స్వాధీనపర్చుకొనెను. ఇట్లార్యావర్తము తన పూర్వపు ఏకీభావము గోల్పోయి, 12వ శతాబ్దమున ఆఫ్ఘను రాజులగు మహమ్మదీయుల పాలనమునకు వచ్చెను.

కన్ఫ్యూషియసు - లాఓత్సే

మానవజాతియువకదశ ప్రారంభించిన క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దిలోనే కన్ఫ్యూషియసు లాఓత్సే అను చీనాప్రవక్తలు జీవించిరి.

ఈచరిత్రగ్రంథమున నింతవరకు చీనాదేశపు పూర్వ చరిత్రను గూర్చి ఏమియు సరిగా జెప్పియుండలేదు. చీనా దేశపుప్రాచీనకాలస్థితి యింకను దుర్గ్రాహ్యముగనున్నది. గతశతాబ్దిలో యూరపువాసులు తమప్రాంతపు ప్రాచీనస్థితి గతులగూర్చి చేసినట్లే, నూతనచీనాజనులలోని శాస్త్రజ్ఞు లు, పురాతత్వజ్ఞులును గూడ, తమ దేశమునుగూర్చి చక్కగా పరిశోధింపవలసియున్నది. చీనాదేశపు మహా నదీప్రాంతములందు ఉదయశిలాయుగపు సంస్కృతి చిహ్న ములతో, చీనులపురాతన నాగరికత ఆరంభించెను. ఈజిప్టు సుమేరియాలలోని నాగరికతాచిహ్నములే చీనాలోనుండి నట్లు తోచును. అచ్చటను ఆయాఋతుకాలములందు జం తుబలినిచ్చుచు, యాగముచేయుచు, పూజారులును మతా ధికారులగు రాజులును పాలింప, గుడులచుట్టును జనులు గ్రామములగట్టుకొనియుండిరి. అప్పటి చీనుల పౌరజీవితము క్రీ. పూ. 6, 7 వేలయేండ్లక్రిందటి సుమేరియా ఈజిప్టుల

లోవలెను, మధ్యఅమెరికాలో వేయేండ్లక్రిందటి 'మయ' సంస్కృతిగతిగను, ఉండెను. చీనాలో నరమేధము పూర్వ మెప్పుడైననుండినను, చారిత్రకకాలమునాటికే అది పోయి, దానిస్థానమున జంతుబలియే యుండెను. క్రీ. పూ. వేయేండ్ల క్రిందనే, చీనాలో చిత్రాక్షరలిపి వాడుకలో నుండెను. యూరపుపశ్చిమఆసియాలలోని సంఘములకు ఉత్తరప్రాంతపుమరుభూముల సంచారిజాతులతో సంఘర్షణ కలిగినట్లు చీనాదేశపు ఆదిమనాగరికులకు చీనాకుత్తరస్థులగుసంచారి జనులదాడిభయముకలుగుచుండెను. ఆఉత్తరప్రాంతజను లొకే వేషభాషలు కలిగి, హూణ మంగోలు తురుష్క తార్తార్ అనిచరిత్ర ప్రసిద్ధిజెందిన వేర్వేరుతెగలకు జెంది యుండిరి. ఉత్తరయూరపు మధ్యఆసియాలలోని నార్డిక (ఆర్య) జాతులవలెనే, పరస్పరముకలియుచు మారుచు, విడిపోవుచు, మరలమిశ్రితులౌచుండి, ఏకస్వభావులైయుండి రి. ఈమంగోలులకార్యజనులకన్న ముందుగనే గుఱ్ఱములుం డెను. క్రీ. పూ. 1000 దరిమిలాను, వీరు (మంగోలియా లోని) ఆల్టాయికొండప్రాంతములందు ఇనుముకరగింపనేర్చి యుందురు. మరియుపాశ్చాత్యసంచారిజనులవలెనే, ఈప్రా చ్యసంచారిజాతులును కొంతరాజకీయైక్యముకలిగి, ఆయా ప్రాంతములస్థిరవాసి నాగరికులపై దాడివెడలిజయించి,

ఆయా దేశములందు నూతననాగరికత కలిగించి యుండురు.

యూరపుఖండపు ప్రథమనాగరికత ఆగ్నేయదిశదికాగా; పశ్చిమఆసియాలో మొదటిది సెమిటికుజాతిదికాగా; అట్లే, చీనాదేశపు ఆదినాగరికత మంగోలియనులదికాక, గోధుమ నలుపురంగులవారిదై ఈజిప్టు సుమేరియాల సంస్కృతిని హిందూదేశపుద్రావిడనాగరికతను బోలియుండును. చారిత్ర కాలమునాటికే, ఉత్తరదేశజనులు చీనాలో దండయాత్రలు సలుపుటచే, అందుజాతిమిశ్రణము కలిగి యుండును. క్రీ. పూ. 1750 ప్రాంతమునాటికే, చీనాలో చిన్నచిన్న రాజ్యములు స్వతంత్రపురములు ఏర్పడెను. అందరును చీనా చక్రవర్తి ఈశ్వరసుతుడని సర్వోత్తముడని భావించుచును, కప్పముల గట్టుచు, సామంతులుగ నుండిరి. ఆచక్రవర్తుల 'షాంగ్' రాజవంశము క్రీ. పూ. 1125 లో నంతరించి, హిందూదేశమున అశోకుడును మిశ్రదేశమున టాలమీలును ఏలినకాలమున, చీనాలో 'చౌ' రాజవంశము పాలించెను. ఈదీర్ఘకాలమున చీనాదేశము భిన్నభిన్నమయ్యెను; హూణులాదేశముజొచ్చి, అందుగొన్నిచిన్నరాజ్యముల స్థాపించిరి. సామంతరాజులు చక్రవర్తికి కప్పముగట్టుటకూడ మాని, స్వతంత్రులైరి. క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమున చీనాలో

ఐదారువేల స్వతంత్రరాజ్యములుండెనని ఒకప్రామాణికు డుదహరించెను. చీనులు తమగ్రంథములందీకాలమును "కల్లోలయుగ" మని పేర్కొనిరి. కాని ఈయుగముననే జ్ఞానాభివృద్ధియు, కొన్నిప్రాంతములందు కళావికాసము నాగరికతయు, గ్రీకులమైలిటసు ఆథెన్సు పెర్గమం మూసిడోనియాలందువలె, చీనాలోను చాలస్థలములందు వృద్ధి నొందెను. అప్పటిచీనాపరిస్థితులగూర్చి మనకు స్పష్టమగు వివరములు తెలియనందున, అందునుగూర్చి కేవలము సంధిగ్ధముగనే వ్రాయనలసివచ్చినది.

అంతఃకలహామగ్నమగు గ్రీసులో తత్వజ్ఞులును, పరాధీనమై క్షీణించిన యూదదేశమున మతప్రవక్తలునుండినట్లే, అల్లరిసమయమున చీనాలో వేదాంతులు ఉపదేశకులు ఉండిరి. ఈ అన్నిటియందును ఆందోళనవలన, కొందరు జ్ఞానవంతుల బుద్ధికుత్తేజముకల్గినటుల దోచును. కన్ఫ్యూషియసు చీనాలో 'లు' అను చిన్నరాజ్యమున కులీనవంశజుడగు అధికారియై యుండెను. చీనాలో అప్పుడుండిన అరాజకమును అల్లరులును ఆయనకు హృదయావేదన కల్గించెను. అందుచే సత్పరిపాలనము ఉత్తమజీవనము స్థాపింప గొన్ని యాదర్శనిబంధనల నిర్ణయించెను; వాటి నమలుజరుపదగిన ప్రభువు లభింపలేదు; రాజు దొరకిన

చోటను, రాజానలంబుల కుట్రలు విస్మయకరమయ్యెను. తరువాత 1½ శతాబ్దికి గ్రీసులో ప్లేటో కూడ నట్టి రాజు కై తిరిగి, సిసిలీద్వీపమందలి సిరాక్యూసు ప్రభువగు డయోనిససుకు కొంతకాలము సలహాదారుగుట వినోద కరము. కన్ఫ్యూషియసు నిరాశుడై, 'నన్ను మంత్రిగా చేసికొను ప్రాజ్ఞప్రభువు దొరుకలేదు; నాకు కాలము సమీపించినది" అనుచు చనిపోయెను. అతని ప్రాధాన్య మొదిపోయినను, ఆయుపదేశము లధిక జీవశక్తియుతము లై, జనుల ప్రవృత్తిలో గొప్ప పరిణామము కల్గించెను. చీనాలో జ్ఞాను లుపదేశత్రయముగా భావించునవిలో నిదియొకటి, బుద్ధనిదొకటి, లావోత్సేది మూడవది. ప్రతి వాడు ఉత్తమకులీన వర్తనము కలిగి యుండవలెననుటయే కన్ఫ్యూషియసు ఉపదేశసారాంశము. గౌతము డహంకార రాహిత్యముకు శాంతికి, గ్రీకుతత్వజ్ఞులు బాహ్య వస్తు జ్ఞానముకు, యూదులు ధర్మముకును, ప్రాముఖ్య మిచ్చిరిగదా! ఇట్లే కన్ఫ్యూషియసు వ్యక్తుల సద్వర్తనము ప్రధానముగా నెంచెను. మహోపదేశకులందరి లో నీతడే యెక్కువ సంఘక్షేమాభిమాని; ప్రపంచపు బాధలను దుఃఖములను దొలగించుటయే ముఖ్యముగా నెంచి, జనుల నుదారులుగ జేయుటకై, ప్రతివ్యక్తియు

నౌదార్యసద్గుణోపేతుడగునట్లు చేయ నాతడు యత్నించెను; వ్యక్తి ప్రవర్తన కసంఖ్యాకసూత్రములను, జీవితమున తటస్థించు ప్రతిసందర్భముకు ఉచితనియమములను, విధించెను. సద్వర్తనము సంఘక్షేమపరాయణాత నియమయుత జీవితము ఉత్తరచీను లాదర్శముగ నెంచుట గ్రహించి, ఆతడు వాటిని వృద్ధిజేసి వాటికి స్థిరరూపమిచ్చెను.

'లోత్సే' 'చౌ' రాజవంశపాలనలో రాజక్రీయగ్రంథాలయమున చాలకాలము నియంత; అతని బోధలు కన్ఫ్యూషియసు ఉపదేశముకన్న యెక్కువ గూఢము సందిగ్ధము అస్పష్టముగ నున్నవి. ఐహికసౌఖ్యములతోను అధికారముతోను నిమిత్తములేకుండ, ప్రాచీనకాలపు ఆదర్శ నిరాడంబర జీవిత మవలంబింపవలెనని, ఆతని భావము. ఆయన వ్రాసియుంచిన గ్రంథములు సూత్రశైలిలో నతిక్లిష్టముగ గూఢముగ నున్నవి. గౌతమబుద్ధుని యుపదేశములకువలె నీతని గ్రంథములకును విపరీతార్థములు చేయబడి, కల్పితగాథలువచ్చి, ఆతని యనుచరులలో అనేక విచిత్రాచారములు, మూఢవిశ్వాసములుగూడ, వ్యాపించెను. భారతదేశమందువలెనే చీనాలోను మానవజాతి శైశవదశయందు, మాంత్రికులందు అద్భుతగాథలందు నుండిన సహజవిశ్వాసము ప్రపంచమందలి నూతనవిజ్ఞానమును

నిరోధించి, ఆనూతనభావములను పూర్వపు విచిత్ర మూఢాచారములచే కప్పివేసెను. చీనాలో నిప్పుడున్న బౌద్ధ మతములోను, లోత్సే బోధించిన 'తవో' మతములోను, శ్రమణకులు (సన్యాసులు)ను దేవాలయములు నడుపుచున్నవారలు ప్రధానులు. భావమున పూర్తిగా గాకున్నను, బాహ్యలక్షణమందీమతములు యోగప్రధానములగు ప్రాచీన మిశ్రసుమేరియా మతములరీతినే యున్నవి. కన్ఫ్యూషియసుమతము మాత్రము ఇంత మూఢాచారమిళితముగాక, సులభగ్రాహ్యమై సరళమై యున్నందున, అంతగా ప్రవర్తితము కాలేదు.

'హోయాంగ్‌హో' నదీప్రాంతమున ఉత్తరచీనాలో కన్ఫ్యూషియసు భావములే వ్యాపించెను. 'యాంగిట్సీకియాంగ్' నదీప్రాంతపు దక్షిణచీనాలో తవో మతము వ్యాపించెను. ఉత్తరదేశీయులు అధికారమునకు [illegible]పట ప్రాచీనాచారపక్షులు; వీరి ముఖ్యనగరము 'పెకిన్'. దక్షిణదేశీయులు కళాసక్తులు, వినోదాయుతులు, స్వేచ్ఛావిహారులు; వీరిప్రధానపురము నాంకిన్; ఈరెండుశాఖల మధ్య, ఇప్పటికిని సంఘర్షము జరుగుచునే యున్నది.

చీనాలో కల్లోలకాలమందలి అనేకకలహములు క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమున మిక్కిలి తీవ్రమై, "చౌ" రాజ

వంశము మిక్కిలి బలహీనమై, గౌరవము గోల్పోయెను; అంతట లోత్సే దానిని రాజకీయసంబంధములను గూడ వదలుకొనిపోయెను.

ఆకాలపు చీనాలో మూడురాజ్యములు విశేషాధికారము గలిగి, పేరునకు సామంతరాజ్యములై యుండెను. వీటిలో 'త్సి' 'త్సిన్', అను రెండును ఉత్తరచీనాలోనివి; 'చు' అను యాంగ్ట్సే నదీప్రాంతపు రాజ్యము విశేషసైనికబలము గలిగియుండెను. చివరకు 'త్సి' 'త్సిన్' అను రాజ్యములు కలసి 'చు' రాజ్యమును జయించి, చీనాలో యుద్ధముమాన్పి, శాంతినెలకొల్పెను. 'త్సి' రాజ్యము మిగిలిన రాజ్యములకన్న మిక్కిలి బలవంతమై యుండెను. చివరకు, భారతదేశమున అశోకుడు పాలించు కాలమున, చీనాలో 'త్సిన్' రాజు 'చౌ' చక్రవర్తియొక్క యజ్ఞకలశముల బట్టుకొని, ఆతని యజ్ఞధర్మముల తానే వహించెను. ఆయన కుమారుడగు 'షావ్వంగ్టి' రాజు క్రీ. పూ. 246 లో రాజై, 220 లో చక్రవర్తి ఆయెను. ఆయనయే చీనాచారిత్ర కథలందు మొదటి విశ్వచక్రవర్తి అని పేర్కొనబడెను. షావ్వంగ్టిరాజు అలెగ్జాండరుకన్న ఎక్కువ అదృష్టవంతుడై, 36 సం॥లు చక్రవర్తిగా పాలించెను. ఈప్రతిభావంతుని రాజ్యమున, చీనుల కైశ్వ

ర్యము ఐకమత్యము కలిగెను; నూతనశకము ప్రారంభమా యెను. ఉత్తరమరుభూములనుండి దాడివచ్చిన సంచార జాతులను ఆయన తీవ్రయుద్ధమున నిరోధించెను; వారింకం దరు ముందుకురాకుండ హద్దు నేర్పరచుటకై చీనాదేశ తన సామ్రాజ్యపు ఉత్తరసరిహద్దు పొడుగున 'గ్రేట్ వాల్' అనబడు అతిదీర్ఘమగు మహాప్రాకారపు నిర్మాణము నారం భించెను. *

---

* 'ష్వాంగ్టి' యాస్థానమునకు అశోకుడు [illegible] 18 మంది బౌద్ధాచార్యులను బంపెను; వారు రాజప్రశస్తి [illegible], చీనా దేశమున బౌద్ధమతమును భారతీయనాగరికతను వ్యాపింప నారంభించిరి. అంతటినుండి బౌద్ధమతము భారతీయ విజ్ఞాన[illegible] జనులలో విశేషముగ వ్యాపించి, వారి ఆధ్యాత్మిక స్థితిగతుల, విజ్ఞానములను సంపూర్ణపరివర్తనము గావించెను.

రోముకథారంభము.

భారతదేశపు వాయవ్యదిశనున్న మహాపర్వత పంక్తులవలనను మధ్యఆసియా కొండలవల్లను, ఆప్రాంతపు దేశములు పరస్పరము విడియున్నను, వాటినాగరికత మొత్తముమీద నొకరీతినే పరిణమించినది. మొట్టమొదట అప్పటి నదీప్రాంతముల వెచ్చనిదేశములందు కొన్నివేల యేండ్లవరకు 'సూర్యశిలా' సంస్కృతియే వ్యాపించెను; ఆప్రాంతములందు గుడుల పద్ధతియుండెను; ఆరాజులకు మతాధికారముండెను. వారు యాగసంప్రదాయములనముల జరుపుచుండిరి. అంతట ఋతుకాలములందు గడ్డిమాత్రము మొలుచు ఉత్తరప్రదేశమునుండి, సంచారిజనులు దాడివచ్చి, కాపురము లేర్పరచుకొని, అచ్చటి ఆదిమజనులలో తమ సంప్రదాయములను, తరుచు తమ భాషనుగూడ, ప్రాంతీయభేదములతో వ్యాపింపజేసి, ఆప్రాంతముల స్వాధీనము జేసికొనిరి. మెసపొటేమియాలో ముందుగా ఎలమైట్లు, సెమిటికుతెగవారును, తరువాత ఆర్యజాతి మీడులు, పారసీకులు, గ్రీకులును, భారతదేశమున ఆర్యభాషీయులును, పరివర్తనముకల్గించిరి. ఈజిప్టులో ఇతరజాతుల మిశ్రణము తక్కువమై, మతగురువుల అధికా

రము హెచ్చినది. చీనాలో హూణులు వచ్చి దేశీయులతో కలియుచుండ, క్రొత్తతెగ హూణులు వచ్చుచుండిరి. గ్రీసు ఉత్తరభారతములందు ఆర్యులును, చీనాలో మంగోలి యనులును, మెసపొటేమియాలో సెమిటికులు ఆర్యులు ను వసించుచు, అచ్చట తమతమ నాగరికతను వ్యాపింప జేసిరి. ఆసంచారిజాతులు కొంత వినాశము కల్గించినను కాని ఆచోట్ల స్వతంత్రవిమర్శన జ్ఞానమును నూతనమనోభావ ములను వ్యాపింపజేసిరి. ఆ యా ప్రదేశములందు చిరకా లానుగతమైన మూఢవిశ్వాసముల నరికట్టి, నాటి దేవా లయములలోనికి నూతనప్రభను వ్యాపింపజేసిరి; దేవాంశ మతాధికారము లేకుండ లౌకికనాయకులనే తాము తమ రాజులుగ నేర్పరచుకొనిరి.

అప్పటివరకు బలీయములైయుండిన ప్రాచీనసంప్ర దాయములు, క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునుండి శిథిలములై, స్వతంత్రవిమర్శన పద్ధతి యుదయించెను; అప్పటినుండి మానవజాతిలో క్రమముగా విశేషాభివృద్ధి కలిగెను. చదు వుట వ్రాయుట జనులలో వ్యాపించెను. పాలకులు శ్రీమంతులును విద్య నేర్చుచుండిరి. జ్ఞానము మతగురువుల దాటి ఇతరులకును వ్యాపించెను. రస్తాలు అశ్వరథయానా దులు హెచ్చినకొలది, ప్రయాణము కొంతవ్యాపారము

వృద్ధి ఆయెను; క్రొత్తగా నాణెములచలామణి వ్యాపార వ్యాప్తికి తోడ్పడెను.

ఇప్పుడు మనము చీనానుండి మధ్యధరాసముద్రపు పశ్చిమమునకు దృష్టినిమార్చి చూతము. ఇచ్చటిజనుల రంగస్థలమున మున్ముందు ముఖ్యపాత్ర ధరింపనున్న నగర మొకటి బయలుదేరెను. అదియే రోము. మన చరిత్రలో నింతవరకు, ఇటలీదేశముగూర్చి అంతగా నేమియు జెప్ప లేదు. క్రీ. పూ. 1000 కి పూర్వ మాదేశము గిరివనమయ మై యుండెను. జనులు మిక్కిలి కొద్ది. ఈద్వీపకల్పము లోని కార్యభాషీయులు చొచ్చి, గ్రామములను పురము లను నిర్మించుకొనిరి. దక్షిణాగ్రమున గ్రీకులువచ్చి, వలస యుండిరి. అచ్చట 'పేస్టము' శిథిలము లాప్రాచీనగ్రీకు రాజ్యసంపత్తును సూచించును. ఈజియనుజాతి సంబంధు లగు, ఎట్రుస్కానులను ఆర్యేతరజాతి వా రాద్వీపకల్పమధ్య మం దధికారులై, ఇతరప్రాంతములవలెగాక, ఇచ్చటి ఆర్యు ల బాలించుచుండిరి. చరిత్రకాల మారంభించు సరికి, 'రోము' టైబరునదిపై నొక పాటిరేవువద్ద వ్యాపారము చేయు చిన్నపురము; ఆపౌరులు ఆర్యభాషాకుటుంబము లోని లాటిను మాటాడుచు ఎట్రుస్కానుల పాలనులో నుం డిరి. క్రీ. పూ. 753 వ యేట, అనగా ఒలింపికుఆటల

యారంభముకు 23 ఏండ్ల తరువాతను, ఫ్నీషనుల కార్తేజి నగరమేర్పడిన అర్ధశతాబ్దికి, రోమునగర మేర్పడెనని ప్రాచీనకథలందు గలదు. కాని రోములోని చత్వరస్థల మిటీవల త్రవ్వగా, అందు కనబడిన ఎట్రుస్కనుగోడలు క్రీ. పూ. 753 కు కూడ పూర్వపువి.

విశిష్టకాలమగు క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దిలోని 510 లో, ఎట్రుస్కనులు తరిమివేయుబడి, రోమనులలో పేట్రీషనులనబడు కులీనులు 'ప్లెబియను'లనబడు జనసామాన్యముపై నధికారులైరి; ఇట్లు రోము స్వతంత్ర ప్రజారాజ్యమై అచ్చటి గ్రీకు ప్రజారాజ్యములబోలెను. రోమనులభాష మాత్రము లాటిను. అంతటగొన్ని శతాబ్దములవరకు రోమనురాజ్యాంగమున ప్లెబియనులు స్వాతంత్ర్యమై అధికారయుతులగుటకు, తీవ్రముగ కులీనులతో పోరాడిరి. ఇట్టిపోరాటము గ్రీకులలోను కొన్నిచోట్ల జరిగెను. చివరకు ప్లెబియనులు ప్రతిబంధముల క్రమముగాదాటి, కులీనులతో సమమగుహక్కుల బొందగలిగిరి. రోమపౌరత్వపుహక్కులీయుభయకక్షులకుగలెను. ఈపోరాట మిట్లుండగనే, రోమకరాజ్యాధికార మన్యదేశములకు వ్యాపించెను. ఈరాజ్యవ్యాప్తి క్రీ.పూ.5వ శతాబ్దిలో మొదలిడెను. అంతివరకు రోమనులు ఎట్రుస్కనులతో యుద్ధములుచేయుచు, తరుచు ఓడిపోవుచు

వచ్చిరి. రోమునకు కొద్దిమైళ్ళలోనుండిన, 'విస్రైయె' అను ఎట్రస్కనుపురమును, రోమనులు పట్టుకొనలేకపోయిరి. కాని క్రీ. పూ. 474 వ యేట, ఎట్రస్కనుల నౌకాసేన దక్షిణమున సిసిలీయందలి సిరాక్యూసువాసులగు గ్రీకులచే ధ్వంసముచేయబడెను. ఉత్తరమున గాలులను ఆర్యజాతీయులు వచ్చి వారిపైబడిరి; అంతట ఎట్రస్కనులు చరిత్రనుండి అదృశ్యులైరి. అంతట విస్రైయెపురము రోమనుల వశమయ్యెను. గాలులు రోమును సమీపించి, దానిని క్రీ. పూ. 390 లో ముట్టడించిరి. కాని అందలి 'కాపిటల్' అనుపెద్దకోటను పట్టుకొనలేకైరి; రాత్రివేళదానిని హఠాత్తుగాబట్టుటకు గూఢయత్నముచేసిరి; కాని బాతులప్పుడు ధ్వనిచేయగా వెల్లడియై, వ్యర్థమాయెను. చివరకుకొంతలంచము పుచ్చుకొని, గాలులు ఉత్తరఇటలీకి మరలిపోయిరి. గాలులదాడి తప్పిపోగానే, రోమనులు శౌర్యముదెచ్చుకొని, ఎట్రస్కను ప్రాంతములజయించి, ఆర్నోమొదలు నేపిల్సువరకున్న మధ్యఇటలీనంతను క్రీ. పూ. 300 లోగా వశపరచుకొనిరి. మాసిడోనియాలోను గ్రీసులోను ఫిలిఫ్ అధికారముబలమై తరువాత అలెగ్జాండరుచక్రవర్తి ఈజిప్టుసింధుప్రాంతములకు వ్యాపించుసమయమందే, రోమనులు, తమతూర్పువైపు నాగరికలోకమున ప్రబలులైరి. తమకుత్తరమందున్న వీర

యోధులగు గాలులు తిరుగ తమపైకి రాకుండ, ఆసరిహద్దున రోమకకోటలపంక్తిని కోటపురములను నిర్మించిరి. దక్షిణమందు అనగా సిసిలీలోను, ఇటలీపాదాగ్రమునందును, 'టారంటం' మొదలగు గ్రీకురాజ్యములు రోమనులకు భయపడుచు, ఈ నూతనవిరోధులనుండి రక్షణముకొఱకు నితర సహాయ మపేక్షించుచుండినవి.

అలెగ్జాండరుసామ్రాజ్యము ఖండఖండములై, అతని సేనానులపాలబడినప్పుడు, అతనిబంధువగు పిర్రస్ అను సాహసియొకడు ఇటలీపాదమున, అడ్రియాటిక్ సముద్రతీరపు ఎపిరస్‌నగరము వశపరచుకొనెను. మాసిడోనియాలో ఫిలిఫ్‌వలెనే, ఇటలీప్రాంతపు గ్రీకురాజ్యములకు తాను నాయకుడుగాదలచి, సమర్థమగు సేనలతోను సిద్ధముచేసెను. గ్రీకుకాల్బలము, థెసలీనుండి మాసిడోనియానుండి అశ్వికదళము, మరియు యుద్ధాస్త్రములగు 20 గజములను గూడ సమకూర్చి పిర్రసు ఇటలీపై వెడలి, క్రీ. పూ. 280 లో 'హిరాక్లియా' వద్దను, 279 లో 'అస్క్యులము' వద్దను, రెండు మహాయుద్ధములలో రోమనుల నోడించి, వారినుత్తరమునకు తరిమెను; అంత నతడు సిసిలీవైపు మరలెను. అందుచే రోమనులకన్న బలీయులగు ఆకాలపు మహత్తరమగు 'కార్తేజి' అను ఫినీషియ నగరపు జనులతో

నతనికి తగవువచ్చెను. కార్తేజి కతిసమీపమగు, సిసిలీద్వీపము నొకశూరుడు ముట్టడించుట, కార్తేజివారి కిష్టము కాదు. తమమాతృస్థానమగు, టైరునగరము నక లెగ్జాండరు దాడిచే గలిగిన దుర్దశసంగతి కార్తేజిపౌరులకు విదితమే. అందుచే, వీరువక పిర్రసుతో పోరాడుచుండు రుని రోమనుల ప్రోత్సహించుచు, వీరు తనునావల తోడను పంపిరి; మరియు పిరసుకు గ్రీసునుండి సముద్రముపై సాయము రాకుండ నరికట్టిరి. అంతట నేపిల్సుకు రోముకుమధ్య 'బెనివెంటం' వద్ద జరిగినయుద్ధమున రోమనులు, పిర్రసు నోడించిరి. ఇంతలో గాలులు మరల దాడి నారంభించిరి; రోమనుల సరిహద్దుకోటలు దుర్భేద్యములుగ నుండుటచే, వారు ఇల్లీరియా, (అనగా ప్రస్తుతపుసెర్వియా ఆల్బేనియాల) లోనుండి, మాసిడోనియాకును, పిర్రస్ స్వగ్రామమైనయెపిరస్ పైకిని, వచ్చిరి. రోమనులచే నోడి, కార్తేజివారి ఆటంకము కలిగి, గ్రీసుతో సముద్రసంపర్కము గోల్పోయి, పైగా స్వగ్రామమునే గాలులదాడినుండి రక్షింపవలసివచ్చి, పిర్రసుతనజైత్రయాత్రను మానుకొని క్రీ. పూ. 275 లో స్వస్థలమునకు మరలిపోయెను. అందుపై రోమను అధికారము ఇటలీదక్షిణమున మెస్సినాజలసంధి వరకును వ్యాపించెను. ఈజలసంధి కావలిదగు సిసిలీలో

మెస్సినా అను గ్రీకుపురము కొలదికాలము క్రింద కొంద రోడదొంగలవశ మయ్యెను. దాదాపు సిసిలీద్వీపమంతటి కిదివరకే ప్రభువులై సిరాక్యూసు ప్రభువునకు మిత్రులైన కార్తేజివారు ఈబడదొంగలను క్రీ. పూ. 270 లో [illegible] మివేసి, మెస్సినాలో తమ రక్షకసేనను౦చిరి. ఈబడదొం గలంతట రోము సహాయ మపేక్షింపగా, రోమనులందు కిష్టపడిరి. ఈరీతిని మెస్సినా జలసంధికొకవైపు వ్యాపార కుశలురగు కార్తేజీయులు, రెండవవైపు విజయులైన రోమనులు, యుద్ధసన్నద్ధులైరి.

రోము, కార్తేజి.

రోము కార్తేజిల మహాసమరము క్రీ. పూ. 264 లో నారంభించెను. ఇదియే 'ప్యూనికుయుద్ధము.' ఆసాలున భారతదేశమం దిపుడు బీహారనబడెడు మగధరాజ్యమున అశోకచక్రవర్తి పాలింపనారంభించెను. అప్పటికి చీనాలో షాంగ్-టి. రాజు చిన్నశిశువు. అలెగ్జాండ్రియాలోని కళాలయమున వైజ్ఞానికకృషి యింకను జరుగుచునే యుండెను. అనాగరికులగు గాలు లూసియాస్త్రైనరులో పెర్గమమ్ నుండి పన్ను రాబట్టుచుండిరి. ప్రపంచమందలి వివిధప్రాంతముల మధ్య దూరము దుస్తరమై యుండెను. అందుచే స్పెయిను ఇటలీ ఉత్తర ఆఫ్రికా పశ్చిమమధ్యధరా ప్రాంతములందు సెమెటికుల అంత్యరాజ్యమగు కార్తేజికిని, ఆర్యులగు రోమనులకును, $1\frac{1}{2}$ శతాబ్దములు ఘోరసమరము జరిగినను, మిగిలిన ప్రపంచమునకు దూరపు సందిగ్ధ వదంతులే వినబడియుండును. ఆయుద్ధములచే గలిగిన సమస్యలిప్పటికిని ప్రపంచము కాందోళన కల్గించుచున్నవి. ఆయుద్ధమున కార్తేజిపై రోము సంపూర్ణవిజయమొందెను. కాని ఆర్యసెమెటికుల ఈపోటీ తరువాత కొంతకాలమునకు యూదక్రైస్తవ సంఘర్షముగా పరిణమించెను. ఈవృత్తాంత

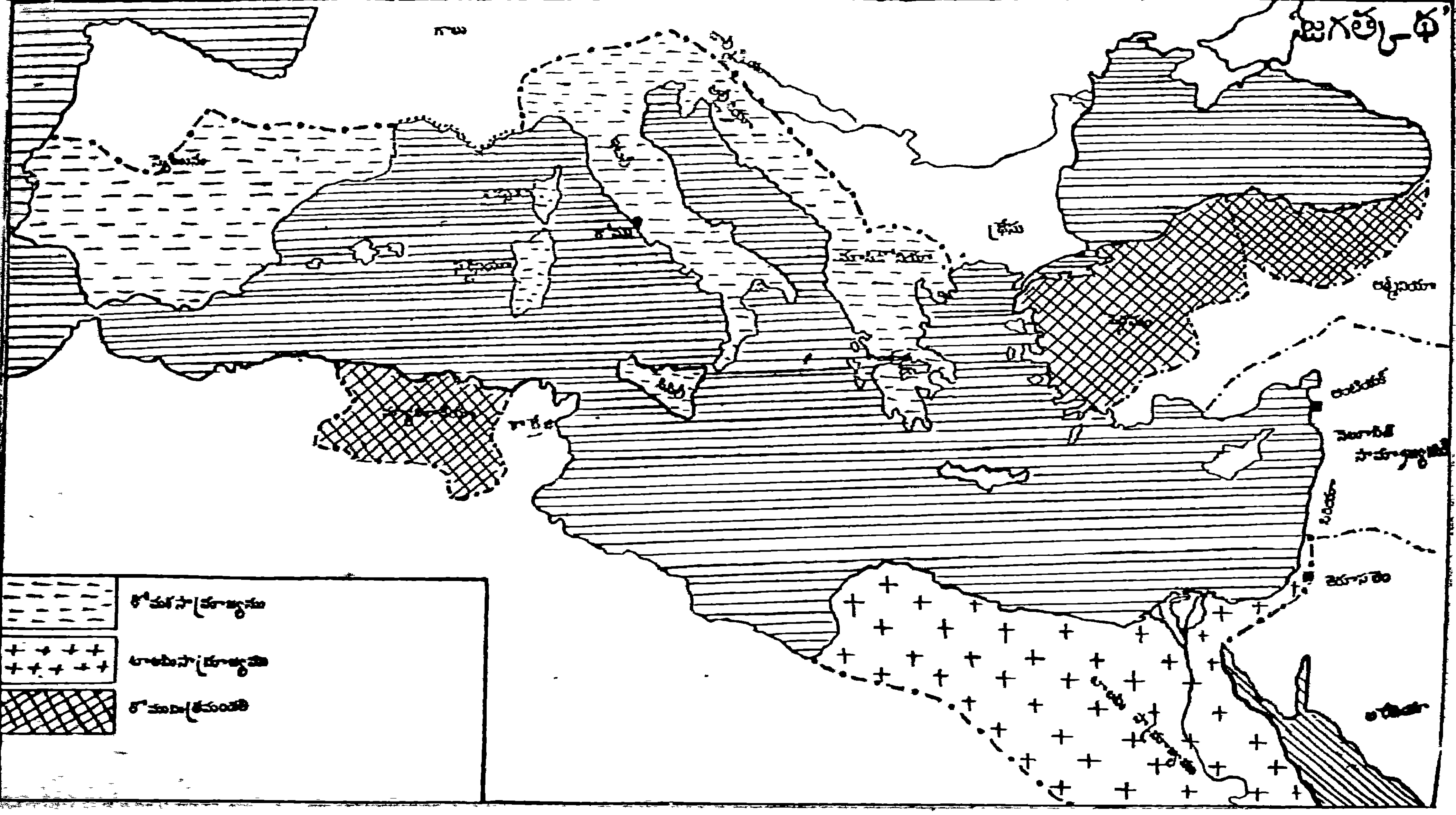
ఫలితములవలనను సంప్రదాయముల అపార్థములవలనను గలిగిన యుద్రేకము కొంతక్షీణించినను, నేటికిని ఆ కలహాంకురములు సంఘర్షములు నశింపక సందిగ్ధస్థితిని గలుగజేయుచునే యున్నది.

మొదటిపూర్వానికు యుద్ధము మొన్నినా ఓడవాండ్గల తగువుకై క్రీ. పూ. 264 లో ప్రారంభమై, సిరాక్యూసు నగరపు గ్రీకురాజ్యముతప్ప మిగలిన యావత్తు సిసిలీదేశముకొరకగు యుద్ధమయ్యెను. కార్తేజివారికి అప్పటికి బలవత్తరమై అయిదేసి కొయ్యలమర్చిన గొప్పయుద్ధనావలు సముద్రసౌకర్యమునుండెను; అంతకు గడచు శతాబ్దములు పూర్వము సలమిస్ యుద్ధమునాటికి యుద్ధనావలకు మూడేసి తెడ్లుమాత్రముండినవి. రోమనుల కప్పటికి నౌకానుభవములేదు; కాని వా రద్భుతకృషితో కార్తేజివారికన్న ఎక్కువఓడలగట్టి, వాటిని గ్రీకునావికులచే నడిపించిరి. మరియు రోమనులు క్రొత్తగా పెద్దకొక్కెములుగల ఇనుపలంగరులు పెద్దపెద్ద పలకలు తెచ్చిపెట్టి, నౌకానైపుణ్యములేని లోపమును దీర్చివేసిరి. కార్తేజివారు రోమను ఓడల పగులగొట్టుటకు తెడ్లను కత్తిరించివేయుటకు సమీపింపగానే, రోమనులు తమపెద్దయినుప లంగరులను కార్తేజివారి నావలపై విసరివేయుచుండిరి; వాటితో

క్షేత్రములలో తగుల్కొనిన కార్తేజినావలను గొలుసులతో తమ యోడలవద్దకు లాగుకొని, రోమనులు తమపెద్దపల కలమీఁదుగా కార్తేజినావలపై బడిరి. (ఇది జలయుద్ధము స్థలయుద్ధముగా మార్చెను.) క్రీ. పూ. 260 లో 'మైలే' లోను, 256 లో ఎక్నమసువద్దను కార్తేజవారిట్లు పూర్తిగనోడింపబడిరి. రోమనులంతట కార్తేజివద్ద నేలపై దిగగా, వారిని మొదట కార్తేజివారు నిలిపిరి; కాని తరువాత 'పాలెర్మో' యొద్ద యుద్ధములో, కార్తేజివారిని రోమనులు పూర్తిగా నోడించి, అందు 104 ఏనుగుల బట్టుకొని, వాని తో రోములో విజయోత్సవమును జరిపిరి. తరువాత రోమనులు రెండు సారులోడిరి; కాని తిరుగ తేలుకొని, చివరకు క్రీ. పూ. 241 లో ఎగేషియను ద్వీపములయొద్ద యుద్ధములో, కార్తేజి నౌకాదళమును వారు పూర్తిగ నోడించిరి; అంతట కార్తేజివారు బలముడిగి, సంధికోరిరి. అందుపై సిరాక్యూస్ రాజ్యముగాక మిగిలిన యావత్తు సిసిలీ రోమనుల కిచ్చివేయబడెను. తరువాత నుభయులకును గృహకల్లోలములు కలిగి, రోమ కార్తేజీలకు 22 యేండ్లు పరస్పరయుద్ధము లేకుండెను. ఇటలీలో గాలులు దక్షిణముగా రోముపై దాడివచ్చి, టెలమన్ వద్ద నోడింపబడిరి. ఆభయావేశములో రోమనులు తమ దేవతలకు నర

ఛలిగూడ నిచ్చిరి. రోమనులంతట ఆల్ప్సు కొండలవరకు గాలుల దరిమి, ఎడ్రియాటిక్ సముద్రతీరమున ఇల్లీరియా వరకు తమరాజ్యము స్థాపించిరి. కార్తేజి నగరమున అంతఃకలహములు, కార్తేజి వశమందుండిన సిసిలియా కార్సికాలందు తిరుగుబాటును గల్గెను; అందుచే రోమనులవలె కార్తేజివారికి వెనుకటి శక్తిచేకూర లేదు. తిరుగబడిన యీ రెండు ద్వీపములను రోమనులకారణముగ నాక్రమించి, అన్యాయముగ తమసామ్రాజ్యమున గలుపుకొనిరి. ఈ అసహ్యాచర్యచే కార్తేజివారు రోషపూరితులై, స్పెయినులో తమరాజ్యమునకు తీరపు సరిహద్దగు ఎబ్రోనదినిదాటి, క్రీ. పూ. 218 లో 'హానిబల్' అను యువక సేనానితో రోమకరాజ్యము పైదాడికి బయలుదేరిరి. అసహ్యతప్రభుడగు నీ 'హానిబల్' సేనాని స్పెయినునుండి తనకార్తేజి సేనతో ఆల్పుకొండలదాటి, ఇటలీలో ప్రవేశించి, గాలులను రోమనులపై పురికొల్పి, ఈ రెండవ ప్యూనిక యుద్ధమును ఇటలీలోనే పదునైదేండ్లు సాగించెను; 'ట్రాసిమిర్' సరస్సువద్దను 'కేనే' వద్దను అతడు రోమనుసేనల పూర్తిగా నోడించి, వారికి విశేష నష్టము గలుగజేసెను. ఇటలీలో నాప్రచండ సమరమున రోమను సేనయేదియు నావీరుని యెదుట నిలిచి యాఘాటినెదుర్కొన లేకుండెను.

కాని ఒకరోమను సేన సముద్రముపై ఫ్రాన్సులోని 'మార్సెలు' పురమువద్దదిగి, హానిబలుకు స్పెయినుకు రాకపోకల నరికట్టెను. కోటముట్టడికి వలయు పరికరములు లేనందున, హానిబలు రోము నగరిని బట్టుకొనలేక పోయెను. ఇంతలో కార్తేజివారి స్వదేశములో 'న్యుమిడియను'లను తెగవారు తిరుగుబాటొనర్చిరి; మరియు, ఒకరోమను సేన సముద్రముపై వచ్చి, ఆఫ్రికాలోదిగి, కార్తేజనే ముట్టడించెను; అంత, కార్తేజివా రాత్మరక్షణ జేసుకొనవలసి వచ్చెను. ఆనగరమునొద్ద క్రీ.పూ. 202 లో జరిగిన 'జామా' యుద్ధమున, జ్యేష్ఠ 'సిఫియో అఫ్రికానసు' నడిపిన రోమను సేనలచే హానిబలు తమజీవితపు ప్రధమపరాజయ మొందెను: గామాయుద్ధముతో రెండవ ప్యూనికు యుద్ధమంతమయ్యెను; ఆసంధిచే కార్తేజివారు తమస్పెయిను రాజ్యమును యావత్తు నౌకాదళమును చాలద్రవ్యమును నష్టపరిహారముగా రోమనుల కిచ్చుకొనిరి; అంతేగాక, తమ నాయకుడగు 'హానిబలు'ను రోమనులు కసిదీర్చుకొనుటకై రోమనుల కొప్పగించుట కొడంబడిరి; కాని 'హానిబలు' ఎట్లో తప్పించుకొని, ఆసియాకు పారిపోయి, తరువాత కొంతకాలమునకు తననిర్దయశత్రువులగు రోమనుల పాలబడకుండ, విషముద్రావి మరణించెను. అంత సర్వాముని

క్రీ. పూ. 150 ప్రాంతమున రోమక సామ్రాజ్యము—దాని మిత్రమండలి
జగత్కథ
గాలు
త్రేసు
రోమక సామ్రాజ్యము
టాలెమీ సామ్రాజ్యము
రోమమిత్రమండలి

గోల్పోయి నిర్వీర్యమైన కార్తేజియు, రోమును, 50 సంవత్స సంధి పాలించెను. ఇంతలో చెదిరిపోయి తగాదాలు పడు చుండిన గ్రీసును గూడ రోమనులు తమ సామ్రాజ్యమున గలుపుకొని, ఆసియా మైనరులోనికి దండయాత్ర చేసి, అచ్చటి 'లిడియా' దేశమందలి 'మెగ్నిషియా' వద్ద, సెల్యూకసు వంశీయుడగు మూడవ ఆంటియోకసు నోడించిరి. అప్పటికింకను టాలమీల పాలనక్రింద నున్న ఈజిప్టు, పెర్గమం, చాలవరకు ఆసియా మైనరు, వాటిలోని చిన్న చిన్న రాజ్యములును, రోమనుల మిత్రులను పేర సామంత రాజ్యము లాయెను.

పరాజితులై దుర్బలులైన కార్తే[illegible] తమ పూర్వైశ్వర్యము మెల్లగా జేకూర్చుకొనుచుండిరి. దానిని సహింపక, రోమనులు క్రోధపరవశులై, లేనిపోని కారణ ములగల్పించి, క్రీ. పూ. 149 లో కార్తేజిని ముట్టడించిరి. కార్తేజిమహాధైర్యసాహసములతో చాలకాలమెదిర్చి, క్రీ. పూ. 146 లో పట్టుబడి, ధ్వంసముచేయబడెను. రోమను లానగరవీధులలో జొరబడి, కంటబడినవారి నందరిని ఆరు దినములు హత్యజేసిరి. 2½ లక్షలజనసంఖ్యగల ఆమహా నగరపుకోట రోమనులకు స్వాధీనమగునప్పటికి అందు 50 వేలే మిగిలిరి. వారిని బానిసలుగా రోమను లమ్మివేసి,

ఆనగరము భస్మావశేషముచేసి, దగ్ధమై నల్లబడిననేలను గూడదున్ని, అందుపైరుజల్లిరి.

ఈవిధమున మూడవ ప్యూనికుయుద్ధ మంతమొందెను. అయిదు శతాబ్దులు వృద్ధిలోనుండిన సెమిటికురాజ్యములన్నిటిలో సెల్యూకసువంశీయులనుండి విమోచనమొంది స్వదేశీయులగు మక్కేబియన్ వంశీయులపాలనలోనుండిన జూడియా అను చిన్నయూదదేశముమాత్రము స్వతంత్రపరిపాలనక్రిందమిగిలినది. అప్పటికి వారిబైబిలుగ్రంథము పూర్తియై, యూదుల ప్రస్తుత ప్రత్యేక సంప్రదాయ ముద్భవించుచుండెను. వీరిసంబంధులగు కార్తేజివారు ఫినీషనులు మున్నగువారు ఏకభాషికులగుటచే, ఉత్సాహకరముగు ఆ బైబిలు వాఙ్మయధోరణిలో యూదులతో నేకాభిప్రాయులై యుండిరి. అప్పటిప్రపంచమున చాలవరకువర్తకము, పెట్టుబడి, వడ్డీవ్యాపారము, వారే సాగించుచుండిరి. సెమిటికు జాతి అణచబడినను, నశింపలేదు.

జెరూసలెము యూదమతస్థులకేంద్రముగాకున్నను, వారిసంస్కృతికెప్పుడును చిహ్నమే. అది క్రీ. పూ. 65 లో రోమనులచే పట్టువడి, కొంతకాలము అర్ధస్వాతంత్ర్యమున సందిగ్ధముగానుండి, తిరుగబడి, క్రీ. త. 70 లో తీవ్రయుద్ధమున రోమనులచే పట్టుబడెను. అందలిదేవాలయము నాశ

ము చేయబడెను. క్రీ. త. 132 లో మరియొక విప్లవము జరిగి, ఆనగరము మట్టముచేయబడెను. ప్రస్తుతపు జెరూసలెం పురము తరువాత రోమనులయాజమాన్యమునకింద కట్టబడినది. అందలి పూర్వదేవాలయస్థలమునందు, 'జ్యూపిటర్ కాపిటోలినస'ను రోమకదేవుని కొరకు గుడికట్టబడెను, ఆ పురములో యూదులు ప్రవేశింపకుండ నిషేధింపబడిరి.

రోమక సామ్రాజ్యవృద్ధి.

క్రీ. పూ. మొదటిరెండు శతాబ్దములందు రోమనులే పాశ్చాత్యలోకమున ప్రముఖులుగా నుండిరి; వీరిరాజ్యమునకును అంతకు పూర్వపు నాగరికసామ్రాజ్యములకును అనేకసంగతులందు భేదముగలదు.

రోమకరాజ్యమున కొంతకాలమువరకురాజు లేడు. ఈరాజ్యము జయశీలుడగు నొక మహానాయకుడు స్థాపించినదికాదు. ప్రజాసత్తాకసామ్రాజ్యము లంతకుపూర్వము నుండినవి. పెరికిల్సుకాలమున, కొన్నిమిత్రసామంతరాజ్యములపైన, ఆథెన్సువారధికారులై యుండిరి. ఇట్లు రోముతో తీవ్రయుద్ధమారంభించు కాలమునకు, సర్డినియా, కార్సికా, మొరాకో, ఆల్జియర్సు, ట్యూనిస్ దేశములపైనను, స్పెయిన్ సిసిలీలంలో చాలవరకును, కార్తేజివారు పాలించుచుండిరి. కాని యంతటితో నశింపక మార్పునొందుచు వచ్చిన మొదటి ప్రజాసత్తాకరాజ్యము రోమనులదే.

ఈనూతనరాజ్యపు కేంద్రము మెసపొటేమియా ఈజిప్టుప్రాంతముల ప్రాచీనసామ్రాజ్యస్థలములకు పశ్చిమమున దూరమందుండెను; ఆప్రాంతముల నూతనరాజ్యములను రోమనులు నాగరికతలోనికి తేగల్గిరి.

రోమనుల యధికారము మొరాకోకు స్పెయినుకు వ్యాపించుటయేగాక, వాయవ్యదిశలోని ఫ్రాన్సు, బెల్జియము దేశములకును, ఇంగ్లాండునకును, మఱియు ఈశాన్యమున హంగరీ దక్షిణమున రష్యాదేశములవరకును గూడ, ఉండెను. అయితే దక్షిణ ఆసియాయును పర్షియాయును రోము కతిదూరమున నుండుటచే, రోమును లాప్రాంతముం దధికారము చేయలేదు. రోమకసామ్రాజ్యమున ఆర్యజాతివా రనేకు లుండిరి. కొలదికాలముననే గ్రీకులోకమంతయు నందు చేరెను. వెనుకటి సామ్రాజ్యములకన్న సెమిటికు జాతియు లింకు జాలతక్కువ.

పారసీ గ్రీకురాజ్యముల కతిశీఘ్రముగ గలిగిన దురవస్థలో పడక, రోమకరాజ్య మనేక శతాబ్దములు వృద్ధినొంది యుచ్చదశలో నుండెను. వీరును పారసీకరాజు లొకతరములోనే బాబిలను నాగరికతలో నిమగ్నులై, రాజరాజబిరుదమువహించి, దేవాలయాధికారమును గురుత్వమును తమపై బెట్టుకొనిరి; అలెగ్జాండరు అతనిమతగురువులు నాకితినే ఆప్రాంతీయ సంస్కృతిలోబడిరి. సెల్యూకసు వంశీయులును నెబూకడ్ నెజ్జారునే యనుకరించిరి; సుమేరియనులను జయించిన సెమిటికు పాలకులవలెనే, వీరందరును తమతమ ప్రాంతీయ నాగరికతలో లీనులైరి; కాని

రోమనులు మాత్రము తమ కేంద్రమునుండియే పాలించుచు, కొన్ని శతాబ్దములవరకు తమ ప్రాచీన న్యాయశాస్త్రమునే అనుసరించిరి. క్రీ. పూ. రెండు మూడు శతాబ్దములక్రింద తమతోడిజాతివారగు గ్రీకుల మనోభావములు మాత్రమే రోమనుల కలవడెను. ఆర్యపద్ధతిని సామ్రాజ్యపాలన మొదట రోమనులే జరిగించిరి. ఈనూతనపద్ధతి అర్యులప్రజాతంత్రరాజ్యమును విస్తరింపజేసెను.

ప్రత్యేకధాన్యదేవతల యాలయముచుట్టు పెరుగు రాజధానీ నగరమున వ్యక్తివిజేతలు పాలించు పూర్వపు పద్ధతి రోముకు వర్తింపదు. గ్రీకుదేవతలవలె రోమనుదేవతలును మానవప్రకృతిగలిగి,అమృతత్వమును బొందినవారు. పెట్రీషియను కులీనులుకొందరు భగవదవతారముగ భావింపబడిరి. రోమనులకును జంతుబలిగల యజ్ఞములును, ఒకప్పు డనిష్టకాలమందు నరబలి నిచ్చుటకూడ, ఉండెను; దీనినివీరు ఘూమ్రవర్ణులగు ఎట్రుస్కనులనుండి గ్రహించి యుందురు. గాని రోమకరాజ్యము ఉన్నతదశలో నుండువరకు, గుడులు గురువులు రోమకచరిత్రమున ముఖ్యులు కాలేదు. రోమకసామ్రాజ్యము ముందుగా నుద్దేశింపబడక, దానంతట క్రమముగా పెరిగెను. ఇంచుమించు హఠాత్తుగనే రోమనులు సామ్రాజ్యపాలకులైరి;

అదిచివరకు జయప్రదము కాలేదు; ఆపరిపాలనాపద్ధతి ప్రతిశతాబ్దములోను మారుచు, చివరకు పూర్తిగా భగ్నమయ్యెను.

వంగదేశమందును మెసపొటేమియాలోను ఈజిప్తులోను వేయేండ్లకన్న, రోమకసామ్రాజ్యమున నూరేండ్లలో నెక్కువమార్పుగలిగెను. ఇట్టినిరంతరపుమార్పుచే, ఆపాలనపద్ధతి స్థిరతతప్పెను. ఇట్లుసమగ్రమైపోయిన లోకపాలన కళారహస్యములనే, నేడు యూరపియనులు అమెరికనులు సాధింపబూనినారు. రోమకరాజ్యపాలనమున రాజకీయముగనే గాక సాంఘికనైతికవిషయములగూడ గొప్పమార్పులు కల్గెనని చరిత్రపాఠకులు గ్రహింపవలెను.

మెకాలే "లేస్ ఆఫ్ ఏన్షియంటురోమ్" (ప్రాచీనరోమగీతములు) మొదటి కేటోసిపియోలు జూలియస్ సీజరు డయోక్లిషన్ కాన్‌స్టెంటైనుల వృత్తాంతములు, జీవితకథలు, ఉపన్యాసములు, ద్వంద్వయుద్ధములు ఇత్యాదులన్నిటిని కలగాపులగముజేసి రోమకరాజ్య మత్స్యదానము ఘనము అనుభావమును చిత్రించుచుందురు, 11 వ శతాబ్దపు విలియంవిజేతకాలపు లండనుకును ప్రస్తుతలండనుకును గలభేదముకన్న నెక్కువభేదముగల పరిస్థితులనుండి గ్రహించి అతికిన యీచిత్రాంగములను వాటిసవ్య

స్థలములందుంచి జూచినచో, రోమక సామ్రాజ్యము మహాఘన మనుభావ మసంబద్ధమని తెలియగలదు.

రోమకరాజ్యవ్యాప్తిలో నాలుగంకములుగలవు. క్రీ. పూ. 390 లో గాలులు రోమము ముట్టడించుట మొదలు మొదటిప్యూనికు యుద్ధమంతమైన క్రీ. పూ. 240 వరకు మొదటిది; ఇది ప్రజాసత్తా సమన్వయాంకము; రోముచరిత్రలోనిదియే స్వరూపానుగుణమై యుత్తమమైనది. పెట్రీషియనులకు ప్లెబియనులకు జరిగినచిరకాలసంఘర్ష మీకాలమున సమాప్తముగావచ్చెను; ఎట్రుస్కనులప్రమాదము గడచిపోయెను; జనులలోనెవ్వరు నతిధనికులుగాని అతిదరిద్రులుగాని కాక, చాలవరకు ప్రజాహితపరులై యుండిరి.

ఇది 1900 కు బూర్వపు దక్షిణాఫ్రికా బోయరుల రిపబ్లికును 1800 కు 1850 కు మధ్యకాలపు ఉత్తరమెరికారాజ్యముల సంఘమును బోలి, స్వతంత్రులగురైతుల ప్రజాసత్తాక ప్రభుత్వముగనుండెను. ఈయంకప్రారంభకాలమున నిది యిరువదిచతురపుమైళ్ల విస్తీర్ణమగు చిన్నరాజ్యము; తమతోడిపొరరాజ్యములతో బోరాడినను, వాటినాశముగోరక వాటిమైత్రికై యత్నించెను.

శతాబ్దులకొలదియంతఃకలహములచే రోమనులకు సామరస్యస్వభావ మలవడెను. విజితపురములలోగూడనీ

తత్వమేగలిగి, రోమకరాజ్యపాలనలో ఎన్నికహక్కుగలిగియుం డెను. మరికొన్నిపురములవారు స్వతంత్రులై రోమనులతో పరస్పరవివాహవ్యాపారములు చేసికొనుచుండిరి.

యుద్ధావసరమునుబట్టి ముఖ్యస్థలములందు పౌరజను లే రక్షకసైనికులైయుండిరి. జయింపబడిన దేశములందు గూడ కొన్నిహక్కులతో వలసగ్రామము లేర్పడెను. సైనికుల రాస్తాలు నిర్మింపబడెను. అందుచే నాటిభాష, సంస్కృతి, దేశమంతటనూ వ్యాపించెను.

క్రీ. పూ. 89వ యేట, ఇటలీదేశస్వతంత్రజనులంద రును రోమనుపౌరత్వపుహక్కును బొందిరి. క్రమేణ రోమక సామ్రాజ్యమంతయు నేకనగరముగా వ్యాపించినట్లాయెను.

క్రీ. శ. 212 లో సామ్రాజ్యపు స్వతంత్రజనులంద రికి పౌరత్వపుహక్కు లొసగబడెను. అందుచే అట్టివారంద రు రోముకు వెళ్ళి ఆపురసభలో వోటుచేయవచ్చును. రాక పోకలుగల నగరములకును అనేక దేశముల జనులకును గూడ పౌరత్వపుహక్కునిచ్చుట రోమనులు వ్యాపించుట కుచేసిన ప్రత్యేకయుక్తి. ఓడినదేశముల ఆచారములవి జేత లవలంబించి వారిలో కలిసిపోక, పరాజితులే విజేతలలో కలసిపోయిరి.

కాని మొదటి ప్యూనికుయుద్ధము సిసిలీ విజయము తరువాత, ఇదివరలోని సమానత్వయముతోబాటు, ఇంకొకపద్ధతి యారంభించెను. పరాధీనదేశమైన సిసిలీని రోమనులు తమ సొత్తుగనెంచి, అతిఫలవంతమగు నాదేశపునేలను, శ్రమజీవులగు నాదేశీయులను, రోమకసంపత్తి వృద్ధికై స్వలాభనిమిత్తము వినియోగించుచుండిరి.

కాని ఈయైశ్వర్యము చాలవరకు పెట్రీషియనులకును ప్లెబియనులలో ప్రధానులకును మాత్రము చేరుచుండెను. యుద్ధములచే విదేశీయులు చాలమంది ఖైదీలై బానిసలగుచుండిరి. మొదటిప్యూనికుయుద్ధముకుపూర్వము ప్రజలలో చాలమంది స్వతంత్రకర్షకులుగ నుండిరి. వలయునపుడెల్ల రోముతరపున పోరుటకు వారికిహక్కుబాధ్యలుండెను.

వీరుయుద్ధమునకై దేశాంతరగతులైనపుడు, వారిపొలములు ఋణగ్రస్తములయ్యెను. శ్రీమంతులు పెద్దభూములలోస్వంతకమతముబెట్టి బానిసలచే సాగుచేయింపనారంభించిరి. పౌరయోధులు రణమునుండిరాగా, తమపంటకు ఇటలీసిసిలీలలో శ్రీమంతుల కమతపు భూములందు దాసులచే పండించిన చౌకపంటతో పోటీకలిగెను. కాలపరిస్థితులుమారి, రిపబ్లికు రూపమేమారెను. సిసిలీ రోముకు

పరాధీనమగుటయేగాక, సామాన్యప్రజలు భాగ్యవంతులగు పెట్టుబడిపెట్టు పుంజీపతులకో, పోటీదారులకో, లోబడవలసివచ్చెను. ఇట్లు రోమకరాజ్యమున సాహసిక శ్రీమంతుల కాలమనదగిన రెండవ దశ ఆరంభించెను. కర్షకయోధులగు రోమకులు స్వపరిపాలనకై కొన్నివందల యేండ్లు పోరాడి, దానిని నూరేండ్లుమాత్ర మనుభవించిరి; మొదటి ప్యూనికు యుద్ధముచే సంపత్తి యుడిగి, ఆస్వాంతహక్కులుకూడ పోయెను.

వారి ఎన్నికహక్కులవలని లాభముగూడ పోయెను. రోమకరాజ్యమున రెండు పాలకసంఘము లుండినవి. అందు మొదటిది సెనెటు అనబడు శిష్టసభ; అందు పెద్దమనుషులు, తరువాత అన్ని బాపతుల ప్రముఖులు, సభ్యులై యుండిరి. వారు కాన్సలులు సెన్సరులుఅను ఉన్నతోద్యోగులచే మొదట నియుక్తులైరి. ఇప్పటి బ్రిటిషువారి ప్రభుసభవలె, అందును గొప్ప భూస్వాములు రాజకీయనేతలు వర్తకప్రముఖులు సభ్యులైరి. అమెరికనుసినేటుకన్న ఆంగ్లేయుల ప్రభుసభతోనే దీనికెక్కువ పోలిక. ప్యూనికుయుద్ధకాలము మొదలు మూడుశతాబ్దులు, ఈసభ రోమనుల రాజకీయ పరిజ్ఞానమునకు భావములకు కేంద్రమైయుండెను. రెండవది ప్రజాసభ; ఇందు రోమనుపౌరులందరును సభ్యులు. రోమక

రాజ్య మిరువదిమైళ్ళ విస్తీర్ణమైనపుడట్టిసభ వీలుగానుం డెను. వారును యితరదేశములునుగూడ రోమకపౌరులైనపుడు, ఈతోంబసభ సరిగా పనిచేయుట అసాధ్య మయ్యెను. పురమందిరమునుండి రోముప్రాకారమునుండి ఆసభజరుగునని ప్రకటింపబడి సభకూడగనే, అంద రాజకీయభ్రష్టులు బస్తీలోని చిల్లరమూక హెచ్చుగా పోగగుచుండిరి. క్రీ. పూ. నాల్గవశతాబ్దపు ప్రజాసభ సామాన్యజనుల కష్టసుఖములను సక్రమముగా జర్చించి ప్రతిపాదించుచు, సినేటుసభను హద్దులో నుంచుచుండెను. ప్యూనికుయుద్ధాంతము కీసభ ప్రజాశక్తిశూన్యమై, నిస్స త్వమాయెను. అందుచే నాయకుల నిరంకుశత అధికమ య్యెను. రోమకప్రజాతంత్రమున ప్రతినిధిప్రభుత్వపద్ధతి ఎన్నడును లేదు. పౌరులయుద్దేశముల దెలుపుప్రతినిధుల పౌరులెన్నుకొనవలెనని రోమనులకు తోచలేదు; ఇది ముఖ్యవిషయము. అందుచే రోమనుల ప్రజాసభకు అమె రికనుల ప్రతినిధిసభతోను, ఇంగ్లీషు కామన్సుసభతోను, పోలికలేదు. శాస్త్రరీత్యా పౌరసభయయినను క్రియలో నది యెంతమాత్రము గణ్యముకాలేదు.

అందుచేత రెండవప్యూనికుయుద్ధముతరువాత, సా మాన్యరోమనుపౌరుడు చాలదుస్థితిలో బడి నిర్ధనుడై,

తరుచు తనపొలమును గోల్పోయి, బానిసలపోటీలచేవృత్తి హీనుడై, తనకష్టముల దీర్పదగు రాజ్యాధికారము లేక, అల్లాడుచుండెను. పరిపాలనలో హక్కులేని ప్రజలు తమ భావము ప్రభువులకు నాటునట్లు చేయుటకు—సమ్మె, తిరుగుబాటు—ఈరెండే సాధనములుగలవు. క్రీ.పూ. మొదటి రెండుశతాబ్దులలో, తిరుగుబాటులు జరిగి, నిరుప యోగము లగుచుండెను. ఆకాలపు తీవ్రసంఘర్షము, శ్రీమంతుల కమతముల విడగొట్టి పౌరులకిప్పించు యత్నము,జనుల ఋణవిముక్తియత్నము, మొదలగువానినిగూర్చి ఈగ్రంథచరిత్రమున వివరింపవీలులేదు. దేశమునవిప్లవములు అంతఃకలహములు జరిగెను. క్రీ. పూ. 73 లో స్పార్టకసు నాయకత్వమున బానిసలందరు తిరుగబడిరి; ఇటనీప్రజల బాధ యధికమయ్యెను. బానిసలలో కొందరు ద్వంద్వ యుద్ధనిపుణులగుటచే, అది కొంతకార్యకారి యయినది. చల్లారియుండిన "వెసూవియస్"అగ్నిపర్వతపుముఖములో నుండి, స్పార్టకసు రెండేండ్లు ప్రభుత్వము నెరిపెను; గాని చివరకు విప్లవములోంగెను; క్రాంతికారు లతిక్రూరముగ హింసింపబడిరి; స్పార్టకసుఅనుచరులారువేలమంది రోము నుండి పోవుదక్షిణాపథమగు 'అపియన్ వే' వెంట కొరత వేయబడిరి. ఇట్లు తమ్ముపరాధీనులజేసిన ఆనూతనసంస్థల

ధాటికి ప్రజలు నిలువలేరైరి. కాని యీబీదలనణచిన శ్రీమంతులే బీదలపైనను తమపైనను గూడ యధికారులు కానున్న మహాసేనలప్రాబల్యముకు కారకులైరి.

రెండవప్యూనికుయుద్ధకాలమువరకు స్వతంత్రకర్షకులే సైనికులై, అశ్వికులుగనో పదాతులుగనో యుద్ధము జేసిరి. సమీపమందు యుద్ధములు జరుగునపుడు ఈపద్ధతి సరిపోయెను. కాని యన్యదేశములందు దీర్ఘయుద్ధములకాపౌరసేనాపద్ధతి పనికిరాలేదు. ఇదిగాక బానిసల పెద్దకమతములు హెచ్చి, వెనుకటిపరిస్థితులు మారెను. స్వతంత్రకృషీవలజాతి క్షీణించెను. అంతట మారియసను ప్రజానాయకు డొకక్రొత్తపద్ధతి తెచ్చెను. కార్తేజి నాశమైన మీదట, ఉత్తరాఫ్రికాప్రాంతమున న్యూమీడియాయను మోటుజనులరాజ్య మేర్పడెను. దీనిరాజగు జుగుర్తాతో రోమకోద్యోగులకు వైరముకలిగెను. అతనిగెల్చుటకు వారు ముప్పతిప్పల బడిరి. రోముకపఖ్యాతితెచ్చిన యీ యుద్ధ మంత మొందింప ఆయధినివేశమున మారియస్సు కాంసలు అనగా ప్రధానిగా జేయబడెను. ఈతడు జీతములనిచ్చి, యోధులచక్కగతరిఫీయతుచేసి, ఆసేనతో జుగుర్తానోడించి, ఆతనిసంకెలలతో క్రీ. పూ. 106 లో రోమునకు పట్టితెచ్చెను. కాని మారియసు, తన యుద్యోగకాలము

దాటినను, ఆనూతనసేనల సహాయమున చట్టముకు భిన్నముగా కాంసలుపని చేయుచునేయుండెను; ఆతని నెవరును వారింపలేరైరి.

మారియసుతో రోమకరాజ్యపరిణామమున సేనాని ప్రాబల్యమనదగిన మూడవయంక మారంభించెను. అప్పటి నుండి జీతపుసేనల నాయకులు సామ్రాజ్యాధికారమునకై కలహ మారంభించిరి. ఆఫ్రికాలో మారియసు క్రింద సహాయసేనానిగా నుండిన కులీనసంఘీయుడగు "సల్లా"కు మారియసుకు పోటీవచ్చెను; వారు తమతమ ప్రతికక్షుల బలవంతముగా జంపించిరి. వేలకొలది జనులాంతఃకలహములోబడి వధింపబడిరి; వారిభూము లమ్మివేయబడెను. ఇట్టి సేనానుల ఘోరసంఘర్షము స్పార్టకసువిప్లవము గడువగనే, 'లుకుల్లసు' 'పాంపే' 'క్రాసను' జూలియసు సీజను' అను సేనానులు రాజ్యాధిపత్యముకై కలహించిరి. స్పార్టకసు నోడించినది క్రాసను. లుకుల్లసు ఆసియామైనరు జయించి, ఆర్మేనియాకు వెళ్ళివచ్చి శ్రీమంతుడై, వ్యవహారసంబంధము మానుకొనెను. క్రాసను ఆసియాలో పర్షియాపై దండెత్తి, అందుపార్థియనులచే నోడి, హతుడయ్యెను. పాంపే సీజరుతో చాలకాలము పోరి, క్రీ. పూ. 48 లో సీజరుచే నోడింపబడి, ఈజిప్టులో హతుడయ్యెను; ఇట్లు సీజరు రోమక లోకమున సర్వాధికారియాయెను.

జూలియసు సీజరు కతని గుణప్రాముఖ్యములకన్న నధికఖ్యాతిగల్గెను. అతనినొక పురాణపురుషునిగ భావింతురు. మూడవదగు సైనికాంకమునుండి, నాల్గవదగు సామ్రాజ్యాంకములోనికి మార్పు నాతడు గల్గించెను. ఆర్థిక రాజకీయములందు మహాకోలాహలము కలుగుచు, అంతర్యుద్ధములు జరిగి, సంఘము విపర్యస్తమగుచున్నను, రోమకరాజ్యము క్రీ. త. 100 వరకు ఇంకను వ్యాపించెను. రెండవప్యూనికుయుద్ధము స్పార్టకసు తిరుగుబాటు మార్యసు సేనల పునర్నిర్మాణము జరుగువరకు, ఈవ్యాప్తి తగ్గియుండెను. ఇప్పటిఫ్రాన్సు బెల్జియందేశములగు గాలులో సేనానియైన జూలియస్ సీజరు ఖ్యాతి సంపాదించెను. ఉత్తరఇటలీని కొంతకాల మాక్రమించి ఆసియామైనరుపై దాడివెడలి గలేషియను లనుపేర నందువసించినగాలులు బోలు కెల్టికు తెగవారే ఈగాలులో నుండిరి. గాలులోనికి దండయాత్ర జేసిన జర్మనుల సీజరు తరిమి, ఆదేశమున్ను తను రోమకరాజ్యమున చేర్చెను. అతడు రెండుసారులు డోవరుజలసంధి దాటి, ఇంగ్లండులోనికి గూడ క్రీ. పూ. 55—54 లో వచ్చెను; కాని దానిని స్థిరముగ జయింపలేదు. ఈలోగా పాంపే లోగడ తూర్పున కాస్పియను సముద్రమువరకు లోబడినప్రాంతములందు రోమనుల

బలము వృద్ధిచేయుచుండెను. క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దపు మధ్యకాలమున, సినేటుసభయే కాన్సలులను ఇతరోద్యోగులను నియమించి, అధికారము నిచ్చుచు, సేనలను పాలించుచుండెను. రోమను ప్రజాపాలనపు ఉన్నతసంప్రదాయముల గాపాడుటకై, సిసిరో మొదలగు కొందరు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు శ్రమపడుచు, దానిచట్టముల మన్నింపజేయుటకు యత్నించుచుండిరి. గాని స్వాతంత్ర్యవైతులతో బాటు ఇటలీపౌరత్వశక్తిగూడ నశించిపోయెను. అందిపుడు స్వేచ్ఛాజ్ఞానమే లేనిదాసులు, నిరుపేదలు, మిగిలిరి. సినేటులోని ప్రజావాదులకు ప్రజలలో పట్టుబలము లేదు. వీరికి పోటీదారులై భీతిగొల్పుచున్న మహాయోధులకు గొప్పసేనాబలముండెను. సినేటుతో సంప్రదింపకయే, క్రాసస్ పాంపే సీజరు మొదటి 'ట్రయాంవిరేటు' (త్రితయము) వారు సామ్రాజ్యపాలనము తమలోతాము పంచుకొనిరి. తరువాత పార్థియనులచే దూరస్థలమగు క్యారే వద్ద క్రాసెస్ చంపబడగా, పాంపే సీజరులలో కలహము కలిగెను. పాంపే ప్రజాసత్తాకపక్షము వహించెను; చట్టమును సినేటుఆజ్ఞను ధిక్కరించిన నేరమునకు సీజరును విచారణ చేయుటకు శాసనముచేయబడెను. సేనాని తనయధికార రాష్ట్రపు హద్దును దాటి ఆప్రాంతపుసేనల నితరప్రాంతము

లకు దెచ్చుట నేరమగును; సీజరుపాలనలోని గాలురాష్ట్ర
ముకు ఇటలీకి మధ్యసరిహద్దు "రూబికన్" నది; చివరకు
సీజరు తెగించి, క్రీ. పూ. 49 లో రూబికన్‌నది దాటి,
పాంపేయధీనమగు రోముపై దాడివెడలెను. యుద్ధాపా
యసమయమం దొక్కనినే డిక్టేటరుగా, అనగా సర్వాధి
కారిగా, యెన్నుకొనుట రోములో సంప్రదాయసిద్ధము.
పాంపేనుజయించి, సీజరు మొదట పదేండ్లును, తరువాత
క్రీ. పూ. 45 లో యావజ్జీవమును, సర్వాధికారిగా జేయ
బడెను. అనగా సామ్రాజ్యముకు సీజరు యావజ్జీవప్రభు
వయ్యెను. అతనిని రాజుగాజేయదలచిరి; కాని 5 శతా
బ్దముల క్రిందట ఎట్రుస్కనుల నోడించినప్పటినుండి, రాజ
శబ్దము రోమనుల కసహ్యముగ నుండుటచే, రాజబిరు
దమును సీజరు నిరాకరించెను; సింహాసనము రాజదండము
మాత్రము స్వీకరించెను. పాంపేనోడించి,సీజరుఈజిప్టువెళ్ళి,
అచట టాలమీవంశపు దేవాంశభావితయగు క్లియోపాట్రా
రాణిని ప్రేమించెను. ఆవలపుచే నాతనిమతి తిరిగిపోయెను.
ఆతడు రోముకు తిరిగివచ్చినపుడు, దేవాంశరాజత్వపు
ఈజిప్టుసంప్రదాయమును రోములో ప్రవేశింపజేసెను.
అతనిప్రతిమ గుడిలోనుంచబడి "అజేయదేవునికి" అని
లిఖింపబడెను. రోములో నశించిపోవు ప్రజాస్వామ్య

భావము కడసారి అకస్మాత్తుగా జ్వలించెను, సినేటుమందిర మున తన ప్రత్యర్థి అగు పాంపే ప్రతిమవద్ద సీజరు హఠాత్తుగా నిహతుడయ్యెను. ఇట్టివ్యక్తుల దురాశలు కలహములు 13 యేండ్లు జరిగి, లెపిడస్, మార్కుసంటనీ, ఆక్టేవియను సీజరు, అను సేనానులు రెండవ త్రిత్వమునైరి. తన పిన తండ్రి (జూలియసుసీజరు)వలెనే, ఆక్టేవియను సీనదేశమును పశ్చిమరాష్ట్రముల గ్రహించెను. క్రీ. పూ. 31 లో, తన ముఖ్యప్రత్యర్థియగు మార్కు ఏంటనీని ఏక్టియంవద్ద నౌకా యుద్ధములో నోడించి, ఆతడు రోమకసామ్రాజ్యపు సర్వాధి కారియయ్యెను. కాని జూలియస్ వలెగాక ఆక్టేవియనుకు దేవాంశపైగాని రాజనామమునపైగాని వ్యామోహము లేకయు, వైభవప్రదర్శనమునకు ప్రియుడుగాకయు, లేక. ఆక్టేవియను సినేటును రోమునకు తిరుగ సభకొరకిచ్చి, తాను డిక్టే టరుగా నుండుటకు నిరాకరించెను. అందుచే బాహ్యాచి హ్నములకుబదులు యథార్థాధికారమునే సినేటువారత నికి కృతజ్ఞతతో నర్పించిరి.

రాజశబ్దమునకు బదులుగా, అతనికి 'ప్రిన్సెప్సు' అనగా ప్రధానియనియు, అగస్టస్ అనగా మహనీయుడనియు, పేరిడిరి. ఇట్లగస్టస్ సీజరను పేరనతడు, క్రీ. పూ. 27 నుండి క్రీ. శ. 14 వరకు, మొదటి రోమనుచక్రవర్తిగానుండెను.

అతనితరువాత 14 మొదలు 37 వరకు టైబీరియసు సీజరును, ఆపైన కలిగ్యులా క్లాడియస్ నీరో మున్నగువారును, పరంపరగా పాలించిరి. క్రీ. త. 98 లో ట్రాజన్, 117 లో హేడ్రియన్, 138 లో ఏంటోనియసుపయస్, 161 నుండి 180 వరకు మార్కస్ అరీలియస్, చక్రవర్తులైరి. వీరందరు సేనాబలప్రధానులే. వీరిలోకొందరిని సైనికులు నశింపజేసిరి. రోములో క్రమముగా సినేటుసభ క్షీణించెను. ఆస్థానమును చక్రవర్తియు నతని ఉద్యోగులును గ్రహించిరి. అప్పటికాసామ్రాజ్యపు సరిహద్దు లతిదూరముకు వ్యాపించెను. బ్రిటనులో విశేషభాగమును డాసియాయనబడిన ట్రాన్సల్వేలియాయు ఆసామ్రాజ్యమునచేర్చబడెను. ట్రాజనుచక్రవర్తి యూఫ్రటీసునదిని దాటెను. హేడ్రియను చక్రవర్తి, చీనాలో షాంగ్‌టివలె, తనసామ్రాజ్యము నుత్తరజనులనుండి రక్షణకై, బ్రిటనులోను, రైనుడాన్యూబునదులకు మధ్యను, ప్రాకారములు గట్టించెను. అతడు ట్రాజను జయించిన కొన్ని దేశములు వదలివేసెను. అంతటితో రోమకసామ్రాజ్యపు వ్యాప్తి నిల్చిపోయెను.

రోము చీనాలమధ్యదేశము.

క్రీ. పూ. మొదటి రెండు శతాబ్దములలో మానవ జాతిపరిస్థితి మారెను. ఈజిప్టుమెసపొటేమియాలింకను సుభిక్షములై సమృద్ధజనములై యున్నను, వాని ప్రాబల్యము తగ్గెను. ఆదేశముల పడమట క్రొత్తగా రోమనుసామ్రాజ్యము, తూర్పున చీనాసామ్రాజ్యము, ప్రబలములయ్యెను. రోమకరాజ్యము యూఫ్రటీసునదివరకే వ్యాపించెను. దాని కావలిదేశము సెల్యూకసు వంశీయులనుండి తప్పి, క్రొత్త రాజులవశమయ్యెను. చీనాలో షీహ్వాంగ్టి యనునతని 'త్సిన్' వంశముస్థానే వచ్చినహాను వంశరాజులు టిబెత్తును ఎత్తైన పామరుకొండలకనుమలను దాటి, పశ్చిమతుర్కిస్థానమును చీనారాజ్యమున చేర్చిరి. అప్పటికే చాలదూరము వ్యాపించిన ఆసామ్రాజ్య మంతటితో నిల్చెను.

రోమకసామ్రాజ్యముకన్న చీనారాజ్య మెక్కువ విస్తీర్ణము, సమృద్ధజనము; అదిఅప్పటి సామ్రాజ్యము లన్నిటిలో గొప్పదై, ఎక్కువకట్టుదిట్టములతో నుండెను. కాని నేలపైన సముద్రముపైన రాకపోకలసౌకర్యమింకను సరిగా వృద్ధికానందున, ఈరెండుసామ్రాజ్యములకు పరస్పరము సంఘర్షము లేకుండెను.

అప్పటికొకదానిస్థితి రెండవదానికి సరిగ తెలియును. కాని పారసీకాదులద్వారాను, సముద్రపు [illegible]నను, ఆరెండురాజ్యములమధ్యను కొంతవ్యాపారము జరిగెను; మరియు, మధ్య ఆసియాకును భారతదేశమునుండి [illegible] వాటి సంస్కృతి తగులుచుండెను. క్రీ. పూ. 66 లో పాంపే నాయకత్వమున, రోమను సేనలు అ[illegible] మార్గమున బయలుదేరి, కాస్పియను సముద్రపు సా[illegible]మునకు వెళ్ళెను. క్రీ. త. 102 లో, పానచ్ఛో అను చీనా[illegible] పెద్దజైత్రసేనతో కాస్పియనుసముద్రము వరకు, రోమను నాయకుల కాసంగతి తెలియజేయుచు దూతలనంపెను. కాని యూరపుకు చీనామహారాజ్యమునకు స్పష్టముగా యెరుకతో ప్రత్యక్షవ్యవహారపుసంపర్కము కలుగుటకు ఇంకను కొన్నిశతాబ్దములు వేచియుండెను. ఈ రెండుసామ్రాజ్యముల కుత్తరదిశను మహారణ్యములుండెను. ఇప్పటి జర్మనీదేశ మాకాలమున చాలవరకడవి; ఆ అరణ్యములు రష్యాలో చాలదూరము వ్యాపించెను; అందు [illegible]కులను గజసమములగు మహావృషభము లుండెను. ఆసియాలోని మహాపర్వతశ్రేణుల కుత్తరముగ గొప్ప మైదానములు, మైదానములు, ఇంకను పైనఅడవులు, మంచుగడ్డలు, ఉండినవి. ఆసియాపీఠభూమికి తూర్పున త్రికోణాకారముగ

మాచూరియాండేశ మున్నది. దక్షిణరష్యాలోని తుర్కీ
స్థానము మొదలు మంచూరియావరకున్న యీప్రదేశము
లలో, వాయవ్యభాగపు కాలవరాస్పియా ఎప్పుడు నతిసందిగ్ధము.
అప్పటి వాన యెక్కుగను, మానవవాసమునకు హానికరము;
కొన్ని యేండ్లుగా వచ్చినబలముగ్గానుమని, అంతలో క్షామ
ముచే నశింపనున్నది. దీని పశ్చిమభాగము అనగా
జర్మను లుమిప్పుడు ది దక్షిణరష్య తుర్కిస్థానము వర
కును గాంచు మొదలు ఆల్ప్సుకొండలవరకునుగల
ప్రదేశ మారణ్యాంతము మాలస్థానము. తూర్పునున్న మై
దానములు మాంగోలియా ఎడారులు శయనములు మంగోలి
యనులు [illegible] తురుష్కులు [illegible] సమీపసంబం
ధము [illegible] మంగోలుజాతుల వారి
యావాసము. [illegible] దాటి
వ్యాపించుచు, [illegible] ప్రాంతముల
దక్షిణనాగరికస్థానములను చేరస్త్రీ, [illegible] జాతులు జన
సంఖ్య పెరిగి, చీనాలోని సమీపస్థ దేశములకు వలసను,
జయించుటకు, వచ్చుచుండిరి. ఉత్తరప్రాంతములందు జల
సస్యసమృద్ధి కల్గినపుడు జనసంఖ్య యధికమై, తృణసస్య
ములు లేనపుడు పశువులుగూడ వ్యర్థగ్రస్తములు కాగా,
క్షుధార్తులగు ఘోరులగు నాజనులు బృందబృందము
లుగా దక్షిణముగ వచ్చుచుండిరి. అప్పటి బలీయములగు

నీరెండుసామ్రాజ్యములు కొంతకాల మాయనాగరికుల నరికట్టి, అప్పుడపుడు వీరిని వెనుకకు తరుమగల్గినవి. ఉత్తర చీనానుండి హాన్ వంశరాజులు మంగోలియా జయించి, చాలకాలము పాలించిరి. చీనాసైనికులు రైతులుగూడ మహాప్రాకారములదాటి, అచ్చటి పచ్చికబయళ్ళనుపయోగించుకొనుచు, అప్పుడపుడు తమపైబడు హూణుల జంపుచుండిరి.

అందుచే ఆసంచారులలో కొందరు అచ్చట స్థిరవాసులై కర్షకులై, చీనారాజులకు పన్నులుచెల్లించుచు, వారిలో కలసిపోయిరి. కాని మరికొంద రచ్చటినుండి, ఈశాన్యప్రాగ్దిశల కొండకనుమలదాటి, పశ్చిమతుర్కిస్థానములోనికి బోయిరి.

క్రీ. పూ. 200 మొదలిట్లు మంగోలు ఆశ్వికులు పడమరగాజని, అచ్చటి ఆర్యజనులపై నొత్తిడిచేయగా, ఆర్యులు రోమనుసరిహద్దులపై నొత్తిడిచేసి, సందుదొరికినపుడారాజ్యములోనికి జొరయత్నించుచుండిరి. మంగోలియను మిశ్రితులగు సితియను పార్థియనులు క్రీ. పూ. మొదటి శతాబ్దమునకు యూఫ్రటీసునదివరకు వచ్చి, అచ్చట తూర్పున పాంపేమహాశయునితో యుద్ధముచేసి, సెల్యూకసువంశరాజ్యమును తప్పించి, అర్సకిడ్ వంశమును పార్థియను వంశమును స్థాపించిరి.

కాని క్షుధాతురులగు నీసంచారి జనులిట్లు తూర్పు పడమరలందలి బలీయమగు చీనారోమను రాజ్యములపై కి వెళ్ళుటకన్న, మధ్యఆసియాలోనుండి ఆగ్నేయమూలగా కైబరు కనుమద్వారా, భారతదేశములోనికివచ్చుట సులభమయ్యెను. తెగతెగగా వీరువచ్చి, పంజాబుద్వారా భారతమైదానములోనికి చొరబడి, లూటీచేసి, చాల నష్టము కల్గించుచుండిరి. అశోకచక్రవర్తి స్థాపించిన సామ్రాజ్యము నామావశేష మయ్యెను; కొంతకాలము హిందూదేశ చరిత్ర మంధకారమయమయ్యెను. దాడివచ్చిన వారిలో నొకభారతీయసితియనుజాతివారగు కుషాన్ రాజవంశము వారు కొంతకాల ముత్తరహిందూదేశమును పాలించి, కొంతశాంతిని గల్గించిరి. ఈదండయాత్ర లనేకశతాబ్దము లుజరిగెను. క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దములో చాలకాలము యత్నమైట్లను శ్వేతహూణులు భారతదేశపు చిన్నచిన్న రాజులపై పన్నులు వసూలుచేయుచు, భయంకరులై భారతదేశముకు చాలహాని గల్గించిరి. †

---

† 29 వ అధ్యాయముచివర టిప్పణి చూడుడు. ఇప్పటి పంజాబులోనున్న జాటులు, కొన్ని రాజపుత్రజాతులు, మారాష్ట్ర గుజరాతుల కొన్నివర్తకజాతులు, ఈహూణ సితియన్ కుషాను తెగల వంశులవంశీయులని, అప్పటినుండి భారతీయులై నారని, కొందరు విద్వాంసుల అభిప్రాయము.

క్రీ. త. రెండవశతాబ్దమున రోమను చీనాసామ్రాజ్యములలో అతితీవ్రమగు మహావ్యాధి వ్యాపించి, రోము చీనాసామ్రాజ్యముల దుర్బలముచేసెను. అప్పటినుండి వారు సంచారులదెబ్బ తిరిగి సరికట్టలేకపోయిరి. ఆవ్యాధి చీనాలో 11 ఏండ్లు చెలరేగి, సంఘమును కల్లోలపరచెను. అప్పుడు హాన్ రాజవంశ మంతరించి, చీనాలో పరస్పరవిభేదములు అల్లరి ప్రారంభించెను. పిటినుండి క్రీ. త. 7 వ శతాబ్దపు టాంగ్ రాజ వంశపాలనవరకు, చీనా కోలుకొనలేదు. ఆసియానుండి ఆమహామారి యూరపుకువ్యాపించి, రోమక సామ్రాజ్యములో క్రీ. త. 164 నుండి 184 వరకు చెలరేగి, ఆసామ్రాజ్యమును పిప్పిచేసెను; అంతట రోమకరాజ్యపు జనసంఖ్య, పాలనశక్తిగూడ, క్షీణించెను. సరిహద్దుప్రాంత మప్పటినుండి ఇతరుల కచ్చటచ్చట సందునిచ్చెను. స్వీడనుదేశములోని గాత్ లండునుండి మరలివచ్చిన గాత్తులను ఒకకొత్త ఆర్యజాతివారు రష్యాలోనుండి వాల్గానదీప్రాంతములకును, అచ్చటినుండి నల్లసముద్రమువరకునుపోయి, సముద్రయానమునేర్చి, ఓడదొంగలైరి. 2 వ శతాబ్దాంతముకు హూణులు పడమటివైపుజేసిన యొత్తిడి వీరును పొందియుందురు. 247 లో, ఈగాత్ జనులు దాడివెడలి, డాన్యూబునది దాటి, ఇప్పటి సెర్వియాదేశమున నొక

యుద్ధమున డెసియస్ చక్రవర్తి నోడించి, చంపిరి. 236 లో, 'ఫ్రాంకు'లను ఇంకొక జర్మనుజాతివారు రైనునది క్రిందిభాగమున హద్దుదాటి వచ్చిరి; 'అలెమన్ని' అను జాతివారు 'అల్ఫాసు' లోనికి ప్రవేశించిరి; వారిని గాలు లోని రోమనుసేన లోడించినను, బాల్కను ద్వీపకల్పము దలి గాత్తులు విడువక ముట్టడించిరి. డాసియారాష్ట్రము రోమనుచరిత్రనుండి పోయెను. రోమనుల గర్వమునకును ఆత్మవిశ్వాసమునకును భంగముకలిగి, అప్పటికి మూడు శతాబ్దములనుండి ఆవరణలేకయే భద్రముగానుండినరోము నగరికి (ఈసంచారులదాడినుండి రక్షణార్థ) 270 275 ల లో ఆరీలియను చక్రవర్తి కోటకట్టి బలపరచెను.

మొదటిరోమకరాజ్యమున జనసామాన్యస్థితి.

రోమకసామ్రాజ్యము క్రీ. పూ. రెండుశతాబ్దములలో నిర్మితమై, అగస్టసుసీజరు కాలమునుండి రెండుశతాబ్దములు శాంతముగా భద్రముగా వృద్ధియై, అంతట అల్లరులలోబడి, విచ్ఛిన్నమాయెను; అది తెలియవలెనన్న ఆమహారాజ్యమందలి సామాన్యజనజీవితము కొంతగమనింపవలెను. అప్పటిచరిత్ర ప్రస్తుతకాలముకు రెండువేలయేండ్లలోపుది. అప్పటిరోమనుచీనాలనాగరికజీవితమిప్పటి నాగరికజీవితమును గొంతవరకు పోలియుండెను. పాశ్చాత్యలోకమున నప్పటికి నాణెములవాడుక ఆరంభించెను. మతగురువులు ప్రభుత్వోద్యోగులునుగాక, ఇతరులును చాలమంది స్వతంత్రవృత్తిగలిగియుండిరి; రాస్తాలు సత్రములు ఏర్పడి, పూర్వముకన్న జనులెక్కువ స్వేచ్ఛతో ప్రయాణముచేయుచుండిరి. క్రీ. పూ. ఆరవశతాబ్దికన్న, ఇప్పటి జీవితస్వేచ్ఛ అధికమైయుండెను. నాగరికజను లంతకుపూర్వమొక ప్రాంతమందే ఉండి, అచ్చటనే జీవించుచు, ఒకేసంప్రదాయముకు లోబడియుండిరి. సంచారిజనులుమాత్రమే వ్యాపారముచేయుచు, తిరుగుచుండిరి.

కాని అప్పటిరోము చీనాసామ్రాజ్యములు శాంతములైనను, అందలి వివిధప్రాంతముల నాగరకత వేరువేరుగా నుండెను. బ్రిటిషువారి శాంతపాలనలోని ఇప్పటిభారతదేశపరిస్థితులు మిగిలిన సామ్రాజ్యముకన్న చాలభిన్నములు అట్లే ఆయాప్రాంతములందప్పుడును సంస్కృతిలోను పరిస్థితిలోను చాల భేదముండెను. ఆవిశాల సామ్రాజ్యపు రోమనుసైనికులు వలసజనులు రోమనుదేవతలనే పూజించుచు, లాటినుభాషకులై యుండిరి. కాని రోమనువ్యాప్తికి పూర్వమే ఉండిన ఆయాప్రాంతీయజనులప్పుడు లోబడినను, తమపనుల యథాప్రకారమే చేసికొనుచు, కొంతకాలమువరకైనను తమసాంప్రదాయిక దేవతలనే పూజించుచుండిరి. గ్రీసు ఆసియా ఈజిప్టులందును, గ్రీకుసంస్కృతిగల ప్రాచ్యదేశములందును, సామాన్యులలో లాటినుభాష వ్యాపింపలేదు. గ్రీకుభాషయే నిరాఘాటముగ నుండెను. "పాల్ ప్రవక్త" యని ప్రసిద్ధుడైన 'టార్ససు'పుర యూదుడగు 'సాలు' రోమకపౌరుడయ్యు, 'హీబ్రూ' 'లాటిను' కాక, గ్రీకునే మాటాడుచు, గ్రీకులోనే గ్రంథరచనచేసెను. పారసీకమున సెల్యూకసు వంశీయులగు గ్రీకులనోడించిన పార్థియనులు రోమకసామ్రాజ్యమున చేరలేదు; కాని అందును గ్రీకు మాటాడుట

మర్యాదగా నుండెను. కార్తేజినశించినను, స్పెయిను ఉత్తరాఫ్రికాలలో కొన్నిభాగములందు కార్తేజిభాషయే చాలకాలము వాడుకలోనుండెను. రోమనులకు చాల పూర్వమే నాగరికులైన 'సెవిల్' పురీయులు తమకుకొన్ని మైళ్లలోనే రోముసైనికులు వసించు'ఇటాలికా'పురముండి నను, సెమిటికు దేవతలను సెమిటికుభాషనే, తరతరము లుగా వాడుచుండిరి. క్రీ. త. 193 నుండి 211 వరకు రోము చక్రవర్తియైన 'సెప్టిమియసుసెవరసు' స్వభాష కార్తేజిది; తరువాత నతడు అన్యభాషగా లాటిను నేర్చుకొ నెను. ఆతనిసోదరి లాటిను తెలియక, తనరోమను సంసార మును కార్తేజిభాషతోనే నిర్వహించుకొను చుండెను.

కాని గాలు బ్రిటను (ఇప్పటిఫ్రాంసుఇంగ్లండు) లలో ఇప్పటి రోమేనియాయగు డాసియాలోను, డాన్యూబునదికి దక్షిణపు హంగరీయగు పన్నోనియాలోను,అప్పటికిమహా నగరములుగాని నాగరికతగాని లేనందున, అచ్చటిలాటిను భాష ఆసంస్కృతి బాగుగవ్యాపించెను.అప్పటికే ఇవినాగ రికములై, అందు గ్రామములు నగరములు నిర్మింపబడెను; అందు లాటిను మొదటినుండి ముఖ్యభాషగానుండి, రోమ కదేవతలు, వారి ఆచారవ్యవహారములు, వ్యాపించెను. ఇప్పుడున్న రోమేనియను, ఇటాలియను, ఫ్రెంచి, స్పానిషు

భాషలన్నియు లాటినుభాషాపరిణామములే; అవి లాటిను భాషాచారవ్యాప్తికి నిదర్శనములు; చివరకు ఆఫ్రికా వాయవ్యభాగమునగూడ చాలవరకు లాటినే వ్యాపించెను. ఈజిప్టు గ్రీసు మొదలగు ప్రాచ్యభాగము లెన్నడును లాటిను భాషలు కాలేదు; అందు ఆప్రాంతీయ సంస్కృతులే నిలిచియుండెను. రోములో విద్యావంతులు గ్రీకును నాగరికభాషగా నేర్చుకొని, గ్రీకువాఙ్మయపు ఘనతనుబట్టి, గ్రీకునే లాటినుకన్న నధికముగ నెంచుచుండిరి. ఇట్లు ఆసామ్రాజ్యపు వివిధజాతుల వృత్తిపద్ధతులును భిన్నములై యుండెను.

అప్పటి స్థిరజనులకు వ్యవసాయమే ముఖ్యవృత్తి. రోమనుస్వతంత్రకర్షకుల వృత్తిపోయెను; వ్యవసాయము దాసజనులు చేయుచుండిరి. గ్రీకుజాతులలో ఆరంభదినము లలో ప్రతిస్వతంత్రపౌరుడును స్వయముగ దున్నుచుండెను; స్పార్టాపౌరులు దున్నుట యగౌరవమని, 'హెలట్ల'ను బానిసలచే సాగుచేయించిరి. కాని ఆకాలముపోయి, గ్రీకుసంస్కృతిగల ప్రదేశములందుగూడ బానిసగుంపులే సాగుచేయనారంభించిరి. ఆదాసజను లనేకప్రాంతముల యుద్ధఖైదీలైనందున, భిన్నభాషికులై యుండిరి. వారి సంతతివారు జన్మదాసులైరి. యజమానుల కార్యము నెరవేర్చుటకు దగిన సంఘీభావము, హక్కులజ్ఞానము, విద్యా

బుద్ధులు, వారికి లేవు. దేశీయులలో వారే అధికసంఖ్యాకు లైనను, వారెన్నడునువిప్లవమునుకొనసాగింపలేకపోయిరి. క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దపు స్పార్టకసు తిరుగుబాటు మృగయుద్ధ నిపుణులగు దాసులుమాత్రమే లేవదీసిరి. ప్రజాతంత్రపు అంత్యకాలమందును, సామ్రాజ్యారంభ కాలమందును, ఇటలీలో బానిసలను రాత్రులందు పారిపోకుండ సంకెలలందో, తలసగము గొరిగించియో, ఉంచుచుండిరి. వారు భార్యలులేక, యజమాను లెంతహింసించినను లోబడుచు, చాల బాధపడుచుండిరి. మృగములతో పోరుటకు యజమాని వారినివిక్రయింపవచ్చును. ఏబానిసయైనయజమానిని చంపుచో, వానినేగాక ఆయింటిదాసులందరిని కొరతవేయుచుండిరి. ఆథెన్సువంటి కొన్ని గ్రీకునగరములందు బానిసల దుస్థితి యింతకన్న కొంచెము మెరుగుగ నుండెను. రోమనురక్షక సేనలపైకి దాడిసలుపవచ్చిన అనాగరికసైనికు లీబానిసలకు శత్రువులుగాక, విమోచకులైరి. చాలవరకు పరిశ్రమలకును, జట్టులచే జేయించు ప్రతికార్యముకును, బానిసలనే యుపయోగింపదొడగిరి. గనులపని, లోహపరిశ్రమ, ఓడలలో తెడ్లు వేయుట, రోడ్లు యిండ్లు నిర్మించుట, చాలవరకు బానిసలవృత్తి అయ్యెను. ఇండ్లలో నౌకరి ప్రత్యేకము దాసులదే. పౌరులు స్వతంత్రు

లైనవారు తమపనులను కూలిపనులను చేయుచుండిరి. వీరు శిల్పులుగ, మేస్త్రీలుగ, బానిసలతో పోటీపడుచుండిరి; కాని అట్టివా రెంతమందిరో తెలియదు. వివిధస్థాంతములందు భేదములుండెను. బానిసలలో గూడ రకములేర్పడెను. కొందరిని రాత్రులందు గొలుసులువేసియుంచి, పగలు కొరడాలతో పొలములకో కోటలకో తోలుకొనిపోవుచుండిరి; కొందరికికొంచెముభూమినిచ్చి, యజమానికి కొంత ముజరాయిచ్చుపద్ధతిని, దానినిసాగుచేసికొనివాడు తనభార్యతో కాపురముచేయ నిచ్చుచుండిరి. కొందరికి యుద్ధములుండెను; ఎట్లన స్వాములు బానిసలచే వారిప్రాణములకై ద్వంద్వయుద్ధము చేయించిరి; ప్యూనికు యుద్ధారంభమున క్రీ. పూ. 264 లో రోములో మొదలుగ ఖడ్గాస యుద్ధమారంభింపబడి, రోమనుల వినోదహేతువయ్యెను. అవసరమున కట్టియుద్ధముకును, మామూలుగా తమ అంగరక్షణకును, శ్రీమంతులగు రోమకులట్టి దాసభటులను దమతో నుంచుకొనుచుండిరి. కొందరు బానిసలు విద్యావంతులు. రోమనులు తరువాత జయించిన గ్రీసు ఉత్తరాఫ్రికా ఆసియామైనరు ప్రాంతములు నాగరికములగుటచే, ఆ ఖైదీలు బానిసలైనను గౌరవకుటుంబపురోమనుయువకుల బోధకులు, శ్రీమంతుల గ్రంథాలయపాలకులు, కార్య

దర్శులు, పండితులుఅయి, పనిచేయుచుండిరి. రోమనులు ఆదాసకవుల చర్యలచే, నృత్తమునేర్చిన కుక్కలచేవలె వినోదించిరి. ఇట్టి దాస్యవాతావరణపు భయకలహముల తో ఆధునికవాఙ్మయాభివృద్ధి విమర్శన మారంభించెను. కొందరు చురుకైనదాసబాలురగొని, వారికిచదువుచెప్పించి లాభమునకు విక్రయించుచుండిరి. బానిసలకు నకళ్ళువ్రా యుట, నగిషీపనులుచేయుట, శిల్పవృత్తులు, నేర్పుచుండిరి.

ప్రజాసత్తారంభపు ఐశ్వర్యదశకు అంటువ్యాధి తరువాత చివర వచ్చిన క్షీణదశకు మధ్య 400 ఏండ్లలో, బానిసలస్థితిగతులందు చాలమార్పులు గలిగెను. క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్దమున యుద్ధపుబానిసలు సమృద్ధిగ దొరకిరి. అప్పటిరోమనుల ప్రవర్తన చాలఅనాగరికమై క్రూరముగ నుండెను. అప్పటిదాసజనుల కెట్టిహక్కులును లేకుండెను. బానిసలన్నివిధములగు క్రూరకార్యములకు గురియగుచుం డిరి. కాని క్రీ. త. మొదటి శతాబ్దమునకే దాస్యమును గూర్చి రోమనునాగరికులవైఖరి కొంతమారెను. అప్పు డు ఖైదీలంతగా దొరకక, గిరాకిగలిగెను. మరియు బాని సల ఆత్మగౌరవము కాపాడుటవలననే తమకుహెచ్చు లాభముకలుగునని, యజమానులు గ్రహించిరి. సంఘమున నైతికభావము న్యాయబుద్ధియు వృద్ధిఅయ్యెను. రోమనుల

సహజకర్కశత్వము గ్రీకులయుదారబుద్ధితో మిళితమై, మృదుత్వము వహించెను; క్రూరకర్తలకు గొన్ని నియమము లేర్పర్చిరి. మృగయుద్ధముకై చేయు దాసవిక్రయము నిషేధించిరి; పనికిప్రోత్సహించుటకై వారలకు జీతములీయ బడినవి. వారిలోగూడ నొకవిధమగు వివాహపద్ధతి నేర్ప ర్చిరి. వ్యవసాయపుపనులలో కొన్నిసమయములలో తప్ప, జట్లుగా పనిచేయింపవీలు లేదు; అట్టి ప్రదేశములందు బాని సలు యజమానికి పంటలో వాటానిచ్చు పాలికాపులైరి; వారు అవసరమైనపుడే పనిచేయుదురు. క్రీ. శ. మొదటి రెండుశతాబ్దములందును, లాటినుగ్రీకుభాషల మాటాడు నీ రోమకసామ్రాజ్యమున, బానిసలే హెచ్చు; స్వాతంత్ర్యాభి మానము గలజనులే తక్కువ; అందుచే, ఆసామ్రాజ్యము తరువాత క్షీణించెను. అప్పటిజనసామాన్యమున సంసార జీవనము మితజీవనముచేయుచు నుదారభావము స్వతం త్రాలోచన విద్యావ్యాసంగము చేయువారు చాలతక్కువ; పాఠశాలలు కళాశాలలు అరుదు; మనస్స్వాతంత్ర్యము ప్రవృత్తిస్వాతంత్ర్యము లేకుండెను. భావిజనులకద్భుతా శ్చర్యముల గొల్పిన రోమనుల గొప్పరస్తాలు మహాభవన శిథిలములు, వారిశాసననియమసంప్రదాయము మనకాకర్ష కములు అద్భుతములు. అయినను, అప్పటి జనులలో

స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములు లేవని, శ్రీమంతులు దురాశాపరు లని, మనము మరువకూడదు. నిరాధారులచే నిర్బంధముగ చాకిరిచేయించుకొని ప్రబలులైన అల్పసంఖ్యాకులును అంతరంగమున శాంతిసౌఖ్యములు లేకుండిరి. స్వతంత్రమనస్సులకుండు కళావాఙ్మయములు తత్త్వవిజ్ఞానములు రోమను వాతావరణమున క్షీణించియుండెను. అనుకరణము, కృత్రిమకళావృద్ధి, దాస్యసంకుచితభావములు, అప్పటిపరాధీన పండితులలో హెచ్చుగనేయుండెను. కాని చిన్న ఆథెన్సు నగరపు ఒక్క శతాబ్దపు అభివృద్ధిదశలోని ఉదారవిద్యావ్యాసంగముతో పోల్పదగిన దేమియు రోమకసామ్రాజ్యమంతటను, ఆనాలుగుశతాబ్దములలోను, లేకుండెను. రోమనుల అధికారమున ఆథెన్సు క్షీణించెను; అలెగ్జాండ్రియాలోని విజ్ఞానము కృశించెను; ఆకాలమున నరుని స్వతంత్రాలోచన శక్తియే క్షీణించినట్లుండెను. †

---

† క్రీస్తుకు పూర్వము మొదటిశతాబ్దమందును క్రీస్తుతరువాత అయిదుశతాబ్దములందును ప్రపంచపు మిగిలినదేశములస్థితి ఇట్లు హీనముగను నిరుత్సాహకరముగను ఉండినను, మనభారతదేశపుస్థితి మాత్రము వేరుగానుండినట్లు తోచును. ఆకాలమున మనదేశమందుకూడ, కొంచెముగా బానిసలపద్ధతి యుండెను; గాని, ఇచ్చట దాససంఖ్య స్వల్పము; మరియు అట్టిదుస్థితి కూడలేదని తోచును. ఆకాలమందు పంజాబులో, ఆంధ్రదేశ మగధదేశములలో, వరుసగా గొప్పచక్రవర్తుల సుపరి

పాలనయుండెడిది; భాసకాళిదాస హరిసేనాశ్వఘోషాది సంస్కృత మహాకవులు, గుణాఢ్యాది ప్రాకృతకవులు, తిరువళ్ళువరు, అవ్వయార్, నమ్మాళ్వార్, మొదలగు ద్రావిడకవులు, చరకశుశ్రుతాది ఘనవైద్య శాస్త్రజ్ఞులు, ఆర్యభటాది జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు, వెలసిరి. అప్పటి మన దేశపు సామాన్యులుగూడ సౌఖ్యవంతులుగను, నాగరికులుగను ఉండి నట్లు కనబడును. అప్పుడు బౌద్ధమతము హిందూమతముగూడ వృద్ధి ముమీద మంచిస్థితిలో నుండెను.

రోమకసామ్రాజ్యమున మతపరిస్థితులు.

ఆలాటినె గ్రీకుసామ్రాజ్యమున క్రీ॥ శ॥ మొదటి రెండుశతాబ్దములందును, నరులు వ్యాకులాత్ములై, నిరాశులుగనుండిరి; నిర్బంధము దౌర్జన్యము సర్వత్ర వ్యాపించి యుండెను; జనులలో గర్వము డంబము హెచ్చు; నిజమైనగౌరవమర్యాదలు లేవు. దురదృష్టవంతులగు బీదలు తృణీకృతులై, అతిదీనులైరి; శ్రీమంతులలో స్థిరతలేదు. ఇంద్రియలోలత్వము దురాశ అధికముగనుండెను. చాలనగరములందు మనుష్యులు మృగములు రంగస్థలపు ద్వంద్వయుద్ధమున చంపబడుచుండిరి. ఆరక్తపాతము జనుల నాకర్షించుచుండుటయే, అప్పటిదుస్థితిని మనకుదెలియజేయును. అందుచే మానవహృదయమం దశాంతి ధార్మికాందోళనముకలిగెను.

ప్రాచీననాగరికులపైకి ఆర్యుల తెగలు విజృంభింపగానే, అచ్చటి ప్రాచీనగ్రామదేవతలు పురోహితపద్ధతి పోయెను; లేదా, సమయానుకూలముగ మారెను. నీలగోధుమవర్ణుల జీవితపద్ధతి ఆలోచనలు వందలకొలది తరములుగా దేవాలయ జీవితమున కనుకూలముగానుండెను. పూర్వాచారములు నిత్యకృత్యరక్షణము యజ్ఞయాగకర్మకాండలు

ఎల్లప్పుడును వారిమనస్సులందుండెను. వారిదేవతలుదారుణవికృతస్వరూపులైనట్లు, ఆర్యసంస్కృతి వ్యాపించియున్న ప్రస్తుతప్రపంచమునకు తోచును; కాని అప్పటిప్రాచీనులకా దేవతలు తీవ్రస్వప్నములందు కనబడు దృశ్యములవలె విస్పష్టాకారముగలిగి, సద్యఃఫలము నిచ్చునని తోచియుండును. సుమేరియాలోను ఈజిప్టులోను,ఒకపట్టణరాజ్యము మరియొకదాని జయించుచో, అచ్చటి గ్రామదేవతలపేరే మారెను; కాని వాటిస్వరూపస్వభావములు పూర్వస్థితి మారుటలేదు. ఆస్వప్నదృశ్యమందలి చిత్రములు మారినను, స్వప్నమారీతినే కలుగుచుండెను. సుమేరియనుల జయించిన మొదటిసెమిటికు లాతత్వపువారే యగుటచే, తమవశులైన మెసపొటేమియావారి మతమునే కొన్నిమార్పులతో గ్రహించిరి. ఈజిప్టుయెన్నడును సంపూర్ణపరాధీనముకానందున, వారిమతము సమూలముగ మారలేదు; టాలమీలు సీజర్లు పాలించునప్పుడును, అమిశ్రదేశీయుల దేవాలయములు యజ్ఞవేదికలు పురోహితపద్ధతి యథాప్రకారముగ నుండెను.

ఒకేరీతి సాంఘికధార్మికపద్ధతిగలవారు జయించినప్పుడు, అచ్చటి గుడులకు విజేతల వాటికి మధ్య, సామరస్యము సజాతీయత యేర్పడెను. ఆరెండుదేవత లేకస్వభా

వములైనచో, పేరుభేదమేకాని దేవుడొకడేయని గురువు లు ప్రజలుగూడ తలచుచుండిరి. ఇట్లు కలుపుటే 'థియో క్రాసియా' అనగా దేవసమన్వయ మనబడును. క్రీ. పూ. ఆవేయేండ్లలోనిమహావిజయకాలములగూడ నీదేవసమన్వ యము జరుగుచుండెను. చాలస్థలములం దచ్చటి చిల్లర గ్రామదేవతలన్నియు ఒక సామాన్యదేవతలో మిళితమగు చుండెను. ఈరీతిగా బ్రాబిలనులో యూదప్రవక్తలు లోక మంతటి కొకే ధర్మదేవుడు కలడని ప్రకటించినపుడు, జనుల మనస్సులట్టిభావము కనుకూలమయ్యెను. కాని కొన్ని దేవతలలో స్వరూపభేదముండి సమన్వయమునకు వీలులేకుండెను. గ్రీకులు వచ్చుటకుముందు, ఈజియను జనులకు అమ్మవారిదేవతలందు ఎక్కువ విశ్వాసముండెను. అట్టిచో స్త్రీదేవతకు పురుషదేవతతో వివాహసంబాధము కలిగింపబడెను. జంతువులు నక్షత్రములు దేవతలుగా నెం చబడుచోట, వానినవతారసంబంధులుగ భావించి, వాటి ఆకారము (ఏపామో సూర్యుడో) ఆభరణముగానుచిహ్న ముగాను ఏర్పర్చిరి. ఒకప్పుడు పరాజితులైనవారి దేవుడు, విజేతల తేజోవంతులగు దేవతలకు దుష్టవిరోధులుగ నెం చబడెను. మతచరిత్రమున నిట్టి సరుదుబాట్లు సవరణలు ప్రాంతీయదేవతల వ్యాప్తులును విశేషముగ కనబడును.

మిశ్రదేశ మేకరాజ్యముగ నేర్పడినపుడు, దేవసమన్వయ మిట్లే విశేషముగ జరిగెను. ఈజిప్టుజనుల ముఖ్యయజ్ఞదేవత ఆసిరిసు; 'ఫారో' దానియవతార మేఅని ప్రజలుభావించుచుండిరి. ఆసిరిసు చనిపోవుచు మరల మరలజనించుచుండు ననియు, బీజము పంట ఆదేవుని స్వరూపమేయని, నరుల అమరత్వమునకుగూడ ఆదేవుడే ఆధారమని, నాగినట్లుక. తనగ్రుడ్లను పాతిపెట్టినను పైకి వెడలివచ్చు పెడల్పుగల్గులుగల పేడపురుగును, అస్తమితుడై తిరిగి యుదయించుచుండు భాసమానసూర్యుడును, దేవునిచిహ్నములే; తరువాత కొంతకాలము కతడు ఏపిస్ అనుపవిత్ర వృషభస్వరూపముగ నెంచబడెను. ఐసిస్ అను స్త్రీదేవత ఇతనికి సంబంధించినదే. ఈఐసిస్ హేంథార్ అను గోదేవత అని అర్థచంద్రుడని సముద్రముపైగన్పడు నక్షత్రమనిగూడ భావించిరి. ఆసిరిసుమరణింప ఆమెశిశువగు హోరసుఅను సంధ్యాదేవి పెరిగి, మరల ఐసిసు అయ్యెననియు గాథ కలదు. ఐసిసు తనశిశువగు హోరసును భుజములందుంచుకొనినట్లు, కొన్నిచిత్రములందు గలదు. వీటికి కార్యకారణ సమన్వయము లేదు. మనుష్యులలో విచక్షణా శక్తి గలుగుటకు పూర్వము స్వప్నస్వరూపములవలె నిట్టి భావము లుదయించుచుండెను. మూర్తిత్రయమే గాథ,

ఈజిప్టుగాథలలో కొన్ని క్రూరదేవతలు, శ్వానముఖుడగు ఏన్యుబిస్, కాళరాత్రి, మున్నగు అనేకవిమోహాకార ములు సురనరవిరోధులునగు దుష్టదేవతలుండెను.

కాలక్రమమున ప్రతిమతమందును, ఆయానరుల యాత్మానుకూలమగు సమన్వయము జరుగుచుండును. సందర్భశూన్యమని తోచు నీదేవతామూర్తులనుండియు, మిశ్రదేశీయులు నిజమైన దైవభక్తిని తృప్తిని బొందుచుం డిరి. ఈజిప్టువారి మనస్సున.అమృతత్వవాంఛ చాలదృ ఢముగ నుండెను. అందుచే ఇతరులకన్న వారిమతమున అమృతత్వాభిలాష బలమయ్యెను. మిశ్రదేశము పర రాజవశమై, ఆమిశ్రదేవతలచే రాజకీయఫలము లేక ఆదేవ తలచే నాముష్మికఫలము కలుగునను ఆశ దృఢము కా జొచ్చెను.

గ్రీకుల విజయానంతరము, మిశ్రదేశీయులయొక్క యు గ్రీకుజనులందరియొక్కయు ధార్మికజీవనమునకు అలె గ్జాండ్రియానగరము కేంద్రమాయెను. మొదటిటాలమీ ఆపురమందు 'సెరేపియం' అను పెద్దగుడి నిర్మించెను. అం దొకవిధమగు త్రిమూర్తిదేవతల పూజించుచుండిరి. ఆసి రిస్ ఎపిస్‌దేవతల అపరావతారమగు సెరపిసు, ఐసిసు, హోరసు, ఈత్రిమూర్తులు; వీరువేశ్వరు దేవతలుగాక,

ఒకేదేవునిస్వరూపములని భావింపబడిరి. ఈసెరపిసుకు గ్రీకుల జ్యూస్‌తోను రోమనుల జ్యూపిటరుతోను, పారసీకుల సూర్యదేవునితోను, ఐక్యముకల్పింపబడెను. గ్రీకుల పలుకుబడి వ్యాపించిన చోట్లనెల్ల, ఉత్తరహిందూదేశమునకు పడమటి చీనాకుగూడ, ఈపూజ వ్యాపించెను. సామాన్యజీవితము నిరాశమై క్షీణించిన ప్రదేశములు జనులు లోకాంతరమున సుఖానుభవము ఆనందము కలుగునను భావమును ఆతురతతో గ్రహించిరి. "మరణానంతరము దైవమే మన రక్షకుడ"ని ఆకాలపు గీతమొకటి కలదు. కొందరుభక్తులు ఐసిస్‌యందు అభిమానముగల్గి, ఆమె విగ్రహములను దేవాలయములందుంచి, ఆమెను స్వర్గరాజ్ఞి అని శిశువగు హోరాసును అంసములందు ధరించెనని, భావించిరి. ఆమెకు [illegible] బలి సమర్పించుచుండిరి. ముండితులైన మహాగురువులు బ్రహ్మచర్య వ్రతులై, ఆయాలయ వేదికకడ వేచియుండిరి.

రోమకరాజ్యవ్యాప్తితో నీనూతనమతము పశ్చిమయూరపుకుగూడ వ్యాపించెను. రోమను విజయములతో స్కాట్లండుకు హాలండుకుకూడ ఈసెరపిసు ఐసిస్ గురువులు, ఆపూజారులుమంత్రములు, అమృతత్వాశయు వ్యాపించెను, కాని యీసెరపిస్ మతముకు గొన్ని పోటీమతములు నుం

డెను. వాటిలో ముఖ్యమైనవి పారసీకపు 'మిత్ర' మతము. మిత్రుడు ఉదారపవిత్రవృషభమును బలినిచ్చినట్లొకవిస్మృతరహస్యగాథ యీమతపు మూలాధారము.

ఇది మిశ్రభావమిళితమగు సెరపిస్ ఐసిస్ మతముకన్న పురాతనము. ఇది మానవసంస్కృతిలో ఉదయశిలాయుగపు బలులకాలపుదని తోచును. మిత్రవిగ్రహపు వృషభముకు గాయమై నిరంతరము రక్తము స్రవింప, అందుండి నవజీవము కలుగునట; మిత్రదేవభక్తుడారక్తధారలో స్నాతుడగును.

మొదటిరోమనుచక్రవర్తుల పాలనయందుండిన దాసులు పౌరులు అవలంబించిన ఈ అన్నిమతములకు మూలాధారసూత్రము వ్యక్తిమోక్షము, వ్యక్తికి నిత్యత్వప్రాప్తి. అంతకుపూర్వమతము లట్లు వ్యక్తిగతములు గాక సాంఘికములు. ఆపూర్వసంప్రదాయమున దేవునికి పురరాజ్యముతోనే సంబంధము ముఖ్యము; అందు వ్యక్తిసంబంధము గౌణము. ఆదిమజనుల యజ్ఞములు ప్రత్యేకవ్యక్తులవిగాక, సంఘమంతటి ఇహలోకావసరములకే సంబంధించెను. కాని మొదట గ్రీకులు తరువాత రోమనులు మతమునకు రాజకీయసంబంధము లేకుండ జేసిరి. అంతట ఈజిప్టుసంప్రదాయమున మతము పరలోక

ప్రధానమాయెను. వ్యక్తిగతములు అమృతత్వాదర్శములు అగు ఈ క్రొత్తమతములచే, పూర్వపు గ్రామ్యమతముల లోని ముఖ్యశక్తి ఉద్రేకము పోయెను; కాని ఆమతములు నశించలేదు. పూర్వపు రోమునగరమందువలె ప్రతినగరములోను అన్ని దేవతల ఆలయములు నుండెను. రోమనుల ముఖ్యదేవుడగు జూపిటరు కొరకు ఆలయము, తరుచు అప్పటిపాలకుడగు సీజరు(చక్రవర్తి) కొరకు ఆలయము నుండెను. రాజులే దేవతలుగా భావింపబడవచ్చునను సంగతి ప్రాచ్యులనుండి సీజర్లు గ్రహించిరి. అట్టి గుడులలో రాజపూజ జరుగుచు, రాజభక్తిని వెల్లడించుటకై కొందరు పూజాద్రవ్యములను సమర్పించుచుండిరి; కాని, సాధారణముగ జనులు తమస్వంతబాధల నివారణకై, స్వర్గరాజ్ఞియగు ఐసిస్ గుడికి వచ్చిపోవుచుండిరి. ఇదిగాక కొన్నిచోట్ల విచిత్రములగు కొన్ని ప్రాంతీయదేవాలయములుండెను. సెవిల్ పురమున కార్తేజివారి పూర్వదేవతయగు బుధుని పూజించుచుండిరి. కొన్ని గుహాలలోను భూగర్భపుగుడులలోను, మిత్రదేవతలవేదికలవద్ద రోమను సైనికులు బానిసలు పూజించుచుండిరి. కొన్నిచోట్ల యూదులు బైబిలుప్రకారము లోకేశ్వరుడగు అదృశ్యదేవునారాధించు ఆలయములు నేర్పడియుండును. ఆయా

మతపు రాజకీయప్రసక్తికై యూదులతో తగవులు గలుగు చుండెను. విగ్రహపూజ తమమతమునకు విరుద్ధమని యూద జనులు సీజరుకిచ్చు సాంఘికబలులలో పాల్గొనరైరి; రోమను విగ్రహస్పర్శ లేకుండుటకై, సేనాధ్వజములకు జోహారుకూడ సలుపరైరి.

తూర్పున, చాలమంది బుద్ధునికాలమునకు చాల పూర్వమే, వివాహాదిసుఖముల విడచి, ఆధ్యాత్మికశక్తు లనే అపేక్షించి, ఐహికబాధల తప్పించుకొనుటకై సన్న్యాసులగుచుండిరి. బుద్ధుడీసన్న్యాసుల తీవ్రచర్యల నిరోధించెను; కాని ఆయనశిష్యులలో ననేకశ్రమణకులు తీవ్ర సన్న్యాసమునే అవలంబించిరి. కొందరుమారుమూలల గ్రీకు గురువులుగూడ నిష్ఠే నియమావలంబులై, అంగభంగము గూడ జేసుకొని, ఆత్మహింస చేయుచుండిరి. జూడియా దేశీయులలో, అలెగ్జాండ్రియాలోనుగూడ, క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున వైరాగ్యము సన్న్యాసము వ్యాపించెను. కొందరు ప్రపంచసంబంధమువదలి, ధ్యానతపోనిరతులైరి; ఎస్సీనుతెగవారిట్టివారే. క్రీ. త. మొదటి రెండుశతాబ్దములలోను ఆకాలపుబాధలనుండి మోక్షముకై అన్నిచోట్ల సాంసారికజీవనము త్యజించి, విరాగులగుట అధికమాయెను. పూర్వపు స్థిమితత దేవగురుభక్తి పోయెను.

దాస్యభావము, క్రౌర్యము, భయనాశములు, ఆతురత, ఇంద్రియలోలత్వము రూఢములై, ఆకాలపు జనులలో సంఘముపై నసహ్యత, అశాంతి, వైరాగ్యశ్రమలచే శాంతి సంపాదనేచ్ఛ, అంటుజాడ్యమువలె వ్యాపించెను. ఇట్టి భావముతోనే కొందరు దుఃఖితులు పశ్చాత్తప్తులై సెరపియమ్ దేవాలయములోనికి, మరికొందరు రక్తసిక్తములు అంధకారయుతములగు మిత్రదేవుల గుహాలయములలోనికి, చనుచుండిరి. *

* ఈ ఆధ్యాయపు సంగతులు మనభారతదేశ పరిస్థితుల కెంత వరకన్వయించునో పాఠకు లాలోచింపవలెను. వేదములందు మిత్రదేవు డనేక ఋక్కులలో ఉదహరింపబడి స్తుతింపబడెను. కాని అందు ఋషభసంబంధముగాని రక్తపాతప్రశంసగాని లేదు. అందు ఋషులు సూర్యుని మిత్రునిగా నెంచి జగత్కల్యాణకరునిగను 'లోకబాంధవు'నిగను భావించిరి. (వేదమతసంబంధమగు మిత్రప్రశంస ప్రాచీనపారసీకుల జెండ్ అవేస్తాలోను గలదు. అచ్చటనే యీమిత్రదేవునికి ఆహ్రిమనుకు ఆదిమజనమతపు ఋషభరక్తపాతాదులతో సంపర్కము కల్గింపబడెనేమో తెలియదు.) మనదేశమం దార్యద్రావిడుల భిన్ననాగరికతలు మిశ్రితమైనందున, ఇచ్చటను అట్టి దేవసమన్వయము జరిగియుండుట సహజము.

ఆప్రాచీనజనులలో జరిగినట్లు పైనచెప్పబడిన దేవసమన్వయము "అమృతత్వనిత్యత్వాపేక్ష," 'త్రిమూర్తి' భావము, వ్యక్తిపూజాపద్ధతి, ఐహికనిరపేక్షాదులు, మనదేశము కన్వయించుటనుగూర్చి విమర్శకులు కింకను స్థిరాభిప్రాయ మేర్పడ లేదు. ప్రాచీన వేదయుగమున శ్రాద్ధ

యుగానంతరమునకే చాలపరిణామములు కలిగి, "పౌరాణిక"మనబడు ప్రస్తుతహిందూమత మేర్పడెను. ఋగ్వేదసంహితలో అగ్ని, వాయు, ద్యౌః, సోమ, మిత్రావరుణ, ఇట్టిదేవతలకే ప్రాధాన్యము గలదు. వేదములందు 'విష్ణువు'స్తుతి కొన్నిచోట్ల ఉన్నను అందుకు ప్రాధాన్యము లేదు. రుద్రుని ప్రశంస వేదములం దతిస్వల్పము; ఋగ్వేదసంహితలో శివదేవప్రశంస లేదు; బ్రహ్మప్రశంస ఉన్నను విజ్ఞానము విద్య అను అర్థమందు ఉపయోగింపబడినది. త్రిమూర్తిభావన దరిమిలానే కల్గియుండవచ్చును: కాని పైనజెప్పిన ఈజిప్టు త్రిమూర్తులతోను క్రైస్తవత్రిమూర్తులతోను ప్రస్తుతహిందూమతపు త్రిమూర్తులకు చాలభేదముకలదు. మన త్రిమూర్తులగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు విశ్వమునకు వరుసగా సృష్టిస్థితిలయములు గల్గించు భగవంతుని వేర్వేరురూపములు.

ఆర్యులవ్యాప్తికి పూర్వము ద్రావిడులలో (మనఆంధ్రదేశములోగూడ) వ్యాపించియున్న శివపూజ క్రమముగా ఆర్యహిందూమతమునగూడ ప్రధాన మయ్యెను; ఈ పరిణామము కాళిదాసు కాలమునకు, మన ఇతిహాసములకు, చాలపూర్వమే కలిగి యుండవలెను. ఆర్యుల ఋగ్వేదసంహితలోను మొదటి ఉపనిషత్తులందును విఘ్నేశ్వరాదులసంగతి, స్త్రీదేవతలప్రశంస, కనుబడదు. ఆదిమద్రావిడమతమున స్త్రీదేవతలే ప్రధానములు; ఇప్పటికిని ముఖ్యమగుగ్రామదేవతలుస్త్రీలు. వేదములందును యజ్ఞమున్నను విగ్రహారాధనయు ఆర్యదేవతలకు రక్తపిపాసయు ఉండినట్లు, సూచనలేదు. ద్రావిడమతమున ప్రధానమైన విగ్రహారాధనము, భీకరబలులు 'పౌరాణిక' హిందూమతము లోనికిని వ్యాపించియుండును. ఋగ్వేదదేవులు సౌమ్యులు సౌఖ్యానందకరులుగ వర్ణింపబడిరి. ఆదిమద్రావిడదేవతలు ఆధివ్యాధికరులు భీకరులుగ గన్పట్టును. కొంతవరకీభీకరత్వము శివదేవుని కారోపింపబడెను. ప్రాచీనాది

మద్రావిడులు సర్పములను చంద్రుని పూజించుచుండిరి. నేటికిని యిట్టివి కొంతవరకు గలవు. అవి శివదేవుని ఆభరణవాహనములుగ నేర్పడినవి; (విష్ణువునకుగూడ శేషసర్పము శయ్యగా భావింపబడినది.) శివునికి ఆర్యుల రుద్రునితోను స్త్రీదేవతలకు ఆర్యదేవుల భార్యాదులగను సమన్వయము గల్గెనని, భేతాళాదులు దుర్గ-కాళిమొదలగు దేవతలు మొదట్లో ద్రావిడ మతమునుండియే ఆర్యమతమున వ్యాపించెనని, కొందరి అభిప్రాయము. ఋగ్వేదార్యులు సృష్టిలోని సూర్యాగ్నివాయువరుణాదులను అందరికి స్వామియగుపరమాత్మను పరమానందకరముగనే భావించిరి. ఈభావము పౌరాణికహిందూమతకాలమున 'ఇహలోకము దుఃఖభూయిష్ఠము' అని మారుటకు, ఆర్యుల సంఘక్షేమాభిలాష తరువాత వ్యక్తిమోక్షతత్పరత గా మారుటకు, ద్రావిడనాగరకత కొంతవరకు కారణమా? అథర్వవేద మందలి భేషజ, తాంత్రిక, అస్త్ర, శాప, అభిచారాదులకు ద్రావిడ సంపర్కముగూడ కొంతకారణమందురు.

ఏసుక్రీస్తు ఉపదేశము.

క్రైస్తవులు ఈశ్వరావతారముగ భావించు ఏసు క్రీస్తు అగస్టసు సీజరు పాలనకాలమందు జూడియాలో జనించెను. ఈయన పేరటిమతము తరువాత రోమకప్రభుత్వపు మతమయ్యెను.

చరిత్రను మతమును వేరుగానుంచుట మొత్తముమీద మంచిది. రాబోవు అవతారమని మొదటయూదులెంచినలోకేశ్వరుడు 'ఏసే' నని, క్రైస్తవులనమ్మిక. చారిత్రకుడుగనే యుండదలచుచో, ఈభావము నిజమని, కాదని, చెప్పవీలులేదు. యథార్థముగా నరాకారమున వసించిన క్రీస్తును నరునిగనే చారిత్రకుడు చర్చింపవలెను. టైబీరియసు సీజరు కాలమున క్రీస్తు యూదదేశమున ప్రవక్తగా వచ్చెను. వెనుకటి యూదప్రవక్తలరీతినే, ఆయన బోధ చేసెను. ఆయన కప్పుడు సుమారు ముప్పదేండ్లవయస్సు. అంతకుపూర్వ మాయనజీవితసంగతులు తెలియవు.

క్రీస్తుజీవిత బోధలగూర్చిన ప్రత్యక్షాధారము బైబిలులోని నాలుగు 'సువార్తలే'. ఈతడు కల్పితుడు కాక యథార్థవ్యక్తియే, అని మన కాసువార్తలచే గోచరించును.

నిశ్చలముగా కూర్చునియున్నట్లు చిత్రించిన ఇప్పటి బౌద్ధవిగ్రహములవల్లను ఇటీవలి ఆరాధనలవల్లను గౌతమ బుద్ధుని నిజప్రకృతి మరుగుపడి యపోహలు కలిగినట్లు, క్రీస్తు సన్నగా చురుకుగానున్నట్లు ఆధునిక క్రైస్తవకళా శిల్పులు ఆయనయందు భక్తిచే చిత్రించిన సాంకేతికచిత్రములచే క్రీస్తువ్యక్తినిగూర్చి జనులు చాల పొరబడిరి. యేసు నిరుపేదయగు బోధకుడై, అతపత్రమే భూళిభూసరమగు యూదదేశమున తిరుగుచు, భిక్షాటనచే జీవించెను; కాని అత డెప్పుడును స్వచ్ఛవస్త్రములధరించి, సుందరముగ దువ్వుకొని నిశ్చలుడై గాలిలో ఎగిరిపోవుచున్నట్టుల చిత్రింపబడెను. యథార్థసంగతుల మూఢభక్తుల అతిశయోక్తులనుండి వేరుచేయలేని చాలమంది ఇట్టివర్ణనచే ఆయన జీవితమే నిజముకాదని, నమ్మదగదని, తలచిరి. ఈ క్షిప్తప్రక్షేపముల దీసివేసినయెడల, ఏసుక్రీస్తు మానవసహజమగు శ్రద్ధా ప్రేమ కోపాదులుకలిగి, ఈశ్వరుని విశ్వజనకత్వము పరలోకరాజ్యప్రాప్తి అను నూతనసిద్ధాంతముల బోధించిన ఆకర్షణశక్తిగల వ్యక్తిగా కన్పడును. ఆయన చాలమంది యనుచరుల ప్రేమసాహసపూరితుల జేసెను. దుర్బలరోగిష్ఠు లాయనసాహచర్యమున ధైర్యవంతులై, ఆరోగ్యమొందిరి. కొరతవేసినప్పు డతిశీఘ్రముగజనిపోవుట

నుబట్టి, ఆయన దుర్బలదేహుడని యెంచవలెను. ఉరిశిక్ష యైనమీదట, అప్పటి మామూలు ప్రకారము వధస్థానమున తన శిలువను వహించినవెంటనే, ఆయన మూర్ఛితుడై నట్లు సాంప్రదాయికకథ గలదు. తనసిద్ధాంతమును బోధించుట కాయన మూడేండ్లు దేశములో సంచరించెను. ఒక విచిత్రయూదరాజ్యమును స్థాపింపజేయయత్నించిన ట్లాయనపైన జరూసలెములో నేరముమోపబడి, అందుకై విచారింపబడి, మరియిద్దరు దొంగలతో సహా కొరత వేయబడెను. వా రిద్దరు చచ్చుటకుముందే, క్రీస్తు జీవితము చాలించెను. ఆయన ముఖ్యబోధయగు పరలోకరాజ్యపు తీవ్రసిద్ధాంతము మానవులమనస్సుల కుత్తేజకమై బరిణామకరమయ్యెను. దానిసారమును అప్పటిలోకులు గ్రహింపలేరైరి; అప్పటిమానవసంస్థలకును అభ్యాసములకును, అది కేవల విరుద్ధముగ నుండెను; కొంతస్ఫురించగానే వారు దిగ్భ్రమచే వెనుదీసిరి. మనుష్యులు తమ మూఢజీవితము పూర్తిగ మార్చుకొనవలెనని, లోపలను బైటను పరిశుద్ధులుగావలెనని, ధైర్యముతో విస్పష్టముగ ఏసు బోధచే కోరినట్లు కనబడును. అప్పటిజనుల ప్రాచీనభావములకు యీసిద్ధాంతములకుగలిగిన సంఘర్షమే, మనకిందు గావలసినది. లోకేశ్వరు డొకడేయని, ధర్మస్వరూపుడని,

యూదులు బోధించుచుండిరి. కాని తమతండ్రియగు అబ్రహాముతో యూదులకు భూలోకమున ప్రాధాన్యమిచ్చుటకు దేవుడు ఖరారుచేసెననియు, అట్లు జరుగవలయుననియు, వారు తలచిరి. ఇట్టి తమనమ్మికను యేసు తుడిచివేయుట వారికి దిగులు కోపము గల్గించెను. దేవుడు జేగగాడు కాడనియు, స్వర్గమున దేవునికి 'స్వంతమనుష్యులు' ప్రత్యేక ప్రీతిపాత్రులు ఉండరనియు, విశ్వవ్యాపియగు సూర్యుని వలె, దేవునికెవ్వనిపైనను పక్షపాతముండదనియు, ఆయన బోధించెను. నరులందరును సోదరులే; వారందరు దోషులైనను లోకపితకందరు ఇష్టులే. స్వజనుల బాగడుచు ఇతరజనుల ధార్మికత్వమును తృణీకరించుట దోషమని యేసు 'మంచిసమరిటను' కథలో సూచించెను. యూదులు దేవునకు ప్రత్యేకాదరపాత్రులని వారికిగల దృఢవిశ్వాసమును యేసు 'పనివాండ్ర' కథలో వారించెను. దేవుడు తనరాజ్యములోనికివచ్చు ప్రతివారిని సమముగానే ఆదరించుననీ, ఆయన అనుగ్రహమునకు మితిలేదని, ఆయనదయాప్రసారములో భేదభావములేదని, యేసు బోధించెను. ప్రతివారును తమయావచ్ఛక్తియుక్తుల దేవునికి సమర్పించవలెనని, ఎవరికిని ప్రత్యేకపుహక్కులు సదుపాయములు మినహాయింపులు లేవని, 'కప్పబడిననాణెము' 'వితంతువుపైటు

(మైటు దమ్మిడివంటి మిక్కిలి చిన్న నాణెము) కథలలో ఆయన సూచించెను.

యూదుల స్వకులాభిమానమునేగాక, వారికుటుంబప్రేమనుగూడ, ఈశ్వరప్రేమయను మహాప్రవాహముచే తొలగింపక్రీస్తు యత్నించెను. "దేవరాజ్యమంతయు ఆయన యనుచరకుటుంబమే." ఆయన జనులయొద్దకు పోవుచుండగా, ఆయన తల్లియు సోదరులును ఆయనతో మాట్లాడుట కీవలవచ్చిరి. ఆసంగతి ఎవరోచెప్పగా ఆయన 'నాతల్లి యెవరు, సోదరు లెవ్వరు ? వీరే' అని తనశిష్యుల గనుపర్చి, అంతరిక్షమందలి తండ్రి (ఈశ్వరుని) యాజ్ఞ నెరవేర్చువారే నాసోదరీ సోదరులును తల్లియు, అని ఆయన బదులు చెప్పెను.

ఈశ్వరుడు జగజ్జనకుడనియు నరులందరు సోదరులనియు బోధించి, యూదులస్వదేశకుటుంబ ప్రేమపాశములనేగాక, ప్రజలఆర్థిక వ్యత్యాసమును వ్యక్తులప్రత్యేకాస్తి పద్ధతిని, స్వలాభముగూడ, ఆయన ఖండించెను. జనులందరును వారి ఆస్తులును దేవునిరాజ్యములోనివే. మనము సర్వాత్మనా యావదాస్తితోను ఈశ్వరేచ్ఛప్రకారము సేవ జేయుటయే ధార్మికజీవనమనిపించుకొనును. స్వలాభముకై

ఐశ్వర్యసంపాదనను, స్వార్థపరత్వమును, ఆయన అనేక పర్యాయములు నిరసించెను.

"ఆయన దారినిపోవుచుండగా ఒకడు పరుగెత్తి వచ్చి నమ్రుడై ఆయనతో 'సద్గురూ! నిత్యామృతజీవనము నార్జింప నేమిచేయవలె?' అని అడిగెను. అందుకు యేసు, 'నేను సద్రూపుడనుగాను. దేవుడుతప్ప మరియెవరును సద్రూపులుగారు. (దేవుని) ఆజ్ఞలు నీకు తెలియును. వ్యభిచరింపకుము; హత్య దొంగతనము చేయకుము; కూటసాక్ష్యము చెప్పకుము; మోసముచేయవద్దు; నీతల్లిదండ్రుల గౌరవింపుము.' అని బదులుచెప్పెను. అతడు నా బాల్యమునుండి యిట్లె చేసితినని మరల అనెను. అంతట యేసు అతనిజూచి ప్రేమించి, 'నీకొక్కటే లోటు; నీవు వెళ్లి నీకున్న దానినంతయు అమ్మివేసి, ఆసొమ్మును బీదలకిచ్చివేసినచో నీకు పరలోకమున నిధి దొరకును; శిలువను ధరించి నాతోరమ్ము.' అని బోధించెను. విశేషద్రవ్యవంతుడగు నాతడందుపై శోకముతో వెడలిపోయెను. యేసు చుట్టు జూచి, 'ద్రవ్యవంతులు దేవునిరాజ్యములోనికి ప్రవేశించు టెంతకష్టము?' అనెను. శిష్యులామాటవిని ఆశ్చర్యపడిరి. యేసు తిరుగ నట్లే చెప్పి 'పిల్లలారా! సొమ్మునే నమ్మువారు దేవరాజ్యమును ప్రవేశించుట యెంతకష్టము?

వారికి దేవరాజ్యప్రవేశముకన్న, సూదికన్నములోనుండి ఒంటె దూరుట సులభము." అని వచించెను. (మత్తయి సువార్త.)

దేవునికి నరులందరు నొకటేయని మహాబోధ జేయునపుడు, యేసుకు పూర్వపుధార్మిక సిద్ధాంతములపై కోపముగనుండెను. భక్తుల జీవితవిధులనుగూర్చి ఆయన యభిప్రాయముతెల్పు ఈ క్రిందికథ బైబిలులోని 'మార్కు' సువార్తలో జెప్పబడినది. అంతట ఫారిసీలును లేఖకులును "నీశిష్యులు పెద్దల సంప్రదాయప్రకారము చేయక, చేతులు కడుగుకొనకయే రొట్టె తినెదరేమి?" అని యడుగగా నందులకు యేసిట్లు చెప్పెను. "ముఖస్తుతియేగాని, ఈజనుల హృదయము నాపైలేదు. వారు నాకు జేయు పూజవ్యర్థము; వారు నరులయాజ్ఞలనే శిరసావహింతురు. మీనీచత్వమును గూర్చి ఈసయ్య ముందే చెప్పియుండెను. దేవునియాజ్ఞను మూలద్రోసి, గిన్నెలు గడుగుట మొదలగు సంప్రదాయరక్షణకై దేవాజ్ఞను మీరు పూర్తిగా నిరాకరింతురు."

నైతికసాంఘిక పరివర్తనమేకాక, విస్పష్టమగు రాజకీయోద్దేశముకూడ, ఆయన బోధలోనుండెను. తన రాజ్య మైహికముకాదని, అది జనహృదయములందే కాని

సింహాసనములపై నుండదని, ఆయనచెప్పెను. కాని ఆయన అధికారమువ్యాపించినంతవరకు బాహ్యప్రపంచమును మారిపోయి నూతనమయ్యెను. ఆయనబోధసారము పూర్తిగ గ్రహించలేకపోయినను, లోకస్థితిని క్రీస్తుతారుమారుచేయ యత్నించినట్లు గ్రహించి, ఆకోపముచే క్రీస్తుకు మరణశిక్ష విధించిరి. క్రీస్తు ప్రత్యక్షబోధచే సంఘము తలక్రిందు జేయయత్నించినటుల అప్పటివారికి తోచియుండును. అట్టి స్థితిలో శ్రీమంతు లాకొత్తబోధచే భీతులై, అందుండి తప్పుకొన యత్నించిరి. విశ్వజనీనధార్మికజీవనమున కాటంకము తొలగించి రహస్యముల వెలిబుచ్చి, వారికి ప్రత్యేకాస్తి హక్కులు గర్వము అధికారము ఉండగూడదని, తాము చేయుకార్యమునకు ప్రేమతప్ప వేరులాభము నపేక్షింపకూడదని, బోధించెను; అందుచే జనులు విభ్రాంతులై, ఆయనపై తిరుగబడుటలో నాశ్చర్యమేమి? తన శిష్యుల లోపము నాయన వెల్లడించినప్పుడు, వారునట్లే చేసిరి. అప్పటి మతగురువులును ఆయనకు విరోధులైరి; తమ భావనలకతీతమై తమ యుద్దేశములకు భిన్నమగు ఆబోధలకు వారు విభ్రాంతులై ఆయనసీజరు అనిపరిహసించి, ఆయనకు మేకులు ముండ్లు కట్టి, రక్తవస్త్రములచే కప్పి, అవమానించిరి. ఆ క్రొత్తసిద్ధాంతముల నంగీకరించుచో, శ్రీమం

తులు తమ యభ్యాసముల విడచి, స్వభావముల మార్చు
కొని, అజ్ఞాతమగు భావిసౌఖ్యముకై ప్రస్తుతము భయ
కరమగు కష్టజీవిత మనుభవింపవలసియుండును. *

* క్రీస్తుగారి బోధలో ఈశ్వరుని లోకపితృత్వము సర్వసమ
త్వము ధర్మరూపత్వము ముఖ్యములు అపూర్వములు అని యిందు వ్రా
యబడినది. క్రీస్తుఉండిన యూదదేశప్రాంతమందును యూరపులోను
ఇవినూతనములే; కానిప్రపంచమునకు అవినూతనములుకావు. మనభారతదే
శమున క్రీ. పూ. చాలశతాబ్దముల క్రిందనే ఉండిన వేదములందును భగ
వద్గీతాదులందును గూడ ఈశ్వరుడు సర్వలోకజనకుడు, సర్వభూతసము
డు, సర్వప్రాణిహితకరుడు, అను సిద్ధాంతములు చాలచోట్ల బోధింప
బడెను.

"సవృక్షకాలాకృతిభిః పరోఽన్యోయస్మాత్ప్రపంచః
పరివర్తతేఽయం, ధర్మావహంపాప నుదంభవేశం జ్ఞాత్వాత్మ
స్థ మమృతం విశ్వధామ॥ (శ్వే. ఉ. 6. 6.)
ఏకోదేవః సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీసర్వభూతాం
తరాత్మా.........(,, ,, 6-11)
పితాహమస్యజగతో.........(భ. గీ. 9-17)
పితాసిలోకస్య చరాచరస్య.........(,, ,, 11-43)

క్రైస్తవమతమునకు చాలపూర్వమే "సత్యంవద; ధర్మంచర"
మున్నగు వేదవచనములు మనదేశమంతటను వ్యాపించి, నేటికిని భారతీ
యులకు అనుదినము జ్ఞప్తికి దేబడుచున్నవి. క్రైస్తవుల ముఖ్యసిద్ధాంత
ములనబడు ధర్మాఽహింసలను క్రీస్తు కయిదు శతాబ్దములకు పూర్వమే
వేదఋషులు బుద్ధుడు జినుడు తమమతముల ముఖ్యసూత్రములుగా

బోధించిరి. ఇతరధర్మముల వదలి ఈశ్వరుశరణు నొందుటచే పాపములుపో వునను క్రైస్తవసిద్ధాంతముకూడ క్రీస్తుకుపూర్వము హిందూమతమున చెప్ప బడినదే. (ఉ. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ, అహం త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః॥ భ. గీ. 18. 66). క్రీ స్తుజననముకు చాలపూర్వమే అనేక హిందూవిద్వాంసులు, అశోకాదుల ప్రోత్సాహమున బౌద్ధమతబోధకులును, ఆసియామైనరు అలెగ్జాండ్రియా మొదలగు ప్రాంతములకు వర్తకులతోబాటు సముద్రోల్లంఘించి వెళ్ళి జ్ఞానవ్యాప్తిచేసినట్లును, అలెగ్జాండరుతోను పారసీకరాజులతోను ఉరిసు లాను కొందరు పాశ్చాత్యులు మనదేశమునకువచ్చి హిందూసన్యాసుల తోను విద్వాంసులతోను పరిచయము చేసుకొనినట్లును గూడ, చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు. అందువలన ఏసుక్రీస్తుకు రెండుశతాబ్దములు పూర్వమే భారతీయ మతసిద్ధాంతను లాప్రాంతముకు వ్యాపించియుం డును. ఆయంశము లేసుక్రీస్తు బోధలకాధారము లగుటలో ఆశ్చర్యము లేదు. దేవుడు అంతరిక్షమందును విశ్వమంతటను గూడ వ్యాపించియు న్నట్లు గూడ క్రీస్తుకు చాలపూర్వ ముపనిషత్తులలో చెప్పబడినది.

ఆస్తిత్యాగము గూర్చి యేసుక్రీస్తు బోధించెనని శ్రీ వెల్సుగారిందు నిరూపించిరి, ద్రవ్యము ఆస్తికామము విడుచుట అవసరమనియు అప్ప టికిపూర్వమే బౌద్ధులమూలగ్రంథములందును సనాతనార్యుల గ్రంథము ను స్పష్టముచేయబడినది.

“నవిత్తేన తర్పణీయోమనుష్యః......” క. ఉ.

“నసాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలంప్రమాద్యంతం విత్తమోహే నమూఢం.” (క. ఉ. 3-6)

హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం,తత్వం పూష న్నపావృణు సత్యధర్మాయదృష్టయే. (ఈ. ఉ. 15;) దీనికి సాంప్రదా

తులు తమ యభ్యాసముల విడచి, స్వభావముల మార్చు కొని, అజ్ఞాతమగు భావిసౌఖ్యముకై ప్రస్తుతము భయ కరమగు కష్టజీవిత మనుభవింపవలసియుండును. *

---

* క్రీస్తుగారి బోధలో ఈశ్వరుని లోకపితృత్వము సర్వసమత్వము ధర్మరూపత్వము ముఖ్యములు అపూర్వములు అని యిందు వ్రాయబడినది. క్రీస్తు ఉండిన యూదదేశప్రాంతమందును యూరపులోను ఇవినూతనములే; కాని ప్రపంచమునకు అవినూతనములు కావు. మన భారతదేశమున క్రీ. పూ. చాలశతాబ్దముల క్రిందనే ఉండిన వేదములందును భగవద్గీతాదులందును గూడ ఈశ్వరుడు సర్వలోకజనకుడు, సర్వభూతసముడు, సర్వప్రాణిహితకరుడు, అను సిద్ధాంతములు చాలచోట్ల బోధింపబడెను.

"సవృక్షకాలాకృతిభిః పరోఽన్యో యస్మాత్ప్రపంచః
పరివర్తతేఽయం, ధర్మావహంపాప నుదంభగేశం జ్ఞాత్వాత్మ
స్థ మమృతం విశ్వధామ॥ (శ్వే. ఉ. 6. 6.)
ఏకోదేవః సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాం
తరాత్మా.........(,, ,, 6-11)
పితాహమస్య జగతో.........(భ. గీ. 9-17)
పితాసి లోకస్య చరాచరస్య.........(,, ,, 11-43)

క్రైస్తవమతమునకు చాలపూర్వమే "సత్యంవద; ధర్మంచర" మొదలగు వేదవచనములు మనదేశమంతటను వ్యాపించి, నేటికిని భారతీయులకు అనుదినము జ్ఞప్తికి తేబడుచున్నవి. క్రైస్తవుల ముఖ్యసిద్ధాంతము: ల్లనబడు, ధర్మాఽహింసలను క్రీస్తు కయిదు శతాబ్దములకు పూర్వము వేదఋషులు బుద్ధుడు జినుడు తమమతముల ముఖ్యసూత్రములుగా

బోధించిరి. ఇతరధర్మముల వదలి ఈశ్వరుశరణుగొందుటచే పాపములుపోవునను క్రైస్తవసిద్ధాంతముకూడ క్రీస్తునకుపూర్వము హిందూమతమునచెప్పబడినదే. (ఉ. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ, అహం త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః॥ భ. గీ. 18. 66). క్రీస్తుజననమునకు చాలపూర్వమే అనేక హిందూవిద్వాంసులు, అశోకాదుల ప్రోత్సాహమున బౌద్ధమతబోధకులును, అసీరియా మైనరు అలెగ్జాండ్రియా మొదలగు ప్రాంతములకు వర్తకులతోబాటు మతబోధకులై వెళ్ళి జ్ఞానవ్యాప్తి చేసినట్లును, అలెగ్జాండరుతోను పారసీకరాజులతోను దరిమిలాను కొందరు పాశ్చాత్యులు మనదేశమునకువచ్చి హిందూసన్యాసులతోను విద్వాంసులతోను పరిచయము చేసుకొనినట్లును గూడ, చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు. అందువలన ఏసుక్రీస్తునకు రెండుశతాబ్దములు పూర్వమే భారతీయ మతసిద్ధాంతము లాప్రాంతమునకు వ్యాపించియుండును. ఆయంశము లేసుక్రీస్తు బోధలకాధారము లగుటలో ఆశ్చర్యము లేదు. దేవుడు అంతరిక్షమందును విశ్వమంతటను గూడ వ్యాపించియున్నట్లు గూడ క్రీస్తునకు చాలపూర్వ ముపనిషత్తులలో చెప్పబడినది.

ఆస్తిత్యాగము గూర్చి యేసుక్రీస్తు బోధించెనని శ్రీ వెల్సుగారిందు నిరూపించిరి, ద్రవ్యము ఆస్తికాముడు విడుచుట అవసరమనియు అప్పటికిపూర్వమే బౌద్ధులమూలగ్రంథములందును సనాతనార్యుల గ్రంథములను స్పష్టము చేయబడినది.

"న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః......" క. ఉ.

"న సాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేన మూఢం." (క. ఉ. 3-6)

హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం, తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే. (ఈ. ఉ. 15;) దీనికి సాంప్రదా

తులు తమ యభ్యాసములు విడచి, స్వభావముల మార్చు
కొని, అజ్ఞాతమగు భావిసౌఖ్యముకై ప్రస్తుతము భయ
కరమగు కష్టజీవిత మనుభవింపవలసియున్నను. *

* క్రీస్తుగారి బోధలో ఈశ్వరుని లోకపితృత్వము సర్వసమత్వము ధర్మరూపత్వము ముఖ్యములు అపూర్వములు అని గుంను వ్రాయబడినది. క్రీస్తు ఉండిన యూదదేశప్రాంతములందును యూరోపులోను ఇవినూతనములే; కాని ప్రపంచమునకు అవినూతనములు కావు. మన భారతదేశమున క్రీ. పూ. చాలశతాబ్దముల క్రిందనే ఉండిన వేదములందును భగవద్గీతాదులందును గూడ ఈశ్వరుడు సర్వలోకజనకుడు, సర్వభూతసముడు, సర్వప్రాణిహితకరుడు, అను సిద్ధాంతములు చాలచోట్ల బోధింపబడెను.

"సవృక్షకాలాకృతిభిః పరోఽన్యో యస్మాత్ప్రపంచః
పరివర్తతేఽయం, ధర్మావహం పాపనుదం భగేశం జ్ఞాత్వాత్మ
స్థ మమృతం విశ్వధామ॥ (శ్వే. ఉ. 6. 6.)
ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాం
తరాత్మా..........(,, ,, 6-11)
పితాహమస్యజగతో..........(భ. గీ. 9-17)
పితాసి లోకస్య చరాచరస్య..........(,, ,, 11-48)

క్రైస్తవమతమునకు చాలపూర్వమే "సత్యంవద; ధర్మంచర" మున్నగు వేదవచనములు మనదేశమంతటను వ్యాపించి, నేటికిని భారతీయులకు అనుదినము దృష్టికి జేబడుచున్నవి. క్రైస్తవుల ముఖ్యసిద్ధాంతములనబడు ధర్మాహింసలను క్రీస్తు కయిదు శతాబ్దములకు పూర్వమే వేదఋషులు బుద్ధుడు జినుడు తమమతముల ముఖ్యసూత్రములుగా

బోధించిరి. ఇతరధర్మములు గాని తీర్థయాత్రలు గాని పొందుటచే పాపములుపోవునను క్రైస్తవసిద్ధాంతమునకు మాత్ర క్రీస్తునిమార్గము నొందుమనుటయును చెప్పబడినది. (చూ. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ, అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః॥ భ. గీ. 18. 66). క్రీస్తుజననమునకు చాలపూర్వమే ఈ దేశమునందుండిన విద్వాంసులు, అశోకుని ప్రోత్సాహమున బౌద్ధమతప్రచారకులును, ఆసియామైనరు అలెగ్జాండ్రియా మొదలగు ప్రాంతములకు బౌద్ధులేగాక హిందూసన్యాసులు వెళ్ళి జ్ఞానవ్యాప్తి చేసినట్లును, అలెగ్జాండరుతోను పారసీకరాజులతోను చాలములాను కొందరు పాశ్చాత్యులు ఈ దేశమునకు వచ్చి హిందూసన్యాసులతోను విద్వాంసులతోను సహవాసము చేసికొనినట్లును గూడ, చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు. అందువలన యేసుక్రీస్తునకు రెండుశతాబ్దములు పూర్వమే భారతీయ మతసిద్ధాంతము లాప్రాంతములకు వ్యాపించియుండును. ఆయంశము యేసుక్రీస్తు బోధల యాధారమును బట్టియే ఆశ్చర్యము లేదు. దేవుడు అంతటను ఉండునని విశ్వసించుటను గూడ వ్యాపించియున్నట్లు గూడ క్రీస్తునకు చాలపూర్వము ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడినది.

ఆస్తిత్యాగము గూర్చి యేసుక్రీస్తు బోధించెనని శ్రీ వెల్సుగారిందు నిరూపించిరి, ద్రవ్యము ఆస్తికాయము విడుచుట అవసరమనియు అప్పటికిపూర్వమే బౌద్ధులమూలగ్రంథములందును సనాతనార్యుల గ్రంథమును స్పష్టముచేయబడినది.

"నవిత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః......" క. ఉ.

"నసాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేనమూఢం." (క. ఉ. 2-6)

హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం, తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయదృష్టయే. (ఈ. ఉ. 15;) దీనికి సాంప్రదా

యిరులు వేరు అర్థము చేయుదురు; కాని పైవిభాగముగను ఇందు సూచిత మని తోచును.

కుర్యాద్విద్వాంస్తథా౽సక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహం,
(భ. గీ. 3. 15)

అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః. (భ. గీ. 12, 19)

సుసుఖం బత జీవామ యేసం నో నత్థి కించన, పీతిభక్ఖా భవిస్సామ దేవా ఆభాస్సరా యథా. (ధ. ప. 15. 4.)

యమ్హి సచ్చం చ ధమ్మో చ అహింసా సంయమో దమో, స వే వంతమలో ధీరో థేరో ఇతి పవుచ్చతి (ధ. ప. 19. 6)

(=సత్య, ధర్మ, అహింసా, సంయమ దమములుండు వాంతమలుడు ధీరుడు స్థవిరుడు అగును.)

పైనచెప్పిన క్రీస్తుయొక్క సాంఘిక రాజకీయభావముల నిప్పటి క్రైస్తవప్రముఖులాచరణలో అంగీకరింతురని తోచదు; ముఖ్యపాశ్చాత్యదేశములు క్రైస్తవపాలన క్రిందనే ఉన్నవి; దాదాపు అందరి ప్రజలందరును క్రైస్తవులే. అందు ఈ సిద్ధాంతములకు పూర్తిగను వ్యతిరేకములైన సామ్రాజ్యకాంక్ష, ధనాశ, స్వసంఘాభినివేశము, పరద్రవ్యాకర్షణము, మారణయంత్రప్రోత్సాహము, ప్రబలియున్నవి. ఈ కాంక్షనిప్పటి లౌకిక జనులేగాక చాలమంది క్రైస్తవ గురువులు మతవ్యాపకులు గూడ పరోక్షముగ నభిమానించుచున్నారు.

క్రైస్తవసిద్ధాంతముల పరిణామము.

క్రైస్తవమతములోని నాయకునిగూర్చిన గ్రంథములవలన, యేసు క్రీస్తు వ్యక్తి, ఆయన యుపదేశము, మనకు తెలియుదు. కాని, అందుచే క్రైస్తవుల ఆచారనిబంధనలు తెలియవు. క్రైస్తవ విశ్వాసముల ప్రాముఖ్యస్థానములు యేసు యొక్క ప్రత్యక్ష శిష్యానుచరులు వ్రాసిన 'ఎపిసిల్సు' అను వానిలో కనబడును.

క్రైస్తవసిద్ధాంతప్రవర్తకులలో ముఖ్యుడు 'పాలు'; ఆయన యేసును చూడలేదు; యేసు బోధింపగా వినలేదు. ఆయన అసలుపేరు సాలు. క్రీస్తుకొరకై తనవారై ఆయన శిష్యబృందమును 'సాలు' చాల బాధపెట్టెను, అందుచే మొదట ప్రముఖుడయ్యెను; కాని తనవారి మాదిరిగా క్రైస్తవుడై, 'పాలు' అని పేరు పెట్టుకొనెను. ఆయన మంచి మేధావి; ఆకాలపునందలి శాస్త్రోద్యమములందు విశేష శ్రద్ధ వహించెను. అప్పటి యూదమతమును మిత్రమతమును అలెగ్జాండ్రియామతమునుగూడ ఆయన చక్కగా నేర్చుకొని, ఆమతముల విశేషసంగతులను ఆయన క్రైస్తవ మతములోనికి తెచ్చెను. క్రీస్తు ముఖ్యోపదేశమగు దేవ రాజ్యసిద్ధాంతము నాతఁడేమియు వృద్ధిజేయలేదు; కాని యూదులకు ముందురాబోవునని చెప్పబడిన క్రీస్తు ఈ

యేసే అని, పూర్వపుయజ్ఞ బలులవలె ఈయేసు మరణ మును మానవజాతి విముక్తినిమిత్తము జరిగిన యజ్ఞమని, ఆయన బోధించెను. మతములుగ్రంథములతోడుగా వ్యాపించుచో, వీటిలో నొకదాని కర్మకాండ బాహ్యచిహ్నములు రెండవ దానిలోనికి వ్యాపించుచుండును. ఇప్పుడు చీనాలోని బౌద్ధాలయములు అచ్చటి లోత్సేస్థాపించిన 'తవో' మతపు దేవాలయములవలెనే యున్నవి. కాని బుద్ధునియొక్కయు లోత్సేయొక్కయు మూలసిద్ధాంతములు కేవలభిన్నములు. అట్లే మిత్రలెగ్జాండ్రియామతములందువలె, మతాచార్యుల శిరోముండనము, ప్రొక్కుబడులు, యజ్ఞవేదికలు, క్రొవ్వువత్తులహారతులు, మంత్రజపములు, విగ్రహములు, మొదలగు బాహ్యపరికరములేగాక, ఆమతముల ప్రార్థనా వచనములు ఆధ్యాత్మికభావములుగూడ, క్రైస్తవమతము లోనికి జేరినను, ఆమతమునకు న్యూనతలేదు. ఈమతము లన్నియు ఇంక కొన్నిచిల్లరమతములతోసహా, ఒకదాని ప్రక్క నొకటి వృద్ధినొందుచుండెను. ఒకమతమునుండి మరి యొకదానిలోనికి జనులు తరుచు మారుచు,ప్రచారము సలు పుచుండిరి; వీనిలోనే ఒకదానికి ప్రభుత్వావలంబనముండు చుండెను. యూదులవలెనే, క్రైస్తవులును సీజరును దేవు నిగా పూజింపనందున, ఇతరులకన్న వారిపై ప్రభుత్వమున

కనుమానముండెను. ఇట్లు చేయుటచే నీ ఉపదేశముల తీవ్రత చేతను, క్రైస్తవమతము రాజ్యాంగమతముగా నెంచబడెను.

'ఆరియసు' వలెనే, క్రీస్తును స్వభావమునందు నిత్యామరత్వమిచ్చుటకై నియమింపబడెనని పాలు సమోసాటా బోధించెను. తరువాత యేసుక్రీస్తును విశ్వజనకుడగు దేవునికినిగల సంబంధమునుగూర్చి, అప్పటి క్రైస్తవసంఘములలో తీవ్రశాస్త్రచర్చ జరిగెను. ఏసు దేవాంశుడేగాని, ఆయన అసలుదేవునికన్న భిన్నుడును తక్కువవాడని, 'ఆరియనులు' బోధించిరి. ఏసు భగవత్స్వరూపమే; తండ్రియగు పరమాత్మ విశ్వకర్త్రాదివృత్తులు జేయునట్లు, దేవుడు యేసుగా రక్షకుడై లోకజనకుడుగగూడ నున్నాడని, సబెల్లియనులనిరి. దేవుడొక్కడే కాని తండ్రి కొడుకు పరిశుద్ధాత్మ (మాయ) అనుమూడు రూపములుగలవని త్రిమూర్తివాదులనిరి. కొంతకాలమువరకు ఆరియనులవాదమే పైచేయిగా నుండెను; తరువాత వాదోపవాదములు పరస్పరహింస యుద్ధములుజరిగి, చివరకు త్రిమూర్తివాదమునే క్రైస్తవులంగీకరించిరి. అతనేసియనుసిద్ధాంతమున, ఈవాదము వివరింపబడియున్నది.

ఈచర్చలగూర్చి, ఇంక వినరింపను. ఈచర్చల కన్న క్రీస్తుసోపదేశముల ప్రభావమే అధికముగ వ్యాపించి, అందుచే నరజాతి నైతికాధ్యాత్మికజీవనమున నూతనదశ కలిగెను. దేవుడే విశ్వజనకుడనుటచే, అందిమిడియున్న విశ్వమానవసౌభ్రాత్రమును, ప్రతినరుడు దేవుని పవిత్రవాస స్థలము అను సిద్ధాంతము, కలిగెను; వీటిచే మానవజాతి యొక్క భావిసాంఘికరాజకీయ జీవితమునందమితమైన పరిణామము కలిగెను. క్రీస్తుమతము వ్యాపించినమీదట, లోకులకు తోటినరులపై నొకనూతనగౌరవము కలిగెను. పాలు ప్రవక్త బానిసలు లొంగియే యుండవలెనని బోధించినసంగతి నిజమే; కాని సువార్తలలో యేసు ఉపదేశ తత్వముకు నరుడు నరులస్వాధీనముచేసికొనుట, అప్పటి ప్రదర్శనరంగములు, మృగయుద్ధము, కేవల విరుద్ధములను ట నిశ్చయము.

క్రీ. త. మొదటి రెండుశతాబ్దములలోను ఆమత భావముల ననేకజను లామోదించిరి. రోమకసామ్రాజ్య మంతట నామతము వ్యాపించెను. చక్రవర్తులలో కొందరు తటస్థులుగాను ఉండిరి. 2, 3, వ శతాబ్దములందు దాని నణచివేయ యత్నము జరిగెను. 303 లోను, ఆతరువాత డయోక్లెషియను చక్రవర్తిక్రిందను, చివరసారి చాలహింస

జరిగెను; క్రైస్తవాలయముల ఆస్తులు జప్తుచేయబడెను; బైబిలుమొదలగు మతగ్రంథములు తీసికొని నశింపజేసిరి; క్రైస్తవులకు ప్రభుత్వోద్యోగములు తీసివేయబడెను; కొందరికి మరణశిక్షకూడ జరిగెను. గ్రంథముల యాధిక్యము నధికారులు గుర్తించినట్లు తోచును. గ్రంథాధారములగు ఈయూదక్రైస్తవమతములు రోమును వ్యాపించుటకు జనులు విద్య నేర్వవలసియుండెను; అందుచేనవి విద్యావ్యాప్తి కలిగించుమతము లయ్యెను. పూర్వపుమతములచే జనుల జ్ఞానాభివృద్ధి కిట్టి ప్రేరణ గలుగలేదు. ఆకాలపుపశ్చిమ యూరపులో అనాగరికులచే గలిగిన కల్లోలసమయమున, ముఖ్యముగా క్రైస్తవబోధకులే విద్యాసంప్రదాయము నిలిపిరి. ఆమతము దమోక్లీసుయొక్క పట్టిసబాధలకణగి పోక, దినదినవ్యాప్తియయ్యెను. కొన్నిరాష్ట్రముల ఉద్యోగులు క్రైస్తవులే; అందుచే నాయూజ్ఞకు కార్యకారిత్వము లేదు. 317 లో సహాయ చక్రవర్తియగు గలేరిసు క్రైస్తవుల నెవరును బాధింపకుండ ఆజ్ఞనిచ్చెను; క్రైస్తవ మిత్రుడై తరువాత క్రైస్తవమతావలంబియైన కాన్స్టంటైను చక్రవర్తి 324 లో తాను దేవాంశసంభూతుడు కానని చెప్పి, తన సేనలజెండాలమీదను డాలులమీదను క్రైస్తవచిహ్నముల వేయించెను.

తరువాతకొలది యేండ్లలోనే క్రైస్తవమతము ప్రభుత్వమతమై స్థిరపడెను. మిగిలిన పోటీమతములు శీఘ్రముగా నశించెను; కొన్ని ఈమతములో సారించుకొనిపోయెను. 330 లో థియొడోసియసు అలెగ్జాండ్రియాలోని జూపిటరు సెరపిసు విగ్రహమును నశింపజేసెను. ఐదవ శతాబ్దమునుండి రోమకసామ్రాజ్యమందు క్రైస్తవదేవాలయము అబోధకులునే ఉండెను. *

---

* క్రీ. త. శ. 4. శతాబ్దముల కాలమందే కొందరు రోమక సామ్రాజ్యపు క్రైస్తవులు వర్తకులతోబాటు దక్షిణభాగతదేశపు పశ్చిమతీరమునకువచ్చి అచ్చటనుండి క్రైస్తవమతముబోధించిన నిదర్శనములు కలవు. సిరియను క్రైస్తవులనబడు ఆబాపతు క్రైస్తవులిప్పుడును విశేషముగ తిరువాన్కూరులోను ఇతరమళయాళప్రాంతములందును కలరు. వారి యాచారములకును పోర్చుగలు క్రిందిది ఇంగ్లీషు మిషనరీల ప్రోత్సాహమున 16వ శతాబ్దమునుండి ఇటీవల క్రైస్తవులైనవారి ఆచారములకును కొన్ని భేదములు కలవు.

పాశ్చాత్యదేశమంతటను క్రైస్తవమతమే ప్రభుత్వమతముగానున్నది. అనగా ఆయాదేశపు ప్రభుత్వములు సాలీనాప్రభుత్వాదాయమునుండి కొంతసొమ్ము క్రైస్తవమతసంస్థలకై వినియోగింతురు. (రష్యాలోమాత్ర మిటీవల సామ్యవాదులగు బోల్షివిక్కులచే ఈపద్ధతి తీసివేయబడినది.) ప్రస్తుతము మనదేశము క్రైస్తవదేశీయులచే పాలింపబడుటచే, మనదేశమునగూడ నిప్పుడు క్రైస్తవమతమే ప్రభుత్వమతము, అనగా మనదేశీయులలో క్రైస్తవులు చాలతక్కువయుండిరే అయినను

మనదేశపుపన్నులబాపతు మనప్రభుత్వపు ఖజానానుండి, సాలీనా కొంత సొమ్ము క్రైస్తవులమతపు వర్ధిల్ల నిమిత్తమును బిషప్పులు మొదలగు ఆ మతగురువుల జీతములకున్ను గాను నిమిత్తము ఖర్చుచేయబడి, క్రైస్తవులకు ప్రత్యేకప్రోత్సాహ మీయబడుచున్నది.

సంచారిజనులచే సామ్రాజ్యవిచ్ఛిత్తి.

రోమకసామ్రాజ్యము సాంఘికముగ క్షీణించుచు నైతికముగ శిథిలమగుచునె, 3 వ శతాబ్దియంతయు అనాగరికుల నెదుర్కొనవలసివచ్చెను. ఆకాలపు చక్రవర్తులు సర్వసేనాధిపులై, తమయుద్ధావసరములకై రాజధానిని మార్చుచుండిరి. ఒకప్పుడు ఉత్తరఇటలీలోని మిలానుపురిలోను మఱియొకప్పుడు ఇప్పటిసర్వియాదేశపు సిర్మియంలోను నిష్‌లోను, ఇంకొకప్పు డాసియామైనరులోని కోమిడియాలోను రాజధానియుండెను. ఇటలీ మధ్యనున్న రోము నగరము కేంద్రముగాక క్షీణించుచుండెను. సామ్రాజ్యము శాంతమై జనులు నిరాయుధులైయుండిరి. అధికారము సేనాగతమగుటచే చక్రవర్తు లందుపై నాధారపడుచు, మిగిలిన ప్రజలవిషయమున పారసీకాది ప్రాచ్యరాజులవలె నిరంకుశులైరి. డయోక్లిషియను కిరీటమును ప్రాచ్యరాజుల దుస్తులను ధరించెను.

ఆసామ్రాజ్యపు రైనుడాన్యూబునదుల సరిహద్దు నుండి, శత్రువులొత్తిడిజేయుచుండిరి. రైనుపైన ఫ్రాంకులు, ఇతరజర్మనుజాతులు, ఉత్తరహంగేరీలో వండాలు జాతులు, ప్రస్తుత రుమేనియాయగు అప్పటి డాసియాలో 'విసి

గాత్తులు' (పశ్చిమగాత్తులు) పిదపవెనుక దక్షిణరష్యాలో ఆస్త్రగాత్తులు (తూర్పుగాత్తులు) పిదపవెనుక వాల్గానదీప్రాంతమున 'ఆలనులు', వ్యాపించియుండిరి. హూనులయుమున నే మంగోలియనులు యూరపుప్రక్కకు వచ్చిరి. 'ఆలను' 'ఆస్త్రగాత్తు'లనుండి పారిపోవుటలు పశ్చిమగాత్తులను చేయుచు, వారిని పడమటికి తరుముచుండిరి. ఆసియాఖండమున పర్షియా పునరుజ్జీవితమై, రోమనుసరిహద్దుల భేదించెను. 'ససనిడు' వంశరాజుల క్రింద నీనాతన పారసీకము బలీయమై, ఆసియాలో తనునాత మూడుశతాబ్దములు రోమకసామ్రాజ్యముకు పోటీయై, ముఖ్యమగు బలశీలముగ నుండెను.

యూరపుఖండ చిత్రపటమును జూచినచో, ఆరోమకసామ్రాజ్యపు ప్రత్యేకలోపము స్పష్టమగును. డాన్యూబునది అడ్రియాటికుసముద్రమునకు కేకను సుమారు రెండు వందలమైళ్ళదూరమున ఇప్పుడు బోస్నియా సెర్వియా యనబడు ప్రదేశమునను వచ్చును; అచ్చట ఆనది హఠాత్తుగా మలుపులు తిరుగును. రోమనులెన్నడును సముద్రమార్గమును రహదారిగా నుంచుకొనకపోవుటవలన, లాటినుభాషకమగు సామ్రాజ్యపు తూర్పుభాగములును, ఈ రెండువందలమైళ్ళ స్థలముద్వారానే వచ్చి పోవుచుండిరి.

ఈమలుపు యొద్దనే అనాగరికజాతు లెక్కువగా ఒత్తిడి జేసి, ఆమార్గస్థలమును భేదించిరి; అంతట ఆసామ్రాజ్యము రెండు ప్రత్యేకభాగములై పోయెను.

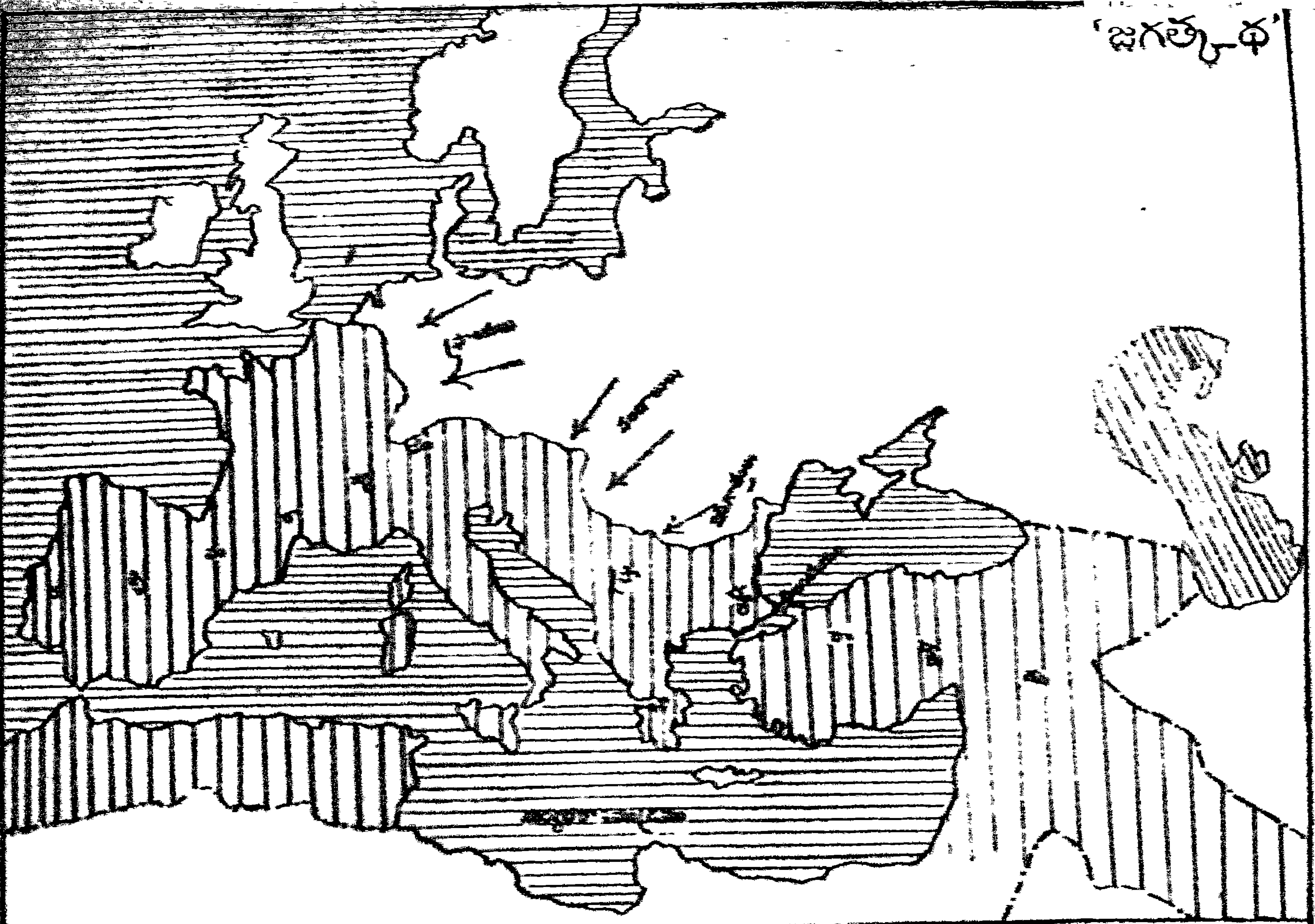
ఆసామ్రాజ్యమింకను బలీయముగ నుండినచో, డాసియాప్రదేశము తిరుగవశమై యుండును, కాని ఆశక్తి నశించెను. కాన్స్టంటైను దైవభక్తిగల యోగ్యుడే; ఈ స్థలముననే ఆయన ఒకసారి గాత్తుల దాడినాపెను; కాని డాన్యూబు నదికావలకు తరుమలేకపోయెను. సామ్రాజ్యపుగృహకల్లోలముల సవరించుటతోనే అతనికిసరిపోయెను. ఈజీర్ణించు సామ్రాజ్యము నుద్ధరింప క్రైస్తవమతపు నైతిక బలమును ఐక్యభావమును ఆతడుపయోగించెను; హెల్లెస్పాంటు జలసంధియొద్ద బిజాంటియమును స్థిరరాజధానిగా జేయనిశ్చయించెను. అదియే యిప్పటి కాన్స్టాంటినోపిలు. ఆపురము కట్టుచుండగనే, అతడు మరణించెను. ఆయన రాజ్యాంతకాలమున నొకచిత్రము జరిగెను. 'గాత్తు'లబత్తిడిపొందిన 'వండాలు'లు రోమకరాజ్యమున కొంతస్థలము గోరి, హాంగెరీలో డాన్యూబునదికి పశ్చిమమందు పన్నోనియాప్రవేశించి, అందువాస మేర్పరచుకొనిరి. ఆయోధులు పేరుకు రోమనుసైనికులైనను, వారితో కలసిపోక, తమ నాయకుల క్రిందనేయుండిరి.

తన మహారాజ్యమును సుఖముగానుండగనే, కాన్‌స్టాంటైనుకాలము చేయుగా, సరిహద్దును భేదించి విసిగాత్తులు కాన్‌స్టాంటినోపిలును సమీపించి, ఆడ్రియనోపిలు వద్ద వాలెన్సుచక్రవర్తినోడించి, (వాండాలులు పన్నోనియాలోపల) ఇప్పటి బల్గేరియాదేశమున స్థిరవాస మేర్పరచుకొనిరి. నామమాత్రమున వారు చక్రవర్తికి లోబడినను, క్రియను విజేతలైరి.

క్రీ. శ. 375 మొదలు 395 వరకు థియోడోసియసు పాలించినప్పుడు సామ్రాజ్యము స్థూలదృష్టికి సరిగనేయుండెను. అప్పుడిటలీ పన్నోనియాల సేనలకు 'స్టిలికో' అను వండాలుడు, బాల్కను ద్వీపకల్పమున 'అలరికు' అను గాత్తును, నాయకులైరి. థియోడోసియసు నాల్గవ శతాబ్దము చివర కాలముచేయుగా, అతనికొడుకులిద్దరిలో కాన్‌స్టాంటినోపిలు వాసియగు ఆర్కేడియసునకు అలరికును, రెండవవాడగు ఇటలీవాసి హానోరియసుకు స్టిలికోయు, సహాయులైరి. ఆ రాజపుత్రుల కీలుబొమ్మలుగానుంచి, సేనానులిద్దరును సామ్రాజ్యాధికారముకై పోరిరి; ఆయుద్ధమున అలరికు ఇటలీప్రవేశించి, రోమునుముట్టడించి, క్రీ. శ. 410 లో దానిని పట్టుకొనెను.

5 వ శతాబ్దపు పూర్వార్థమున, యూరపునందలి రోమకసామ్రాజ్యమంతయు సంచారిజాతుల బందిపోటు సేనల కెరయయ్యెను. ఆకాలపుజనులస్థితి దుర్గ్రాహ్యము; ఫ్రాన్సు, స్పెయిను, ఇటలీ బ్రిటను దేశములందు పట్టణముల జనసంఖ్యతగ్గి క్షీణించి, దరిద్రస్థితిలో నుండెను; అచ్చటిపౌరుల జీవనము నీచమై, అస్థిరమై, దుర్భరమైయుండెను. అప్రాప్యుడై దూరమందున్న చక్రవర్తిపేరట, ఆయాప్రాంతముల యుద్యోగులే సర్వాధికారులై, యథేష్టముగ వర్తించుచుండిరి. క్రైస్తవదేవాలయములందలి బోధకులు పురోహితులు సాధారణముగ నిరక్షరులై యుండిరి. విద్యక్షీణించి, మూఢవిశ్వాసములు భయము జనుల నావరించెను; కాని లూటీదార్లు నశింపజేసినచోట్లు దప్ప, తక్కిన అన్నిచోట్లను గ్రంథములు చిత్తరువులు విగ్రహాదులు ఇంకను నిల్చియేయుండెను.

గ్రామజీవితమును దుస్థితిలోనేయుండి, ఈతిబాధలధికమయ్యెను. కొన్నిప్రాంతములు యుద్ధమువలనను అంటువ్యాధివలనను నిర్జనమయ్యెను. బాటలు, అడవులు, బందిపోట్లపాలైనవి. ఇట్టిప్రదేశములలోనికి సంచారిజాతులు యథేచ్ఛగ బ్రవేశించి. తమనాయకుల నచ్చటిపాలకులుగజేసి, తరువాత వారికి రోమనుల అధికారబిరుద

సంచారిజనులు — రోమక సామ్రాజ్యము

మిచ్చిరి. ఈసంచారు లగ్రనాగరికులైనచో, ఓడినవారిని కొంతమన్నించి, వారిపట్టణముల బాలించుచు, వారితో గలసి సంబంధముల జేసికొని, లాటినుభాషనుతమస్వర ముతో జేర్చుకొనుచుండిరి. కాని ఆంగ్లదేశమందు రోమక రాజ్యమును జయించిన జూట్లు ఆంగిలులు సాక్సనులు సేవ్యదారులగుటచే, ఆపట్టణముల యవసరములేక, వారు దక్షిణాంగ్లదేశమందలి రోమకనాగరికుల పూర్తిగాతొల గించి, వారిభాషకు బదులు తమట్యూటను శాఖలోని ఆంగ్లమునే ప్రవేశింపజేసిరి; దానిపరిణామమే ఇప్పటి ఇం గ్లీషుభాష.

ఆయూజర్గను స్లవోనికు తెగలు ఆచెదరిపోయిన సామ్రాజ్యమందు దోపిడికై సౌఖ్యవాసముకై జరిగించిన రాకపోకల వివరించుట కిచ్చట అవకాశములేదు. మచ్చు నకు వండాలుతెగను తీసికొందము. వారు చరిత్రకాలా రంభమున తూర్పుజర్గనీకివచ్చి, తరువాత వెనుకజెప్పిన రీతిని పన్నోనియాలో వసించి, క్రీ. శ. 425 ప్రాంతమున అక్కడనుండి మధ్యనున్న రాష్ట్రములగుండ స్పెయిను లోనికి బోయిరి; అచ్చట నదివరకే రష్యానుండి వచ్చిన విసిగాత్తులు మొదలగు ఇతర కొందరు జర్గనులు తమ ప్రభువుల నియమించుకొనియుండిరి. అందుచే వండాలులు,

'జెన్సెరిక్' అను నతని నాయకత్వమున, 420 లో ఉత్తర ఆఫ్రికాకుపోయి, 439 లో కార్తేజిని బట్టుకొని, అచట నౌకాదళమును నిర్మించి, దానితో సముద్రముపై నధికారులై రి. అప్పటి కర్థశతాబ్దము పూర్వము 'అలరిక్' చేసినదోపిడినుండి రోము కొంచెముగా కోలుకొనుచుండెను; దానిని వారు 455 లో పట్టుకొని, తరువాత సిసిలీ. కార్సికాసర్డీనియాలను పశ్చిమమధ్యధరాసముద్రములోని. ఇతరద్వీపములనుగూడ, వశపరచుకొనిరి. ఇట్లిప్పటికి సుమారు 7 శతాబ్దులక్రింద కార్తేజివారు నిర్మించినంత. సముద్రసామ్రాజ్యము నొకదాని నిర్మించి, వారు 477 ప్రాంతమున, మహాబలులై, అత్యల్ప సంఖ్యాకులయ్యు, ఈ ప్రదేశము లన్నిటిని తమ యధికారమునం దుంచుకొనిరి. పైశతాబ్దిలో ఈమహారాజ్యము నంతను కాన్స్టెంటైను రాజవంశీయుడగు మొదటి జస్టీనియను జయించి, తాత్కాలికముగ ప్రాచ్యరోమకరాజ్యమున జేర్చెను.

ఈవండాలులవలెనే ఇతరసాహసికుల నేకులిట్లేయుండిరి. ఈస్థితిలో సువర్ణ దేహులు అతిసాహసోత్సాహవంతులు మంగోలుజాతీయులు అగుహూణులు తూర్పునుండి తార్తాలులు ఇాక యూరపురంగమునకు రా నారంభించిరి.

మంగోలులు: పశ్చిమసామ్రాజ్యక్షీణతము.

యూరపుపై మంగోలియనుల [illegible] గ్రీకు రోమను మానవచరిత్రలో [illegible]. క్రీ. పూ. సుమారు ప్రథమశతాబ్దమునకు మంగోలియనులకును ఆర్యులకును ప్రత్యక్షసంపర్కము లేదు. ఉత్తరమున [illegible] నున్న గడ్డిగల్గిన మైదానప్రదేశములందు, పశ్చిమపు '[illegible]డు' దేశమువరకు '[illegible]' లను ఒకమంగోలు జాతివారు చనిరి. కాని ప్రథమపు ప్రాచీనచరిత్రమున వా[illegible]యు పాల్గొనలేదు. పశ్చిమప్రపంచమున ఆసియామంగోలియను వర్ణులు ఆర్యులు సెమిటిక్కులు [illegible] [illegible]త్రి తులగుచుండిరి. యూరపు[illegible] మంగోలియనుల [illegible]టమాత్రముతప్ప, దక్షిణమునుండి కేవలము స[illegible]తుల వారుగాని, ప్రాచ్యదేశమునుండి మంగోలియనులుగాని, ఈమహారంగమునందంతవరకు పాల్గొనలేదు. అప్పుడు ఈసంచారి మంగోలియనులు పశ్చిమముగ వచ్చుటకు గొన్ని కారణములు గలవు. ఒకటి: 'హాను' వంశీయులపాలనమున శ్రీమంతమైన చినారాజ్యమున ప్రజాసంఖ్య వృద్ధియయ్యెను; ఆసామ్రాజ్యము బలీయమై, ఉత్తరమును విజృంభించెను; రెండవది; కాలక్రమమున ఆర్యమంగోలియనుజాతుల కద్దము

గమధ్యనుండిన మురుగుస్థలము వానలు కొంతతగ్గుటవలన ఎండియు, అప్పటి మరుభూములలో వర్షించి బీడులేర్పడియు, ఆ ప్రదేశము వాసయోగ్యమై కాలము సుభిక్షమయ్యెను. అందుచే జనసంఖ్య బాగుగా వృద్ధినొంది, పశ్చిమమున క్రొత్తగా బాగుపడిన ప్రదేశములను మాంగోలు లాక్రమించి,ఆపైకి వ్యాపించిరి. ఇంకొక కారణము: రోమక సామ్రాజ్యమున అప్పటి ఆర్థికదుస్థితి శిథిలత్వము, ప్రజాక్షయము, కలిగించెను; మరియు,అప్పటి క్రిములులు,తరువాత సైనికరాజోద్యోగులును, సామాన్యజనుల పీల్చిపిప్పిచేసిరి. అందుచే చీనులనుండి ఒత్తిడి, మధ్యప్రదేశపు ఆటంకము పోవుట, రోమనులక్షీణదశ, ఈమూడును మాంగోలియను లనేకకాలమున తటస్థించెను. †

ఈ హూణులు క్రీ. త. మొదటిశతాబ్దముననే యూరపుఖండపు తూర్పుసరిహద్దుచేరిరి; కాని 4,5 వశతాబ్దములందే యీమైదానములందు ప్రబలుదురి. 5 వ శతాబ్దము హూణులశతాబ్దము; వంశాలు నాయకుడు 'హూణో

† ఈహూణులదాడి ప్రభావము కొంతవరకు మనభారతదేశమునకు తగిలి, పంజాబుప్రాంతపు పరిస్థితులు మారెను. కాని గుప్తవంశపాలనమున తిరుగ సార్వభౌమ త్వైకమై, జాతీయభావమును బలీయమైయుండెను. అప్పటి ఆర్యావర్తపుభారతీయులు లోకభాష ఒకేనాగరికత ఐకమత్యము కలిగియుండి,చాలవరకు హూణధాటి నెదుర్కొన గలిగిరి.

హానోరియసు'కు యూజీనాని అగు 'స్టిలికో' క్రింద కొందరుహూణులు జీతపుసైనికులుగా మొదట ఇటలీలో ప్రవేశించి, తరువాత వంశాలు ఖూ ; చేసిన పన్నోనియా నాక్రమించిరి.

5 వ శతాబ్దపు రెండవపాదమున హూణులలో 'అత్తిల' అను మహాశక్తిగల బయలుదేరెను. ఈతని స్వభావమునుగూర్చి మనకు స్పష్టముగా తెలియును. అతడు హూణులనేగాక కొన్ని జాతులను తెగలగూడ పాలించెను. అతని సామ్రాజ్యము పశ్చిమయూరపులోని రైనునది మొదలు మధ్యఆసియా మైదానములవరకు వ్యాపించెను. అతడు చీనారాజుతో రాయబారము నడిపెను. కాంస్టాంటినోపిలునుండి ప్రిస్కసులను రాయబారి హాంగెరీ మైదానములో డాన్యూబునదికి సమీపముననున్న ఈతని ముఖ్యస్థానమునకు వచ్చి చూచి, అచ్చటి పరిస్థితులగూర్చి వ్రాసెను. వీరిజీవితపద్ధతి వీరికిపూర్వ మచ్చటనుండిన ఆదిమార్యులవలె నుండెను. సామాన్యజనులు గుడిసెలలోను డేరాలలోను, నాయకుల మందిరాంగణములందును,వసించుచుండిరి; విందులు, మధుపానము, కవులగానములు, జరుగుచుండెను. అప్పటి కాన్స్టాంటినోపిలుపాలకుడైన ఆర్కేడియసు పుత్రుడగు రెండవథియోడియసుయొక్క

క్షీణించునాగరికాస్థానముకన్న, ఈఅత్తిలుని రాజధాని సభాస్థలియే హోమరు కథానాయకులకు అలెగ్జాండరు అనుచరులకుగూడ ఎక్కువ రంజకము సంతోషియుముగ ఉండియుండును.

పూర్వము ఈజియను నాగరికస్థానమును అనాగరకగ్రీకు లాక్రమించినట్లే, మధ్యధరాప్రాంతపు గ్రీకు రోమనునాగరిక దేశములను అత్తిలుని నాయకత్వమున హూణులు ఇతర సంచారిజాతులు పూర్తిగా నాక్రమింతురని, వెనుకటి చరిత్రయే తిరిగి అంతకన్న నధికముగ జరుగునని, కొంతకాలము తోచదగియుండెను. కాని కొంతవరకు సంచారులైనను గ్రీకులు తరువాత గోపాలురై స్థిరవాసులైరి. అట్లుగాక, హూణులెల్లపుడును సంచారులుగనేఉండిరి. అందుచే వారెచ్చటను స్థిరులుకాక, దోపిడిచేసిపోవుచుండిరి. అత్తిలుడు తియొడోసియసుసామ్రాజ్యమును కొన్నియేండ్లు యథేచ్ఛగ పీడించుచుండెను; అత్తిలుని సేనలు కాంస్టాంటినోపిలు ప్రాకారమువరకున్న దేశమంతను లూటీచేసి ధ్వంసము చేసెను. బాల్కనుద్వీపకల్పమందలి 70 పురముల నీతడు నశింపజేసెనని, తియోడోసియస్ రాజతనికి కప్పమనుపేర లంచము నిచ్చుకొని ఆవలకు పంపివేసెనని, అతని నెట్లైన ఖూనీచేయింప గూఢచారుల

బాపెనని, † గిబ్బను చెప్పుచున్నాడు. 451 లో, అత్తిలుడు తనదృష్టిని రోమనుసామ్రాజ్యపు లాటిను (పశ్చిమ) ప్రాంతములవైపు మరల్చి, గాలుపై దండెత్తి ఉత్తరగాలులోని ప్రతిపురమును దోచెను. రోమనుసామ్రాజ్యసేనలును ఫ్రాంకులు, విసిగాతులును సేకరించి అతనినెదిర్చి, షాలోనుసుల యుద్ధమున ట్రాయిసుచెంత నతనినోడించిరి; అందు రెండున్నరలక్ష మూడున్నరలక్షలలోపు జనులు నిహతులైరి, అందుచే గాలునందాటంకము తొలగెను. కాని హూణులనాతడు 'వెనీషియా' ద్వారా యిటలీలోనికి ప్రవేశించి; అందలి 'అక్విలియా' 'పాదువా' నగరములు ధ్వంసముచేసి, మిలానుపురమును దోపిడిచేసెను. ఈ ఉత్తరయిటలీపురములనుండియు ముఖ్యముగా పాదువానగరమునుండియు భయవిహ్వలులగు జనులనేకులు, అడ్రియాటికు సముద్రపు ఉత్తరమున పెద్దమడుగులలో నేర్పడిన లంకలకు బోయి, అచ్చట వసించిరి. అదియే క్రమముగా వృద్ధియై, 'వెనీస్' నగరమను పేరబరగి, మధ్యకాలమందు సుప్రసిద్ధ వ్యాపారస్థలమయ్యెను.

---

† ఎడ్వర్డు గిబ్బను 18 వ శతాబ్దపు ఆంగ్లచారిత్రకుడు, రోమను రాజ్యపు అంత్యదశగూర్చి డిక్లైన్ అండ్ ఫాల్ ఆఫ్ ది రోమన్ ఎంపైర్ అను విపులగ్రంథము వ్రాసెను.

453 లో అత్తిలు డొకయువతిని పరిణయమాడి, ఆపెండ్లివిందు కాగానే చనిపోయెను. అతనిచావుతో ఈ దోపిడి సామ్రాజ్యము ఛిన్నభిన్నమయ్యెను. హూణజాతి పేరే అంతటితో నశించి, వారు చుట్టుపక్కల ఆర్యజాతుల లోకలసిపోయిరి. కాని యీహూణుల దండయాత్రచే, పశ్చిమరోమకసామ్రాజ్య మంతరించెను. అత్తిలుని యనంతరము, రోములోని వండాలులు ముచ్చుగు జీతపుసేనలచే 20 ఏండ్లలో వరుసగా పదిమంది చక్రవర్తులు రాజ్యము నంపుంచబడి పాలించిరి.

కార్తేజినుండి వండాలులువచ్చి, (455) లో రోము నుపట్టుకొని, దోపిడిచేసిరి. చివరకు 'రోములసు అగస్టసు' అను పెద్దపేరుతో చక్రవర్తిపదము వహించిన యొక పన్నోనియా జాతీయుని 475 లో సంచారిసేనల నాయకు డగు ఒడోసరు తరిమివేసి, పశ్చిమప్రాంతమున నిక చక్ర వర్తియే లేడని కాన్స్టాంటినోపిలు రాజాస్థానమునకు తెలి యపరచెను. ఈవిధముగా లాటిను రోమకసామ్రాజ్యము అప్రతిష్ఠతో అంతరించెను. 493 లో తియోడరికు అను గాత్తు జాతీయుడు రోముకు రాజయ్యెను. పశ్చిమమధ్య యూరపుదేశములందెల్లను, ఈసంచారి నాయకులే ఆ కాలమున రాజులు ప్రభువులుగనుండుచు, నామమాత్ర

ముగ చక్రవర్తికి సామంతులనుచు, యథాభాగముగా సంపూర్ణాధికారులై యుండిరి. ఇట్టి స్వతంత్రులగుదండు నాయకులప్పుడు వందలకొలదిగ నుండిరి. గాలుస్పెయిను యిటలీ డాసియాదేశములలో లాటిను కొన్నిమార్పుల బొంది, వాడుకలోనుండెను. కాని ఆంగ్లదేశమందును, రైనునదికి తూర్పునను జర్మను భాషాకుటుంబములోని భాషలును బొహీమియాలో 'జెక్' అను స్లావభాషయు వాడుకభాషలయ్యెను. పెద్దమతగురువులును, కొందరు విద్యావంతులును, లాటినులో వ్రాయుచు చదువుచు నుండిరి. అంతటను భద్రతలేకుండెను; ఆస్తి బలవంతులపాల గుచుండెను. కోటలనిర్మాణ మధికమాయెను; రాష్ట్రములన్నియు చెడిపోయెను; ఆరవశతాబ్దమారంభమునకప్పటికి పశ్చిమప్రపంచమంతయు కలహపూరితమై, అంధ అజ్ఞానాంధకారము వ్యాపించియుండెను. అప్పటి క్రైస్తవబోధకులు పరివ్రాజకులు లేనిచో, లాటినువిద్య పూర్తిగా నశించి యుండును.

రోమకసామ్రాజ్య మెట్లువృద్ధియయ్యెను? ఎందుచే నది తిరుగ నశించెను? పౌరత్వజ్ఞాన మీవృద్ధికి కారణము. ప్రజాతంత్రవృద్ధికాలమందును, సామ్రాజ్యప్రాబల్య కాలమందుగూడ, రోమకపౌరులమను జ్ఞానముగలిగి, జనులు తమ

సాక్ష్యబాధ్యతల గ్రహించి, రోమకన్యాయమనుభవించుచు రోమునిమిత్తమై త్యాగముచేయుచుండిరి. రోమకరాజ్యము న్యాయము, ఘనమైనది, అనుప్రతిష్ఠ దాని కావలగూడ చాలవరకు వ్యాపించియుండెను. ఐశ్వర్యము జనులదాస్య స్థితి వృద్ధిఅయినకొలది, అనగా ప్యూనికుయుద్ధముల కాలమునుండి, క్రమముగా పౌరత్వమే వ్యాపించెను; కాని పౌరత్వజ్ఞానము క్షీణించిపోయెను.

ఇంతకును రోమకసామ్రాజ్యము పురాతనపద్ధతిపై నిర్మింపబడినది; ఆపౌరులు వృద్ధిఅయినకొలది వారికి విద్య కాని పౌరత్వజ్ఞానము కాని కలిగింపబడలేదు. అధికారులు తీర్మానముల జేయుటలో పౌరులసహకార మపేక్షింపలేదు. జనులలో ఐకమత్యము గలుగుటకై విశేషముగ విద్యాలయస్థాపనగాని, సహకారము కల్గింప వారిలో వార్తల నువ్యాపింపజేయుట కాని, జరుగలేదు. మారియస్సల్లాల కాలమునుండి సాహసికు లధికారప్రాప్తికై పోరాడిరి; కాని సామ్రాజ్యవిషయము లందు ప్రజలను జ్ఞానవంతులజేసి వారిసలహాను తీసుకొనదలపరైరి; పౌరత్వోత్సాహము పోషణలేక నశించెను; ఈపౌరస్వత్వశక్తి పోవుట నెవరును గమనింపలేదు. అన్నిసామ్రాజ్యములకు, జనసంస్థలకు, జనులసానుభూతి అంగీకారము మూలాధారములు. రోమక

సామ్రాజ్యముపైన జనసామాన్యపునమ్మిక నశించెను; అందుచే నారాజ్యమస్తమించెను.

పశ్చిమ రోమకసామ్రాజ్యము 5 వ శతాబ్దమున నశించినను, దాని ప్రతిష్ఠను సనాతనాదరమును అందరి లాటినుభాషకమగు క్రైస్తవకాథలిక్‌సంస్థవారు పూర్తిగా నుపయోగించుకొనిరి. ఈమతసంస్థ ప్రజలకిష్టమైనవారి మనస్సుల నాకర్షించి, తమసిద్ధాంతములను మతలోకమును వ్యాపింపజేసి, ప్రచారకులద్వారా ఏకీభావము కల్గించెను. అందుచే రోమనుచట్టములకన్నను సేనలకన్నను బలీయమై, ఆరాజ్యము నశించినను క్రైస్తవసంస్థ నిలచియుండెను. క్రీ. శ. 4, 5 శతాబ్దములందు సామ్రాజ్యము నశించుచుండ, క్రైస్తవమతము యూరోపుఖండమంతటను వ్యాపించి ప్రబలమయ్యెను. అది తన విరోధులగు అన్యదేశీయుల జయించెను. అట్టిలుడు రోముపై దాడిసలుపుటకుద్దేశించినపుడు, కేవల సైనికబలముచే నాతనియుద్దేశమును మాన్పివైచి, రోమునగరపు ప్రధానాచార్యుడగు 'పోపు' అట్టిలుని నిరోధించి, సేనలు చేయజాలనిపని తాను చేసెను. 'పోపు' క్రైస్తవమతసంస్థలన్నిటి కధ్యక్షుడయ్యెను. చక్రవర్తులు పోయినందున, వారిబిరుదములను వాడుకలను తానే గ్రహింపనారంభించెను. రోమకరాజ్యపుముఖ్య

యజ్ఞగురు చిహ్నమును, రోమనుచక్రవర్తుల బిరుదము లన్నిటిలో నతిప్రాచీనమగు 'పాంటిఫెక్సు మాక్సిమసు' (=ముఖ్యాచార్యుడు) అనుబిరుదముగూడ నాతడు వహించెను.

బైజంటైను సస్సేనిడు సామ్రాజ్యములు.

రోమకసామ్రాజ్యమున గ్రీకుభాషకమగు పూర్వార్థమున, రాజకీయశక్తి యధికముగ నుండెను. లాటిను భాగమువలెగాక, అది క్రీస్తుశకము 5 వ శతాబ్దమున పరులదాడికి నిలువగల్గెను. ఆ కాలమున గాడన 'గిసిమొన్ సియను' రాజును చెదరగొట్టి, కాన్స్టాంటినోపిలుప్రాకారము ముట్టడించినను, ఆ నగరమాధాటికి సమస్తాని నిల్చెను. 'న్యూబియను'లను ఆఫ్రికను రాగవారు నైలునది పశ్చిమభాగపు దక్షిణతీరప్రాంతమును ఆక్రమించెను; కాని ఉత్తరతీరప్రాంతమును, అలెగ్జాండ్రియాయు భంగములేక స్వాధీనమైయుండెను. 'సస్సనిడ్' పారసీకులదాడికి ఆసియామైనరుచాలభాగముకూడ నిలువకలిగెను.

6 వ శతాబ్దమున పశ్చిమప్రాంత మంధకారమయమైయుండ, ఇట్లు గ్రీసుభాగమున అభివృద్ధియొక్కలైను. అప్పుడు వీరుడు ఉదారగుణుడు అగు సుప్రసిద్ధ జస్టీనియను చక్రవర్తి (527-567) పూర్వము నటియైన మహాప్రజ్ఞావతియైన 'థియోడోరా' రాణిని వివాహమాడెను. ఆయన వండాలులనుండి ఉత్తరాఫ్రికాను, గాత్తులనుండి చాలవరకు ఇటలీని, దక్షిణస్పెయినునుగూడ, తిరుగ జయించెను. ఆయన

భౌతికబలముతోనే తృప్తినొందక, ఒకవిశ్వవిద్యాలయమును, కాన్స్టాంటినోపిలులో గొప్పచర్చిని,స్థాపించెను. రోమకన్యాయశాస్త్రపు చట్టముల నేర్పర్చెను. కాని తన విశ్వవిద్యాలయముకు పోటీలేకుండుటకై, ప్లాటోకాలమునుండి వేయేండ్లుగా జరుగుచుండిన ఆథెన్సునందలి తత్వశాస్త్ర విద్యాలయము నిలిపివేసెను.

ఈబైజంటైను రాజ్యముకు 3 వ శతాబ్దమునుండియు పారసీకరాజ్యముతో, పొరుగునను పోటీగానుండెను. ఈ రెంటిపోటీవలన, ఆసియామైనరు సిరియా ఈజిప్టు ఎల్లప్పుడును అశాంతివినాశ వశమగుచుండెను. క్రీ. త. మొదటిశతాబ్దమున ఈదేశములు నాగరికములై, ఐశ్వర్యము జనసమృద్ధి కలిగియుండెను. కాని నిరంతరము సేనల రాకపోకలు, జననాశము, దోపిడి, యుద్ధపుపన్నులు, వీటివలన, క్రమముగా జనపదములు నగరములు క్షీణించి, జనులుచెదిరిపోయిరి; శిథిలములుమాత్రమమిగిలెను. ఈదరిద్రదురవస్థలో మిగిలినప్రాంతములకన్న ఈజిప్టు కొంత మెరుగగ నుండెను. కాన్స్టాంటినోపిలువలె నలెగ్జాండ్రియాయు తగ్గుచున్నను, అది పూర్వపశ్చిమదేశములమధ్య వ్యాపారకేంద్రముగ నేయుండెను.

సమరసంకులములై క్షోభించుచున్న ఈరెండు సామ్రాజ్యములందును, ఆకాలమున పదార్థవిజ్ఞానము రాజకీయవిజ్ఞానము నశించియుండెను. ఆథెన్సులో చివర నుండిన తత్వజ్ఞులు, తమ్మును చక్రవర్తి అణచివేయునర కును,తమకుబోధపడకున్నను తమప్రాచీనసాంప్ర దాయమునతి భక్తితో అంతవరకు భద్రముగా కాపాడుచుండిరి. ఈగ్రంథ ములను స్వేచ్ఛా ధైర్యములతో చర్చించి వ్యాసంగము చేయు మహనీయు లెవ్వరును ఆకాలమున లేకుండిరి. అం దుకు సాంఘిక రాజకీయవ్యాకులత ముఖ్యకారణము. అప్పటియీ సామ్రాజ్యాధిపు లుభయులును తమ తమ మతముకే ప్రాముఖ్యమిచ్చి, సహనబుద్ధి లేక, నరులస్వతం త్రబుద్ధి నరికట్టిరి; అది అప్పటిజనుల బుద్ధిని మందము చేసెను.

ప్రపంచమందలి అతి ప్రాచీనసామ్రాజ్యములకు, ఏదో ప్రాంతీయదేవతనుగాని దేవసముడుగా భావించు రాజునుగాని పూజించుమత మాధారమైయుండెను. గ్రీకు లలెగ్జాండరు దేవుడని భావించిరి. సీజరులకుగూడ దేవా లయములు యజ్ఞవేదికలు నేర్పడి, వారును ఈశ్వరసము లుగ భావింపబడిరి; రోమకరాజ్యమున సీజరులకు హారతి నీయని వారిని రాజద్రోహులుగ నెంచిరి. ఆప్రాచీనమతము

లన్నియు కర్మకాండకు సంబంధించినవే; అందుమనోభావ పుప్రసక్తిలేదు. ఎవడైన నప్పటిపద్ధతిని బలులనిచ్చి, ఆ విగ్రహామునకు మ్రొక్కినచాలు; ఇక నావిషయముల గూర్చి, అతడేమితలచినను, తనకు తోచినట్లెల్ల జెప్పినను బాధలేకుండెను. కాని నూతనమతములు, అందు ముఖ్యముగ క్రైస్తవమతము, అంతరంగ సంబంధులు. ఆమతస్థులగుటకే చర్యల జేయుటేగాక, ఆసిద్ధాంతముల గ్రహించి, వాటిని విశ్వసింపవలెను; ఏసంగతుల నమ్మవలెనని సహజముగ తీవ్రచర్చ యారంభించెను. ఈసిద్ధాంతమతముల నూతనపదముల యర్థము జనులకు ముఖ్యమాయెను. ఆచారములందుగూడ మతస్థుల నాయుపదేశముల హద్దులోనుంచుటకు సనాతనవాదు లుదయించిరి. అయుక్తమత భావులగుట, అందు ముఖ్యముగ నట్టిభావముల నితరులకు బోధించుట, బుద్ధిలోపమేగాక నైతికదోషమని, అందుచే నట్టివారు భ్రష్టులగుదురని అప్పటివారి నమ్మిక.

క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దిని పారసీకమున 'సస్సనిడు' రాజవంశమును స్థాపించిన మొదటి అర్దేషరు, 4 వ శతాబ్దమున రోమకసామ్రాజ్యము నుద్ధరించిన కాన్స్టెంటైను గూడ, ప్రజల వశముచేసికొనుటకు మతసంస్థ లుపయోగించునని తలచి, మతసంస్థల సహాయమును గ్రహించిరి.

4 వ శతాబ్దము ముగియులోగానే, అధికారులు వాక్స్వా తంత్ర్యము మతస్వేచ్ఛ తొలగింపదొడగిరి. ప్రాచీన పారసీకమున యజ్ఞవేదికపై పవిత్రనిత్యాగ్ని ఉపాసనచేయు నాచారము దేవాలయపద్ధతి గల యొకమతమును జరాతుస్త్రుడను జొరాస్టరు స్థాపించెను; పారసీకగా ... మును తనయుద్దేశమునకై తనప్రభుత్వ మతముగ ...సి కొనెను. 3 వ శతాబ్దము పూర్తికాకమునుపే, జొరాస్టరు మతస్థులు క్రైస్తవుల బాధింపనారంభించిరి.

'మనీషి' యను నూతనమతము స్థాపించిన 'మణి' అను నతడు 277 లో కొరతవేయబడి, ఆయన చర్మ మొలిచివేయబడెను. ఇట్లే కాన్స్టాంటినోపిలు క్రైస్తవ రాజ్యాధికారులు మనీషనుమున్నగు అన్యమతస్థులపై చర్యల నవలంబించిరి. క్రైస్తవభావములు జొరాస్టరు మతపు పరిశుద్ధతను చెరుపుచుండెను. నూతనభావము లన్నియు అనుమానాస్పదము లయ్యెను. విజ్ఞానాభివృద్ధి కవసరమగు స్వతంత్రాలోచనము స్వేచ్ఛాయుత పరిశోధన లేకుండెను. ఇట్లు, విజ్ఞానము పూర్తిగా క్షీణించెను.

ఆకాలపు బైజంటైనురాజ్యమున యుద్ధము, క్రూర మతచర్యలు, నరజాతికుండు మామూలు దుర్గుణములు, వ్యాపించియుండెను. పైకి బాగుగ గన్పించినను అజీవిత

మున నిజమగు ఆనందము జ్ఞానతేజము లేకుండెను. బిజాంటియం పారసీకములు పరస్పరమును, ఉత్తరప్రాంతపు సంచారి జాతులతోను పోరుచుండిరి; అది లేనప్పుడు, వారాసియామైనరులోను సిరియాలోను దండయాత్రజేసి, విపరీత రక్తపాతముతో ఆదేశముల ధ్వంసముచేసిరి. ఈయిద్దరుచక్రవర్తులును తమపై బడు ఉత్తరసంచారి జాతులపై కేకీభవింపరైరి; అందుచే వారు తమ ఐశ్వర్యము నిలుపుకొనరైరి. తార్తారులను నామాంతరముగల తురుష్కులీరెంటిలో నొకసారి యొకరాజ్యముకు, తరువాత రెండవ రాజ్యముకు, యుద్ధసహాయము జేసిరి. వారిట్లు మొదటిసారి చరిత్రములోనికి వచ్చిరి. 6 వ శతాబ్దమున బిజాంటియం రాజ్యపు 'జస్టీనియను'ను పారసీకపు మొదటి 'కొస్రూసు'ను ముఖ్యముగ డీకొనిరి. 7 వ శతాబ్దపు మొదట హెరాక్లియసు చక్రవర్తికి రెండవక్రోససుకు (580) పోటీగానుండెను.

హెరాక్లియసు 610 లో చక్రవర్తియయ్యెను; అంతవరకు రెండవక్రొససే అంతటను జయమొందిసర్వాధికారియై, ఏంటియక్ డెమస్కస్ జెరూసలెంనగరముల బట్టుకొనెను. అతనిసేనలు కాన్స్టాంటినోపిలు సమీపపు ఆసియామైనరులోని చాల్సిడను పురమువరకువచ్చెను.

619 లో నాతడీజిప్టునుగూడ జయించెను. అంతట హెరా క్లియసు యెదురుదాడి నారంభించి, ఆపారసీక సేన యింకను చాల్సిడనులోనే ఉండ, నినేవానగరమునొద్ద నింకొక పారసీకసేనను 627 లో నోడించెను. 628 లో, ఖుస్రసు రాజ్యభ్రష్టుడై, తన కుమారునిచే చంపబడెను. అంతట నిర్వీర్యములైన ఈరెంటిమధ్య నొక సంధిగసంధిజరిగెను. బిజాంటియం పర్షియాలిద్దరు తమయంత్య యుద్ధమొనర్చిరి. కాని ఈనిరర్థక దీర్ఘ సమర మంతమొందించు ఒక జంఝామారుత మప్పటికే ప్రక్కనున్న యెడారులలోనికి ప్రసరించెను. ఆసంగతి నింకను ఆదేశీయులు గ్రహింపరైరి.

హెరాక్లియసు సిరియాలో శాంతిని సమకూర్చుచుండ, తన సామ్రాజ్యపు సరిహద్దున తన యుద్యోగులుండు 'డమస్కసు' కు దక్షిణపురమగు 'బోస్త్రా' కొక సందేశము వచ్చెను. ఆవార్త యెడారిలోని సెమిటికు శాఖయగు 'అరబిక్' భాషలోనుండెను; ఆవార్తనొకద్విభాషి చక్రవర్తికి వినిపించెను. అది దేవుని ప్రవక్తయగు 'మహమ్మదు'నుండి వచ్చెను. యథార్థమగు ఏకేశ్వరునంగీకరించి సేవింపవలెనని యాసందేశము తెలియజేసెను; ఆచక్రవర్తి యేమిజబాబుచెప్పెనో తెలియదు. 'ఒసిఫణ' నగర

మున కవధ్ చక్రవర్తికిని అట్టివార్తయే వచ్చెను. అతడు చిరాకుతో ఆఉత్తరమును చించివేసి, ఆ చారుని పొమ్మని యాజ్ఞాపించెను.

ఈమహమ్మదు అరేబియా యెడారిలోని ఒక 'బెడో యిను' జాతినాయకుఁడు; వారిముఖ్యస్థానము మదీనా అను చిన్నపురము. నిజమైన ఏకేశ్వరునే విశ్వసింపవలె నని ఆతడు బోధించుచుండెను.

"ఓ ఈశ్వరుడా! ఆకీతినే,కవధ్ నుండి అతనిరాజ్యము చీల్చివేయుము." అని ఆతడు పల్కెను.

చీనాలో సై, టాంగ్, వంశములు.

5, 6, 7, 8 వ శతాబ్దములంతటను మంగోలియనులు క్రమముగా పశ్చిమముకు రాజొచ్చిరి. అత్తిలని హూణు లందుకు మార్గదర్శకులైరి. తుదకు మంగోలియనులు ఫిన్లండు ఎస్తోనియా హంగరీలలో స్థిరవసతులు ఏర్పరచుకొనిరి. ఈనాటికికూడ నావంశీయులచ్చట తురుష్క సమ్మిహితమగు భాషల మాట్లాడుచున్నారు. బల్గేరియనులు కూడ తురుష్క జాతివారైనను, ఆర్యభాష నవలంబించిరి. అప్పటికనేక శతాబ్దములక్రింద ఈజిప్టును సిరియాను నాగరికతలపట్ల ఆర్యులవలెనే, యూరపు ఆసియా హిందూదేశముల ఆర్యనాగరికతపట్ల మంగోలియనులును వర్తించ దొడగిరి.

మధ్య ఆసియాలో, ప్రస్తుతపశ్చిమ తుర్కిస్థానములో, తురుష్కులు స్థిరపడిరి. పర్షియారాజప్పటిలో తురుష్కుల నుద్యోగులుగను సైనికులుగను నియమించెను. పార్థియనులు పర్షియాప్రజలలో మిళితులై, చరిత్రలో పేరులేకుండ బోయిరి. మధ్యఆసియాలో ఆర్యులడాగిపోయి. ఆ స్థానమును మంగోలు లాక్రమించిరి. చీనా మొదలు కాస్పియను సముద్రమువరకు ఆసియాఖండమున తురుష్కులే అధికారులైరి.

క్రీ. త. 2 వ శతాబ్ధిచివర రోమకసామ్రాజ్యము ధ్వంసమొనరించిన మహామారియే చీనాలో హాన్ వంశమునుకూడ కూలద్రోసెను. తరువాత నంతఃకలహము లు, హూణుల దాడి,కల్గెను; అంతట యూరపుకన్న ముందుగా చీనా తలయెత్తి, 6 వ శతాబ్దములోగనే సై వంశీయుల క్రింద యేకమై, హెరాక్లియసుకాలము తరువాత, టాంగ్, వంశీయుల క్రింద విశేషాభివృద్ధి నొందెను.

7, 8, 9, శతాబ్దములందు ప్రపంచములోనెల్ల చీనాయే మిక్కిలిశాంతమై, నాగరికముగనుండెను. హాన్ వంశీయులు తమసరిహద్దుల నుత్తరదిశకును, సై, టాంగ్ వంశరాజులు దక్షిణముకును, వ్యాపింపజేసిరి. చీనారాజ్యమునేటివిస్తీర్ణతనొంది, మధ్య ఆసియాలో నింకను వ్యాపించి, తుదకు స్వశాఖీయులగు తురుష్క జాతులద్వారా, పర్షియా కాస్పియనుసముద్రములవరకు విస్తరించెను.

హూణుల ప్రాచీనచీనాకును, సై టాంగుల నూతన చీనాకును, చాలభేదముండెను; చక్కని నూతనవాఙ్మయము, కావ్యరచన, కలిగెను. బౌద్ధమతమువచ్చి, ఆధ్యాత్మిక తత్వవిషయముల విశేషవృద్ధి కలిగించెను. కళాకౌశలమందును వృత్తివిద్యలందును, జీవితపు ఇతరాంశములన్నిటిలోగూడ, చాలఅభివృద్ధి కలిగెను. తేయాకు వాడుక,

కాగితములు తయారుచేయుట, కర్రదిమ్మలతో అచ్చు వేయుట, ఆరంభించెను. యూరపు పశ్చిమఆసియాలలోని ప్రజలు గుహలలోనో గుడిసెలలోనో చుట్టుగోడలుగల చిన్నపురములలోనో బందిపోటునాయకుల కోటలలోనో వసించు ఆకాలమున, కోట్లకొలది జనులు శాంతులై, గౌరవదాక్షిణ్యములు గలిగి, సుఖించుచుండిరి. అప్పుడు పాశ్చాత్యుల మనస్సులన్నియు మతకలహములలో అగ్నిభూతమైయుండ, చీనాలో సహనము, జ్ఞానకాంక్ష, ఔదార్యము, పెరుగుచుండెను.

హెరాక్లియసు నినెవావద్ద జయముపొందిన 627 లో, చీనాలో టాంగ్ వంశీయుడగు తైత్సంగ్ చక్రవర్తియయ్యెను. హెరాక్లియసు పర్షియా కావలిప్రక్కను తొలగింప యత్నించి తనకు రాయబారుల పంపెను; తైత్సంగు వారిని గ్రహించెను. అతడు పర్షియానుండి 635 లో వచ్చిన క్రైస్తవప్రచారకుల తమమతమును వివరింపనిచ్చి, వారి మతగ్రంథముల చీనా తర్జుమా నాతడు పరిశీలించెను. ఆ విచిత్రమత ముచితమనిచెప్పి, ఒకక్రైస్తవదేవాలయమును మఠమును నిర్మించుట కనుజ్ఞనిచ్చెను.

మహమ్మదురాయబారులు 628 లో ఒకవర్తకనావపై, హిందూదేశతీరమువెంట సముద్రముపై దక్షిణచీనా

లోని కాంటనుచేరి, ఈరాజుయొద్దకేగి వచ్చిరి. హేరాక్లి యసు కవథులవలెగాక, క్రైస్తవులు ఆరాయబారుల గౌర వించి, వారిమతాభిప్రాయములం దాసక్తి వెల్లడించి, కాంటనులో మశీదు నిర్మాణము కంగీకరించెను. ప్రపంచమం దిప్పుడున్న మసీదులన్నిటిలో నిదియే అతిప్రాచీన మందురు.

మహమ్మదు—ఇస్లాము.

7 వ శతాబ్దాదిని ప్రపంచస్థితి గమనించువారికి ఆసియా యూరపుదేశము లంతటను కొన్నిశతాబ్దములలో మంగోలుజాతివారే అధికారులగుదురని తెలియగలదు. పశ్చిమయూరపులో శాంతసంఘీభావముల సూచనలు లేవు. బైజంటైను పర్షియను సామ్రాజ్యము లోపలనుండి నాశమునకు సమకట్టెను. హిందూదేశమును అంతఃకలహములతో క్షీణదశకువచ్చెను. చీనాసామ్రాజ్యముమాత్రము క్రమాభివృద్ధిజెందుచు, జనసంఖ్యలో అప్పటి యూరపును మించెను. మధ్య ఆసియాలో తురుష్కులు బలియుడై, చీనాకు సహాకారులై యుండిరి. అట్టిబాహ్యము కేవలము నిరాధారముకాదు; 13వశతాబ్దమున మంగోలియను రాజ్యము డాన్యూబు నదిమొదలు పసిఫిక్ సముద్రమువరకు వ్యాపించి, బైజంటైను పర్షియను సామ్రాజ్యములను ఇప్పుడు హిందూదేశములో విశేషభాగమును తురుష్కవంశీయులు పాలింపనుండిరి.

యూరపులోని లాటినుల పునరుత్థానబలమును అరేబియాఎడారివారి అంతశ్శక్తినిమాత్రము అతడు సరిగా గమనించి యుండడు. అరేబియాలో వెనుకటివారి కలహ

ప్రియులగు చిన్నసంచారి జాతులల్లే ఉండునని తోచ వచ్చును. అప్పటికి వేయేండ్లలోగా సెమిటికువా రెవరును రాజ్యము స్థాపింపలేదు.

అప్పుడు హఠాత్తుగా (అరేబియాలోని) బెడోయి నులొక శతాబ్దను విభవమొందిరి; తమరాజ్యమును భాషను స్పెయినునుండి చీనాసరిహద్దువరకు వ్యాపింపజేసిరి. ప్రపంచమున కొకనూతననాగరకత నొసంగిరి. వారు స్థాపించిన మతము నేటి ముఖ్యమతములలో నొకటి; ఆరబు జ్యోతి నిట్లు వెలిగించినది మహమ్మదు; మెక్కాలో నొక ధనికవర్తకుడు మరణింప, ఆతనిభార్యను మహమ్మదు పెండ్లాడెను; 40 ఏండ్లవరకతడు విశేషచర్య ఏమియుచేయ లేదు; మతచర్చలందాసక్తుడై యుండును; అప్పటికి మెక్కాకు క్రైస్తవసంపర్కము లేదు; అరేబియా అంతటినుండి మెక్కాలో 'కాబా' అను నొకనల్లశిలపూజకై యాత్రికులు వచ్చుచుండిరి.

అంతకు 1200 ఏండ్లపూర్వపు హీబ్రూప్రవక్తలవలె మహమ్మదుకు 40వ యేటప్రవక్తలక్షణము లారంభించెను. అతడు నిజమగు దేవుడొకడే యనెను; ధర్మాధర్మఫలముల గురించి, మొదట తనభార్యకు బోధించెను. యూదక్రైస్తవ భావము లతనిసిద్ధాంతములోనికి జొచ్చెను. కొందరు విశ్వా

సవంతుల జేర్చుకొని, ఆనగరమున ప్రబలియున్న మూర్తి పూజకు వ్యతిరేకముగ బోధింపదొడగెను. అప్పటి మక్కా ఐశ్వర్యమునకు కాబాపూజకై వచ్చువారి యాత్రలే మూలాధారము; తోటిపౌరులందరకు అతడు విరోధి ఆయెను. తాను మతోద్ధరణకీశ్వరు డేర్పరచిన తుదిప్రవక్తనని, అబ్రహాం ఏసుక్రీస్తులు తనకు పూర్వికులని, ఈశ్వరేచ్ఛ నెరవేర్చి పూర్తిచేయ నియమితుడనని, అతడు క్రమముగ ధైర్యముతో ప్రకటించెను.

దేవదూతపంపినవని అతడు కొన్నిపద్యముల ప్రకటించెను; అతని కొకవిచిత్రదృష్టికలిగి, అందు తాను స్వర్గమున దేవసాన్నిధ్యమునకు గొనిపోబడి, తన విధులనెల్లయు బోధింపబడినట్లయ్యెను.

అతనిబోధనలు వ్యాపించెను; ఆపౌరుల ద్వేషమును వృద్ధియయ్యెను. తుదకతని తుదముట్టింప కుట్రజరిగెను. కాని తనశిష్యుడు ప్రియమిత్రుడుఅగు అబూబెకరుతోగూడ తప్పించుకొని, మహమ్మదు తనసిద్ధాంతము లంగీకరించిన మదీనాపురముచేరెను. మెక్కా మదీనాలకు వైరముపొసగి, చివరకు మెక్కావారు నిజమగు 'ఏకేశ్వరుని' పూజించుచు, మహమ్మదును ప్రవక్తగా నంగీకరించునట్లును, ఈనాటివ

మతస్థులును మామూలుగ మెక్కా యాత్ర జేయుచునే యుండుటకును, రాజీజరిగెను. అందుచే మెక్కా యాత్రయు నిల్చెను; నిజమగు ఏకేశ్వరమతమును స్థాపింపబడెను. హెరాక్ల్యలస్, త్సైత్సంగ్ కవధ్ మొదలగు రాజులందరికి తన శిష్యులనుబంపిన యేడాదికి అనగా 629 లో మహమ్మదు అధికారియై మెక్కా చేరెను.

632 లో నతడు మరణించెను; అంతవరకాయన ప్రతిభ అరేబియా యంతటను వ్యాపించెచు. తన తుదియేండ్లలో అత డనేకభార్యల వివాహమాడెను. ఆధునిక ప్రమాణమునుబట్టి,ఆతనిజీవిత మాదర్శప్రాయము కాదు; అతడు గర్వము ద్రవ్యాశ జిత్తులు ఆత్మవంచన మతాభినివేశముల మూర్తిగా కన్పట్టును. తనకు దేవుడు బోధించినట్లు చెప్పినవిధులను వివరణలను 'కొరాన్' గ్రంథమున వెలువరించెను. ఆధ్యాత్మికముగగాని వాఙ్మయరూపముగగాని అది దేవదత్త మనదగియుండలేదు.

మహమ్మదు జీవితములోను గ్రంథములలోను కొన్నిదోషములున్నను, ఆయనబోధించిన ఇస్లాముమతమందు గొప్పజీవశక్తులు గలవు. నిశ్శంకమగు ఏకేశ్వరత్వసిద్ధాంతము, దేవుడే తండ్రి పాలకుడు అను దృఢవిశ్వాసము, ఈ

రెండును సుబోధములై, శాస్త్రీయకిష్టత లేకుండెను. అదే ఈమతపు ముఖ్యవిశేషము. విగ్రహారాధన కర్మకాండ దేవాలయముల సాంప్రదాయము దీనికి లేదు. జంతుబలి మరల రాకుండ నాప్రవక్త బోధించెను; 'ఖొరాను' లో మక్కా యాత్ర తాలూకు కర్మకాండను స్పష్టము చేసి స్పష్టపర్చెను; తనయనంతరము తన్ను దేవునిగా భావింపకుండ, మహమ్మదు తగు కట్టుబాట్లన్నియు జేసెను. 'జాతి, వర్గ, జనన స్థితులెట్లున్నను ఇస్లాంమతస్థులందరు సోదరులు, దేవుని యెదుట సమానులు, అను ఇస్లాము సిద్ధాంతమునకు ముఖ్యమైనదే.

ఇవే ఇస్లామును ప్రపంచమును గొప్ప జీవశక్తిగా జేసినవి. ఇస్లాము బలమునకు మహమ్మదుకన్న అతనియొక్క సహాయకుడు ఐన అబూబెకరే ముఖ్యకారకుడందురు.

అస్థిరభావుడగు మహమ్మదు ఇస్లామునకు భావోద్రేకము గల్గించెను. కాని 'అబూబెకరు' దానికి స్థైర్యయోగ్యతలు తెచ్చెను. మహమ్మదు చలించినప్పుడెల్ల, అబూబెకర తని గాపాడెను. మహమ్మదు చనిపోయినపుడు, అబూబెకరు ఖలీఫా అయి మహమ్మదు పెద్దరాజులకు వ్రాసిన లేఖల ప్రకారము కొండలగూడ జలింపజేయు సన్నికతో

లోకమంతను 'అల్లా' సేవకులుగ మార్చుటకు మూడు నాలుగువేలు అరబ్బీసైనికులతో సంసిద్ధుడాయెను.*

---

* మహమ్మదీయమతమునే ఇస్లాము అనియు, మహమ్మదీయులనే ముస్లిములనియు ముసల్మానులనియు అందురు. మహమ్మదు వ్యక్తిగా గర్వద్రవ్యాశ ఆత్మవంచనాదుల మూర్తియని ఈయధ్యాయమున వెల్సుగారు దెల్పిన అభిప్రాయ ముచితముగా దోపదు. ఆధునికప్రమాణముబట్టి, ఇతర ప్రవక్తలమాటయటుండ, హిందూక్రిస్తవాదిమతగ్రంథములందు వర్ణింపబడిన అవతారపురుషుల జీవితవృత్తాంతముగూడ ఆదర్శరూపములనుటకు వీలులేదు. వాటియందును లోపముల నెన్నవచ్చును. ఇతరప్రవక్తలవిషయముల ఆయాప్రాంతముల పరిస్థితులబట్టి సమన్వయించుకొనునట్లే, మహమ్మదు ప్రవర్తన నెంచునప్పుడును, అప్పటి అరబువాతావరణమును వారి సాంఘికనైతికస్థితిని మనము మరువగూడదు. అప్పటి అరబ్బులలోని తీవ్రదురాచారములను అజ్ఞానమును మహమ్మదు తొలగించి, ఆమతస్థులలో సర్వసమత్వమును అసమానమగు సౌభ్రాతృస్నేహములను ఐకమత్యమును కలిగించెను. అప్పటికనాయకులు మూఢులునై యుండిన బెడోయినులాయనవలన కొలదికాలమున జగద్విఖ్యాతులై విద్యావంతులైరి. ఇతరప్రవక్తలవలెగాక తాను ఈశ్వరావతారమనుభావమును, జంతుబలులు మొదలగు కొన్ని దురాచారములును, తరువాత తరములవారికి కూడ కలుగకుండ నియమమేర్పర్చు ఔదార్యము దూరదృష్టిగల మహాశయుడు 'గర్వి' 'ఆత్మవంచకుడు' అనుట సత్యము కాదు; కొరానులోను చక్కని నీతులు చాలగలవు. ఏకేశ్వరత్వము బోధించుటేగాక ఆమతస్థులలో నతడంతర్విభేదములు తొలగించి, దేవునియెదుట ఆమతస్థులలో సర్వసమత్వము బోధించుటచే, మహమ్మదీయులలో నిప్పటికిని

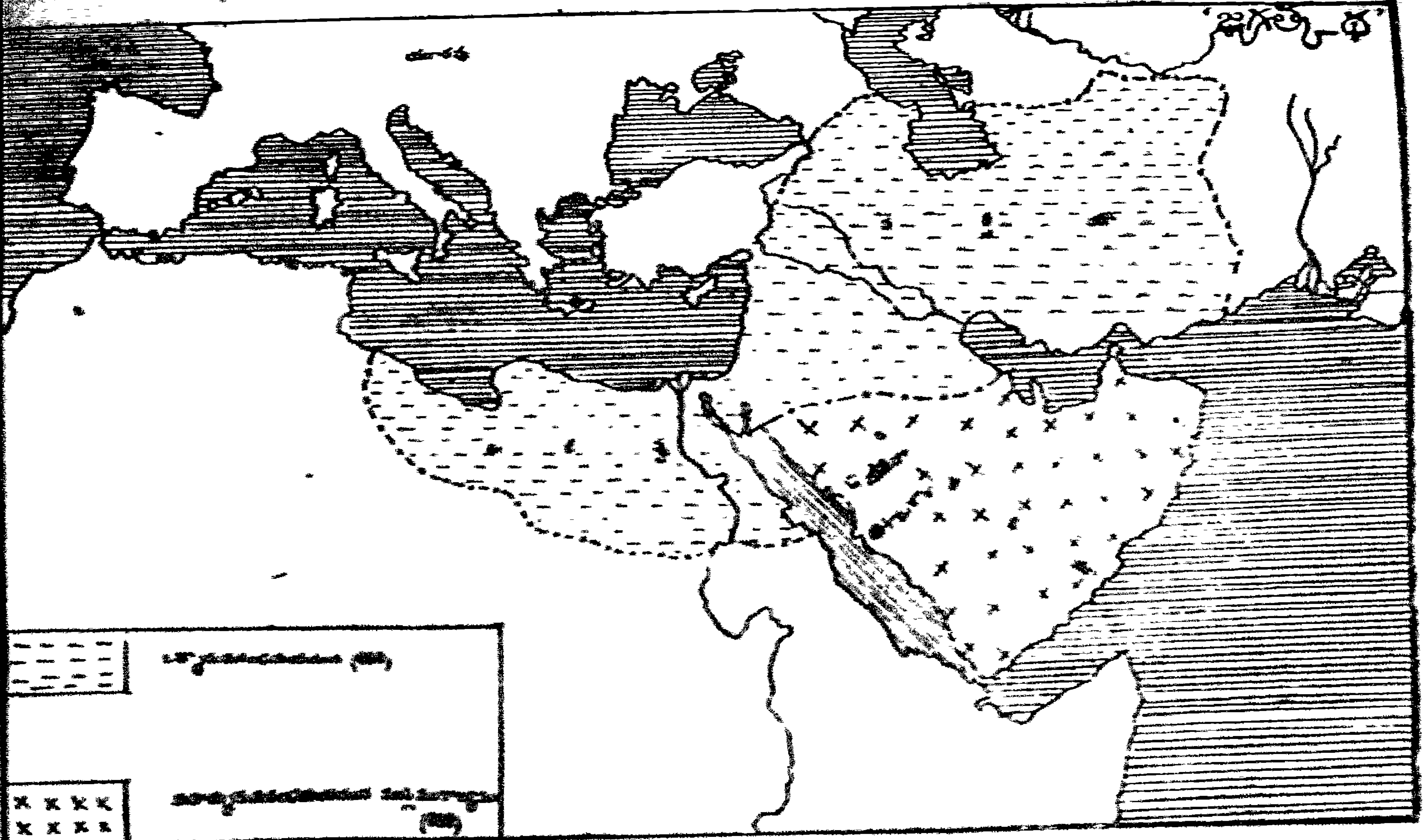
ఐకమత్యము చాలయధికమై యున్నది. ఈవిషయమునను నిత్యము ఈశ్వరోపాసనపద్ధతియందును, అనేకసద్వ్యవహారములందును అస్పృశ్యతాదోషములతోను విభిన్నభావులైయున్న మన హిందువులము మహమ్మదీయులనుండి చాలసంగతుల నేర్చుకొనవలసియున్నది. మసీదులలోను సాంఘికసమావేశములలోను ధనమునుబట్టి వ్యక్తియోగ్యతనుబట్టి విభేదములను ముస్లిములు పాటింపరు. మనలో సభాసమావేశములలో అనేకవిభేదములుండుటయేగాక, జన్మలోపముచే నొకజాతిని సంపూర్ణముగ బహిష్కరించు ఆచారముగూడ గలదు.

అరబ్బుల స్వర్ణయుగము.

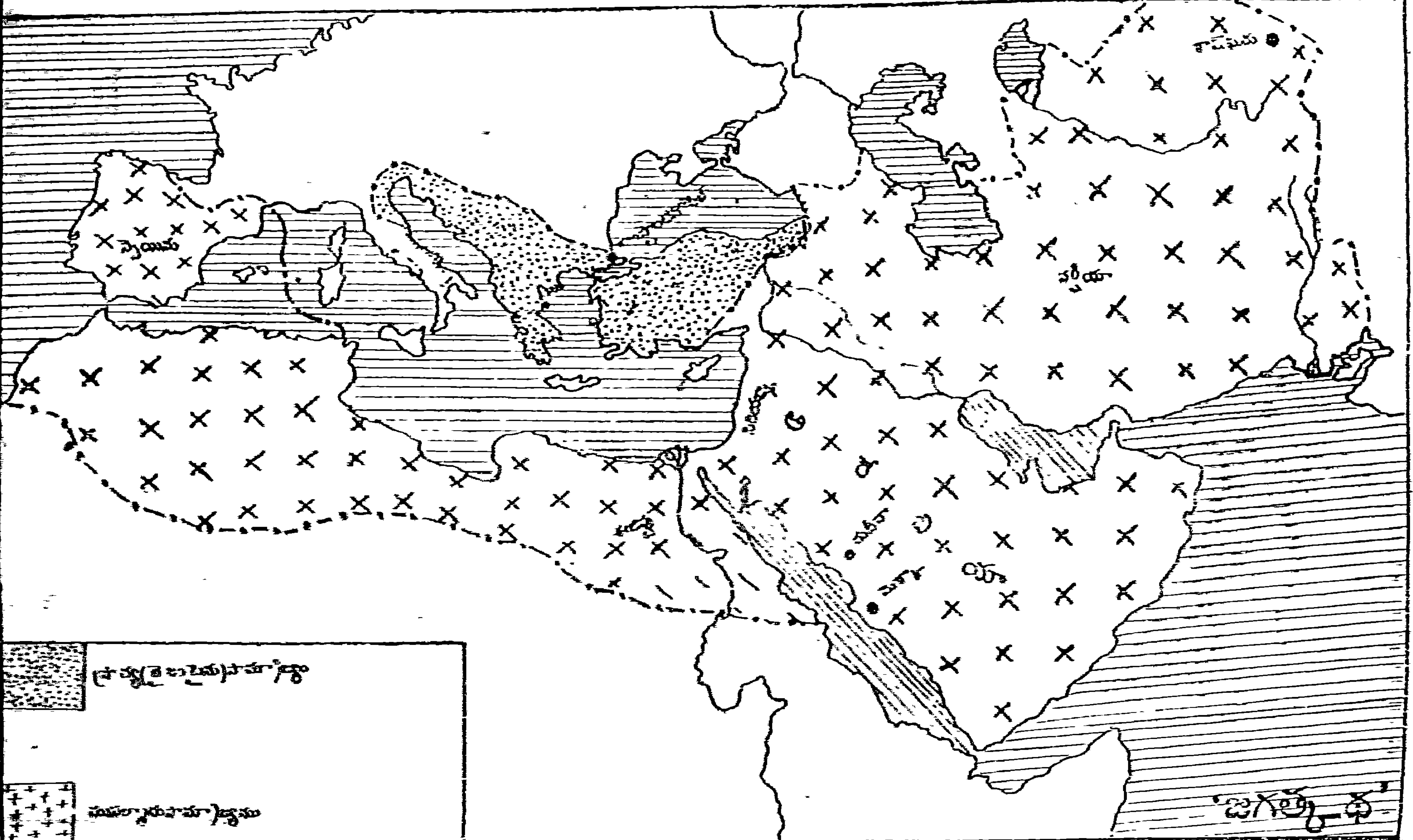
అంతట మహమ్మదీయు లారంభించిన దండయాత్ర నరజాతిచరిత్రయం దత్యద్భుతము. 634 లో వారు 'యార్మక్' యుద్ధములో 'బైజంటైను' సేనల నిర్మూలించిరి. ఉబ్బజబ్బుచే శక్తులుడిగి పర్షియా యుద్ధమున బలహీనుడైన, హెరాక్లియసు సామ్రాజ్యపు సిరియా, డెమస్కస్, పామైరా, ఆంటియక్, జెరూసలెం, మొదలైన ప్రదేశములన్నియు, నిరాతంకముగ వరుసగా మహమ్మదీయులకు లొంగిపోయెను. అచటి ప్రజలలో చాలమంది ముస్లిములైరి. అంతట మహమ్మదీయులు తూర్పుకు తిరిగిరి. పర్షియనులు తమ విఖ్యాతసేనానియగు 'రుస్తుమ్'నాయకత్వమున గొప్పగజబలములతో మూడుదినము లరబ్బులతో 'కడెస్సియా' యొద్ద 637 లో ఘోరముగ పోరి, తుదకోడిపోయిరి.

వెంటనే పర్షియాయంతయు వశమై మహమ్మదీయసామ్రాజ్యము పశ్చిమతుర్కిస్థానములో చాలవరకును,

25 ఏండ్లలో ముస్లిముల వ్యాప్తి

క్రీ. శ. 750 నాటి ముసల్మానుసామ్రాజ్యము

తూర్పున చీనాసరిహద్దువరకును, వ్యాపించెను. † ఈజిప్టు కూడ మొత్తముమీద సులభముగనే లోబడెను. అంతయు కొరానులోనే కలదను మూఢత్వముతో, ఉమరను అలగ్జాండ్రియా గ్రంథాలయమును నశిల్లప్రాంతపువారని నరబ్బులు నశింప జేసిరి. ఈ జైత్రయాత్ర, ఆఫ్రికా ఉత్తరతీరమునంటి, జిబ్రాల్టరు జలసంధి స్పెయిను వరకు, వ్యాపించెను; వారు 710 లో స్పెయినుపై దాడి వెడలిరి. 720 లో ఫ్రాన్సునకు దక్షిణామగు పిరనీసుకొండలవరకు చేరిరి; 732 లో, ఫ్రాంచిదేశముమధ్యవరకువచ్చి 'పోయిటీర్సు' యుద్ధమున ఆపుచేయబడి, తిరిగి పిరనీస్ వరకు నెట్టివేయబడిరి; ఈజిప్టును జయించి, మహమ్మదీయులు సిరియాబలము నొందిరి; వారు కాన్స్టాంటినోపిలునుకూడ జయింతురన్నట్లు తోచెను.

---

† అసమానమగు ముసల్మానుశాసనములో తీసుకొనబడక కొందరు పారసీకులు స్వదేశమువిడచి, నావలపై మన భారతదేశపు కూరతీరం చుట్టుపట్ల నివాసమేర్పరచుకొనిరి. అప్పటినుండి వారు భారతీయులగానే ఉన్నారు. వారిసంతతివారు నేటివరకు ప్రత్యేకజాతిగ నుండుచు, జొరాస్ట్రరు మతమును ఎట్టిప్రతిబంధకములేక, కాపాడుకొనుచున్నారు. వారేపార్సీలు. వీరిలోసమానవ్యాపారసామర్థ్యము దాతృత్వబుద్ధి అతి శ్లాఘ్యములు. వారియాలయములు భారతనగరసంస్థానములోని నగరాగ్రగామము. చాలమంది పార్సీలు బొంబాయి నగరమందుందురు. దానివ్యాపారాభివృద్ధికి ఐశ్వర్యమునకు కొంతవరకు పార్సీలే కారకులు.

672 మొదలు 718 వరకు చాలసార్లు సముద్రము వైపు నుండి ముట్టడించిరి. కాని ఆ మహానగర మప్పుడు లోబడలేదు.

అరబ్బులకు రాజకీయానుభవము రాజ్యాంగతంత్రమందాసక్తితక్కువగుటచే, స్పెయిను మొదలు చీనావరకు వ్యాపించి డెమస్కసు కేంద్రమైయుండిన ఈమహాసామ్రాజ్యము త్వరలోనే కూలిపోయెను. మొదటినుండియు సిద్ధాంతభేదముచే వారిలో ఐక్యముచెడెను. రాజకీయచరిత్రగా గాక, మానవహృదయములకు నరజాతిభావిదశకు అందుచేగల్గిన మార్పే మనకుముఖ్యము. వేయేండ్లక్రిందట గ్రీకువిజ్ఞానముకంటె నతిశీఘ్రముగ అరబ్బులజ్ఞానము ప్రపంచమున విచిత్రముగ వ్యాపించెను. చీనాకు పశ్చిమమున నున్న ప్రపంచమంతటను అపుడు నూతనవిజ్ఞానోత్తేజము కలిగెను. పురాతనభావములునశించి, అనేకనూతనసిద్ధాంతములు బయలుదేరెను.

పర్షియాలో నూతనవికాసమొందిన అరబ్బీవిజ్ఞానముకు, మనీషియను జొరాస్ట్రియను క్రైస్తవసిద్ధాంతములతోను, గ్రీకుసిరియను భాషలందలి విజ్ఞానవిద్యలతోను, సంబంధముకలిగెను; ఈజిప్టులోను గ్రీకువిజ్ఞానసంపర్కము కలిగెను. మధ్యఆసియాలో బౌద్ధమతముతోను, చీనా

సంస్కృతితోను, సంబంధము కలిగెను. చీనానుండి అచ్చు పుస్తకములకువలెను కాగితపుపరిశ్రమ నేర్చుకొనిరి. ఇంతే గాక హిందూ ఆధ్యాత్మికజ్ఞానముతోను గణితశాస్త్రము తోను, వారికి సంబంధము కలిగెను.

కొర్డొనోక్యూటో మున్నగు [illegible] సాంఘిక రిత్యాభి ప్రాయము అరబ్బులకు తెలిసెను. [illegible] మతోబాటు, అంతయును విద్య వ్యాపించెను. 8 వ శతాబ్ద మునాటికి అరబ్బు ప్రపంచమంతయు [illegible] విద్యాసంస్థగా నుండెను. 9 వ శతాబ్దమున స్పెయినుదేశపు 'కార్డోవా' లోని విద్యాలయపండితులు [illegible] సమర్కండ్ మొదలగు [illegible] పండితులతో [illegible] ప్రత్యు త్తరములు జరుపుచుండిరి. [illegible] అన్న భావములలో కలిసెను; [illegible] జాతులును అరబిక్ ద్వారా కలిసికొనిచేసిరి. అరబ్బు ప్రభు త్వము క్షీణించినతరువాతగూడ, అరబుసంస్కృతిగల ప్రాం తములందీ ఆనుకూల్యముండెను; అందుచే 13 వ శతాబ్ద మున ఉత్కృష్టఫలము కలిగెను.

క్రమపద్ధతులపై విజ్ఞానముసేకరించి చర్చిం చు గ్రీకుపద్ధతి, [illegible] విజ్ఞానోదయమున, పునః ప్రతిష్టచేయబడెను. ఇంతకాలముమందగించి నిర్లక్ష్యస్థితి

లోనుండిన ఆరిస్టాటిలు అలగ్జాండ్రియా కళాలయముల బీజము తిరిగి మొలకలెత్తి ఫలోన్ముఖమై పెరుగజొచ్చెను. గణితవైద్యప్రకృతిశాస్త్రములలో గొప్పకృషి జరిగెను. అసహ్యామగు రోమనులంకెలమాని, ఈనాటికిగూడ మన ముపయోగించుచున్న అరబికు అంకెలు వాడజొచ్చిరి. సున్న గుర్తుకూడ ఆరంభింపబడెను. ఆల్జిబ్రా (బీజగణితము) అను పేరే అరబ్బీది. అల్కెమిస్ట్రీ అను పదము ఆల్గల్ ఆల్డెబరాన్ బూట్స్ అను నక్షత్రముల పేళ్లుకూడ అరబ్బీలు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునకాంచిన విజయపుచిహ్నమే. వారి ఆధ్యాత్మికదృష్టి మధ్యయుగమందలి ఫ్రెంచి ఇటాలియనులకేగాక, అఖిలక్రైస్తవప్రపంచపు ఆధ్యాత్మికభావములకు జీవముకల్గించినది.

అరబ్బీరసాయన పరిశోధకులు ఆల్కెమిస్టులు (రసవాదజ్ఞులు) అనబడుచు, ఉదారతలేక తమపద్ధతులను పరిశోధనలను గుప్తముగనేయుంచిరి. తమపరిశోధనలచే నెట్టి విశేషలాభము కలుగవచ్చునో, మానవజీవితముపై నెంతటిపరిణామముకల్గించునో, వారుగ్రహించిరి. అత్యుపయుక్తములగు అనేకలోహసంబంధరహస్యములను సూక్ష్మపద్ధతులను గ్రహించిరి. మిశ్రలోహములు, రంగులు, అరకులు తీయుట, ద్రావకములు, సారములు, సులోచనములు,

మొదలైనవానిని గ్రహించిరి. కాని లోహావినిమయముచే బంగారుచేయుట, నాగరకము లోగొట్టి చిరంజీవుల జేయు సిద్ధౌషధము తయారుచేయుట, మొదలగు కార్యములజేసి అందు విఫలులైరి. అరబ్బురసవాదుల్లో ప్రయోగపరిశోధనలు క్రమముగ స్వప్రయోజనమును వ్యాపించెను. పరిశోధనా సక్తి అధికమాయెను. క్రమముగా శాస్త్రపరిశోధనలలో అన్యోన్యసహాయము జరిగి, సంఘమునకు వ్యాపించెను; సహాకారము లభించినదని తెలిసెను. కాలక్రమమున రసవాదజ్ఞులలో తుదివారు, పరిశోధనశాస్త్రజ్ఞులలో ప్రథములయిరి.

ప్రాచీనరసవాదజ్ఞులు సిద్ధప్రయోగములు మార్పుచే బంగారము, నిత్యజీవనమిచ్చు అమృతము, తయారుచేయుటకు విశ్వప్రయత్నము జేసిరి; ఆ ప్రయత్నములో గ్రహించిన పరిశోధనశాస్త్రపద్ధతులు తుదకు మానవునకు ప్రపంచముపైనను తన శారీరస్థితిపైనను కూడ అవధిలేని శక్తిని గలిగించినవి. *

* అప్పుడు భూమిపైన గల నాగరిక దేశములందు, నౌకలతో సముద్రముపైన సింధుదేశమునకుగూడ, ఆ కాలమున నే కొందరారబులు వచ్చిరి; వారు భారతీయ విద్యాంసులతో సహవాసము పొంది, భారతీయ విజ్ఞానమును పాశ్చాత్యదేశములకు వ్యాపింపజేసిరి. మన ప్రాచీన భారతదేశమునగూడ యితరలోహములనుండి, బంగారు

ములనుండి, స్వర్ణము జేయుటకును, ఓషధులనుండి సంజీవనిచేయుటకును, అనేకయత్నములు చేయబడి, రసాయనశాస్త్రము వృద్ధినొందించబడెను. అదియట్లుండ అరబ్బులకన్నను పారసీకులకన్నను భారతీయులే విజ్ఞానమందును తత్త్వశాస్త్రములందును అప్పటికి చాల గొప్పవిద్వాంసులై యుండుటచే, ప్రాచీనభారతీయుల నుండియే అప్పటి అరబ్బులును పాశ్చాత్యులును అనేక విద్యల గ్రహించిరి. ప్రస్తుతము పాశ్చాత్యదేశములంతటను మనదేశమందును వాడుకలోనున్న అరబిక్ (లేక ఇంగ్లీషు) అనబడు అంకెలన్నియు మనదేశమునుండియే పూర్వమున అరబ్బుల ద్వారా ఇతరులకు వ్యాపించెను. ఇట్లేబీజగణితమంతయు, శుల్బసూత్రపు క్షేత్రగణితము (జ్యామితి)లో ముఖ్యాంశములును, రసాయనశాస్త్రము, చరకశుశ్రుతాదుల వైద్యశాస్త్రము, మన భారతీయవిద్వాంసుల నుండియే అరబులు నేర్చుకొని, యూరపుకు వ్యాపింపజేసిరి. మరియు వేదాంతతత్త్వశాస్త్రములందలి అనేకముఖ్యవిషయములను, ముఖ్యముగ అనేక సాంఖ్యసిద్ధాంతములను, భారతీయులనుండి గ్రీకులు అరబ్బులు పారసీకులుగూడ నేర్చుకొని, తమగ్రంథములందా సిద్ధాంతములచేర్చి, వాటిని చర్చించిరి. ఇట్లే కొన్ని సంస్కృతప్రాకృతముల సామాన్య వాఙ్మయసంగతులను ముఖ్యముగా పంచతంత్రాదులందు జంతువులు నరులవలె వర్తించినట్లుచెప్పు అనేకనీతికథలు మనదేశమునుండియే పారసీకులు అరబ్బులు గ్రహించి, యూరపునకు మధ్యకాలమున వ్యాపింపజేసిరి. ఈసంగతులు ప్రాచీనారబు పారసీక గ్రంథములవలననే స్పష్టమగును. 7 వ శతాబ్దపు మధ్యవరకు అజ్ఞానులు అనాగరికులు అయి యుండియు, అహంభావములేక జ్ఞానేచ్ఛను తమలో ప్రజ్వలింప జేసికొని, అరబులు తమకన్న నాగరికులు జ్ఞానవంతులు అగు భారతీయుల యొద్దనుండి, అనేకవిద్యలను శాస్త్రములను శ్రద్ధాసక్తులతో నేర్చుకొని

వృద్ధిజేసి, వాటిని యూరోపియనులకు వ్యాపింపజేయుటచే, పాశ్చాత్యులకును తద్వారా ప్రపంచమునకును మహోపకారముజేసిరి. కాని తరువాత భారతీయులు మధ్యకాలమునను ఇటీవలివారును, మనపూర్వీకులు మహావిజ్ఞానులనుటలోనే తృప్తిపడి, నిర్లక్ష్యము చేసి యూరోపుగాని, ఆ ప్రాచీన గ్రంథములగూడ పోగొట్టుకొనిరి. అట్లుగాక పాశ్చాత్యులు తాము ప్రాచ్యులనుండి నేర్చుకొనిన వివిధవిద్యలను విజ్ఞానమును, కాలక్రమమున విడువక పట్టుదలతో వృద్ధిచేసుకొని, మహావిజ్ఞానులై నూతన శిల్పశాపరిశ్రమల వృద్ధినొందించుకొని, దినదిన మిప్పుడు మనకు బోధకులై యుండ మానరైరి.

లాటిను క్రైస్తవరాజ్యాభివృద్ధి.

క్రీ. శ. 7, 8 వ శతాబ్దములలో, ఆర్యప్రాబల్యము తగ్గిపోయెను. చీనాకు పడమటనున్న రాజ్యములన్నిటిని ఆర్యభాషికులు వేయేండ్లకు పూర్వము పాలించిరి; కాని యిప్పుడు హంగెరీవరకు మంగోలియనులు చొరబడిరి. ఆఫ్రికాస్పెయినులు విడిపోయెను; ఆసియామైనరులోని బైజాంటైను ప్రదేశములు తప్ప, మిగిలిన ప్రదేశమంతయు ఆర్యపాలననుండి తొలగెను. గ్రీకులసామ్రాజ్యము క్షీణించెను; అందు మిగిలిన కొలది ప్రదేశములు మాత్రము వర్తకపురమగు కాంస్టాంటినోపిలు చుట్టు నిలచెను. పశ్చిమ క్రైస్తవగురువుల లాటినుభాషలో మాత్రము ప్రాచీనరోమకసంస్కృతిచిహ్నములు నిలచినవి. ఆర్యులట్లు క్షీణింప, వేయేండ్లు అంధకారమందు అజ్ఞాతవాసమందు ఉండిన సెమిటికులసంస్కృతి ఇప్పుడు మరల హెచ్చెను.

ఐనను, ఆర్యుల జీవశక్తి అంతరించిపోలేదు. ఆర్యులు యూరపు మధ్యవాయవ్య భాగములందు లీనులై, సాంఘిక రాజకీయ క్లిష్టతలోనుండియు, నూతనసాంఘికస్థితి నేర్పరచుచు, లోలోన వెనుకటికన్న నధికబలము సంపాదింప సిద్ధమగుచుండిరి.

6 వ శతాబ్దాదిని మొదటి పశ్చిమయూరపులో కేంద్రప్రభుత్వము లేకుండెను. ఆ భాగమున చిన్నరాజు లనేకులు వారి వారి కోటలలో పాలించుచుండిరి. వీరు చిరకాలముండుట దుస్తరము. కాలక్రమమున సామం తరాజ్యపద్ధతియనే ఒకవిధమగు సమాజాచారము నెలకొనుట ఏ ర్పడెను; అది యూరపులో ఇప్పటికిని మిగిలియుండెను. దీనినే 'ఫ్యూడలుసిస్టము.' అందుచే ఆ భూభాగమునందు సమ మందు స్థిరభాగము లేకపోయెను. ప్రతివాడును ప్రాణవిత్త యు రక్షణసహాయార్థము, కొంతస్వాతంత్ర్యము వదులు కొని, బలియులను తనరక్షకులుగ అంగీకరించి, వారికి సైనికసేవ జేయుట, పన్నులర్పించుట, దాసునివలె ముగ తన ఆస్తికి భద్రత గలిగించుకొనెను; ఇట్లు ఆ మొదటి సాదారు తనకన్న గొప్పసామంతునికి లోబడియుండుట సుకరమయ్యెను. నగరములు, మఠములు, మతసంస్థలు, ఇట్టి కట్టుబాటులనే చేసుకొనిరి. ఇట్టి అధికారపద్ధతి చాల చోట్ల నిర్బంధరీత్యా జరిగి, ఉభయత్ర వ్యాపించెను. మొత్తముమీద కొన్నిచోట్ల కొన్ని ప్రాంతీయవిభేదములు దౌర్జన్యము కలహములు చిన్నయుద్ధములు కలిగినను, ఈసంస్థ పిరమిడులవలె వృద్ధియై, క్రమముగా శాంతిశాసన బద్ధమగు గొప్ప పాలకవర్గమయ్యెను. ఈమహాసంస్థలో

క్రొన్నిరాజ్యము లుచ్ఛస్థితికివచ్చెను. అప్పటికే ఫ్రాంకు రాజ్యస్థాపకుడగు క్లోవిసు క్రింద ప్రస్తుతఫ్రాంసు నెదర్లండు దేశములు ఆరవశతాబ్దమునాటికే ప్రబలియుండెను. దాని వెంటనే విసిగాతిక్, లొంబార్డు, గాతిక్ రాజ్యములు బయలుదేరెను.

720 లో మహమ్మదీయులు పిరనీసుకొండలు దాటునప్పటికి, ఈఫ్రాంకురాజ్యమును క్షీణించిన క్లోవిసువంశ్యుల ఆస్థానికుడగు చార్లెసుమార్టెలు పాలించుచు, పోయిటీర్సువద్ద ముసల్మానుల పూర్తిగా నోడించెను. ఈ చార్లెసు మార్టెలు ఆల్ప్సుకొండలకు త్తరమున, పిరనీసు నుండి హంగెరీవరకు గలయూరపుకంతకు, చక్రవర్తియయ్యెను. అతడు ఫ్రెంచి, లాటెను, ఉత్తరజర్మను, నిమ్న జర్మనుభాషీయులగు అనేకసామంతులపై నధికారమువహించెను; అతనికుమారుడగు 'పెడిసు' క్లోవిసువంశీయులలో తుదివారి నంతమొందించి, రాజత్వమును బిరుదులను తానే వహించెను. అతనిమనుమడగు చార్లమను 768 లో నాసామ్రాజ్యము పాలింపదొడగి, తిరుగ లాటెనుసార్వభౌమబిరుదము వహించెను. అత డుత్తర ఇటలీ జయించి, రోముకును రాజయ్యెను.

ప్రపంచచరిత్రదృష్టిని, ఈలాటినురోమకసామ్రాజ్యపు సంప్రదాయ మెంతహానికరమో, ఆయారాజ్యముల చారిత్రకులకన్న మన కెక్కువ స్పష్టమగును. ఈయధికార మాయకై వేయేండ్లు నిరంతరకలహములు జరిగెను. అందుచే యూరపు నిస్సారమయ్యెను. ఆకాలమునందు, అనంతవిరోధము లుండెను; యూరపులోనటు వది మహాభ్రష్టుని వక్రచర్యలవలె వ్యాపించెను. చార్లెమను (చార్లెసుదిగ్రేటు) వంటి కొందరు జయశీలురు సర్వాధికారులు కాయత్నించిరి. చార్లెమను సామ్రాజ్యమున చాలతరగతుల జాగీర్దారుల బోలు సామంతుల జమీలు కలసియుండెను. రైనునదికి పడమటిజనుల సేకులు లాటినుమిశ్రిత భాషల నేర్చిరి; ఇది తుదకు ప్రాచీనభాష యయ్యెను. రైనుకు తూర్పున ట్యూటనులు జర్మనుభాషను విడువ లేదు. అందుచే ఆటవికులగు నీరెండు శ్వేతజాతుల మధ్యను విభేదములు గలిగెను. ప్రాచీనఆచార ప్రకారము చార్లెమను అనంతరము సహజముగ నారాజ్యమతని కుమారులందరకుపంచబడి, ఈవిభేదము హెచ్చెను. చార్లెమను తరువాత యూరపులో నొక్కొక రాజు, అతనివంశీయులు, తరువాత మరియొకడు, సామంతులపై తమ యధికారము స్థాపింపయత్నించిరి; ఈగడబిడలో ప్రాంచి

జర్మనులమధ్య విరోధ మంతకంతకు పెరిగెను. చక్రవర్తులు మారుమూల క్షీణించియున్న రోమును వశపరుచుకొని, అందు అభిషిక్తులు కాగోరుచుండిరి.

రోముమతపీఠమువారు పోపునే లౌకికచక్రవర్తిగ గూడ జేయయత్నించిరి; అందుచే యూరపురాజ్యాంగస్థితి మరింతగహనమయ్యెను. పోపు అప్పటికే రోమునకు మతాధికారియై యుండెను. పోపుకు సైన్యములు లేకున్నను లాటినుప్రపంచమంతటను వ్యాపించిన మతాధిపతులద్వారా ప్రాబల్యముండెను; మానవశరీరములపై నధికారము లేకున్నను, స్వర్గనరకద్వారముల బీగము లాతనిచేతనున్న వని జను లనుకొనుటచే, వారిహృదయముపై నతడు విశేషాధికారము చలాయించెను. మధ్యయుగమంతటను సమానత్వముకు, తరువాతవానిపై నధికారముకొరకు, తుదకు సార్వభౌమత్వముకొరకును, రాజులు తమలో తాము కలహించుచుండిరి; వారినందరను లోబర్చుకొనుటకు, ఒకప్పుడు ధైర్యముగ, మరొకప్పుడు రహస్యముగ, కొన్నివేళల దీనముగగూడ, సర్వక్రైస్తవపాలకుడనను కొను పోపు యత్నించుచుండెను. ఈ పోపులందరు వృద్ధులు; సగటున ఒక్కొకరు రెండేండ్లే పాలించిరి.

రాజులమధ్యను రాజగురువగు పోపునకు మధ్యను జరిగిన ఈతగవులకుతోడు, గ్రీకుభాగము కాన్‌స్టాంటినోపిలు వాసి యగు చక్రవర్తి తగవులాడుచుండెను. చార్లిమాను లాటిను భాగపు సామ్రాజ్యమునకు రాత్రి మీ పట్టాభిషిక్తుని గాను చేసెను. లాటిను గ్రీకు సామ్రాజ్యములమధ్య సహజముగా పోటీపెరిగెను. మరియు గ్రీకు మతగురువులు క్రైస్తవుల సిద్ధాంతమునకు క్రొత్తగా క్రైస్తవప్రపంచ లాటినుల సిద్ధాంతములకును స్పర్థ కలిగెను. క్రీస్తుకు ముఖ్యమౌగ యుగు ‘సెంటుపీటరు’కు తాను వారసుడనని పోపు ప్రకటించెను. గ్రీకుచక్రవర్తి గ్రీకుపీఠాధ్యక్షుడు అందుకు అంగీకరించలేదు. ఈవిభేదములకుతోడు, క్రైస్తవప్రపంచ సిద్ధాంతవిషయము గూపై తగవులు బయలుదేరెను; తుదకు 1054 లో క్రైస్తవ విభేదము కలిగెను. లాటినుగ్రీకుపీఠములకు విరోధము ఆ మధ్యయుగజనులకు నష్టము కల్గించిన యుత్తరకాలములకు తోడయ్యెను. ఈవిభిన్న క్రైస్తవరాజ్యములపై మహమ్మద ప్రత్యర్థివర్గముల దెబ్బలు తగిలెను. బాల్టికు ఉత్తరసముద్ర ప్రాంతముల అన్యుల తెగవారు గొందరు మిక్కిలి బలిష్ఠముగా క్రైస్తవమత మవలంబించిరి; ఉత్తరదేశ్యులు సముద్రముపై దోపిడివృత్తి నారంభించి, స్పెయినువరకు గల క్రైస్తవప్రాంతతీరమంతయు దాడిసల్పి; నదులగుండ

మధ్యదేశమునకు, అచ్చటనుండి దక్షిణమునకు వారు నదులలోనికి, తమనౌకల జేర్చి, కాస్పియనునల్లసముద్రముల మీదగూడ దోపిడిచేసిరి. రష్యాలో చిన్నసంస్థానముల నెలకొల్పిరి; వీరే మొదటిరష్యనులు. ఈరష్యనులు కాన్‌స్టాంటినోపిలు నాక్రమింపబోయిరి. 9 వ శతాబ్దమున చార్లమను శిష్యుడు అతని పోష్యుడునగు ఎగ్బర్టుపాలనమున ఇంగ్లండు జర్మను భాషికమై క్రైస్తవదేశమయ్యెను. అతని అనంతరుడగు "ఆల్‌ఫ్రెడ్" (886) వద్దనుండి ఈఉత్తర జనులు సగమురాజ్యము లాగుకొని, 1016 లో కన్యూట్ ఆధిపత్యమున ఇంగ్లండునంతను జయించిరి. "రోల్ఫు ది గాంగర్" క్రింద 912 లో, ఉత్తరజనుల దండొకొకటి ఉత్తరఫ్రెంచిదేశము జయించెను. అదియే నార్మండీ అనబడెను.

కన్యూటు ఇంగ్లండునేగాక నార్వే డెన్మార్కులగూడ పాలించెను. కాని అతని అనంతరము అతనికుమాళ్ళ తగవుచే ఆరాజ్య మనేకభాగము లాయెను; ఆనాగరికులలో నీలోపము మామూలే. ఈయుత్తరదేశీయుల తాత్కాలికైక్యము స్థిరమైనచో, లోక మెట్లుండెడిదో? వా రద్భుతశక్తి సాహసవంతులు; తమ చిన్ననౌకలలో ఐసులండు గ్రీనులండు వరకు ప్రయాణముచేసిరి; అమెరికాభూమిపై

మొదట వారే దిగిరి. తరువాత నార్మనులు సారసీనుల యొద్దనుండి సిసిలీ నాక్రమించి, రోమును దోపిడిచేసిరి. ఆ ఐక్యము స్థిరమైనచో, కనుస్టాంటిను రాజ్యము ఆదిగా మొదలు రష్యావరకు గొప్పసామ్రాజ్యము గట్టిపడియుండెడిది.

జర్మనులకు లాటిను యూరోపియనులకు నడుమ, స్లావులు తురుష్కులు మిశ్రితులై యుండిరి. ఎనిమిది 9 వ శతాబ్దములలో పశ్చిమమునకువచ్చుచున్న మాగ్యారులను హంగేరియనులు ముఖ్యులు; చార్లిమను వారిని కొంతకాలము నిరోధించెను. కాని అతని యనంతరము వారు ప్రస్తుతపు హంగేరీలో స్థిరవాసులైరి. ఇది మొదటి జర్మనుమహాయుద్ధానంతర (1919) వర్సైల్సు సంధిననుసరించి 'హంగేరియా' అను పేర రిపబ్లికుగ నేర్పడినది.

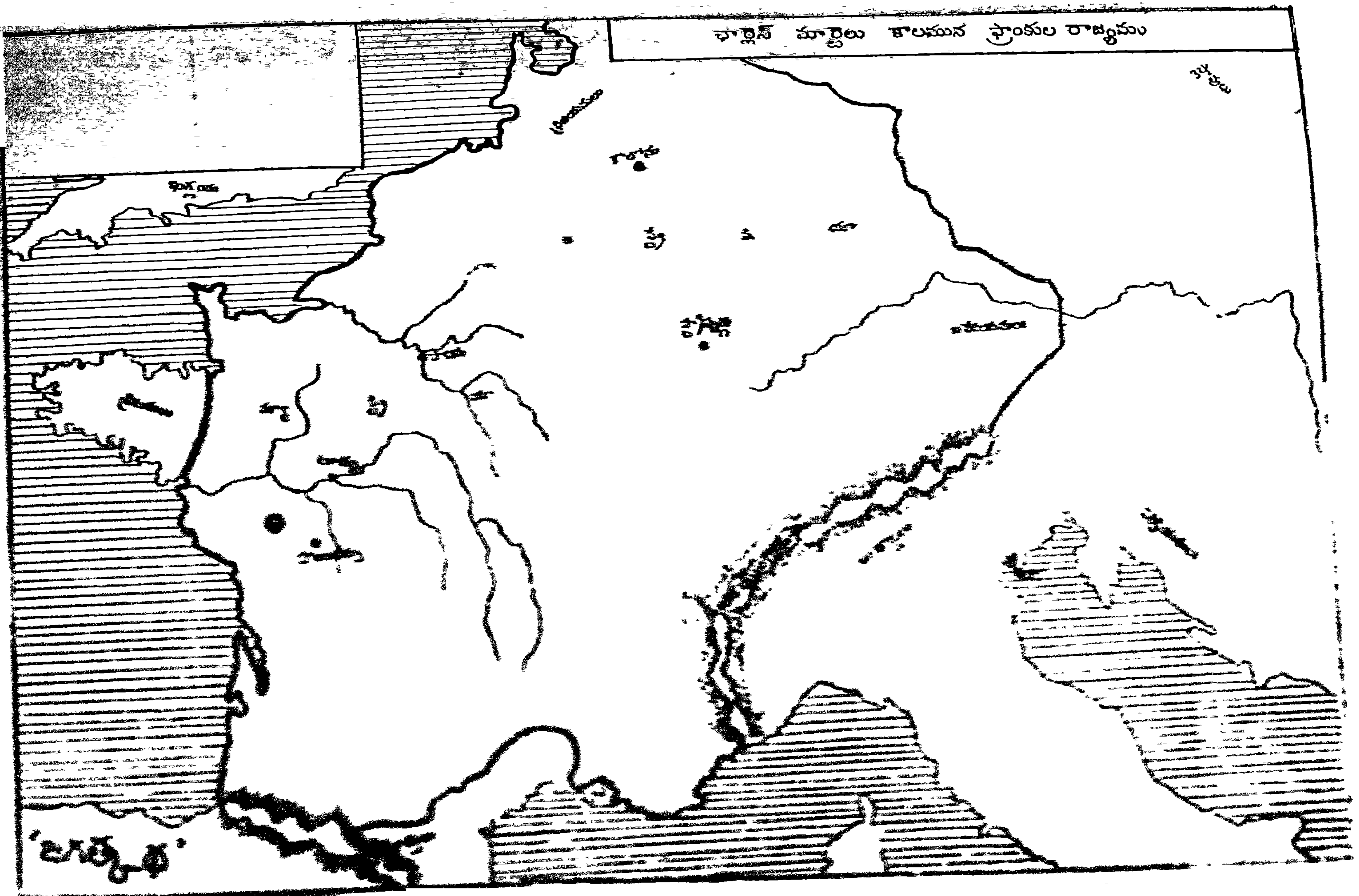
వారు, తమ జాతీయులగు హూణులవలె, యూరోపులోని స్థిరరాజ్యములపై ప్రతివేసవిని దండెత్తుచుండిరి; వారు 938 లో జర్మనీగుండ ఫ్రాన్సు ప్రవేశించి, ఉత్తర ఆల్ప్సుకొండలు దాటి యిటలీ వెళ్లి, అంతయు దోపిడులు ముజేసి, గృహము చేరిరి.

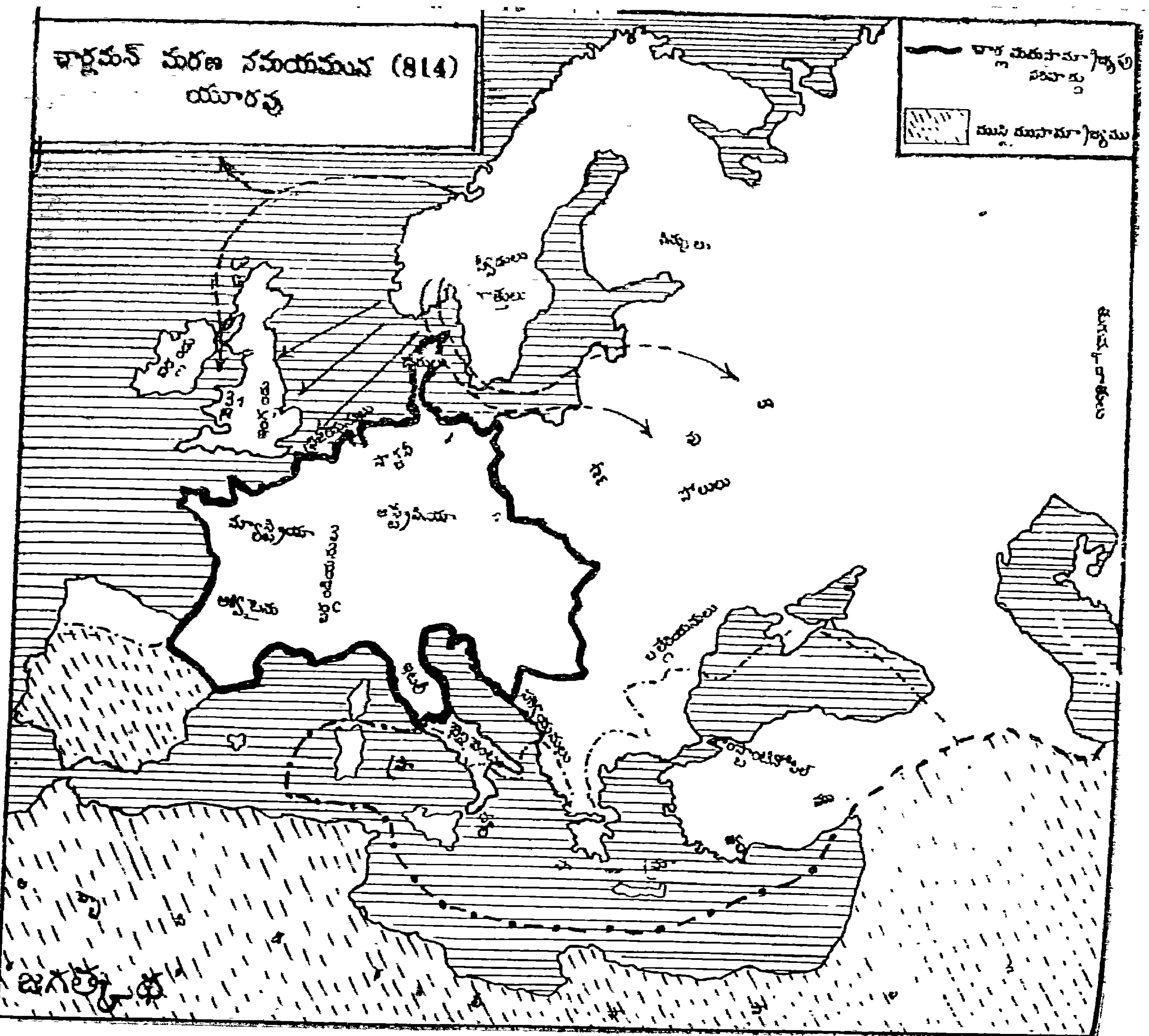
దక్షిణమున రోమకసామ్రాజ్యశేషమును సారసీనులు చూర్ణముచేసి, సముద్రాధికారమును వహించిరి. నల్లసముద్రమందలి రష్యను ఔత్తరాహులు, పశ్చిమపు

ఉత్తరదేశ్యులు, సముద్రముపైన వారికి తగుప్రత్యర్థులై యుండిరి.

ఈప్రబలవీరుల వ్యాప్తిచే తమ కగ్రాహ్య మగు శక్తులు తా మెంచలేని అపాయము చుట్టుముట్టుచుండ, చార్లమను అతనితరువాత ఆశాయుతులగు రాజులు "పవిత్రరోమకసామ్రాజ్య" మనుపేర పశ్చిమసామ్రాజ్యమును పునర్నిర్మాణముచేయ యత్నించిరి. తూర్పున కాన్‌స్టాంటినోపిలు పరిసరములుమాత్రము మిగిలి, తక్కినదంతయు క్షీణించెను. ఛార్లమనుకాలమునుండి వేయేండ్లుగా నిట్లు యూరపుఖండ మీసంప్రదాయమున లగ్నమైయుండెను.

యూరపుచరిత్రయందు చార్లమనుపేరు చాల గొప్పగా తోచినను, అతనివ్యక్తి స్పష్టముగ గమనింపబడ లేదు. అతడు నిరక్షరుడు; కాని విద్యయెడ గౌరవముకల వాడు; భోజనసమయమం దెవరైన చదువగా వినుట, మతచర్చలు, అతని కిష్టములు. తన శీతకాలనివాసమైన ఐలాషపెలులోను మేయెన్సులోను అనేక విద్వాంసులు జేరదీసి, వారిసంభాషణములనుండి చాలగ్రహించెను; వేసవిలో స్పెయినులోని పారసీకులపైనను, స్లావు, మాగ్యారు సాగ్జనులపైనను, క్రైస్తవేతరులగు యితరజర్మనుతెగలపైనను, యుద్ధముచేసెడివాడు. ఉత్తర ఇటలీజయింపకపూర్వమే,

ఛార్లెస్ మార్టెలు కాలమున ఫ్రాంకుల రాజ్యము

చార్లమన్ మరణ సమయమున (814)
యూరపు

రోమ్యులసు ఆగస్టసు తరువాత తాను సీజరుకావలెనని అతనికే తోచెనో, లేక, లాటినుసీమను కాన్‌స్టాంటినో పిలునుండి స్వతంత్రముచేయుగోరిన పురుషునిగా పోపు ఉపదేశించెనో తెలియదు.

చక్రవర్తి పట్టాభిషేకమున కిరీటము నతనికి పోపే ఉంచెనని, అట్లు లేదని, చూపుటను, గ్రంథములు విచిత్రయుక్తుల బన్నుచుండిరి. క్రీ. శ. 800 వ ఏట క్రీస్తుమసు దినమున విజయుడై వచ్చిన చార్లిమానును హఠాత్తుగా పోపు అభిషిక్తునిజేసెను. పోపు ఒకకిరీటము దెచ్చి చార్లి మనుశిరముపై నుంచి, 'సీజరు' 'అగస్టసు' అను బిరుదము లతో గౌరవించెను; ప్రజలు ముక్తకంఠముగా పొగడిరి; చార్లి మనుకుమాత్రమందుచే విచారమగుచున్నను; అది పరాభవ మనియే అతడు భావించెను. కిరీటమును పోపు పెట్టకుండ తానే లాగుకొని, స్వయముగ తలపై నుంచుకొనవలెనని, తనకుమారుని కతడు బోధించెను. ఈసామ్రాజ్యోద్ధరణపు ఆరంభమందే, ప్రాధాన్యముకై పోపుకు చక్రవర్తికిమధ్య తగవు మొదలిడెను. కాని చార్లిమను కుమారుడగు "లూయీ ది పయస్," తండ్రిబోధల నిర్లక్ష్యముచేసి, పోపునకు పూర్తిగా లొంగియుండెను.

చార్లమనుసామ్రాజ్యము 'లూయీ' అనంతరము విచ్ఛిన్నమయ్యెను. ఫ్రెంచిమాటాడు ప్రాంతములకు, జర్మను మాటాడు ప్రాంతములకు, విభేదము కల్గెను. 919 లో జర్మను సామంతులు ప్రభువులును చక్రవర్తిగా నెన్నుకొనిన సాగ్జను తెగవాడగు 'హెన్రీ ది ఫవులరు' తరువాత, అతని కుమారుడు 'ఒట్టో' చక్రవర్తి యయ్యెను. 962లో 'ఒట్టో' రోముపై దాడివెడలి,అక్కడ పట్టాభిషేకమొందెను. 11 వ శతాబ్దారంభమందీసాగ్జనువంశముపోయి, ఇతరజర్మనురాజులు వచ్చిరి. పశ్చిమమందు ఫ్రెంచిభాషీయులగు సంస్థానాధిపతులు, చార్లమనునుండి బయలుదేరిన 'కార్లొపి' వంశముతరువాత, జర్మనురాజులకు లోబడలేదు; నార్మండీ ప్రభువు, ఫ్రెంచిరాజు, మరి యితరులును, ఇందుచేరలేదు.

987 లో ఫ్రెంచిదేశము కార్లొపివంశమునుండి, 'హ్యూకాపె' హస్తగతమై, 18 వ శతాబ్దమువరకావంశీయులక్రింద నుండెను. హ్యూకాపేకాలమున ప్రాంసురాజు ప్యారిస్‌పరిసరముమాత్రమే పాలించెను.

1066 లో, ఇంగ్లండుపై నొకేమారు హెరల్డుహార్డ్రాడా' నేతృత్వమున 'నార్వే'వారగు ఉత్తరదేశీయులు, నార్మండీప్రభువుక్రింద లాటిను ఉత్తరదేశీయులు, దాడివెడలిరి. ఇంగ్లండురాజగు 'హరల్డు' వీరిలో మొదటివారిని

'స్టాంఫర్డు బ్రిడ్జి' యుద్ధమున నోడించెను. కాని నార్మనువారిచే 'హేస్టింగ్సు' వద్ద ఓడిపోయెను. ఇంగ్లాండు నార్మనుల పాలబడినందున, స్కాండినేవియాను ఇంగ్లాండును గమ్యము సంపర్కము వీడి, ఫ్రెంచివారితో విశేషసంబంధము సంఘర్షము కలిగెను. తరువాత నాలుగుశతాబ్దములు, ఇంగ్లీషువారు ఫ్రెంచిభూస్వాముల తగవులలో చిక్కుకొని, ఫ్రెంచిసీమలో తమశక్తిని వ్యర్థముచేసిరి.

మత యుద్ధములు : [illegible] వు [illegible] ము.

చార్లెమేనును, అ [illegible] ను [illegible] కాలమున ప్రసి
ద్ధిచెందిన 'హారూను అల్ [illegible]' అను [illegible] ము, సమ
కాలికులు. డమస్కసు [illegible] బ [illegible] మహమ్మ
దీయ రాజధాని అయ్యెను; [illegible] హారూను-అల్-
రషీదు అద్భుతమగు గుణ [illegible] ము, గణము,
క్రీస్తు గోరీతాళముచెవులు, [illegible] చక్రవర్తికి
రాయబారముల బంపెను. ఈతని [illegible]
రాజ్యము పవిత్రభూమిక [illegible] (... [illegible] కాలంలోని
క్రైస్తవులరక్షణ [illegible]) [illegible] తాము
కలహించెను.

9 వ శతాబ్దమున [illegible] యుద్ధము
లందు దోపిడులు [illegible] [illegible] టేమి
యూర [illegible] అరబుసామ్రాజ్యము [illegible] నొప్పి
యుండెనని, ఈబహుమతులు సూచించును. [illegible] వ్యాప
యవిజ్ఞానములు కళలు వృద్ధిచెందుచు, [illegible] స్వతంత్రులు
ఉదారులునై నిర్భయులై యుండిరి. [illegible] రాజ్యము
క్షీణించుచున్న స్పెయినునందు [illegible] గూడ
మంచివిజ్ఞాన జీవనముండెను. యూరపు అంధకారమయ

నైయుండిన యూరోపుదేశములలో, యూదులు, అరబ్బులు అరిస్టాటిలు గ్రంథములు జదివి, సభ్యులైమనిరి; వారు మూలబడి యున్న తత్వశాస్త్రగ్రంథములు భద్రపరచిరి.

ఆ ఖలీఫారాజ్యమునకు గొప్పప్రమాదము సెల్జుకుతుర్కు జాతులువలన వచ్చెను. వారు ఇస్లాముమతమునుచేరి, నవీనముగజేరిన పక్షీయులు అరబ్బులకంటె ఎక్కువ మతవిశ్వాసముతో, మిక్కిలి మతాభిమానులైరి. మహమ్మదీయమతము అరబ్బులబలము క్షీణించినను, తురుష్కులు బలయుతులైరి. ఖలీఫాకు తురుష్కులతో సంబంధము 14 శతాబ్దములకుపూర్వము తుదిశ్వాసవిడుచునున్న పారసీకదేశమునకు దివానులసంబంధమువలె నుండెను. 11 వ శతాబ్దములో సెల్జుకు తుర్కు లనబడు కొన్నితురుష్క జాతులు బాగ్దాదు నగరము ప్రవేశించి, ఖలీఫాను వశపరచుకొని, సుల్తానుమాత్రము తమ పాలకునిగ చేసుకొనిరి; అనతికాలములో ఆ గ్రీకుసామ్రాజ్యమును జయించి, ఆసియామైనరులో కలిసిన బైజాంటైను రాజ్యముపై బడిరి; 1071 లో మాంజికర్టు యుద్ధములో బైజాంటైను సైన్యము నశింపజేసి, ఆసియామైనరులో బైజాంటైనురాజ్యము నిశ్శేషముచేసిరి; మరియు నిసియానగరము పట్టుకొని, కాంస్టాంటినోపిలును కూడ పట్టుకొనయత్నించుచుండిరి.

బైజంటైను రాజగు 7 వ స్టాంకేలు భయభ్రాంతు డాయెను. అప్పటికే ఒకమూల నార్మనులు 'సురాజ్యో' నొక ప్రక్కను 'పెశ్చనెగు'లను తుర్కీయులు ఉన్నాయోబుప్రాంతము నొక ప్రక్కను ఆక్రమించిరి; అత దప్పటికే వారితో యుద్ధముల జిక్కుకొనియుండెను; తుద కతమసహాయమునకై పశ్చిమచక్రవర్తి నాశ్రయింపక, లాటినుక్రైస్తవ ప్రాంతాధిపుడగు రోములోని పోపు నాశ్రయించెను. ఇది చిత్రము; అతడు పోపగు 7 వ గ్రెగరీకి ఉత్తరములు వ్రాసెను; ఆతని అనంతరపు 'అలెగ్జియసు కామ్నినసు' రాజు '2వ అర్బను' (పోపు) కు మరింత ఆతురతతో వ్రాసెను.

లాటిను గ్రీకుపీఠముల విభేదము కలిగి 25 ఏండ్లైన కాలేదు; ఆవివాదమింకను ప్రజలహృదయములలో లగ్నమైయుండెను. బిజాంటియం వారోడిపోగా, విడిపోయిన గ్రీకులపై మరల సర్వాధికారము చలాయింప పోపుకు సందుదొరికెను. మరియు, పాశ్చాత్యక్రైస్తవులను కలవరపరచుచున్న మరిరెండు సమస్యలుగూడ పరిష్కరించుట కిందుచే పోపు కదను కలిగెను. ఇందొకటి, జనులు కలహప్రియులై తమలోతాము చిల్లరయుద్ధములు చేయుటచే సాంఘికజీవనములో నాందోళనము. రెండవది, పల్లపుప్రాంతముల జర్మనులు ఔత్తరాహులు, ఫ్రాంకులు,

స్థానములు, సిరియాదేశమునందలి క్రైస్తవనివాసముల వినియోగించుట. క్రైస్తవులందరు నేకముగ యుద్ధములు మాని పుణ్యక్షేత్రమగు జెరూసలేము పురిని స్వాధీనపఱచుకొనుటకై తురుష్కులపై మతయుద్ధము సలుపవలెనని పోపు బోధించెను, (1095). మొదటనుండి కష్టతరముగా క్రీస్తుగోరీని వశము చేసికొనుట దీని యుద్దేశము. 'పీటరు, ది హెర్మిట్' అనుమతపండితుడై ఫ్రాన్సుజర్మనీ జనులలో చాల ప్రబోధము గావించెను. అతడు మురికిబట్టలను ధరించి, పాదచారిగనో గార్దభములపైననో పోయి, సద్బోధలువర్షించి, వీధులలోను గుడులలోను జనులకుపన్యసించెనట. క్రైస్తవయాత్రికులు తురుష్కులచే బహుబాధల నొందిరి, క్రీస్తుపవిత్రసమాధి యితరుల వశమందుండుట క్రైస్తవుల కవమానకరమని బోధించెను. శతాబ్దములనుండి క్రైస్తవమతబోధ విని యున్న జనులకందుచే చాలయుత్సాహము కలిగెను. అందుచే పాశ్చాత్య ప్రపంచముపై నొకమహాతరంగము వ్యాపించి, క్రైస్తవజనసంఘము తనశక్తి దెలిసికొనెను.

అప్పుడు సంఘలాభమునకై సామాన్యజనులు ఏకమై సిద్ధమైరి; ఇట్లగుట నరజాతికి క్రొత్తవిషయము. అట్టిది వెనుకటి రోమక హిందూదేశ చీనాచరిత్రలలో నెచటను లేదు. అట్టియుద్యమము బాబిలను ఖైదునుండి వచ్చినతరు

వాత యూరోపులో సామ్రాజ్యము కొత్తగా నుండెను. తరు వాత కొంతకాలమునకు ఇస్లాముకూడ తత్తుల్యమగు ఐక్య ము నొందెను. అట్టి ఉద్యమములన్నియు ప్రచారమతముల నూతనభావములతో సంబంధించినవి. హెబ్రూ ప్రవక్తలు, యేసు, అతని శిష్యులు, మణి, మహమ్మదు, సిరాదయను మానవుల వ్యక్తి ఆత్మలను ప్రబోధము చేసిరి; వారు జనుల ఆత్మలకు దేవసాన్నిధ్యము కలుగజేసిరి. అంతకు పూర్వము, మతములు, వ్యక్తిసంబంధమగు ఆత్మజ్ఞానము గాక, సంఘము మొత్తమును సంబంధించి, మూఢవిశ్వాస ములపై నాధారపడియుండినవి.

ప్రాచీనమతము దేవాలయములపైనను అర్చకుల పైనను యజ్ఞయాగములపైనను ఆధారపడి, సామాన్య జనుల భయపెట్టి దాసులుగ జేసికొనెను. కాని ఈ క్రొత్త మతము లోనరుని మానవత్వము నిలిపెను.

ఈ మొదటి యుద్ధప్రబోధముచే, యూరపులో సామాన్యజనులు మొదటిసారి మేల్కొనిరి. అంతతోనే ఆధునిక ప్రజాయత్తత ఆరంభించెనన వీలు లేదు; కాని అప్పుడు కొంత కదలిక గల్గెను; అనతికాలముననే అదిమరల చలించి, సాంఘికమతవిషయముల కల్లోలము గల్గించెను.

ఈ మొదటి జైత్ర[illegible] [illegible]గాగినదియును. సామాన్యజనబృందము [illegible] [illegible]నులందు మధ్య యూరపులోను [illegible] [illegible] లేకయే పవిత్రము [illegible] [illegible], ప్రజల [illegible] [illegible]. [illegible] పొరబాటున [illegible], [illegible] ఠించిన 'మాగ్యరుల'ను [illegible] అనేక ఘోరములు [illegible], [illegible] [illegible]; ఇంకొక మూడవదగు [illegible] ప్రాగిశకునదది, [illegible] [illegible] క్రైటు' ఆధిపత్యము [illegible] టినోపిలు చే, [illegible], [illegible] తురుష్కులచే [illegible]. [illegible] ఆద్యంతము [illegible].

మొదటి [illegible] 1097 లో జరుగు యుద్ధమునకు మంచిసైనికులు [illegible] నిసియాను గెల్చి, 14 [illegible] పూర్వము అతి గాండరు [illegible] మార్గమునకే అంటియోకును ముట్టడించిరి. ఆముట్టడి [illegible] సంవత్సరము పట్టెను. 1099 జూను లో ఆవీరులు జెరూసలెం ప్రవేశించి, ఒక నెల ముట్టడి

తరువాత, దానిని పట్టుకొనిరి. ఘోరరక్తపాతమై, వీథులలో సవారిచేయువారిపై కూడ చిందునట్లు రక్తము ప్రవహించెను; 15 వ తేదీ సాయంకాలమునకు పవిత్రమగు క్రీస్తుసమాధిస్థలమున్న దేవాలయములోనికి త్రోవజేసుకొని చొచ్చి, అక్కడి అడ్డంకు లన్నిటి జయించి, రక్తసిక్తులై, వారలసట జెంది సంతోషాతిశయమున ఆనంద బాష్పయుతులై ప్రార్థనసలిపిరి.

వెంటనే లాటినులకు గ్రీకులకు మరల కలహములు వచ్చెను. ఆ క్రైస్తవయుద్ధ సైనికులందరు లాటినువారు. జెరూసలెంలోని గ్రీకుమతాధిపుస్థితి, తురుష్కుల క్రిందకంటెను, ఈ నూతనవిజేతలగు లాటినుల క్రింద మరింత హీనమయ్యెను. ఈ క్రైస్తవమతసైనికులు బైజాంటైనులకు తురుష్కులకు మధ్యచేరి,ఇరుపురితోను పోరుచుండిరి. ఆసియామైనరులో విశేషభాగమున బైజాంటైనుచక్రవర్తి తిరుగ ఆక్రమించెను; గ్రీకులకు తురుష్కులకు మధ్య లాటినుల జెరూసలెం దానిచుట్టుపట్ల కొన్ని చిన్నసంస్థానములతో సరిహద్దుదేశముగా నేర్పడెను. ఈసంస్థానములలో సిరియాలోని ఎడిస్సా ముఖ్యము. ఈ సంస్థానములపై గూడ వారియధికారము నామమాత్రమయ్యెను. 1144 లో ఎడిస్సా మస్లిముల వశమాయెను. దీనికై మరియొక

క్రైస్తవమతయుద్ధము బయలుదేరి ఎడిస్సాను సంపాదింప లేక నిష్ఫలమైనను, ఆంటియొకి మాత్రము తురుష్కుల పాలు గాకుండ రక్షించెను.

ఈజిప్టు నాక్రమించిన కుర్దు తురుష్కు [illegible] 'సలాడీను' 1169 లో ఇస్లాం సైన్యమును [illegible], క్రైస్తవులపై మతయుద్ధము చేయ ప్రబోధించి, 1187 లో జెరూసలెమును మరల పట్టుకొనెను. అందుచే మూడవ క్రైస్తవమతయుద్ధము కలిగెను; కాని క్రైస్తవులు జెరూసలెము నాక్రమింపలేకపోయిరి. నాల్గవమతయుద్ధములో (1202-4) లాటినులు బహిరంగముగ గ్రీకు సామ్రాజ్యము పైననె బడిరి; తురుష్కులతో పోరాడ సంకల్పించిన వారు గ్రీకుల పైనె పడిరి; ఆయాత్రికులు 'వెనిసు' లో బయలుదేరి, 1204 లో కాంస్టాంటినోపిలును కొల్లగొట్టిరి. ఈదండయాత్రకు ప్రధానమగు వెనిసుఅను మహానగరపు పౌరులు నాయకులై, బైజాంటైను సామ్రాజ్యపుతీరములను, ద్వీపములను, ఆక్రమించిరి. ఫ్లాండర్సు దేశపు బాల్డ్వినను లాటినురాజు కాంస్టాంటినోపిలులో ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను; అందుచే గ్రీకులాటిను శాఖలు రెండును మరల మిళితమయ్యెను. 1261 లో గ్రీకులు తిరిగి రోమనులనుండి స్వతంత్రులైరి. అంతవరకు ఆరాజులు కాంస్టాంటినోపిలు పాలించిరి.

పదవశతాబ్దమందు ఔత్తరాహులును 11 వ శతాబ్దమందు సెల్జూకుతురుష్కులును ప్రాబల్యమువహించిరి; అట్లే 12 వ శతాబ్దమును 13 వ శతాబ్దారంభమును పోపుల ఆధిక్యకాలము. అంతకు ముందువెనుకల కంటె అప్పుడు పోపు ప్రాబల్య మధికమయ్యెను.

ఆశతాబ్దములలో సులభము యథార్థము నగు క్రైస్తవమతభావము యూరపునందు విశేషభాగముల వ్యాపించెను. రోముకూడ కొంతవైచ్యదుర్దశలపాలైనది. 10 వ శతాబ్దపు పోపులగు 11, 12 వ జానుల జీవితచర్యల నే గ్రంథకర్తయు క్షమింపజాలడు; వారు కడు అసహ్య జీవులుగా నుండిరి; కాని లాటిను ప్రపంచపుజనులు వారి హృదయములు విశ్వాసయుతమై, నిరాడంబరముగ నుండెను. మామూలుగురువులు, సన్యాసులు, సన్యాసినులు సామాన్యముగ విశ్వాసముగలిగి, యోగ్యులైయుండిరి. అట్టి ఉత్కృష్టజీవులు కల్గించిన నమ్మకముపైననే, మతాధిపతుల అధికారము నిల్చియుండెను. ప్రాచీనపోపులలో గ్రిగరీదిగ్రేటు, (మొదటి గ్రిగరీ 590—604) చార్లమనునాహ్వానించి, సార్వభౌమునిగ బలవంతముగ పట్టముగట్టిన 3 వ లియో, (795—816) ప్రసిద్ధులు. 11 వ శతాబ్దాంతమున హిల్డిబ్రాండను ఒకగొప్ప రాజ్యాంగ

వేత్త బయలుదేరి పోపు (7 వ గ్రెగరీ) అయ్యెను. (1073-1085). అతనితరువాత రెండవ ... ముక్కి ... యుద్ధము జరిపి, రెండవ అర్బను (1087—1099) ... భాములపై పోపు అధికారియగునంతస్థితిని కల్గించెను. ... రియా మొదలు ఐర్లండువరకును, నార్వేనుండి సిసిలీవర కును, పోపులు సర్వాధికారులైరి. 4 వ ... పశ్చాత్తప్తుడై హీనవస్త్రుడై మంచులో చెప్పులులేక కనోసాలో తనవద్దకు వచ్చి మూడహోరాత్రములు తన కోటముంగిట క్షమార్పణకై పడియుండినట్లు, 7 వ గ్రెగరీ చేయగల్గెను. 1176 లో ఫ్రెడరిక్ ... (ఫ్రెడ రిక్ బార్బరోసా) 3 వ అలెగ్జాండరు (పోపు) కు నమస్క రించి, అతని అధికారమొప్పుకొనెను.

11 వ శతాబ్దపుమొదట, మతపీఠపు అధికారము జనుల యిష్టముపైనను ఇంగితజ్ఞానముపైనను ఏర్పడియుం డెను; అట్టి ముఖ్యమగు ప్రతిష్ఠ తరువాత పోపులు నిలుపు కొనలేకపోయిరి. 14 వ శతాబ్దపు ప్రథమదశకములో పోపుఅధికారము హరించిపోయెను. ఇట్లు ప్రపంచమునకు మతపీఠముపట్ల జనులు నమ్మికలేక దానియాజ్ఞ నుల్లంఘిం చుటకు కారణమేమి ?

పీఠాధిపులు ద్రవ్యసంచయ మొనర్చుట మొదటి కారణము. మతపీఠ మెన్నటికిని నష్టముకాదని, నిస్సంతతిగ పోవువారు తమఆస్తుల మతపీఠమున కిచ్చి వేయుచుండిరి. పశ్చాత్తప్తులగు పాపు లట్లొనర్ప ప్రోత్సహింపబడిరి. ఆస్తి అధికమయినకొలదిని, ఆస్తిసంపాదనయం దాశ అధికమగును. 13 వ శతాబ్దమునాటికే మతాధిపతులు మంచివారుగాక ఎల్లపుడు ధనము ఆస్తికొరకు వెదకుచుండువారనువార్త మొదలిడెను.

ఆస్తి యిట్లు పరాధీనమగుటకు రాజు లిష్టపడరైరి. సైనికసహాయముచేయగల భూస్వాములు సామంతులు తమప్రభువులకుబదులు తమమతాధిపులను సన్యాసిపీఠములను పోషించుచుండెను. ఈఆస్తులన్నియు నిజముగా పరాయిఅధికారముక్రింద నుండెను. 7 వ గ్రిగరీకిపూర్వము నుండియే, బిషప్పుల నియమించు అధికారముకై పోపుకు రాజుకు తగవు జరుగుచుండెను. ఆహక్కు పోపుదై రాజుకు లేకున్నచో, ప్రజలయంతరంగము రాజవశమునుండి తప్పును; మరియు, రాజ్యమందు గొంతభాగమగు స్థిరాస్తులుగూడ రాజునుండి పోవుచుండెను; మతపీఠమువారు రాజుకు పన్నులు చెల్లించుటలేదు; తమపన్నులన్నియు రోముకే చెల్లించుచుండిరి. ఇంతేకాక సామాన్యప్రజల

ఆస్తిపై గూడ రాజులు విధించుపన్నుల కదనముగా 10 వ వంతుపన్ను విధించుహక్కు తమకు గలదనిగూడ పీఠాధిపతు లనుచుండిరి.

11 వ శతాబ్దమున లాటినుప్రాంతపు క్రైస్తవదేశ ప్రాంతములోను పోపుకు రాజుకు మతోద్యోగుల యొక్క నియామకమునగూర్చి తగవులుకలిగి, అందు సాధారణముగ పోపు జయము గాంచుచుండెను. రాజును వెలివేయుటకు అతనిప్రజల నతనియెడ విధేయతాధికారమునుండి తప్పించుటకును, అతనివారసును నియమించుటకును, తనకు హక్కుగలదని పోపు అనుమానెను; జాతియంతటిపై ఆంక్ష విధించియు, మతకర్మ లన్నియు మిగిలిన విధులన్నియు జనులకు నిరాకరించియు, తనయధికారము చూపెను. మతగురువులు వివాహములు జరిపించుటకుగాని, నిత్యకృత్యములను ఆత్మీయుల జరిపించుటకు గూడ వీలులేకుండెను. ఈ రెండు అస్త్రములతో, తమకు మిక్కిలి వ్యతిరేకులగు రాజులను అణిగిముణిగి ప్రజలను 12 వ శతాబ్దపు పోపులు లొంగదీయగల్గిరి. కాని ఈమహాధికారము కొన్ని అత్యవసరములకే ఉపయోగింపబడియుండెను. తరువాతవచ్చిన పోపులు వానిని సర్వసాధారణముగ నుపయోగించిరి. 12 వ శతాబ్దాంతమున 30 ఏండ్లలో ఇంగ్లండు స్కాట్లండు ఫ్రాంసులపై వరుసగా

అంతు వేయబడినది. పోపులు తమ కెదురుతిరిగిన క్రైస్తవ రాజులపై గూడ మతయుద్ధముల నేపుటకు వెనుదీయరైరి; యుద్ధోత్సాహము నశించెను. పోపు ఆయన అనుచరులు రాజులతో మాత్రము కలహించి, సామాన్యజనుల రంజన జేసినచో, క్రైస్తవప్రపంచముపై నాయధికారము నిల్చియుండెడిది. కాని యీ విశేషాధికారము మతాధిపతులు పెంకెతనముతో చెలాయించిరి. 11 వ శతాబ్దికిపూర్వపు రోమనుమతగురువులు వివాహితులై తమ తోడిప్రజలకు సన్నిహితులై, ప్రజలలో గలసియుండిరి. ఏడవగ్రిగరీవారల శాశ్వతబ్రహ్మచారులుగ జేసెను. మతగురువులకు సామాన్యులతో బాంధవ్యము లేకుండ త్రెంపివేసి, రోముతో ఎక్కువసంబాధము కలుపదలచెను. కాని అందుచే మతపీఠముకు సామాన్యజనులకు మధ్య నొకమహావిభేద మేర్పడెను. మతపీఠమునకు స్వంత న్యాయస్థానములుండెను. మతగురువుల వ్యాజ్యములే కాక, సన్యాసులు, విద్యార్థులు, మతయుద్ధసైనికులు, విధవలు, అనాథులు, మరణశాసనములు, వివాహములు, మతద్రోహము మున్నగు విషయములన్నిటిని పరిష్కరించుటకు మతాధిపుల న్యాయస్థానముకే హక్కుండెను. మతగురువుకు సామాన్యునకు తగువు వచ్చిన, అది మతన్యాయస్థానములందే పరిష్కరింపబడవలె.

కాని యుద్ధము శాంతి నిలుపుటకు సుకలగు భారమంతయు రాజుదే. అందుచే క్రైస్తవులనేకులను మతగురువులపై ఈర్ష్య అసహ్యబుద్ధి వ్యాపించెను.

తనశక్తియంతయు సామాన్యజనుల సద్భావముపై నిల్చియున్నదని పోపు గ్రహింపక, ప్రజల మతోత్సాహము ధ్వంసమొనర్చి, స్వతంత్రభావము గలవారిపై బలవంతముగ పూర్వాచారసిద్ధాంతముల నతను జొప్పించెను. నీతివర్తనముకై పీఠాధిపతులు కల్పించుకొన్నపుడు, జనులు సహాయపడిరి; కాని భావముల జొప్పించుటచో మాత్రము లేదు. దక్షిణఫ్రాన్సులో 'వాల్డో' మతజీవనము లందు క్రీస్తుకాలపు శుద్ధనిరాడంబరత్వములకు మరలవలెనని బోధింపగా, వాల్డోపైన అతని అనుచరులపైనను, పోపు '3 వ ఇనోసెంటు' మతయుద్ధము ప్రకటించి, వారిని అగ్నిఖడ్గమానభంగములచే కుత్సిత దురంతములపాలు గావించి అణగద్రొక్కెను; ఇటలీలోని అస్సిసీలోని 'సెంటు ఫ్రాన్సిసు' (1181-1223) క్రీస్తుశీలతకును బీదరికమునకు సేవకు అనుకరింపవలెనని బోధింప, అతని అనుచరులగు ఫ్రాన్సిస్కనుల హింసించి, అనేకబాధలపెట్టి ఖైదుచేసి, చెదరకొట్టెను; మార్సెల్సులో 1318 లో వారిలో నల్గురు జీవములతో తగులబెట్టబడిరి. తీవ్ర పూర్వాచారపరా

యణులగు సెంటుడామినికన్‌లచే స్థాపింపబడిన సంస్థకు మాత్రము 3 వ ఇనోస్సెంటు అత్యధికసహాయముచేసి, వారిసహాయముతో స్వమతద్రోహులను స్వతంత్రభావులను శిక్షించుటకు, ఇంక్విజిషన్ అనునొక క్రూరన్యాయస్థానము స్థాపించెను.

ఇట్లు అధికారదురాశ, అన్యాయాధికారము, అనర్థకాసహానము, వీటిచే మతాధికారులు సామాన్యప్రజల విశాలవిశ్వాసము గోల్పోయిరి. దాని క్షీణతకు తమ అంతరంగలోపమే కారణము; కాని బాహ్యవిరోధులుకారు.

వ్యక్తి కేంద్రీకృతము. మతపీఠము.

[illegible] ప్రాధాన్యము [illegible] రోమను మతసంస్థ వారు చేసిన ప్రయత్నములచే, పోపు ఎన్నికవిధానము లోపభూయిష్ఠమై యుండెను.

పోపు సంస్థ [illegible] వ్యవస్థానమునగాని [illegible] పాలన నెలకొల్పి తనలాగెని చెప్పవలెను గాని, నృపమగు నిరంతర నాయకత్వమవసరము. పోపులు నడువయసు వారై, సమర్థులై, తమ స్థానములు [illegible], వారితో మత విషయముల జర్పింపవలెను. ఎన్నికపద్ధతులు స్పష్టమై మారనివి నిరాక్షేపణీయమైనవిగా నుండవలెను; కాని అట్లు యు జరుగలేదు; పోపును ఎవరెన్నుకొనవలెనను విషయము 'బైజాంటైన్' చక్రవర్తులకు [illegible] లకు ప్రమేయము కలదో లేదో కూడ నిర్ధారణగా లేదు. పోపులలో సమర్థుడగు హిల్డిబ్రాండు (ఏడవ గ్రిగరీ 1078-1085) ఎన్నికలకు క్రమపద్ధతి నేర్పరచుటకై, చాలయత్నించెను; ఆయెన్నికహక్కును ముఖ్యతగోమను గురువులగు కార్డినలులకు మాత్రమే యేర్పరచి, కేవలమంగీకారమును ప్రజ మతపీఠపు సమ్మతిపై నిమ్మనకట్టుపర్చెను. కాని పోపు తన స్థానీయుని ముందుగా నియమించుపద్ధతి లేకుండెను;

అందువలనే గురువులు కలహించుచుండిరి; రోమునందలి ఆస్థానము ఖాళీగానుండెను. ఒకప్పుడు ఒకటిరెండేండ్లవరకు నది ఖాళీగానుండెను. ఇట్లు పోపులస్థితిలో స్థిరనిశ్చయము లేకుండుటవలని ఫలితము 16 వ శతాబ్దమునందు చూడనగును. మొదటినుండియు, ఎన్నికలవిషయమై తగాయిదాలుకలిగి, ఎవరికి వారిదివ్యములుగా తామే పోపులమని ప్రకటించుకొనుచుండిరి. ఇట్టి తగాయిదా పరిష్కరించుటకై, మతసంస్థలు రాజులతోడను మహాసభలతోను పోవలసివచ్చెను. గొప్పపోపుల జీవితములు సంశయాస్పదముగనే అంతమందెను. వారినిపట్టి వారి మతసంస్థకు తగు నాయకుడు లేక శక్తిహీనము కావచ్చును; లేక ఆ వ్యక్తి తన్నుత్రోసివేసి, ఆ చర్యలన్నిటిని తానుగూడా చేయవచ్చును; లేక చావుకుసిద్ధమైన ముసలి పోపు తన్ననుసరింపవచ్చును.

పోపుసంస్థలో నిర్దోషము లేనందున, జర్మనీరాజులు ఫ్రాంసురాజులు, ఇంగ్లండులో పాలించిన ప్రభువులు, ఫ్రెంచిరాజులు, తమకిష్టమైన రీతిని పోపు లెవరినైనట్లు తమ పలుకుబడి నుపయోగించుచుండిరి. యూరపియను విషయములలో పోపుసంస్థ ముఖ్యమైనదగుటవలనను, ఇట్లు కల్పించుకొనుట సహజమే. అందుచే పోపులతో చాల

మంది అనేకదుర్గనులైరి; కాని అందనేకులు కడుసమర్థు
లు ధైర్యశీలురు నుండిరి. 38 సంవత్సరవయస్సునకు పూర్వ
మే పోపుఅయిన 3 వ ఇన్నొసెంటు (1198—1216)
చాలసమర్థుడు. ఆయన, అనంతరపుపోపును, అంతకన్న
గొప్పవ్యక్తి అద్భుతస్వభావుడు అగు 2 వ ఫ్రెడరికుచక్ర
వర్తితో తగవులందు చిక్కుకొనిరి; ఈ తగవుచే, చరిత్రలో
నూతనయుగము కల్గెను. తుదకు పోపు రాజునోడించి,
అతనివంశముకూడ నిర్మూలించెను; కాని ఆసంఘర్షపు
దెబ్బచే పోపు సంస్థగౌరవము నిర్మూలమయ్యెను.

ఫ్రెడరికు 6 వ హెన్రీరాజుకొడుకు; అతనితల్లి
సిసిలీ యందలి నార్మనురాజగు మొదటిరోజరుకుమార్తె.
నాలుగేండ్ల వయస్సున 1198 లో నతడు రాజయ్యెను;
3 వ ఇన్నొసెంటు అతనికి సంరక్షకుడయ్యెను. అప్పటికి
సిసిలీ నార్మనులపాలబడి చాలకాలముకాలేదు. రాజాస్థాన
మింకను ప్రాచ్యపద్ధతులపైనుండి, విశేషవిద్వాంసులగు
అరబ్బులతో నిండియుండెను. వీరిలో కొందరీచిన్నరాజుకు
బోధకులై, శ్రమపడి తమభావము లాతనికి నేర్పిరి. ఆ రా
జాద్వంద్వబోధచే క్రైస్తవమతముగురించి ముస్లిము అభి
ప్రాయమును, ఇస్లామునుగూర్చి క్రైస్తవాభిప్రాయము
గల్గి, అన్నిమతములు ద్రోహాకరములే యని విచిత్రాభి

ప్రాయుడై, అట్లు స్పష్టముగ తెలుపుచుండెను; అతని మత నింద గ్రంథస్థమైనది.

ఫ్రెడరికు పెరిగినతరువాత, తనసంరక్షకునికి వ్యతిరేకి యయ్యెను. పోపు తనశిష్యుడగు ఫ్రెడరికు రాజైనప్పుడు కొన్నిషరతుల గోరెను; జర్మనీలోని మతాధికారుల హక్కులను హరించివేయ వాగ్దానముచేయవలె; సిసిలీ దక్షిణ ఇటలీలలో తన రాజ్యాధికారము వదలికొనవలె; (లేకున్న పోపుకన్న నతడు ప్రబలుడగును.) జర్మనుమతాచార్యులకు పన్నులుండరాదు. ఫ్రెడరికు వీనినంగీకరించెను; కాని అట్లు అమలుజరుపు నుద్దేశములేదు. ఇంతకుముందే పోపు ఫ్రాంచిరాజును అతనిప్రజలగు వాల్డెన్సులపై ఘోరమతయుద్ధముకు పురికొల్పెను; జర్మనీలో ఫ్రెడరికునట్టి పని చేయవలెనని పోపు కోరెను. పోపు ఆగ్రహముకు పాత్రులైన భక్తులకన్న, పోపే యెక్కువ ధర్మద్వేషియని ఫ్రెడరికు భావము; అతడు మతయుద్ధముల దలపెట్టలేదు. ముసల్మానులపై దాడివెడలి, జెరూసలెము రక్షింపుమని పోపు కోరగా, ఫ్రెడరికు అట్లేయనెను; కాని దాని నెరవేర్పలేదు.

చక్రవర్తియైన తరువాత, 2 వ ఫ్రెడరికు జర్మనీలోనుండక సిసిలీలోనే ఉండిపోయి, పోపుకు తానుచేసిన

వాగ్దానముల చెల్లింపడమెను. 3 వ ఇనోసెంటు విశ్రాంతుడై, 1216 లో మరణించెను.

ఇనోసెంటు తరువాత వచ్చిన 3 వ హానోరి యను ఫ్రెడరికు నేమియు చేయజాలకపోయెను. 1227 లో పోపు అయిన 9 వ గ్రిగరీ, ఈయువకు నెట్టైన సాధింప నిశ్చయించి, అతనిపై నాంక్ష విధించెను. 2 వ ఫ్రెడరికును మతసమూహములు లేకుండ జేసెను. కాని అరబుమిశ్రిత మగు సిసిలీ ఆస్థానములో, ఇది యేమియు పనిచేయలేదు. చక్రవర్తి నిస్సందేహాలోపములను మతద్రోహాచర్యలను చెడునడతను చెప్పుచు, పోపు బహిరంగ లేఖనంపెను. దీనికి ఫ్రెడరికు తీవ్రప్రత్యుత్తర మిచ్చెను; దానిని యూర పురాజులందరకు పంపి, అందు పోపుకు రాజుకు గల సమస్యను స్పష్టముగ మొదలంట వివరించెను; యూరపు కంతకు నిరంకుశ ప్రభువగుటకు పోపు యత్నించుటను నిరసించెను; రాజులందరేకమై తమహక్కుల రక్షించుకొన వలెనని సూచించెను; మతపీఠపు ఆస్తిసంపత్తులవంక రాజుల ప్రత్యేకదృష్టి నాకర్షించెను.

ఈయాగ్నేయాస్త్రము ప్రయోగించి, ఫ్రెడరికు పండ్రెండేండ్లనాటి తనవాగ్దానము చెల్లించుటకనుమితితో ఒక "మతయుద్ధ" మారంభించెను. ఇది 6 వ క్రైస్తవమత

యుద్ధము (1228). మతయుద్ధదృష్టిలో నిదియొక ప్రహాస నము; 2 వ ఫ్రెడరికు ఈజిప్టులో సుల్తానును గలుసుకొని సామరస్యముతో సంగతుల జర్పించెను; ఇరుపురును స్వమతవిశ్వాసము లేనివారే; ఆలోచించి వ్యాపారదృష్టితో ఉభయులకు లాభకరమగు సంధి జేసికొనిరి; ఆప్రకారము జెరూసలెము ఫ్రెడరికు వశమయ్యెను. ఇది సంఘసహాపమగు విచిత్రమతయుద్ధము. ఇందు రక్తము చిందుటగాని, ఆనంద బాష్పములుగాని, లేవు. ఈయనప్పటి మతద్రోహునిమతాధికారులు వెలివేసిరి. కనుక ఆక్షేత్రమున కిరీటము నతడు స్వహస్తముతోనే గ్రహించి, జెరూసలెంరాజ్య, సామాన్య పట్టాభిషేకమే చేసుకొనెను. అటనుండి యుగా డిటలీచేరి, ఈలోగా తనరాజ్యము నాక్రమించిన పోపుసైన్యమును మర్దించి తరిమి, పోపు విధించిన ఆంక్షను అతనిచే నిర్బంధముగ రద్దుచేయించెను. 13 వ శతాబ్దమున చక్రవర్తి పోపుయెడ నిట్లువర్తించినను, ఆరాజుపై ప్రజల కాగ్రహము కలుగలేదు; ఆదినములు గతించెను.

1239 లో, 9 వ గ్రిగరీ మరల చక్రవర్తితో తగవును మొదలిడి, రెండవమారతనిని బహిష్కరించి, ఇదివరలో పోపుకు కళంకమిచ్చిన దూషణయుద్ధమును పెంచెను. 9 వ గ్రిగరీ అనంతరము, 4 వ ఇన్నొసెంటు పోపైనపుడీ

తగవు మరల వచ్చెను. ఫ్రెడరికు మతసంస్థల నిరసించుచు జనులందరకు, క్రైస్తవులనుండుసట్టిం కొక లేఖను వ్రాసెను; మతాధిపులగర్వమును సుప్రవ ర్తనను పేర్కొని, అప్పటి అవినీతికంతకును వారి ధనగర్వముచే కారణములని చాటెను; మతసంస్థరక్షణనిమిత్తమే, మతాధిపులఆస్తినంతను లాగుకొనవలెనని తోటిరాజులకు సూచించెను. ఈవిషయము యూరపురాజుల హృదయముల నాటుకొనెను.

అతని తుదివత్సరముల గురించి చెప్పబోము. అతని వ్యక్తివిషయములకన్న, ఆజీవితముచే గలిగిన వాతావరణమే ముఖ్యము. సిసిలీలో అతనిఆస్థానకథ కొంతవరకు తెలియును. అతడు సౌందర్యోపాసి, భోగి; జారుడనిగూడ వర్ణింపబడెను. అన్నివిషయములు స్వయముగా జర్చించి తెలుసుకొన యత్నించెను. తన ఆస్థానమునకు ముస్లిము క్రైస్తవతత్వజ్ఞుల రప్పించి, ఇటాలియనులకు తురుష్కుల సిద్ధాంతవిజ్ఞానముల బోధింపజేసెను. అరబికు అంకెలు బీజగణితము క్రైస్తవవిద్యార్థుల కతనిమూలముననే బోధింపబడెను. అతని ఆస్థానవిద్వాంసులలో నొకడగు 'మైకేలు స్కాటు' అరిస్టాటిలు గ్రంథపు కొన్ని భాగములను, గొప్ప అరబ్బు పండితుడగు 'ఎవర్రోసు' వ్రాసిన టీకసహితముగ, తర్జుమాచేసెను. ఫ్రెడరికు 1224 లో నేపిల్సు విశ్వవిద్యా

లయమును స్థాపించి, 'సెలరినో' విశ్వవిద్యాలయమందలి గొప్పవైద్యకళాశాల నభివృద్ధిపరచెను; జంతుప్రదర్శన శాలనుగూడ స్థాపించెను. డేగలవేటనుగూర్చి యాతడు వ్రాసిన గ్రంథమునుబట్టి అతడు పక్షిహృదయజ్ఞుడని కన్పడును. అతడిటాలియనులో పద్యములవ్రాసెను. ఇటాలియను పద్యరచన అతని ఆస్థానమందే ఆరంభించెను. ఒక సుప్రసిద్ధగ్రంథకారు డాతని "మొదటి ఆధునికుడు" అనెను. ఇందాతని నిష్పక్షపాత విద్యాభిమానము సూచితము.

అంతట పోపులు బలియులగు ఫ్రెంచిరాజులతో కలహించిరి. అందుతో పోపుల అధికారక్షేమముగూడ నశింపజొచ్చెను. 2 వ ఫ్రెడరికు పోగనే, జర్మనీ చీలికలై విడిపోయెను. ఇంతకుపూర్వము హోహెన్‌స్టాఫెను చక్రవర్తుల కుండినస్థానమును ఫ్రెంచిరాజాక్రమించి, పోపులకు రక్షకుడు సహాయుడు ప్రత్యర్థి అయ్యెను. అనేకపోపులు వరుసగ ఫ్రెంచిరాజులకు సహాయులైరి. రోము సహాయమున ఫ్రెంచిరాజులు నేపిల్సుసిసిలీరాజ్యముల బాలించుచు, తిరుగ ఛార్లమను నాటిసామ్రాజ్యము నుద్ధరించి పాలించుట కవకాశములు గలిగెను. ఫ్రెడరికు తరువాత హోహెనుస్టాఫెనువంశ మంతమొందెను. 1273 లో హాబ్సుబర్గులోని రొడాల్ఫును ప్రథమ హాబ్సుబర్గుచక్రవర్తిగ నెన్ను

కొనిరి. అప్పటినుండియు పోపులు తమ ప్రత్యేకాభిరుచుల బట్టి ఒకరు ఫ్రాంసుకును, మరొకరు జర్మనీకిని, సహాయ మొనర్చుచుండిరి. ప్రాచ్యదిశను 1261 లో గ్రీకులు మరల కాన్స్టాంటినోపిలును లాటినులనుండి జయించిరి. ఈనూతన గ్రీకు రాజవంశపు మూలపురుషుడగు 'మైకేలు పేలియోలోగస్' అను 8 వ మైకేలు పోపుతో సంధియొనర్చునట్లు కొంత నటించి, రోమనుమతపీఠమునుండి విడిపోయెను. ఇందువలనను, ఆసియాలో లాటినురాజ్యముల అంతముతోను, ప్రాగ్దిశను పోపుల ఆధిక్య మంతరించెను.

1294 లో, 8 వ 'బోనిఫేసు' పోపు పదవికి వచ్చెను. అతడు ఇటలీవాసి; ఫ్రెంచివారి విరోధి; రోమక సంప్రదాయాదర్శములం దభిమానియై, తీవ్రముగ వర్తింప మొదలిడెను. 1300 లో అతడొకవర్ధంతి జరుపగా, రోములో చాలామంది యాత్రికుల బృందములు చేరెను. "సెంటు పీటరు"సమాధియొద్దకు తేబడు బహుయాకృతిద్రవ్యములు గ్రహించుట కిబుప్పరకు తీరిక లేకుండెను. (జి. హెచ్. రాబిన్సను). కాని యీయుత్సవము ఆభాసమాయెను. 1302 లో నితడు ఫ్రెంచిరాజుతో కలహించి, 1303 లో ఆరాజుపై ఆంక్షవిధింపనుండగా, "అనగ్ని"లో తనపూర్వికుల మందిరములోనే గిల్లామ్డీ నొగరెట్ అనువాడతని

హతాత్తుగా బంధించెను; ఫ్రెంచిరాజు పంపిన ఆ చారుడు మందిరములోనికి జొరబడివచ్చి, భయభ్రాంతుఁడైన పోపును బెదరించి, అవమానపరచెను; ఒకటిరెండు దినములలో నా నగరవాసులచే విడిపింపబడి పోపు రోమునకు నడచిపోయెను; కాని అక్కడ తిరుగ ఓర్సినీకుటుంబికులచే బంధితుఁడై, కొన్నిదినములలో నిర్వణ్ణుఁడై, ఆవృద్ధుఁడు మరణించెను.

"అనగ్ని" ప్రజలు మొదటి నాగన్యము గనించి, బోనిఫేసును విడిపించుటకు నోగరేటునపై కత్తిగట్టిరి. అప్పటికి "అనగ్ని" పోపు స్వగ్రామము. ఈసందర్భమున ఫ్రెంచిరాజు క్రైస్తవజగద్గురునెడ నీనాగ్జన్యము జరుపుచో, అతడు ఫ్రాన్సులోని ప్రభువులు మతసంస్థలు సామాన్యజనులు ఈ మూడుసంస్థల సమావేశముచేసి, వారి అంగీకారము బడసెను. ఫ్రాంసులోను ఇటలీలోను పోపుపై జరిపిన యీఅత్యాచారమునెడ, యిసుమంతేనియు క్రోధసూచనలు కలుగలేదు. క్రైస్తవపీఠాధికారము దుర్బలమయ్యెను; ప్రజాహృదయములపై దానిప్రభావము నశించెను.

14 వ శతాబ్దమందంతటను పోపులు తమగౌరవమును తిరుగ సంపాదింపలేదు. తరువాత ఎన్నుకొనబడిన

పోపు 5 వ క్లెమెంటు ఫ్రెంచిరాజగు ఫిలిప్పుచే కోరుకొన బడెను; అతను రోమునకు రాలేను; తన ఆస్థానమును ఫ్రాన్సుదేశమున పోపుస్వాధీనములోని 'అవిగ్నను' పురిలో చేర్పరచెను; 1337 వరకు అతనితరువాత వారందరక్కడనే వసించిరి. అనాటిన పోపు (11 వ గ్రెగరీ) రోములోనివాటికను మహాలయములోనికి వెడలెను. కాని 11 వ గ్రెగరీ మతసంస్థలన్నిటి అంగీకారము బొందలేదు. ఉన్నతమతగురువులనేకులు ఫ్రెంచివారగుటచే, వారి యభ్యాసహవాసములు 'అవిగ్నను'లో లగ్నమై యుండెను. 1378 లో గ్రెగరీ మరణించినపుడు ఇటలీవాడగు 6 వ అర్బను పోపుగా నెన్నుకొనబడెను; ఈవ్యతిరేకిగురుపులు ఆయెన్నికచెల్లదని చాటి, 7 వ క్లిమెంటును ప్రతిపోపుగా నెన్నుకొనిరి. ఈచీలికయే 'మహావిభేద' మయ్యెను. పోపులు రోములో నుండిరి. ఫ్రెంచిద్వేషులగు చక్రవర్తి ఇంగ్లండురాజు హంగెరీ పోలండు ఉత్తరయూరపురాజులు నాతని భక్తులైరి. ప్రత్యర్థిపోపులు 'అవిగ్నను' లో వసించుచు, ఫ్రెంచిరాజు అతనిమిత్రులగు స్కాట్లండు స్పెయిను పోర్చుగలురాజులు, అనేకజర్మను రాజన్యులు, వీరిసహాయమును బొందుచుండిరి. ప్రతిపోపును తన ప్రత్యర్థి ననుసరించెడివారిని బహిష్కరించుచుండెను. (1378-1417). ఈకల్లోలముచే యూరపుఅంత

టను మతవిషయములగురించి ప్రజలు స్వతంత్రాలోచన పరులయిరి.

వెనుకటి అధ్యాయమున మనముచూచిన ఫ్రాన్సిస్కను డామినికను లేగాక, మతసంస్థను నీలు వెంబడిని సంస్కరించుటకో, లేక ధ్వంసమొనర్చుటకో, క్రైస్తవలోకమున అనేక నూతనోద్యమములు బయలు దేరెను. మొదటి వానిపై గొంతదార్గన్య మువయోగించినను, ఆ రెంటిని మతపీఠమువారు తమలోనికి స్వీకరించి యుపయోగించు కొనిరి. కాని ఈకొత్త ఉద్యమములు ప్రత్యక్షముగ వ్యతిరేకించి ఖండించుచుండెను. 12 వ శతాబ్దము తరువాత 'విక్లిఫ్' (1320-1384) బయలుదేరెను. అతడొక గొప్ప ఆక్సుఫర్డు విద్వాంసుడు; పెద్దవాడైన తరువాత నతడు మతగురువుల అవినీతివర్తనమును మీఠాధిపుల అజ్ఞానమును చాలసార్లు బహిరంగముగ ఖండించెను. తన అభిప్రాయముల వెల్లడించుటకు 'విక్లిఫ్ఫైట్లు'ను బీదమత ప్రచారకుల సంఘము నేర్పరచెను. తనకును మతపీఠమునకునుగల సమస్యల ప్రజ లెరుంగుటకై బైబిలునాంగ్లములోని కనువదించెను. ఈతడు సెంటుఫ్రాన్సిసు సెంటుడామినుకులకంటె విశేషవిద్యావంతుడు, అధికసమర్థుడు; పెద్ద లనేకు లాతనికి సాయముజేసిరి. చాలమంది జనులాతని కనుచరులైరి.

పోపు అతనిపై కరుణవహించి, ఖైదుచేయ నాజ్ఞాపించెను. అతడు జీవితాంతమువరకు పూర్ణస్వేచ్ఛతోనే యుండెను. కాథలికుమతపీఠమువారు మూర్ఖులై, తరువాత అతని శల్యముల నాసమాధిలో నుండనీయలేదు. 1415 లో కాన్స్టెన్సుసభవారి తీర్పు ప్రకారము, 1428 లో 5 వ మార్టిను (పోపు) 'ఫ్లెమింగ' అను బిషపుద్వారా సమాధినుండి విక్లిపు అస్థులత్రవ్వ నెత్తించి, తగులబెట్టించెను. ఈమూర్ఖచర్యను తుంటరివ్యక్తులుకాక, మతపీఠమువారే అధికారరీత్యా జరిగించిరి.

మంగోలువిజయములు.

13 వ శతాబ్దమున యూరపులో పోపు తన ఆధిపత్యమున క్రైస్తవలోకము నేకముచేయయత్నించి, విఫలుడయ్యెను. ఈలోగా నంతకన్న విశాలరంగమగు ఆసియాలో చాలముఖ్యవిషయములు జరుగుచుండెను. చీనాకుత్తరదేశమందలి మంగోలులను తార్తారుజాతీయులు హఠాత్తున జగత్కథలో ప్రముఖులై వరుసగా నిరుపమాన జయముల బొందుచుండిరి. తమపూర్వులగు హూణులవలె ఆశ్వికులై, వీరు 13 వ శతాబ్దపుమొదట సంచారశీలురై మాంసము గుఱ్ఱపుపాలు భుజించుచు కంబళ్లగుడారములలో నివసించుచుండిరి. చీనారాజుల అధికారమునుండి స్వతంత్రులై, వారు ఇతరతురుష్కుల నొక యోధసంస్థగా కూడదీసిరి. వీరికేంద్రము సైబీరియాలోని 'ఓనాన్' నదీతీరము.

ఈసమయమున చీనా విచ్ఛిన్నమై యుండెను. 'టాంగువారి వంశము 10 వ శతాబ్దమునాటికి క్షీణించెను; దేశము చిన్నరాజ్యములై అంతఃకలహములుకల్గ, అందు మూడు ముఖ్యసామ్రాజ్యములు నిలిచెను. ఉత్తరమున పెకిన్ రాజధానిగాగల కిన్'ల సామ్రాజ్యము, దక్షిణ

మున నాన్కిన్ ముఖ్యపట్టణముగాగల సంగ్ సామ్రాజ్యము, మధ్యభాగమున హియాసి-హియా సామ్రాజ్యము నుండెను. 1214 లో మంగోలు నాయకుడగు చెంగిజ్ ఖాను 'కిన్' సామ్రాజ్యముపై యుద్ధముచేసి, పెకినును పట్టుకొనెను; అటనుండి పశ్చిమమున కరిగి, పశ్చిమతుర్కిస్థానము పర్షియా ఆర్మీనియా ఇండియాలో లాహోరువరకు, హంగేరీ సైలీసియాలవరకును, దక్షిణరష్యాను, జయించెను. పసిఫిక్ మహాసముద్రమునుండి 'నీపరు' నదివరకు వ్యాపించిన ఈ విశాలసామ్రాజ్యప్రభుఁడై, అతడు మరణించెను.

అతని తరువాతవాఁడగు ఒగ్డైఖాను మంగోలియాలోని 'కారకోరము'లో స్థిరరాజధానిని నిర్మించి, అన్యత్ర జైత్రయాత్ర సాగించెను. అతని సైన్యములు చాల నిపుణముగ తయారుచేయబడెను. చీనావారు కనిపెట్టిన తుపాకి మందు సంపాదించి వారు చిన్నతుపాకుల నుపయోగించిరి. 'కిన్' సామ్రాజ్యమును పూర్తిగా జయించి 1235 లో ఆసియానుండి రష్యావరకు అడ్డముగా మహాశ్చర్యకరముగ వ్యాపించిరి; 1240 లో కీఫ్ నిర్మూలింపబడెను; రమారమి రష్యా అంతయు మంగోలుల అధీనమయ్యెను. పోలండు ధ్వంసము గావింపబడి పోలులు జర్మనులుగలిసిన ఒక సైన్యము దక్షిణసైలీషియాలో 'లీగ్నిజ్' వద్ద 1241 లో

సర్వనాశ మొనర్పబడెను. అంతకంతకు వెల్లివిరియు నీ వాహిని నరికట్టుటకు ఫ్రెడరికు విశేషయత్నము లొనరించి నట్లు కన్పింపదు.

గిబ్బనురచించిన "రోమకక్షీణత, పతనము" అను గ్రంథపుటీకలో బ్యూరీగారిట్లు వ్రాసిరి. 1241 లో, మంగో లులు పోలండును జయించి, హంగేరి నాక్రమించుటకు కేవల సంఖ్యాబలమేగాక, అత్యద్భుతమగు యుద్ధచాతు ర్యమే కారణమని ఇటీవలనే యూరపియను చారిత్రకులు గ్రహించిరి; కాని యీవిషయమింకను అందరికిని దెలి యదు. తార్తారులు, విజ్ఞానము ప్రజ్ఞాసామర్థ్యము లేని మోటు గుంపులవారనియు, సంఖ్యాబలముననే తూర్పు యూరపుసంతను జయించి, అడ్డువచ్చినవానినెల్ల ధ్వంస మొనర్చుచు, తిరిగిరని పామరులింకను పొరబడుచున్నారు.

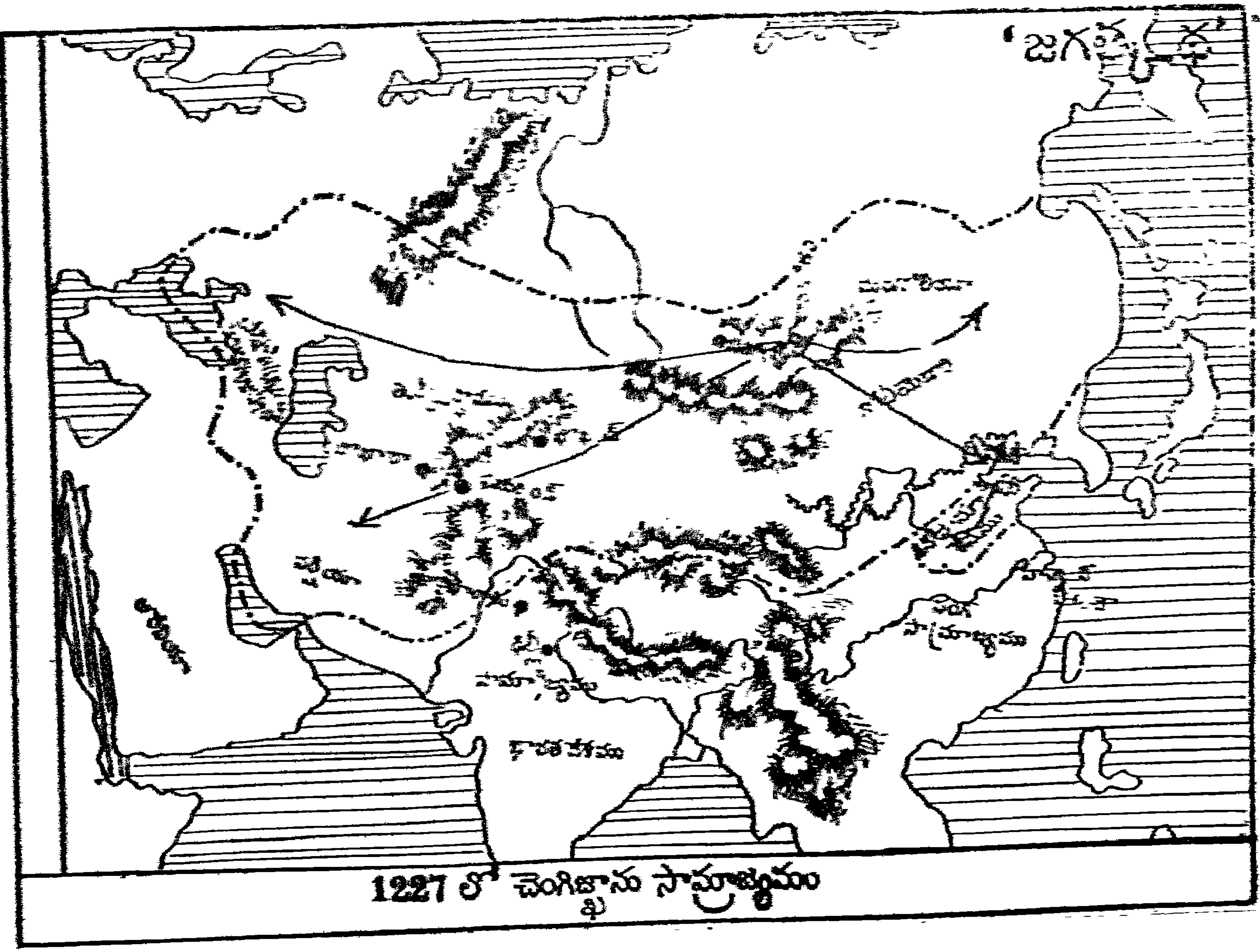
(మధ్యయూరపులోని) దక్షిణవిశ్చులనది మొదలు ట్రాన్సిల్వేనియావరకు విజయకార్యక్రమమంతయు అంత కట్టుదిట్టముగను జయప్రదముగను జేయుట అద్భుతము. ఆజైత్రయాత్ర అప్పటి యూరపుసేనలకు అసాధ్యము, యూరపుసేనానుల కగ్రాహ్యము; 'సుబూతై'నుబోలు సే నాని 2వ ఫ్రెడరికు మొదలు ఒక్కడైన యూరపులో లేడు; మంగోలులు హంగెరీ పోలండుల రాజకీయ పరిస్థితుల

పూర్తిగ గ్రహించి, ఆయుద్యోగము గడఁగిరి. ఆ దేశస్థితిగతుల గూఢచారులద్వారా సరిగా తెలిసికొనుచుండిరి. హంగెరీ వారుమున్నగు క్రైస్తవసేనలు మోటుజాతి బాలిసులతో సమత్తై, తమవిరోధులగు మంగోలుల గురించి యేమియు గ్రహింపరైరి. లీగ్నిట్సువద్ద మంగోలులు విజయమందినను, ఇంకను పశ్చిమమునకు పోఁగలేరు. అప్పటికొండలు అడవులు తమ [illegible]పద్ధతులకు సరిపడవు; కనుక వారటు నుండి దక్షిణాభిముఖులై, 'సిథియను' 'అవారు' హూణాది మిశ్రితజాతులసంతకు పూర్వము మాగ్యరులు నాశమొనర్చి నట్లే, సజాతీయులగు ఆమాగ్యరులచంపియో, లేక తమలో కలుపుకొనియో, హంగెరీలో స్థిరవాసులు కా యత్నించిరి; అంతకుముందు హంగెరియనులవలెనే, వీరును అటనుండి దక్షిణపశ్చిమముగ దాఁటి వెడలియుందురు; ఈలోగా ఒగ్డయిఖాను హఠాత్తుగ మరణించెను. 1242 లో సింహాసనమునకై కొంతతగవురాగా, హంగెరీ రుమేనియాల గుండ అపరాజితులగు మంగోలు లటనుండి తూర్పుకు తిరిగి పోయిరి.

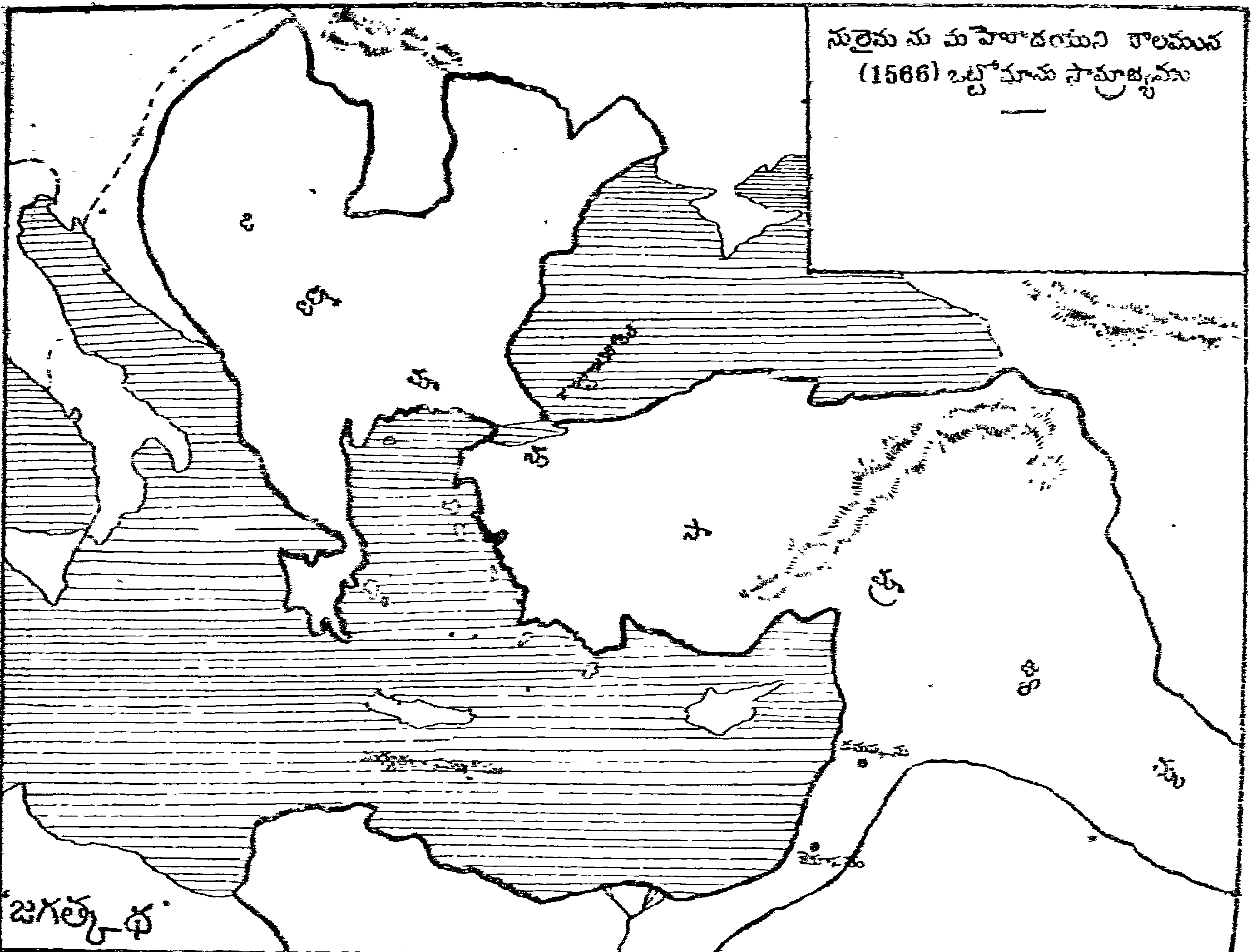
తరువాత మంగోలులు తమదృష్టిని ఆసియాకు మరల్చిరి. 13 వ శతాబ్దపుమధ్యను వారు 'సంగ్' సామ్రాజ్యము జయించిరి. 1251 లో ఒగ్డైఖాను తరువాత

మంగూఖాను నాయకుడై, తనసోదరుడగు 'కుబ్లైఖాను'ను చీనా గవర్నరుగ నియమించెను; 1280 లో కుబ్లైఖాను చీనాచక్రవర్తియై, 'యువాను' వంశము స్థాపించెను; అది 1368 వరకు పాలించెను. చీనాలో సంగు ప్రభుత్వపు తుదిఛిద్రము లంతరించుచుండ మంగుకు మఱియొకసోదరుడగు 'హులాగు' పశ్చిమాసియాల జయించెను. మంగోలులు ఇస్లాముకు విరోధులు; బగ్దాదునగరము పట్టుకొనినపుడా పౌరులవధించి, ప్రాచీనసుమేరియా కాలమునుండి మెసపొటేమియానుర్వరగసమృద్ధజనముగనుంచిన అతిప్రాచీనమగు జలాశయముల ధ్వంసమొనర్చిరి. ఆనాటినుండి మెసపొటేమియా శిథిలముల యెడారియై, ఏదోకొలదిమందికే జీవనాధారమైనది. మంగోలు ఈజిప్టులో నడచలేదు. 1260 లో హులాగుసైన్యము నొకదానిని పాలస్టైనులో ఈజిప్టు సుల్తాను పూర్తిగ నోడించెను.

అంతట మంగోలువాహిని వెనుకకు తగ్గెను. ఆ ఖానుసామ్రాజ్యము చిన్నచిన్న సంస్థానములుగా విడెను. చీనావారివలెనే, తూర్పుమంగోలులు బౌద్ధులైరి. పశ్చిమ శాఖవారి ఇస్లాము స్వీకరించిరి. 1368 లో చీనులు యువానువంశమును తొలగించిస్వకీయమగు మింగువంశము

1227 లో చెంగిజ్ఖాను సామ్రాజ్యము

సులైమను మహోదయుని కాలమున
(1566) ఒట్టోమాను సామ్రాజ్యము

స్థాపించిరి. ఆ రాజవంశము 1368 నుండి 1644 వరకు నిలచెను. 1480 వరకు రష్యనులు తార్తారు దండులకు లోబడియుండిరి; కాని ఆసాలున రష్యా రాజధానియగు మాస్కోలో గ్రాండుడ్యూక్ అను ప్రభువు తన సామంతతను త్రోసివైచి, స్వతంత్రుడై, ఇప్పటి రష్యా రాజ్యము స్థాపించెను.

14 వ శతాబ్దమున చెంగిజ్ ఖాను వంశీయుడగు తైమూర్లేను మరల మంగోలుప్రతిభ వ్యాపింపజేసి, పశ్చిమ తుర్కీస్థానములో రాజ్యముస్థాపించి, 1369 లో మహాఖానుపదవి నధిష్ఠించి, సిరియామొదలు ఢిల్లీ వరకు జయించెను. ఆసామ్రాజ్యమాతనియనంతరమే నశించెను; ఆతని వంశీయుడగు బాబరు అను సాహసికుడను పిరుషాకసు తుపాకులసహాయముతో సేనను తెచ్చి, ఉత్తర భారత దేశములో ప్రవేశించెను. అతని మనుమడగు అక్బరు (1556-1605) ఆతని విజయము సంపూర్తిచేసెను. ఈమంగోలు వంశము హిందూదేశమున విశేషభాగముపై 18 వ శతాబ్దము వరకు ఢిల్లీలో పాలించెను. (వీరినే అరబులు మొగలులనుటచే అది వీరి ప్రతినామమయ్యెను).

13 వ శతాబ్దమున ఈమంగోలు దండయాత్ర ఫలితముగ, ఒట్టమను తురుష్కులనబడిన యొకతురుష్కజాతితుర్కి-

స్థానమునుండి ఆసియామైనరుకుపోయిరి; అచట వారు రాజ్యము వ్యాపింప జేసి, డార్డనెల్సు జలసంధిదాటి, మాసిడోనియా సెర్వియా బల్గేరియాలపై దండెత్తిరి. తుదకు ఒట్టమనురాజ్యములమధ్య కాన్స్టాంటినోపిల్ లోక చిన్నద్వీపమువలె నుండెను. 1453 లో ఒట్టమను సుల్తానగు 2 వ మహమ్మదు చాల తుపాకులసహాయముతో యూరపువంకనుండి ముట్టడించెను; కాన్స్టాంటినోపిలును పట్టుకొనెను. ఈసంగతి యూరపులో కల్లోలము గల్గింప, మరల మతయుద్ధప్రశంస గలిగెను; కాని మతయుద్ధదినము లంతరించెను.

16 వ శతాబ్దమున ఒట్టమను సుల్తానులు బగ్దాదు హంగెరీ ఈజిప్టులను, రమారమి ఉత్తర ఆఫ్రికానంతను, జయించిరి; వారి సైన్యాదళముచే, మధ్యధరాసముద్రాధికారము వచ్చెను. వారు ఆస్ట్రియా రాజధానియగు వియన్నానుగూడ బట్టుకొనబోయి, ఆచక్రవర్తివద్దనుండి కప్పముగ్రహించిరి. 15 వ శతాబ్దపు క్రైస్తవరాజ్యములహీనస్థితికి రెండేమినహాయింపులు; మొదటిది: 1480 లో మాస్కో స్వాతంత్ర్య పునఃస్థాపనము; రెండవది: క్రైస్తవులు క్రమముగ స్పెయినును తిరుగ జయించుట; 1492 లో, ఆద్వీపకల్పములోని 'గ్రనడా' అను తుది మహమ్మదీయ సంస్థా

నముగూడ 'ఆరగను' రాజగు ఫెర్డినండుకును అతనిభార్య కాస్టైలురాణి అగు 'ఇజబెల్లా' కును లొంగిపోయెను.

చివరకు 1571 లో లెపాంటో వద్ద నౌకాయుద్ధము జరిగి, అందు ఒట్టోమనుల గర్వమణగెను; అంతవరకు, మధ్యధరాసముద్రప్రాంతము క్రైస్తవాధికారములోనికి రాలేదు. *

*11 వ శతాబ్దమునుండి మన భారతదేశమున వివిధ ముసల్మాను రాజులు కొంతకొంత వ్యాపించిరి. 8 వ శతాబ్దమున అరబ్బులు సముద్రముమైనవచ్చి దాడిసల్పి, కొందరి నిస్లాముకు మార్చిరి; కాని వారి యధికారము నిలువలేదు. అందుచే ఆప్రాంతపు విజ్ఞానముమాత్రము 8 వ శతాబ్దమునందే అరబ్బులకు వ్యాపించెను. వాయవ్యప్రాంతపు అఫ్ఘనిస్థానమునుండి 11 వ శతాబ్దమున మహమ్మదు ఘజినీ అనేకదండయాత్రలుసలిపి, దేవాలయాదులనుండి చాలద్రవ్యము గ్రహించెను, కానిమన దేశమున రాజ్యస్థాపన చేయలేదు. 12 వ శతాబ్దపు 'మహమ్మదుఘోరి' ఆర్యావర్తమున పరరాజ్యస్థాపన నారంభించెను. భారతీయయోధులు శూరులైనను, అప్పు డార్యావర్తము చిన్నచిన్నరాజ్యములుగ విభక్తమయి, ఆరాజులునిరంతరము కలహించుచుండిరి. విదేశీయుడగు ప్రబల శత్రువులు వచ్చినప్పుడైన, స్వదేశరక్షణకై అందరును ఏకీభవింపరైరి. హిందువులలో బౌద్ధులలోగూడ అప్పుడు విగ్రహారాధన కులాచారాది బాహ్యచిహ్నములకే ప్రాబల్యముకలిగి, నిజమగు మతధర్మములు జనులు మరచిరి. అప్పటికి భాషాభేదముకూడ విస్తరించెను. ఇస్లాము మతావేశమున ముసల్మానులైక్యముతో పోరుచుండ, భారతీయయోధులుకులభేదములతోను పరస్పరాసూయలతోను సహాకారహీనులై

యుండిరి. ఆఫ్ఘనులు శీతలదేశపు కొండలలో అశ్వములపై చరించుచు, నవీనపద్ధతుల యుద్ధముల కలవాటుపడిరి. భారతీయులట్లుగాక, పూర్వపు రీతినే ఏనుగులతోను పరస్పరసంయోగములేని ఆశ్వికపదాతులతోను, ఆడంబరయుతులగు అనుచరులతోను, ప్రాచీనపద్ధతులతో యుద్ధమొనర్చిరి. అందుచే గోరి, కుతుబుద్దీను, అల్లాయుద్దీను ఖిల్జీ, మహమ్మదు తుగ్లకు మొదలగు తురుష్కరాజులు ఆర్యావర్తమును కొంతవరకు దక్కను ప్రాంతముగూడ జయించి పాలించిరి; బంగాళము గుజరాతు దక్కను మొదలగు ఆయాప్రాంతములందు తురుష్కరాజులేర్పడి, క్రమముగ స్వతంత్రులు కాజొచ్చిరి. హిందూదేవాలయములందును బౌద్ధవిహారములందును చాల బంగారు ఆభరణవాహనములు రత్నములు వజ్రములు నుండుటచే, వాటిని హరించుటకును, విగ్రహముల నిర్మూలించుటకును, తురుష్కులు నిశ్చయించుకొనిరి. ఆతురుష్కరాజులలో కొందరా యాలయముల బడగొట్టి, అందలి విశేషధనరత్నాదుల దోచికొనిరి. 14 వ శతాబ్దపు చివర తైమూరు అనుమంగోలునాయకుడు మనదేశపు వాయవ్య ప్రాంతమున దాడిసలిపి అచటి రాజధానియగు ఢిల్లీని కొల్లగొనినను, పరస్పరద్వేషములచే భారతీయరాజు లతని నాపలేకపోయిరి. 13,14, వ శతాబ్దులందు త్రిలింగదేశరాజు కాకతీయుడు అగు ప్రతాపరుద్రదేవునికి ముసల్మానురాజులతో పోరుసాగుచు కాకతీయరాజ్యము క్షీణించగా, అందధికారులుగనుండిన హరిహరబుక్కరాయలు 14 వ శతాబ్దిమధ్యమున తుంగభద్రాతీరమున విద్యానగరరాజ్యమును స్థాపించి ప్రబలులై, మహమ్మదీయులదాడులణచిరి. మతద్వేషకారణమున హిందూ ముసల్మనురాజులమధ్య సహకారములేకుండినను, చిరకాలాగతమగు గ్రామపంచాయితీపద్ధతి జనపదములందు నిల్చియుండెను; గ్రామములందు శిల్పములు పరిశ్రమలు వృద్ధిలోనేయుండి, మనదేశము అప్పుడు ప్రశస్తమగు నౌకలపైని ఇతరదేశములతో కోస్తావర్తక వ్యాపారములు

నలుపుచుండినట్లు 'మార్కో', 'పోలో' మొదలగు యాత్రికులు వ్రాసిరి. ఇందుండి సన్నని నేతబట్టలు ఇతర వస్తువులు ఇతరదేశముల కెగుమతి యగుచుండెను. ఘజనీసుల్తాను మొదలగు రాజులచ్చటి శిల్పకళాప్రవీణుల ఆఫ్ఘనుదేశాదులకు దీసికొనిపోవుచుండిరి. కుతుబుద్దీను (క్రీ. శ. సుమారు 1200) కట్టించిన కుతుబ్-ధ్వజస్తంభమీనాటికిని చెడిపోక, ఆధునిక వైజ్ఞానికలోకమునకు శిల్పులకు నాశ్చర్యకరముగనుండుట అప్పటి శిల్పకళాభివృద్ధిని తెల్పును.

16వ శతాబ్దమున మొగలుసామ్రాజ్య మారంభించెను. దానిస్థాపకుడగు బాబరుతల్లి మంగోలు అయినను, తండ్రిది తుర్కి-జాతి. బాబరుకు తుపాకులు మందుసామానులు ఉండెను. అతని సైనికులు కొండదేశములందశ్వములపై స్వారిచేయుచు యుక్తితో యుద్ధమొనర్చుటలో నారితేరినవారు. అప్పుడు ఢిల్లీపాలకుడగు 'ఇబ్రహీంలోడి' గర్వక్రూరుడు అయినందున, అతనిచే బాధితులైన ఆస్థాన రాజన్యులే భారతదేశసంపత్తిచే నాకృష్టుడైన బాబరును ఢిల్లీరాజుతో యుద్ధము చేయ నాహ్వానించిరి. అంతట 1526 లో పానిపట్టుయుద్ధమున విశేషయుతమగు లోడీ సేనలను 1527 లో 'ఖాండ్వా' యుద్ధమున, 'మేవారు' రాణాయగు సంగ్రామసింహుని సేనలను సాహసి ధీమంతుడు అగు బాబరు తుపాకుల సహాయముతో నోడించి, 'మొగలు' రాజ్యము స్థాపించెను. అతడు క్రమముగా తనరాజ్యమును విస్తరింపజేయుచు, 1530 లో చనిపోయెను. అతని కుమారుడగు హుమాయూను యోగ్యుడైనను సమర్థుడు గాక, 1540 లో కనోజ్ వద్ద బీహారుపాలకుడగు అఫ్ఘను వీరునిచే నోడి, రాజ్యభ్రష్టుడయ్యెను. అంతట విజయుడైన షేర్షా ఢిల్లీరాజై, ఆర్యావర్తమునంతను జయించి, రాజ్యపాలనలోగూడ అర్థికసంస్కరణము చేసెను, సేనలోను న్యాయశాఖలోను కట్టుదిట్టముల నేర్పరచి, గొప్పరాస్తాల నిర్మించి సౌకర్యముల గల్గించియు, సౌఖ్యకరముగ సమర్థతతో రాజ్యము నిర్వ

హించెను. మర్షా అనంతరమతని సంతీయము లశక్తులైరి. సర్షియా రాజు సహాయమున మరల సేనలసంపాదించి గాంధారమును పంజాబును జయించిన హుమయూను ఢిల్లీ ఆఫ్ఘను సుల్తానును సర్హిందుయుద్ధమున నోడించి, మొగలురాజ్యమును మరల స్థాపించి 1556 లో చనిపోయెను. అతని కుమారుడగు అక్బరు వీరుడు ధీరోదాత్తుడు; అతడు యువకుడయ్యె 1560 నుండి స్వతంత్రపాలన నారంభించెను. క్రమముగా అక్బరు విజయుడై, ప్రస్తుతపు మద్రాసురాష్ట్రము నిజాంరాజ్యప్రాంతము తప్ప మిగిలిన భారతమంతను తన సామ్రాజ్యమునజేర్చి, 1605 వరకు సమర్థతతో పాలించెను. 16 వ శతాబ్దమున మధ్యయూరపుచక్రవర్తియగు 5 వ చార్లెసు ఫ్రెంచిరాజగు ఫ్రాన్సిసు ఇంగ్లండుపాలకులగు 8 వ హెన్రీ ఎలిజబెతులు స్పెయినుచక్రవర్తియగు 2 వ ఫిలిప్పు మొదలగు అప్పటి రాజులందరికన్న అక్బరే ఎక్కువమహనీయుడు, దూరదర్శి, జనక్షేమపరుడు,అనిచెప్పవచ్చును.అశోకునివలెగాక అక్బరుచాలయుద్ధదండయాత్రలజేసి, విశేషరక్తపాతము గావించెను; కాని తాను స్థాపించిన సామ్రాజ్యముస్థిరముబలీయము శాంతముగజేయుటకు శ్రమపడెను. వెనుకటి తురుష్కరాజులవలెగాక అతడు హిందూమహమ్మదీయులమధ్య అనుకూలత ఏకీభావము అవసరమని గ్రహించి, అందుకైపాటుపడెను; అంతర్వివాహములగూడ ప్రోత్సహించెను, మతమూర్ఖత తగ్గింపజేసెను, విద్వాంసులచే సర్వమతములు చర్చింపజేసి, భావదాస్యము తొలగించి, సర్వమతసముడై నిష్పక్షపాతియై జనులలో పరస్పరస్నేహము వృద్ధిజేసెను. ఆయామతస్థులు బాహ్యచిహ్నములకును ఆచారములకొరకును కలహించుట ఆయన కిష్టముకాకుండెను; అన్నిమతముల మూలసూత్రము లొకటేయని గ్రహించెను. ముసల్మాను మతశాఖలలో 'సుఫీ' మతము తనకు నచ్చెను. జీవాత్మలన్నియు పరమాత్మనుండివచ్చి దానితో అవినాభావసంబంధముగలవను మనవేదాంతతత్వమే దీని సిద్ధాంతము. 18 వ

శతాబ్దపుమధ్య యూరపు చక్రవర్తియగు 2 వ ఫ్రెడరికువలె అక్బరును సర్వమతబాహ్యచిహ్నములను ఆచారవివాదములను నిరసించినను, అతని వలె నాస్తికుడు గాక, తత్వజ్ఞుడై యధార్థవేదాంతియయ్యెను; షేర్షా ఆరంభించిన నానాశాఖలపద్ధతిని రాజ్యాంగసంస్కారములను అక్బరు ఉద్ధరించి వృద్ధిజేసెను; భూమిపన్ను పరగాలుపద్ధతి ఆయా నేలసారాల పోలనను న్యాయనిర్వాహణముపూర్తిగా సంస్కరించి, చక్కనిస్థితికి దెచ్చెను; రాష్ట్రాలబాగు జేసి సత్రములనిర్మించి, ప్రయాణవ్యాపారములకు సౌకర్యము కల్పించెను; పరదేశీయుల బానిసలుగ జేయుపద్ధతిని నిర్మూలించెను; యాత్రికులపన్ను 'జిజియా' (తురకలు కాని వారిమీదపన్ను) మొదలగు చెడుపన్నుల తొలగించి, ఉద్యోగు లక్రమముగా ప్రజలపీడింపకుండ తగునిబంధనల జేసెను; 'సతి'పద్ధతి (వితంతువుల నిర్బంధమరణము) అతిబాల్యవివాహములు విభిన్నవయస్కవివాహములు సమీపబంధువివాహములు మొదలగు సాంఘికదురాచారముల నిరుత్సాహ పరచెను; హిందుమతాదుల మన్నించెను; జాతిమతభేదములు లేకుండ తోడర్మల్ మానసింహాదిసమర్థులగు హిందువుల నున్నతోద్యోగుల జేసెను. అప్పుడు సంస్కృతమునకు హిందీ మొదలగు దేశభాషలకు ప్రోత్సాహము కలిగెను. ఫైజీ [illegible] సూరదాసు తులసీదాసు మొదలగువిద్వాంసులు ఈ కాలమువారే. అక్బరు చిత్రలేఖనాభివృద్ధిగూడ గల్పించెను. 15 వ శతాబ్దిని రామానందకబీరులు 16 వ శతాబ్దమున చైతన్యనామదేవనానకులు పరిశుద్ధభక్తిని బోధించిరి. హిందూమహమ్మదీయసిద్ధాంతములమధ్య సమీకరణయత్నములు జరిగెను. అక్బరు అనంతర మొక శతాబ్దమువరకు కలని పురప్రాంతములందునగూడ భాగ్యస్థితి బాగుగ నుండెను. దేశమందు వ్యాపారమున అనేకపరిశ్రమలు కళలు అభివృద్ధి జెందెను; అనేక సుందరరాజమందిరములు నిర్మింపబడెను. అప్పుడు మను

మడగు షాజహాను కట్టించిన ఆగ్రాలోని 'తాజ్ మహల్' ఢిల్లీలోని 'జుమామసీదు' మొదలగునవి నేటికిని జగత్ప్రసిద్ధములు; చిత్రకళలు కూడ చాలవృద్ధి నొందెను. ఈ మొగలురాజులందరకు పరదేశ్యభావములేక భారతదేశమునే స్వదేశముగ నెంచుకొని, దాని క్షేమమునే గోరుచుండిరి. 16 వ శతాబ్దమున ఆంధ్రదేశపు విజయనగరసామ్రాజ్యము వృద్ధినొందెను; అందుకృష్ణదేవరాయలు ఆంధ్రవాఙ్మయమునుగూడ చాలప్రోత్సహించెను. కాని 17 వ శతాబ్దిపిదప భారతదేశపుస్థితి క్లిష్టముగా మారెను. ఆశతాబ్దిమధ్య మొగలుచక్రవర్తియైన ఔరంగజేబు (షాజహాను కుమారుడు) సముద్రముదాక రాజ్యమును విస్తరింపజేసినను ఇస్లాము మతావేశమున హిందూద్వేషియై, తనసైనికులపైనను మంత్రులపైనను నమ్మకములేక అంతరంగికులగూడ అనుమానించు మూర్ఖుడై, అక్బరు పాలనాపద్ధతిని మార్చివేసెను.

పూర్వపు సామంతరాజ్యపద్ధతి యూరపులోని ఫ్యూడల్ పాలనలోవలె ఉద్యోగులు 'సుబా'లను జాగీరులను వంశపారంపర్యముగ ననుభవించుపద్ధతి నక్బరు తీసివేసి వారికి జీతముల నేర్పరచియుండగా, దానిని ఔరంగజేబు మార్చి, పూర్వపు జాగీర్లపద్ధతిని తెచ్చుటచే, మరల సామంతులేర్పడి ప్రజలబాధింపజొచ్చిరి.

మతవిభేదము వృద్ధియై మహారాష్ట్రమున శివాజీనాయకత్వమున జనులు స్వతంత్రులైరి. రాజపుత్రరాజులు తిరుగబడి, ఔరంగజేబుకు పరమశత్రువులైరి. పంజాబులో గురుగోవిందసింహుని నాయకత్వమున సిక్కులు(హిందువులకు మహమ్మదీయులకుమధ్య మతమువారు)వీరులై, స్వాతంత్ర్యయుద్ధము సలిపిరి; ఔరంగజేబు నిరాదరణచేతను అశాంతిచేతను దేశమందు పరిశ్రమలు శిల్పకళలు మున్నగునవి క్షీణింపజొచ్చెను. తుదకు 1707 లో ఔరంగజేబు చనిపోగా, మొగలురాజవంశము

అంతఃకలహము పాలయ్యెను; ఆవంశపు రాజులు బలహీనులైరి; దేశమున ఆయాప్రాంతములందు స్వతంత్రరాజ్యము లేర్పడి, వానిలో వానికి యుద్ధములు జరుగుచుండెను. దక్షిణమున మహాపురుషుడు 'శివాజీ' అను పేరుతో హిందూరాజ్యమును స్థాపించెను. శివాజీ చిరకాలము మహారాష్ట్రరాజ్యము వ్యాపింపజేసి, 1680 లో చనిపోయెను. ఆతని యనంతరము ఆరాష్ట్రప్రముఖులగు పీష్వాలు పూనానుండి యారాజ్యమును నిర్వహించుచుండిరి. కొంతకాలమునకు పీష్వాలు బలహీనులు కాగా వారి సేనానులగు గైకువాడు బరోడాలోను, హోల్కారు ఇండోరులోను, సింధియా గ్వాలియరులోను, ఇట్లు స్వతంత్రరాజ్యముల నేర్పరచుకొనిరి; (ఆరాజవంశములు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు సామంతులై నేటికిని రక్షితరాజ్యములను పాలనము చేయుచున్నవి). ఉత్తరహిందూదేశమున ఔధ్ (అయోధ్య) నవాబు వంగదేశపునవాబు మొదలగువారును స్వతంత్రులైరి. ఈరాజ్యములన్నిటిమధ్యను నిరంతరకలహములు జరుగుటచే, అప్పటినుండి భారతదేశమున క్రమముగా అశాంతి వ్యాపించి, ప్రజలు సౌఖ్యము గోల్పోయిరి. 15,16 వ శతాబ్దములందు కలిగిన ఆధ్యాత్మికబోధముకూడ క్రమముగా క్షీణించెను. ఇంతలో ఆంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారు మొదలగు పాశ్చాత్యులు వర్తకులుగా వచ్చినప్పటికి, భాగ్యమునందలి దృష్టితో వచ్చుచుండిరి.

యూరపియనుల విజ్ఞానవికాసము.

12 వ శతాబ్దమున యూరపియను విజ్ఞానమిక బాగు పడి వృద్ధికాబోవు సూచన లగుపించెను. గ్రీకు పరిశోధకుల మొదటివిజ్ఞానవికాసమును, ఇటలీవాసి 'ల్యుక్రెషియసు' జేసిన యూహాలను, వీరు మరల నుద్ధరించునట్లుండెను. ఈపునరుజ్జీవనము కనేక క్లిష్టకారణములు కలవు. వ్యక్తి యుద్ధము లంతమై, మతయుద్ధానంతర మేర్పడిన యోగ్య జీవనపద్ధతి, ఈయుద్ధఫలితమగు ఉత్తేజనము, ప్రథమ కారణములు; వర్తకము తిరుగ వృద్ధియయ్యెను. పట్టణములకు సుఖరక్షణలుకలిగెను; మతగురువులలో విద్య పెంపొందెను; సామాన్యజనులును చదువుకొనజొచ్చిరి. 13, 14, వ శతాబ్దులలో నగరముల స్వతంత్రత వృద్ధిగా జొచ్చెను. వెనీసు, ఫ్లారెన్సు, జినోవా, లిస్బను, పారిసు, బ్రూజెసు లండను, ఆంట్వర్పు, హాంబర్గు, న్యూరెంబర్గు, నొవ్గరాడ్, విస్బి, బెర్గన్పురములట్టివే. ఈవర్తకపురములం దనేక యాత్రికులుండిరి. వర్తకయాత్రికులకు సంప్రదింపు ఆలోచన ఉండును. మతవిషయములందు పోపులకు రాజులకు జరుగు కలహములను వ్యతిరేకుల శిక్షించుటలో వారి దారుణచర్యలనుజూచి, జను లాయామత

సంస్థల ప్రామాణ్యము శంకించి, వాని నిరోధించుచు, మూలసిద్ధాంతములగూర్చి స్వతంత్రముగ జర్చింపదొడగిరి.

అరబ్బులు యూరపున అరిస్టాటిలు విజ్ఞానము మరల వ్యాపింపజేసిరి. 2 వ ఫ్రెడరికునంటిరాజులు అరబుల తత్వశాస్త్రమును, విజ్ఞానమును, యూరపులో వ్యాపింప జేసిరి. భావవికాసము గల్గించుటకు యూదులు చాల తోడ్పడిరి. వీరు క్రైస్తవపీఠాధికార మంగీకరింపరు. ఇంతే గాక అప్పటి రసవాదజ్ఞుల విచిత్రవిమర్శనలు వ్యాపించి, అధునిక వైజ్ఞానిక పరిశోధనలకు కారకమయ్యెను. ఇట్లు స్వతంత్రవిద్వాంసులలో నేగాక, సామాన్య జనులలోను జ్ఞానము పూర్వముకన్న వృద్ధిజెందెను. అంతేయున్నను, క్రైస్తవబోధ, అందుచే వ్యక్తికిని ధర్మదేవతతో ప్రత్యక్ష సంబంధము, కలిగెను. అందుచే మతరాజాదులగూర్చి ప్రజలు స్వతంత్ర నిర్ణయములకు రాగలుగుచుండిరి.

11 వ శతాబ్దముననే, యూరపులో తాత్విక చర్చ తిరుగనారంభించెను. పారిసు ఆక్సుఫర్డు బలోనా మొదలగు కేంద్రములందు విశ్వవిద్యాలయములు వృద్ధిజెందెను. అచ్చట మధ్యకాలపు విద్వాంసులు పూర్వికుల శబ్దార్థ చర్చనందుకొనిరి. ఆతత్వచర్చ భావివైజ్ఞానిక కాలపుచర్చకు పూర్వరంగమయ్యెను. వీరిలో ప్రముఖుడగు 'రోజరు

బేకన్' అను (1210-1293) ఆక్సుఫర్డులోని ఫ్రాన్సిస్కను శాఖీయుడగు మేధావి అధునిక వైజ్ఞానికపద్ధతికి మూల పురుషుడు; ఇతడు అరిస్టాటిలు తరువాత ముఖ్య మహ నీయుడు.

ఇతడు తన గ్రంథములందాకాలపు జనుల అజ్ఞాన మును ధైర్యముతో ఖండించెను. రోగులు సాధులని జనుల చర్యలు బాల్యచేష్టలని వారిసిద్ధాంతములు బాలిశభావ ములని ఈకాలమున ఎవరైన వెల్లడించినను, అందుచే ప్రాణహాని యుండదు. కాని మధ్యకాలపుజనులు, హాత్యలు క్షామము అంటువ్యాధులు లేని సమయములందు, తమ సిద్ధాంతములే ప్రమాణము లని నమ్ముచు, వానిని శంకించువారిపై తీవ్రముగ నాగ్రహించుచుండిరి. అంధ కారమున కాంతికిరణములవలె రోజరు బేకను ఆకాలపు అజ్ఞానము నిరసించి, జ్ఞానవ్యాప్తికై అనేకసూచనలచేసెను. అరిస్టాటిలువలెనే ఇతడును పరిశోధనకు జ్ఞానసంపాదనకు ప్రాముఖ్యమిచ్చెను.

అయినను జనులు అరిస్టాటిలు గ్రంథముల లాటిను తర్జుమాలదిరుగవేయుటతో తృప్తి జెందుట జూచి, బేకను అరిస్టాటిలునే దూషించి, "నాకధికారముండినచో అరిస్టా టిలు గ్రంథములన్నిటిని తగులబెట్టెదను; ఈపుస్తకములచే

కాలహరణము అభ్యాసము మాత్రమధికమగును" అనెను. అపార్థకములగు ఈయుక్తులను తప్పుతర్కములను పూజమాత్రముచేయుట జూచినచో, అరిస్టాటిలును బేకనువలె చెప్పియుండును. పూర్వాచారులవలన కారాగృహాది బాధలు కలుగకుండుటకై, సూచనామాత్రముగనే, బేకను తన గ్రంథమందు మూఢవిశ్వాసము లధికార ప్రాబల్యము పూర్వాచారము మూఢతత్వము విజ్ఞానప్రతికూల్యము మాని లోకజ్ఞానము కల్గినచో, జనులకు సర్వశక్తులు గలుగు ననెను.

"[illegible] యాంత్రిక సహాయమున నదీసముద్రాదులందు మహానౌకల నడుపవచ్చును; లాగుటకు జంతువులు లేకనే, యాంత్రిక శక్తినే నడుపు శకటములు, పురాణరథములవలె, నడపవచ్చును. విమానయంత్రముల నిర్మించి, వాటిమధ్య వాయుమండలమున కృత్రిమపక్షుల తో నెగురవచ్చును," అని బేకను వ్రాసెను. కాని యీ ప్రకృతిశక్తి రహస్యములను గనిపెట్టి, ఉపయోగించుటకప్పటికింకను మూడుశతాబ్దములు గావలసివచ్చెను. అరబ్బులు క్రైస్తవలోకులకు తత్వశాస్త్ర రసవాదముల జ్ఞానమే గాక, జ్ఞానవ్యాప్తికవసరమగు కాగితములుగూడ, లభింప జేసిరి. కాగితముచేయుట చీనాలో బహుశః క్రీ. పూ.

రెండవశతాబ్దమందే, కనిపెట్టిరి. క్రీ. శ. 751 లో చీనులు సమరఖండమందలి అరబ్బులపై దాడిసలిపి, అందోడిరి. అందుఖైదీలైన కొందరు చీనులనుండి అరబ్బులు కాగితము చేయుట నేర్చుకొనిరి. 9 వ శతాబ్దమునవ్రాసిన కాగితము లిప్పటికినిగలవు. గ్రీసుద్వారానో, లేక స్పెయిను పునర్జితమై అందలికాగితపుయంత్రముల క్రైస్తవులు వశపరచుకొనినప్పుడో, వారుకాగితములజేయనేర్చిరి; కాని అచట 13వ శతాబ్దము పోవువరకు మంచికాగితముల జేయలేరైరి. మంచికాగితములిట్టిటలీలో తయారు కానారంభించి, 14,వ శతాబ్దమున జర్మనీలో వ్యాపించి, ఆశతాబ్దము చివర చౌకగ్రంథముల నచ్చువేయ వీలాయెను. అంతట సహజముగ అచ్చువిధానము కనిపెట్టబడెను. అందుచే విజ్ఞానజీవితము త్తేజితమయ్యెను. ఇదివరలోవలె వ్యక్తుల మనసుల లోనికి కొద్దిగా దిగజారుటకుబదులు, అప్పటినుండి జ్ఞానము మహావాహినివలె వేగముతో వేలకొలది లక్షలకొలది జనులలో వ్యాపింపదొడగెను.

ముద్రణ ఫలితముగ బైబిలు గ్రంథములు సమృద్ధమై జగమంతట వ్యాపించెను. పాఠపుస్తకములు చౌకఆయెను; గ్రంథాకారమును బాగుపడి, సులభముగాగ్రహింపవీలయ్యెను; చదువుసులభమైనందున, చదువరుల

సంఖ్య యు వృద్ధిఅయ్యెను. జనులందరి కుపయుక్తములగు గ్రంథముల (లాటినులోగాక) వాడుకభాషలో వ్రాయ మొదలిడిరి. ఇట్లు 14 వ శతాబ్దమున యూరపియనుల వాఙ్మయ మారంభించెను.

పారసీనులవల్లనేగాక, మంగోలు విజయముచే గూడ, యూరపియనుల కుత్తేజముగలిగెను. ఖానుమహాశయుకాలమున ఆసియా పశ్చిమయూరపులమధ్య పరస్పర సమావేశమధికమై, తత్కాలపు మహాపథము లేర్పడెను. కారకోరమువద్ద రాజాస్థానమున అన్ని దేశముల ప్రతినిధులు నుండిరి. క్రైస్తవ ఇస్లాముమతములసంఘర్షముచే నేర్పడిన ఆటంకములు కొంతతగ్గి, మంగోలియనులను క్రైస్తవులుగా జేయ యత్నించిరి. మంగోలుల దసలు షామనిజమనునొక ఆదిమమతము; మంగోలు రాజాస్థానమున పోపు ప్రతినిధులు భారతదేశపు బౌద్ధబోధకులు పారిసు ఇటలీ చీనాల కార్మికులు బిజాంటియం ఆర్మేనియాల వర్తకులు గూడిరి; ఆరబు ఉద్యోగులు భారతీయజ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు పారసీక వైజ్ఞానికులు కలసి సంప్రదించిరి. చరిత్రకారులు మంగోలుల యుద్ధవాత్యలకే ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి, కాని వారి జ్ఞానాపేక్షకు దగు స్థానమీయరైరి; మంగోలులు స్వతంత్రజ్ఞానము లేకున్నను, కళాశిల్పవిజ్ఞానమును ప్రపంచమున

వ్యాపింపజేసి లోకోపకారులైరి. చెంగిజ్ కొడుకుల విచిత్ర వ్యక్తులగూర్చి తెలిసిన సంగతులే వారు అహంకారియగు అలెగ్జాండరుకును, రాజ్యతంత్రజ్ఞుడయ్యు మూఢవిశ్వాసము గలషార్లమనుకును, బుద్ధివైశద్యమున దీసిపోరని సూచించును. మంగోలురాజాస్థానికుడైన మార్కోపోలో అను వెనీసు పౌరుడగు యాత్రికుడు కథ నొక గ్రంథముగా వ్రాసెను. అప్పటికే ఒకసారి యాత్ర చేసిన తనతండ్రితోను పినతండ్రితోను, 1272 లో నతడు చీనాకు వెళ్లెను. తన యొద్దకువచ్చిన ప్రథమలాటినీయులగు ఆపోలోలను ఖాను మహోదయుడత్యాదరించి, క్రైస్తవమతమును వినోదకరమగు నితరయూరోపియను విషయములను తనకు తెల్పు బోధకులబంపగోరి, వారిని తిరుగబంపెను.

వెనుకటిసారివలె క్రిమియామార్గముగాక, ఈసారి పోలోలు ముగ్గురును పాలస్తైనుగుండ బయలుదేరి, ఖాను మహోదయుడు తమకిచ్చిన స్వర్ణముద్రతో నిరాటంకముగ ప్రయాణము జేసిరి. ఖానునియభీష్టమీడేర్ప జెరూసలెం లోని క్రీస్తుగారి దీపపుతైలమును దెచ్చుటకై, వారా పురము జేరి, అటనుండి సైలీషియాద్వారా ఆర్మీనియా ప్రవేశించిరి. మంగోలుసామ్రాజ్యపుదక్షిణభాగము ఈజిప్టు సుల్తాను అప్పటిలో ముట్టడించుచుండుటచే, వారు త్తరము

నుండియే మెసపొటేమియాకు వచ్చి, పారసీకసింధుశాఖ తీరముననున్న ఆర్మజ్ చేరి, అప్పటి భారతదేశవర్తకులగలసి కొనిరి; కాని అప్పటనుండి నౌకాయానము చేయక, పారసీక మరుభూములగుండ బాల్ఖుద్వారా ఉత్తరమున పామీరు పీఠభూములపైనుండి కాష్గరునుచేరి, అచ్చటినుండి కో టాన్ లాబ్ సర్గ్ గుండ, చీనాలోని హోయాంగ్‌హోనది ప్రాంతము వెంట పెకినునగరము చేరి, అంకుఖానుని ఆతిథ్యము స్వీకరించిరి. యువకుడు బుద్ధిమంతుడునగు మార్కోను జూచి, కోబ్లై మిక్కిలి సంతుష్టుడయ్యెను. మార్కో తార్తారు భాషయందు ప్రవీణుడై, అప్పటనుద్యోగియై, నై రృతి చీనాకును ఇతరస్థలములకును రాయబారియయ్యెను. మార్గమందలి యాత్రికులకు చక్కని సత్రములు, ద్రాక్ష తోటలు, సమృద్ధసస్యములగు క్షేత్రములు, ఆరామములు బౌద్ధశ్రమణకుల మఠములు, స్వర్ణ చీనాంబరములు చక్కనిటపేటాల తయారుచేయు నేతగాండ్రను అనేక పురజనపదములను మార్కోపోలో వర్ణించి, యూరపియను లనద్భుతానందపరవశుల గావించెను. బర్మాను, అందలి గజశతములతోనొప్పు మహాసేనల మంగోలు ధనుర్ధరు లోడించిన విధమును, మంగోలులు పెగూదేశమును జయిం చుటను, జపానుసంగతినిగూడ, మార్కోపోలో తనగ్రంథ

మున తెలియజేసెను; జపానులో బంగారు అధికమని అతిశయోక్తిగా వర్ణించెను. అతడు యాంగ్చౌనగరమునకు మూడేండ్లు ప్రభువుగా పాలించెను. అతడు తార్తారే అనియు, పరదేశి కాడనియు, చీనావారికి దోచియుండును. అతడు భారతదేశమునకుగూడ రాయబారిగా వెళ్లెను. 1227 లో చక్రవర్తి ఆస్థానమున నొక పోలోయుండినటుల చీనా గ్రంథములచేగూడ స్థిరమగు చున్నది. మార్కోపోలో వ్రాసిన యాత్రాగ్రంథము యూరపియనుల కుత్తేజనముగలిగించెను. 15వ శతాబ్దపు యూరపియను వాఙ్మయములో మార్కోపోలోకథ ఉత్తరచీనా పెకినుసగరము మొదలైనవి ప్రాముఖ్యము వహించెను.

మార్కోపోలోయాత్రల జదివినవారిలో తరువాత రెండుశతాబ్దములకుదయించిన జినోవానావికుడగు క్రిష్టఫరుకొలంబసు పశ్చిమముగా బయలుదేరి, ప్రపంచమును చుట్టి చీనాచేరుటకద్భుతాలోచనసలిపెను. కొలంబసుగుర్తులుపెట్టిన ఆగ్రంథప్రతియొకటి సెవిల్‌పురమునగలదు; జినోవా పౌరునకిట్టి యుద్దేశములు గల్గుట కనేకకారణములుగలవు. కాన్స్టాంటినోపిలు 1453 లో తురుష్కుల పాలబడువరకు, ప్రాచ్యపశ్చిమదేశముల మధ్య వ్యాపారరంగముగనుండుటచే, జినోవాపౌరులచట వర్తకముజేయుచుండిరి. కాని జినోవా

వారి ప్రత్యర్థులగు వెనిసువారలు తురుష్కులకుతోడై గ్రీకులకు విరోధులైనందున, తురుష్కుల అధికారమున కాన్‌స్టాంటినోపిలుకు జినోవాకు మధ్య ప్రాతికూల్యమేర్పడెను. ప్రపంచపు గోళాకారత అప్పుడు జనులకుస్ఫురించి, పశ్చిమదిశగా చీనాకుచేరు ఉద్దేశముకలిగెను. అప్పటికి నావికులదిక్సూచి కనిపెట్టబడెను; దిక్కులుదెలియుటకునక్షత్రాధారమక్కర లేకపోయెను. నార్మనులు కెటలోనియనులు జినోవావారు పోర్చుగీసువారును అప్పటికే అట్లాంటికు మహాసముద్రమున కెనరీ మడీరా అజోర్సుద్వీపములవరకు బోవుచుండిరి.

కాని తన యుద్యమమును నౌకాయానమారంభించు ముందు, కొలంబసు కనేకకష్టములుగల్గెను. అత డనేక సంస్థానములకుబోయి, చివరకు మూరులనుండి అప్పుడే స్వతంత్రమైన గ్రెనడాలోని ఫర్డినందు ఇజబెల్లాల ఆదరము నార్జించి, వారిసహాయమున మూడు చిన్ననావలలో ఆ మహాసముద్రముపై బయలుదేరి, రెండునెలల తొమ్మిదిరోజులు యాత్రచేసినమీదట నొక భూస్థలిని జేరి, అదిహిందూదేశమని భావించెను; కాని యదియొక నూతనప్రపంచము; దానియునికి ప్రాచ్యప్రపంచములవారికంతవరకు దెలియదు. అచటనుండి బంగారు ప్రత్తి కొన్నివిచిత్రజంతువుల

ను, ఆదేశీయులగు యిద్దరడవిజనులను దీసికొని, అతడు తిరుగ స్పెయినుజేరెను. ఆనూతనదేశము హిందూదేశమే యని తనజీవితాంతమువరకు తలచు భావించుటచే, ఆనూత్న జనుల ఇండియనులని పిలిచిరి.

కొలంబసు యాత్రాజయముచే, మహోదధియాత్రకు ప్రోత్సాహమధికమాయెను. 1497 లో ఫోర్చుగీసువారు ఆఫ్రికానుచుట్టి, భారతదేశము నౌకలపై జేరిరి. 1515లో జావాద్వీపమున ఫోర్చుగీసు ఓడలుండెను. 1519 లో స్పానిషు వారి యుద్యోగియగు మేగల్లాను ఫోర్చుగీసువారి నావికుడొకడు సెవిలుపురమునుండి పశ్చిమమున నయిదు నావలతో బయలుదేరెను. వాటిలో 'విక్టోరియా' నావ ప్రపంచమంతయు మొదటిమారుచుట్టి, 1522లో తిరుగ సెవిలుజేరెను. ఆయాత్రలో బయలుదేరిన 280 మందిలో 31 మంది ఆయోడలో సురక్షితముగా మరలివచ్చిరి. మెగల్లాను పిలిప్పైనుదీవులందు జంపబడెను.

కాగితపుపుస్తకముల ముద్రణము, గోళాకారప్రపంచముజుట్టిరా గల్గుట, కొత్తదేశములందు వివిధవిచిత్రజంతు వృక్షజాతులను, విచిత్రాచారవ్యవహారములు జీవితావసర మగు నూతనవస్తువుల గనిపెట్టునభిలాష, యూరపియనుల మనస్సులలో నొక్కసారిగ ప్రత్యక్షమయ్యెను. చిరకాలమై

మరచిన గ్రీక్కు గ్రంథములచ్చువేసి జనులుచదివిరి. ప్లేటో భావములను, సజ్ఞానస్వాన్యస్వాతంత్ర్యమును, ఆఘనతయు, జనులకుగోచరించెను. రోమకప్రభుత్వముచే పశ్చిమయూరపునశాంతియు న్యాయపరిపాలనయు నేర్పడెను. లాటిను మతసంస్థ దీనిని స్థిరపరచెను. కాని రోమనుల పాలనకాలమున అధికారప్రాబల్యముచే విచక్షణాజ్ఞానము నిషిద్ధము, వ్యాప్తి లేకుండెను. లాటినుమనోభావమప్పుడు తగ్గినది. 13,16, వ శతాబ్దములమధ్య, అరబు మంగోలులప్రభావము వలనను, గ్రీకుగ్రంథముల పునరభ్యాసమువల్లను, లాటిను ఆచార మాంద్యమునుండి బయల్పడి, యూరపియను ఆర్యులు జ్ఞానవ్యాప్తియందును, భౌతికవిషయములందును, మానవకోటికి పిరుగ నాయకులుగానారంభించిరి. †

---

† ఆకాలమున భారతదేశమునకు యూరపునకు పారసీక, మిశ్ర, దేశములద్వారాను వెనిసు జినోవాలద్వారాను చాలకోస్తావ్యాపారము జరుగుచుండెను. ఈదేశపుసున్నితపుదినుసులకేకములకు యూరపులో చాలగిరాకీ యుండెను. మన దేశపు రేవుపట్టణములు చాలవృద్ధినొంది, గొప్పనౌకలు నిర్మింపబడుచు మనదేశముచాల శ్రీమంతమైయుండినట్లు మార్కో-పోలోగూడ తన గ్రంథమున వర్ణించెను. కొలంబసుచేసిన సాహస యాత్ర భారతదేశమును చేయుటకే యని కొందరుచారిత్రకుల యభిప్రాయము.

లాటిను మతపీఠసంస్కరణము.

ఈబుద్ధివికాసముచే లాటినుమత సంస్థకూడ అధిక ముగ మార్పుజెంది విచ్ఛిన్నమయ్యెను. మిగిలిన భాగము నుఎక్కువగ పునర్నిర్మాణమొందెను.

11, 12 వ శతాబ్దములలో నామతసంస్థ సకల క్రైస్తవ ప్రపంచమునకు నిరంకుశనాయక మగుచుండెను. కాని 14, 15, వ శతాబ్దములలో ప్రజలమనస్సులపైన వారిచర్యలపైన దాని ప్రాబల్యము క్షీణించెను. ఆరంభ దశలో దానిచేయూతగనున్న ప్రజలమతోత్సాహము, ఆ మతాధ్యక్షుల మదగర్వాసుశ్చర్యలచే, ఆసంస్థకె దూరుతిరి గెను. ఫ్రెడరికుచక్రవర్తి ప్రచారముచే, ఇతరరాజన్యులును పోపు కవిధేయులగుటను గమనించితిమి. మతపీఠమం దేర్పడిన గొప్పచీలికయు దానిధార్మిక ప్రతిష్టల క్షీణింప జేసెను. దాని కిరువైపులనుండి తిరుగుబాట్ల యాఘాతము తగిలెను.

ఆంగ్లేయుడగు 'విక్లిఫ్‌బోధలు యూరపులో విరివిగ వ్యాపించెను. 1398 లో ఆస్ట్రియాలోని ప్రేగ్ విశ్వ విద్యాలయములో జానుహస్సు అను జెక్‌జాతివిద్వాం సుడు విక్లిఫ్‌బోధలపై అనేక ఉపన్యాసముల నిచ్చెను.

ఈబోధ అజ్ఞానులలోఁగూడ చాలత్వరగా వ్యాపించి సామాన్యజనుల కుత్సాహము గల్గించెను. మతవిభేదముల పరిష్కారముకై 1414-18 సం॥ లమధ్య సర్వమతపీఠ సభయొకటి కాన్‌స్టెన్సునగరమున జరుపబడెను. 'హాసు' 1415 లో నీసభకు చక్రవర్తిచే అభయహస్తమొంది పిలువబడి వెళ్ళెను. కాని మతాధికారులచట నతనిబట్టి నాస్తికత్వమై యాతని విచారణచేసి, సజీవముగ తగుల బెట్టిరి. ఆ చర్యచే బొహీమియనులు శాంతింపలేదు సరి కదా, అప్పటి హాసు అనుచరులు విప్లవముగావించిరి. అం దుపై యుద్ధము లారంభమై యవి లాటినుసంస్థల యధికా కారము సన్నగిల్లఁజేసెను. కాన్‌స్టెన్సునందు గూడిన సభలో క్రై స్తవలోకాధికారిగ నెన్నుకొనబడిన పోపగు 5వ మార్టిను ఆవిప్లవమునణచుటకు మతయుద్ధముచేయ జనుల బురి కొల్పెను.

ఈచిన్నపీరజాతి నణచుటకై 5 మతయుద్ధములు నడుపబడి, అన్నియు నిష్ఫలములాయెను. 13 వ శతాబ్ద మున వాల్డెన్సులపై జరిగించినట్లే 15 వ శతాబ్దమున యూరపులోని నిరుద్యోగులగు దుష్టులందరు బొహీమి యాపై బంపబడిరి; వాల్డెన్సులవలెగాక బొహీమియను జెక్కులు శూరులై, ఆయుధములతో నెదిర్చిరి. బొహీమి

యోకామతయుద్ధమునకై వెడలిన రాజసైన్యములు యుద్ధ భూమిని హాసు అనుచరుల శకటధ్వని వారిభేరీరవములు దూరమునుండి వినినంతనే, రణరంగమునుండి చెల్లాచెదరై పారిపోయిరి. (డోమాజ్లి యుద్ధము 1431). 1436 లో హాసు అనుచరులతో మతసంస్థలవారు బేసిలువద్ద సంధిగావించుకొని లాటినులలోని కొన్ని ప్రత్యేకమతాచారముల సవరణకంగీకరించిరి.

15 వ శతాబ్దమున నొకగొప్ప అంటువ్యాధి యూరోపు అంతటను వ్యాపించెను; జనసంఘమునందు చాల అశాంతి దుర్దశ కలిగెను. ఇంగ్లండులోను, ఫ్రాన్సులోను, రైతులు భూస్వాములపైనను శ్రీమంతులపైనను తిరుగబడిరి. హూసైట్లయుద్ధముకాగానే జర్మనీలో ప్రజాసంక్షోభమధికమై మతవిప్లవము కలిగెను. ఇందుకు గ్రంథముద్రణముగూడ దోడ్పడెను. 15 వ శతాబ్దమధ్యమున హాలండులోను రైనునదీప్రాంతమందును సులభముద్రణమారంభమై, యిటలీకి ఇంగ్లండుకుగూడ వ్యాపించెను. ఆంగ్లదేశపు వెస్టుమినిస్టరులో 1477 లో 'కాక్స్టను' అచ్చుకూటము నారంభించెను. అందుచే బైబిలుప్రతులు విరివిగా వ్యాపించి, జనులమతవిషయికచర్యలకు సౌకర్యమధికమయ్యెను. అప్పుడు యూరపులో నపూర్వమగు విద్యావ్యాప్తి గలిగెను. మతసంస్థలల్లరిలో నుండెను; జన

సామాన్యమున విద్యాభ్యాసముగలిగెను; మతాధిపులకు రాజులకుమధ్య మతపీఠపు ఆస్తులకై కలహము కలిగెను.

జర్మనీలో విట్టెంబర్గునుండి పూర్వాచారసిద్ధాంతములను ఖండించుచుండిన మార్టినులూథరు (1483-1546) అనునొక సన్యాసిపై, 1517 లో మతాధిపుల క్రోధము ప్రసరించెను. పండితవర్గము వీనిని తమఖండనమును మొదట లాటినులో నారంభించెను; అటుతరువాత అచ్చువేయుపాయముతో జనుల వాడుకభాషయగు జర్మనులోనే ప్రజలందరికి తనభావముల వెదజల్లెను. హూస్సు నణగద్రొక్కినట్లే యితనినిగూడ అణచ ప్రయత్నింపబడెను; కాని ముద్రాయంత్రముచే పరిస్థితులు మారెను. మరియు జర్మనురాజులనేకులతనికి ప్రత్యక్షముగను రహస్యముగను మిత్రులై అతనికి దురవస్థ కలుగకుండ చేసిరి.

ఇట్లు స్వాతంత్ర్యభావము లధికమగుచు మతమున మూఢవిశ్వాసము నశింపజొచ్చెను; అప్పుడు అనేకరాజులు పోపునకును తమప్రజలకుగల మతానుబంధము తెగగొట్టి, తామే తమరాజ్యపు మతాధిపులు గాదలచిరి. ఇంగ్లండు స్కాట్లండు, స్వీడను, నార్వే, డెన్మార్కు, ఉత్తరజర్మనీ, బొహీమియా, ఈదేశము లొకదానివెంట నొకటి రోమను కేంద్రాధికారమునుండి విడిపోయి ప్రత్యేకమయ్యెను.

కాని ఈరాజులు జనులనైతికభావస్వాతంత్ర్యము వృద్ధిజేయుట కెట్టియత్నము చేయలేదు; తమప్రజల మత శంకలను స్వతంత్రభావములను గోముకు వ్యతిరేకముగా స్వబలమునకుమాత్ర ముపయోగించుకొనిరి. అందుచే రాజాధిపత్యమున ఆయాదేశములందు జాతీయమతపీఠము లేర్పడిన తరువాత, ఆరాజులు ప్రజాందోళనమునణచి పట్టయత్నించిరి. కాని 'యేసు' బోధలో మతాధిపులకుగాని రాజులకుగాని స్వామిభక్తి గలిగి వినమ్రులై యుంచుటకంటె, మానవుని ఆత్మగౌరవమును నిర్మలజీవితమునే మేల్కొల్పు విచిత్రజీవశక్తి యుండెను. ఈరాజుల ఆధిపత్యమున పోపు మతసంస్థనుండి విడగానే దైవమానవులమధ్య పోపును రాజులను అధికారిగా అంగీకరింపని అనేక చిన్నసంస్థలు గూడ బయలుదేరెను. ఉదాహరణకు, ఇంగ్లండు స్కాట్లండులలో జీవితముకు మతముకు బైబిలే మూలాధారమను సంఘము లనేకములుండెను. ప్రభుత్వమతాధికారులు దీనిని నిరోధించిరి. ఇగ్లండులో నాన్‌కన్ఫార్మిస్టు లనబడిన యీస్వతంత్రులు ఆదేశపు 17,18, వ శతాబ్దముల రాజ్యాంగవిషయములలో నధికముగ బాల్గొనిరి. ఇంగ్లండులో రాజు మతపీఠాధిపుడగుటచే, ఆతగవు 1649 లో ఇంగ్లండురాజగు 1 వ చార్లెసు శిరచ్ఛేదమువరకు జరిగి,

11 వశతాబ్ది స్వతంత్రసంస్థల ప్రభుత్వమున, ఇంగ్లండు ప్రజాతంత్రకముగా నుండెను. లాటినుక్రైస్తవప్రపంచము నుండి ఈశాన్యయూరపువారు విడుటయే "రిఫర్మేషన్" అన బడెను. ఈవిధ్వంసనాశముల గురించి, రోమను మత పీఠమందుగూడ ముఖ్యమగు మార్పులుగల్గెను. ఆసంస్థ పునర్నిర్మితమై దానియందొక నూతనశక్తి ప్రవేశించెను. ఈపునర్నిర్మాణమును, లయొలా లోని 'సెంటు ఇగ్నేషసు' అని ప్రపంచమున పేరుగాంచిన 'ఇనిగో లోపెజ డిరికాల్డి' అను విచిత్రచరిత్రుడగు స్పెయినుదేశీయుడు 1538 లో మతగురువై, మతసహాయమునకు క్రమశిక్షణ శౌర్యౌదార్యముల దేవ లెనని ప్రత్యక్షముగా నిరూపించి యేసుసంఘమును స్థాపింప జేసెను. జెసూయిట్లనబడు నీయేసుసంఘమును ప్రపంచ మందొక గొప్ప మతప్రచారక సంఘమయ్యెను. ఆసంఘము క్రైస్తవమతమును భారతదేశము, చీనా, అమెరికాలకు గూడ గొంపోయెను; అది రోమను మతపీఠపువినాశము నాపెను; కాతలికు ప్రపంచమంతటను విద్యాభివృద్ధిచేసెను; అంతట ప్రొటెస్టెంటులును విద్యాకృషి హెచ్చించిరి. రోమ నుకాతలికు మతపీఠమున ఇప్పటికిగల ఉత్సాహము ముఖ్య ముగానీ జెసూయిటు సంస్థల కార్యఫలితమే.

ఐదవ ఛార్లెసుచక్రవర్తి.

"పవిత్రరోమక సామ్రాజ్యము" 5 వ చార్లెసుచక్రవర్తినాటికి కొంత ఆధిక్యమును వచ్చెను. యూరపుపాలించిన రాజులలో నితడతివిచిత్రుడు; చార్లెమనుతరువాత చాల గొప్పప్రభువని కొంతకాలమితనికి పేరుండెను.

ఆతని గొప్పదన మాతనిచే కలుగలేదు. అతని పితామహుడు 1 వ మాక్సిమిలియను (145) -1519) ముఖ్యకారకుడు. కొన్ని రాజవంశములు రణము సలిపియు, కొన్ని కుతంత్రముల బన్నియు, లోకమున ప్రబలమయ్యెను. ఈహాబ్సుబర్గు వంశీయులు వివాహముల మూలమున నట్లైరి. హాబ్సుబర్గుల అసలుపిత్రియాముగు ఆస్ట్రియా, స్టిరియా ఆల్సేసులలో గొంతభాగము మరికొన్ని ఆస్తులు, వీటితో నారాజ్యము మొదలిడెను. అతడు (మాక్సిమిలియను) నెదర్లండు, బర్గండీల రాణిని (ఆమెపేరుతో మనకంతపని లేదు) వివాహమాడెను. ఆమె మరణముచే బర్గండీలో విశేషభాగము జారెను; కాని నెదర్లండతనికి నిలచెను. తరువాత నతడు 'బ్రిటనీ' రాణిని వివాహమాడ యత్నించి, విఫలుడాయెను; 1493 లో, తనతండ్రియగు 3 వ ఫ్రెడరికుకు వారసుడుగా చక్రవర్తియై, అంతట

మిలానురాణిని వివాహమాడెను; అతడు తనకుమారుని, ఫెర్డినాండు ఇసబెల్లాల మూడవకూతురి కుమార్తెతో, వివాహముజేసెను. అప్పటికి స్పెయినుసముద్రాంతర దీవులను బ్రెజిలుకు పశ్చిమమునుగల అమెరికాఖండమును స్పెయిను పాలించుచుండెను; అందుచే మాక్సిమిలియను మనుమడగు 5 వ చార్లెసు దాదాపు అమెరికాఖండమునంతను తురుష్కదేశముకాని యూరపులో దాదాపు సగమును పాలింపసాగెను. 1506 లో నతడు నెదర్లండ్సు రాజయ్యెను; మాతామహుడగు ఫెర్డినండు 1516 లో మరణింపగా, తనతల్లి మతిపోయినదగుటచే తానే స్పెయిను సామ్రాజ్యపు చక్రవర్తి గూడ నయ్యెను. పితామహుడగు మాక్సిమిలియను 1519 లో పోయెను. అందుచే తన 20 సంవత్సరమున, అనగా 1520 లో, చార్లెసు జర్మనీ ఆస్ట్రియాల చక్రవర్తిగూడ నయ్యెను ముఖము తెల్లగా కలిగిన ముక్కు పెదవులు పొడుగు గడ్డము విశాలమైనను, అతడు సుందరయువకుడే. అతని చుట్టుపట్ల అప్పటిరాజులు వీరయువకులు; 1521 లో, 21 ఏండ్ల యువకుడగు ఫ్రాన్సిసు ఫ్రాంచి రాజయ్యెను. 1509 లో 18 వ యేట 8 వ హెన్రీ ఇంగ్లీషురాజయ్యెను, అప్పుడు (1526 నుండి 1530 వరకు) భారతదేశమున మొగలు చక్రవర్తియగు 'బాబరు' పాలించెను; టర్కీలో

1520లో సుల్తైమను మహోహ్యాదయుడు పాలకుడాయెను; వీరిద్దరును మహాసమర్థులు. ఆకాలపు (1513) పోపగు '10 వ లియో' మహాప్రజ్ఞాన్వితుడు. ఒకేమనిషి సర్వరాజ్యముల ప్రభువగుట ప్రమాదకరమని, పోపు 1 వ ఫ్రాన్సిసులు చార్లసు జర్మను చక్రవర్తి కాకుండ నిరోధింపజూచిరి; ఫ్రాన్సిసు హెన్రీలు తామే చక్రవర్తికా యత్నించిరి; కాని 1273 మొదలు హాబ్సుబర్గు వంశీయులే చక్రవర్తులగు సంప్రదాయబలమునను ఎన్నికదార్లకు లంచమిచ్చియు, చార్లెసే చక్రవర్తియయ్యెను. మహావిభవుడగు నీయువకుడు మొదట తనమంత్రులచేతి కీలుబొమ్మయైనను, క్రమముగా శక్తిప్రాబల్యములు గల్గి, తనయధికార బాధ్యతను అందలి కష్టములను గమనించెను.

అప్పటికే జర్మనీలో లూథర్ ఆందోళనము బయలుదేరెను; పరిస్థితులు క్లిష్టమయ్యెను. పోపుతన యెన్నికకు వ్యతిరేకి; అందుచే తాను ప్రొటస్టంటు (సంస్కర్త) పక్షమందుండదగినను, కాతలికుల మూలకందమగు స్పెయినులో పెరిగిన చార్లెసు లూథరుపక్షీయులగు ప్రొటస్టెంటు ప్రభువులకు, ముఖ్యముగా సాగ్జనీప్రభువుకు, విరోధియయ్యెను. ఈ రెండుకక్షలకు సంధిజేయ మనఃపూర్వకముగ యత్నించినను వ్యర్థమాయెను. విభేదమధిక

మాయెను. జర్మనీలో చాలచోట్ల గ్రామీణులుగూడ దిరుగబడిరి. ఈకష్టములకు దోడు, పడమటినుండి తన ప్రత్యర్థియగు మొదటి ఫ్రాన్సిసును తూర్పున హంగెరీనుండి తురుష్కులును, చార్లెసు రాజ్యముపై దాడిసల్పిరి. చార్లెసుకు స్పెయినుసేన యున్నను, జర్మనీలో ద్రవ్యము పుట్టుట చాలకష్టమై, ఆర్థికకష్టము కలిగి, ఆతడు చాల ఋణగ్రస్తుడాయెను.

ఆంగ్లరాజగు హెన్రీ సహాయమంది, చార్లెసు మొత్తముమీద ఫ్రాన్సిసును తురుష్కులను ఓడించెను. వారిముఖ్యరణరంగము ఉత్తర యిటలీ; ఈనాయకు లెవరును ప్రతిభావంతులు కారు; సంఖ్యాబలము జయకరమయ్యెను. జర్మనుసేన ఫ్రాన్సుపై దాడివెడలెను, కాని మార్షెల్సునగరము బట్టుకొనలేక, ఇటలీలోకి తిరిగి, అందు మిలానును గోలుపోయి, పావియాలో ఫ్రాన్సిసుచే ముట్టడింపబడెను. ఈముట్టడి దీర్ఘకాలముండగా, క్రొత్తజర్మను సేనలు వచ్చెను; వారిమధ్య చిక్కుకొని, ఫ్రాన్సిసోడి గాయపడి, బందియయ్యెను. కాని తరువాత పోపును హెన్రీయు చార్లెసు జయముజూచి, ఈర్ష్యచే నతని కెదురుతిరిగిరి. బోర్బను నాయకత్వమున జర్మనుసేనలు, జీతములు లేక, రోముపై దాడివెడలి, ఆనగరమును 1527 లో బట్టు

కొని, కొల్లకొట్టిరి; రోమపురమున లూటీ హత్యలు జరుగుచుండగా, పోపు 'సెంటు ఏంజెలో' కోటలో దాగుకొని, చివరకు జర్మనుసేనలకు 4 లక్షల 'డక్కట్లు' లంచమిచ్చి పంపివేసెను. ఇట్లు నిరర్థకముగా జరిగినయీ యుద్ధము రోమాపురమంతను దారిద్ర్యదేవత వశించెను. తుదకిటలీలో చార్లెస్సే జయమొంది, 1530 లో బలోనాలో పోపుచే పట్టాభిషిక్తుడాయెను. జర్మనుచక్రవర్తికి గౌరవము జరుగుటకిదియే చివరసారి.

ఈలోగా తురుష్కులు హంగేరీలో ముంచుకువచ్చి, 1526 లో హంగేరీరాజు నోడించి చంపి, బుడాపెస్టు పురిని బట్టుకొనిరి. సులైమనుచక్రవర్తి 1529 లో వియన్నానగరమును గూడ బట్ట యత్నించెను. ఈస్థితిలో చార్లెసు దద్దరిల్లి, తురుష్కుల దరుమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగించెను; కాని, ప్రబలశత్రువులు తమ సరిహద్దు చేరినపుడైన, జర్మను సామంతు లేకము కారైరి. ఫ్రాన్సిసు ఇంకను వైరము వీడనందున, తిరుగ ఫ్రెంచియుద్ధము సంభవించెను; 1538 లో దక్షిణఫ్రాన్సుపై దాడిజరిగెను; అంతట చార్లెసు ఫ్రెంచిరాజు మిత్రులై, తురుష్కుల నెదుర్కొనిరి. కాని ప్రొటస్టెంటులగు జర్మను రాజన్యులు రోమునకు విరోధులై, 'స్కామాలుకాల్డిక్ లీగ్' అను విరోధి సంఘము

స్థాపించిరి. అందుచే తురుష్కులతో హంగెరీకై పోరుటకు బదులు చార్లెసు జర్మనీలో సంఘకలహమగ్నుడయ్యెను. దీనియారంభదశలోనే చార్లెసు మరణించెను. కొంతకాలము మహాసమరముగ కొంతకాలము కుట్రలరూపముగ మారుచు నిరర్థకము రక్తపూరితమునైన యీదీర్ఘకలహము 19 వ శతాబ్దమువరకుండి, కాలసర్పమువలె మధ్యయూరపును పీడించి, నిస్సారమొనర్చెను.

తన్నావరించిన యీబాధలతత్వము నాచక్రవర్తి కనిపెట్టలేకపోయెను; ఆ కాలమున కతడు చాలమంచివాడే; ఆశోషక కలహములు నిజముగు ధార్మిక విభేదములని యాతడు భ్రమించెను; ఆకక్షుల సఖ్యపర్చి సంధినొనర్చుట కతడనేక విధముల యత్నించెను; న్యూరెంబర్గు రేటిస్బను ఆగ్సుబర్గులలో జరిగిన సంఘులాతని అంత్యకాలమందే జరిగినవి; కాని మిగిలిన రాజులెవ్వరును అపుడు మనఃపూర్వకముగా సంధియత్నము జేయలేదు. అప్పటి ప్రజలలోని ధార్మికాందోళనమును, సాంఘిక న్యాయ తత్పరతను, జ్ఞానవ్యాప్తిని, రాజులు తమస్వలాభమున కుపయోగించుకొనిరి. మతద్రోహము నిరసించు గ్రంథముల రచించి పోపుచే "ధర్మరక్షకుడ"ని బిరుదొందిన ఆంగ్లరాజగు 8 వ హెన్రీ తన ప్రథమభార్యను వదలి ఆనిబోలినను

సుందరిని వివాహమాడుటకును, ఇంగ్లండులోని మత సంస్థల సొత్తుల గబళించుటకును, 1530 లో ప్రొటస్టెంటు ప్రభువులతో జతపడెను. స్వీడను డెన్మార్కు నార్వే దేశముల పాలకు లప్పటికే ప్రొటస్టెంటు లైరి.

జర్మను మతయుద్ధము 1546 లో (మార్టిను లూథరు మరణించిన కొద్దినెలలకే) మొదలాయెను. ప్రొటస్టెంటు సాగ్జను సేన 'లా-దా' వద్ద నోడెను. మిగిలిన ముఖ్యశత్రువు హెస్సిరాజు అగు ఫిలిపును మోసముచే ఖైదుచేసి, చక్రవర్తి సాలీనా కప్ప మీయ నంగీకరించి తురుష్కుల వదల్చుకొనెను. 1547 లో ఫ్రాన్సిసు చనిపోగా, చక్రవర్తి స్థిమితుడై శాంతినెలకొల్ప నారంభించెను. కాని 1552 లో జర్మనీలో తిరుగ యుద్ధ మారంభించెను; ఇన్సుబ్రక్కు వద్ద చార్లసు ఓడి, తప్పించుకొని, పాసో వద్ద సంధిజేసి, తాత్కాలిక శాంతి స్థాపించుకొనెను; ఇట్లే 32 యేండ్లును అధికారముకై రాజులు కలహించిరి. అప్పటికి తురుష్కులుగాని, ఫ్రెంచి జర్మను ఇంగ్లీషు వారుగాని, అమెరికా ఉనికిని సముద్రమార్గమున ఆసియాఖండమును జేరగల్గుటను దానిలాభమును ఇంకను కనిపెట్టలేదు. స్పెయిను దేశీయుడగు కార్టెజి స్వల్పజనులతో మధ్యఅమెరికాలో నవశిలానాగరికతలోని మెక్సికోదేశమును, 'పిజారో' సేనాని

(మధ్య అమెరికాలోని) పెనామా భూసంధిని దాటి, దక్షిణ అమెరికాలోని విచిత్రదేశమగు పెరూను జయించిరి. అందుచే స్పెయినువారు వెండినిగనుమతి తప్ప, యూరపు వారక్కువ లాభము నొందలేదు.

పాసోసంధి కాగానే నిర్గలమనస్కుడై, యూరపు రాజుల పరస్పరవైరము వ్యర్థమని గమనించి, అస్వస్థశరీరుడై, చార్లెసు తనయధికారము వదలి, జర్మను రాజ్యమును తనతమ్ముడగు ఫెర్డినెండుకును స్పెయిను నెదర్లండు దేశములను తనపుత్రుడగు 2 వ ఫిలిప్పునకును విడచి, వానప్రస్థుడై, టేగసునదీతీర వనములోని 'యూస్టు' అను క్రైస్తవమఠమందు వసించుచు, 1558 లో చనిపోయెను. మహాభోగియగు సార్వభౌముడిట్లు సర్వప్రపంచము వదలి యేకాకియై విరాగియగుట యద్భుతమని కొందరు వర్ణించిరి. కాని అచ్చటగూడ చార్లెసు 150 మంది అనుచరులతో విభవయుతుడై యుండెను; రాజ్యభారము మాత్రము లేదు. పితృవాక్య పాలకుడగు 2 వ ఫిలిపు (స్పెయినురాజు) ఆతనియోగక్షేమ మరయుచుండెను. చార్లెసు రాజ్యత్యాగము కితరకారణములును గలవు. రాబర్టుసనుగారి "చార్లెసుజీవని" అనుగ్రంథపు అనుబంధములో 'ప్రెస్కాటు' ఇట్లు వ్రాసెను. "ఉద్యోగులకు రాజుగారికి

జరుగు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములన్నిటిలో చార్లెసుచక్రవర్తి వ్యాధి భోజనములగూర్చి సణుగుచునే వచ్చెను. రాజకీయ లేఖలందిట్లు భోజనాదులగూర్చి చర్చించుట అరుదు; ఆయుద్యోగులకును ఇది విసుగ్గా యుండెను. చార్లెసు కిష్టములగు వివిధమత్స్యముల దూరస్థలములనుండి ఇతరదేశములనుండికూడ తెప్పించి యిచ్చినట్లును, వైరాగ్యమున గూడ చార్లెసు జిహ్వాచాపల్య మధికముగ నుండినట్లును, ఈయుత్తరములచే తేటబడును."

అంత్యకాలమందుగూడ దన కుపవాస మక్కర లేకుండ, చార్లెసు 1554 లో 3 వ జూలియసు (పోపు) నుండి పత్రిక నొందెను. అతిభోజనము, అసంతుష్టి వ్యాధి, చికిత్స, అతనికి నిత్యకృత్యమయ్యెను. అతడు స్వయముగా జదువక, చార్లమనువలె భోజనకాలమం దితరులు చదువగా వినుచుండెను; ఆటబొమ్మలతోను సంగీతాదులతోను అప్పుడప్పుడు రాజకార్యములతోగూడ వినోదించుచుండెను. చక్రవర్తిని చనిపోగానే అతని మతాచారనిష్ఠ యధికమాయెను. ప్రాచీనకర్మకాండలందు పట్టుదలహెచ్చి, తన సమీపమున 'వల్లడాలిడ్'లో ప్రొటస్టెంటుబోధ జరుగుట జూచి కోపోన్మత్తుడై, వారిని విచారణలేకయే శిక్షింప నియమించెను; అట్టి దురాచారుల క్షమింపక తాను నెద

ర్లండుసులో చేసినట్లు జీవముతోనే దహించివేయవలెనని, పశ్చాత్తప్తులను శిరచ్ఛేదము చేయవలెననియు, చెప్పెను.

ఇట్టి అతనికపరకర్తగల శ్రద్ధపోవచ్చెను. యూరపున మహాత్తు నశించినదని, దానిని భూస్థాపితముచేసి శాస్త్రరీత్యా సంస్కరించుటవసరమని, అతనికి దోచియుండును. యూస్టుప్రాంతమున ఉత్తరక్రియలు జరుగుచోట్ల నెల్ల హాజరై,ఎచ్చటనోపోయినవారికిగూడ నాతడుత్తరక్రియల జరుపుచుండెను; తనభార్య యాబ్దికదినములందు ప్రతి సాలున ఆమె యుత్తరక్రియల జరిపెను; మరియు తన యుత్తరక్రియలుకూడ వైభవముతో జరుపుకొనెను.

"ఆమందిరము నావరించిన గాఢాంధకారము అందలి వందలకొలది వైనపుదీపములకాంతిచే గూడ బోలేదు. ఆభవనమధ్యమున సమాధియైనట్లుగుడ్డకప్పిన శవపేటికచుట్టు రాజకుటుంబమువారందరు సన్యాసిసోదరబృందము విషాద వేషులై గుమిగూడిరి. ప్రేతశాంతికై ప్రార్థనలు జరిగెను; ప్రేతుడున్నతలోకము నొందునుగాతయని కోరబడెను; పరి చారకులందరు చుట్టునుండి తమయజమాని మరణచిత్రము తమహృదయముల దోపట్టుటచే మిగుల ఖిన్నులై, కంటతడిపెట్టిరి. దీపహస్తుడై నల్లని అంగరఖా ముసుగుతో చార్లెసు తనకుటుంబముతో జేరి, తనఉత్తరక్రియల గమ

నించుచుండెను. తన ఆత్మ నీశ్వరార్పణజేయు సూచనగా చేతనున్న దీపము నతడు పురోహితుని కిచ్చుటతో నీ కర్మకాండ ప్రదర్శనము ముగిసెను."

ఈ నాటకము జరిగిన రెండుమాసములలో నాతడు మరణించెను. అతనితో బాటు "పవిత్ర రోమక సామ్రాజ్య"పు ఆధిక్యము నస్తమించెను. ఆతని రాజ్యమప్పటికి కుమారుడు సోదరుడు పంచుకొనిరి. ఈ "పవిత్ర రోమక సామ్రాజ్య"ము నిర్వీర్యమై జీవించుచు, 1 వ నెపోలియను దినముల వరకు నుండెను. దాని సాంప్రదాయవాసనపోక, ఈనాటి రాజకీయములగూడ విషపూరితము చేయుచున్నది. *

---

* యూరపుఖండములో అధికారముకై కాథలికప్రాబల్యముగల ఫ్రెంచి ఇటలీ వారును, ప్రొటెస్టెంటు ప్రాబల్యముగల జర్మను ఆస్ట్రియనులును మహాయుద్ధమునకు పూర్వమున తనవారలను అనేకయుక్తులను ఆయుధసన్నాహములను చేయుచు ఇతరరాజ్యములతో చిత్రవిచిత్రములగు సంధుల జరిగించుచుండుట ఇందుసూచితమని తోచును.

యూరపులో రాజ్యాంగపరీక్షలు; రాజత్వ ప్రజాతంత్రములు.

ఇట్లు లాటిను మతసంఘము విచ్ఛిన్నమై, పవిత్ర రోమకసామ్రాజ్యము క్షీణించెను. 16 వ శతాబ్దాదినుండియు, యూరపుజనులు నూతనపరిస్థితులకు తగిన నవీన పాలనవిధానములకై యత్నించుచుండిరి. ప్రాచీన ప్రపంచమున అనేక రాజవంశములు పాలక జాతివారి భాషకూడ మారుచుండినను, రాజు దేవాలయసహాయమున పాలించు పద్ధతిమాత్రము స్థిరమైయుండెను. మామూలుజనుల జీవిత పద్ధతి స్థిరముగనుండెను. 16 వ శతాబ్దపు నవీనయూరపులో, రాజవంశముల మార్పులు ముఖ్యములుకావు; అప్పటి సాంఘిక రాజకీయ నిర్మాణములలో ననేక విశేష పరీక్షలు జరుగుటయే గమనింపదగినది. ఆపరిస్థితులే మారుచుండుటచే, అందుకు వీలగుసంస్థలకై యత్నములు చేయుటలో చిక్కులు కలుగుచుండెను. మానవుడు బుద్ధిపూర్వకముగ మార్పు కిష్టపడడు. మనస్ఫూర్తి లేకుండ చేయు మార్పులు అప్పటి పరిణామములకన్న వెనుకబడుచుండెను. 16 వ శతాబ్దమునుండి, మానవచరిత్రలో నప్పటి సాంఘిక రాజకీయసంస్థలు సరిపడక, సౌఖ్యము

లేకున్నది; ప్రాచీనపద్ధతుల స్థానమున సమయోచితముగ సంఘమంతటికి పునర్నిర్మాణము నెప్పుడిగా జాగ్రత్తతో చేయుట యవసరమైనది.

దాదాపు నూఱుశతాబ్దముల కాలము ప్రాచీనకాలమున సామ్రాజ్యము, మతగురువు, జానపదులు, వర్తకులు, ఈ సంస్థలు మధ్యమధ్య దండయాత్రలతో ఒక విధముగా వీలుగా జరిగిపోవుచున్న పరిస్థితు లెందుచే మారిపోయెను ?

ఇందుకు కారణము లనేకములు; మానవ వ్యవహారములే వేర్వేరుగా నుండును; అందుల కారణము లనేకములు. కాని అన్నిటికన్న ముఖ్యము: ప్రథమమున కొద్ది మంది ధీమంతులతో నారంభించి, మొదట మెల్లగాను, ఈ 500 యేండ్లలో సామాన్యజనులలో అతివేగముగాను, భౌతికవిజ్ఞానము వ్యాపించుటచే పరిస్థితులు మారిపోయినవి.

మానవుల జీవితాదర్శము మారగానే వారి పరిస్థితులును మారెను. జనులు జ్ఞానాభివృద్ధికాగానే, నిత్యావసరములతో తృప్తినొందక, విశాలాదర్శ మేర్పరచుకొని, అందుకై పాటుపడగోరిరి. గత 20 శతాబ్దులలో ప్రపంచమున జ్ఞానవ్యాప్తిగలిగించిన బౌద్ధమతము, ఇస్లాము,

క్రైస్తవమతము, మొదలగు గొప్పమతముల ముఖ్య సూత్రమిదియే. (ఇదివరలోని మతము లెరుస్తుకొనని) 'ఆత్మ' విషయమై అవి పాటుపడెను. రక్తసిక్త బలిదానములతో పూజాదులతో మూఢవిశ్వాసములతోఁగూడిన ప్రాచీన మతముల కొంతమార్చి, కొన్ని యెడలవాటిని రూపుమాపి, వాటిస్థాన మాక్రమించి, అవి స్వతంత్రమతములైనవి. ప్రాచీనజనులలో వలెగాక, ఈమతములు వ్యక్తికి ఆత్మగౌరవమును, సామాన్యధర్మములలో వారి విధులను, గుర్తింపజేసి, వాటి నిర్వహణమును పెంపొందించెను.

లిపిసౌకర్యముతో వ్రాత వ్యాపించి, ప్రాచీననాగరికతలో మార్పుగలిగి, మహాసామ్రాజ్యములు విశాల రాజకీయసంబంధములు నేర్పరచెను. తరువాత రాకపోకలకు గుర్రములు, ఒంటెలు, బండ్ల ఉపయోగమును, గోడ్లను, యినుపవస్తువుల వ్యాప్తియు గూడ, పురోభివృద్ధికి కారణమాయెను. తరువాత నాణెముల చలామణిచే ఋణపద్ధతి మారెను; అందుచే ఆస్తి హక్కులు వ్యాపారము వృద్ధియై, ఆర్థికస్థితి తారుమారయ్యెను. సామ్రాజ్యములు విస్తరించిన కొలది, నరుల మనోభావములును మారెను. ప్రాంతీయ గ్రామదేవత లంతరించెను; దేవసమన్వయము కలిగి, మహామతములు వ్యాపించెను. అంతట చరిత్రభూగోళవివరముల

లిఖించుట ఆరంభమై, జనులకు తమ అజ్ఞానము బోధ పడి, జ్ఞానతృష్ణ కలిగెను.

వైజ్ఞానికపద్ధతి గ్రీసులోను అలెగ్జాండ్రియాలోను చక్కగా నారంభించి, తాత్కాలికముగ నిల్చిపోయెను. ట్యూటను అనాగరికులదాడి, మంగోలియనుల పశ్చిమ దండయాత్ర, మతపరిణామములు, అంటువ్యాధులు, సాంఘిక రాజకీయ స్థితుల జాల భిన్నముచేసెను. ఈచిక్కులు విడుచుండగనే, ఆర్థికజీవితమునుండి దాస్యపద్ధతి పోయెను. కాకితపుయంత్రములు అచ్చుకూటములు మొదలిడి, జ్ఞానము వ్యాపించి, క్రమముగా జ్ఞానేచ్ఛ, పరిశోధనము, బుద్ధివికాసము, మరల ఆరంభించెను.

ఈజ్ఞానాభివృద్ధితోబాటు 16 వ శతాబ్దమునుండి నూతనావిష్కరణములు మొదలిడి, రాకపోకల సౌకర్యము సమావేశమునిచ్చి, జనుల పరస్పరసంబంధము మార హెచ్చెను. పరస్పరము లాభనష్టములు సహాయము హెచ్చెను. అందుకు తగుపరిపాకము లేనందున, ఈనూతనావిష్కరణముల యుక్తమార్గముల జరుపుయత్నములు జరుగలేదు; తుదకీ 20 వ శతాబ్దపు మహావిప్లవముచే జనుల మనస్సులకుత్తేజనము కలిగెను. కడచిన నాలుగు శతాబ్దములలో నరులచరిత్రము, ఖైదులో నిద్రించువాడు

ఆ కారాగృహము నిప్పంటుకొనగానే అప్రమాదావకాశ ములు సమన్వయము చేసికొనయత్నించురీతి నున్నది.

వ్యక్తులకథకాక, సంఘవృత్తాంతమే చరిత్రము; చరిత్రమున రాకపోకల సూత్రపద్ధతులే ప్రధానములు. అచ్చు, కాగితములు, నావికుల దిక్సూచివాడుక, సముద్రయానముచేయు ఓడలు వచ్చుట, 16 వ శతాబ్దపు ముఖ్యసంగతులు; అచ్చుకాగితములచే జ్ఞానవ్యాప్తికల్గి, రాజకీయనిర్మాణము వృద్ధినొందెను. దూరసముద్రయానముచే ప్రపంచమేకమయ్యెను. 13 వ శతాబ్దిలోని మంగోలులు పశ్చిమదేశములకు తుపాకి తుపాకిమందు వాడుక తెచ్చిపెట్టిరి; అందుచే చిన్న సామంతరాజుల కోటల అభేద్యత, ప్రాకారావృతపురముల భద్రత, అందుతో ఆసామంతపద్ధతియు, నశించెను. కాన్స్టాంటునోపిలును మెక్సికో పెరూలును తుపాకులతోనే జయింపబడెను.

17 వ శతాబ్దమున విజ్ఞానవ్యాప్తికలిగి, భావస్థితులు మారెను. సర్ ఫ్రాన్సిసు బేకను (1561-1626) ఈవైజ్ఞానికులలో ముఖ్యుడు. ఇతడు వెర్యులం ప్రభు వనుపేరుతో ఆంగ్లన్యాయశాఖాధికారి అయ్యెను; ఇతడు కాల్చెస్టరు తత్వజ్ఞుడగు డాక్టరు గిల్బర్టు (1540-1603) కు శిష్యుడు; మొదటిబేకను వలె నీబేకను కూడ స్వతంత్రపరిశోధన

ముఖ్యమని బోధించెను. వైజ్ఞానికపరీక్షనలని లాభమును సూచించుట కతడు 'న్యూ అట్లాంటిసు' అను ఉత్తేజకమగు విచిత్రకథాగ్రంథము వ్రాసెను. ఇంతలో పరిశోధనను విజ్ఞానప్రచురణను ప్రోత్సహించుటకై లండను రాయలు సొసయిటీ, ఫ్లారెంటైను సొసయిటీ, మొదలగు జాతీయ సమితులు స్థాపింపబడెను. యూరపులోని నూతనపరిశోధన లకే కాక, ప్రపంచచరిత్రలనుగూర్చి భావదాస్యకరము లగు మతవిషయిక మూఢవిశ్వాసముల బారదోలుటకు గూడ, యూరపులోని యీవైజ్ఞానికసంఘములు చాల నుపయోగించెను.

అచ్చుకాగితములు సముద్రనావలవంటి ప్రబలా విష్కరణములు క్రొత్తవేవియు 17, 18, వ శతాబ్దులందు కలుగలేదు; కాని అప్పుడు క్రమముగా జ్ఞాన మభివృద్ధియై, 19 వ శతాబ్దమున ఫలమిచ్చెను. భూగోళజ్ఞానము వృద్ధి యయ్యెను; టాస్మేనియా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలండుల కనిపెట్టిరి; ఆంగ్లదేశమున 18 వ శతాబ్దమున లోహముల కరగింపుకు రాక్షసిబొగ్గు వాడబడి, ఇనుము చౌకగా దొరకెను; పెద్ద లోహవస్తువులు విరివిగా వాడుట సాధ్యమై, ఆధునికయంత్రములు కలిగెను.

ప్రకృతిశాస్త్రము కల్పవృక్షమువలె ఎల్లప్పుడును చిగురు, పువ్వు, కాయలు, నిండియుండును. 19 వ శతాబ్దమున మొదలిడిన ఆవిష్కారఫలముల కంత ముండదనితోచును. మొదట ఆవిరి, తరువాత ఉక్కు, ఇనుపదారి, మహాసముద్రనౌక, గొప్ప వంతెనలు, మహాప్రాసాదములు, అద్భుతశక్తియుతములగు యంత్రసామగ్రి, సుఖ అవసర సౌకర్యములకు వలయు వివిధవస్తువులు, ఇంతేగాక విద్యుచ్ఛక్తిసంబంధమగు అమూల్యనిగూఢపదార్థములు, ఇట్టివన్నియు వరుసగా నరులకు లభించుచున్నవి.

16 వ శతాబ్దానంతరపు రాజకీయ సాంఘికజీవనమును దహింపబడు ఖైదులోని ఖైదీచర్యతో పోల్చితిమి. మననిద్రలో అసందర్భపరిస్థితులు కనబడునట్లు, 16 వ శతాబ్దపు 'పవిత్రరోమకసామ్రాజ్య' స్వప్నమందు చార్లెసు చక్రవర్తి నిద్రాముఖము, బుభుక్షుకుతూకియు, ఆంగ్లరాజగు 8 వ హెన్రీయు లూథరును కాతలికు ఐక్యమును జీల్చివేయుటయు గల్గినవి. 17, 18, వ శతాబ్దములం దీస్వప్నమున వ్యక్తులరాజ్యము దృశ్యమయ్యెను. ఆకాలపు యూరపులో రాజు లేకచ్ఛత్రాధిపత్యము నొందుటకై నీరసరాజ్యముల కబళింప యత్నించిరి. ఆయత్నములను, మొదట భూస్వాములును, తరువాత కోస్తావర్తకము పరిశ్రమలు వృద్ధియైన

మీదట ద్రవ్యవంతులు వ్యాపారులు, నిరోధించిరి. ఇందు లో నేకక్షయు సంపూర్ణ జయమునందలేదు. ఒకచోట రాజు జయమొంద, మరియొకచోట వ్యాపారులు ప్రజాస్వత్వాకరా జ్యమును స్థాపించిరి. ఆకాలపు ప్రభుత్వములు ఆయాపరిస్థి తులబట్టి మారుచుండెను. ఈగాబ్యాంగనాటకములందు రాజప్రధాని ముఖ్యపాత్ర వహించి రాజుపై తనకు పలు కుబడి కల్గియుండెను. కాతలికు దేశములందు మతగురువే మంత్రిస్థానము వహించుచుండెను. 5వ చార్లెసుకుమారుడు స్పెయినురాజునగు 2వ ఫిలిపు యొక్క అధికారమునుండి తిరుగబడి, హాలండులోని నగరజనులు రిపబ్లికు (ప్రజాతంత్ర రాజ్యము) స్థాపించిరి. ఇంగ్లండులో 8వ హెన్రీ తనమంత్రి 'వ్రాల్సే'తోను, ఎలిజబెత్తురాణి తనమంత్రి 'బర్లే'తోను, బలపర్చుకొన్న రాజాధికారము 1వ జేమ్సు 1వ చార్లెసు ల తెలివితక్కువచే జెడిపోయెను. ప్రజాద్రోహపునేరముకై 1649 లో 1వ చార్లెసు శిరచ్ఛేదము చేయబడెను; ఇది యూరపువారి రాజకీయభావముకు క్రొత్త విషయము. 1660 వరకు ఇంగ్లండు ప్రజాతంత్రకమై, పార్లమెంటు సర్వాధికారిగా నుండెను. 3వ జార్జి (1760-1820) శ్రమ పడి, తిరుగ కొంత రాజాధికారము నిలువబెట్టుకొనెను. కాని అధికారము చలాయించుటలో ఫ్రెంచిరాజు లెక్కువ

వెస్టుఫేలియాసంధి (1848) తరువాత మధ్యయూరపు

జయమునొందిరి. వారి ముఖ్యమంత్రులగు రిచెలూ (1585-1642) మాజరిన్ (1602-1661) ల సృష్టియు, 14 వ లూయిరాజు (1643-1715) శక్తియు, ఇందుకు కారణము లైనవి. 14 వ లూయి మిక్కిలి సమర్థుడు. అతనికి రాజ్యకాంక్ష యధికము; ఫ్రాన్సును బలీయముగ జేసి దాని సరిహద్దు త్వరలో రైనునది పిరినీసుకొండలవరకును వ్యాపింపజేయయత్నించుచుండగా, అతడు 'పవిత్ర రోమక సామ్రాజ్యము' బదులు ఫ్రెంచిసామ్రాజ్యము స్థాపింపగోరెను. యుద్ధముకన్న లంచమిచ్చుటయే, అతని ముఖ్యతంత్రము. ఇంగ్లీషురాజగు 2 వ చార్లెసు, పోలిషుప్రభువులుగూడ, అతనిసొమ్ము దినుచుండిరి. ఫ్రెంచిసొమ్ము అన్నిప్రాంతములకు వ్యాపించెను. ఫ్రాన్సులో అతని మహాప్రాసాదమగు 'వర్సైల్సు' అంగణము అతివైభవముతో నొప్పుచు, ప్రపంచమున కసూయాశ్చర్యముల గల్గించెను.

యూరపులోని యితరరాజులు 'లూయి' వలె చాలసొమ్ము ఖర్చుపెట్టుచు వైభవముసాగించిరి. 'వర్సైల్సు' బోలు మందిరములను ప్రతిప్రభువు కట్టించి, అందు సుందర వస్తువుల జేర్చిరి. చిత్రకళ, సంగీతము, సుందరశిల్పములు, వృద్ధినొందెను. అంతటను సౌందర్యోపాసకులు, మహిళామణులు, జరిపట్టువస్త్రముల ధరించి, విచిత్రవేషములతో

నివసించుచుండిరి. సామాన్యజనులు తన్ను జూచి కంటగిం చుకొనుట గమనింపక, రాజన్యుల కాదర్శభూతుడై, 'లూయి' మహావైభవముతో నుండెను. ఆకాలమున జర్మనులు విభేదముయుక్తులై యుండిరి. కొందరు రాజులు లూయి ననుకరించిరి. జర్మను స్వీడను బొహీమియా రాజులలో అప్పుడు జరిగిన (1618-48) ముప్పదేండ్లయుద్ధముచే, ఒకశతాబ్దమువరకు ఆదేశములు నీరసించిపోయెను. ఆయుద్ధాంతపు వెస్టుఫేలియా సంధి (1648) యేర్పాటులుచే, యూరపుపటము పలురకముల 'చిల్లరరాజ్యముల అతుకు లబొంత'గా తయారయ్యెను. స్వీడనునకొక అగ్రము జర్మనీకి వచ్చెను. కొన్నిద్వీపములు తప్ప మిగిలిన రైను ప్రాంతము ఫ్రాన్సుకు సంబంధము లేకుండెను. 1701లో జర్మనీలో ప్రష్యాకు ప్రత్యేకరాజేర్పడెను; ప్రష్యా క్రమముగా వృద్ధినొందెను. అప్పటి ప్రష్యారాజగు ఫ్రెడరికు మహాశయుడు (1740-86) పాట్స్‌డంలో రాజాస్థాన మేర్పరచెను. అందు వర్సైల్సులోవలె ఫ్రెంచిభాష, ఫ్రెంచివాఙ్మయము, వాడుకలో నుండెను.

1714 లో హానోవరు ప్రభువు ఇంగ్లండుకురాజై, జర్మనుసామ్రాజ్యసంబంధమును చాలవరకుతప్పించుకొనెను. ६ వ చార్లెసు వంశీయులలో ఆస్ట్రియాశాఖవారు చక్ర

వర్తినామమును నిలుపుకొనిరి; స్పెయిను శాఖవారు స్పెయిను పాలించుచుండిరి. కాని అప్పుడు తూర్పున నొక చక్రవర్తి బయలుదేరెను. 1453 లో కాన్స్టాంటినోపిలు పతనముతరువాత, మాస్కో ప్రభువగు ఇవానుమహాశయుడు (1462-1505) బిజాంటియమునకు రాజు కాగోరి, తనసేన సామ్రాజ్యచిహ్నము నెలకొల్పెను. అతనిమనుమడు ప్రసిద్ధుడు నగు 4 వ ఇవాను (1533-84) సీజరు (జారు) బిరుదు నొందెను.† పీటరుమహాశయుని (1682-1725) క్రింద రష్యా యూరపులో ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చెను. అతడు నెవానది ముఖద్వారమున పీటర్సుబర్గను క్రొత్తరాజధాని గట్టి, రష్యాకు యూరపుతో ప్రత్యక్షసంబంధము గలుగజేసి, దానికి 18 మైళ్ల దూరమున పీటర్హోఫులో నొకప్రాసాదము ఆస్థానము నేర్పరచి, అందు ఫ్రెంచినే ఆస్థానభాషగా జేసెను.

ఆస్ట్రియా ప్రష్యా రష్యాలమధ్య నిరుకుకున్న పోలిషురాజ్యమున రాజబలము ప్రజైక్యము లేకుండెను; అందుచే చుట్టునున్న యీమూడురాజ్యములు పోలండును

† జూలియసు సీజరు పేర తరువాత రోమకచక్రవర్తులు 'సీజరు' బిరుదు వహించిరి; (292-296 పుటలు చూడుడు.) దీనియనుకరణముగ చరిమిలాను రష్యాచక్రవర్తులు 'జార్' అనియు జర్మను చక్రవర్తులు 'కైజరు' అనియు బిరుదులవహించిరి.

మూడుభాగములుగా పంచుకొనిరి; దాని వ్యక్తిత్వము కాపాడి తన మిత్రముగా నుంచుకొనుటకు ఫ్రెంచిరాజు చేసిన ప్రయత్నము వ్యర్థమయ్యెను. అప్పుడు స్విట్జర్లండు కొన్ని ప్రజాతంత్రరాజ్యముల సమితిగానుండెను. వెనిసు పురి ప్రజాతంత్రకమయ్యెను. జర్మనీలో చాలాభాగమువలె, ఇటలీయు అనేక ప్రభువులమధ్య విభక్తమైయుండెను. పోపు వెనుకటి సర్వాధికారముపోయి, యితరరాజ్యములందు ఐక్యము గల్గించుకొనక, తన సంస్థానమును మాత్రము పాలించుచుండెను. యూరపు పరస్పరవిభిన్నమై, ఒకేరాజకీయ పద్ధతి లేకుండెను.

ఈరాజులును ప్రజారాజ్యములును యిరుగుపొరుగు రాజ్యములతో కలహములు, ఆక్రమణయుక్తులు, జరిగించుచుండిరి. ఈ ప్రత్యేకరాజ్యముల పరస్పర విరోధ వాసన యిప్పటికిని యూరపులో పూర్తిగా వదలలేదు. ఈకాలపు జ్ఞానవంతుల కప్పటి చరిత్ర నిరర్థకముగ గన్పించును. రాజపరివారమందును మంత్రులమధ్యను కలుగు అసూయలచే రాజ్యములమధ్య జరుగు యుద్ధములు ఆకాలపు లంచములు అసూయలు కనిన, మన కసహ్యముగనుండును; కాని 20 భిన్నరాష్ట్రములుగా నున్నను యూరపు అంతటను అప్పుడు విద్యాజ్ఞానములు వ్యాపించి, వృద్ధి

నొందెను. నవీనసంగతులు కనిపెట్టబడుచుండెను. 18 వ శతాబ్దమున అప్పటి రాజకీయపద్ధతుల విమర్శించుచు గ్రంథములు వ్రాయబడెను. అప్పటి యూరపు అగమ్యగోచరస్థితి వోల్టేరు కవియొక్క 'కాండైడు' వంటి గ్రంథములందు తీవ్రవిమర్శకు పాత్రమయ్యెను.

ఆసియాఖండములందు యూరపియను సామ్రాజ్యము.

మధ్యయూరపు ఇట్లు విచ్ఛిన్నమై కోలాహలము గొనుండ, పశ్చిమయూరపువారు, అనగా ముఖ్యముగా డచ్చివారు, నార్వే, స్వీడను, స్పెయిను పోర్చుగలు వాసులు, సముద్రముదాటి, ఖండాంతరములందుగూడ, స్పర్థపడుచుండిరి. యూరపులో రాజకీయభావములు ముద్రాయంత్రము జనులందరిలో వ్యాపించి, ఉద్రేకము గల్గించెను. సముద్రనౌకలద్వారా యూరపియనుల యనుభవములు ప్రపంచమంతట వ్యాపించెను.

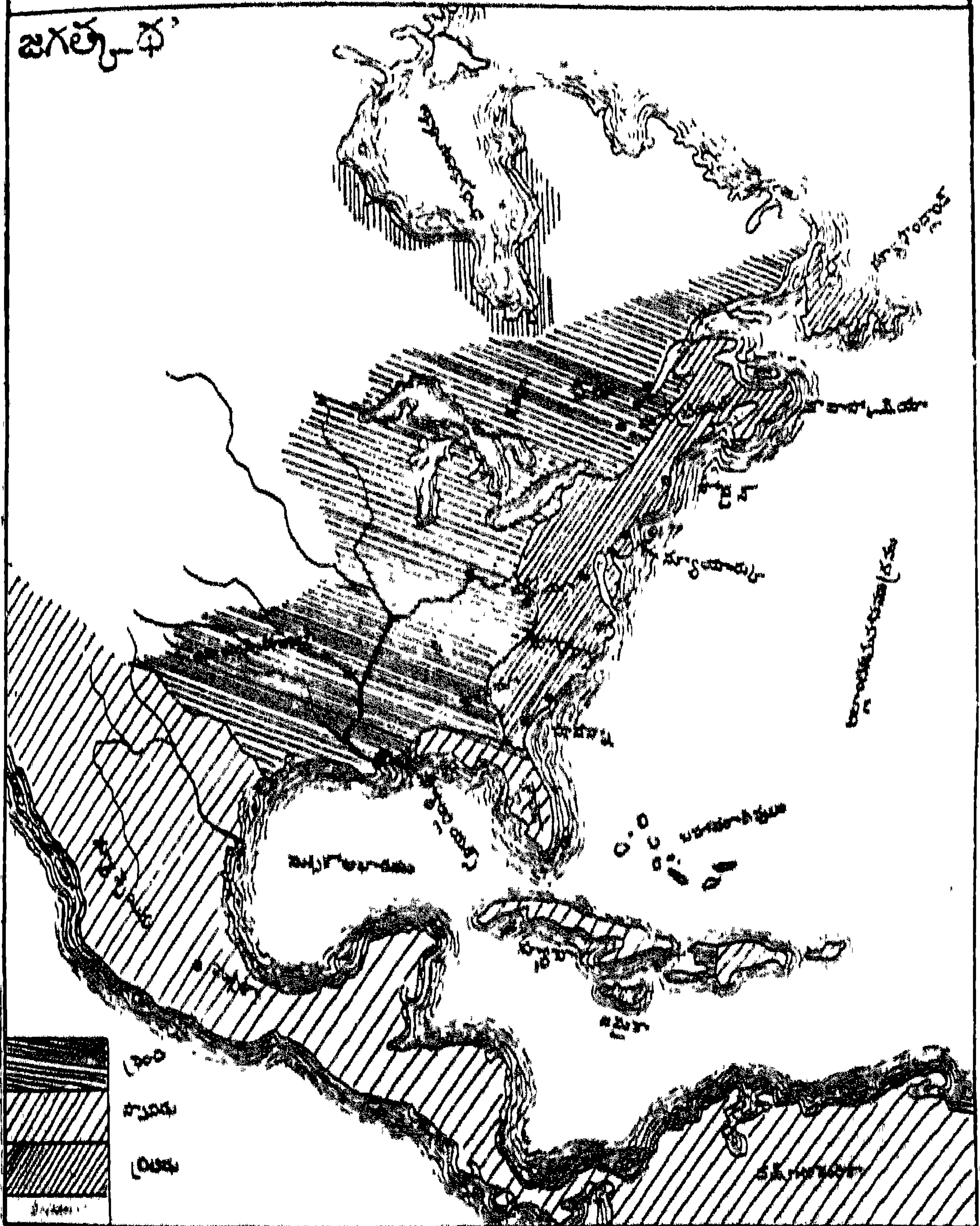
డచ్చివారు, నార్వేస్వీడను దేశీయులును, మొదట వ్యాపారలోభాదులకే ఖండాంతరములకు బోయిరి. స్పెయినుదేశీయులే మొదటి వలసపద్ధతి నారంభించిరి; వారుత్తర అమెరికా అంతటిపై నధికారము వహింపబూనిరి; కాని యింతలో పోర్చుగీసువా రింకు వాటా కోరిరి. పోపు 1494 లో బ్రెజిలును పోర్చుగలుకు, తక్కిన అమెరికానంతను స్పెయినుకు పంచియిచ్చి, చివరసారి తన లోకాధిపత్యము చలాయించెను. ఈసమయమున పోర్చుగీసువారు తూర్పుదక్షిణదిశలగూడ వ్యాపింపజొచ్చిరి. 1497 లో వాస్కోడగామా పోర్చుగలు రాజధానియగు లిస్బను

నుండి నావలపై బయలుదేరి, దక్షిణాఫ్రికా అగ్రమును చుట్టి, జాంజిబారును, అప్పటినుండి భారతదేశములోని కాలికట్టునకును, చేరెను. 1515 లో జావా మలాకాద్వీపములయొద్ద పోర్చుగీసునావ లుండెను. హిందూమహా సముద్రతీరములంతటను రేవుపట్టణములు కోటలు కట్టబడెను. మొజాంబికు, భారతదేశమందలి గోవా డయ్యూ డామనులు, చీనాలో 'మేకో' టిమరులో నొకభాగమును ఇప్పటికిని పోర్చుగీసుపాలనములో నున్నవి. అమెరికాలో అధికారము చేయకుండ పోపు ఇతరయూరపియనులపై ఆంక్ష విధించెను; కాని వారు స్పెయిను పోర్చుగలుల సర్వాధికారమునుత్రృణీకరించిరి; ఇంగ్లీషు, డేను, స్వీడులు, డచ్చివారు, ఉత్తరఅమెరికాలోను వెస్టిండీసు ద్వీపములందును, ఆక్రమణలు చేసిరి. కాతలికు అయ్యు, ఫ్రాంసు రాజును ప్రొటెస్టెంట్లవలెనే పోపు ఆంక్షల మూలద్రోసెను. ఈనూతన ప్రదేశములందుగూడ, యూరపియనుల యుద్ధములు వ్యాపించెను.

ఈఖండాంతరరాజ్యములకై జరిగిన కలహములందు, తుదకింగ్లీషువా రెక్కువవిజయమొందిరి. డేనులు, స్వీడులు, జర్మనీలో నంతఃకలహములలోబడి, యుద్ధము సాగింపలేకైరి; స్వీడనుకూడ, 'గస్టవస్' అడాల్ఫసను రాజ

సింహుని క్రింద జర్మనురంగములందే నిమగ్నమయ్యెను. అమెరికాలో స్వీడను వారికుండిన చిన్న రాజ్యములు డచ్చి వారి వశమయ్యెను. కాని డచ్చివారు స్వదేశమున ఫ్రెంచి వారి బాధచే, ఆంగ్లేయులతో పోటీలో నిలువలేకపోయిరి. దూరప్రాచ్యదేశములందు, ఇంగ్లీషు డచ్చి ఫ్రెంచివారును, అమెరికాలో ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి స్పానిషువారును, అధికారమునకై యుద్ధమొనర్చిరి. ఆంగ్లద్వీపమునకు యూరపునకు మధ్య (ఇంగ్లీషుఛానలు) సముద్రముండుటచే, యూరపులోని లాటిను సామ్రాజ్యాకాంక్షల యుద్ధములలో ఇంగ్లండు చిక్కుకొనలేదు. ఫ్రాంసు ఎప్పుడును యూరపే ముఖ్యమని ఎంచుకొనెను. 18 వ శతాబ్దమంతయు స్పెయిను ఇటలీ జర్మనీలందు ప్రాబల్యమందుటకై యత్నించుచు, ఫ్రెంచివారు ప్రాచ్యదేశములందును అమెరికాలోను వ్యాపింపలేరైరి. 17 వ శతాబ్దమున ఆంగ్లదేశమందలి మత రాజకీయవిభేదములచే జాలమంది ఆంగ్లేయులు స్వదేశము వీడి అమెరికా జేరి, అందు స్థిరవాసమేర్పరచుకొనిరి. వారచట వలసియుండి, వ్యాపించిరి; ఇట్లు క్రమముగా బ్రిటిషు జాతివారమెరికాలో వృద్ధియై, అచట ప్రధానజాతివారైరి. 1756-1760 ల యుద్ధములలో ఫ్రెంచి ప్రభుత్వము వారు కనడాను విడచిరి; అది పూర్తిగా ఆంగ్లేయుల వశమైనది.

అమెరికాలో బ్రిటిషు, ఫ్రెంచి, స్పానిషు వారలవ్యాప్తి (1750)

తరువాత కొలదియేండ్లకే, భారతదేశమున ఫ్రెంచి డచ్చి పోర్చుగీసువారికన్న, ఇంగ్లీషుకంపెనీవారే ప్రబలాధికారులైరి. బాబరు అక్బరువంశీయులు పాలించిన మొగలుసామ్రాజ్య మీలోగానే మిక్కిలి క్షీణించిపోయెను; ఆసామ్రాజ్యపుస్థానమును బ్రిటిషువారి ఈస్టిండియా కంపెనీ అను వర్తకసంఘ మాక్రమించి జయించుట అతివిచిత్రము. ఈస్టిండియాకంపెనీ ఎలిజబెత్తురాణి కాలమున లండనులో కొన్నివర్తకుల చిన్నసంఘముగ నారంభించి, క్రమముగా నావలగట్టుకొని ఆయుధములను సేనలను చేర్చుకొని, మొదట భారతదేశమునుండి పరిమళద్రవ్యములు, పచారిదినుసులు, రంగులు, కేమాను, రత్నములు తెచ్చుచు, ఆవ్యాపారముచే చాలలాభము నొందుచు, భారతదేశపు ప్రభువుల రాజ్యములను క్రమముగా వశము చేసుకొనిరి. ఆక్రయవిక్రయవ్యాపారులు అమితద్రవ్యముల హరింపనారంభించిరి; వారిని అదుపుఆజ్ఞలలో నుంచువారు లేకైరి. అట్లు పోగుచేసిన భారతదేశద్రవ్యమును విశేషముగ ఆకంపెనీ ప్రముఖులు, ఉద్యోగులు, మామూలుగుమాస్తాలు, సోల్జరులుకూడ, తమతోదీసుకొని, ఇంగ్లండునకు చేర్చుటలో నాశ్చర్యమేమి ?

శ్రీమంతమగు (భారత) దేశ మహాపరిస్థితిలో నసహాయులై తమపాలబడగా తామేమిచేయవచ్చునో, ఏచర్యకూడదో, ఆంగ్లేయులకు నిశ్చయము లేకపోయెను. అచ్చటిదేశము, ఆపరిస్థితి, సీతోష్ణస్థితి; గోధుమవన్నెలగు భారతీయులు భిన్నజాతీయులని, దాక్షిణ్యపాత్రులు కారని, వారికి దోచెను; అప్పటిగుణగణ దేవాలయములబట్టి అచ్చటి ప్రవర్తనపద్ధతియు భిన్నముగ నుండవచ్చునని తోచెను. తరువాత నీసేనానులు, ఉద్యోగులు స్వదేశమగు ఇంగ్లండు కువచ్చి, వారు భారతదేశమున ప్రభువులై బలాత్కారముగ ద్రవ్యమపహరించిరని, పరస్పరము నిందించుకొనిరి. అది బ్రిటనులో ఆంగ్లేయులకు విచిత్రముగ దోచెను. క్లైవు దోషియని పార్లమెంటువారు నిర్ధారణ జేసిరి; అతడు 1774 లో ఆత్మహత్య జేసుకొనెను. భారతదేశపాలకుడైన (మొదటిగవర్నరుజనరలు) వారనుహేస్టింగ్సు మహాశయుడును 1788 లో నిట్టినేరము మోపబడెను; 1792 లో నతడు నిర్దోషిగా నెంచబడెను. లోకమందిట్టి పరిస్థితి అతివిచిత్రము, అభూతపూర్వము. అప్పటి ఆంగ్ల సామ్రాజ్యముకన్నను మిక్కిలిగొప్పదై అధికజనసంఖ్యగల ఆమహారాజ్యమును ఒకలండనుకంపెనీ పాలించుచుండ, అందుపై పార్లమెంటువారి అజమాయిషీమాత్రముండెను.

సామాన్యపు ఆంగ్లేయులకు హిందూదేశమున్న దూర స్థము, విచిత్రము, లగుసామ్రాజ్యభాగముగా దోచెను. అచటికి ధనసాహసులగు బీదయువకులు వెళ్ళి, అనేక వత్సరములతరువాత ఐశ్వర్యవంతులు కోటీశ్వరులునై వచ్చుచుండిరి. ప్రాచ్యదేశమునందలి యూరోప్లీకోలది గోఘము వన్న జనుల జీవితమిట్టిదని యాంగ్లేయు లూహించుట కష్టమాయెను. భారతదేశము విచిత్రము అప్రత్యక్షముగ గన్పట్టెను. అందుచే ఆకంపెనీ వర్తకులపై తగుతనిఖీ అజమాయిషీ చేయుట ఇంగ్లీషువారి కసాధ్యమాయెను.

పశ్చిమ యూరపురాజ్యములిట్లు సముద్రఖండాంతర రాజ్యములకై, సముద్రములపైన లోకమంతటను బోరుచుండిరి. అప్పుడాసియా భూభాగమున మంగోలురాజ్యములు జయమొందుచుండెను. 1360 లో మంగోలుల పాలనము ద్రోసిపుచ్చి చీనా స్వజాతీయులగు 'మింగు' రాజుల పాలనలో 1644 వరకువృద్ధినొందెను. అటుపై, మంచూలనబడు మరియొక మంగోలుజాతివారు చీనానుజయించి, 1912 వరకు చీనాపాలించిరి. ఈలోగా రష్యారాజ్యము తూర్పువైపు వ్యాపించుచు, ప్రపంచమున ప్రబలమగుచుండెను. రష్యనులు సగము ప్రాగ్జాతి, సగము పాశ్చాత్యజాతి; ఆ రాజ్యము పూర్వార్ధగోళపు మధ్యనున్నది; ఫ్యూడలు

(భూస్వామి) పాలనక్రిందనున్న పోలండు హంగరీలను వ్యవసాయదేశములకును తూర్పున తార్తారులకును అడ్డుగోడలవలెనున్న కొండతుప్పలతోను గుట్టలతోను నిండిన మరుభూములందు నివసించు కోసకులనబడు ఒక క్రైస్తవజాతివారే రష్యాఅభివృద్ధికి కారకులు. ఈకోసకులు యూరపులో తూర్పుఅడవులవారు; వారు 19 వ శతాబ్ది మధ్యపు అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలోని పశ్చిమప్రాంతపు వనచరులవలె నుండిరి. రష్యాలోనుండి ప్రవాసితులగు విప్లవకారులు బానిసలు మతాంతరులు, దొంగలు, తిరుగుబోతులు, హంతకులు, మున్నగువారందరు నిర్జనమగు దక్షిణప్రాంతమునజేరి, అక్కడ వసించుచు, పోలు రష్యను తార్తారు జాతులతో స్వాతంత్ర్యరక్షణలకై పోరాడిరి. తూర్పున తార్తారునుండి పారిపోయినవారుగూడ నీకోసకులతో జేరిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమున స్కాట్లండుదేశపు కొండజాతులు సైనికులైనట్లు, క్రమముగా నీసరిహద్దుప్రాంతపువారు రష్యనుసామ్రాజ్యోద్యోగములలో జేర, వారి శాసియాలో క్రొత్తభూమి తీయబడెను. తుర్కిస్థానమందును ఆమూరునదివరకును సైబీరియాలోను వచ్చిపడుచున్న మంగోలుదండులను వారరికట్టిరి.

17, 18 వ శతాబ్దులలో మంగోలులశక్తి యెట్లు క్షీణించెనో తెలియదు; చెంగిజ్ఖాను తైమూరు లేనులనాడు

మధ్య ఆసియానుండి లోకపాలకులైన వీరు రెండుమూడు శతాబ్దులలో రాజకీయముగ నీరసులైరి. శీతోష్ణస్థితిలో మార్పులు, మితిలేనిరోగములు, మలేరియాబోలు అంటు జాడ్యములు, క్షామములును, మధ్య ఆసియాజనుల క్షీణ దశకు గొంతకారణమైయుండును. లోకచరిత్ర పరిమితిని బట్టి చూచిన నిది తాత్కాలికమే; చీనానుండి యచట వ్యాపించిన బౌద్ధమతముగూడ వారిని నిర్వీర్యులుగ నొనర్చె నని కొందరిఅభిప్రాయము. ఏదియెట్లున్నను 16 వ శతాబ్దమునాటికి మంగోలు తార్తారు తురుష్క జాతులవారు పైకి వ్యాపింపలేరు: సరిగదా, పశ్చిమమున క్రైస్తవరష్యనుల చేతను, తూర్పున చీనావారిచేతను జయింపబడుచు, వెనుకకు నెట్టివేయబడుచుండిరి.

17 వ శతాబ్దమంతటను కోసకులు యూరపియను రష్యానుండి తూర్పుదెసకు వ్యాపించుచు, సాగుకు వీలగు చోట్ల స్థిరవాసులైరి. తుర్కీవారింకను బలీయులైయున్న దక్షిణమున వలసజనుల సరిహద్దుకోటలు బురుజులు వెనుక కేర్పడెను. ఈశాన్యమున రష్యా ఫసిఫికు మహా సముద్రమువరకు వ్యాపించెను. *

---

* భారతదేశమందు 17 వ శతాబ్దపు స్థితిపోయి తరువాత 18, 19 వ శతాబ్దములందు వేరుమార్గము పట్టెను. ఔరంగజేబు పాలన

పద్ధతిచే దేశమున అశాంతి పరస్పరవిరోధములు ప్రబలి, అతని యనంతరము 18 వ శతాబ్దమున మొగలుసామ్రాజ్యము క్షీణింపజొచ్చెను. వంగదేశము అయోధ్యదక్కనులలో ముసల్మాను సామంతరాజ్యములు మహారాష్ట్ర రాజపుత్రస్థానాదులందు హిందూరాజ్యములును, పంజాబులో సిక్కురాజ్యమును, స్వతంత్రరాజ్యములయ్యెను. మన ఆంధ్రదేశమున బొబ్బిలి, విజయనగరం పెద్దాపురం, నూజవీడు, వెంకటగిరి మొదలగు సంస్థానములు ఐకమత్యములేక నిజాంరాజ్యమునకు లోబడియుండెను. ఈరాజ్యములన్నియు తమతమ లోలోపల కలహించుచుండ, దేశమున విద్య శాంతి క్షీణించి, సాంఘిక కల్లోలము కలుగజొచ్చెను. ఉన్నతాదర్శములుపోయి, ఔరంగజేబునాటి సంఘవిద్వేషవిషాంకురము క్రమముగా వృద్ధినొంది, విభేదములు హెచ్చెను. పరస్పరసమాదేశములు ఏకీభావము తగ్గినకొలది, ఆయాప్రాంతముల భాషలలోను ఆచారములలోను గూడ భేదములు హెచ్చెను; ఆయారాజులు స్వలాభతత్పరులగుటను గమనించి, అర్థాన్వేషులై వచ్చిన పాశ్చాత్యులగు పోర్చుగీసు, డచ్చి, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషువారు వీరి యొక్కసఖ్యము వహింపగా, విరోధములు యుద్ధములు మరింత హెచ్చెను. ఈపరస్పర కలహములను ఆంగ్లేయులు సమయోచితమగు చాతుర్యముతో స్వలాభము కొరకు పూర్తిగా వినియోగించుకొనిరి. 18, 19 వ శతాబ్దములలో మనదేశమున ప్రతిముఖ్యయుద్ధములోను భారతీయసేనలు ఆంగ్లేయుల తరపునను ఫ్రెంచివారితరపునను నిలచి పరస్పరము యుద్ధముచేసెను. 18వ శతాబ్దాంతమునకు ఆంగ్లులే ప్రబలులై, తమరాజ్యము ననేక విధముల విస్తరింపజేసికొనిరి.

అప్పటికి చక్రవర్తులైన తురుష్కులు, మంగోలులు, అన్యదేశీయులైనను, క్రమముగ మనదేశీయులలో కలసిపోయి, వారిచ్చటనే స్థిర

వాసులై, భాగ్యవంతులై యుండి, ప్రజలసుఖదుఃఖముల పాల్గొను చుండిరి. వారు నీటిపారుదల వ్యవసాయాభివృద్ధి విద్యాభివృద్ధి కొరకే గాక యుద్ధములకు భవనములకు శిల్పకళలకు వినోదములకు వినియోగించు ద్రవ్యముగూడ మనదేశములోనే యుంచబడి, అంతయును మన దేశమందే నిల్చెను. మనదేశపు పరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహము, బీదలకు జీవనాధారము, ఉండెను. ఉన్నతోద్యోగములన్నియు భారతీయుల లోనే యుండెను. 18 వ శతాబ్దమునకు పూర్వము అన్యదేశమునుండి జరుపబడుటలేదు. అన్యదేశములకు ద్రవ్యముచే గొనబడుటలేక, ఇప్పటి శిల్ప కళలకు పోషణయుండెను. రాట్నాలు నూలుచుండెను, దేశమంతటనుండిన గ్రామపంచాయితీ పద్ధతిని, ప్రతిగ్రామమునకు వలయు ముఖ్యవస్తువులా గ్రామప్రాంతములందే తయారై వినియోగమగుచుండెను. అంతవరకు మన వస్తువు లన్యదేశములందుగూడ చాల అమ్మబడుచు, మనజనుల శిల్పము సంపత్తి హెచ్చుచుండెను. గతశతాబ్ది మొదటివరకు ఆంధ్ర ప్రాంతమున నీలపల్లి, నరసాపురం, మచిలీపట్టణము (బందరు), కొత్త పేట, మనదేశపు ఇతరప్రాంతములందు సూరతు, కాలికట్టు, కొల్లం, చట్టి గ్రామము (చిట్టగాంగు) మొదలగు రేవుపట్టణములందు, నౌకానిర్మాణా దులు కోస్తాయందు మతి వృద్ధిలోనే యుండెను. 19వ శతాబ్దపు మొదటి నుండి ఆపరిస్థితులు పూర్తిగా మారెను. వెల్లుగా రిందు సూచించినట్లు మనకు పేరుకు ఆంగ్లరాజు ప్రభువైనను, క్రియకు బ్రిటిషు పార్లమెంటు మెంబర్లను వారినన్నుకొనెడు ఆంగ్లప్రజలు ముఖ్యముగా ఆవ్యాపా రస్థులు నిజముగా మన అధికారులు; అందుచే వ్యాపారపద్ధతులు వారికే లాభకరమగునట్లేర్పాటు అగుట సహజము; కొలదికాలములోనే ఇటు నుండి బట్టలు లోహవస్తువులు మొదలగు తయారైనవస్తువుల ఎగుమతి తగ్గి, మనదేశమంతటనుగూడ విదేశవస్తువులు వ్యాపించెను; మన దేశీయ

వస్తువుల ఖర్చుతగ్గి, మనగ్రామజనుల వృత్తులును క్షీణించెను; ధన మిత గ్రత పోవుచో జనులలో దరిద్రత నిర్వ్యాపారతయు హెచ్చెను. పర దేశపాలనచే సామ్రాజ్యవృద్ధిపరతకై మన దేశాదాయములో చాలభాగము తమ సైనిక వ్యయనిమిత్తమును పెద్ద ఉద్యోగుల హెచ్చుజీతముల నిమిత్తమును ఖర్చగుట సహజము. జనులవిద్యారోగ్యదులకై ప్రభుత్వాదాయములో ద్రవ్యము చాలదు ఇంతేకాక, పరాధీనజనులలో స్వతంత్ర భావములు జ్ఞానాపేక్ష, విద్యాభిలాష తగ్గుట సహజమగుటచే మనదేశీయులును జాత్యున్నతికి తగు కృషిచేయుటమానిరి. అందుచే, ఈ రెండు శతాబ్దములలో మన దేశమున విద్యాహీనత వృత్తిహీనత నిరాశభావము హెచ్చినవి.

అమెరికనుల స్వాతంత్ర్యయుద్ధము.

18 వ శతాబ్దపు 3 వ పాదమున యూరపువారం తఃకలహములలోఁబడి, మతరాజకీయవిషయములం దైక్య భావము లేకుండిరి; ఐనను, ముద్రిత గ్రంథములవలనను ఖండాంతరములకు బోవు మహానావల సహాయమునను ఉత్తేజితులై, తగవులుపడుచునే, వారంతటను వ్యాపించి, ప్రపంచతీరములన్నిటిని వశముచేసికొనిరి. ఈయుద్యమము కు నియమము లేదు; ఇతరదేశీయులపైన వారికప్పుడు గల్గిన తాత్కాలిక సముపాయమువలన వారిట్లువ్యాపించిరి; ఆ సౌకర్యములచే పశ్చిమయూరపుజనులు ప్రాయికముగ ఖాళీ యగు అమెరికాఖండమున వలసనేర్పరచుకొనిరి; దక్షిణాఫ్రికా ఆస్ట్రేలియా న్యూజీలండు దేశములగూడ యూరపియనులాక్రమించి, నావికులనాదిగ ఆశించు వర్తకలాభమునకై, తమజాతులకే అకట్టుచేసిరి. కొలంబసు అమెరికాకు, వాస్కోడగామా భారతదేశముకు, వెళ్లెను. అప్పటికే సమృద్ధజనములు సంపన్నములు అగు నీ ప్రాచ్యదేశముల యాత్రలకు ద్రవ్యవ్యాపారాశలే ముఖ్యోద్దేశములు; అమెరికాలో ఆదిమజనులల్పులు, అనాగరికులు; అందుచే యూరపియనులు వెండిబంగారములకొరకచటనే వలసగానుండి

పోయిరి. స్పెయినుదేశీయుల వశమైన అమెరికాలో వెండి సమృద్ధిగ దొరకెను. ఖనిజములు, తోటలు, అప్పటి ముడి వస్తువులు, ఉన్ని, చర్మములు, వీటికై, వారు అమెరికాలో స్థిరవాసులైరి. ఇట్లు 17 వ శతాబ్ది మొదట పూర్వాచారులు పెట్టుబాధలసహింపలేక మతసంస్కారులగు ఇంగ్లీషుప్యూరిటనులు మతహింసలనుండి విముక్తిగ అమెరికాలోని న్యూఇంగ్లండు చేరిరి. 18 వ శతాబ్దమున జాగీదారులబాధ లేకుండ, అనేకులు న్యూయార్కుపోయిరి; 18 వ శతాబ్దాంతమున వచ్చినవారు అనాథులను ఆఫ్రికాలో దక్షిణపుదగు గుడ్‌హోపు అగ్రముకు పంపిరి. ఇట్లు యూరపియనులు సముద్రముల నిశ్శంకముగా దాటి వలసకుచనిరి. 19 వ శతాబ్దములో పొగయోడలు వచ్చినకొలదియెండ్లలోనే, అమెరికా ఆస్ట్రేలియాలలోని ఖాళీప్రదేశములకు యూరపియనులు మహాప్రవాహములుగా వలసపోజొచ్చిరి.

అందుచే ఖండాంతరములందుగూడ స్థిరవాసులగు యూరపియనుల సంఖ్య అధికమై, యూరపియనునాగరికత స్వదేశముకంటె విశాలప్రాంతముల నాటుబడెను. నాగరికులగు ఈనూతన జాతులు తమంతట సులభముగ వృద్ధిజెందిరి. యూరపులోని రాజ్యాంగజ్ఞులు దూరదృష్టిలేక, వీరివిషయమై తగునిర్ణయము లేకుండిరి. ఆప్రజలు స్వతంత్ర

ముగనే జీవింపనిశ్చయించుకొన్న చాలకాలమునకుగూడ, ఆవలసరాజ్యము కేవలము తమకు శత్రునియు, తమపై ఆధారపడియున్నవనియు, తమ కాదాయసాధనములనియు, ముఖ్యముగా దాశీసలుపదగునవనియు, యూరపియను రాజ్యాంగవేత్తలు ఎంచిరి; ఆవలసజనులు తిరుగుబాటుచేసి, అన్యదేశముల మధ్యములోనికి వ్యాపించి సముద్రయుద్ధమున కందకున్నను, వారు మాతృదేశాధీనులై నిస్సహాయులై సటులు, యూరపువారు తృణీకరింపసాగిరి.

దాదాపు 19 వ శతాబ్ది మధ్యవరకు నీఖండాంతర రాజ్యముల సంబంధము తెరచాపయోడలే నిల్పెను. అప్పటికి భూతలముపై శీఘ్రముగాను లక్ష్యములేదు; అందుచే, భూతలపు రాజ్యవ్యాప్తి ఐకమత్యము మొదలగునవి గుఱ్ఱపు అందుబాటునకు లోనై యుండెను.

18 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధపు మధ్యకాలమునకు, ఉత్తరమెరికాలో ఉత్తరభాగము బ్రిటిషుఅధికారమున నుండెను. ఫ్రాంసు అమెరికాను వదిలెను; పోర్చుగీసువారికి జెందిన బ్రెజీలు, ఫ్రెంచి, బ్రిటిషు, డచ్చి, డేనిషు, వారలఅధీనమందున్న ఒకటిరెండు చిన్నదీవులుతప్ప, ఫ్లోరిడా, లూయిజియానా, కాలిఫోర్నియా, దక్షిణఅమెరికా అంతయు, స్పానిషువారిదై యుండెను. ఇట్లుండ సముద్రము కావలి

రాజ్యముల నణచియుంచుటకు ఓడలసహాయముచాలదన్న, పైను ఒంటారియో సరస్సులకు దక్షిణమందలి బ్రిటిషు వలసజనులచర్యలవల్ల స్పష్టపడెను.

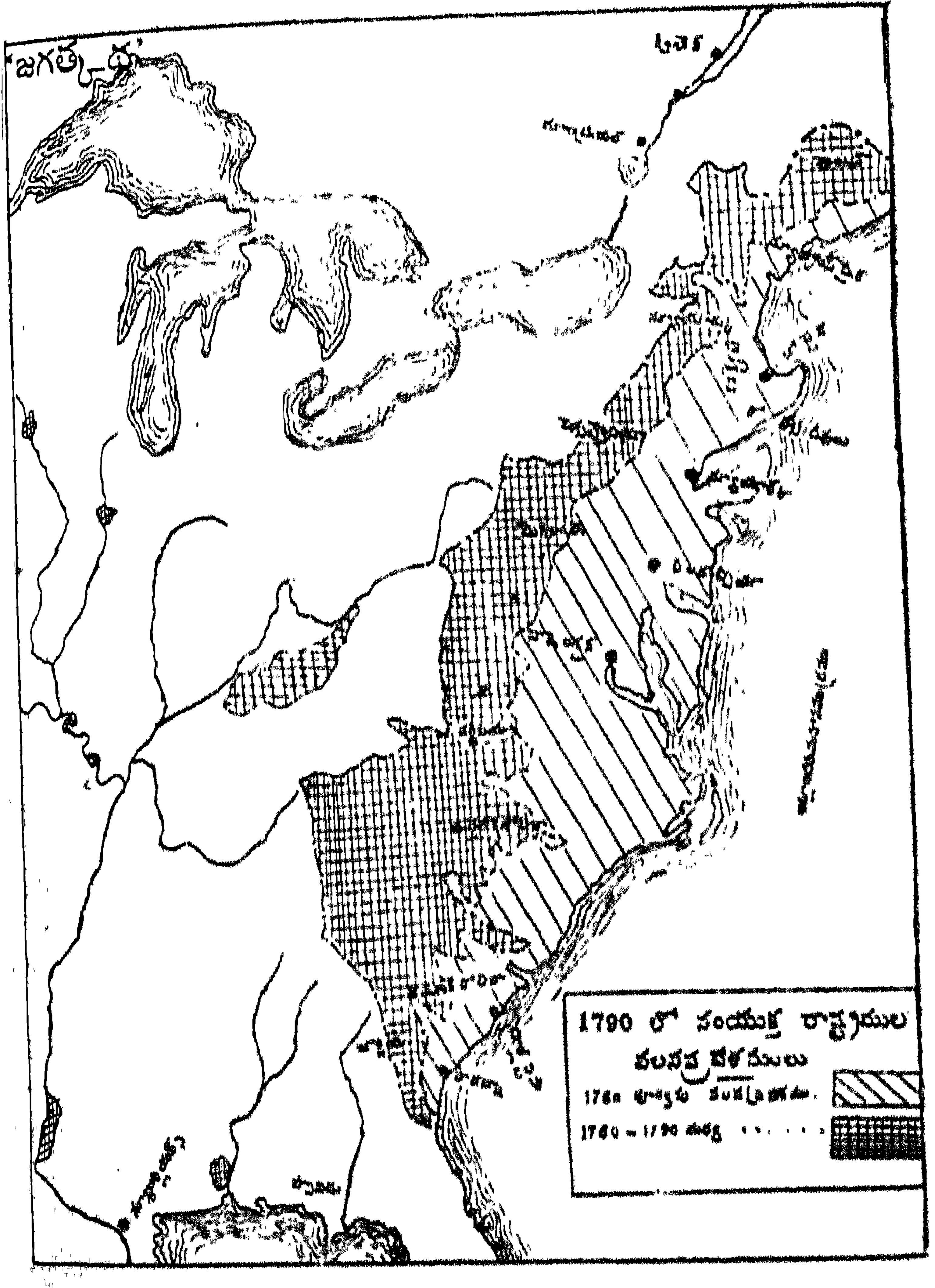
ఈబ్రిటిషు కాలనీల ఉత్పత్తిస్వభావము లనేకవిధ. ములు; అక్కడ బ్రిటిషువారితోపాటు అనేక ఫ్రెంచి, స్వీడిషు, డచ్చివారునుండిరి. మేరీలండులో బ్రిటిషుకాతలికు లుండిరి. 'న్యూయింగ్లండు'లో బ్రిటిషుప్రొటెస్టెంటుతీవ్రవాదులుండిరి. ఈన్యూయింగ్లండువాసులు స్వయంవ్యవసాయ ముజేసికొనుచు, దాస్యపద్ధతిని ఖండించిరి; 'వర్జినియా'లో బ్రిటిషువారు ఆఫ్రికానుండి నీగ్రోగుంపులతెచ్చి దాసులజేసి, విశాలప్రదేశములనువారిచే సాగుజేయించుచుండిరి. అట్టి రాష్ట్రములనడుమ సహజైకమత్యము లేదు. ఈరాష్ట్రములలో కొన్నిటిమధ్య తీరములవెంట దీర్ఘసముద్రయానము అవసరము; అందుకు అట్లాంటికు మహాసముద్రమును దాటునంతశ్రమాలస్యము లగుచుండెను. ఇట్లాజాతుల వివిధస్థితిచే బ్రిటిషుఅమెరికనులలో ఐకమత్యము లేకుండెను; కాని లండనులోని బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారి స్వార్థపరమూర్ఖచర్యలచే, ఆవలసజను లేకీభవించిరి. వారిపై పన్నులు విధింపబడెను; కాని ఆయాదాయపుఖర్చువిధానమునవారి కధికారము లేకుండెను. వారివర్తక మాంగ్లేయులకు లాభ

కరముగ నేర్పరుపబడెను; నల్లబానిసలుండుట యిష్టము లేనివారలు, నల్లవారు తమ్ము తుడిచివేయుదురనిభీతిలి వర్జీనియ వారలు బానిసలదిగుమతి వలదనిరి; కాని చాలలాభకరమగుటచే, ఆవ్యాపారమును బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు నడుపుచునే ఉండిరి.

ఆకాలమున బ్రిటనులో రాజాధికారము హెచ్చియుండెను. 1760 మొదలు 1820 వరకు పాలించిన 3 వ జార్జి మూర్ఖుడై, ఇంగ్లండుకు కాలనీలకు మధ్య జగడము పెంచెను.

బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమ ఈస్టిండియాకంపెనీ లాభమునకై అమెరికనువర్తకులకు హానికరమగు కొన్ని చట్టములజేసిరి; అవి యీాతగువును మరింత వృద్ధిచేసెను. 1773లో కొందరు అమెరికనులు మారువేషముతో జొచ్చి, ఆంగ్లప్రభుత్వమువారు క్రొత్తగావిధించినపన్ను షరతులపై బోస్టనుపురపురేవులో దిగుమతియైనమూడుపడవల తేయాకును సముద్రములో ద్రోసివేసిరి. బోస్టను సమీపమున లెగ్జింగ్టనువద్ద బ్రిటిషుప్రభుత్వమువా రమెరికనునాయకులనిరువురబట్టయత్నించిరి. అందుపై 1775 లో యుద్ధము మొదలిడెను; బ్రిటిషునావ 'లెగ్జింగ్టను'వద్ద మొదట తుపాకులు పేల్చిరి. కన్కార్డువద్ద మొదటియుద్ధము జరిగెను.

ఈయుద్ధారంభమున నేడాదివైనరకు సురికనులు మాతృదేశ ముతో విచ్ఛిత్తికిష్టపడకుండిరి. 1776 లో అమెరికను రాష్ట్రముల ప్రతినిధులు 'కాంగ్రెసు' అను పేర సమావేశమై, స్వాతంత్ర్య ప్రకటన జేసిరి. ఫ్రెంచివారితో యుద్ధమందారితేరిన జార్జివాషింగ్టను అమెరికనులసర్వసేనాని; 1777 లో బ్రిటిషుసేనాని (జనరలుబర్గోయిను) కనడానుండి న్యూయార్కుకుబోవుచుండ, 'సమన్ను హారమువద్ద' అమెరికనులచేనోడి, 'సారటోగా' కడ పూర్తిగాలొంగెను. ఆవెంటనే ఫ్రెంచిస్పానిషువారలు ఇంగ్లండుపై యుద్ధము ప్రకటించి, బ్రిటిషునౌకల నిరోధించిరి. 1781 లో కారన్వాలీసు సేనానిక్రింద మరియొక బ్రిటిషుసైన్యమును వర్జీనియాలోని యార్కుటౌనుద్వీపకల్పమున అమెరికనులు పట్టుకొనిరి. 1783 లో పారిసులో సంధిజరగను; మైనునుండి జార్జియావరకుగల ఆ 13 వలసరాష్ట్రములు కలసి, స్వతంత్ర రాష్ట్రసమితియయ్యెను. ఇదియే అమెరికా 'సంయుక్తరాష్ట్రములు'; దానికుత్తరమందున్న కనడామాత్రము బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమందే యున్నది, నాల్గేండ్లవరకు ఈసంయుక్త రాష్ట్రముల కేంద్రప్రభుత్వము దుర్బలమై, అవిమరల ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగా విడిపోవునట్లుండెను; కాని బ్రిటిషులతో విరోధము, ఫ్రెంచిదౌర్జన్యము, విడిపోయిన గల్గు

జగత్కథ
1790 లో సంయుక్త రాష్ట్రముల
వలసప్రదేశములు

యిక్కట్లు, వెంటనే విచ్ఛిత్తి లేకుండ జేసెను. 1788 లో నొక సమిష్టిపాలన విధానము కూర్పబడి, ఆమోదింపబడెను. ఆచట్టముచే, కేంద్రప్రభుత్వము విశేషాధికారము గల అధ్యక్షుడు నేర్పడెను. పిదప 1812 లో బ్రిటనుతో రెండవయుద్ధము కలిగి, జాతీయైకమత్యము బలపడెను. అయినను ఈరాష్ట్రములు విశాలములు; అందలి ప్రజలు భిన్నాభిప్రాయులు; అప్పటికి ప్రయాణసదుపాయములు తక్కువ; అందుచే యూరపు రాజ్యములవలె, ఈసమితియు త్వరలోనే విడిపోవునట్లుండెను. దూరపుజిల్లాలనుండివచ్చు ప్రతినిధులు (కాంగ్రెసు మెంబర్లు) వాషింగ్టను జేరుటకు చాల శ్రమయగుచుండెను. సామాన్య భాషావాఙ్మయములను సామాన్యవిద్యావిజ్ఞానములను వృద్ధిచేయుటకు, తీవ్ర ప్రతిబంధము లుండెను. కాని విచ్ఛేదము లేకుండ జేయు శక్తులు ప్రపంచమున గల్గుచుండెను. త్వరలోనే, నదులలో పొగయోడ, నేలపై రైలుమార్గములు, తంతిమార్గము ఏర్పడెను; అందుచే, సంయుక్తరాష్ట్రము విభిన్నము కాకుండ నిల్చి, చెదరియున్న ఆప్రజలందరు నేకమై, ఆధునికజాతులలో నగ్రగణ్యులైరి.

తరువాత 22 ఏండ్లకు, అమెరికాలోని స్పానిషు కాలనీలుకూడ, ఈ 13 రాష్ట్రములవలె యూరపునుండి వీడి, స్వతంత్రులైరి. కాని దేశమున వారు వివిధప్రాంత

ములు జెదరియుండి, పర్వతములచేతను అడవులచేతను ఎడారులచేతను విడదీయబడియుండిరి; బ్రెజిలులోని పోర్చు గీసు సామ్రాజ్యము నష్టగనుండెను. అందుచే వారిలో వారికి ఐక్యము కుదురలేదు. వారు రిపబ్లికు (ప్రజాతంత్ర) సమూహములుగ నున్నారు; వారిలో వారికి యుద్ధములు, విప్లవములు కల్గుచున్నవి.

ఈనిర్బంధవిచ్ఛేద విషయమున బ్రెజిలు నురియొక మార్గ మవలంబించెను. 1807 లో నెపోలియను ఆధిపత్య మున ఫ్రెంచి సైన్యములు మాతృదేశమగు పోర్చుగలు నాక్రమించుటచే, ఆరాజు బ్రెజిలునకు పారిపోయెను. అప్పటి నుండి విడిపోవువరకు, పోర్చుగలునకు బ్రెజిలు సామంత మగుటకుబదులు, బ్రెజిలుకే పోర్చుగలు సామంతస్థాన మందుండెను. 1822 లో, పోర్చుగీసు రాజునుమారుడగు మొదటి 'పేడ్రో' పాలనమున బ్రెజిలు స్వతంత్రమయ్యెను. కాని యీనూతన ప్రపంచము రాజత్వమునకు సుము ఖము కాలేదు. 1899 లో బ్రెజిలు చక్రవర్తి యూరపు నకు పడవపై సాగనంపబడెను; మిగిలిన అమెరికాతో బాటు, బ్రెజిలు సంయుక్త ప్రజాతంత్రరాజ్యమాయెను*

* ఆంగ్లేయులు మొదలగు యూరపియను లుత్తర అమెరికాలో ప్రవేశించినప్పటికి అందు కొందరాదిమజను లుండిరి. వారు ఎర్రఇండి

యను లనబడిరి. (మొదట పాశ్చాత్యు లీ దేశమిండియాయే అని తలచి వారి నిండియనులనిరి.) ఈ ఆదిమజనులను వలసవచ్చిన యూరపియనులు తరిమి తమ తుపాకులతో కాల్చి చంపి, దాదాపు నిశ్శేషులజేసి, క్రమముగా దేశమంతటిని నాక్రమించిరి. పాశ్చాత్యులాక్రమించి వలసజేసి కొన్న యిట్టిప్రతిదేశమందును అప్పటి ఆదిమవాసుల క్షీణింపజేసి, అవలసదేశమంతటిని శ్వేతజాతులకే ప్రత్యేకింపజేసికొని, శ్వేతేతరులగు జాతులనచ్చట స్వేచ్ఛగా నివసింపకుండను, అచ్చటి పౌరులుగాకుండను, నిర్బంధములేర్పర్చి యున్నారు. అందుచే తరచు వివిధజాతుల మధ్య మనస్తాపముకల్గుచున్నది.

ఇందు ఉదహరించిన 'న్యూ ఇంగ్లండు, వర్జీనియా, జార్జియా, మెజ్గాసు, మొదలగునవి అమెరికావలసరాజ్యముల పేర్లు. ఈకాలనీలు మొదట పరస్పరరాజ్యసంబంధము లేకయుండి, ఇవియన్నియును కలసి తరువాత సంయుక్తరాష్ట్రముగా నేర్పడెను. ఇందుప్రతిరాష్ట్రములకు కొన్నిస్వీయవిషయములందు రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యముండును. దేశమంతటికి సంబంధించు ముఖ్యవిషయములందు మాత్రము సంయుక్తరాష్ట్రమగు ఫెడరల్ ప్రభుత్వమునకు దేశమంతటను సామాన్యాధికారముండును. ఈ ఫెడరల్ పద్ధతినే మనభారతదేశపు రాజ్యాంగము నేర్పరచుటకు ప్రభుత్వమువా రుద్దేశించుచున్నారు. కాని అమెరికాలోని ప్రజల ప్రభుత్వముకు సర్వాధికారముండును. మన ఫెడరల్ ప్రభుత్వమున కట్టి యధికారములేక, నిజమైన ముఖ్యాధికారము గవర్నర్లు గవర్నరుజనరలు బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు వహించునట్లు రాజ్యాంగము తయారు చేయబడుచున్నది. దక్షిణఅమెరికాలో చాలరిపబ్లికు లేర్పడి, వాటిమధ్యచాల కలహములున్నవి. పెరుగ్వేబొలివియాలమధ్య రెండేండ్లనుండి జరుగుచున్న యుద్ధమిందుకు నిదర్శనము.

ఫ్రాంసులో విప్లవము, మరల రాజత్వము.

బ్రిటిషువారి 13 (అమెరికను) కాలనీలు స్వతంత్ర ములైన వెంటనే, రాజాధికారపుమూలస్థానమగు ఫ్రాంసు లోనే మహాకల్లోలముతో సాంఘికరాజకీయ విప్లవము బయలుదేరెను; లోకపు రాజ్యాంగసంస్థ లెంత అస్థిరము లో, అందుచే యూరపువారికి గోచరమయ్యెను.

యూరపులో రాజసంస్థలన్నిట్ల ఫ్రెంచివారిదే బలీయము, ఇతరరాజ్యములకు ఆదర్శము, ఈర్ష్యాజనకముగ నుండెను. కాని అది అన్యాయాధారమై, హఠాత్తుగా నశించెను. అదిప్రబలము ఉజ్వలముగ నుండినను, అందు సామాన్యజనులు చాలబాధనొందిరి. మతగురువులకు కులీనులకు పన్నులు లేకుండెను; పన్నులభారమంతయు సామాన్యజనులపైనను, పాటకపుజనులపైనను మోపబడెను. గ్రామ్యజను లందుచే క్రుంగిపోయిరి; సామాన్యజనులపై కులీను లధికారము వహించి, ఆదీనులను తృణీకరించుచుండిరి. 1787 లో, ఖజానా దివాలాస్థితిలో బడుటచే, ప్రభుత్వపు ఆదాయవ్యయముల సరిచేయుటకై, ఫ్రెంచిరాజు ప్రజాప్రతినిధుల రప్పించెను. ఆదేశపు 'స్టేట్సుజనరల్'అను ప్రజాసభ పూర్వపు బ్రిటిషుపార్లమెంటును బోలెను;

అందు ప్రభువులు మతగురువులు ప్రజాప్రతినిధులు గలసియుండిరి; అది 1789 లో స్టేట్సుజనరల్సుభవనమున కూడెను. దానికి 1610 తరువాత సమావేశమే లేకుండెను, ఫ్రెంచిరాజప్పటినుండి నిరంకుశుడై యుండెను. లోలోన నుడుకుచున్న అసంతృప్తి కనపడుటకిప్పు డవకాశము దొరికెను. ప్రజాప్రతినిధులు ప్రభుసమితిపైనను, రాజుపైనను అధికారము జేయబూనిరి. వెంటనే తగవులు కలిగెను. ప్రజాప్రతినిధులే బలియులైరి; స్టేట్సుజనరలుసభ జాతీయ మహాసభగా మారెను; బ్రిటనులోవలె, ఫ్రెంచిదేశమున గూడ రాజును స్వాధీనములో నుంచుట కాసభవారు సన్నద్ధులైరి. అంతట ఫ్రెంచిరాజగు 16 వ లూయీ యుద్ధమునకై రాష్ట్రములనుండి సేనల గూర్చెను. వెంటనే పారిసును, ఫ్రాంసుదేశమంతయు గూడ, రాజుపై తిరుగబడెను. అంతట నిరంకుశరాజత్వము కూలెను. భీకరమగు† 'బాస్టైలు' ఖైదును పారిసుప్రజలు వశముచేసికొనిరి. విప్లవము దేశ

'బాస్టైలు' ఫ్రాంసుదేశపు రాజధానియగు పారిసు నగరమందు చాల బలియమైన దుర్భేద్యమగు కోట; ఫ్రెంచిరాజులు దీనిని రాజకీయ ఖైదీలనుంచు జైలుగా వాడుచుండిరి. ప్రజాపక్షులగు అనేకు లప్పటికి రాజద్రోహాపరాధులై ఆఖైదులో నుంచబడి యుండిరి. విప్లవము రాగనే వీరు విడుదలైరి, అందు ప్రజావ్యతిరేకులు ఖైదీలుగా నుంచబడిరి.

మంతయు వ్యాపించెను. తూర్పునను వాయవ్యరాష్ట్రములందును, అనేకప్రభుభవనములను ప్రజలు తగులబెట్టిరి; భూస్వాముల హక్కుపత్రముల దగులబెట్టి, యజమానుల తరిమి, చంపిరి. ఒకనెలలో ఆపురాతన ప్రభుపద్ధతి నశించెను. చాలమంది రాజన్యులు, రాణీ ఆస్థానికులు, అన్యదేశములకు పారిపోయిరి. పారిసులోను ఇతరనగరములలోను తాత్కాలిక పౌరరాజ్యము లేర్పడెను; రాజత్వము నణచుటకై, 'నేషనల్‌గార్డ్' అనుపేర జాతీయరక్షకసేన నాయాపౌరసంఘములు సిద్ధపర్చెను. ఆనూతనస్థితి కనుకూలమగు సాంఘిక రాజకీయ పద్ధతిని జాతీయసభవారేర్పరుపవలసివచ్చెను.

ఈకార్య మతిదుర్ఘటము; వారు నిరంకుశరాజత్వపు అన్యాయచర్యలన్నిటిని తొలగించిరి. కులీనులకు రాజవంశీయులకుగూడ పన్నులు విధించిరి. దాస్యపద్ధతిని ప్రత్యేకపు హక్కులను పరిహరించిరి; పారిసునగరమున ప్రజాసత్తాకమగు రాజత్వము స్థాపించుట కాసభవారు యత్నించిరి; రాజు వర్సెయిల్సు ప్రాసాదమును పూర్వవైభవమును విడచి, పారిసులోని 'టులేరీసు'మందిరమున, మితవ్యయముతో నుండెను. తరువాత రెండేండ్లు జాతీయసభవారు నవీనపద్ధతిని స్థిరపరిపాలన చేయయత్నించిరి. ఆసభ

వారి చర్యలు మాన్పదగియుండినను, చాలవరకు కుచితముగనే యుండెను. శరీరహింస, ఇష్టమువచ్చినట్లు విచారణలేకుండ ఖైదుచేయుట, నాస్తికుల బాధించుట, మొదలగు శిక్షలు తొలగింపబడి, దండనస్మృతి సవరింపబడెను. నార్మండీ బర్గండీ మొదలగు పూర్వపు సామంతరాజ్యపుహద్దులు తీసివేసిరి; దేశము 80 జిల్లాలుగా విభజింపబడెను; సేనలో ఉన్నతోద్యోగములు సామాన్యులకును అందుబాటు చేయబడెను. కాని ఆ న్యాయమూర్తులను ప్రజలు స్వల్పకాలమునకొకసారి ఎన్నుకొనుచుండిరి, అందుచే ప్రజలే న్యాయమునకంటె శాస్త్రజ్ఞానములేని న్యాయాధిపతులు చిల్లరజనుల ధోరణినిబట్టి నడవవలసివచ్చెను. మతసంస్థల గొప్ప ఆస్తులన్నిటిని ప్రభుత్వమువారు వశముచేసికొనిరి. విద్యాధర్మకార్యములు చేయువారు తప్ప, తక్కిన కేవల మతసంస్థలన్నియు తీసివేయబడినవి. మతోద్యోగుల జీతములు జాతీయద్రవ్యములోనుండి యీయబడుచుండెను; ఈపద్ధతి చిన్నమతోద్యోగుల విషయమున సవ్యమే; కాని బిషప్పుల వంటి పీఠాధికారులకు నెన్నికపెట్టిరి; అందుచే రోమను మతపద్ధతి కిది కేవలము వ్యతిరిక్తము. హఠాత్తుగా ప్రొటెస్టెంటుపద్ధతి పెట్టినట్లాయెను. అందుచే రోమనుసాంప్రదాయికులగు అప్పటికున్న గురువులకును జాతీయసమితిచే

నియమితులగువారికిని మధ్య సంఘర్షణము కలహములు కలిగెను.

1791లో ఫ్రాంసులో ఈప్రజాసత్తాకరాజత్వ మారాజు చర్యవల్లనే హఠాత్తుగా భగ్నమాయెను. తూర్పు సరిహద్దున ప్రభువంశీయులయొక్కయు మిత్రులయొక్కయు సహాయమున విదేశసేనల రప్పించి, రాజును రాణియు తమకుటుంబముతో వారిని గలియుటకై పారిపోయిరి; కాని దారిలో 'వెరన్నిసు' వద్ద పట్టుపడి, పారిసుకు చేర్పబడిరి. వీరిచర్యచే ఫ్రాన్సులో దేశభక్తి ప్రజాస్వామ్యపు జాతీయభావము నుద్రేకించి,ప్రజ్వరిల్లెను. వెంటనే రిపబ్లికు అనగా ప్రజాతంత్రరాజ్యము ప్రకటింపబడి, ఫ్రెంచిరాజుకు సాయముచేయజూచిన ఆస్ట్రియా ప్రష్యాలతో యుద్ధమారంభమాయెను. రాజును విచారణచేసిరి; దేశద్రోహ మొనర్చినందుకు (ఇంగ్లీషువా రిదివరలో జేసినట్లే) 1793 జనవరిలో రాజుకు శిరచ్ఛేదము చేయబడెను. అంతట ఫ్రాన్సులో నద్భుతరంగ మారంభించెను. రిపబ్లికుకై ఆవేశము గలిగెను. ప్రజలు ఇక నెట్టిరాజీయు లేకుండ, పూర్వపు రాజవంశము సంహరింప నిశ్చయించిరి. ఈక్రాంతికారు లన్యదేశముల విప్లవకారులకును సాయముచేయ నడుమకట్టిరి. యూరపు అంతను, ప్రపంచమంతను గూడ

ప్రజాతంత్రముగ చేయవలెనని, ఫ్రాంచియువకులు రిపబ్లికు సేనలో జేరిరి. దేశమాతట నమ్మకముతో ప్రేరకరమగు 'మార్సెల్లే' అను నూతనజాతీయగీతము వ్యాపించెను. ఆపాట బాడుచు ఫ్రెంచిసైనికులు రాగా, శత్రువులు వచ్చినట్లు పారిపోవజొచ్చిరి. 14 వ లూయియొక్క ఆంతరంగికులు స్థాపించిన రాజ్యపుసరిహద్దులను గూడ 1792 అంతములోగానే దాటి, ఫ్రాంచి జాతీయులైన అన్యదేశముల గూడ జయింప నారంభించి, బెల్జియములోని 'బ్రస్సెల్సు' జొచ్చిరి; సేవాయి నాక్రమించిరి; రైనుపై దాడిసల్పిరి; హాలెండునుండి స్వతంత్రమును వశపరచుకొనిరి. అంతట ఫ్రెంచివారిని పొరపాటుచేసిరి; లూయి శిరచ్ఛేదము కాగానే, లండనులో ఫ్రాంచిప్రతినిధిని ఇంగ్లీషువారు పంపివేసిరి. అందుచే క్రోధావిష్టులై, వారు ఇంగ్లండుపై యుద్ధము ప్రకటించిరి. విప్లవమునఁ ఫ్రెంచివారి కుత్సాహవంతమగు కాల్బలము గొప్ప ఫిరంగులు సమకూడెను; కాని, నౌకాబలము చెడిపోయెను. ఇంగ్లీషువారు సముద్రముపై సర్వాధికారులుగ నుండిరి. ఫ్రెంచి విప్లవమున కప్పటివరకు బ్రిటనులో కొంద రనుకూలురుగ నుండిరి; ఈయుద్ధప్రకటన కాగానే, ఇంగ్లీషువారు యూరపులోని యితరరాజ్యములతో నేకమయిరి. ఫ్రెంచివారు మొదట

బెల్జియంలోనుండి ఆస్ట్రియనుల దాని వేసి, [illegible]లండును గూడ ప్రజాతంత్రరాజ్యముగ జేసెను. అ[illegible] నారి నౌకాసేన పరివశమయ్యెను. ఇటలీవైపు ఫ్రెంచివారు మొదట జయమొందలేదు. కాని 1796లో నెపోలియను బోనపార్టు' అను క్రొత్తఫ్రెంచిసేనాని జయప్రదముగ ఫ్రెంచిసేనల నడిపించి, ఉత్తరఇటలీలోని పీడ్మాంటుదాటి, మాంటువా వెరోనాల జేరెను. † 'ఎన్సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా'లో ఫ్రెంచివిప్లవయుద్ధముగురించి 'సి. ఎఫ్. ఎట్కిన్సను' ఇట్లు వ్రాసెను. "ఆంగ్లమిత్రులకు ఫ్రెంచి రిపబ్లికనుల సంఖ్యయు తీవ్రవేగమును అత్యద్భుతముగనుండెను; తాత్కాలికముగ పోగైన యీసేనలకు పరికరములు, సొమ్ము, లేవు; సామానుదాటించు బండ్లు లేవు, కాని వారు 1793-94 లో సత్యోత్సాహులై, భోజనసామగ్రి లేకున్నను జనపదములనుండి ఆహారమును దెచ్చుకొనుచు, యుద్ధముచేసిరి. ఇట్లు పూర్వపురాజకీయసేనల పద్ధతి, మాంద్యము, ఆడంబరము, పోయెను; 1793 లో, జాతీయసేనాపద్ధతి, వాటితీవ్రగమనము, ఉత్సాహమును, ప్రారంభమాయెను. తగుసామగ్రి లేకున్నను చిరుగుగుడ్డ

† ఇంగ్లీషుభాషలో నన్నివిషయములను చర్చించి ప్రామాణికముగ తెలియజేయు విపులమగు 'విజ్ఞానసర్వస్వ' గ్రంథము.

లతోనే, ఫ్రెంచిసైనికులు ఆవేశపూరితులై, జాతీయగీతముల బాడుచు, స్వదేశమునకై పోరుచు, వస్త్రాన్నము లేకనే, అన్యదేశముల జయించుచుండిరి; ఈలోగా పారిసులో రిపబ్లికనుల యుత్సాహము సన్నగిల్లుచుండెను; 'రాబస్పియర్' అను తీవ్రవాదియును విప్లవనాయకుఁ డాయెను. అతడు దుర్బలశరీరుడు, పిరికివాడు, గర్విష్ఠుఁ డైనను, తానే రిపబ్లికు రక్షకుడని ఆత్మవిశ్వాసముగలిగి, తన బలప్రాపకమునకై రాజాభిమానులందరిని సంహరింప నిశ్చయించెను. 'లా వెండీ' యను పడమటిజిల్లాలో నిర్బంధసేనాపద్ధతి మతసంస్థల ఆస్తిని లాగివేయుపద్ధతి ప్రజలకు కష్టముగతోచెను. అచ్చటివారు తిరుగబడి, రాజవంశీయులను మతగురువులకు సహాయకులైరి. లయన్సు మార్సెల్సు జిల్లాలందు, టూలనులోని రాజసహాయకులకు, ఇంగ్లీషు స్పానిషుసేనలకు, ప్రజలే తోడ్పడసాగిరి. అందుచే, రాజసహాయకులనందరను జంపవలెనని క్రాంతికారులకు దోచెను.

విప్లవకారుల న్యాయసభ మరణశిక్షల విధించుచుండెను; అప్పుడు నూతనముగా గనుగొనబడిన 'గిలెటిన్' అను యంత్రముపై ఆశిక్షితులకు శిరచ్ఛేదము జరుగుచుండెను. రాణికిని రాబస్పియరువిరోధులకును నాస్తికవాదులకును గూడ ఒకటేతీరునే శిరచ్ఛేదము చేసిరి.

రోజులు వారములు గడచెను. ఈమారణయంత్రముతో తలలు ఖండింపబడి, రక్తపాతము హెచ్చెను; నల్లమందు కలవడినవారింకను నల్లమందు కోరునట్లు, రక్తవిదాహ మధికమగుచుండెను.

చివరకు 1794 వేసవిలో, రాబస్పియరుకే అధికారభ్రంశము, శిరచ్ఛేదము, కలిగెను. తరువాత నైదేండ్లవరకు ఒక పంచాయితీసభవారు ఫ్రాంసును పాలించుచు, అప్పటి పరిస్థితులప్రకారము యుద్ధము జరిపిరి. విప్లవోత్సాహముతో ఫ్రెంచిసేనలు హాలండు బెల్జియం స్విడ్జర్లండు దక్షిణజర్మనీ ఉత్తరయిటలీ దేశముల ప్రవేశించి, అచ్చటి రాజుల పదభ్రష్టులగావించి, ప్రజాతంత్రరాజ్యము లేర్పరచిరి. ఈరాజకీయాశయము లున్నతములైనను, ఫ్రెంచిపాలకులు ఆర్థికముగ చిక్కులలో నుండుటచే, ఓడినదేశముల నుండి వారుచాల ద్రవ్యము హరించుచుండిరి. అందుచే, అన్యదేశ సంబంధవిషయమునను, లూటీవిషయమునను, పూర్వపు సంప్రదాయము తప్పదాయెను.

ఈసమయమున ఫ్రెంచివారి జాతీయాహంభావము మూర్తీభవించినట్లున్న ఒకమహానుభావు డపుడు బయలుదేరెను. అందుచే ఫ్రాన్సుకు ప్రపంచమునకుగూడ హాని కల్గెను. అతడు ఫ్రాంసుకు పదేండ్ల ఖ్యాతి, తుదకు పరా

జయపు అవమానము, కలిగించెను. అతడే ఫ్రాంచిసేనల నిటలీలో జయముతో నడపిన 'నపోలియన్ బోనపార్ట్'; పంచాయితీవారి యుద్ధదేశపాలనములోను నపోలియను స్వలాభపరాయణబుద్ధి, క్రమముగా అధికారమునకు వచ్చెను; బుద్ధికుశలత తగ్గిపోయెను, అతడు సుఖాపేక్షవంతుడు; అతని రాజస్వీయమునకు స్థాపనపు తీవ్రవాంఛయు, క్రమముగా వృద్ధిఆయెను; కాని యూరోపులోని అప్పటి నూతనభావముల నతడు గ్రహింపక, పాశ్చాత్యసామ్రాజ్యమును తిరుగ స్థాపించుటే ఆదర్శముగ నుంచుకొని, "పవిత్ర రోమక సామ్రాజ్య"పు శేషమును గూడ నశింపచేసి, ఆ స్థానమున పారిసు కేంద్రముగా నవీనసామ్రాజ్యము స్థాపింప జూచెను. ఆస్ట్రియా చక్రవర్తికి "పవిత్రరోమక చక్రవర్తి" అను బిరుదము పోయెను. నపోలియను ఆస్ట్రియా రాజపుత్రిని వివాహమాడుటకై తన ఫ్రాంచి భార్యను విసర్జించెను.

1799 లో అతడు 'ఫస్ట్ కాన్సల్' అనుపేరుతో ఫ్రాన్సును పాలకుడయ్యెను. భాగ్యమునకు బోలుటకై, అతడు 1804 లో చక్రవర్తి బిరుదము వహించి, తన్ను పట్టాభిషిక్తుని చేయబోవు పోపునుండి కిరీటము లాగుకొని తానే తలపై నిడికొనెను; తనకుమారుని రోముకు రాజుగా నభిషిక్తుని జేసెను.

ఇట్లు కొన్ని యేండ్లు నెపోలియను విజయుఁడై పాలించెను; ఇటలీ స్పెయినుదేశముల జాలవరకు జయించెను; ప్రష్యాను ఆస్ట్రియాను ఓడించి, రష్యాకు పశ్చిమముగు యూరపు అంతటను అధికారము వహించెను; కాని సముద్రాధికారము సంపాదింపలేకపోయెను. 1805 లో (స్పెయినుకు పశ్చిమాగ్రముగు) ట్రఫాల్గరుదగ్గర ఆంగ్ల నౌకాదళనాయకుఁడగు 'నెల్సను' ఫ్రెంచినౌకల పూర్తిగా నోడించెను. తరువాత 1808 లో నతనిపై స్పెయిను తిరుగబడెను. అచ్చట 'వెల్లింగ్టను' క్రింద ఒక ఇంగ్లీషుసేన క్రమముగా ఫ్రెంచిసేనలను స్పెయినునుండి ఉత్తరముకు నెట్టివేసెను. 1811 లో నెపోలియను రష్యారాజగు 1 వ అలెగ్జాండరుతో యుద్ధమారంభించెను; 1812 లో నెపోలియను సంకులమగు 6 లక్షుల మహాసేనతో రష్యాలోనికి దండయాత్రజేసి, అచ్చటి శీతమువలనను రష్యనులవలనను పరాజయము నొందెను. ఇంతలో జర్మనీ స్వీడను తిరుగబడెను. ఇట్లు ఫ్రెంచిసేన లోడిపోగా, 'ఫాంటెనీబ్లో' వద్ద 1814 లో నెపోలియను రాజ్యత్యాగముజేసి, 'ఎల్బా'కు ప్రవాసితుఁడయ్యెను. అటనుండి ఫ్రాంసుకు తప్పించుకొని, అతఁడు 1815 లో మరల నధికారము వహింపయత్నించెను. కాని బ్రిటిషు బెల్జియను ప్రష్యనుల సమిష్టిమహాసేనచే

నతడు 'వాటర్లూ'యొద్ద నోడి, 1821 లో 'సెంట్ హెలీనా' ద్వీపములో బ్రిటిషువారి ఖైదీగా చనిపోయెను.

ఫ్రెంచివిప్లవశక్తు లంతటు శిథిలించి, అంతరించెను. జయమునొందిన మిత్రమండలివారు వియన్నాలో సమా కూడి, ఈమహాక్షోభమునకు పూర్వపుపరిస్థితుల పునరుద్ధరణ జేయయత్నించిరి. అలసిపోయిన యూరపు తరువాత నలుబదేండ్లవరకు కొంతవిధముగు శాంతితో నుండెను.*

* నెపోలియనునకు సామ్రాజ్యకాంక్ష యుండినసంగతి నిజమే యైనను, అతనిలో చాలసుగుణములుండెను. యుద్ధరంగమున నతని శౌర్యసాహసములు కార్యదక్షతయు అసమానకాలమం దసమానములు; 'మిత్రమండలి'వారి సేనలేవియు 1812 వరకు 20 ఏండ్లలోను భూమిపై నాతని నెదుర్కొని నిలువలేకపోయెను; నిరంతరయుద్ధము జరుగుచుండినను, అతడు ఫ్రాన్సులో నెక్కుని సంస్కరణముల గావింపనారంభించెను. ఇప్పటి యూరపులోని చట్టములకు ముఖ్యాధారమగు 'కోడ్ నెపోలియన్' అతడేర్పరచినదే. కొలతలు నాణెములు మొదలగువాటికతడు దశాంశపద్ధతి నారంభించెను. ఫ్రాంసు అంతటను అతడు ఎక్కుని రోడ్లను, గొప్పకాలువలను, అనేక భవనములను, ఇతరనిర్మాణకార్యములను గూడ ఏర్పాటుచేసెను; ఆర్థికసంస్కరణముల గావించెను. ఇంకను ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములనేకముల నతడుచేయదలచెను. కాని యూరపులో ఇతరరాజులందరును రాజత్వ సంస్థల రక్షకులై, ఫ్రాంసుపై విడువక యుద్ధము సలుపుచుండినందున, కొన్నిస్థిర సంస్కరణములు జరుపనవకాశముకలుగలేదు. ఇంగ్లండు ఫ్రాంసులయుద్ధము కలనిబాధ్యత

యెంతవరకో, నిర్ణయించుట కష్టము. నెపోలియను కాలపు దీర్ఘయుద్ధముచే యూరోపునకు నష్టము కలిగినది; కాని అప్పటి యూరోపురాజులంత స్వార్థపరులై నిరోధించనిచో, యూరోపుస్థితి తగుమాత్రముగా నెట్లుండెడిదో! అప్పటియూరోపు ప్రభుత్వముల స్వార్థపరత ఆయుద్ధానంతరమున వారు జరిపిన వియన్నా సభలచే తెలియును; ఆసంధి గుణదోషములు పై అధ్యాయమున వివరింపబడును.

నెపోలియను అనంతరపు సంధిగ్ధశాంతి.

వియన్నాసంఘములో రాజ్యములు సరిహద్దుల ననుసర ణ్యముగ నేర్పర్చిరి; ఆ యూరాజులు తమ అక్రమాధికార ముల బలపర్చుకొనుటకును, ప్రజల స్వాతంత్ర్యము నడి కట్ట యత్నించిరి; అయినను, ఆసంధి సమగ్రశాంతి నీయ లేదు; 1854 నుండి 1871 వరకు తిరుగ యుద్ధములు గలి గెను. ముఖ్యముగా స్పెయినురాజు, పూర్వపరిస్థితుల నెలకొల్పుటకై, 'ఇంక్విజిషను' గూడ పునరుద్ధరించెను; నెపోలియను తన సోదరుడగు జోసెఫును 1808 లో స్పెయినురాజుగ జేసినప్పుడు, సంయుక్తరాష్ట్రములవలెనే దక్షిణఅమెరికాలో స్పానిషుకాలనీలుగూడ తిరుగబడెను; వాని నాయకుడు బొలివరు. ఆ స్వాతంత్ర్యయుద్ధము సంయుక్తరాష్ట్రయుద్ధమువలె దీర్ఘముగ జరిగెను. అసమర్థ మగు స్పెయిను కితరయూరపియనురాజులు సహాయము జేయవలెనని, ఆస్ట్రియారాజు సూచించెను. బ్రిటిషువా రందుకు వ్యతిరేకులైరి. ముఖ్యముగా సంయుక్తరాష్ట్రా ధ్యక్షుడగు 'మన్రో' 1823 లో, యూరపువా రమెరికా లో నిక గల్పించుకొనకూడదని తీవ్రాక్షేపణ జేయుటచే, ఆరాజుల యత్నమంతటితో నిలిచిపోయెను; అమెరికా

లో అమెరికనులుకాని ఇతరరాజ్యములవారు రాజకీయ ముగ గల్పించుకొనగూడదను ఈ 'మన్రోసిద్ధాంతము'చే, రమారమి నూరుసంవత్సరము లితరరాజ్యముల యాటంకములేక, దక్షిణ అమెరికా రాష్ట్రములు స్వేచ్ఛతో వృద్ధినొందెను. ఇట్లు స్పెయినురాజుకు అమెరికాలోని కాలనీలు పోయెను; యూరపురాజు లతనికి యూరపులో మాత్రము సహాయము జేసిరి. 1823 లో, స్పెయినులో ప్రజలు తిరుగబడిరి; దానిని యూరపియనురాజుల ప్రోత్సాహమున ఫ్రెంచిసేన యణచివేసెను. ఇట్లే యిటలీలోని నేపిల్సుజనుల తిరుగుబాటును ఆస్ట్రియావా రణచివేసిరి.

1824 లో, 18 వ లూయీ మరణించెను; 10 వ చార్లెసు ఫ్రెంచిరాజై, పత్రికా విశ్వవిద్యాలయముల స్వాతంత్ర్యము నశింపజేసి, నిరంకుశుడు కాజొచ్చెను. 1789 లో తగులబెట్టిన ప్రభుమందిరాముల నష్టపరిహారముగా, నూరుకోట్ల ఫ్రాంకులను ప్రజాద్రవ్యమునుండి కాజిచ్చెను. 1830 లో నిరాచరికముపై ఫ్రాంసువారు తిరుగబడిరి; విప్లవములో నిహతుడైన ఆర్లియన్సు ప్రభువు కుమారుడగు 'లూయీ ఫిలిప్పు'ను తమ రాజుగాజేసిరి. ఇందుకు బ్రిటిషువా రంగీకరించిరి. మరల ఫ్రాన్సులో రాజే వచ్చెనని సమాధానముకలైను. జర్మనీఆస్ట్రియాలలో

వియన్నా సభానంతరము యూరపు
స్పెయిను

ప్రజాభావమింపునకు సహృదయుఁడయ్యెను; అందుచే, యూరపురాజు లీవిప్లవము కష్టముగా లేను. ఈ 'లూయీ ఫిలిప్పు' 1830 నుండి 1848 వరకు ఫ్రాంసును ప్రజాను కూలముగ పాలించెను.

వియన్నా సంధి స్థాపించిన రాజపక్షీయుల చర్యలచే పరిస్థితు లీరీతికి వచ్చెను. ఆసంధిలో దేశముల సరిహద్దుల నసందర్భముగ నేర్పర్చుట కాలక్రమమున నింకను ప్రజలకు హానిగల్గించెను. వేర్వేరుభాషల మాటాడుచు, వేరు వాఙ్మయముల జదివి వేరుభావములు గలిగి, మతభేదములు గూడ గల జనుల నొక దేశముగా భావించుట అతికష్టము. స్విసుకొండజనులవలె పరస్పర రక్షణావసరమువంటి ప్రత్యేకలాభమున్నపుడు, వేరు వేరు భాషలు మతములుగల ప్రాంతములవా నొకరాజ్యములో నుండ వీలగును. స్విడ్జర్లండులో గూడ నా యా ప్రాంతములవారికి చాలవిషయములలో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముకలదు. మ్యాసిడోనియాలోవలె, వివిధజనులు వేర్వేరు గ్రామములలోను జిల్లాలలోను అతుకులుగా నుండుచో, ఆయా ప్రాంతములకు వేరు వేరు పరిపాలన అవసరమగును. కాని వియన్నా సంధిప్రకారము, వేరువేరుభాషలుమతములు కలవారిని, సందర్భశూన్యముగ రాజ్యములలో జేర్చుచు, సరిహద్దు లేర్పరచిరి.

అనవసరముగా డచ్చి రిపబ్లికును ధ్వంసమొనర్చి, ప్రొటెస్టెంటులగు డచ్చివారిని పూర్వపుస్పానిషు (ఆస్ట్రియను) నెదర్లండులోని ఫ్రెంచిభాషికులగు కాతలికులతో కలిపి, నెదర్లండురాజ్యముగా నేర్పరచిరి. జర్మను మాటాడు ఆస్ట్రియనులకు ప్రాచీనవెనిసు రిపబ్లికును మిలాను వరకు ఉత్తరయిటలీగూడ ఒప్పగించిరి. సర్డీనియాకు ఫ్రెంచి మాటాడు సేవాయిప్రదేశమును ఇటలీలోని కొన్నిభాగములను గలిపి ఒకరాజ్యముగ జేసిరి. ఇదివరకే పరస్పర సంబంధములేక, జర్మను, హంగెరియను, జెకోస్లవేకియను, యుగోస్లావు, రుమేనియనులకు తోడు ఇపుడిటలీవారిని, ఆస్ట్రియనులు 1772-1795 లలో సంపాదించిన పోలిషుభాగముల గూడ గలిపి, ఆస్ట్రియాహంగెరీ రాజ్యమేర్పఱచిరి; అది కప్పల తక్కెడయై మరింతదుర్భరమాయెను. స్వతంత్రభావులు కాతలికులునగు పోలిషు జనులు తక్కువ నాగరికతగల్గిన గ్రీకుజాతీయుడగు రష్యా జారు పాలనకు విడువబడిరి. కొన్నిముఖ్యమగు జిల్లాలు ప్రొటెస్టెంటు ప్రష్యాకు జేరెను. విజాతీయులగు ఫిన్నుల ప్రాంతముగూడ జారునకీయబడెను. కేవల భిన్నస్వభావులగు నార్వేవారు స్వీడిషుప్రజలు ఒకరాజు క్రింద కలుపబడిరి. జర్మనీ చాల అగమ్యగోచరస్థితిలో నుంచబడెను;

చాల చిన్న రాష్ట్రములు కూడికచే జర్మనుసమ్మేళన మేర్ప డెను; అందు ప్రష్యా ఆస్ట్రియాలు కొంతచేరి, కొంత చేరక, ఉండెను. హాల్స్టీనులో కొంత జర్మనుభాషికులగు ప్రజలపై నధికారముండినను, డెన్మార్కురాజుకూడ జర్మను సమ్మేళనమున చేరెను. లక్సెంబర్గులో చాలమంది ఫ్రెంచి భాషికులు; దానిపాలకుడు నెదర్లాండ్సురాజు అయిన నను, దానిని జర్మనుసమ్మేళనమున చేర్చిరి.

జర్మనుభాష మాటలాడుచు తమభావమును జర్మను సారస్వతముపై నాధారపడుచుకొనువారును, ఇటాలియనుభాష మాటలాడుచు అందలి భావములు గ్రహించువారును, పోలిషుభాష మాటలాడుచు నందలి అభిప్రాయ ముల బొందువారును, ఇట్లు ఎవరికి వారు తమ భాషా పద్ధతుల ప్రకారము ఆభాష సాహిత్యములోనే తమ స్వవిష యముల నడుపుకొనిన జాతుల చక్కగనుండును; ఇతరుల కుపయోగ మగును; సాధ్యమైనంతవరకు బాధలు లేకుండును. ఈముఖ్యసూత్రమును మరచిరి. జర్మనుల అప్పటి జాతీయగీతము జర్మను మాటలాడు ప్రదేశమంతయు జర్మనీదేశమే అను భావమును బోధించెను; అది సహజ ముగ సర్వజనాంగీకృతమయ్యెను.

నెదర్లాండ్సురాజ్యములోని ఫ్రెంచి మాట్లాడు బెల్జియనులు ఫ్రెంచివిప్లవముచే ప్రేరితులై, 1830 లో డచ్చివారి కెదురుతిరిగిరి. మిగిలిన రాజ్యములన్నియు, వీరు ప్రజాతంత్రరాజ్యము స్థాపించెదరను భీతిచేతనో, లేక ఫ్రెంచి దేశములో జేరిపోదు రేమో యనుభయముచేతనో, జోక్యముగల్పించుకొని, సాక్జికోబర్గుగోథాకు జెందిన 1 వ 'లియొపోల్డు'ను బెల్జియనులకు రాజుగా నేర్పరచిరి. 1830 లో ఇటలీ జర్మనీలలో తిరుగుబాట్లు జరిగెను; కాని నిరుపయోగములయ్యెను. రష్యాక్రింది పోలండులో తీవ్రక్రాంతిగలిగి, రాజధానియగు 'వార్సా'లో రిపబ్లిక్ అనగా ప్రజాతంత్రరాజ్యమేర్పడి, 1825 లో అలెగ్జాండరు తరువాత రష్యాజారు అయిన 'నికోలసు' నొక యేడాది యెదిర్చెను; ఆతడు దాని నతిక్రౌర్యదార్ఢ్యములతో నణచివేసెను. పోలండులో పోలిషుభాషను బహిష్కరించి, ఆచక్రవర్తి అచటి కాతలికుమతమునకు బదులు గ్రీకు పీఠము నాస్థానమతముగా జేసెను.

1821 లో గ్రీకులు తురుష్కులపై తిరుగబడి, ఆరేండ్లు మొండియుద్ధము జేసిరి. యూరపుప్రభుత్వములందులో గల్పించుకొనకుండుట కొందరు రాజులు నిరసించిరి. అనేకులు వాలంటీరులుగా గ్రీకులకు దోడ్పడిరి.

చివరకు బ్రిటిషు ఫ్రెంచి రష్యారాజ్యములు గ్రీసుకు తోడ్పడెను; ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచిసేనలు టర్కీ నౌకలను 'నవరినో' యొద్ద 1827 లో నశింపఁజేసెను. 'జారు' టర్కీలోనికి దాడివెడలెను. అంతట 1829 లో 'అడ్రియనోపిలు' సంధి ప్రకారము గ్రీసు స్వాతంత్ర్యము నొందెను. కాని ప్రజాతంత్రరాజ్య మేర్పడకుండ, బవేరియా వాసియగు 'ఒటో' అను జర్మనురాజపుత్రునకు గ్రీసురాజత్వ మీయఁబడెను. ఇప్పటి రుమేనియా సర్వియాలకు సరిపోవు డాన్యూబు ప్రాంతములకు క్రైస్తవాధికారు లేర్పఱుపఁబడిరి. ఈప్రదేశములనుండి తుర్కీని పూర్తిగా తొలగించులోగా నింకను గొంత రక్తపాతము కానుండెను.

భౌతికజ్ఞానాభివృద్ధి.

17, 18,వ శతాబ్దములలోను 19 వ శతాబ్దపు మొదటను, యూరపురాజ్యములలో నీసంఘర్షణములు జరుగుచుండెను; 1648 లో జరిగిన 'వెస్టుఫేలియా' సంధి యేర్పాట్లు మారి, 1815 లో వియన్నా సంధి యేర్పడెను; చిత్రవిచిత్రమగు మార్పులు కలిగెను. సముద్ర నావలమూలమున యూరపియనులు ప్రపంచమంతటను ప్రబలులైరి. ఈలాగా యూరపియను లున్నచోట్లనెల్ల, క్రమముగా జ్ఞానాభివృద్ధియు, ప్రపంచమునుగూర్చి నూతనభావములును, కలుగుచుండెను.

17,18,వ శతాబ్దముల రాజకీయజీవితములో నంతగా ప్రత్యక్షమగు మార్పు కలుగలేదు; సామాన్యజనులలో గూడ నప్పుడు విశేషభావోద్రేకము కలుగలేదు; దీనిఫలితము 19 వ శతాబ్దపు ఉత్తరార్థమందే పూర్తిగా కనబడెను. గ్రీసులోవలె యూరపులోను స్వతంత్రవ్యక్తులే పకితుల జేసిరి; విశ్వవిద్యాలయములుగూడ గొంతసహాయకములైనను, మొత్తముమీద నీతత్వవిజ్ఞానాభివృద్ధి శ్రీమంతులగు కొందరు స్వతంత్రవ్యక్తులవల్లనే కలిగెను. ఇట్లు ఇతరద్రవ్యముపై ఆధారపడి, స్వేచ్ఛాభావముతో జరిగిం

పని పరిశోధనము స్వతంత్రముగా నుండక, జరుగుచు నూతనావిష్కారములన్ని ననుసరించుచుండెను.

1662 లో, 'రాయలు సొసైటీ'† ఏర్పడెను; బేకను 'న్యూ అట్లాంటిసు' గ్రంథములోని భావముల సిద్ధింపజేయ యత్నించెను. ఇది 17, 18, వ శతాబ్దములందు పదార్థచలనముల గూర్చిన యుక్తిజ్ఞాన మిచ్చెను. గణితశాస్త్రముకూడ చాల వృద్ధినొందెను. దుర్భిణిలో నిర్మించిన సూక్ష్మదర్శిని, దూరదర్శిని యంత్రముల సహాయమున, వస్తుపరీక్ష, ప్రకృతిపరిశోధనము, జీవాంగనిర్మాణపరీక్షయు, చక్కగా వృద్ధియాయెను. మొదట [illegible] సూచింప లియోనార్డోడావిన్సి (1452-1519) ఆరంభించిన భూతత్వశాస్త్రమప్పుడు పునరుత్పన్నమాయెను; అందుచే, శిలాధాతువులందిమిడియున్న పూర్వయుగములోని రహస్యములు విదితము కాజొచ్చెను.

పదార్థవిజ్ఞానాభివృద్ధిచే మహత్తత్త్వజ్ఞానమును వృద్ధిగాంచెను. అందుచే దృష్టమగు నూతన లోహాదిపదార్థ

† లండనులోని, ముఖ్య వైజ్ఞానిక సంఘము. ప్రఖ్యాతిసిద్ధులు నగు నావిష్కారకులు పెక్కు వైజ్ఞానికులు ఇందు సభ్యులు. మన దేశీయులలో జగదీశచంద్రవసు, మేఘనాథశాహా, చంద్రశేఖర రామను గార్లు ముగ్గురు ఇందు 'ఫెల్లో'లు.

ములు విశేషముగ వాడుట సాధ్యమయ్యెను; వాటిచే ప్రత్యక్షోపయోగము నిచ్చు నూతనావిష్కరణములు. గలిగెను. కొత్తరకముల పెద్దయంత్రసామగ్రి చేయబడి, అంతమూలమున వస్తువులు సమృద్ధిగా తయారగుట కారంభించెను; అందుచే పరిశ్రమలందు గొప్పమార్పు కలుగజొచ్చెను.

'ఇంజిన్' అనబడు ఆవిరియంత్రమును 'వాట్టు' కనిపెట్టెను; దానిని 1804 లో 'ట్రివితికు' బండ్లకుపయోగించి, ఆవిరిబండ్ల నారంభించెను. 1825 లో మొట్టమొదటి రైలుమార్గము (ఇంగ్లండులోని) స్టాక్టను డార్లింగ్టనుల మధ్య నేర్పడెను. స్టెఫెన్సను 'రాకెటు' అను పేరుతో నడిపిన 13 టన్నుల రైలుబండికి, గంటకు 44 మైళ్ల వేగమువచ్చెను. 1830 నుండి అయోమార్గములు వృద్ధియై, యూరపు అంతటను ఆశతాబ్దపుమధ్యకే యినుపదారులల్లుకొనెను.

భూమిపై శీఘ్రయాన మేర్పడుటచే, మానవుల సిరజీవనములోను హఠాత్తుగా మార్పుకలిగెను. రష్యాలో తన కాపదగలిగినమీదట, నెపోలియను 1812 లో అచటి 'విల్నా'పురమునుండి ఫ్రాంసులో పారిసు చేరుటకు 13 రోజులు పట్టెను; ఈ 1400 మైళ్ళు అప్పటిసదుపాయములన్నిటి

త్రోను సగటున గంటకు [illegible] మైళ్ల చొప్పున మాత్రమే వెళ్లగల్గెను; మానవులు యాత్రికులకు దానికి రెండింతల కాలముపట్టియుండెను. పూర్వము క్రీ. శ. నొకటిశతాబ్దిలో రోముగాలులమధ్య ప్రయాణమునకు నింతేకాలము పట్టుచుండెను.

రైలుబండ్లయుగమున ఈపరిస్థితి అంతయుమారెను; ఆదూరమే 2 రోజులలోగా సామాన్యులుకూడ నిప్పుడు వెళ్లుట కనువైనది. అనగా యూరపులోని దూరము పదియవవంతుకు తగ్గినట్లైనది. అందుచే నంతకుపూర్వము పాలన కందుబాటైనదానికన్న పదిరెట్లైన దూరదేశములగూడ పాలించుట సుసాధ్యమయ్యెను. దాని పూర్ణఫలిత మింకను గ్రహింపఁబడ రాక, యూరపువారిరాజ్యముల సరిహద్దు లింకను గుర్రపుబండ్ల ప్రయాణపుకాలముకే సందర్భముగా నుండునట్లేర్పడియున్నవి. కాని అమెరికాలో సద్యఃఫలము కలిగెను; సంయుక్తరాజ్యపు అతిదూరములగు పశ్చిమజిల్లాలన్నియు రాజధానియగు వాషింగ్టను పురమునకు రైలుమార్గముద్వారా కలిపివేయబడినవి; అంతకుము న్నేర్పడని సంఘీభావ మిందుచే నేర్పడెను.

పొగయోడ లప్పటికే ఆరంభమాయెను. 1802 లో స్కాట్లండులోని క్లైడునదికాలువలో 'చార్లోటీ డండసు' అను పొగయోడ యుండెను. 1807 లో, 'ఫుల్టను' అను అమెరికావాడు బ్రిటిషు ఇంజనుతో 'క్లెర్మంట్' అను పొగయోడను న్యూయార్కుకు పైగా హడ్సనునదిలో తయారు చేసెను. మొదటిసముద్రపుస్టీమరు న్యూయార్కు నుండి 'ఫిలడల్ఫియా'కు వెళ్లెను. అదియు అమెరికనులదే. ఆవిరి యంత్రములతో అట్లాంటికు మహాసముద్రమును దాటిన మొదటిస్టీమరగు 'సావన్నా' (1819) కూడ అమెరిక నులదే. దీనికి తెరచాపలుకూడ నుండెను. ఇవియన్నియు కర్రచక్రములుగల పడవలు; కర్రచుక్కాని చక్రములతో నడుపబడు నౌకలు విశాలసముద్రముపై పయనముచేయు టకు వీలులేకుండెను; ఆచుక్కాని చక్రములు సులభముగ విరిగిపోవును; కొంతకాలమునకు మర పొగయోడలు బయలుదేరెను. ఈమరను లాభకరముగ జేయుటకు చాల చిక్కులు దాటవలసివచ్చెను. 19 వ శతాబ్దిమధ్యకుగాని, సముద్రముపై పొగయోడల మోతశక్తి చాపయోడల శక్తిని మించకపోయెను. అటుతరువాత నౌకాయానము వేగముగ వృద్ధినొంది సుకరమయ్యెను. అంతట తాము ఫలానాదినమునకు గమ్యస్థానము జేరుదుమనునమ్మిక నౌకా

యాత్రికుల కేర్పడెను. మోటారుబస్సు [illegible] మనుష్య ప్రయాణమునకును సామానుల రవాణాకును వాడబడిన వను; అందుకు [illegible] [illegible] [illegible] పట్టణము, చేరుట సులభ మాయెను; [illegible] సులభముగా సుఖముగా శీఘ్రముగ నయ్యెను.

1910 లో [illegible] [illegible] [illegible] ఫలానిగంటకు గమ్యస్థానము చేరునని చెప్పగలిగిరి.

నేలపైనను, నీటిపైనను మాత్రమేగాక [illegible] అభివృద్ధి యగుచుండగ 'మార్కోని' 'గాల్వని' '[illegible]' మున్నగు మహనీయులు విద్యుత్విషయములగూర్చి [illegible] [illegible] విద్యుచ్ఛక్తి, దాని పరిణామములు, [illegible] [illegible]. [illegible] మానవుల అన్యోన్య సంసర్గము కొరకు విచిత్ర సాధనములను గూడ కల్పించెను. ఎలక్ట్రిసిటీ (విద్యుచ్ఛక్తి) మూలముననే టెలిగ్రాఫు అనబడు తంతివార్తాపద్ధతి, 1835 లో అమలుకు వచ్చెను. ఫ్రాన్సుకు ఇంగ్లండుకు మొట్టమొదటి కేబిలులు, అనగా జలాంతర్ తంతులు, 1851 లో స్థాపింపబడెను. కొలదికాలములోనే తంతివార్తాపద్ధతి నాగరికలోక మంతయు వ్యాపించెను. [illegible] ప్రక్కనుండి మరియొకవైపుకు మందముగా పోవలసినవార్త లిందుచే

ప్రపంచమంతట నించుమించుగా నొకేమారు వెల్లడికా జొచ్చెను.

ఈ ఆవిరియంత్రపు పొగబండ్లు, తంతివార్తలు, 19 వ శతాబ్దమధ్యమునాటి ప్రజ కత్యద్భుతము విప్లవకరము అని తోచెను; కాని యివి మోటువగు ప్రారంభఫలితములే; వీనిం దింకను చాల వృద్ధినొంద నుండెను. పూర్వకాలములన్నిటికంటె నిప్పుడు వృత్తివిద్యల జ్ఞానము, కౌశలము, అతిశీఘ్రముగ వృద్ధినొందెను. అనుదినజీవితమందు మొదట నంతగా కాన్పింపకున్నను, మొత్తముమీద మానవునికి చాల ముఖ్యమగు అనేక నిర్మాణవస్తువులు క్రమముగా మనకు వశపడినవి. 18 వ శతాబ్దపు మధ్యకు పూర్వమే కర్రబొగ్గులమూలమున మిశ్రమగు లోహపుపొడినుండి యినుము శుద్ధిచేసి, చిన్నముక్కలుగా తయారుచేసి, సమ్మెట మూలమున అనేక రూపములుగా తయారు చేయుచుండిరి. పనివారలకు, శిల్పులకు, ఇది చాల ముఖ్యము. ఒక్కొక్క పనివాని బుద్ధిచాతుర్యముల బట్టి, వస్తువులందు మంచి యేర్పడుచుండెను. 16 వ శతాబ్దమున, ఆపద్ధతిని రెండుమూడు టన్నులకన్న నెక్కువ ఉక్కు నొకమారు తయారుచేయ వీలులేకుండెను. (అందుచే ఫిరంగుల పరిమాణము మితమై, తక్కువగానుండెను.)

‘కోకు’ అను ద్రవ్యమును [illegible] వేడి పుట్టింపగల [illegible]. 18 వ శతాబ్దిని, 1728 వరకు ఇనుప రేకులను, 1783 వరకు కడ్డీలు ఊచలు తయారుచేసిరి. [illegible] 1838 లో నుపయోగమునకు వచ్చెను.

ప్రాచీనకాలమున [illegible] హీనస్థితియందుండుటచే, [illegible] ఉపయోగ[illegible] వీలుకలుగలేదు. ఇనుప రేకులు [illegible] మావిరియంత్రములేదు; [illegible] మోటయంత్రమునుగూడ [illegible] కాప్రాచీనయంత్రములు [illegible] యినుపముద్దలుగ [illegible] మును బట్టి, అప్పటి [illegible]. 1856 [illegible] మేర్ పద్ధతి అమలులోనికి వచ్చెను. 1864 లో [illegible] యినుము ఉక్కు కరగించి [illegible] పరిమాణముల ఉక్కు [illegible] కొలిమిపద్ధతిసర్పడెను. [illegible] విద్యుచ్ఛక్తిచే [illegible] టన్నులకొలది ఉక్కు కరగించి, పొంగింపవచ్చును. ఇనుమును ఉక్కు ముద్దలను వశముచేసుకొని, ఇచ్చవచ్చు ఆకారము

లతో కావలసినంత గట్టిగా చేయవచ్చును; అట్టి శక్తి అంతకు బూర్వమెన్నడును లేదు. ఇనుపదారులు మొదటి యింజినులు లోహపరిశ్రమాభివృద్ధికి ప్రారంభదశలే. కొద్దికాలముకే యినుప ఉక్కుస్తంభములు, బ్రహ్మాండమైన వంతెనలు, వివిధములగు పెద్ద ఉక్కుయంత్రములు, తయారయ్యెను. మొదట బెదరుచు ఓడలను సన్నగా కట్టిరి; అది పొరబాటని, అంతకన్న విశాలముగ సౌఖ్యకరముగ గట్టవచ్చునని, తరువాత మనుష్యులు గ్రహించిరి.

19 వ శతాబ్దికి బూర్వము ప్రపంచమున 2000 టన్నులకన్న హెచ్చు మోయునావలు లేవు; ఇప్పుడేబది వేలటన్నుల మహానావలుగూడ వింతగ లేవు. ఈయభివృద్ధి పరిమాణమునమాత్రమేఅని కొందరందురు; కాని అదితప్పు. ఇప్పటి మహానావలును, ఉక్కుప్రాసాదములును, పూర్వపు వాటికన్న పెద్దవగుటయేకాదు; వాటిపద్ధతియే వేరు; ఇవి ఎక్కువ సూక్ష్మమై దృఢతరమైన వస్తువులతో తేలికగాను గట్టిగాను నిర్మింపబడి, పూర్వపుపద్ధతిని గాక, ఎక్కువ యుక్తితో క్లిష్టముగ తయారుచేయబడుచున్నవి. పూర్వపుఇండ్లు ఓడలు అప్పటి వస్తుసామగ్రినిబట్టి నిర్మింపబడెను. ఇప్పుడు వస్తురచన నరులకు స్వాధీనమైనది; ఆవస్తుపరికరములు మన యిష్టావసరముల ప్రకారము యథేచ్ఛగ

మార్చుకొని, వాడుచున్నాము. గట్టినుండి-గనుల గోతుల నుండి బొగ్గు యినుపమట్టి యిసుకతీసి, వాటిని బాగుచేసి కరగించి, పోతపోసి, తుదకు మహాభవనములపై, 6 వందల అడుగుల పొడుగున్న తళతళలాడు ఉక్కు అద్దపువస్తువులుగా అమర్చుట అద్భుతముకాదా ?

లోహవస్తునిర్మాణసందర్భమున ఉక్కు నుదహరించితిమి. రాగి, తగరము, అల్యూమినము నిక్కెలు మొదలగు క్రొత్తలోహములు కనుగొనబడినవి. రకరకముల అద్దములు శిలలు సున్నము మొదలైన అన్నిభౌతికద్రవ్యములు రంగులు నేతవస్తువులు ఇప్పటికి పనికి వచ్చినవి. కాని యివి యన్నియు ప్రాగనుభవఫలములే. మనకు శక్తియున్నను దానినెట్లు వాడవలెనో, యింకను తెలియుటలేదు. వెనుకటి వైజ్ఞానిక శకములో మనము మొదట జేసిన వస్తువులు చాల అవకతవకగా మోటుగా తయారైనవి; ఇప్పటి అనంత పరికరములతో వస్తువుల నందముగాను అనుకూలముగాను చేయుట యిప్పుడే ఆరంభమగుచున్నది.

ఇట్లు, భౌతికయంత్రాభివృద్ధితో పాటు, విద్యుచ్ఛక్తి విజ్ఞానముకూడ వృద్ధియైనది. ఈపరిశోధన ఫలితములు గత శతాబ్ది యెనభైలలో జనసామాన్యమునకు తెలియ మొదలిడెను. అంతట హఠాత్తుగా విద్యుద్దీపములు, విద్యు

చ్ఛకటములు ఆరంభించి, భౌతికబలము కాంత్యుష్ణములు గాను, ఆకర్షణశక్తి భౌతికబలముగాను, గొట్టములో నీరు వలె, రాగితీగమీద బహిరంగముగ నడుపబడుచున్నది.

ఈవిజ్ఞానాభివృద్ధికి మొదట బ్రిటిషు ఫ్రెంచివారలు అగ్రేసరులైరి. కాని, నెపోలియను చర్యలచే విధేయత నేర్చుకొనిన జర్మనులు వైజ్ఞానిక పరిశోధనమందు చాల అభినివేశయుతులైరి; అందరిని మించిపోయిరి. బ్రిటిషు విజ్ఞానావిష్కరణములు కళాశాలలకు సంబంధించని స్వతంత్ర స్థాచి బ్రిటిషుల కృషిచే గల్గినవి.

ఆకాలమున బ్రిటిషు విశ్వవిద్యాలయములు విజ్ఞాన విషయమున వెనుకబడుచు, లాటిను గ్రీకు మహాకావ్యముల వల్లెవేయు పండితుల అహంభావపద్ధతి నవలంబించెను. ఫ్రెంచి విద్యలోగూడ జెసూయిటు శాఖీయులపద్ధతిని, ప్రాచీనమహాకావ్యముల పఠనమే ముఖ్యముగా నుండెను. చాలమందిని పరిశోధనదళముగా నేర్పరచుట, బ్రిటిషు ఫ్రెంచివారికన్న, జర్మనులే ముందారంభించిరి. పరిశోధనావకాశముల దృష్టిని జూచిన నీదళముకూడ చాల చిన్నదే. ఈపరిశోధనల మూలమున బ్రిటను ఫ్రాంసుదేశములు లోకమందెల్ల హెచ్చుధనికములు బలీయములు అగుచుండినను, అందుచే శాస్త్రీయపరిశోధకులకు నూతన

వస్తుసృష్టి నొసగినమహా [illegible] లేదు.
సత్యాన్వేషణపరులగు [illegible]
లంతగా నుండవు. [illegible] దాని
మూలమున ధనము [illegible]
వారి పరిశోధనలవలని [illegible]
ధనము జేరదీయు [illegible]
లోని ప్రతి పరిశోధనమును [illegible]
కోటీశ్వరులైన [illegible]
పరిశోధకులు తిండి లేక [illegible] మాడి యుండిరి
కుండెడివారు. కాని [illegible]
స్వర్ణాండముల [illegible]
వేయుటమాత్రము లేదు. [illegible]
నేర్పరులగు [illegible]
పరిశోధకులను [illegible]

ఈవిషయమున [illegible] చేసి, ఈ
నూతన విద్యావిషయముల [illegible] దాని
వృద్ధి జేసిరి. [illegible]
వర్తకులు [illegible]
వైజ్ఞానికులకు ప్రోత్సాహమిచ్చి, [illegible]
ఇతరులకన్న సహాయము చేయుచు, దానివలన [illegible]
ఫలముల నొందిరి. అందుచే 19 వ శతాబ్దపు [illegible]

మునకు, ఆ యావిజ్ఞానశాఖలలో జరుగు నవీనపరిశోధనల నెరుగవలెనన్న ప్రతివిజ్ఞానికుఁడును జర్మనుభాష నేర్చు కొను అవసరము కలిగెను. విజ్ఞానశాఖలలో గొన్నిటిలో, విశేషించి రసాయనశాస్త్రములో, తమ పాశ్చాత్యసోదరు లందరికన్న జర్మనులు హెచ్చుజ్ఞానము నార్జించిరి. ఆరు, ఏడవదశకములలో ఇట్లు జరిగిన విజ్ఞానికకృషి ఫలిత ములు జర్మనువారికి 8 వ దశకము తరువాత అనుభవ మునకు వచ్చెను; అందుచే జర్మనులు పరిశ్రమలలోను వృత్తివిద్యలందును యంత్రనిర్మాణచాతుర్యమందును, క్రమముగా బ్రిటిషువారిని ఫ్రెంచివారిని మించిపోయిరి.

ఇంతేకాక, 8 వ దశకమున ఆవిరిశక్తికి బదులుగా సులభముగ కాలు పెట్రోలువంటి పదార్థములనుండి వచ్చు ఒక వ్యాపకశక్తితో నడుపు (మోటారు ఇంజను అను) క్రొత్తయంత్రములు ఏర్పడెను. అంతట నూతనయుగము మొదలిడెను. అందుచే, తేలికయై విశేషలాభకరమైన నూతనయంత్రముల మోటారుబండ్ల కుపయోగించిరి. చిరకాలముక్రిందనే సాధ్యమనిఎంచిన ఆకాశయానము నిమిత్తము ఈలఘు తీవ్రయంత్రముల సహాయమున విమా నముల నిర్మించిరి. వాషింగ్టనులోని స్మిత్సోనియాను సంస్థకు చెందిన 'లాంగ్లే'గారు మానవుని మోయలేకున్నను గాలి లో నెగిరెడియంత్రము నొకదానిని 1897లో గనిపెట్టెను.

1909 నాటికి [illegible] వినా[illegible] [illegible], మూ[illegible] [illegible] యాణముల కనునయ్యెను. [illegible], [illegible] ర్లోడ్డులు ఏర్పడినదిరాదని, [illegible] కొంత విరామము కలిగి[illegible]; [illegible] రాగనే ప్రపంచమం[illegible] [illegible] కింకనుఅతిశీఘ్రముగ [illegible]. 18 [illegible] లండనునుండి [illegible] ను. బ్రిటిషు [illegible] లండనునుండి (ఆస్ట్రేలియా[illegible]) [illegible], [illegible] (కొ[illegible] భాగపు దూరమును) [illegible] ఆ ఎనిమిది దినములలో[illegible] [illegible] 1918 [illegible] తెలియబరచిరి. †

ఒక చో[illegible] [illegible] ము తగ్గించుట[illegible] [illegible] దలచు[illegible]. మా నుషశక్తి[illegible] [illegible] నము. ఇట్లు 19 వ శతా[illegible] న్యవసా[illegible]శాస్త్రము, కృషిరసాయనపు వి[illegible], [illegible] అభివృద్ధిజెంది [illegible] [illegible] [illegible]చేసిన

---

† ఇటీవల జరిగిన [illegible] [illegible] లలోగనే విమానముల్లైన [illegible].

శాస్త్రీయమగు యెరువులు వాడుటచే 17 వ శతాబ్దపు పంటలకు 4 రెట్లు 5 రెట్లు పంటను పండింపగల్గుచున్నారు. వైద్యవిజ్ఞానమున నింకను విశేషమగు అభివృద్ధి కలిగెను. మానవుని జీవితపరిమాణము మిక్కిలివృద్ధియైనది, దైనిక కార్యములందు పనిశక్తి యధికమయ్యెను, రోగబాధయు అందుచే జీవనాశమును తగ్గిపోయెను.

మొత్తముమీద మానవజీవితమునందు గలిగిన యీ మార్పులచే లోకమందొక నూతనశక మేర్పడినది. రమారమి ఒక శతాబ్దములోనే, యంత్రసాధనములందింతటి మార్పుకలిగినది. మానవుని భౌతికావశ్యకముల విషయమున ప్రాచీనశిలాయుగమునాటినుండి వ్యవసాయదినములవరకు గల మధ్యకాలముననుు, లేక ఈజిప్టులోని పెపీకాలము నుండి (18 వ శతాబ్దపు ఆంగ్లరాజగు) మూడవజార్జివరకు గల పరిమితిలో కంటె, ఈస్వల్పకాలమున నధికాభివృద్ధి కలిగెను. మనుష్యుల ఆవశ్యకవస్తువులలో చాల పరిణామముకలిగి బ్రహ్మాండమగు భౌతికనిర్మాణ మేర్పడెను. అందునుబట్టి మన ఆర్థికసాంఘిక రాజకీయ పద్ధతులన్నియును చాల మార్పుజెందెను. యంత్రనిర్మాణ పరివర్తనమట్లు వృద్ధిజెందువరకు, అట్టిమార్పులు గలుగలేదు; ఇప్పుడింకను ఆరంభదశలో నున్నవి.

పారిశ్రామిక పరివర్తనము.

ఆదిమనగుల కాలమందు వ్యవసాయము లోహశా స్త్రీపలె, ఇప్పుడు విజ్ఞానాభివృద్ధిచే నేర్పడిన క్రొత్త యంత్ర సాధనములు మానవులకు నూతనానుభవము నిచ్చెను. ఇదియు, పారిశ్రామిక పరిణామమును, అనగా పూర్వమునుండి క్రమముగా కలుగుచున్న ఆర్థికసాంఘిక స్థితుల మార్పును, ఒకటే అని చారిత్రకు లనేకులు పొరబడుదురు. ఏకకాలమందే పరస్పరసహాయముతో, నీరెండును వృద్ధియగుచున్నను, నిజముగ నివి విభిన్నములు. నేలబాగు ఆవిరి నూతనయంత్రములు లేకపోయినను, ఒకరీతి పారిశ్రామిక పరివర్తనము కలిగియేయుండును. ఆ స్థితిలో, రోమక రిపబ్లికు కాలమందువలె, స్వతంత్రకర్షకుల భూములుపోవుట, జట్టు కూలీలచే పనులుచేయించుట, పెద్దకమతములు, పెట్టుబడిదారులగు పుంజీపతులేర్పడుట, ఆర్థికహాని, ఈకాలమునగూడ కలిగియుండును. ఆవిరియంత్రములు రాకముందే ఫాక్టరీ పద్ధతి ప్రారంభించెను. అది యంత్రములవలనగాక పనుల విభజనచే గలిగెను. పారిశ్రామిక కార్యములకై జలచక్రములుగూడ రాకముందే, టోపీలు అట్టలుపెట్టెలు కర్రసామానులు

రంగుపటములు గ్రంథచిత్రములు మొదలగు వానిని సమర్థులగు ప్రత్యేకకూలీలు చేయుచుండిరి. అగస్టసుకాలమున రోములో కూడ ఫ్యాక్టరీలుండెను. పుస్తకదుకాణములలో వరుసగా లేఖకులనుంచి వారిచే నకళ్ళు వ్రాయించుచుండిరి. 17 వ శతాబ్దములో బీదజనుల గుంపులుగా జేర్చి, వారిచే కూలిపనుల జేయించుచుండిరనుటకు లేఖాగ్రంథముల వలనను ఫ్లెమింగు రాజకీయ కరపత్రముల మూలముననుతెలియును; దీనిసూచనలు 1516 లోనే మూరునొక్క 'ఉటోపియా'లో గూడ, గన్పడును. ఈపరిణామము సాంఘికమే కాని యాంత్రికముగాదు.

18 వ శతాబ్దపు మధ్యకాలమువరకు, పశ్చిమయూరపుసాంఘికార్థికస్థితి క్రీస్తుకుపూర్వపు మూడుశతాబ్దములలోను రోమకరాజ్యపుగతినే, యుండెను. కాని యూరపులోని రాజకీయవిభేదములు, రాజత్వపద్ధతిపై తిరుగుబాట్లు ప్రజాసామాన్యపుపట్టుదల, కొంతవరకు పశ్చిమయూరపియనులు యంత్రముల నేర్పఱ్చుటగూడ, ఈపరిణామములను నూతనమార్గముల బట్టించెను. క్రైస్తవమతముచే సంఘీభావబుద్ధి యూరపియనులలో విశేషముగ వ్యాపించినను, రాజకీయశక్తి జనులలో కేంద్రీకృతము కాలేదు. అందుచే ద్రవ్యబలాభిలాషులు కూలీలచేతను బానిసలచేత

ను పనిచేయించుటవలన, యంత్రశక్తిచే ద్రవ్యమార్జింపదల పెట్టిరి; అప్పటి ఆంగ్లేయసంఘము రాజకీయపారిశ్రామిక ఫలితములతో సమిత్రము లేకుండ, సరుకులు సుఖోపయోగయంత్రముల గనిపెట్టిరి; పారిశ్రామికపరివర్తనము మాత్రము యంత్రపరివర్తనముచే సరుకుల ప్రతిగతులందు సంతతము గలుగుచుండిన భేదముల ననుసరించి ఇతరచర్యలవలె సాగుచుండెను. ఇట్లు, రోమకరాజ్యకాలమున శ్రీమంతు లెంతయు ఐశ్వర్యవంతులై, చిన్న వ్యవసాయదారులును, వ్యాపారస్థులును క్షీణించిపోయినట్లు 18, 19, శతాబ్దములందును ద్రవ్యము పుంజీపతులు అనగా శ్రీమంతుల హస్తగతమయ్యెను. ఈ రెంటికి గల భేదము యంత్రపద్ధతిలోమాత్రమే గలదు. ప్రాచీనకాలపు యంత్రశక్తికి బానిసలు పరాధీనులు నగు జనుల భుజబలమే ఆధారము; దీనికి బండ్లయెద్దు గుఱ్ఱములుమాత్రము తోడగుచుండెను. బరువువస్తువుల మనుజుడే యెత్తవలెను; కోటలపాషాణములను నరులే శ్రమతో జితుకగొట్టుచుండిరి. పూర్వులు చాలవరకు శరీరశ్రమతోనే కార్యముల జేయుచుండిరి. ఆవిరి విద్యుచ్ఛక్తియంత్రముల గల్పించి వాటిమూలమున నరుల స్వకాయకష్టము తగ్గింపవచ్చునని ఆకాలమున తోచలేదు. కాలువల త్రవ్వుటకును గొప్ప రాస్తాల వేయుటకును, ఆనకట్టుల గట్టుటకును,

జనులు పెద్దపెద్దజట్లుగా పనిచేయుచుండిరి; గనులపనివాండ్ర సంఖ్య చాల హెచ్చయ్యెను. కాని 19 వ శతాబ్దమున సౌకర్యములు వస్తుసామగ్రి యధికమైనకొలది, పరిస్థితులు మారెను. కేవల క్లేశకార్యములకు నరుల యవసరము పోయి, అట్టి పనుల మనుష్యులకన్న యంత్రములచే నెక్కువ చక్కగను సులభముగను, చేయింపజొచ్చిరి. అందుచే విచక్షణయుతకార్యములకే అనగా మానవకార్యములకే నరులు కావలసివచ్చిరి. ప్రాచీననాగరికకాలమందు జనులు మందబుద్ధులు విధేయులునై శ్రమజీవనము జేయుచుండిరి. జనుల యోగక్షేమముల కిప్పుడట్టి శ్రమ యవసరము లేకపోయెను.

నూతన లోహపరిశ్రమలకేగాక, వ్యవసాయము గనులపనివంటి పూర్వపుపరిశ్రమలకుగూడ, ఈసూత్రము వర్తించును. దున్నుటకు, విత్తుటకు, కోతగోయుటకు కూలీలజట్లకు బదులు వేగముగలయంత్రములు సిద్ధమయ్యెను. రోమకనాగరకత చౌకకూలీలపైనను బానిసలపైనను ఏర్పడెను. ఆధునికనాగరికత చౌకయగు యంత్రశక్తిచే నిర్మింపబడెను. ఈనూరేండ్లలోను భౌతికశక్తి వృద్ధియగుచుండ నరుల కూలి ప్రియమగుచున్నది. కొంతకాలము జనుల కూలియే చౌకగానుండుటచే, గనులలోనూత్రము యంత్రములు పనిచేయుట కొకతర మాలస్యమాయెను.

ఈరీతిని మానవసంఘములకు ముఖ్యమగు మార్పు కలిగెను. దేహకష్టముచే పనిచేయు శ్రమజీవులసంఖ్య వృద్ధి పరచుటకు ప్రాచీనకాలపు శ్రీమంతులు ప్రభువులుయత్నించిరి. సామాన్యజనులును కేవల శారీరశ్రమకన్న గొప్పకార్యములనే చేయదగునని 19 వ శతాబ్దము గడచినకొలదిని బుద్ధిమంతులకు వ్యక్తమయ్యెను. పారిశ్రామికాభివృద్ధికొరకై సామాన్యజనుల విద్యావంతులుగ జేయుట యవసరమయ్యెను. ఆసియాలోని ముసల్మానుమతవ్యాప్తిగల స్థలములందువలె, యూరపులో క్రైస్తవమతము వ్యాపించుచోట్ల, ప్రజలలో విద్య లోలోన క్రమముగా వ్యాపించెను. మతజ్ఞానమునకై పవిత్రగ్రంథముల జదువుటయు, అందుకై విద్య వ్యాపించుటయు నవసరము. క్రైస్తవమతశాఖలవారు, తమపక్షపువారి సంఖ్య వృద్ధిచేయించుటకై, జనులలో విద్య వ్యాపింపజేసిరి. 19 వ శతాబ్దపు 3, 4 దశకములలో నానామతసిద్ధాంతములవారు యువకులలో తమమతస్థు లధికులగుటకై, వేరువేరు విద్యాలయములను మతజాతీయపాఠశాలలను, కాతలికులు ప్రాథమికవిద్యాలయములుగూడ ఏర్పరచిరి. ఆ శతాబ్దపు ఉత్తరార్థమున పాశ్చాత్యలోకమందు జనసామాన్యమున అతివేగముగ విద్య వ్యాపించెను; కులీనులగు శ్రీమంతులలో నంతవేగ

ముగ వ్యాపింపలేదు; అందుచేత పై జాతికిని క్రిందిజాతికిని విద్యాజ్ఞానవిషయములం దిదివరలో నుండిన విశేషాంతరము పోయెను; అందరును సమానవగ్గిరి. సంఘస్థితికి సంబంధించినట్లున్నను, యాంత్రికపరివర్తన మీరీతిని జనులందరిలోను విద్యావ్యాప్తికి కారణమాయెను.

రోమకరాజ్యపు ఆర్థికపరివర్తనము మనకు వ్యక్తమైనట్లు, అప్పటి సామాన్యజనుల కది సరిగా వ్యక్తము కాలేదు. కాని 19 వ శతాబ్దములో జరిగిన పారిశ్రామిక పరివర్తనముచే, సామాన్యజనులస్థితియు మారెను. వారు విద్యావంతులై విషయముల స్వయముగ చర్చింపగలిగిరి; సులభముగ ప్రయాణముల జేయుచు, పరిస్థితుల స్వయముగ జూడగలిగిరి. అందుచేత, ఈపరివర్తనఫలితము సామాన్యులకును దెలియుచున్నది.*

*19 వ శతాబ్దపు ఆర్థికపరివర్తనముచేత వివిధఫలితములు కల్గినవి. మహాయంత్రముల మూలమున నరులకు బలువుపని తగ్గినది; కాని కార్మికులీమహాయంత్రముల కధీనులై, అందు తామును పనిముట్లవలె నగుచున్నారు. అందు నొక్కరుకే బుద్ధిని స్వతంత్రజ్ఞానమును నిర్మాణశక్తిని ఉపయోగింతురు. చిల్లరకార్మికులు మిల్ హాండ్స్, ఫ్యాక్టరీ హాండ్స్, అనగా వారి హస్తమే గాని మనస్సు హృదయము ప్రధానము కావు. వారిచర్య లొకేరీతి నుండును; అందు కళాచాతుర్య ముండదు; పనిలో స్వతంత్రతలేదు. కర్మాగారపద్ధతివలన పనివాండ్ర మనశ్శరీరముల ఆరో

గ్యము, నైతికస్థితి, మెరుగును; భారతదేశమువంటి ఉష్ణదేశములం దాహాని యెక్కువ; మరియు, కార్మికులు ఆ యంత్రయజమానులగు పుంజీపతులకు కేవలము పరాధీనులగుదురు. ఇదియంతయును పనిగలవారిస్థితి. ఈయంత్ర కర్మాగారములు విస్తరించుటచే చాలమందికి వృత్తిచ్ఛేదమగును. వేల కొలది జనులు చేయదగు పనిని ఒక చోటనే మహాయంత్రము చేసివేయును; ఆయంత్రమునకు కొద్దిమందిమాత్రము కార్మికులు కావలసియుందురు; అందుచే, యంత్రాలయస్థాపనచే చాలమంది ఇదివరలోని పనివాండ్రు నిరుద్యోగులు కాకతప్పదు. ఇదివరలో కొన్నిపాశ్చాత్యదేశములలో యంత్రాలయములు హెచ్చుగా వ్యాపించినను, అందు తమదేశమునకేగాక దాదాపు యితరదేశములన్నిటికి సరకుల సప్లయిచేయుటచే, తమ దేశము కవసరమగువానికన్న చాల హెచ్చుయంత్రముల నచ్చట పని చేయుచుండిరి; కనుక ఆదేశీయుల కందరికి పనులుండినవి. ఇతరదేశముల ధనమంతయు ఆ పారిశ్రామికదేశములకు బోవుచు, ఆ పెట్టుబడిదార్లను శ్రీమంతుల జేసినది. ఆస్థితిలో వారు తమ కార్మికుల కింతవరకు చాల హెచ్చుజీతముల నియ్యగల్గిరి. అయితే, అందుచే అవస్తువుల కొను ఈజిప్టు భారతదేశము చీనా మొదలగు ప్రాచీన సంపన్నదేశము లిప్పుడు ఆర్థికముగ పరాధీనములై, దరిద్రములైనవి; ఈజనులలో చాలమంది వృత్తిహీనులైరి. అనగా భారతదేశాదుల క్షీణింపజేసియే, పాశ్చాత్యదేశముల యంత్రపరిశ్రమలు, ఐశ్వర్యము, వృద్ధి కాగలిగెను. ఎల్లకాల మిట్లే యుండుట సహజము కాదు. అందుచే జపానీయులు, భారతీయులు, చీనులు, పారసీకులు, మొదలగు ప్రాచ్యదేశములవారు పాశ్చాత్యుల ధాటికి నిల్చుటకై, తాము మిల్లులను ఫ్యాక్టరీలను నెలకొల్పదొడగిరి. ఈ వ్యాపార మీదేశములందు వృద్ధికాగానే, పాశ్చాత్యపరిశ్రమల దండయాత్ర తగ్గెను; ఆదేశములందలి కొన్ని హెచ్చుయంత్రములు నిల్చిపోయి, కొందరు కార్మికులు నిరుద్యోగులైరి. ప్రాచ్యదేశములందు పరిశ్రమలు

వృద్ధియైనకొలదిని, కేవల యంత్రపరిశ్రమలపై ఆధారపడు పశ్చిమదేశముల ప్రాబల్యము కొంతతగ్గి, వాటికి నష్టముకలిగితీరును; వస్త్రాదులకే గాక విస్తృత కోతలు మొదలగు వ్యవసాయకార్యములకును, అయోమయములగు మహాయంత్రముల వాడుక మొదలిడిరి. అందుచే చాలమంది కర్షకులు పనిలేక మూలబడుచుండ, కొద్దిమంది గొప్ప పెట్టుబడిదార్లు మాత్ర మింకను శ్రీమంతులైరి; కేవల ద్రవ్యసంచయమే వారి యాదర్శ మగుచున్నది. యాంత్రికపరివర్తనమును పారిశ్రామికపరివర్తనమును విభిన్నము లనుమాట నిజమే; కాని మహాయంత్రములమూలమున పారిశ్రామిక క్రాంతి చాలరెట్లు ఎక్కువతీవ్రమైపోయినది. పరిశ్రమల నాయకులకు కార్మికులకు మధ్య విభేదము విపరీతముగ హెచ్చిపోయినది. మన దేశములందుగూడ మిల్లుబట్టలవలన కొద్దిమంది శ్రీమంతు లగుచున్నను, వారికన్న చాలరెట్లు యెక్కువమంది గ్రామజనులు వడకుట నేత మున్నగు తమ వృత్తులుపోవుటచే నిరుద్యోగులై, నిరాహారులగుచున్నారు. ఇట్లే ఇటీవల ధాన్యపుమరలు పంచదార ఫ్యాక్టరీలు మున్నగునవి వ్యాపించినకొలది, ధాన్యపుదంపుడు బెల్లపువ్యాపారము ఇత్యాదులుక్షీణించి, వానిచే జీవించు లక్షలకొలది జనుల స్వతంత్రవృత్తులు పోయినవి. కోతలు వగైరా వ్యవసాయపుపనులకును అమెరికాలోవలె మహాయంత్రముల వాడుచో, ఇంకను చాల పరిణామము జరుగును. ఇప్పటికే గ్రామజనులస్థితి దుర్భరముగా నున్నది. మన దేశములకన్న జనసంఖ్య తక్కువగా ఉన్న ఆస్ట్రేలియా దక్షిణాఫ్రికా కనడావంటిచోట్ల అట్టి పద్ధతులు ప్రస్తుతము ఆర్థికముగ లాభకారులే. కాని మనదేశమునమాత్రము, గ్రామములందలి నిత్యావసరముల కుండు గృహపరిశ్రమల నశింపజేసి, వానిస్థానమున బస్తీలలో మహాకర్మాగారముల వృద్ధిచేయుటచే, జనసామాన్యమునకు మొత్తముమీద లాభముకన్న నష్టమే చాల అధికము. భారతదేశమందును చీనాలోను నిత్యావసరములకు పూర్తిగా పాశ్చాత్య

పద్ధతిని మహాయంత్రముల పద్ధతులు అమలుకు వచ్చినచో, ఈకోట్లకొలది జనులలో చాలమంది ఇప్పుడున్న వృత్తులు పోయి, ఏకొద్దిమందియో భాగ్యవంతులగుదురు; మిగిలిన అంతమంది కార్మికులకు పనియిచ్చునన్ని ఫ్యాక్టరీల స్థాపించుచోట, వానిఅన్నిటిలోను తయారగు వస్తువులను ఇతరదేశములందును ఎక్కువగను పోటీగా అమ్మవలసియుండును. అప్పుడు పాశ్చాత్యుల పరిశ్రమలతో విపరీతమగుపోటీ జరిగి, వారిలో కల్లోలము కలుగకమానదు. పరిమితిలోను జనసంఖ్యలోనుగూడ మనకన్న చిన్నదగు జపానుదేశము ఈయాంత్రిక నాగరికత నావశ్యముగ జేసికొని, పాశ్చాత్యులవలెనే తమజనులకు క్రొత్తగ వృత్తుల గల్పించుకొనుటకై పెద్దపెద్ద కర్మాగారముల నిర్మించి, తన ప్రభుత్వసహాయమున చవుకగా వస్తువుల దయారుచేసి, అమ్మకమునకై మన బజారులను కొంతవరకు ఇతరదేశములనుగూడ ఆవస్తువులతో నింపివేయుచున్నది. అందువలన ఇచటనే గాక పాశ్చాత్యులలో గూడ కోలాహలము కలుగుట తెలిసియే యున్నది. మరియు మనదేశజనులలో చాలమందికి ముఖ్యవృత్తియగు వ్యవసాయము ఒకప్పుడస్థిరమగుటవల్లను, సాలుకు కొద్దినెలలే పనియుండుటవల్లను, వ్యవసాయపు రైతులకుగూడ అందుకు సంబంధించి కొద్దిసొమ్ముతో స్వతంత్రముగ తమ గ్రామమందే పనిచేసికొన వీలగుసహాయవృత్తులు అవసరము. ధాన్యపుదంపు, నూలు వడుకుట, బుట్టలనేత, బెల్లముచేయుట, వడ్రము, కమ్మరము, చెప్పులుకుట్టుట, ఇట్టిపరిశ్రమలు ఇందు కన్నివిధముల దగియున్నవి. యాంత్రికపరిశ్రమలకు ప్రాముఖ్యమిచ్చుటచే గ్రామములలో కోట్లకొలది రైతులకీసహాయవృత్తులు లేకుండ నశించును. రైల్లు విద్యుచ్ఛక్తి మున్నగు దేశమంతటికి సంబంధించు కొన్నింటికి మనకును యంత్రము లవసరమే. కాని యిప్పటి పరిస్థితుల బట్టి అన్నింటికిని మహాయంత్రములనే దెచ్చిపెట్టుట ఉచితముగాదు.

ఆధునిక సాంఘిక రాజకీయ భావముల అభివృద్ధి.

ప్రాచీననాగరికుల సంస్థలు, ఆచారములు, రాజకీయ భావములు, కాలక్రమమున నెమ్మదిగా వృద్ధిపొందెను; ముందుగా నేవ్యక్తియు వాటి నేర్పర్చలేదు, కనిపెట్టలేదు. నరుల కౌమారదశ ప్రారంభమయిన క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునమాత్రమే, నరులు తమ పరస్పరసంబంధమును గూర్చి ఆలోచించి, భావదాస్యమువీడి, ప్రాచీనవిశ్వాసములను చట్టములను పాలనపద్ధతిని మార్చుటకు మనఃపూర్వకముగ యత్నించిరి.

గ్రీసులోను అలెగ్జాండ్రియాలోను జ్ఞానోదయమైనసంగతిని, దాస్యపద్ధతి తగ్గిపోవుటను, మూర్ఖభావులు నిరంకుశప్రభుత్వములు ఈ జ్ఞానారంభమునకు విఘ్నము గలిగించిన సంగతిని, చెప్పియుంటిమి. యూరపు నావరించిన యీయంధకారము పోగొట్టదగు స్వతంత్రజ్ఞానకాంతి 15, 16 వ శతాబ్దములవరకు తిరుగ గలుగలేదు. యూరపువారి మనోవీధిని అరబ్బుల ఔత్సుక్యవాయువులును మంగోలుల జైత్రయాత్రాతరంగమును క్రమముగా శుభ్రముచేసిన సంగతిని సూచించితిమి. మొదట భౌతికజ్ఞానము భౌతికశక్తియు నే వృద్ధిఅయి, జనుల మానవత్వము స్వస్థత

జెందెను. నరుల పరస్పరసంబంధము, వ్యక్తిసంఘముల మనస్తత్త్వము, ఆర్థికతత్త్వము, నీతిశిక్షణము అతిసూక్ష్మము, క్లిష్టము; నీతివర్తనచే భావోద్రేకముగల్గును; కనుక, ఆవిష్కారము వేగముగ వృద్ధిగాలేదు; చాల ఆటంకములు కల్గుచుండెను. నక్షత్రములగూర్చియు, అణువులగూర్చియు, వివిధసూచనలను జనులు శాంతముగ వినుచు; గాని మన జీవితపద్ధతులగూర్చిన భావములు వినగనే, మనలో ప్రతిఘాతకమగు ఉద్రేకము గలుగును.

గ్రీసులో వస్తుతత్త్వమునుగూర్చి అరిస్టాటిలు పరిశోధనకు ముందే 'ప్లేటో' ఆదర్శరాజ్యరచనలు చేసినట్లే, యూరపులోను ప్లేటోయొక్క 'రిపబ్లిక్' 'లాస్' గ్రంథముల ననుకరించుచు, ఆదర్శరాజ్యములతో నూతనరాజకీయచర్చ ఆరంభించెను. ప్లేటో తర్వాత 'సర్ థామస్ మూరు' వ్రాసిన 'యుటోపియా' గ్రంథపు ఫలితముగ, ఇంగ్లీషువారిలో వీనిగూర్చి ప్రచారము చేయబడెను. నేపిల్సువాసియగు 'కంపనెల్లా' రచించిన (సిటీఆఫ్ దిసన్) 'సౌరనగరమను' గ్రంథమిందుకుదాహరణము, విపరీతభావములు కలదైనందున నిష్ఫలమయ్యెను.

17 వ శతాబ్దాంతముకు సాంఘికరాజకీయశాస్త్రములగూర్చి, కొంతవాఙ్మయము ఏర్పడెను. ఇంగ్లీషుప్రజా

స్వత్వవాదిపుత్రుడును ఆక్స్‌ఫర్డ్ విద్వాంసుడును రసాయనవైద్యవిద్వాంసుడునగు 'జాన్‌లాకు' యీచర్చారంభకులలో నొకడు; ప్రభుత్వము, సహిష్ణుత, విద్య, వీటినిగూర్చిన యితని గ్రంథములు సాంఘికపునర్నిర్మాణము భావ్యమని సూచించుచున్నవి. తరువాత ఫ్రాన్సులో 'మాంటెస్క్యూ' (1689—1775) అప్పటి మతసాంఘికరాజకీయ సంస్థలను తీవ్రముగవిమర్శించి, ఫ్రాన్సులోనినిరంకుశ ప్రభుత్వపు గౌరవముగూల్చెను. సాంఘికపునర్నిర్మాణపు యత్నముల నడ్డగించు దురభిప్రాయముల నాతడును 'లాకు'ను ప్రతిఘటించిరి.

18 వ శతాబ్దము తరువాత జనులు ధైర్యముగ స్వతంత్రవిమర్శన సాగించిరి. ముఖ్యముగా జెసూయిట్ల సమితినుండి తిరుగబడిన 'ఎన్‌సైక్లోపీడిస్టు'లను మేధావులు కొందరు 1766 లో నూతనభావనకారంభించిరి. వారితో బాటు ఆహారాదివస్తువుల తయారు సరఫరాల గూర్చి 'ఫిజియోక్రాటు'లను అర్థశాస్త్రజ్ఞులు కొందరు స్వతంత్ర చర్చజేసిరి. "కోడ్-ది-లా-నేచరు"కర్తయగు 'మోరిలీ' ఆస్తి వ్యక్తిగతమగు పద్ధతిని నిరసించి, సంఘమును సమిష్టి పద్ధతిని నిర్మింపవలెనని సూచించెను. సోషలిష్టులను పేర బరగు 19 వ శతాబ్దపు వివిధసిద్ధాంతములసాంఘికవాదుల కాతడే ప్రారంభకుడు.

సాంఘికవాదమన నేమి? సాంఘికవాదమనుదానికి నూరు వివరణములు, సాంఘికవాదములలో వేయిశాఖలు, గలవు. సర్వజనోపయోగవస్తువుల ఆస్తిని వ్యవహరించుట యే సాంఘికవాదసూత్రము. ఈ భావ మేయే కాలమం దేరీతిగా నుండెనో ప్రస్తుతభావము లెట్టివైనవో సంక్షిప్తముగ బరిశీలింతము. ఈనాడు చాలవరకు మనరాజకీయజీవితమంతయు సాంఘికవాదమ్మున [illegible] పు తిరుగుచున్నది.

వ్యక్తులకు ననుగుణముగా కలహించుచు నుండుటవలన ఆస్తిభావము కల్గెను. దానికి మానవత్వ మేర్పడుటకు చాలపూర్వమే సమూహపూర్వగమను మర్కటము మాస్తిదారుగానుండెను. మృగములు ఆస్తిహక్కునకై పోరును. తన కమున కెముకయు, ఆ పులికి గుహయు, దుప్పికి తన మందయు, ఇవిస్పష్టముగ ఆస్తియే. సాంఘికశాస్త్రమున "ఆదిమసంఘసామ్యవ్యవస్థ" అను పద ముద్ధము లేనిది; ప్రాచీనశిలాయుగము నాటికుటుంబసమూహములోని శ్రేష్ఠుడు, తనభార్యలు, కుమార్తెలు, తనపరికరములు, తనకు వశమగు ప్రపంచమును, తనఆస్తియని దృఢముగా భావించెను. అన్యులెవడేని తనపరిసరమునకు వచ్చినచో, వానితో యుద్ధముచేసి, వీలైనచో సంహరించుచుండెను. తరు

వాత యువకుల స్వాతంత్ర్యమును, ఇతరవంశములనుండి పట్టి యువకులు తెచ్చుకొనిన భార్యలు, నారిపరికరములు వారు వేటాడిన మృగములు, ఆయువకుల ఆస్తులుగా వృద్ధులంగీకరించుటచే, సంఘము వృద్ధిఆయెను. ఈసంగతి ఆట్కిన్సన్ "ప్రిమల్ లా" (ఆదిమన్యాయము) గ్రంథమున వివరించెను. ఆ స్త్రీయందామాన్యస్థుల హక్కులసమన్వయమున్కై రాజీయేర్పడుటచే, మానవసంఘము వృద్ధిజెందెను. అన్యజాతులతో సంఘర్షణము లేకుండుటకై, ప్రతితెగవారు రాజీపడుచుండిరి. కొండలు, అడవులు, నదులు, అందరివికాక తప్పదు. అందుచే నవి ప్రత్యేకవ్యక్తికి జెందవాయెను. ఎవనికివాడే అదితనది కావలెనని కోరును; కాని, అది దుస్సాధ్యము. ఈనాగరికజనుల కంటె, మృగములందును, ప్రాచీనమృగతుల్యులందును, స్వత్వమువిషయమై పట్టుదల అధికముగా నుండెను. మన హేతుజ్ఞానముకన్న సహజబుద్ధియందే ఆ స్త్రీభావముగాఢమైయున్నది.

నేటి అడవిజనులలోను విద్యావిహీనులలోను వ్యక్తి స్వామ్యముకు మితిలేదు. స్త్రీలు, బంధితులు, పట్టుపడిన వన్యమృగములు, వనమార్గములు, రాతిగనులు, ఒకటి యననేల దేనికొరకైనను పోరాడి సాధించుకొనదలచుచో

అది వాని ఆస్తి[illegible]. స[illegible] [illegible]
నంతఃకలహముల [illegible]
లోనికి వచ్చి, ఆ[illegible]
సులభ నిబంధనలు చెప్పిన[illegible] చేయ[illegible] అగ్ర
మించినవాడు దాని[illegible] [illegible]
ఋణము చెల్లించలేని ఋణగ్రస్తుడు [illegible]
అనగా అతనిదాసు డగును[illegible]. [illegible]
తనహక్కుగా చేర్పర[illegible] దాసు[illegible]
నచో నితరుల[illegible]
ఉచితముగనే తోచును. [illegible]
బద్ధమగుట మంచిదని తోచును; [illegible]
హక్కును మితి[illegible]
తాముపుట్టిన [illegible] సర్వ[illegible]
లో నుండుటయేగాక [illegible]
నరులు కనిపెట్టిరి. [illegible]
ముల వివరించుట కష్టము; కాని, [illegible] రాజ్యమును
గూర్చి వెనుక చెప్పిన సంగతులబట్టి, [illegible]
గుట సంఘములకు బాధ[illegible], [illegible]
నిరాకరింపవలసియుండునని, భూమియందు వ్యక్తుల హక్కు
కు మితిలేనిచో కష్టకారణమగునని, విశదమగును. [illegible]

లాను బ్రాబిలనువారు శాసనసలంను జనులస్వత్వమునకు తీవ్రమితిని అందుకు నిబంధనలను ఏర్పరచిరి. తుదకు వెను కటి అందరికన్న స్పష్టముగ "యేసుక్రీస్తు" ఆస్తియందు వ్యక్తి హక్కుపద్ధతి కూడదని సూచించెను. విశేషద్రవ్యవంతులకు స్వర్గము వచ్చుటకన్న సూదితలకన్నములోనుండి ఒంటె దూరిపోవుట యెక్కువ సులభమని, ఆయన చెప్పెను. ఇట్లు ఇరువది ముప్పది శతాబ్దములనుండి ఆస్తియందు వ్యక్తుల హక్కులగూర్చి క్రమముగా విమర్శ జరుగుచునేయున్నది. క్రీస్తుతరువాత 19 శతాబ్దములకు క్రైస్తవమతబోధ జరి గిన దేశములంతటను నరులను ఆస్తిగా భావింపగూడదని విశదమయినది. ప్రతివాడును తనఆస్తిని తనయిష్టప్రకా రము చేసికొనవచ్చు నను సిద్ధాంతము తక్కినఆస్తివిష యమున గూడ పూర్తిగా వర్తింపదని స్పష్టమయినది; కాని యీవిషయము 18 వ శతాబ్దముచివరను సందిగ్ధ ముగనే ఉండెను. రాజులును, ప్రభువులును, వ్యక్తుల ఆస్తులను హరించి నష్టపరచకుండ రక్షించుట అప్పటి జనుల ముఖ్యోద్దేశమై యుండెను.

ఇట్లు వ్యక్తులఆస్తిని పన్నులనుండి రక్షించుటకే క్రొంచి విప్లవము కలిగెను. కాని ఆయుద్యమమున కలిగిన సర్వసమత్వసూత్రముచే, ఆస్తియందు వ్యక్తుల స్వామ్య

పద్ధతియే విమర్శపాలాయెను. జనులనేకులు నిలువనీడ తినుట కన్నములేక కష్టపడుచుండ, నిరుపేదలకన్నము బెట్టి స్థలము నియ్యనిచో, జనులందరు సమానులు స్వతంత్రులు అగుటెట్లు ? ఇందుకుపరిష్కారముగ, ఆస్తిసంతను అందరకు పంచిపెట్టవలెనని ఒక ముఖ్యరాజకీయకక్షవారందురు. ఆ స్తిసంతను వృద్ధిచేసి సర్వజనీనముగా చేయవలెనని వారియభిప్రాయము; ఈ ఆదర్శముతోనే మరియొక పద్ధతివారగుకమ్యూనిస్టులనబడు సంఘస్వామ్యవాదులు,† (అనగా సామ్యవాదులు) అన్ని ఆస్తులందు వ్యక్తులకెట్టి హక్కులు లేకుండజేసి, ప్రజాసత్తాక ప్రభుత్వమే యావదాస్తికి హక్కుదారై యుండవలెనందురు.

ఒకేస్వాతంత్ర్యసౌఖ్యాదర్శములతో నొకపక్షము ఆస్తులహక్కుల దృఢపర్చవలెనని, రెండవవారు వ్యక్తుల హక్కుల నసలే తొలగింపవలెనని, తీర్మానించుట విచిత్రముగా దోచును. స్వత్వమనునది ఒక పదార్థముగాక, అనేకసంగతుల సమూహామగుటయే, యీవైచిత్ర్యముకు కారణము.

ఆస్తిహక్కు సులభవిషయముగాదు. చాలరకముల స్వత్వములుఅందు మిళితములు. నరుని దేహము, శిల్పులకని

---

† ఈపక్షమువారినే ఆంగ్లమున బొల్షివిక్కులని సోవియటులని తెలుగున సామ్యవాదులనికూడ అనుచున్నారు.

ముట్లు, వస్త్రాదులు, వారివారి నిరాక్షేపణీయమగు సొమ్ములు. కాని రైళ్లు, వివిధయంత్రసామగ్రి, గృహములు, ఆరామములు, వినోదనౌకలు, ఇట్టివానిలో నేవేవి యెంత వరకు వ్యక్తులయధీనము కావచ్చునో, ఏవేవి ప్రభుత్వాధికారమందుండి ప్రభుత్వముచేతనే ప్రజోపయోగముకై వినియోగింపవలెనో, ప్రత్యేకముగా నిర్ణయింపదగును.

ఈసంగతి 19 వ శతాబ్దము జరిగినమీాదటనే వ్యక్తమయ్యెను. ఈ ప్రశ్నల ప్రత్యుత్తరముగ చర్చింపగానే రాజకీయప్రశంసగూడ తప్పక కలిగి, చివరకు ఆచర్చ రాజ్యపాలనమును సుష్టువుగా జేసి రక్షించు కట్లను సమస్యగా పరిణమించును.

అందుచే సాంఘికమున స్త్రీత్వపు సమస్యలు కలుగును; విద్యాశాస్త్రపరిశీలనకు వీటితో సంబంధము గలదు. ఆ స్త్రీతత్వమునుగూర్చిన విమర్శ లుద్రేకపూరితములుగ నున్నవి; నిదానముగ శాస్త్రీయముగచర్చించుట యింకను లేదు. ఒకవంక ఆస్తియందు దాయాదవ్యక్తుల అధికారమును కాపాడిఅభివృద్ధిచేయుటకువ్యక్తి వాదులుయత్నించుచుండ, మరియొకవంక ఆస్తులు వ్యక్తిగతముగనుండుపద్ధతిని నిరోధించుచు హక్కులనన్నిటిని ప్రజాస్వామ్యముకింద కేంద్రీకరించుటకు సామ్యవాదులు తలపెట్టుచుండిరి. మొత్తము

మీద ప్రభుత్వమునకు పన్నును ఇయ్యకూడదను కేవల వ్యక్తివాదులు మొదలు, ఎట్టి ప్రత్యేకాస్తియు నుండరాదను సామ్యవాదులవరకు, పలుతరగతుల అభిప్రాయము కలవారు గలరు. నేటిమామూలు సాంఘికవాది కొంతవరకు వ్యక్తి ఆస్తి నంగీకరించును; కాని విద్య, సరఫరా పద్ధతులు, గనులు, భూమిహక్కు మొదలైన జనుల ఆవశ్యకపదార్థములు చక్కని కట్టుబాట్లతో నడుపబడు ప్రభుత్వమునకు జెందగోరుచుండును. ప్రస్తుతము శాస్త్రీయ నియమము గలది సామ్యము అగు సాంఘికవాదపద్ధతికి క్రమముగ బలము చేరుచున్నది. విద్యావిహీనుడు పెద్దవ్యవహారముల నడుపుటకు సులభముగ గలసిరాడు. ప్రభుత్వము క్లిష్టకార్యములవహించి ప్రత్యేకజనులనుండి కార్యభారములను తమపై పెట్టుకొనుకొనవలెను, అందుకు జనులందరిలో సరియగు విద్యాభివృద్ధి, ప్రభుత్వముపై విమర్శయు, వారికి సంతృప్తికరమగు చర్చావకాశమును, అవసరములు. వార్తాపత్రికలు, ప్రస్తుతరాజ్యముల రాజకీయపద్ధతులు, అపసవ్యధోరణినే ఉన్నవి. అందుచే సంఘసామ్యపద్ధతిని వ్యాపింపజేయుట ఇప్పుడు మంచిదిగా గనపడదు. యజమానులకు నౌకరులకు, విశేషించి స్వలాభపరాయణులగుయజమానులకును అసంతృప్తులగుకార్మికులకు, మధ్య నుండిన సంఘర్షమువలన, మార్క్సుగారి బోధప్రకారము

తీవ్రమగు సామ్యవాదపు సిద్ధాంతమునకు ప్రపంచమున ప్రచారము కలిగెను; ఆర్థికావశ్యకతలను బట్టియే మనుష్యుల మనోభావము లేర్పడుచుండుననియు, ప్రస్తుతనాగరికతలో శ్రీమంతులగు యజమానజాతికిని కార్మికజనులకును మధ్య తగవుతప్పదని నమ్మి, ఆసూత్రముపైన మార్క్సు తన సిద్ధాంతముల నిర్మించెను. యాంత్రికపరిణామమువలనవిద్యావ్యాప్తికలిగి, చాలఅధికసంఖ్యాకులగు కార్మికులు స్వసంఘమున కధికారముకోరుచు అల్పసంఖ్యాకులగు యజమానులకు విరోధులుగా నుందురని, ఆపాలకులు స్వార్థపరులుగనే ఉందురని, సంఘీభావముచే స్వసంఘబలమును గుర్తించి కార్మికు లేదోవిధమున బలవంతముగ నధికారమును లాగుకొని ఒకనూతన సాంఘికరాజ్యమును స్థాపించెదరని, మార్క్సు నిర్వచించియుండెను. విరోధములు విప్లవములు సాధ్యములే; కాని అందుచే ఒకనూతనసాంఘికరాజ్యమే వచ్చునన వీలులేదు; అందుచే సంఘస్థితికి వినాశము కలుగవచ్చును. మార్క్సు సిద్ధాంతము రష్యాలో నమలునందుంచబడి, ఎట్టినిర్మాణపద్ధతిని గల్గించలేక పోయెనని ముందు చూచెదము.†

మార్క్సు జాతుల సంఘర్షము పోగొట్టుట కాస్థానమున తరగతుల సంఘర్షము నేర్పరుపదలచెను. మార్క్సు

† ముందు 66 వ అధ్యాయాంతపు టిప్పణిచూడుడు.

సిద్ధాంతము ఫలితముగ వరుసగా మొదటి రెండవ మూడవ అంతర్జాతీయ కార్మికసమావేశములు గల్గెను; కాని, ఆధునికవ్యక్తివాదపద్ధతినుండియు అంతర్జాతీయాశయముల జేరుట కనువుగలదు.

ఆంగ్లేయార్థశాస్త్రజ్ఞులగు ఆడాంస్మిత్తు కాలమునుండియు, ప్రపంచాభివృద్ధికి నిరాటంకమగు స్వేచ్ఛావ్యాపారమవసరమను అభిప్రాయముకలదు. వ్యక్తివాది ప్రభుత్వముకు సర్వాధికారముండుట కంగీకరింపడు; ఇల్లీయతడు జాతీయవాదులు సూచించున ర్తకపుసుంకములు, సరిహద్దు నియమములు, స్వేచ్ఛావర్తకముకు నిరోధములు, వీటికిని వ్యతిరేకించును. ఇట్లుద్దేశములందంతవ్యతిరేకముగ నుండి తరగతులమధ్య విరోధముతో నొప్పు మార్క్సుసామ్యవాదపద్ధతియు, విక్టోరియాశకమందలి బ్రిటిషువర్తకుల స్వేచ్ఛావర్తకపద్ధతియు, ప్రాంతీయభేదముల తొలగించుటకు, మానవవిషయములన్నిటియందును అంతర్జాతీయదృష్టి వ్యాపింపజేయుటకును, యత్నించుచున్నవి.

కేవలసిద్ధాంతవాదములకన్న, యథార్థస్థితి గమనించుటే కార్యసాధకమగును. పరస్పరవిరుద్ధములగు భావములతో బయలుదేరిన వ్యక్తివాదసిద్ధాంతము, సంఘసామ్యసిద్ధాంతము, ఈరెండును ఒకే ఆదర్శముకై యత్నించు

చున్నవి. అందుకై విశాలమగు సాంఘిక రాజకీయాభి ప్రాయములుగల మానవులందరు కలసి మెలసి పనిచేయ దగును; అందుచే నుభయులు కలసియే వ్యవహారింప వచ్చును. రోమక సామ్రాజ్యము పైనను క్రైస్తవమతసంఘముపైనను ప్రజలవిశ్వాసము తగ్గి, వివిధపరిశోధనలమూలమున మానవుల దృష్టి మధ్యధరాసముద్ర ప్రాంతముల నుండి విశాలప్రపంచముకు మరలెను; అప్పటినుండి, ఈ సమస్య పరిష్కరింప యత్నము జరుగుచునేయున్నది.

ఈ యార్థిక సాంఘిక రాజకీయ భావముల పరిణామవివరణ విమర్శలవరకు తెచ్చుచో, కొన్ని చర్చాసమన్వితమగు సమస్యల దేవలసియుండును. అది యీగ్రంథోద్దేశముకాదు. కాని, ప్రపంచచారిత్రకుని విశాలదృష్టితో నిచ్చో గమనింతుమేని, మానవుల మనోధోరణిని సరియగు మార్గమున బెట్టు పునర్నిర్మాణకార్యము పూర్తి కాలేదని చెప్పకతప్పదు. ఇది యెంత అసంపూర్ణమో గూడ చెప్పలేము. కొన్నిసామాన్య భావములు వెలువడుచున్నవి. వాటిఫల మిప్పటి కొన్ని వృత్తాంతములలోను, చర్యలలోను, కనబడును. విస్పష్టముగను తృప్తికరముగను లేనందున, వానిని సాధించుటకు జనులు తగుయత్నము చేయుటలేదు. జనులచర్యలు పురాతన సంప్రదాయము

లను నవీనములకు మధ్య చలించుచు, తరుచు సాంప్ర దాయికపద్ధతివంకకే కొంత మొగ్గును. కాని కిందటి తర మువారి అభిప్రాయములతో పోల్చినచో, నరులస్థితిగతు లందొక నూతనపద్ధతి ఏర్పడుచున్నట్లు కనబడును. ఈ యాకారము కొన్నిచోట్ల దృశ్యాదృశ్యముగ నుండుచు, కొన్నియెడల పద్ధతులలోను వివరములలోను మారుచు న్నది; కాని యది క్రమముగా స్పష్టమగుచు, దానిమూల సిద్ధాంతములు అంతగా మార్పులేక వృద్ధిగాంచుచున్నవి.

మానవజాతియంతయు,అనేకవిషయములలో నొక్కటే మహాసంఘ మగుచున్నదని, అట్టివిషయముల ప్రపంచ మంతటికి ఒకే సమానాకారముండవలెనని, అంతకంతకు విస్పష్టమగుచున్నది. ఉదాహరణకు, ప్రపంచమంతయు ఆర్థికముగ నొక్కటే సంఘమని, అందలి ప్రకృతి వస్తువుల సేకరించుటకు అందరును ఏకీభావముతో సరిగా యత్నిం పవలెనని, నూతన పరిశోధనలచే గల్గిన అద్భుతశక్తు లనుబట్టి ప్రస్తుతపు వేర్వేరు పోటీపద్ధతులతో నాకార్య ములజేయుటచే చాల హానికలుగునని, తేలుచున్నది. ఆర్థిక విషయములను ద్రవ్యవిషయములను ప్రపంచమంతకును వర్తించు పద్ధతిపైననే నడుపుట యవసరము. అట్లు వాణిజ్యములు వలసయాత్రలుగూడ స్పష్టముగ ప్రపంచ

సమస్యలే. నరు లార్జించిన విస్తారశక్తి విశాలవ్యాపకతలబట్టి, యుద్ధములు మహావిధ్వంసకరములు, కల్లోలకరములు; ప్రభుత్వములమధ్యను జనులమధ్యను ఉండు తగవులను యుద్ధములమూలమున పరిష్కరింప వీలులేదు. అందుచే నిదివరకున్న ప్రభుత్వములకంటె విశాలమగు అధికారము అవసరమని సూచితము.

విజయమూలముననో ఇప్పుడున్న రాజ్యములన్నిటిని ఏకమొనరించియో ప్రపంచమంతట నొకే మహాప్రభుత్వము స్థాపించుటే యీసమస్యల పరిష్కారముకు సాధనమన వీలులేదు. మానవప్రతినిధిసభ, ప్రపంచమహాసభ, ప్రపంచాధ్యక్షత, సార్వభౌమత్వము, ఇట్టి వానిని జనులు ఇప్పటి సంస్థలపోలిక నూహించినారు. మనకు మొదటనట్లే తోచినను, ఏబదివత్సరముల చర్చానుభవములచే, ఇట్టి వానియందు నమ్మికతగ్గును. ఆపద్ధతిని ప్రపంచైక్యము కల్గుట కాటంకమధికము. ప్రపంచమంతటను అధికారము గల కొన్ని ప్రత్యేక సంఘముల నియమించి ప్రస్తుత ప్రభుత్వములవారు వానికి ప్రత్యేకాధికారములనిచ్చి ఆ రీతిని సహాజసంపజవృద్ధి, తన్నాశము, కార్మికపరిస్థితుల సమన్వయము, ప్రపంచశాంతి, నాణెములు, జనాభా, ఆరో

గ్యము, మొదలగు విషయముల నాసంఘములద్వారా పరిష్కరించుట యుచితమని ఆధునికాభిప్రాయము.

ప్రపంచమున కొకే ప్రభుత్వము లేకున్నను, ప్రపంచముయొక్క సామాన్యవిషయములనన్నిటి నొకేవిషయముగా వ్యవహరించు భావమైనను కలుగవచ్చును; కాని నరులందరిలో నీమాత్రపు సంఘీభావ మేర్పడుటకైనను, ఇట్టి అంతర్జాతీయపరిష్కారములకు ఆయాజాతులలోని ఈర్ష్యాసూయలుపోవుటకుగాను, మానవుల మనస్సునందు సర్వమానవసౌభ్రాత్రము మానవులంద రొకేకుటుంబమను భావము లోకమున కగమగునట్లు బోధింపవలెను.

20 శతాబ్దములపైనుండియు, ముఖ్యమైన ప్రపంచమతములు సర్వమానవసౌభ్రాత్వమును స్థాపించి పెంపొందించుటకు పాటుపడుచున్నను, ఇప్పటికిని జాతివర్ణవిరోధములు ఈర్ష్యలు కలుషలు అవిశ్వాసములు, ప్రతివ్యక్తి మానవసేవ జేయుదగునను విశాలభావము కప్పుతగిలి, ప్రకోపించుచున్నవి. క్రీ. శ. 6,7 శతాబ్దములందలి అల్లకల్లోలములలో యూరపియనులలో క్రైస్తవైక్యభావము కల్గింప యత్నముజరిగినట్లే, మానవసౌభ్రాత్వభావమీనాడు ప్రజలహృదయము నాకర్షించుటకు పెనగులాడుచున్నవి. ఇట్టిభావముల వ్యాప్తికై మనస్ఫూర్తిగా పాటుపడి, పేరు

ప్రతిష్ఠలాశింపని ప్రచారకబృందముపనిచేయవలెను. ఎంత వర కీకార్యక్రమము సాగుచున్నదో, అది యెంతవరకు ఫలించుచున్నదో, సమకాలిక లేఖకులెవ్వరును చెప్పలేదు.

ఇప్పటి సాంఘికార్థికపరిస్థితు లంతర్జాతీయ సమస్య లతో అభేద్యముగ కలసియున్నవని తోచును. ఈసమస్యల పరిష్కారముకై మానవులకు సానుభూతి ఉత్తేజము కలిగించి, సంఘసేవాభావమును బురికొల్పవలెను. వివిధజాతుల అసూయ, అనుమానము, అహంకారభావము, సంఘలాభ మును నిరోధించుచున్నవి;ఆయావ్యక్తులస్వలాభపరాయణ త్వము వివిధజాతుల అసూయాహంభావాదుల వృద్ధిజేసి, అవియు వృద్ధియగుచున్నవి. వ్యక్తుల కత్యాశకలిగినట్లే, జాతులకును చక్రవర్తులకును చాలఆస్తికావలెనని అత్యాశ కల్గుచున్నది. ఈరెండు నొకేరీతివై, ఒకేమనోభావము చేతనుఅజ్ఞానసంప్రదాయమువల్లనుకల్గును. అంతర్జాతీయత అనగా జాతులసంఘస్వామ్యము. అందుకు వలయునంత గంభీరము పటిష్ఠముఅగు మన స్తత్త్వవిజ్ఞానముగాని, మాన వులలో అన్యోన్యత పరస్పరసహకారము కల్గింపదగిన నిర్ణీత విద్యావిధానముగాని, మరియేపద్ధతికాని, ఇంతవర కేర్పడ లేదు. 1820 నాటి జనులు విద్యుచ్ఛక్తి చేనడచు రైలుమా ర్గములు నిర్మించుట కశక్తులైనట్లే, మనమీనాటికి సరియగు

ప్రపంచజాతి సంస్థాపనపద్ధతుల నేర్పరచుట కశక్తులమై యున్నాము. కాని దానిని కొలదికాలమునకే సాధింప వచ్చునని తోచును.

తనజ్ఞానశక్తి నెవడును దాటలేడు; సమాలోచన సమకాలిక జ్ఞానమును దాటి పోలేదు. జనహృదయ మందును ప్రపంచమందును శాంతి యేర్పడి, నిరాదర్శము అంధకారరూపమగు ప్రస్తుత వ్యర్థజీవిత పద్ధతి నంతమొందించుటకు ముందింక నెన్ని తరములు యుద్ధ వినాశముల బాధ పొందవలెనో, ఊహింప శక్యము కాదు. మనముసూచించు పరిష్కారము లన్నియు నింకను అస్పష్టములు అనాగరికములు అభిమాననానుమానసంభరితములుగ నున్నవి; భావపునర్నిర్మాణకార్యక్రమ మారంభమై, మన అభిప్రాయములు క్రమముగా స్పష్టముగ సరిగ నేర్పడుచున్నవి; కాని అవి యింకను అసంపూర్ణములు. ఈకార్యక్రమము మందముగనో శీఘ్రముగనో ఎట్లున్నదో చెప్పుట కష్టము. కాని అవి స్పష్టమయినకొలది మా నవహృదయములపై నధికశక్తిని పొందును; సరియైనవను నిర్ణయము లేకుండుటచే, అవియింకను కార్యకారులగుట లేదు. వాటిని విభిన్నముగ సందిగ్ధముగ కంగారు

గ బోధించుటచే, వాటిపై గొంతమందికి దురభిప్రాయము కలుగుచున్నది. నిశ్చయము కలుగగనే, నూతనభావ మవశ్యముగ బలీయమై, జనావలంబ మొందును. త్వరలోనే అట్టిబలము కలుగవచ్చును. స్పష్టముగ బోధపడగానే, జను లాభావముల నేర్చుకొందురు.

సంయుక్తరాష్ట్రాభివృద్ధి.

ఈ క్రొత్త ప్రయాణ సౌకర్యముల వలన ప్రపంచమున అన్నిటికన్న ఉత్తరఅమెరికా కెక్కువ లాభము కల్గెను. 18 వ శతాబ్దపు విశాలరాజకీయ భావములు సంయుక్తరాష్ట్రములందు జేరెను; మరియు ఆస్వతంత్ర భావముల పద్ధతినే దానిరాజ్యాంగ నిర్మాణ మేర్పడెను. వారు రాజత్వమును ప్రభుత్వమత పీఠసంస్థను విడచిరి; బిరుదులపద్ధతి తొలగించిరి; తమ స్వాతంత్ర్యమునందొక భాగముగా వ్యక్తుల ఆస్తిరక్షణ కలిగెను; రమారమి ప్రతి పురుషునికిని ఓటు చేయు నధికార మేర్పడెను; అయితే వారి ఓటు పద్ధతులతిక్లిష్టములు, అందుచే వారి రాజ్యాంగ జీవితము త్వరలోనే (పార్టీ) కక్షలహస్తముల లోబడెను. అయినను ఆస్వతంత్రజనులు ఆనాటి యితర జాతులందరి కంటె నధికశక్త్యుత్సాహములతో దేశభక్తిని నిరాటంకముగ వృద్ధిచేసికొనిరి.

అంతలో వెనుక జెప్పిన రాకపోకల సౌకర్యములు కలిగెను. తమకు విశేషలాభము కలిగించిన రైలుమార్గములను తంతిమార్గములను స్టీమరులను వారు తమ దేశవృద్ధియందొక సహజభాగముగనే గ్రహించిరి; కాని అవి

సహజములు కావు. అవి సమయమున కేర్పడి అమెరికా యైకమత్యము గల్గించెను. ఈనాటి సంయుక్తరాష్ట్రము. మొదట నదీనౌకల మూలమునను, అటుపైన రైలు మార్గముల సాయమువల్లను, ఏర్పడినది. ఇవి లేనిచో విశాలఖండమగు ప్రస్తుత సంయుక్తరాష్ట్రము లేకరాజ్యముగ నుండుట కేవల మసంభవము; అచ్చటి పశ్చిమ ప్రాంతములకు జనులవ్యాప్తి అతిమందమైయుండును. అది మధ్యమైదానము నెన్నడును దాటియుండెడిదేకాదు. సముద్రతీరమునుండి సగముభాగమునకు లోపున నున్న మిస్సోరి నదికి ఆజనులు వ్యాపించుటకు దాదాపు 200 ఏండ్లు పట్టెను. ఆనదికావల నేర్పడిన మొదటిరాజ్యము మిస్సోరి; ఇది నౌకాసౌకర్యముగల రాజ్యము (1821); కాని తరువాత రైళ్ళమూలమున పసిఫికుసముద్రమువర కున్న విశాలదేశమంతను కొలది దశకములలోనే వలసజనులాక్రమించిరి.

మనకు సినీమా సౌకర్యములుండినచో 1600నాటి నుండియు నేటిట క్రమముగా ఆజనులు వ్యాపించిన విధమును ఉత్తర అమెరికాచిత్రపటముపై నొక్కొక్క వంద జనుల సూచించుట కొకచుక్కతోను, లక్షజనాభాగల నగరములకు పువ్వుగుర్తుతోను, చిత్రింపవచ్చును.

200 ఏండ్లవరకు సముద్రతీర ప్రాంతమునను, నౌకార్హ నదులవెంటను, క్రమముగ ఇండియానా కెంటకీ మొదలగు ప్రదేశములకే ప్రాకులాడుచుండిన ఆరాష్ట్రముకు, రమారమి 1810 ప్రాంతమున హఠాత్తుగా నభివృద్ధి కలిగెను. నదీతీరముల వెంబడి పరిస్థితులుత్తేజకములై, మనము పెట్టు చుక్కలు మహానదీతీరములనుండి, కన్సాసు నెబ్రాస్కాలకు వ్యాపించును.

1830 నాటినుండి, రైలుమార్గముల సూచించు నల్లని గీతలు బయలుదేరి, నల్లనిచుక్కలు వేగముగ వ్యాపించును; ఇవి యంత్రములచే వెదజల్లినట్లుండును; ఇంతలో నొక్కొకచోట హఠాత్తుగా లక్షజనాభాగల పెద్దనగరముల సూచించుచు పూవుగుత్తులు గన్పించును; మొదట నొకటిరెండు మాత్రమేయున్నను, అటుపై ననేక నగరములు పెరుగుచు, వలలవలెనల్లుకున్న రైలుమార్గములలో ముడులవలె బయలు దేరును.

సంయుక్తరాష్ట్రముల వృద్ధి లోకమునం దపూర్వము. అదియొక నూతనానుభవము. అంతకుపూర్వ మట్టి జాతియే బయలుదేరి యుండదు; ఇదివర కట్టిజాతియున్నను రైలుమార్గములు లేకుండినచో, ఏనాడో విభిన్నశకలము లయ్యెడిది. రైలుమార్గములు తంత్రులు లేకున్నచో,

కాలిఫోర్నియాను (ఆదేశపురాజధానియగు) వాషింగ్టను కంటె, (చీనాలోని) పెకినునుండియే పాలించుట సులభము. ఈసంయుక్తరాష్ట్రములలో జనాభా విపరీతముగ పెరిగి, అందు ఏకీభావమును కల్గెను. ఒకశతాబ్దికి పూర్వము (మధ్యదేశపు) వర్జీనియాలోని మనిషికంటె, నేటి (పడమటి పసిఫికుతీరపు) సాన్ఫ్రాన్సిస్కోమనిషికి (తూర్పునఅట్లాంటికు తీరపు) న్యూయార్కుమనిషితో నెక్కువ పోలికగలదు. పైనుండివచ్చినవారిజాతిలో కలసిపోవుచున్నారు. సంయుక్తరాష్ట్రములన్నియు భాషయందు చర్యలందు నేకీభావము కలిగి, రైలు తంతిమార్గములచే నొక్కసంస్థగా అల్లివేయబడెను. త్వరలోనే వాయుయానము దీనికింకను తోడ్పడును.

సంయుక్తరాష్ట్రములోని ఈమహాజాతిచరిత్ర కేవలము క్రొత్తది. అది పదికోట్లకు మించిన జనాభాగల మహారాజ్యము; అంతపెద్ద విదివరలో చాలఉండినవి; కాని అవి చాలరకముల జాతుల కూడికగానుండెను. ఈపరిమాణమున నిదివరకెన్నడును ఒకే జాతిలేదు. ఈనూతన సంస్థకు కొత్తపేరుకావలెను. ఫ్రాంసు హాలండులను దేశములనినట్లే సంయుక్తరాష్ట్రములగూడ దేశమందుము; కాని యీరెంటికిని ఒంటిగుర్రపుబండికిని మోటారుబండి

కిని గల వ్యత్యాసము గలదు. దేనికది వేర్వేరుకాలము లందు వేర్వేరుపరిస్థితులలో బుట్టి, వేరుమార్గముల బని చేయుచున్నవి. సంయుక్తరాష్ట్రములు పరిమితి సందర్భము లందు యూరపియనురాజ్యములకు ప్రపంచసంయుక్తరాష్ట్రములకు మధ్యరకముగా నున్నవి.

ఈయాధునికాధిక్యము కలుగుటకు ముందు అమెరికాలో ఒక అంతర్యుద్ధము జరిగెను. స్టీమర్లు రైలుమార్గములు తంత్ర్యాదిసౌకర్యములు వచ్చులోగానే, దీని దక్షిణరాష్ట్రములకు ఉత్తరభాగములకు మధ్య అంతఃకలహాములు పెరిగెను. దక్షిణరాష్ట్రీయులు బానిసల గల్గియుండిరి; ఉత్తరరాష్ట్రవాసులందరు స్వతంత్రులే. రైలుమార్గములు స్టీమర్లు వచ్చునప్పటికే స్పర్థ లేర్పడెను; అవి ఇప్పుడు మరింత తీవ్రమయ్యెను. ఈక్రొత్తప్రయాణసౌకర్యమువలన సంఘీభావము హెచ్చె, 'దక్షిణరాష్ట్రభావమా ఉత్తరరాష్ట్రభావమా జాతీయభావము కావలెను?' అను సమస్య ముఖ్యమయ్యెను. రాజీ కవకాశము లేకుండెను. ఔత్తరాహులు స్వేచ్ఛాన్యక్తిత్వయుతులు; దాక్షిణాత్యులు పెద్దజమీనాల నేర్పరచి, లక్షలకొలది వేనవేలు నల్ల బానిస ప్రజలపై నధికారము వహించిరి. జనులు పశ్చిమదిశకు వ్యాపించి, నూతన రాజ్యముల స్థాపించుకొనెలది, శీఘ్రము

వ్యాప్తినొందు అమెరికను సిద్ధాంతముల క్రొత్తసంస్థ లేర్పడిన కొలది, అది స్వతంత్రరాజ్యము కావలెనా, లేక జమీందారీబానిసపద్ధతులు నిలిచియుండవలెనా, అను సమస్య కలిగెను. 1833 నుండి అమెరికాలో దాస్యనిరోధక సంఘమొకటి ఏర్పడి, దేశమంతటను బానిసపద్ధతి నిర్మూలనకై ఆందోళన సలుపుచుండెను. 'టెగ్జాసు' వారు సంయుక్తరాష్ట్రములలో జేరిన తరువాత, ఈతగవు తీవ్రసంఘర్షమయ్యెను. టెగ్జాసు ప్రథమమున మెక్సికోలో ప్రజాతంత్రకమందు జేరియుండి, బానిసల వాడుకొను అమెరికనుల వలసదేశమై, తరువాత మెక్సికోనుండి విడిపోయి, 1835 లో స్వతంత్రమై, 1844 లో సంయుక్తరాష్ట్రములతో గలసెను. మెక్సికను శాసనము ప్రకారము బానిసపద్ధతి నిషేధింపబడెను; సంయుక్తరాష్ట్రపు దక్షిణరాజ్యములవారు బానిసపద్ధతి నవలంబించిరి.

ఇంతలో సముద్రనౌకాయాన మభివృద్ధి జెందెను; యూరపుదేశములనుండి విరివిగ వలసజనులు అమెరికాలోని ఉత్తరరాష్ట్రములకు జేరి, అచటి వ్యవసాయపు జిల్లాలగు అయోవా, విస్కాన్సిన్, మిన్నెసోటా, ఆరెగాను లను రాష్ట్రములుగా నేర్పర్చి, ఇతరరాష్ట్రములతో దుల్యముగ నభివృద్ధిజేసిరి. అందుండి సెనెటు ప్రతినిధిసభలకు

వచ్చు సభ్యులు దాస్యవిరోధులు; ఇట్లు రాజ్యాధికారమున జౌత్తరాహుల ప్రాబల్య మధిక మాయెను. ప్రతిపండించెడి దక్షిణభాగమువారు ఉత్తరప్రాంతీయులు చేయు దాస్య నిషేధ ప్రచారముజూచి కుపితులై, వారిప్రాబల్యమునకు భయపడి సంయుక్తరాష్ట్రమునుండి విడిపోవజూచిరి; వారు తమకు దక్షిణమున నున్న మెక్సికోను ఆప్రాంతపు సముద్రపు దీవులను కలుపుకొనవలెనని ఉత్తరభాగమునుండి విడిపోయి, పెనామావరకు బానిసపద్ధతిగల ఒక మహా రాజ్యమును స్థాపింపవలెనని తలంచిరి. అందుకు వ్యతిరేకి యగు 'అబ్రహాంలింకను' 1860లో సంయుక్తరాష్ట్రాధ్యక్షు డయ్యెను. వెంటనే దక్షిణభాగము విడిపోవ నిశ్చయించు కొనెను; దక్షిణకెరొలినావారు విడిపోవుటకు తీర్మానించి, యుద్ధమునకుగూడ సిద్ధపడిరి. మిసిసిపీ, ఫ్లోరిడా, అలబామా, జార్జియా, లూసియానా, టెక్సాసు, జిల్లాలుకూడ దానితో గలసెను. అలబామాలోని 'మాంటుగోమరీ' యొద్ద జరిగిన సమావేశములో 'జెఫర్సను డేవిసు'ను ఆ దాక్షిణాత్యరాష్ట్రములవా రధ్యక్షునిగ నెన్నుకొని, నీగ్రోల బానిసలుగ నుంచుకొను పద్ధతిని సమర్థించుచు రాజ్యాంగ విధానము నేర్పరిచిరి.

ఆంగ్లరాజ్యముతో యుద్ధముచేసి స్వాతంత్ర్యమొందిననప్పడినుండి వృద్ధిజెందిన ఆ అమెరికనులకు అబ్రహాం లింకను తగుప్రతినిధి; బాల్యదశయందతడు పడమటివైపు పోయిన వలసప్రవాహమునందు పాల్గొనెను; 1809 లో కెంటికీలో జననమొంది, బాల్యమందు 'ఇండియానా'కు, అటుపైని ఇల్లినాయికి గొంపోబడెను. 'ఇండియానా' అడవిప్రాంతమున అతనియిల్లు అరణ్యమధ్యమున నొక దూలములో దొలిచినకోటరమువలె మోటుగ నుండెడిది; అతని బడిచదువుకూడ చాలతక్కువయే; కాని అతనితల్లి బాల్యమందే చదువునేర్పి, పఠనమందాతని కత్యాసక్తి గల్గించెను. 17 ఏండ్ల ప్రాయమునాటి కతడు కుస్తీలు పరుగెత్తుట మొదలగు వ్యాయామములం దారితేరెను; కొంతకాలమొక సరుకులదుకాణమున గుమాస్తాయై, అటుపైని త్రాగుబోతగు నొకభాగస్వామితో గలసి వ్యాపారముచేసి, ఋణముపాలయ్యెను; దానిని 15 యేండ్లకుగూడ బూర్తిగ దీర్పలేకపోయెను. 1834 లో నతడు, 25 యేండ్లప్రాయముననే, ఇల్లినాయిరాష్ట్రమునుండి ప్రతినిధిసభ కెన్నుకొనబడెను. ఇల్లినాయి వాస్తవ్యుడును సెనేటరునగు 'డగ్లసు' కాంగ్రెసుమహాసభలో దాస్యపద్ధతిపక్షనాయకుడగుటచే, ఈదాస్యసమస్య ఇల్లినాయిలో జెలరేగెను.

డగ్గసు చాల శక్తి ప్రఖ్యాతులుగలవాడు. కొంతకాలము లింకను వ్యాసములందు, వాదోపన్యాసములందు, దాస్య పద్ధతిని ప్రతిఘటించి, క్రమముగ నతనితో సముడై, అజేయుడగు ప్రత్యర్థిఆయెను. తుదకు వారితగవులు 1860లో అధ్యక్షపదవి పోటీలో పెరిగి, 4 వ మార్చి 1861 వ తేదీని లింకనే అధ్యక్షుడయ్యెను. అంతట వాషింగ్టను నుండి పాలించు సంయుక్తప్రభుత్వమునుండి దక్షిణరాష్ట్రములు విడిపోయి, యుద్ధప్రయత్నముల జేయుచుండెను.

అమెరికాలో నీయంతర్యుద్ధము వేలతో నారంభమై లక్షలకొలది సైనికులకు పెరిగెను. † 'ఫెడరలు' అనగా సమిష్టిప్రభుత్వపుసైన్యము కదిలక్షులకు మించెను. తూర్పు సముద్రము నూతనమెక్సికోలనడుమ విశాలప్రదేశమంతటను యుద్ధములు జరిగెను. వాషింగ్టను రిచ్మండునగరములపై వారిదృష్టి నిల్చెను. టెన్నెసీ వర్జీనియాల నగవనములలో నుండియు మిసిసిపీనది వెంటనుజరిగిన ఆమహాయుద్ధము వివరించి వర్ణింప నిటసిలులేదు. అనేకులు హతు

---

† కొన్ని రాజ్యములు కొంతవరకు తమ స్వతంత్ర్యాధికారముల నిలుపుకొనుచు జాతీయవిషయములకును అంతర్జాతీయములకును తమ అందరిపై సర్వాధికారముగల కేంద్రరాజ్యమును తమ ప్రతినిధులసమిష్టి వర్గముద్వారా చేయించుచో, ఆసమిష్టిప్రభుత్వము ఫెడరలుప్రభుత్వ మనబడును.

లైరి; దేశమందు భయంకరనాశము కలిగెను; దాడి కెదురుదాడి జరిగెను; ఆశపోయి, నిరాశకలిగెను; మరల ఆశ కలిగి, నశించెను; కొన్ని సమయములందు వాషింగ్టను పురము శత్రుహస్తముల జిక్కునట్లుండెను. ఇంతలో ఫెడరలుసేనలు దక్షిణకేంద్రమగు రిచ్మండు పైకి వ్యాపించెను; దాక్షిణాత్యులసేనానియగు 'లీ' అతిసమర్థుడు; కానివారికి తగు సంఖ్య సౌకర్యములు లేకుండెను. సంయుక్తపక్షీయుల సేనాను లసమర్థులు; వారు తీసివేయబడి, క్రొత్త సేనానులు నియమింపబడుచుండిరి. తుదకు 'షర్మను' 'గ్రాంటు'ల నాయకత్వమున సంయుక్తపక్షమువారు విచ్ఛిన్నులైయున్న దాక్షిణాత్యుల జయించిరి. 1864 అక్టోబరులో షర్మనుక్రింద నొక ఫెడరలుసైన్యము దాక్షిణాత్యుల వామభాగము భేదించి, టెన్నస్సీనుండి జార్జియాగుండ తీరమువరకు వెళ్లి, అటునుండి కెరోలినాగుండ వెనుకనుండి దాక్షిణాత్య సైన్యములపై బడెను. ఇంతలో రిచ్మండుసమీపమున, వెనుకనుండి షర్మను చుట్టివచ్చువరకును దాక్షిణాత్యులసేనతో గ్రాంటు పోరుచుండెను. 1865 ఏప్రిలు 9 వ తేదీని, 'లీ' తనసైన్యముతో 'ఎప్పమెటక్సు' న్యాయభవనమునొద్ద పూర్తిగ లొంగిపోయెను. ఒక నెలలో మిగిలిన ప్రత్యర్థిసేనలన్నియు పోరుచాలించెను. అంతట దాక్షిణాత్యుల ప్రత్యేకసంఘ మంతరించెను.

ఈనాలుగేండ్లయుద్ధముచే సంయుక్తరాష్ట్రజనుల కమితమగు ప్రజానాశము, మనోవ్యథ, కల్గెను. అనేకులకు ఆయారాష్ట్రముల స్వాతంత్ర్యము ఇష్టముగ నుండెను. మొత్తముమీద దక్షిణాదివారిపై నుత్తరప్రాంతీయులు దాస్యవిమోచనను నిర్బంధముగ మోపినట్లయ్యెను. సరిహద్దురాష్ట్రములలో సోదరులు తండ్రికుమారులు చెరియొకకక్షకు జెంది, రణరంగమున నెదురైరి. ఉత్తరజనులు తమభావము ధర్మమని విశ్వసించిరి; ప్రజలలో ననేకులకది సవ్యముగ తోపలేదు. కాని లింకను కేమాత్రము సందేహము లేకుండెను. ఆగడబిడలలో సతతము సద్భావముతో అమెరికనుల సంఘీభావమునకై పాటుపడుచుండెను; దాస్యపద్ధతి కతడు విరోధియే; ఐనను దానినంత ముఖ్యముగ దలపలేదు; అతనిముఖ్యాశయము సంయుక్తరాష్ట్రములు నిత్యము తగవులాడు చిన్నతునకలు కాకూడదనియె.

యుద్ధారంభమున కాంగ్రెసు సభ్యులు సేనానులు దాస్యవిమోచనపద్ధతి తీవ్రముగ జరుపగా, లింకను వ్యతిరేకించి, వారియుద్రేకమును తగ్గించెను. క్రమముగా యజమానులకు పరిహారమిచ్చి యీ స్వేచ్ఛ కలిగింపుమని యతడు కోరెను. 1865 జనవరిలో, కాంగ్రెసువారు దాసపద్ధతి యంతరించునట్లు రాజ్యాంగమున మార్పు

చేసిరి. రాష్ట్రము లీనూతనప్రతిపాదనము నామోదింపక ముందే, యుద్ధసమాప్తమాయెను.

1862—1863 లలో యుద్ధము సాగుచుండ, మొదటిడఉత్సాహము ఉద్రేకము తగ్గి, అమెరికనులు యుద్ధబాధలను పూర్తిగా గ్రహించిరి. పరాజయభీతులు, ద్రోహులు, ఉద్యోగభ్రష్టసేనానులు, కక్షస్పర్ధగల రాచకీయవేత్తలు, నిరుత్సాహసైనికులు, అధ్యక్షునిచుట్టు జేరిరి. రిచ్మండువద్ద జెఫర్సనుడేవిసు స్థితియు నిట్లే యుండియుండును. ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారక్రమముగా దాక్షిణాత్యపక్షమువారికి మూడుయుద్ధనౌకల యోధసహితముగ సాయమిచ్చిరి; వాటిలో "అలబామా" పేరింకను జ్ఞప్తిలోనున్నదే; ఇది సంయుక్తరాష్ట్రపు నౌకలను సముద్రము నుండి తరిమివేసెను. మెక్సికోలోని ఫ్రెంచిసైన్యములు మన్రోసిద్ధాంతమును మూలద్రోయుచుండిరి. యుద్ధము నాపుచేయుటకును, యుద్ధసమస్యనటుంచి ఉభయసైన్యముల మెక్సికోలోని ఫ్రెంచివారిపై మరల్చుటకును, రిచ్మండు నుండి కుయుక్తిసూచనలు వచ్చెను. కాని లింకనుమాత్రము సంయుక్తరాష్ట్రాధికారము స్థిరపడువరకును, అట్టిసందేశములు వినదలపలేదు. అమెరికను లందరొకేజాతియైనపుడట్టి

పనుల జేయవచ్చును; కాని, బానిసజాతులుగా విడియున్నంతకాలము చేయవీలు లేదని యతనిభావము.

శ్రమకరమై చాలకాలము సందిగ్ధమైయుండిన యీ యుద్ధకాలమున, లింకను తనవిధినన్నించి ధైర్యముతో సంయుక్తరాష్ట్రము నేకముగ జేసెను. కొన్నిసమయములందు చేయునది లేకున్నను నిశ్చలుడై, హాస్యముతో విశ్రాంతినొందుచుండెను. సంయుక్తరాష్ట్రము జయమొంది రిచ్మండు పట్టుబడినమరునాడే, లింకను నక్కడకు వెళ్ళి, 'లీ' పట్టువడినసంగతి విని, అక్కడనుండి వాషింగ్టనుకు తిరుగ వెళ్ళి, ఏప్రిలు 11 వ తేదీని తనతుదిబహిరంగోపన్యాసము నిచ్చెను. ఓడినరాష్ట్రముల కిష్టమై అచొచ్చివిశ్వాసము కల్గించు ప్రభుత్వమును స్థాపించి పునర్నిర్మాణమొనర్చుట యతనియుద్దేశము. ఏప్రిలు 14 వ తేదీ సాయంకాలము వాషింగ్టనులోని ఫోర్డునాటకశాలకుపోయి, అతడురంగము వంక చూచుచుండెను; రహస్యముగ నాతనివెనుక అతని విరోధియగు 'బూత్' అను నటుడు చేరి, తలపై తుపాకితో ప్రేల్చెను; తక్షణమే లింకను మరణించెను. కాని లింకను కార్యము నెరవేరినది. 'దేశైక్యము' రక్షింప బడెను.

ఆయుద్ధారంభమున పసిఫిక్ ప్రాంతమునకు రైలుమార్గము లేదు. అటుపైని రైలుమార్గములు సంయుక్తరాష్ట్రముల విశాలప్రదేశమంతయు దట్టముగ నల్లుకొని, భౌతికముగను మానసికముగను విడదీయవీలులేని ఒకేరాజ్యముగ మార్చివేసెను. చీనాలోని సామాన్యజనులు చదువునేర్చుకొనువరకును ప్రపంచమంతటిలో నిజమగు గొప్పజాతి యిదియే. *

---

* ఇట్లు నీగ్రోల కమెరికాలో దాస్యవిముక్తి జరిగినను, వారి బాధలు అమెరికాలో పూర్తిగా తొలగలేదు. సాంఘికముగా వారికిప్పటికిని అనేకనిర్బంధములు బాధ కల్గుచున్నవి. ఆదక్షిణరాష్ట్రముల తెల్లవారు మొత్తముమీద నీగ్రోలస్వాతంత్ర్యమునకు వ్యతిరేకులగుటచే తరువాతగూడ వారియభివృద్ధికి చాల యాటంకముల గల్గించిరి. అయినను అమెరికాలో నీగ్రోలు స్వయంకృషిచే విద్యావంతులై శ్రమజీవులై, ప్రకృతిశీలురై యున్నారు. అచ్చటి నీగ్రోలస్థితికి మనదేశపు మాలమాదిగలలో కొంతపోలికకలదు. మన మాలలవిషయమున మనముచేయని 'లించింగ్' మొదలగు దౌర్జన్యముల నమెరికను లొకప్పుడు నీగ్రోలకు జరుపుటకలదు; కాని వారు నీగ్రోల మనవలె తమ గ్రామవీధులలోనికిని సమీపమునకును రానీ యకుండుట,అస్పృశ్యతకు మతకారణము నారోపించుట లేదు. భారతీయులు మొదలగు ప్రాచ్యదేశీయుల కచ్చటపౌరత్వపు హక్కులు కార్మికులుగానుండు హక్కులు నిరాకరించుటలో గూడ అమెరికనులు జాతివిభేదముల గమనించుచున్నారు.

మున్ముందు సంయుక్తరాష్ట్రముల కొక చీనాయేపాటికాగల్గు నని శ్రీవెల్సుగారిందు సూచించిరి. కాని అంతకుపుందే గప్పా అమెరికనులతో సమానబలము కావచ్చును. అమెరికనుల కన్న చీనులవలె భారతీయులను చాలరెయక్కు వమంది యే కలరు. కాని పరాధీనులగు భారతీయులు అంత విద్యావంతులై స్వతంత్రులై అంత ఉచ్ఛదశకువచ్చుట దుర్ఘటమని తోచియుండును నేమో !

యూరపులో జర్మనీప్రాబల్యము.

ఫ్రెంచివిప్లవము నెపోలియను యుద్ధకల్లోలము అంతరించగానే యూరపున మరల గొంతకాలము శాంతి కలిగెను; అప్పటికి పదేండ్లపూర్వపురాజ్యపరిస్థితులు మరల నేర్పడెను. 19 వ శతాబ్దపు మధ్యవరకు ఉక్కురైలు మార్గములు స్టీమర్లు వగైరాల క్రొత్తసదుపాయములచే రాజ్యాంగములం దంతగా మార్పుగలుగలేదు. పట్టణపరిశ్రమలవలన సాంఘికస్పర్ధలధికమాయెను. ఫ్రాంసు చాల యలజడితో నుండెను. 1830 విప్లవముతరువాత, మరల 1848 లో మరియొకవిప్లవము గలిగెను. నెపోలియన్ బోనపార్టు మేనల్లుడగు 3 వ నెపోలియ నాయేట అధ్యక్షుడై, 1852 లో చక్రవర్తియయ్యెను.

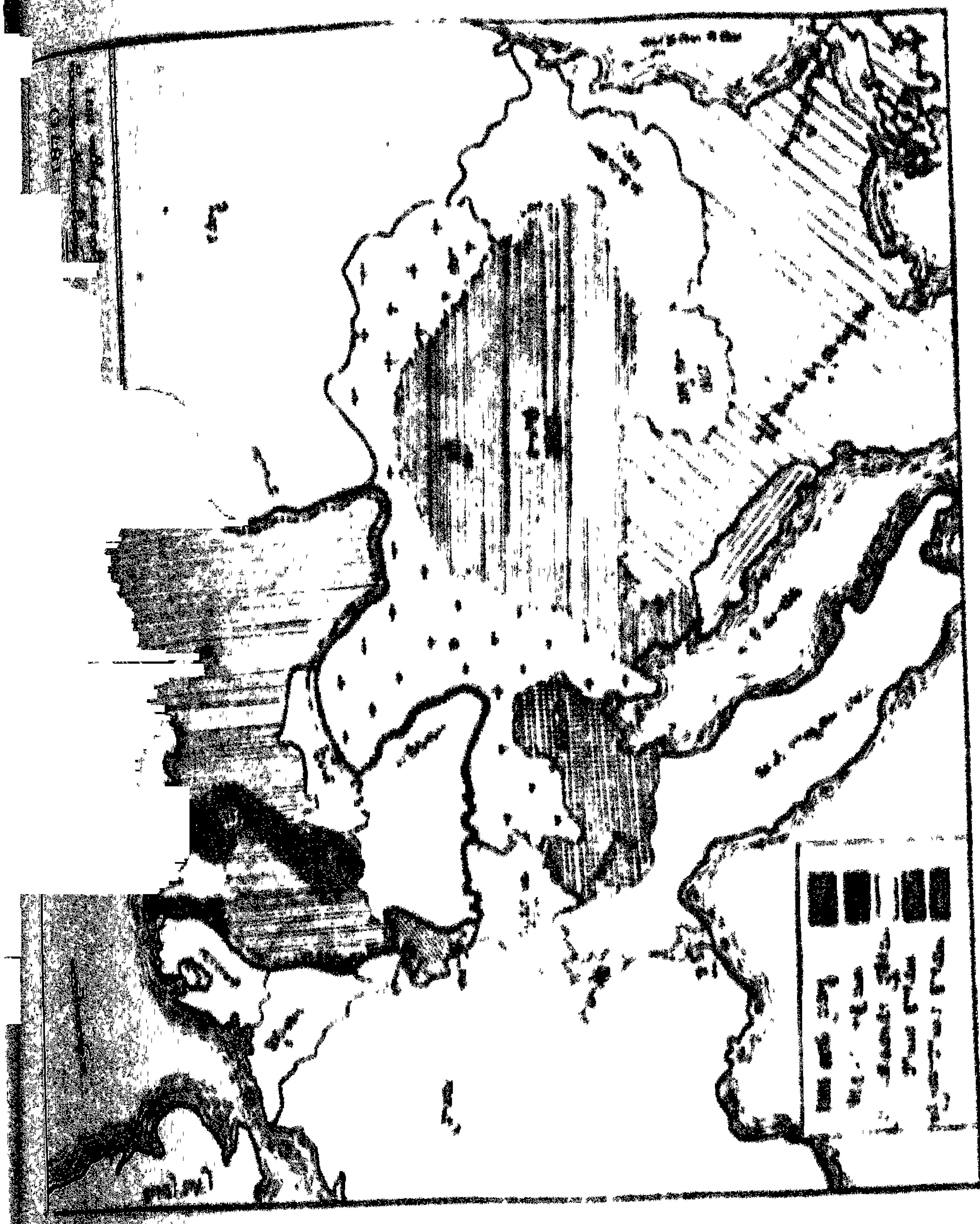
అతడు పారిసుపునర్నిర్మాణముకు బూనుకొని, 17 వ శతాబ్దమునాటి అపరిశుభ్రమగు ఆఇరుకుబస్తీని యీనాటిచలువరాతి విశాలసుందరనగరముగ మార్చెను; యావత్తుఫ్రాంసుపునరుద్ధరణము మొదలిడి, దానిని శ్రీమంతమగు ఆధునికసామ్రాజ్యముగ దయారుచేసెను; కాని 17, 18, వ శతాబ్దములలో యూరపులో వ్యర్థయుద్ధము గల్గించిన రాజ్యస్పర్ధల మరల తీసికొనిరానారంభించెను.

జారుగు మొదటి నికలసు (1825—1856) కూడ దక్షిణమున కాన్ స్టాంటినోపిలుపై కన్నుంచి, టర్కీపైకి తీవ్రముగ వ్యాపించుచుండెను.

ఈ యర్ధశతాబ్దము పోగనే, యూరపునమరల యుద్ధములశకము వచ్చెను. అవిముఖ్యముగా వివిధదేశబలములు సమానమగుటకును, కొన్ని యెడల నధికారప్రాబల్యముకొరకునై జరిగెను. టర్కీకి తోడుగ ఇంగ్లండు ఫ్రాంసు సర్దీనియాలు క్రిమియనుయుద్ధమున రష్యాపై వెడలెను; ఇటలీసహాయముతో ప్రష్యాయు ఆస్ట్రియాయు జర్మనీలో నాయకత్వముకై కలహించిరి. ఫ్రాంసు సేవాయిజిల్లాను పోగొట్టుకొనెను; కాని, ఉత్తరయిటలీని ఆస్ట్రియాపాలనమునుండి విడిపించెను. క్రమముగా యిటలీ యేకరాజ్యమై, ఐకమత్యమునుబొందెను. అప్పుడు 3 వ నెపోలియను, అమెరికాలోని అంతర్యుద్ధకాలమున, మెక్సికోను జయింపయత్నించెను. అచ్చటి 'మాక్సిమిలియను' నామమాత్రుని రాజుగా నిలువబెట్టి, ఇంతలో కొలదిలోనే సంయుక్తరాష్ట్రము యుద్ధసన్నద్ధముకాగానే, ఆక్రొత్తరాజును వానికర్మమునకు వదలివేసెను; మెక్సికను లా మాక్సిమిలియనును కాల్చివేసిరి.

యూరపులో ప్రాబల్యముకై, ప్రష్యాఫ్రాంసులు చిరకాలమునుండి తగువుపడుచు, 1870 లో యుద్ధమునకు దిగెను. ప్రష్యా చిరకాలముక్రిందనే ఈసంగతి గమనించి, తయారయ్యెను. ఆర్థికదుస్థితిచే క్షీణించియున్న ఫ్రెంచిరాజ్య మతిశీఘ్రముగ అద్భుతపరాజయ మొందెను. జర్మనులు 1870 ఆగస్టులో ఫ్రాంసుపై దండువెడలిరి; సెప్టెంబరులో 'సెడను' వద్ద ఫ్రెంచిచక్రవర్తి నడుపుచున్న ఒక పెద్దసేన లొంగిపోయెను. అక్టోబరులో 'మెట్జ్' యొద్ద మరియొకసైన్య మోడెను. 1871 జనవరిలో రాజధాని ముట్టడి పోరాటము జరిగి, పారిసు గూడ జర్మనుల హస్తగతమాయెను. ఫ్రెంచివారు 'అల్సేసు' 'లోరైను' పరగణాలను జర్మనులకిచ్చి, 'ఫ్రాంకుఫర్టు'యొద్ద రాజీపడిరి. ఆస్ట్రియాగాక మిగిలిన జర్మనీయంతయు నొకేమహారాజ్యముగ నేర్పడెను, ప్రష్యారాజు జర్మనుచక్రవర్తియాయెను.

అప్పటినుండి 43 ఏండ్లు యూరపుఖండమున జర్మనీయె ముఖ్యరాజ్యముగ నుండెను. 1877-78 లో రష్యా, టర్కీలయుద్ధముజరిగి బాల్కనులలో కొంతమార్పు కలిగెను; మిగిలిన యూరపియను సరిహద్దులు 30 యేండ్లట్లేయుండెను.

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము (1815)

జగత్కథ

ఉత్తర అమెరికా
న్యూఫౌండ్లండ్
బ్రిటిషు దీవులు
యూరపు
ఆసియా
జిబ్రాల్టర్
బహామాదీవులు
జమైకా
అట్లాంటిక్ మహాసముద్రము
గాంబియా
ఆఫ్రికా
దక్షిణ అమెరికా
శాంతమహాసముద్రము
భారతదేశము
సింహళము
హిందూమహాసముద్రము
శాంతమహాసముద్రము
సెంట్ హెలీనా
కేప్ కాలనీ
న్యూసౌత్ వేల్స
టాస్మేనియా

రైలు స్టీమర్లనూతన ఖండాంతరరాజ్యములు.

18 వ శతాబ్దిచివరను సామ్రాజ్యములు విచ్ఛిన్నములాయెను; ఇంగ్లీషులకు పరాభవమగుచుండెను. బ్రిటను స్పెయినుదేశముల కమెరికాలోని కాలనీలతో దూర ప్రయాణమున గల్గు శ్రమాలస్యములచే రాకపోకలు దుర్ఘటమయ్యెను; ఆ కాలనీలు స్వతంత్రజాతులై, వాటికి ప్రత్యేకభావాశయములు, నూత్నపద్ధతి, ఏర్పడెను. వృద్ధియైనకొలది ఆవలసరాజ్యములకు మాతృదేశమువారికి నౌకాయానబంధము చాలకపోయెను. కనడాలో మహారణ్యమధ్యపు ప్రాంచివర్తక స్థానములును ఇండియాలో పెద్దవిజాతీయులమధ్య బ్రిటిషువారి వర్తకసంస్థలు మాత్రము తమరక్షణను పాయలాభములకై తమమాతృదేశముపైననే యాధారపడెను. 19 వ శతాబ్దారంభపుస్థితినిబట్టి, ఆఖండాంతరరాజ్యములకంతే అవధిఅని జాలమందికి తోచెను. 18 వ శతాబ్దిమధ్యను ఖండాంతరములయందు బయలుదేరిన గొప్పయూరపియను సామ్రాజ్యములన్నియు, 1820 నాటికి చాల చిన్నవయ్యెను. రష్యనులు మాత్ర మెప్పటివలె, ఆసియాకడ్డగ వ్యాపించిరి.

1815 నాటికి స్వల్పసంఖ్యాకులుగల సముద్రనదీ సరోవరప్రాంతములు హడ్సనుబే కంపెనీవారి ఉన్నివర్తక స్థానములుతప్ప ఇతరనివాసము లేర్పడని అరణ్యప్రాంతములు కనడాలోను, ఈస్టిండియాకంపెనీ పాలనమున నున్న ద్వీపకల్పములో 3 వ భాగము భారతదేశమంతును, నల్లజాతులును విప్లవకారులగు డచ్చివారు నివసించు 'గుడ్‌హోప్' అగ్రపరిసరతీరప్రాంతములు దక్షిణాఫ్రికాలోను, పశ్చిమఆఫ్రికాతీరమున గొన్ని వర్తకస్థానములును, జిబ్రాల్టరు పాషాణము, మాల్టాద్వీపము, జమైకా, వెస్టిండీసులోని కొన్ని బానిసకార్మికుల స్థానములు, దక్షిణమెరికాలోని బ్రిటిషుగయానా, ఆవలివైపున బందీల బంపుటకేర్పడిన టాస్మేనియా ద్వీపము, ఆస్ట్రేలియాలోని 'బాటనీబే' అను అఖాతస్థానమును మాత్రము, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమున జేరియుండెను. క్యూబాను ఫిలిప్పైనుదీవులలో గొన్నిస్థానములను స్పెయిను నిలుపుకొనెను. పోర్చుగలుకు ఆఫ్రికాలో ప్రాచీనరాజ్యశేషము కొంతయుండెను. తూర్పున ఇండియాదీవులలో ననేకములు, డచ్చిగయానా, డెన్మార్కు, వెస్టిండిసులో ఒకటిరెండుదీవులు, హాలండు ఆధీనముననుండెను. ఫ్రాంసుకు ఒకటిరెండు వెస్టిండీసు దీవులు ఫ్రెంచిగయానా నాయు ఉండెను. ప్రపంచమున

యూరపురాజ్యముల కవసరమైనది, వారుసంపాదింపబోవునది, ఇంతేయనితోచెను. ఒక్క ఈస్టిండియాకంపెనీమాత్రము వ్యాపకధోరణిలోనుండెను.

యూరపువారు నెపోలియను యుద్ధములలో నిమగ్నులై యుండినపుడు, తూర్పున ఈస్టిండియాకంపెనీవారనేకగవర్నరుజనరలులక్రింద, ఇండియాలో నంతకుపూర్వముత్తరమునుండి వచ్చిన తురుష్కాది దండయాత్రికుల పద్ధతినే, అవలంబించిరి. వియన్నాసంధి యనంతరము, ఆకంపెనీవారు పన్నులు విధించుచు,యుద్ధములుచేయుచు, ఆసియాలోని యితరప్రభుత్వములకు ప్రతినిధులనంపుచు, కొంత అధికారముగల రాజ్యమై; వారు అచటిద్రవ్యమును పశ్చిమమునకుబంపు ధోరణిమాత్రము మానలేదు.

కొంతకాల మొకరాజుకు మరికొంతకాల మింకొకరికి సహాయకులై, ఆకంపెనీవారు తుదకందరిపై ప్రబలురై సర్వాధిపత్యమున కెట్లువచ్చిరో, ఇటవివరింపవీలులేదు. అస్సాం సింధు అయోధ్యరాష్ట్రములకును, వీరిబలము వ్యాపించెను. ఈనాటివిద్యార్థుల కుపరిచితమగు రీతిని, సామంతరాజ్యముల అతుకులతో, వానినన్నిటిని చుట్టుముట్టి, బ్రిటిషుఅధికారములోనున్న పెద్దరాష్ట్రములుగల హిందూదేశ రాజ్యాకార మేర్పడజొచ్చెను. అంతనచట

దేశీయసిపాయీల తీవ్రవిప్లవముజరిగి, తరువాత 1858లో, ఈకంపెనీవారి ఆసామ్రాజ్యమును బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారు లాగుకొనిరి. "హిందూదేశప్రభుత్వపు యుక్తపరిపాలన" కై ఏర్పడిన శాసనమువలన గవర్నరుజనరలు 'వైస్రాయి' (=రాజప్రతినిధి)గ మారెను. కంపెనీవారి స్థానమున, బ్రిటిషుపార్లమెంటుకు బాధ్యుడగు భారతమంత్రి యేర్పడెను. 1877 లో, బీకన్సుఫీల్డుప్రభువు విక్టోరియారాణిని హిందూదేశచక్రవర్తినిగా బ్రకటించి, సామ్రాజ్యతత్వమును బూర్తి చేసెను.

భారతదేశము ఇంగ్లండు ఇప్పుడీవిచిత్రరీతిని కలుపబడియున్నవి. హిందూదేశపాలన మింకను మొగలాయి సామ్రాజ్యపద్ధతినే యున్నది. కాని పూర్వపుమొగలు చక్రవర్తి స్థానమును, రాజాలంకృతమగు బ్రిటిషుప్రజాసత్తాకరాజ్య మాక్రమించెను, హిందూదేశమున వ్యక్తినిరంకుశత లేదు; కానిఆపాలనము నిరంకుశముగనే యున్నది. దానిపాలనలో నిరంకుశరాజత్వపు లోపములు, ప్రజారాజ్యోద్యోగుల వ్యక్తిలోపము, బాధ్యతాశూన్యత, చేరియున్నవి. భారతీయుడు తనబాధలచెప్పుకొనదలచుచో, తాదర్శింపదగిన రాజెపరును గన్పింపరు. అందుల చక్రవర్తియొక్క స్వర్ణమూర్తి. ఆభారతీయుడు ఇంగ్లండులో

కరపత్రముల బంచిపెట్టుటయో, లేక బ్రిటిషువారి కామన్సు సభలో ప్రశ్నలడిగించుటయో జరిపింపవలెను. పార్లమెంటు బ్రిటిషుకార్యములలో నిమగ్నమైయున్నకొలదిని, ఇండియావిషయమున దృష్టితగ్గిపోయి, హిందూదేశము అచటిఅధికారవర్గపు కరుణపై నాధారపడి యుండును.

రైలుమార్గములు స్టీమరులు విరివిగా వ్యాపించు వరకును, ఇండియాలో దప్ప యింకెక్కడను యూరపియను సామ్రాజ్యము లధికముగా వ్యాపింపలేదు. బ్రిటనులోని ఒక తెగరాజ్యాంగవేత్తలు ఖండాంతరపు ఆస్తులు రాజ్యములసత్పరిపాలనకు హానికరములని యెంచిరి. ఆస్ట్రేలియాలో ఇంగ్లీషువారివ్యాప్తి మొదట మందముగనుండెను; కాని 1842 లో విలువగల రాగిగనులును, 1851 లో బంగారుగనులును అచ్చట దొరికినంతనే, అది నూతన ప్రాముఖ్యమును బొందెను. ప్రయాణసౌకర్య వృద్ధిచే, ఆస్ట్రేలియాఉన్ని యూరపునకు తేబడి, అందు విశేషముగ అమ్మబడెను. 1849 వరకు, కనడా కూడ ఎక్కువఅభివృద్ధి జెందలేదు. అచ్చటి ఫ్రెంచి బ్రిటిషు నివాసులకు మధ్యతగవులు, అనేక విప్లవములు, కలిగెను; తుదకు 1867 లో కనడాలో ఫెడరలుడొమినియను (=సంయుక్తాధినివేశము) విధానమేర్పడి, కల్లోల మణగెను. కనడావారి దృక్పథ

మును మార్చినది రైలుమార్గము. అందుచే సంయుక్త రాష్ట్రములలోవలె కనడావారును పశ్చిమదిశకు విరివిగ వ్యాపించి, ధనధాన్యాది వస్తువులను యూరపుకు సులభముగ సప్లై చేయ వీలుకలిగెను; వారు విరివిగ వేగముగ పెరుగుచున్నను, భాషలోను ఆదర్శములోను అభిమానమునందును ఒకేజాతిగ నుండగల్గిరి. రైలుమార్గములు స్టీమర్లు తంతిమార్గము కాలనీల అభివృద్ధిపరిస్థితులన్నిటిని మార్చివేసెను.

1840 కి పూర్వమే, న్యూజిలండులో ఇంగ్లీషువారి వలసలేర్పడి, ఆద్వీపసౌకర్యముల నుపయోగించుకొనుటకు 'న్యూజిలండు భూమికంపెనీ, ఒకటి యేర్పరుపబడెను. 1840 లో న్యూజిలండుకూడ బ్రిటిషువారి కాలనీలరాజ్యములందు జేర్చబడెను.

బ్రిటిషురాజ్యము లన్నిటిలో ముందుగా, ఈక్రొత్త ప్రయాణసౌకర్యములవలని ఆర్థికలాభములను కనడా పొందెను. ఇంతలో దక్షిణఅమెరికాలోని రిపబ్లికులు, ముఖ్యముగా 'అర్జంటైను', పశువులవర్తకమందును, కాఫీపంటయందును, యూరపుతో ప్రయాణసౌకర్యలాభముల గమనింపబొచ్చిరి. ఇంతకుపూర్వము ఈనిర్జనవన్యప్రదేశముల బంగారము, ఇతరలోహములు, పచారిదినుసులు, దంత

ములు, భాసిసలవ్యాపారము, యూరపియనురాజ్యముల నాకర్షించెను. 19 వ శతాబ్దము చివరకు యూరపులో జనాభా పెరుగుటచే, ఆప్రభుత్వములు ముఖ్యాహారపదార్థములకై, ఇతరప్రాంతములపై నాధారపడిరి. దీనికితోడు పెంపొందుచున్న వైజ్ఞానిక పరిశ్రమపద్ధతులచే, ఆపరిశ్రమలలో వాడుటకై కొత్తముడివస్తువులకు, క్రొవ్వు, నైనము, రబ్బరు, మొదలగు యిదివరలో లెక్కచేయబడని పదార్థములకు గిరాకి గలిగెను. బ్రిటను, హాలండు, పోర్చుగలువారు తమపాలనలోని రాజ్యములందు ఉష్ణదేశసమశీతోష్ణదేశసంబంధమగు వస్తువులుండుటచే, అత్యధికవర్తకలాభమును బడయుచుండిరి. 1871 తరువాత, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, తరువాత కొంతకాలమునకు ఇటలీ, ఇతరులాక్రమించని ముడివస్తువులుగల ప్రదేశములకొరకును, ఆధునిక నాగరికత వ్యాపింపజేసి లాభము పొందవీలగు ప్రాచ్యదేశములకొరకును, వెదుకజొచ్చిరి.

మన్రోసిద్ధాంత మడ్డుపరచిన అమెరికాలో తప్ప తక్కిన ప్రపంచమంతటను రాజకీయరక్షణలేని ప్రదేశములకై యూరపియనులలో సంఘర్షము బయలుదేరెను.

యూరపువారికి తమసమీపమందున్న ఆఫ్రికా బాగుగ తెలియనిదై, అనేకావకాశములు గలదై యుం

డెను. 1850 వరకది అంధకార బంధురమగు విచిత్రఖండ మగ నుండెను; ఈజిప్టుతీరదేశము మాత్రము తెలిసియుం డెను. ఆఫ్రికాలోనికి మొదట చొచ్చుకొని పరిశోధించి వచ్చిన ధీరాన్వేషకుల ఆశ్చర్యకథలగాని, వారి మార్గ మునంటివెళ్లిన రాజకీయ ప్రతినిధులు పాలకులు వర్తకు లు వలసజనులు వైజ్ఞానికులు చెప్పు కథలగాని, ఇచ్చో వర్ణింప వీలులేదు. అతివిచిత్రమగు మట్టిగుజ్జులబోలు నర జాతులు, 'ఒకాపీ' వంటి నూతన మృగములు, అద్భుతఫ లపుష్పములు, క్రిమికీటకములు, భయంకరరోగములు, దిగ్భ్రమగొలుపు గహనపర్వత దృశ్యములు, భూమధ్యపు విశాలసముద్రములు, మహానదులు, సెలయేళ్లు, ఇవియ న్నియు నొకనూతనప్రపంచమైయుండెను. ఇచట జింబా బ్వేయొద్ద విస్తృతమగు నొక ప్రాచీననాగరికత దక్షిణ ముగా వ్యాపించిన చిహ్నములుగూడ కనబడెను. ఈనూ తనప్రపంచమునకు యూరపియనులు వచ్చిరి. అప్పటికే అచట బానిసవర్తకులగు అరబ్బులు తుపాకుల ధరించి యుండిరి; నీగ్రోలస్థితి కల్లోలముగ నుండెను.

1900 నాటికి, అనగా అర్ధశతాబ్దములో, యూర పుప్రభుత్వములు ఆఫ్రికానంతను అన్వేషించి, పటముగీచి, పరిశోధించి, అంచనాలువేసి, పంచుకొనిరి; ఈతగవులలో

అచటిదేశీయుల క్షేమ మొత్తమాత్రమును లక్ష్యపెట్టరైరి; అరబ్బు బానిసవర్తకుల తొలగింపకున్నను, వారిని నిరోధించిరి. కాని బెల్జియము కాంగో అడవులలో దేశీయజాతుల నిర్బంధించి తమకూలిచేయించు రబ్బరుకై, అనుభవములేని యూరపియను ఉద్యోగులు దేశీయుల బాధించి, ఘోరదార్జన్యము లొనరించిరి; ఆవిషయమున, ఏయూరపియను ప్రభుత్వమును నిర్దోషికాదు.

బ్రిటిషువారు 1883 లో ఈజిప్టు వశపరచుకొనిరి. ఈజిప్టు టర్కీవారి సామ్రాజ్యమందు జేరియున్నను, బ్రిటిషువా రీజిప్టు వదలలేదు. 1898 లో, 'కలనల్ మార్చండ' ను నొకడు పశ్చిమతీరమునుండి, మధ్య ఆఫ్రికాదాటి 'ఫషోడా' యొద్ద ఉత్తరనైలు నాక్రమింపబోయెను; అందుచే నాతగవు ఫ్రాన్సు బ్రిటనుల యుద్ధమువరకు లాగను. దీనినిక్కడ వివరింప స్థలము లేదు.

ప్రథమమున బ్రిటిషుప్రభుత్వము దక్షిణాఫ్రికాలోని 'బోయర్లు' అను డచ్చినివాసులను ఆరెంజినదిరాజ్యములోను ట్రాన్సువాలులోను స్వతంత్రప్రజాస్వామ్యముల స్థాపించుకొన నిచ్చెను; కాని 1877 లో విచారించి, ట్రాన్స్వాలు ప్రజాతంత్రరాజ్యమును మరల సామ్రాజ్యమున గలుపుకొనెను. ట్రాన్స్వాలు బోయర్లు పోరాడి, మజూబా

పర్వతయుద్ధానంతరము (1881), స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిరి. పత్రికల ప్రచారము 'మజూబా' పర్వతము నిరంతరము ఇంగ్లీషువారికి జ్ఞప్తికివచ్చునటుల జేసెను. 1899 లో నా రెండు రిపబ్లికులతోను బ్రిటనుకు యుద్ధముకలిగి, మూడేండ్లు బ్రిటిషువారి కపారమగు వ్యయమై, తుద కా రెండు రాజ్యములును లొంగిపోయెను.

అవి చాలకాల మిట్లు లొంగియుండ లేదు. బ్రిటనులో అప్పుడు పాలించిన ప్రభుత్వపక్ష మోడిన తరువాత, 1907 లో బ్రిటిషులిబరలు పక్షమువారు దక్షిణాఫ్రికాసమస్యను చర్చించిరి. ఈపూర్వపు ప్రజాతంత్రకములు గూడ స్వతంత్రములై, కేప్ కాలనీ నేటాలులతోబాటు మనస్ఫూర్తిగా దక్షిణాఫ్రికారాష్ట్రముల 'యూనియను' (సమితి) లో జేరి, బ్రిటిషుప్రభుత్వముక్రింద, తమ్ము తామే పాలించుకొనెడి ఒకే 'ప్రజాతంత్రకము'గా నేర్పడెను.

25 వత్సరములలో ఆఫ్రికావిభజన మిట్లు పూర్తియయ్యెను. పశ్చిమతీరమున స్వాతంత్ర్యమొందిన బానిసల స్థానమగు 'లైబీరియా', ముసల్మానుసుల్తాను ఆధిపత్యముక్రిందనున్న 'మొరాకో', 1896 లో అడోవాయుద్ధమున ఇటలీతో పోరి స్వాతంత్ర్యము నిలుపుకొన్న ప్రాచీన విచిత్ర

దేశమగు అబిసీనియా, ఈమూడు చిన్నదేశములు మాత్ర మాయాక్రమణలో బడలేదు.*

* 'వెస్టిండీసు' అని పైనచెప్పిన దీవులు అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రముల కాగ్నేయదిశ నట్లాంటికుమహాసముద్రావృతమై యున్నవి. 15వశతాబ్దిలో కొలంబసు భారతచీనాదేశముల జేరుటకు పశ్చిమసముద్ర యాత్రజేసినప్పు డీదీవులజేరి, అవియే హిందూదేశప్రాంతమని భావించెను. అందుచే పాశ్చాత్యులందరు వానిని 'ఇండీస్' అనిరి; ఈపొరబాటు తెలిసినమీదట, అవి 'వెస్టిండీస్' (పశ్చిమహిందూప్రాంతము) అనియు మనదేశమున కాగ్నేయదిశనున్న జావాసుమత్రాబోర్నియో మున్నగు ద్వీపములను 'ఈస్టిండీస్' (తూర్పుహిందూప్రాంతము) అనియు, పిలువ జొచ్చిరి. ఇట్లే మనభారతదేశమందు వ్యాపారమును తరువాత రాజ్యాధికారమును చేసిన ఇంగ్లీషుకంపెనీకి 'ఈస్టిండియాకంపెనీ' అని పేరు వచ్చెను. దానిస్థానమున మనదేశమునకు సర్వాధికారులుగానున్న బ్రిటిషు పార్లమెంటువారు ఇప్పుడమలులోనున్న 'మాంటేగుచెమ్స్‌ఫర్డు' సభలను సలహాసంఘములుగనే వినియోగించుకొనుచు, లండనులోని 'ఇండియాకౌంసిలు'ద్వారాను మనదేశమందు గవర్నరుగవర్నరుజనరలుల ద్వారాను వారి కార్యనిర్వాహకులద్వారాను మనదేశమును పాలించుచున్నారు. పార్లమెంటుదే అంత్యాధికారమను భావముతో, సాధారణముగా ప్రయోజనము లేకున్నను, మనరాజకీయనాయకులు కొందరు, ముఖ్యముగా మితవాదివర్గమువారు, అప్పుడప్పుడు పైనచెప్పినట్లు ఇప్పుడును ఇంగ్లండులో కరపత్రములపంచి కామన్సులో ప్రశ్నల నడిగించుచునే ఉన్నారు.

ఆఫ్రికాలో తూర్పుప్రాంతమందున్న అబిసీనియారాజు ఇటలీతో 1896 లో పోరి స్వాతంత్ర్యము నిలుపుకొన్నను, ఇప్పటి ధోరణినిబట్టి

చూడ, అది చిరకాలము నిల్చునట్లు లేదు. ఇటలీవా గబిసీనియాతో యుద్ధమునకై విశ్వప్రయత్నములజేసి సేనలసిద్ధపరచుచున్నారు. రెండు దేశములును నానాజాతిసమితిలో చేరియుండుటచే ఆసమితివారు న్యాయము పరిష్కరించి యుద్ధములేకుండ జేయవలెనని అబిసీనియారాజు కోరినాడు; జాతిసమితిలో ప్రబలురగు యూరపియను ప్రభుత్వములవారింకను అట్లు చేయుటలేదు. మొరాకో చాలవరకు ఫ్రెంచివారి ఆధిపత్యమున బడినది. లైబీరియా స్వేచ్ఛయు దాదాపు నామమాత్రమే; ఇప్పుడు ఆఫ్రికాలో యూరపియను విజృంభణ నెదుర్కొని పూర్తిగా స్వతంత్రమని చెప్పుకొనదగు దేశీయరాజ్యములేదని చెప్పవచ్చును.

ఆసియాలో యూరపియనుల ఆక్రమణ-జపానువృద్ధి.

ఆఫ్రికాలో యూరపియనుల ఆక్రమణ దానిశాశ్వత పరిష్కారమే అనుట, అధికసంఖ్యాకుల మతముకాదని తోచును; కాని చారిత్రకుడట్లు వ్రాయవలెను. 19వ శతాబ్దిలో యూరపియనులకు సూక్ష్మవిమర్శ చేయు అలవాటు లేక, స్థూలభావములే యుండెను. పాశ్చాత్యదేశములందలి యాంత్రిక పరిణామముచే, యూరపియనులకు గలిగిన సదుపాయములు తాత్కాలికములు. వాటిచే మానవులపై యూరపియనుల నాయకత్వము శాశ్వతముగనుండునని, మంగోలుమహావిజయము మొదలగు వానిని రవ్వంతయేని యెఱుగని కొందఱు భావించిరి. విజ్ఞానమును దానిఫలితములను ఇతరులును గ్రహింపవచ్చునను జ్ఞానమే వారికి లేదు. చీనావారు, భారతీయులును, ఇంగ్లీషుఫ్రెంచి వారియంత నేర్పుతో బరిశోధనల జేయగల్గుదురని వారు తలపలేదు. పాశ్చాత్యులలో సహజవిజ్ఞానోత్తేజనమును ప్రాచ్యులలో సహజమాంద్యము పూర్వాచారపరత్వమును కలవనియు, అందుచే యూరపియనుల లోకప్రాబల్యము శాశ్వతమే యనియు, వారు భావించిరి.

ఈవ్యామోహమున, వివిధయూరపియను రాజ్యముల విదేశాంగశాఖవారు బ్రిటిషువారితో బాటు ప్రపంచ

మందలి అనాగరకవస్యస్థలులకై తగవులాడిరి; మరియు ఆసియాలోని సమృద్ధనాగరిక జనులనుగూడ, ముడి పదార్థములవలె వశపర్చుకొని గ్రహింపవచ్చునని, వారిని తమలో పంచుకొనజొచ్చిరి. భారతదేశమున లోలోన దుర్బలమైనను పైకి అద్భుతముగ గన్పట్టు బ్రిటిషుపాలక వర్గపుసామ్రాజ్యపద్ధతిని, ఈస్టిండీసులోనిలాభదాయకమగు డచ్చివారి విశాలరాజ్యమును, చూచి, పర్షియా టర్కీ ప్రాచ్యద్వీప చీనా జపానులలోగూడ నట్టివైభవము నొందవచ్చునని యూరపులోని కొన్ని ప్రత్యర్థిరాజ్యము లాశపడెను.

1898 లో జర్మనులు చీనాలోని 'కియూచౌ'ను పట్టుకొనిరి; బ్రిటిషువారు అందలి 'వీ-హై-వీ'ని ఆక్రమించిరి. మరియు రష్యనులు కొరియాలోని నౌకాశ్రయమగు పోర్టుఆర్థరు పురిని పట్టుకొనిరి. అంతట చీనాలో యూరపియనులయెడ ద్వేషానలము రగుల్కొనెను. యూరపియనులను క్రైస్తవులను కొందరిని సంహరించి, 1900లో, చీనులు తమ రాజధానియగు పెకినులోని యూరపియను ప్రతినిధుల కార్యాలయమును ముట్టడించిరి. † ఇంతలో యూరపియనులందరి మిశ్రసేనయొకటి 'పెకిను'కు నడుపబడి

† ఇదియే బాక్సరు విప్లవమనబడును.

ప్రతినిధుల రక్షించి, ఆదేశపు అమూల్యవస్తువుల విశేష ముగ అపహరించిరి. అంతట రష్యనులు మంచూరియా నాక్రమించిరి. 1904 లో బ్రిటిషువారు తిబెత్తుపై దండెత్తిరి.

కాని యీమహారాజ్యముల తగవులలో, నవ్య రాజ్యమగు జపాను ముందుకువచ్చెను. ఈచరిత్రయందింత వరకును జపానుకు ప్రాముఖ్యము రాలేదు. మూలనున్న జపానువారి నాగరికత మానవజీవితపు పరిణామము కంత గా తోడ్పడలేదు. వా రితరులనుండి యధికముగ గ్రహించిరి; కాని, యితరులకేమియు నీయలేదు. అసలు జపానీయులు మంగోలుజాతివారు; వారినాగరికత, వ్రాత, సారస్వతము, శిల్పకళాదులు, చీనావారినుండివచ్చెను. వారి చరిత్ర చాలచిత్రము. క్రీ. శ. మొదటిశతాబ్దములలో వారిలో సామంతరాజ్యపద్ధతి యుండెను. ఫ్రాంసులో ఇంగ్లీషు వారి యుద్ధములవలెనే, ప్రాచ్యదిశనుజపానువారు కొరియా చీనాలపై బడుచుండిరి. యూరపుతో జపానుకు ప్రథమ సంబంధము 16 వ శతాబ్దమునగలెను. 1542 లో గొంత మంది పోర్చుగీసువారొక చీనాయోడలో జపానుచేరిరి. 1549 లో ఫ్రాన్సిసుగ్జేవియర్ † అను ఒక జెసూయిటు

† ఈయన 'ఏసుసమితి' స్థాపకులలో నొకడు; 1542 లో భారతదేశమున గోవారియవాస్కూరు మున్నగుచోట్లకైస్తవప్రచారము చేసెను.

ప్రచారకుడచ్చుట బోధింపసాగెను. కొంతకాలము జపాను పాశ్చాత్య సంబంధము నంగీకరించెను. క్రైస్తవప్రచారము చే చాలమందిజను లామతమును స్వీకరించిరి. 'విలియం ఆడమ్స్' అను నొకడు జపానీయుల కాంతరంగికుడై, గొప్పనౌకల నిర్మించువిధానము వారికి జూపెను. జపాను వారి నౌకలలో భారతదేశమునకును 'పెరూ'కును ప్రయాణములు జరిగెను. ఆసమయమున స్పానిషు డామినికనుల కును పోర్చుగీసు జెసూయిటులకును ఇంగ్లీషుడచ్చి ప్రొటెస్టెంటులకును మధ్యపోరాటములుగలిగి, వారిలో ప్రతి వారు తక్కిన తమవిరోధులు ద్రోహబుద్ధితో నున్నట్లు జపానుప్రజల కొకరిపైనొకరు చాడీలుచెప్పి, వారిని జాగ్రత్త పడుమని హెచ్చరించిరి. కొంత ప్రముఖులగుచుండిన జెసూయిటులు బౌద్ధులహింసించి, అవమానింప మొదలు పెట్టిరి. తుదకు జపానువారు యూరపియనులందరు దుర్భ రాసహ్యజాతియని, అందును కాతలికు క్రైస్తవమతము, పోపు ఇదివరలోనే ఫిలిప్పైనుదీవుల స్వాధీనపరచుకొన్న స్పానిషురాజు పన్నుచున్న, కుతంత్రచిహ్నము అని, నిశ్చ యించిరి. ఈక్రైస్తవులబాధచే 1638 లో జపానీయులు యూరపియనులను బహిష్కరించిరి; 200 ఏండ్లవరకు అట్లేయుండెను. ఈ 200 వత్సరములలోను, జపానీయులు-

లోకాంతరమున నివసించుచున్నట్లుండి, మిగతా ప్రపంచము తో నెట్టి సంబంధము లేకుండెను; తీరములవెంట పోవు చిన్న నౌకలుతప్ప, పెద్దనౌకల నిర్మింపనీయరైరి. జపానీ యుడెవడును బయటకు పోవీలులేదు. యూరపియను లెవ రును జపానులోనికి రానీలులేదు.

ఇట్లు రెండు శతాబ్దములకాలము జపానుకు ప్రపంచ పు చరిత్రప్రవాహముతో సంబంధము లేకుండెను. జనాభా మొత్తములో నాలుగవ వంతుకు పై లేని 'సమ్యురై'లను సామంతరాజన్యులు నిరంకుశముగ ప్రజల బీడింపజొచ్చిరి. ఈలోపున తక్కినలోకమంతటను విశాలభావములు నూతనరాజ్యములు నేర్పడెను. నూతననిర్మాణపు నౌకలు తరుచు జపానుతీరములనుండి పోవుచు, కొన్నిసమయముల నౌకాభంగముచే నావికులు తీరము జేరుచుండిరి. తక్కిన ప్రపంచముతో సంబంధముండిన డెషీమా దీవిలోని డచ్చి వలస రాజ్యముద్వారా, జపాను పాశ్చాత్యరాజ్యములతో సమముగా వృద్ధిగాంచుట లేదని తెలియుచుండెను. 1837 లో, పసిఫికుమహాసముద్రమున నీటిపై చాలదూరమున జిక్కుపడిన కొందరుజపానీయనావికుల దీసుకొని, చుక్క లు చారలుగల యొకవిచిత్రపతాకముతో† జపానులోని

† చుక్కలు చారలు అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రపు జాతీయధ్వజ చిహ్నము.

"యెడో" అఖాతముకొక నౌకవచ్చెను; దానిని ఫిరంగులతో జపానువారు పారద్రోలిరి. ఈపతాకమే మరికొన్ని నౌకలపై మరల గన్పింపమొదలిడెను. 1849 లో 18 అమెరికను నావికులు నౌకాభంగముచే జపానునేలపై జేరిరి; వారివిడుదల గోరుటకొక నౌకవచ్చెను. 1853 లో, 'కమ్మొడోర్ ఫెర్రీ' అను అమెరికనునౌకానాయకుడు నాలుగు యుద్ధనౌకలతో వచ్చి, పోస్సున్ననుపోక, ఆనిషిద్ధతీరములందె లంగరువైచికొని, అప్పుడు జపాను పాలించుచుండిన యిరువురుప్రభువులకును రాయబారము లంపెను. 1854 లో నతడు మరల ఆవిరిచేనడపి పెద్దఫిరంగు లమర్చియున్న పది అద్భుతనావలతో వచ్చి, వర్తకమునకును, యితరసంబంధములకును, పరతులబంపెను. జపానువారు వారి కడ్డుపెట్టలేకపోయిరి. 500 రక్షకభటులతో సంధిపత్రము సంతకముచేయుటకు నౌకనుండి తమదేశములోని కావిదేశీయులుదిగిరి; తమవీధులలోగల్గిన ఆనూతనదృశ్యమును, జపానీయులు గుంపులుగామూగి, ఆశ్చర్యముతో జూడసాగిరి.

అమెరికావెంబడి,రష్యా,హాలండు,బ్రిటను,వచ్చెను. "షిమనోసెకీ" జలసంధి ప్రాంతాధికారియగు జపానుప్రభువొకడు, ఈదేశనౌకలపై తుపాకుల ప్రేల్పించెను.

కాని బ్రిటిషు డచ్చి అమెరికను ఫ్రెంచి యుద్ధనౌకలన్నియు జేరి ఏకమై ముట్టడించి, శతఘ్నులుప్రేల్చి, అచటి కోట బురుజుల ధ్వంసమొనర్చి, ఖడ్గధారుల జెదరగొట్టెను. తుదకు (1865) వీరందరుచేరిన సైన్యమొకటి 'కియోటో' యొద్ద జపానువారు కొన్ని సంధిషరతుల నంగీకరించు నట్లు జేసెను; ఇట్లు జపానుకు మరల ప్రపంచముతో సంబంధము కలిగెను.

ఈవృత్తాంతములచే విశేషావమానముకలిగి, జపానీయు లద్భుతజ్ఞానశక్తులతో దమ సంస్కృతిని సంస్థలను యూరపియనువానితో సమస్థితికి దెచ్చుటకు బూనుకొనిరి. అంతట జపానువారు మానవజాతి చరిత్రయం దికెన్నడును మరి యేజాతియు పొందని తీవ్రాభివృద్ధిగాంచిరి. 1866 లో, జపానీయులు మధ్యయుగమునాటి ప్రాచీన భూస్వాముల వికృతపద్ధతిలో నుండిరి; 1899 కి ఉత్తమాభివృద్ధిజెందిన యూరపియనురాజ్యములతో సములై, పూర్తిగ పాశ్చాత్యులవలెనైరి. ఆసియావారు యూరపియనులకు వెనుకబడిరని వారిస్థితి ఇక బాగుపడదనియెంచు లోకుల దురభిప్రాయమును వారు పోగొట్టి, యూరపువారి అభివృద్ధియే మందముగా నున్నట్లు తోపింపజేసిరి.

1894-95 లో, చీనాతో జపానుచేసిన యుద్ధము నిచ్చట వివరింపజాలము. జపానెట్లు పాశ్చాత్యరీతికి వచ్చెనో అందుచే దెలిసెను; జపానుకు అతిసమర్థమగు పాశ్చాత్యపద్ధతిసేనయు, చక్కని చిన్న నౌకాదళమును గూడ నుండెను. జపానుకుకల్గిన పునరుజ్జీవ విశేషమును బ్రిటిషు వారు అమెరికావారు గ్రహించి దానిని యూరపియను రాజ్యమువలె గౌరవింపజొచ్చిరి; ఆసియాలో భారత దేశమువంటి యితరప్రాంతములకై వెదకుచుండిన తక్కిన యూరపియను రాజ్యముల వారు మాత్ర మాపరిస్థితి గ్రహింపరైరి. మంచూరియాలోనుండి కొరియాకు రష్యా వ్యాపించెను. ఫ్రాంసు అప్పటికే దక్షిణమున బర్మాకాగ్నేయ ప్రాంతమందున్న టాంకిన్ అన్నాములలో తన అధికారము స్థాపించుకొనెను. జర్మనీ యెంతైన ఆక్రమణ దేశమునకై వెదకసాగెను. ఈమూడురాజ్యములును చీనా నోడించుటవలన చీనానుండి జపాను యెట్టిలాభమును బొందనీయకుండ జేసిరి; యుద్ధమం దలసియున్న జపానును మరల యుద్ధము కలుగునని వారు బెదరించిరి.

జపాను తాత్కాలికముగ లొంగి, సైన్యమును కూడదీసుకొనెను; పదేండ్లలో జపానుకు రష్యాతో యుద్ధముకలిగెను; అందు యూరపియనులకు గర్వభంగమై,

ఆసియాలో నూతనశక మారంభించెను. పాపము, రష్యను ప్రజలకంత దూరమున తమకుగలుగనున్న యీయాపత్తు సంగతియే తెలియదు. శ్రీమంతులగు కొందరు రష్యను రాజ్యాంగవేత్తలు ఈ నెత్తురుదాడియన్న నిష్టములేకుండిరి. కాని రష్యాలో [illegible] శ్రీమంతులగు కొంద రాజ్యాశా పరులు అతని బంధువులగు ప్రభువర్గీయులు జేరి, మంచూరియా చీనాల దోపిడి చేయుటకై యత్నించుచు, వెనుదీయుట కెంతమాత్రము నంగీకరింపరైరి. అంతట జపాను వీరుల సేనలు నావలపై పోర్టుఆర్థరు రేవుకును కొరియాకును చేరెను. సైబీరియను రైలుమార్గముమీదుగా బండ్లకొలది అనేక రష్యను జానపదులు ఆదూరరణరంగములోనికి పంపబడి, అందు జపానుయోధుల శస్త్రములకాహుతియైరి.

సరియగు నాయకత్వము సాధనసామగ్రిలేని యీ రష్యను అక్షౌహిణులు సముద్రముపైనను భూమిమీదను గూడ నోడెను. రష్యనుల బాల్టిక్ నౌకాదళము ఆఫ్రికా నంతను జుట్టివచ్చి, 'సుషిమా' జలసంధియొద్ద జపానీయులచే పూర్తిగా ధ్వంసముచేయబడెను. దూరదేశమందు తమవారి వ్యర్థనాశముచే రష్యనుప్రజలు కుపితులై, తిరుగబడిరి. అందుచే 1905 లో 'జారు' యుద్ధము ముగించెను.

ఆసంధిప్రకారము 1875 లో రష్యా ఆక్రమించిన సఘేలిఁ యను దీవి దక్షిణభాగమును, కొరియాను జపానువారి కిచ్చివేసి, జారు మంచూరియా గూడ వదలుకొనెను; అంతట ఆసియాపై యూరపియనుల దండయాత్ర లంతమొందవచ్చి, యూరపియనుల ఆక్రమణపట్టు సడలజొచ్చెను*

* రష్యాజపానుయుద్ధానంతరము ఆసియాలోని యితరదేశముల వలె భారతదేశమునగూడ నూతనజాతీయభావము జనించెను. కొన్ని నూతనపరిశ్రమలు విద్యాలయములు స్థాపింపబడెను. అంతట 1908 లోను 1919లోనురాజ్యాంగమున కొన్ని సంస్కరణములుగావింపబడెను.-చీనాలో జాతీయోద్రేకము కలిగి, 1912లో చక్రవర్తి తొలగింపబడి,రిపబ్లికు అనగా ప్రజాతంత్రక పరిభుత్వము స్థాపింపబడెను. కాని కొలదికాలములోనే భేదము లంకురించి, అంతర్యుద్ధములు కలిగెను. యూరపుయుద్ధఫలితముగ జపాను బలమధికమయ్యెను. 1923లో గొప్పభూకంపము ఉప్పెన అగ్నిప్రమాదముకలిగి,రాజధానికినష్టముకలిగెను;కానిజపానీయు లసాధారణ ధైర్యోత్సాహములతో పునర్నిర్మాణము చేసికొనిరి. జపాను జనసంఖ్య వేగముగ వృద్ధియగుచుండ, కొండలతో నిండియున్న ఆచిన్న ద్వీపములు తమ వ్యవసాయాదులకు చాలక వేరువలసప్రదేశములకొరకును ఆజనుల కార్మికయంత్రాగారములందలి వస్తువుల వ్యాపారవ్యాప్తికొరకును అన్యదేశములందువ్యాపింప యత్నమునారంభించిరి. తమకు దక్షిణమందున్న ఆస్ట్రేలియాలో విశేషభాగమచ్చటి శ్వేతజనుల వాసమునకలవికాని దగుటచే, తమకు వీలుగానున్న ఉత్తరాస్ట్రేలియాకు పోవుటకు జపానీయు లుత్సహించిరి; కాని ఆస్ట్రేలియను లాప్రదేశము ఖాళీగానున్నను సరేగాని శ్వేతేతరులనందు వలసకు రానీయరైరి. 1926

లో చీనాలో ముఖ్యనగరము షాంఘైపై జపానీయులు దాడిసలిపిరి. తరువాత 1930–1931 లో మంచూరియా నాక్రమించి, దానిని చీనా నుండి స్వతంత్రము జేసి, దానికి 'మంచూకో' అను పేరిడిరి; అది పేరునకు స్వతంత్రమైనను జపానీయులలోనిదే. ఇది జాతిసమితిసూత్రములకు భిన్నమైనను జాతిసమితివారందుకు తగుచర్య యేమియు సలుపలేదు. మంచూకో–ఇప్పుడు జపానువారి గుప్పిటలోనే యున్నది. చీనాజపానులమధ్య పరస్పరానుకూలమగు సంధికై ప్రయత్నము జరుగుచున్నది.

1914 సం॥రంలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము.

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకు రైలు స్టీమరు సౌకర్య మాధారము. దాని వివిధభాగముల నిటక్ష్ప్తముగ గమనింతము. ఇది యంతకుముం దెన్నడు లేని విచిత్రరాజకీయ సమ్మేళనము.

వీటిలో మొదటిది ఆసంస్థకంతకు కేంద్రమగు బ్రిటిషుదీవులు; అది రాజయుతమగు "ప్రజాతంత్రక"ము. ఇం దైర్లండు కలసియుండుట ఐరిషుప్రజలలో చాలమంది కిష్టముకాదు. ఇంగ్లండు, వేల్సు, స్కాట్లండు, ఐర్లండుల శాసనసభల కలయికచే బ్రిటిషుపార్లమెం టేర్పడెను. పార్లమెంటులో అధికసంఖ్యావర్గమువారు ముఖ్యామాత్యుని మంత్రిమండలిని నిర్ణయింతురు. వారు తరుచు బ్రిటిషువారి స్వీయపరిస్థితుల సందర్భమునుబట్టి ఏర్పడుదురు. ఈమంత్రివర్గమే మిగిలిన సామ్రాజ్యమునంతను శాంతియుద్ధాధికారములతో సహా, అంత్యాధికారము గల్గి పాలించును.

బ్రిటను తరువాత, రాజకీయముగ ముఖ్యమైనవి ఆస్ట్రేలియా, కనడా, బ్రిటిషువారి చిరకాలాక్రాంతమగు (1583) న్యూఫౌండ్ లండు, న్యూజీలండు, దక్షిణా

ఆఫ్రికా సమితి, ఇవియన్నియు స్వపరిపాలనగలిగి క్రియలో స్వతంత్ర రాజ్యములై, బ్రిటనుతో మైత్రికలిగియుండును. తత్కాలపు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు వీటిలో ప్రతిరాజ్యమందు రాజుతరపున ఒక ప్రతినిధిని నియమింతురు.

తరువాత ముఖ్యమైనది భారతదేశము; ఇందు రక్షితులగు పరాధీనసంస్థానములతో సహా, ఏడెనుకును గూడ, ఆంగ్లప్రభుత్వముండును. ఇది మొగలుదర్బారు వంటిది. ఈ భారతసామ్రాజ్యమునకు బ్రిటిషురాజును, పార్లమెంటువారి అధికారము క్రింద ఇండియా కార్యాలయము వారును, పూర్వపు తురుష్కరాజ వంశీయుల స్థానము నాక్రమించిరి.†

అటుతరువాత ముఖ్యమైనది ఈజిప్టు; ఇది ఇంకను నామమాత్రమున తురుష్క-సామ్రాజ్యములోనిదై, ఖెడీవ్ అను ప్రత్యేకరాజుగలదయ్యు, బ్రిటిషు అధికారవర్గ నిరంకుశపాలనలోనిదై, సందిగ్ధస్థితిలో నున్నది.

అంతకంటెను అస్పష్టముగ బ్రిటిషువారిచేతను, బ్రిటిషువారికి లోనైన ఈజిప్టు ప్రభుత్వముచేతను, ఆక్రమిం

† మనదేశమున మొగలు తురుష్క-సామ్రాజ్యము ఇంగ్లీషువారధికారులగుటకు చాలపూర్వమే క్షీణించిపోయెను. మహారాష్ట్రరాజులును ఇతరహిందూసిక్కురాజులును అఫ్గనువంశీయనవాబులును ఇంగ్లీషువారి కాయాప్రాంతములను వశముచేసిరి.

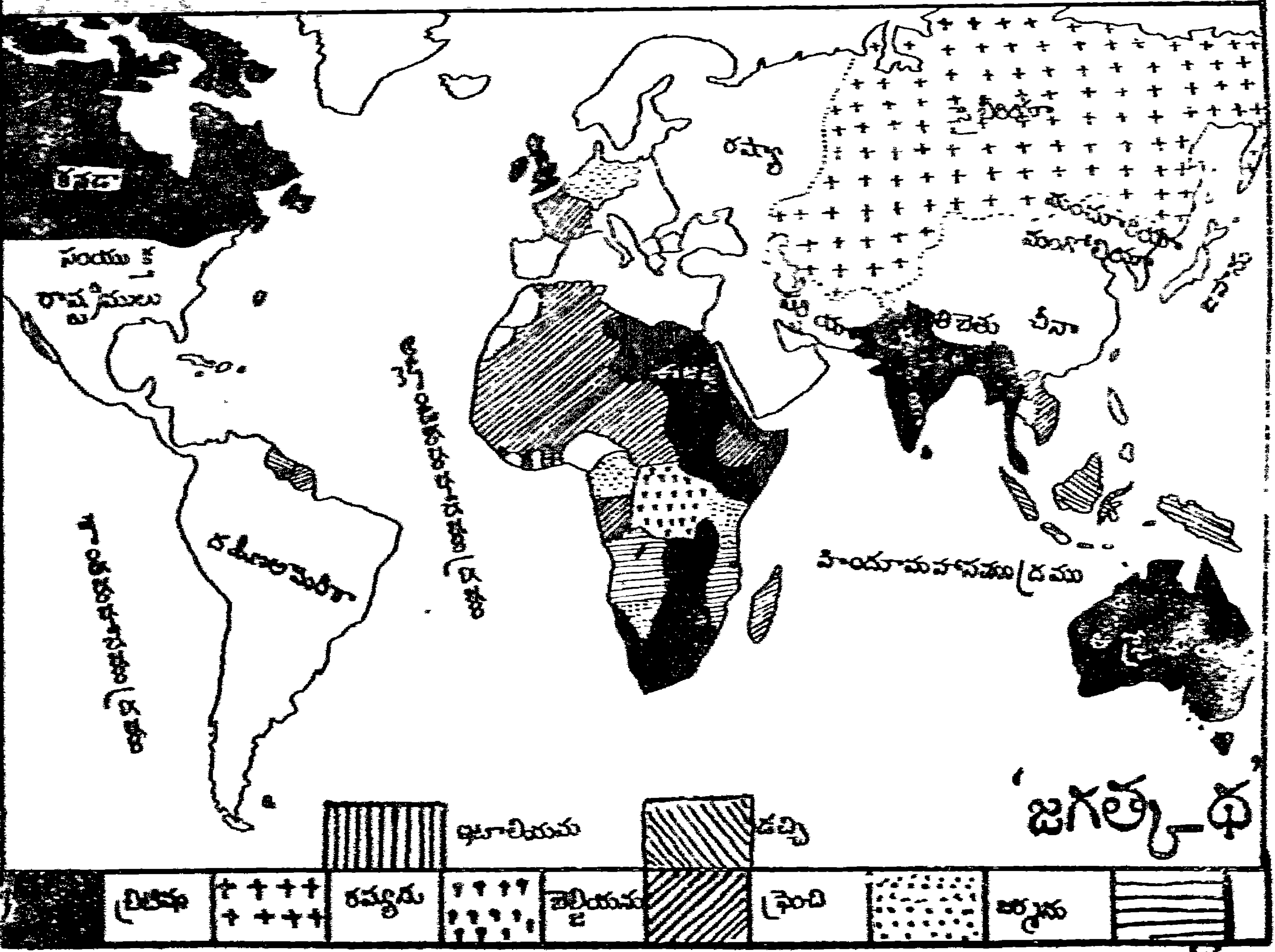
పబడి పాలింపబడునది, ఆంగ్లో ఈజిప్షను 'సూడన్' దేశము.

ఇవిగాక, ఎన్నుకొనబడిన శాసనసభలు నియమితులైన కార్యనిర్వాహకవర్గములతో కొంతవరకు స్వపరిపాలనగల్గి, కొన్ని బ్రిటిషువారి స్వంతమును కొన్నియితరములునగు మాల్టా, జమైకా, బహామాస్, బెర్మూడాల వంటివి గలవు.

అటుపైన, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి వలసరాజ్యముల కార్యస్థానముచే నిరంకుశముగ పాలింపబడుచు, నియమితశాసనసభలు కలిగిన †సింహళము, ట్రినిడాడ్, ఫిజీ, గవర్నరులున్న జిబ్రాల్టరు, సెంటుహెలీనా, కలవు. ఇవి 'క్రౌనుకాలనీ' లనబడును. ఇవిగాక, రాజకీయముగ బలహీనములై, అనాగరకజాతులకావాసమై, ముడిపదార్థములు సమృద్ధిగ గలవై, పేరుకు రక్షితదేశములగు, బసూటోలాండు వంటివికలవు; ఇందు దేశీయరాజులపై హైకమిషనరును నియమింతురు. రోడీషియా మొదలగు

† ఇవి క్రౌనుకాలనీలనబడును. ఇటీవల సింహళమునకు క్రొత్త రాజ్యాంగశాసనము (స్వల్పాధికారముల నిచ్చుచు) తయారుచేయబడినది.

యూరపియనుల రాజ్యములు (1914)

చోట్ల కొన్ని కంపెనీలు, అందుపైన హైకమీషనరును, పాలించును. ఇవి ఉష్ణప్రదేశములు. ఈ రాజ్యములలో కొన్ని కాలనీకార్యాలయము ద్వారాను, కొన్ని విదేశాంగ కార్యవర్గముద్వారాను, కొన్ని ఇండియా ఆఫీసు అనగా భారతకార్యాలయము ద్వారాను,సంపాదితములు; కాని మొత్తముమీద అనగా చాల భాగముపై కాలనీ పాలకవర్గమువా రధికారమునహించిరి.

ఏ ఒక్క అధికారవర్గముకాని, ఏ ఒక్కవ్యక్తిగాని, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపాదనను నిర్ణయింపలేదని యిందుచే స్పష్టము. ఇది అంతకుపూర్వపు సామ్రాజ్యములకు భిన్నములగు రాజ్యసంస్థల క్రోడు; నాటి కందుచే శాంతి రక్షణ గల్గెను. ఉద్యోగులు పీడించినను, అసమర్థులైనను, ఆంగ్లదేశమువా రశ్రద్ధవహించినను, అధీనజాతులనేకులు దాని నోర్చుకొని సహించిరి. ఏథెన్సుసామ్రాజ్యమువలెనే ఆసామ్రాజ్యముకు సముద్రముపై రాకపోకలసౌకర్యమాధారము; బ్రిటిషునౌకాదళము దీనికిమూలబలము. నౌకానిర్మాణము, స్టీమర్లు, నౌకాసైన్యము, 16,19 శతాబ్దముల మధ్య అభివృద్ధిచెందుటచే, బ్రిటిషుసామ్రాజ్య మేర్పడెను. వాయుమండలమునను, భూమిపైనను, శీఘ్రగమనమునకు

నూతనసౌకర్యములభివృద్ధి జెందెనేని, ఏసమయమందైనను దానికిచిక్కు కలుగవచ్చును. *

---

* ఈసామ్రాజ్యములోని ఐర్లండు ప్రజలు రెండుశతాబ్దముల నుండి స్వాతంత్ర్యము గోరుచు ఇంగ్లీషువారితో పోరుచుండిరి. విశేష రక్తపాతముజరిగి, తుదకు 1921 నుండి ఐరిష్‌ఫ్రీస్టేటు అనుపేరట దానికి కనడావగైరాలబోలు డొమినియను స్వాతంత్ర్య మీయబడెను. అందు ఉత్తరభాగము ఆంగ్లవ్యాపారులకావాసము అగు అల్‌స్టరు మాత్రము బ్రిటిషుపరిపాలనములోనే ఉన్నది. అల్‌స్టరునుగూడ ఫ్రీ స్టేటులో చేర్చవలెనని, మరియు ఇంగ్లండుతో ఎట్టిసంబంధము లేకుండ తమకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కావలెనని, ఐర్లండుప్రజలు తమ అధ్యక్షుడగు డివేలరా నాయకత్వమున ఆందోళనచేయుచు, ఆంగ్లదేశప్రభుత్వముతో తమకున్న రాజకీయసంబంధమునుక్రమముగా త్రెంచివేసుకొనుచున్నారు. వెస్టుమినిస్టరు చట్టముమూలమున మిగిలిన కనడా, దక్షిణాఫ్రికా, బోలు అధినివేశరాజ్యములకుగూడ క్రమముగా సంపూర్ణస్వపరిపాలనహక్కును, ఇష్టమైనచో ఆంగ్లసామ్రాజ్యమునుండి సంపూర్తిగా వేరుబడు అధికారమును, ఆంగ్ల వస్తువులపైగూడ తమకుచితమని తోచినంతపన్నులు విధించుటకు హక్కును, ఉండుటకు ఇంగ్లీషువా రంగీకరించుచున్నారు. అధినివేశరాజ్యములును, బ్రిటనుకూడ, జనసంఖ్యలోను వస్తుసామగ్రి సదుపాయములోను మనభారతదేశముకు మిక్కిలి తీసిపోవును. పరాధీనదేశములన్నిటిలో మనభారతదేశమే చాలముఖ్యమైనది. తక్కిన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపు జనసంఖ్య అంతయు కలిపినను మనదేశపు జనసంఖ్యకు తగ్గిపోవును, భారతదేశమువల్లనే బ్రిటిషుప్రజలకును ఆప్రభుత్వముకును చాలలాభము కలుగుచున్నది. ఆసామ్రాజ్యపు మకుటరత్నము భారతదేశము అయినను, అధినివేశములకుగల నిజమగు అధికారములలో

దశాంశముగూడ మనదేశమున వసూలు లేదు. మరియు ఇంగ్లీషువారితో బాటు అధినివేశప్రజలుగూడ మనదేశమందు వసించుటకు స్వేచ్ఛా వ్యాపారము ఉద్యోగము చేయుటకు హక్కున్నను, మనకాదేశములందు మాత్రము స్వేచ్ఛతో వసించుటకుగూడ హక్కులు చాలవరకు నిరోధింపబడినవి. తూర్పు దక్షిణాఫ్రికాలలో ఆంగ్లేయులకు పూర్వమునుండి వలసపోయి స్థిరవాసులైయున్న భారతీయుల హక్కులుకూడ ఇటీవల తగ్గించివేయబడి, చాల నిర్బంధము చేయబడుచున్నవి. ఈ అధినివేశములలో ఆదిమప్రజలు చాలవరకు క్షీణించిరి. తెల్లవారు ఇప్పుడచ్చటి ముఖ్యప్రజలు; వారిది బ్రిటిషువారిది ఒకేజాతి, ఒకేమతము, ఒకేనాగరికత; వారికి పరస్పరసహాయ మవసరము. ఈ అధినివేశములు విశాలప్రదేశములు; అందు జనసంఖ్య చాలతక్కువ. అందు శ్వేతజాతీయులే వసింపవలెనని, భారతీయులు జపానీయులు మొదలగు వారచ్చటి పౌరులు కాగూడదని, వారిపట్టుదల. పరస్పరసహాయ్యవసరముండుటచే అధినివేశపు శ్వేతజనుల కింగ్లీషుప్రభుత్వమువారు విశేషాధికారము బాధ్యతాపూర్వకముగ నిచ్చుట సహజము; మనదేశపు స్థితి వేరు.

యూరోపుమహాయుద్ధము కాగానే ఇంగ్లీషువారు ఈజిప్టుపై టర్కీ వారినామమాత్రాధికారముగూడ తీసివేసి, తమ 'ప్రొటెక్టరేట్' అనగా రక్షకాధికారము ప్రకటించిరి. ఈజిప్టుజనులు మనయంత పరాధీనులు కాక పోయినను, కొంతవరకు వారిస్థితి మనస్థితినే పోలియున్నది; మనదేశపు దక్షిణమందున్న సింహళమును మనస్థితిలోనే యున్నది. ఇంతవరకు మనదేశ పాలనలో చేరియున్న బర్మాను మనదేశమునుండి విడదీసి సింహళమువలె వేరు పాలనయేర్పడుటకు ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారు యత్నమేర్పరుచుచున్నారు. తక్కిన మాల్టా జిబ్రాల్టరు ఆదులకు యుద్ధాదులందే ప్రాముఖ్యము కలదు.

యూరపులో ఆయుధ యుగము.

1914-18, మహాసంగ్రామము.

స్టీమరు రైలుమార్గములు అతివిశాలమగు అమెరికను రిపబ్లికుకు, స్టీమర్లు ప్రపంచమంతట వ్యాపించిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముకు, తోడయ్యెను; కాని యీభౌతికవిజ్ఞానాభివృద్ధిచే, యూరపులో క్రిక్కిరిసియున్న యితరజాతులలో వేరుఫలితములు గల్గెను; గుఱ్ఱపు రహదారుల నాటి కాలమున ఏర్పడినసరిహద్దులలోనే వారు ఇరుకుకొనియుండిరి. బ్రిటిషువారు సముద్రవ్యాప్తియందితరులకంటె ముందంజ వేసిరి. ఒక్కరష్యామాత్రము తూర్పుదిశను వ్యాపింపవీలుండెను; రష్యావారు సైబీరియాగుండ ఒక పెద్దరైలు మార్గమును నిర్మించి, జపానుతో తగవులో జిక్కికొనిరి. అక్కడనుండి ఆగ్నేయదిశను పర్షియాహిందూదేశముల సరిహద్దులవరకు త్రోసికొనివచ్చి, బ్రిటిషువారికికొంత ఆగ్రహము కలిగించిరి. మిగిలిన యూరపియను రాజ్యములన్నియు జనాభివృద్ధిచే నానాటికి మిక్కిలి క్రిక్కిరిసిపోవుచుండెను. మానవజీవితపు నూతనపద్ధతులచే గల్గిన సదుపాయముల బొందుటకు, ఒకవిధమగు స్వచ్ఛందసంఘీభావ మేర్పర్చుకొనియో, లేక సర్వాధికారియగు రాజ్యముచే ఐక్యమొ

నర్పబడిరో, వారందరు తమపరిస్థితుల విశాలమొనర్చు కొనవలసియుండెను. ఆధునికాభిప్రాయము మొదటి పద్ధతి వంకకే మొగ్గియున్నను, రాజ్యాంగపుపూర్వసంప్రదాయము యూరపును రెండవపద్ధతివంకకే మరల్చినది.

3 వ నెపోలియను యొక్క ఫ్రెంచిసామ్రాజ్యము భగ్నమైనమీదటనజీనజర్మనుసామ్రాజ్యమేర్పడెను; అందుచే జర్మనుఆధిపత్యమున యూరపు అంతయు కూడదీయబడునని తోచెను. అస్థిరశాంతిలోనున్న ఆ 44 ఏండ్ల (1870—1914) లోను యూరపురాజకీయస్థితియట్లుండెను. చార్లమను సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనప్పటినుండియు, యూరపు ఆధిపత్యమున జర్మనీతో తీవ్రముగ పోటీపడుచున్న ఫ్రాంసు రష్యాతో సఖ్యముజేసి, తనజీగసత్వమును బాగొట్టుకొన యత్నించెను. నెపోలియనుకాలమునుండి ఆస్ట్రియా 'పవిత్రరోమకసామ్రాజ్య' పదవిని త్యజించెను. ఆస్ట్రియాతోను కొంతవరకు నూతనయిటలీరాజ్యముతోను, జర్మనీ మైత్రినేర్పరచుకొనెను. బ్రిటిషురాజ్యము, తన మామూలు పద్ధతినే, యూరపియను రాజ్యాంగములలో ఐక్యము కల్పించుకొని కల్పించుకొననట్లుండెను. కాని క్రమముగా జర్మనుల నౌకాదళము తీవ్రముగవృద్ధినొందుట జూచి, విధిలేక ఇంగ్లీషువారు ఫ్రెంచిరష్యనువర్గమువారితో జేరిరి.

కైజరు రెండవవిలియం (1888—1918) అద్భుతభావముల వలన, జర్మనులు రాజ్యపరిపాకమందక పూర్వము సముద్రముపై సాహసకృత్యము లొనరించిరి; అందుచే తుదకు ఇంగ్లీషువారేగాక, జపాను, సంయుక్తరాష్ట్రము, గూడ, దానిశత్రువర్గమునందు జేరిరి.

ఈజాతులన్నియు ఆయుధముల సమకూర్చెను. ప్రతియేడును ఫిరంగులు, పరికరములు, యుద్ధనౌకలు, మొదలగువాని దయారుచేయుటకు ఆయాప్రభుత్వములు జాతీయద్రవ్యమును విశేషముగ ఖర్చుపర్చిరి. ఏమేటి కాయేడే యుద్ధము కలుగబోయి, ఆగుచుండెను. తుదకు యుద్ధమారంభించెను. జర్మనీ ఆస్ట్రియాలు ఫ్రాంసు రష్యా సర్వియాలపై బడెను; జర్మనుసైన్యములు బెల్జియము గుండ నడువ, జపానుతోసహా బ్రిటనువారు బెల్జియముకు సహాయులైరి. వెంటనే టర్కీ జర్మనీతో కలిసెను. 1915 లో ఇటలీ ఆస్ట్రియాపై యుద్ధమారంభించెను. ఆయేడే అక్టోబరులో బల్గేరియా మధ్యరాజ్యముల గూడెను. 1916 లో రుమేనియాయు, 1917 లో సంయుక్తరాష్ట్రములు, చీనాయును, జర్మనీపై యుద్ధమారంభించెను. ఈ మహాప్రళయమం దెవరిబాధ్యత యెంతయో వివరించుట కిందు వీలులేదు. మహాసంగ్రామము నేల మొదలిడిరనుట

కన్న, ఈమహాసంగ్రామము రాకుండ (జనులు) ముందుగనే కనిపెట్టి యేల నివారింపరైరను ప్రశ్న ముఖ్యము. కొలదిమంది తమచర్యలచే యుద్ధమునకు కారకులైరి; కాని ఉదారనిష్కల్మషభావముతో యూరపియనులకేకీభావముకల్గించుటకు బదులుగా, కోట్లకొలది జనులు ఉదాసీనులో బుద్ధిహీనులో దేశభక్తిపేరట ఆవేశయుతులో అయిరి; యుద్ధము నివారింపబడదు; ఇది ఎక్కువశోచనీయము.

ఆయుద్ధపుక్లిష్ట వివరముల నిందిచ్చుటఅసంభవము. ఆధునికవిజ్ఞానాభివృద్ధిచే యుద్ధపద్ధతులు విశేషముగమారి పోయెనని ఆయుద్ధారంభపు కొద్దినెలలకే స్పష్టమాయెను. ఉక్కు, ప్రయాణము, రోగములు, మొదలగువానిపై భౌతికశాస్త్రముచే మానవునకు అపారశక్తి కల్గెను. ఈశక్తిని లౌకికులు తమ రాజకీయ నైతికజ్ఞానములబట్టి మంచికి చెరుపుకుకూడ వినియోగింపవచ్చును. యూరపుప్రభుత్వములన్నియు పూర్వపుద్వేషాసూయలకులోనై, నిరోధవినాశముల కమితశస్త్రముల సంపాదించిరి. ఈయుద్ధము ప్రపంచమంతటను దావానలమురీతి వ్యాపించి, విజేతలకు ఓడిపోయినవారికిగూడ అతగాదాకు తగని అపారనష్టము గలుగజేసెను. ఈయుద్ధపు ఆరంభదశలో, జర్మనులు పారిసుపైకి అద్భుతముగ విజృంభించిరి. రష్యనులు తూర్పు.

జర్మనీపై దాడివెడలిరి. ఈరెండును అరికట్టి నెట్టివేయ బడెను. అప్పుడు ఆ త్మరక్షణపద్ధతి వృద్ధియయ్యెను. కందక ములనుండి యుద్ధముచేయుపద్ధతి విస్తారముగ వ్యాపించెను; అందుచే నాయూసైన్యములు అపారనష్టముతోగాని ముందునకు నడువవీలులేక పోయెను. సేనలు యూరపున కడ్డముగ దీర్ఘమగు బారులుతీర్చి అగడ్తలవెనుక నిల్చి యుండిరి. లక్షలకొలది యోధులిట్లు రణరంగమందుండ, వీరివెనుక దేశజనులందరు వీరికాహారపదార్థములు మందు గుండుసామగ్రి అందజేయ పనిచేయుచుండిరి. యుద్ధకార్యముల కవసరమగు పరిశ్రమలుతప్ప, మిగిలిన ఉత్పత్తిపరిశ్రమలన్నియు నిల్చిపోయెను; యూరపులోదృఢశరీరులగు పురుషులందరు సేనలలోనికో, నౌకాదళములోనికో, లేక వానినిమిత్త మేర్పడిన పరిశ్రమాలయములలోనికో, చేర్చ కొనబడిరి. కర్మాగారములలో పురుషులకుబదులు స్త్రీలు విస్తారముగ జేరిరి. ఈమహాసంగ్రామకాలమున, యుద్ధము చేయు దేశముల ప్రజలలో సగముకుపైగా, తమపూర్వ వృత్తుల మార్చుకొనియుండిరి. సాంఘికముగా వారు స్వస్థితిదప్పి, పరస్థితినొందిరి. విద్యవిజ్ఞానపరిశ్రమలు కొంత వరకు నిల్చిపోయెను; యుద్ధావసరములకే సర్వశక్తుల విని

యోగించిరి. యుద్ధాధికారులు ప్రభుత్వపు ప్రచారకులు పత్రికావార్తలగూడ నిరోధించి, తారుమారుచేసిరి.

ఇట్లు సందిగ్ధసమరముజరిగి, అంతట తీవ్రత యధికమై, కందకముల వెనుకనున్న ఆయావైరిసేనలకంపబడు ఆహారపదార్థముల ధ్వంస మొనర్చుటయు, వాయువిమానములనుండి దాడియు, మొదలిడెను. ఫిరంగులపరిమాణము వినాశకశక్తిక్రమముగానధికమయ్యెను; కందకములలోదాగి ప్రతిఘటించు సేనల నాశ మొనర్చుటకై విషవాయువులు, బాంబులు, 'టాంకు' అను కదలు చిన్నకోటలు, మొదలగు అనూహ్యతపరికరములు కల్పింపబడెను. ఈయన్నిటిలో అంతరిక్షయుద్ధమే అత్యద్భుతము. ఇదివరలో స్థలజలములు రెంటిపైనే యుద్ధము జరుగుచుండెను; ఇపుడు యుద్ధము మూడవదగువాయువునకు వ్యాపించెను. ఇంతకు పూర్వము లోకమందు సేనలొండొంటి నెదుర్కొని తాకినపుడే, యుద్ధముజరిగెను. ఇపుడో ప్రతిచోటనుయుద్ధమే. ప్రథమమున 'జెప్పెలిన్' (జర్మనువిమానము), అటుతరువాత బాంబుల ప్రయోగించు వాయువిమానములు; కేవల రణరంగమున నేగాక, దానిదాటి సకలపరిక్రమల జేయు మామూలుప్రదేశములంతటను యుద్ధముజరుగసాగెను. నాగరికయుద్ధములలో, సైనికవర్గము ఇతరప్రజలు అనుభేద

మిపు డంతరించెను. ఆహారపదార్థముల బండించెడివాడు, దుస్తులకుట్టువాడు, కట్టెలగొట్టువాడు, ఇండ్ల బాగుచేయు వాడు, ప్రతిరైలుస్టేషను, గిడ్డంగికూడ, రవాణాపయోగులు ధ్వంసముచేయదగినవిగనే యెంచబడెను. ఒక్కొకనెల గడ చినకొలదియు, విమానయుద్ధము అతిభీభత్సము నష్టకరము గాజొచ్చెను. తుదకుయూరపులోవిశేషభాగము ముట్టడు లకు, రాత్రులందు దాడికి, లోనయ్యెను. లండను పారిసు వంటిబహిరంగనగరములపౌరులు ప్రతిరాత్రియునిద్దుర లేక, ఒకవంక బాంబులు ప్రేలుచుండ, విమానములపై ప్రేల్చు ఫిరంగులు విపరీతధ్వనుల జేయుచుండ, అగ్నినార్పు యంత్రములు బాధితులకు సాయమొనర్చు శకటములు నిర్జనమగు చీకటివీధులందు నిరంతరము ధ్వనించుచు దిరుగ జొచ్చెను. ఈదారుణరంగముచే, వృద్ధులు చిన్నపిల్లలు మొదలగువారి మనశ్శరీరములకు మరియు నష్టముగలైను.

యుద్ధము వెన్నంటు అంటుజాడ్యములు 1918 లో యుద్ధాంతమువరకు ప్రవేశించలేదు. నాల్గేండ్లవరకు వైద్య విజ్ఞానమూలమున మామూలు అంటురోగములు రాకుండ నిల్చెను. కాని తుదకు ప్రపంచమంతటను ఇంఫ్లుయంజా మహావ్యాధిబయలుదేరి అందుచే అనేకలక్షలప్రజలు నశిం

-చిరి†. కొంతకాలము క్షామము రాకుండ నిలుపుచేయబడెను. కాని, 1918 ఆరంభమున, యూరోపులో చాలభాగము తీవ్రదుర్భిక్షము పాలయ్యెను. వ్యవసాయదారులు రణరంగమునకు యోధులుగ పోయిరి; ప్రపంచమం దాహారపదార్థముల యుత్పత్తి చాలతగ్గిపోయెను. మరియు, జలాంతర్గాము లపారనష్టము గల్గించియు, సరిహద్దు లరికట్టబడి మామూలుమార్గములు పోయియు, ప్రపంచమందలి ప్రయాణసౌకర్యములు తారుమారగుటవల్లను, ఆపండినకొలది పంటలనైనను సరిగా అందరకు అందింపవీలు లేకుండెను. వివిధప్రభుత్వములు ఆహారపదార్థముల సరఫరానుగూడ తమ వశమందుంచుకొని, తమప్రజలందరకు కొద్దికొద్దిగా పంచి యిచ్చుచుండిరి; (కంట్రోలు). నాల్గవయేడు వచ్చునప్పటికి లోకమునకు కట్టుగుడ్డలు తగ్గిపోయెను; గృహవసతి లేదు; ఆహారము జీవితావసరములగు ఇతరపరికరములు క్షీణించెను; ఆర్థికజీవనము వర్తకవ్యాపారము అగమ్యగోచరమయ్యెను. ప్రతివాని కేదో బాధ; చాలమందిజనులిదివర కెఱుగని కష్టములబడిరి.

† ఈ ఇంఫ్లుయంజా వ్యాధి అప్పుడు మన భారతదేశమునకుకూడ వ్యాపించగా, అందుచే కొన్ని నెలలలో సుమారు 70 లక్షలమంది దేశీయులు చనిపోయిరి.

1918 నవంబరులో యుద్ధమాగిపోయెను. ఆసాలు వసంతఋతువున విశ్వప్రయత్నమొనర్చి, జర్మనులు పారిసు సమీపించిరి; ఆస్థితిలో మధ్యయూరపు రాజ్యములు నిర్విణ్ణములయ్యెను. ఆజనులు నిరుత్సాహులైరి; వారి సాధన శక్తులు నిశ్శేషమాయెను.*

*యుద్ధఫలితముగ జయమొందిన ఇంగ్లండు, అమెరికా, ఫ్రాంసులకు విశేషనష్టములతోబాటు, వారికి కొన్నిలాభములుకూడ గలిగెను. వాటివ్యాపారములు పునరుజ్జీవితములయ్యెను. జర్మనీ ఆస్ట్రియాలపోటీ (తాత్కాలికముగనైన) తొలగెను; జర్మనీవలసరాజ్యములు వారి అధికారములోనికి వచ్చెను; నష్టపరిహారముగ చాలద్రవ్యము జర్మనులనుండి రాబట్టబడెను. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమందంతర్భాగమగు భారతదేశము కూడ ఈమహాయుద్ధమునమిత్రమండలికి విశేషద్రవ్యరూపమునను యోధులమూలమునను చాల సహాయముచేసి, అనేకనష్టముల ననుభవించెను. ఆకారణమున హిందూదేశీయులకు స్వపరిపాలనాధికార మీయబడునని (యుద్ధము జరుగుచున్నప్పుడు) 1917 లో వాగ్దానము చేయబడెను; కాని 1919 లో స్వల్పసంస్కరణములుమాత్రమీయబడెను. మరియు ఆసమయమున టర్కీ అవమానింపబడి, తురుష్కులు తమరాజ్యమునాసియాలోనే ఉంచుకొని, అందు అంగోరానురాజధానిగా జేసికొనిరి. ఈకారణములచే 1919-21 లో భారతదేశమున విశేషాందోళనము కలిగెను.

రష్యాలో నవయుగము.

మధ్యయూరపు ప్రభుత్వములిట్లు క్రుంగెను; అంత కొకయేడుపూర్వమే, రష్యాలో రాజత్వ మంతరించెను. అర్థప్రాచ్యుడగు ఆ 'జారు' తాను పూర్వరోమక సామ్రాజ్యపు వారసుననుకొనెను. ఆమహాయుద్ధమునకు కొన్నేండ్లముందే, 'జారు' శక్తిపూర్తిగా చెడినట్లు సూచన లగుపించెను. రాజసభయంతయు 'రాస్‌పుటీన్' అను ఒక వంచకసన్యాసి అధీనమయ్యెను; సైనిక రాజకీయపాలన పద్ధతియంతయు శిథిలమై నాస్తిమయమై యుండెను. యుద్ధారంభమున రష్యాలో నొక్కసారి జాతీయోత్సాహము వెలిగి, నిర్బంధమహాసేన పోగుచేయబడెను; కాని తగు యుద్ధసామగ్రి సమర్థులగు ఉద్యోగులు లేకయే, ఆనిరాధారవాహినులు జర్మను ఆస్ట్రియను సరిహద్దుల యుద్ధరంగమునకు గొనిపోబడెను.

యుద్ధారంభమున, 1914 సెప్టెంబరుకే, జర్మనీ తూర్పుభాగమున రష్యనుసేనలు జర్మనులతో యుద్ధము చేసెను. అందువలన అప్పటికి జర్మనులు పశ్చిమరంగమున ఫ్రాంసుపై జరిపిన ప్రథమజైత్రయాత్ర నిలుపుఅయి, జర్మనులదృష్టి తూర్పువైపు తిరిగెను. వేలకొలది రష్యనుభటు

లాయుద్ధమున దారుణమరణబాధల నొందిరి; కాని ఆరంభమున ఆతూర్పుయుద్ధము లేనిచో, పడమటఫ్రెంచివారు పూర్తిగా ఓడియుందురు; అందుచే పశ్చిమయూరపువారందరు ఆరష్యనులకు ఋణపడియున్నారు. కాని ఆయసంగతసామ్రాజ్యపు దీనజనుల కీయుద్ధభారము దుర్భరమయ్యెను. మందుగుండుఫిరంగులు లేకయే రష్యనుభటులు యుద్ధరంగమున కంపబడి, సమరోన్మత్తులగు సేనానులచే రణాగ్నియందు నోరులేని మృగములవలె ఆహుతి చేయబడిరి. కాని యెట్టిమూఢులకైనను సహనమునకు మితియుండునుగదా! ఆయనాథసైనికులలో, 'జారు' పాలనపద్ధతియం దసహ్యాభావము వ్యాపించెను. 1915 అంతమునుండి రష్యానుగూర్చి పశ్చిమపు మిత్రమండలివారాతురులై యుండిరి. 1916 అంతయు, రష్యావా రాత్మరక్షణలో నుండిరి. జర్మనీతో వారికి ప్రత్యేకసంధి యగునని వదంతికలిగెను.

1916 డిశంబరు 29 తేదీని, రాస్పుటిన్ సన్యాసి రష్యా రాజధానియగు పెట్రోగ్రాడులో నొకవిందులో జంపఁబడెను. 1917 లో మార్చికి పరిస్థితులుమారి, పెట్రోగ్రాడులో ఆహారముకై బీదలు దొమ్మిచేసిరి; అది మహావిప్లవముగ పరిణమించెను. ప్రజాప్రతినిధి సభయగు

'డ్యూమా'ను అణచివేసి, విప్లవపక్షనాయకుల బట్టుకొనుటకు యత్నముజరిగెను. 'జారు' మార్చి 15 కు రాజ్యము వదలెను; 'ల్వొవ్.' యువరాజుక్రింద నూతనరాజ్యమేర్పడెను; మొదట మితము నియమబద్ధములగు క్రాంతితో స్థిమితమగు రాజ్యము సాధ్యమగునట్లుండెను. కాని రష్యాలో ప్రజలకు ప్రభుత్వమందు విశ్వాసము పూర్తిగా నశించుటచే, అట్టి సర్దుబాట్లు వీలుకాలేదు. యూరపులోని ప్రాచీనసంప్రదాయపు 'జారు'లు, యుద్ధములు, రష్యనుల కసహ్యముగ తోచెను. అందలి దుస్సహబాధలనుండి రష్యనులు శీఘ్రవిముక్తిగోరిరి. రష్యాపరిస్థితులయథార్థస్థితిని మిత్రమండలివారు గ్రహింపలేరైరి. రష్యాలో రాజస్థానమునకే అలవాటుపడిన అచ్చటి మిత్రమండలిప్రతినిధులకు రష్యను భాషాజ్ఞానము లేదు; వారు ప్రజాభిప్రాయము గ్రహింపలేకపోయిరి; వారికిప్రజాతంత్రరాజ్యమన్న అయిష్టము; వారు నూతనప్రభుత్వమునకు చిక్కులుగల్గింప జొచ్చిరి. ఆ రిపబ్లికు అధ్యక్షుడగు 'కెరెన్ స్కీ' వక్త, సుముఖుడు; ఐనను స్వదేశమున సాంఘికవిప్లవము, బయట మిత్రరాజ్యముల వైముఖ్యము, అతనిస్థితిని క్లిష్టముజేసెను. అతడు తన ప్రజలకు సాగుకు వలయు భూమినిచ్చి, వారికి శాంతి గల్గింప యత్నించెను; కాని అంతలకు ఈమిత్రమం

డలివా రంగీకరింపలేదు. ఫ్రెంచి బ్రిటిషుపత్రికలు, తమ మిత్రులగు రష్యావారు తిరిగి దాడివెడలవలెనని, తొందర చేయసాగెను. కాని యింతలో జర్మనులు భూమిపైనను సముద్రముపైనను రష్యనుల రేవుపట్టణమగు రైగాను తీవ్రముగ ముట్టడింపగా, వారికి విశ్రాంతిగల్గించుటకు బ్రిటిషు నౌకాదళమువారు బాల్టికుసముద్రముపైనైన దాడి జరుపరైరి. అందుచే నూతనరష్యా రిపబ్లికువా రసహాయులై పోరవలసివచ్చెను. బ్రిటిషు నౌకాదళనాయకుడగు ఫిషరుప్రభువు (1841-1920) తీవ్రముగ వాదించుచున్నను, సముద్రముపై సర్వాధికారము గల్గియుండియు, బ్రిటిషువారును వారిమిత్రులును (అప్పుడప్పుడు జలాంతర్గాములతో నీటిలో ముట్టడించుటతప్ప) ఆయుద్ధమంతటను బాల్టికుసముద్రమును జర్మనుల సర్వాధికారమునకే వదలిరి.

రష్యనుప్రజలుమాత్రము యుద్ధము నెట్లైన నంతమొందింప నిశ్చయించిరి. పెట్రోగ్రాడులో 'సోవియట్' అను కార్మికయోధుల ప్రతినిధిసభ యొకటి యేర్పరుపబడెను; స్వీడనుముఖ్యపట్టణమగు 'స్టాక్హోం'లో, సాంఘికవాదుల అంతర్జాతీయమహాసభ నొకదానిని సమకూర్ప యత్నించిరి. అప్పుడు బెర్లినులో ఆహారమునకై దోపిడి జరిగెను.

ఆస్ట్రియాజర్మనీలలో యుద్ధ మున్ను చాల విసుగుగా నుండెను. 1917లో, అట్టి సాంఘికమహాసభ జరిగియుండినచో, ప్రజానుకూలమగు న్యాయమైన సంధియు జర్మనీలో రాజ్యపరివర్తనమును కలిగియుండునని, దరిమిలాసంగతులచే తెలియును. అట్టిసభ జరుగనిండని తన పశ్చిమమిత్రులను కెరెన్‌స్కీ ప్రార్థించెను; బ్రిటిషు లేబరుపక్షములో ఎక్కువమంది అందు కామోదించిరి; కాని అట్లగుచో ప్రపంచమంతటను సాంఘికవిప్లవము కలుగునని భీతులై, మిత్రమండలివారు దానిని నిషేధించిరి. వారివల్ల ప్రత్యక్షముగాను నైతికముగాను సహాయము లేక, ఆనిర్భాగ్యపు మితవాదిరష్యను రిపబ్లికువారు, 1917 జూలై నెలలో, మొండిధైర్యముతో జర్మను ఆస్ట్రియాలపై తమ తుదిదండయాత్ర నారంభించిరి. మొదట కొంచెము జయించినను, తరువాత ఆ రష్యనుసైనికులు సర్వనాశ మొందిరి. అంతటితో రష్యనుజనులు నిరాసక్తులై; సైనికులు,ముఖ్యముగా ఉత్తరప్రాంతమున, తిరుగబడిరి. 1917 నవంబరు 7 వ తేదీని, కెరెన్‌స్కీప్రభుత్వ మంతమొందెను. అధికారము సోవియటుల హస్తగతమాయెను. వీరి నాయకుడు 'లెనిను'; పశ్చిమప్రభుత్వములతో నిమిత్తములేకుండ, రష్యా జర్మనీలు

'బ్రెస్టలిటోవిస్క్' యొద్ద, 1918 మార్చి 2 వ తేదీని, సంధి జేసికొనిరి.

వెనుకటి వాచాలరాజ్యాంగపువారితోను, 'కరెన్స్కీ' బోలు మితవాదివిప్లవకారులతోను, లెనినుగారి ఈ 'బాల్షివికు'పక్షమునకు సంబంధములేదు. వీరు 'మార్క్సు' సిద్ధాంత మనుసరించు కమ్యూనిస్టులు, అనగా సామ్యవాదులు; వీరు సంపూర్ణప్రజా స్వామ్యవాదులు; తాము రష్యాలో అధికారము వహించినవెంటనే, ప్రపంచమంతటను సాంఘికపరివర్తనము కలుగునని నమ్మి, వారు పూర్ణవిశ్వాసముతో, ఎట్టి అనుభవము లేకయే, ఆర్థికసాంఘిక పరిస్థితులన్నిటిని తలక్రిందు చేయదొడగిరి. ఈ యద్భుత నూతనపద్ధతికి సహాయముజేయదగిన జ్ఞానము, సానుభూతి, సామర్థ్యము కూడ, పశ్చిమయూరపు ప్రభుత్వములకును అమెరికనుప్రభుత్వమునకును లేకపోయెను. అచ్చటిపత్రికలు అధికారులు ఈ బాల్షివిక్కులను దూషించి, రూపుమాపసమకట్టిరి. అందుచే తమదేశములకును రష్యాకును ఎంతటినష్టము కలిగిననుసరే! ప్రపంచపత్రికలన్నియు శుద్ధ అబద్ధములగల్పించి, బాల్షివిక్కులపైనపవాదముల వ్యాపింపజేసెను; బాల్షివికునాయకులు నమ్మరాని రాక్షసులని, దోపిడి రక్తపాతములలో మునిగి తేలుచుందురని, ఇంద్రియ

లోలురని, వీరితో బోల్చుచో 'రాస్పుటీను' అధికారపు 'జారు' ఆస్థానమే అతిపరిశుద్ధముగ నెంచవచ్చునని జెప్ప దొడగిరి. ఈశ్రాంతదేశముపై దాడులారంభించెను; తిరుగుబాటుదారులకు ప్రోత్సాహము, సహాయము ఇవ్వబడెను; బొల్షివిక్కులపై భయముచే, వారిశత్రువు లెట్టియసహ్యదూషణకైన వెనుదీయరైరి. అయిదేండ్లు తీవ్రయుద్ధముచే నలసి అల్లరిలోబడిన రష్యా దేశము పాలించు ఆబొల్షివిక్కులతో, 1919 లో ఆదేశపు ఉత్తరప్రాంతపు ఆర్కేంజలులోయొద్ద బ్రిటిషుసేన, తూర్పు సైబీరియాలో జపానీయులు, దక్షిణమున ఫ్రెంచి గ్రీకుసేనల సహాయముతో వచ్చిన 'రుమేనియను'లు, 'సైబీరియా' లో 'కాల్చక్' అను సైన్యాధిపతి, క్రిమియాలో ఫ్రెంచిసైన్యాదళపు మద్దతుతో వచ్చిన 'డెన్కిను' సేనాని, యుద్ధముచేసిరి. ఆసంవత్సరము జూలైలో, 'యూడెనిచ్' సేనాని నాయకత్వమున 'ఎస్తోనియను'ల సేన రష్యా ముఖ్యనగరమగు 'పీటర్సుబర్గు'ను సమీపించెను. 1920 లో, ఫ్రెంచివారి ప్రోద్బలమున, పోలులు రష్యాను క్రొత్తగా ముట్టడించిరి. మరియు డెనికినుసేనానికి బదులొకక్రొత్తదండయాత్రికుడగు (రష్యను) రాంగెల్‌సేనాని తనస్వదేశముపై దాడిసల్పి, నష్టము గల్పించుచుండెను. 1921 మార్చిలో,

క్రాంస్టాటుయొద్ద నావికులు తిరుగుబాటొనర్చిరి. తను అధ్యక్షుడగు లెనినునాయకత్వమున రష్యాపాలకు లీము ట్టడుల నన్నిటి నెదుర్కొని యాపగల్గిరి. అద్భుతశౌర్యసా హసగుణులతో రష్యనుప్రజ లీతీవ్రబాధల నోర్చి, జంకు లేక తమప్రజాతంత్రరాజ్యము నిలువబెట్టిరి. 1921 అంతమునకు, బ్రిటిషువారును ఇటలీయు రష్యనులకమ్యూనిస్టురాజ్యము నొకవిధముగా నంగీకరించిరి.

ఇట్లు బొల్షివికు ప్రభుత్వము వారన్యదేశముల దాడిని, స్వదేశములోని తిరుగుబాట్లను, ఎదుర్కొని జయించిరి; కాని వారు రష్యాలో కమ్యూనిస్టు భావములతో నూతన సాంఘికపద్ధతి నేర్పరుచుటలో తగు జయమొందలేదు. రష్యనురైతు భూమిహక్కుకై ఆశపడును. తిమింగిల మెగురుట యెంతకష్టమో, ఆతడు కమ్యూనిస్టు భావము లంగీకరించుట అంతకష్టము. రష్యను క్రాంతిచే పూర్వపు జమీందారుల భూమి అతనికి లభించెను. కాని ఆవిప్లవ ముచే సొమ్మునకు కిమ్మతుపోయినందున, తాము పండిం చుపంట తమకు నిరుపయోగమయ్యెను. యుద్ధబాధచే రైలుమార్గములు చెడిపోయి, ఇదివరకే పాడైన వ్యవ సాయపు పంటలింకను క్షీణించి, ప్రజలు తమ తిండికిమా త్రమే పండించుకొనిరి. పట్టణముల కాహారము లేకుండెను.

కమ్యూనిస్టుభావములపద్ధతిని పారిశ్రామికవస్తువుల జేయుటకు కొందరయత్నముల జేసిరి. కాని అవి జయప్రదము కాలేదు. 1920 వ సాలుకు రష్యాలో ఆధునికనాగరికత పూర్తిగా విచ్ఛిన్నమై, అపూర్వస్థితి యేర్పడెను. రైలుమార్గములు చెడిపోయి, నగరములు పాడుపడి, అంతటను మరణము లధికమయ్యెను. కాని ఆదేశీయులు తమపై కివచ్చు శత్రువుల దాడి నెదుర్కొనగల్గిరి. 1921 లో యుద్ధములచే పాడువడిన ఆగ్నేయదిశాప్రాంతమందు అనావృష్టి, కర్షకులలో మహాక్షామము, కలిగెను; లక్షల కొలది జనులు చచ్చిరి.

రష్యాలో కష్టపరిస్థితులు, వానిని బాగుచేయు పద్ధతి, ప్రస్తుతకాలముకు సంబంధించినవి; కనుక ఆసమస్యల నిందుచర్చించుట లేదు.

ఈకష్టస్థితివలన, వారుపునర్నిర్మాణపద్ధతిని కొంత తగ్గింప నిశ్చయించిరి. 'నవార్థికవిధాన'మవలంబింపబడెను. వ్యక్తులకు స్వంతఆస్తి స్వంతవ్యవహారము ఉండుటకు కొంతఅవకాశ మీయబడెను. మరల వస్తూత్పత్తి కొంత వర కేర్పడెను. రష్యాలో సాంఘికవాదపద్ధతితగ్గి నూరేండ్ల క్రిందటి సంయుక్తరాష్ట్రపు పద్ధతి యేర్పడునట్లు తోచెను. అమెరికాలోచిన్నవ్యవసాయదార్ల బోలు 'కులకు'లనుసంపన్ను

లగు రయితు లేర్పడిరి; చిన్న స్వతంత్రవర్తకులు వృద్ధిమైరి. కాని సామ్యవాదులు తమయాదర్శముల నీరీతిని వదలుకొని రష్యా నూరేండ్లక్రిందటి అమెరికాననుకరించుట కొప్పుకొనలేదు. దేశమును సామ్యవాదపద్ధతికి తెచ్చుటకు వారు 1928 లో దృఢప్రయత్నము లారంభించిరి. ప్రభుత్వమే పరిశ్రమల, ముఖ్యముగ లోహాదివస్తువుల, వేగముగ వృద్ధి చేయుటకును, వ్యక్తిరయితులకు బదులు సమిష్టిగనే పెద్ద పెద్ద కమతములు సాగుచేయించుటకును, అయిదేండ్ల కార్యక్రమము నేర్పరచిరి. ఈపంచాబ్దపద్ధతి కనేకాతంకము లుగల్గెను; జనులింకను విద్యలేని మూఢులు; సమర్థులగు శిల్పులు, మేస్త్రీలు తక్కువగనుండిరి; మరియుపాశ్చాత్యదేశీయు లందుకు సహాయముచేయక వ్యతిరేకులై యుండిరి. ఐనను, పరిశ్రమల అభివృద్ధిలో కొంతజయము కలిగెనట. కొంతనష్టము ఔచిత్యహీనత ఉండెను; కాని నిస్సందేహముగ అభివృద్ధికలిగెను. వ్యవసాయవస్తూత్పత్తికై సాహసముతో తొందరగ చేసిన యత్నములు అంతగా ఫలప్రదము కాలేదు. 1933—34 సాలు శీతకాలమున ఆహారవస్తువులు చాలతక్కువగనుండెను.

మిగిలిన దేశములవారు యథాప్రకారముగ స్వలాభమునిమిత్తము పెట్టుబడిదార్లు చేయు వ్యాపారవృద్ధికే

లోబడియుండుచు, రష్యాలో జరుగుచున్న యీపరీక్షను చూచుచు, సందేహాగౌరవములతో మిశ్రితులగుచున్నారు. ఆప్రాచీనపద్ధతివారిపనియు సరిగాలేదు. అందలిజనులలో చాలమంది వస్తువులకొనుశక్తిని గోల్పోయినారు; సంఘాభివృద్ధిశీఘ్రముగా తొలగుచున్నది; వారికాత్మవిశ్వాసమును క్షీణించుచున్నది. ప్లానింగు (=కార్యక్రమనిర్ణయము) అను శబ్దము లోకమంతటను వ్యాపించినది. ముందు అధ్యాయమున చెప్పబోవు ఆర్థికబాధ లధికమైనకొలదిని, 'ప్లానులు' హెచ్చుకాజొచ్చినవి. 1933 నాటికి ఆత్మగౌరవముగల ప్రతిరాజ్యాంగవేత్త ఒక 'ప్లాను' సిద్ధపర్చెను. ఈరీతిగనైనను లోకులందరు రష్యాను గౌరవించిరి.*

* ఈసామ్యవాదసిద్ధాంతమునకు ప్రారంభకుడగు 'కార్ల్ మార్క్స్' అను అర్థశాస్త్రజ్ఞుడు 1818 లో జర్మనీలో జనించెను; 1842 నుండి జర్మనీ ఫ్రాంసు ఇంగ్లండులలోనుండి తన తీవ్రసాంఘికవాదసిద్ధాంతములను బోధించెను; అతడు తనసిద్ధాంతములగూర్చి విపులగ్రంథమురచించి, 1888 లో చనిపోయెను. లెనిను బోల్షివిక రష్యాకు మొదటిఅధ్యక్షుడై, రష్యాలో మార్క్సుసిద్ధాంతముల నమలులో బెట్టెను.

బోల్షివికుపాలననుగూర్చిన సందర్భమున జారుపాలననాటిపరిస్థితికిని ఈనాటిసోవియటు రష్యాపరిస్థితికిని గలభేదమును గమనించవలెను.

1918 లో ఈమహాక్రాంతి ఆరంభించునప్పటికి రష్యాలోని సామాన్యప్రజలు దుర్గతిలో నుండిరి. నిరంకుశుడగు జారును ప్రభువులును కొందరు శ్రీమంతులును సర్వసుఖము లొందియుండ, సామాన్య జనుల

లో నూటికి 70 మంది నిరక్షరులై యుండిరి; చాలమందికి వృత్తిలేదు; తినుట కాహారములేదు; సామాన్యజనులకు తగు వైద్యవసతులు లేవు; మరణములు హెచ్చు; ప్రజ లర్ధనాగరికులు; అంతర్విభేదములు కలహములు హెచ్చు.ఆస్థితినుండి ఈ 15ఏండ్లు బాల్షివిక్కులుపాలించిరి; ఇప్పుడు నూటికి 90 మంది రష్యనులు విద్యావంతులైరి;(నూరేండ్లపైనుండి సమగ్రమగు ఆంగ్లప్రభుత్వము పాలించుచున్న మనదేశమున ఇప్పుడు నూటికి 8 మాత్రమే చదువగలరు.) రష్యాగాక అన్ని పాశ్చాత్య దేశములలోను సుమారునూటికి పదిమందివృత్తిహీనులున్నారు; వారికి వృత్తులుగల్పించుట ఆయాప్రభుత్వములకు మహాసమస్యయైనది. రష్యాలో ఇప్పు డందరికి వృత్తులు, ఆహారపుయేర్పాటులుకలవు; ప్రతివానికి రష్యాప్రభుత్వము పని కనబరుపవలెను. (భారతదేశమందు చాలమంది నిరుద్యోగులు; అట్టివారికి పనిగాని సరిగా పోషణగాని ఆహారముగానిలేదు; ప్రస్తుతస్థితిలో అందుకుతగు అవకాశమును కన్పింపదు; ఆంగ్లదేశమున నిరుద్యోగులకు ప్రభుత్వమే వృత్తినో ద్రవ్యమునో ఇత్తురు; ప్రజల బిచ్చమెత్తనియ్యరు. భారతదేశమున అట్టియేర్పాటులులేవు; భిక్షాటనముకుమాత్రము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముకలదు) రష్యాలో బీదలకుచితముగ సినీమాసంగీతాదులగూడ ప్రభుత్వమువా రేర్పర్చిరి. అచ్చట ధనికులకు బీదలకు విశేషభేదములేదు. అందరు పనిచేయుటలో, ప్రభుత్వాధికారములో, సమానులే; బీదలసౌకర్యమే ముందుగా గమనింపబడును. అందుకొన్ని పొరబాట్లు, పైన చెప్పినచిక్కులును, కల్గెను. కానిపనికొంతవరకు జయప్రదముగనే ఉన్నది. ఇతరదేశములకుగూడ పదార్థము లెగుమతియగుటచే, ఆపోటీకి పాశ్చాత్యులుగూడ భయపడుచున్నారు. క్రమముగా రష్యనులు పంటలను పరిశ్రమలనుకూడ వేగముగా వృద్ధిచేసికొనుచు, నిత్యావసరవస్తువుల స్వదేశమందే సంపాదించుచు, పునర్నిర్మాణము చేయుచున్నారు. ఇక విద్యావ్యాప్తిలో, విజ్ఞానపరిశోధనలలో, విమానాదియుద్ధబలమునగూడ, రష్య

నులభివృద్ధిలో నున్నారు; ఇంగ్లండు ఫ్రాంసు మొదలగు ప్రముఖదేశము లన్నియు వెనుకటివలె గాక రష్యా నిప్పుడు గౌరవించుచున్నారు. జాతిసమితివారిటీవలనే రష్యాను తమలో జేర్చుకొనిరి. రష్యాతో ఫ్రాంచివారీసాలుననే మిత్రసంధి చేసికొనిరి.

సంయుక్తస్వామ్యపద్ధతి రష్యను గ్రామీణుల కంతమాత్రము సరిపడదనుట సరియేనా? తత్త్వమున రష్యనులు చాలవరకు ప్రాచ్యులు. చరిత్రాదినుండి పాశ్చాత్యులలో అస్తివ్యక్తిగతమైనను ప్రాచ్యదేశములందును అనాదిగా ఉమ్మడి యుండెనా? (59 వ అధ్యాయములో వెబ్బుగారి భావముల జూడుము.) మనదేశమందు మొదట భూమ్యాది స్థిరాస్తులు సంఘగతములే గాని వ్యక్తిగతములు కావనుట కాధారముకలదు. వేదకాలమున ఆస్తిసంఘగతమని కనబడును; వ్యక్తుల ఆస్తిహక్కుల సూచనలున్నవి. తరువాతి స్మృతులలోగూడ స్థిరాస్తిసంఘగతమని, వ్యక్తులకు కుటుంబానుమతిలేని ఏకసంప్రతికిసుంత స్థిరాస్తిని ఇతరులకిచ్చుహక్కు లేదని, నిర్ణయింపబడినది. ఇదియే అసలు సమిష్టికుటుంబపద్ధతి అని చెప్పబడుచున్నది. (ఉ॥ 'స్థావరంద్విపదంచైవయద్యపి స్వయమార్జితం, అసంభూయ సుతాన్ సర్వాన్ నదానం నవిక్రయః.)

'యేజాతా యేప్యజాతాశ్చ, యే చగర్భేవ్యవస్థితాః ।

వృత్తించతేపి కాంక్షంతి వృత్తిలోపో విగర్హితః.

'అవిభక్తావిభక్తావా సపిండాః స్థావరేసమాః' (వ్య. స్మృ.)

ప్రాచీనకాలమున మనదేశమున కుటుంబము విభక్తమగుట అరుదు. అందుచే సమిష్టికుటుంబము చాలసిద్ధమై, తరుచు సపిండులందరు నేకముగ ఒకే గ్రామమున నుండుచుండిరి. (సపిండశబ్దపు అసలు అర్థము సమిష్టి క్షేత్రభూమి (పిండమిచ్చునది) కలవారని, 'సమానోదక' అనగా ఒకే జలాశయాధారము కలవారని, దరిమిలాను ఆశబ్దములకు

తర్పణపిండములతో సంబంధము కల్గింపబడెనని, కొందరు విజ్ఞుల అభిప్రాయము). చారిత్రికకాలమున మనదేశమునగూడ పరిస్థితులుమారుచు, క్రమముగా మొదట చరమందు తరువాత స్వార్జితమందు వ్యక్తులప్రత్యేకపుహక్కులేర్పడి, అంతట విభాగమునకు క్రియాదులద్వారా ఆస్తిహక్కులు కల్గుటకు సౌకర్యము చేయబడి, ఆప్రకారము దరిమిలా ధర్మశాస్త్రములలో మార్పులుకల్గించబడినట్లు తోచును. చివరకు 12 వ శతాబ్దమున విజ్ఞానేశ్వరుడు 'మితాక్షరి'లో స్వత్వస్వభావమును చర్చించి, వ్యక్తులలౌకికస్వత్వపద్ధతిని చమత్కారముగ సాధించి, విభాగాదులకు నిబంధనల విశాలముజేసెను. 14 వ శతాబ్దపు జీమూతవాహనుని (దాయభాగగ్రంథము) చే వ్యక్తిగతాస్తి హక్కులింకను హెచ్చుచేయబడెను. ప్రాచీనకాలమున మనదేశమందు ప్రతిగ్రామపు ఆస్తులు మొదలగునవి ఆయాగ్రామ పంచాయతీల పాలనమందుండెను. అందుచే సమిష్టి హక్కు, సంఘస్వామ్యము, వారికి క్రొత్తకాదనితోచును. నేడు అది రష్యాలో జయప్రదమగుటలో ఆశ్చర్యములేదు.

కాని రష్యాలో జరుగుచున్న సోవియటుపద్ధతిలో అనేకలోపములును కలవు. మహాయంత్రప్రకోపము, ఆయుధబలవృద్ధి, హింసాతత్వము, కేంద్రప్రభుత్వపు సర్వాధికారము, ఇట్టి అనర్థకలోపములు, ఇతరపాశ్చాత్యరాజ్యములతోబాటు బాల్షివికు రాజ్యమునగూడ కలవు.

ప్రపంచపు సాంఘిక రాజకీయ పునర్నిర్మాణము.

ఈగ్రంథపుమితినిబట్టి, యుద్ధానంతరపు 'వర్సైల్సు' సంధిమొదలగు సంధులతీవ్రచర్చలోనికిదిగుటకువీలు లేదు. ఆమహాభయంకరసంగ్రామముచే, దేనికిని ఆది అంతము సమాఖ్య కలుగ లేదని, ఇప్పుడే మనకు బోధపడుచున్నది. ఆయుద్ధముచే లక్షలకొలదిప్రజలు హతులైరి; ప్రపంచము బాధలపాలై, దరిద్రస్థితికివచ్చినది; రష్యాకు పెద్దదెబ్బతగిలెను. ఈవిశ్వ మహాయకరము నిర్దాక్షిణ్యము అని, ఇందు మనమొకపద్ధతి దూరదృష్టిలేక తెలివితక్కువగా యల్లాడుచు జీవించుచుంటిమని, ఆభయానకయుద్ధముచే మనకు జ్ఞప్తికలిగినది.మానవజాతి కనర్థముగల్గించిన జాతీయాహంకారములును సామ్రాజ్యదురాశలును మాత్రము ఈయుద్ధముచే నశింపలేదు; ఈయుద్ధపుశ్రమ అలసట తీరగానే, ప్రపంచమున నిట్టియనర్థము తిరుగ గల్గింప నవి సిద్ధముగనే యున్నవి. యుద్ధములవల్లను, విప్లవములవల్లను, లాభము లేదు; పూర్వకాలపుసంస్థల అడ్డములను మోటుగ తొలగించుటకుమాత్రమే,యుద్ధ ముపయోగించును. గతమహాయుద్ధముచే, యూరపునకు జర్మనుసామ్రాజ్యతత్వపుబాధ పోయెను;రష్యాలో సామ్రాజ్యతత్వము నశించినది; అనేక

రాజవంశములు పదభ్రష్టములైనవి. కానియూరపుఖం డింకను అనేకరాజ్యములపతాకము లెగురుచునే ఉన్నవి; సరిహద్దులపేచీలు కోపకారణములగుచునే ఉన్నవి; మహా సేనలు నూతనసామగ్రులబ్రోగుచేసుకొనుచున్నవి. వర్సైల్సు సంధిసభలో ఆయుద్ధపుసంఘర్ష పరాజయములబట్టి వాటిసహజపర్యవసానము కల్గెను. జర్మను, ఆస్ట్రియను, తురుష్క, బల్గేరియనులను, ఆసభాచర్చకురానీయనే లేదు. వారాసభవారి తీర్మానములమాత్రమంగీకరింపవలసివచ్చెను.లోకక్షేమకాంక్షుల కాసమావేశపుస్థానమే అసంతృప్తికరము; 1871 లో నచ్చటనే, విజయగర్వముతో జర్మను సామ్రాజ్యము ప్రకటింపబడెను; ప్రాన్సులోని ఆఅద్దముల భవనమందే ఆస్థితిని 1914 లో తలక్రిందుజేయు రంగపు సూచన సమ్మోహకరము.

ఈ మహాయుద్ధపు ప్రారంభదశలోనుండినకొంచము దాక్షిణ్యభావమును త్వరలోనే నశించెను. విజేతలు తమ తమ దేశములకైన కష్టనష్టములనే గమనించిరిగాని, ఓడిపోయినవారిస్థితియు చెడిపోయినదనుసంగతి గమనించలేదు; యూరపులోని జాతీయాహంభావముల పోటీలవల్లను, ఈ శక్తులలో సామరస్యము గల్గించునది లేకయు, మహాయుద్ధము కలిగెను. చిన్నచిన్నప్రదేశములందు స్వతంత్రాధికారముగల జాతు లతిప్రబలసేనలతో నుండుచో, యుద్ధము

తప్పకకలుగును. వెనుకకల్గినరీతినే గాకున్నను, మరియొక రీతినైనను, అప్పుడు మహాయుద్ధము కల్గియే యుండును. రాజకీయసామగస్త్యముచే ఆప్రవృత్తుల సరికట్టనిచో తిరుగ నిరువది ముప్పదేండ్లలో నింతకన్న బీభత్సకరమగు యుద్ధము వచ్చితీరును. పెట్టెలు గుమ్మపెట్టినట్లు, యుద్ధసన్నద్ధమగు రాజ్యములు యుద్ధములు చేయుచునే యుండును. యుద్ధమున అలసి బాధితులైనవారాసత్యమును మరచిరి; ఆనష్టమంతటికి ఓడినజాతులవారే ప్రత్యక్షముగాను నైతికముగాను బాధ్యులనినమ్మిచిరి. ఆయుద్ధఫలితము వేరైనచో, అప్పుడు వారనుతమువిరోధిజాతులనట్లె నమ్మిచియుందురు; జర్మను లదేతప్పని, ఫ్రాంచి యింగ్లీషువారలు తలంచిరి. రష్యనులు ఇంగ్లీషువారు ఫ్రెంచివారు దోషులని, జర్మనులుతలచిరి. ఆచిన్నచిన్నరాజ్యముల నిర్మాణములోనే లోపమున్నదని, కొద్దిమందిమాత్రమే గ్రహించిరి. కసిదీర్చుటకును శిక్షార్థముగను, పరాజితులనుండి విపరీతద్రవ్యమును నష్టపరిహారముగ రాబట్టుట కాసంధిలో నిర్ణయించిరి. విజేతలకు నష్టపరిహారమిప్పించుటకై దివాలాలోనున్న పరాజితజాతులపై ఋణభారముమోపిరి. అంతర్జాతీయపరిస్థితుల జక్కబెట్టి యుద్ధమునివారింప నేర్పరచిన నానాజాతిసమితికి తగు సమర్థత సదుద్దేశము లేకుండెను.

యూరపువారే మైనను, శాశ్వతశాంతికిని, అంతర్జాతీయవ్యవహారముల చక్కబెట్టుటకును, ప్రయత్నమే సల్పకుందురేమో; నానాజాతిసమితిపద్ధతిని అమెరికాలోని సంయుక్తదేశాధ్యక్షుడగు 'విల్సను' తెచ్చిపెట్టెను. దాని మూలాధారము అమెరికాయే; అమెరికాలో యూరపువారు కలుగజేసికొనకుండ మన్రోసిద్ధాంత మేర్పరుచుటతప్ప, వారికి ప్రపంచవిషయములందెట్టిభావములును లేవు. హఠాత్తుగా ఇప్పటి మహాసమస్యను పరిష్కరింప అమెరికనులు కోరబడిరి. కాని వారట్లుచేయజాలరైరి; వారుప్రపంచమున శాశ్వతశాంతిగోరిరి; కాని, మన యీపూర్వప్రపంచపు రాజకీయములపై, వారికి నమ్మికలేదు; దీనినుండితప్పించుకొనుటకే యత్నించుచుండిరి; ప్రపంచక్లేశములపరిష్కారమునాలోచించుచుటకుఅమెరికా ఆరంభించునప్పటికే, జర్మనుల జలాంతర్గామియుద్ధముచే వీరుగూడ జర్మనుల శత్రుమండలిలో జేరిరి. ప్రపంచసమస్యకు విల్సనుగారి 'నానాజాతిసమితి' పరిష్కారము అమెరికనులు తొందరతో చేసినది; అది అయుక్తము,ప్రమాదకరముగూడఅయ్యెను. యూరపువారు అది అమెరికనుల సమాలోచిత నిర్ణయమనితలచిరి. 1918-19 లలో, సామాన్యజనులందరు యుద్ధమున మిక్కిలి విసుగుజెంది,యెంతనష్టముగల్గినను,తిరిగి యుద్ధము

కాకుండ జేయుట కాతురులై యుండిరి. కాని అందుకై తమ తమసంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యములో నెంతమాత్రమును వదలుటకు, ఈప్రాచీన ప్రపంచరాష్ట్రములలో నొక్కటియైన నిష్టపడలేదు. రాజ్యతంత్రకాములతో నిమిత్తము లేకుండ ప్రపంచ జాతిసమితి నేర్పరచుమనుచును, విల్సను అధ్యక్షుడు ఇచ్చిన బహిరంగోపన్యాసములను ప్రపంచజనులు సంతుష్టులైరి; అది అమెరికానాయకత్వములో దేశమని యెంచి, లోకు లంగీకరించిరి. కాని విల్సను ప్రజలనుగాక రాజ్యములనె నమ్మ్మాన వలసివచ్చెను. అతనిదృష్టి యుదారమే; కాని పరీక్షించినచో, అది మిథ్యయై అహంభావముతో నిండియుండెను. అతడు కల్పించిన అభిలోత్సాహము నెమ్మనే అణగిపోయి నశించెను.

డాక్టరు డిల్లను 'పీస్ కాన్ఫరెన్స్' అను తనగ్రంథమున నిట్లువ్రాసెను: "(అమెరికా) ప్రెసిడెంటు వచ్చునప్పటికి, యూరపు గుండెలుచేయు కులాలునికై సిద్ధముగానున్న మట్టివలె నుండెను. ఇకముందు యుద్ధములు ముట్టడులు లేకుండ గమ్యస్థానము చేర్పగల మార్గదర్శకునికై ఆజాతులన్నియు ఆతురులై, విల్సనే అట్టివాడని భావించిరి. ప్రార్థించి వారతనికి భక్తిప్రేమలతో వినమ్రులైరి; అతడు రాగనే ఆనందబాష్పముల రాల్చితిమనియు, ఆతని యుదారాశయముల నీడేర్చుటకు, అగ్నిపరీక్షకు గూడ

తమసహచరులు సిద్ధమనియు, పారిసులోని కార్మికనాయకులు నాతో ననిరి. ఇటలీలోని పనివాండ్ర కాతనిపేరు భూమిపై నవజీవ మీయగల ఆకాశవాణిగ దోచెను; జర్మను లాతనిసిద్ధాంతములు దమరక్షణ కాధారముగా నెంచుకొనిరి; విల్సను వారికి తీవ్రశిక్షను విధించినను, వారు మారుమాటాడక అంగీకరించి, వెంటనే కార్యపరులగుదురని నిర్భీకుడగు హెర్ మ్యూల్లను చెప్పెను. జర్మను ఆస్ట్రియాలో, అతడు రక్షకుడని కీర్తిగలిగి, అతనిపేరు చెప్పగనే వ్యధతొలగి నట్లుండెను."

విల్సను ఇట్టి అత్యాశల గలిగించెను. ఇవియన్నియు వ్యర్థాశలై, అతడు నిర్మించినజాతిసమితి బలహీనమై, నిరుపయోగమైపోయెను; ఆదీర్ఘశోకకథ నిట వివరింప వీలులేదు. మనుష్యులలోప మతనియందు విస్తరించెను. ఆ మహాశయముల నెరవేర్పదగుశక్తి అతనికి లేదు. అతనికార్యముల నమెరికనులే నిరాకరించిరి; అత డేర్పరిచి యూరపు ఒప్పుకొనిన జాతిసమితిలో అమెరికాయే చేరలేదు. తాము సిద్ధముగాలేనివిషయములోనికి తమ్ము లాగిరని, అమెరికనులు తలచిరి. ఇట్లు జాతిసమితి తన అకాలజననమందే అంగహీనమయ్యెను; దాని నిర్మాణపద్ధతిమాత్రము పెద్దది; దాని అధికారము సంకుచితము; అది అంతర్జాతీయవ్యవ

హారముల పరిష్కారముల కాటంకమునే కల్గించెను. జాతి సమితి లేకుండినచో బాగుండును; కాని ఆపద్ధతికై జనుల కమితోత్సాహము కల్గినను, (ప్రభుత్వములుకాక,) ప్రజాసామాన్యమిట్టి యుద్ధముల నిరోధించుటకు సిద్ధపడు టయు, చరిత్రమున గమనింపదగినవి. ప్రభుత్వములు హ్రస్వదృష్టియుతములై మానవకార్యములందు విభేద ములగల్పించి, స్వస్థపాలన చేయుచున్నవి; కాని లోకము నైక్యము క్రమపద్ధతి కలుగవలెనని జనులలో తీవ్రాభిలాష కలుగుచున్నది.

కాని యీ యుద్యమ మాచరణలోనికి రాకుండ ఆటంకము లేర్పడుచున్నవి. వర్సైల్సు సంధి కేవల రాజ కీయసంధి; జాతిసమితియు రాజకీయసంఘమే. ఇప్పుడున్న ప్రభుత్వములు రాష్ట్రాంగభావములు తప్పనివి స్థిరములు అనుభావములోనే లోకవ్యవహారముల సరుదుబాటు చేయుట కాసంధిసమితులద్వారా ప్రయత్నించిరి. అం దీలోపమున్నట్లు క్రమముగా విస్పష్టమగుచున్నది. ప్రభు త్వములు రాజ్యములు స్థిరములుకావు. నరుల అవసరము లలో కలుగు మార్పులబట్టి ప్రభుత్వరాజ్యముల మార్పు వచ్చును; అట్లు మార్పవలెను. వీనికన్న ఆర్థికసమస్యలు చాల ఎక్కువ ముఖ్యములు; అవి ఆస్తినిగూర్చి చర్యల

గూర్చి మనభావముల బట్టి ఏర్పడును; ఈ భావములు విద్యచే గలుగును. అందుచే జనులమనస్సుల భావపద్ధతులే రీతి అమలులోనుండి కార్యరూపమొందునో, అట్లు నరుల వ్యవహారపద్ధతియు ఏర్పడును. కనుక, ఆర్థిక సాంఘిక బాధల తొలగించుటకు, జనుల అపోహాలను భావముల గూర్చిన అపార్థములను పోగొట్టుటయే ప్రత్యక్షసాధనము. 1918 మొదలు 1933 వరకు ప్రపంచసభలు జరుగుచు వచ్చినవి.† అందు లోకవ్యవహారపరిష్కారమునకు మందముగను అవకతవకగను యత్నింపబడినది. ఇంతవరకున్న జాతీయరాజకీయ దృష్టి క్రమముగా మారుచు, ఆర్థిక ద్రవ్యవిషయములందు భూజను లందరిక్షేమము నొక్కటే యను భావమీసమావేశములం దేర్పడినట్లు చారిత్రకులకు కనబడును. కాని రాజకీయకార్యపరులు, సంఘకార్యనిరతులు, పత్రికాసంపాదకులుగూడ, నూత్నభావముల నిష్టము లేకుండ మందముగనే గ్రహింతురు. ఈలోగా, ఆర్థికజీవనమల్లకల్లోలమై, శతాబ్దమునుండి లేని దరిద్రత నిరుద్యోగము ప్రపంచము నావహించినవి; నరజాతి జీవశక్తి చెడుచు

† వెల్సుగారి మూలగ్రంథపు చివర ముద్రణము 1934 లో జరిగినది. అందుచే 1933 వరకు అని అందు వ్రాయబడినది; తరువాత 1934, 1935 లోను ఇట్టిసభలు జరుగుచునే వచ్చినవి; ఫలిత మెప్పటియట్లే.

న్నది. సంఘపుభద్రతకు భంగమువాటిల్లుచున్నది. నేరములు హెచ్చినవి. రాజకీయ జీవితముకు స్థిరతతప్పినది. ఈ బాధలగూర్చి ఇంకను వివరముగ జర్చించుటలేదు. ఇవి నాగరికత భగ్నము కానున్నదనుటకు సూచకములు కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. ఇప్పు డట్టిభంగ మేమియు లేదు. మానవచరిత్రలో నంతె యుత్సాహాకరముగ 19 వ శతాబ్దిలో కలిగిన ప్రగతియుతాభివృద్ధిని మరల సంపాదించుటకు తగునైతికబలము, నేతృత్వము, తత్పరత, మన జాతికి కలదో లేదో, ఇప్పుడు నిశ్చయించుట యసాధ్యము.

గత మహాయుద్ధపు జననష్టము మహానష్టము అంత రించవలెనన్న మానవజాతి చాలావరకు పునర్నిర్మితము గావలెనని క్రమముగా స్పష్టమగుచున్నది. జాతిసమితివంటి తొందరసమితి, ఆ యా ప్రభుత్వములమధ్య సభల అతుకులపురాణములు, ప్రస్తుత క్లిష్టసమస్యల పరిష్కరింపలేవు; అవి అన్నిటిని పరిష్కరించినట్లున్నను, అందేమియు తేలదు. మానవుల అన్యోన్యసంబంధముల విజ్ఞాన మింకను బాల్యావస్థలోనే యున్నది. విద్యను విజ్ఞానమును క్రమపద్ధతి నభివృద్ధిచేసి, వాటిని మానవజీవితముకు వర్తింపజేయవలెను. పురాతనము సంకుచితము నిర్జీవము నాశశీలమునగు నైతికరాజకీయ భావముల దొలగించి, అందఱుకుబదులు మాన

వజాతి ఉత్పత్తి భవిష్యత్తులు సమానములే అని చక్కగా గ్రహించి, స్పష్టతరము సులభము అగు భావములకు జోటు నీయవలెను.

ఈరోజులలో మానవు నానరించినన్ని కల్లోలము లు అనర్థములు ఇదివరకెన్నడును లేవు. విజ్ఞానశాస్త్ర ముచే నరుని కపూర్వశక్తులు గలుగుటే ఇందుకు కార ణము; ఆశక్తులను నరుడింకను వశమొనర్చుకొనలేదు. ఆవైజ్ఞానికపద్ధతిచేనే అతని కీయున్నతశక్తుల వశపరచు కొనుట కవకాశముకూడ నీయును. మానవుడింకను బాల్యావస్థ యందే యున్నాడు. వానిదిక్కులు నాగరకసిరసత్త్వపువి కాక, వృద్ధియగుచున్న అవశ్యముగు శక్తులవై యున్నవి.

ఈగ్రంథమున సూచించినట్లు లోకచరిత్ర మొకే పద్ధతియనియు జ్ఞానశక్తి సాధనకై జీవులు నిరంతరము పోరుచుందురనియు గ్రహించుచో, ఇప్పటి పురోభివృద్ధి వాంఛను దానియుపాయములను సరిగా గమనింతుము. మానవుల ఉత్కృష్టఘనత ఇంకను ఉపయానావస్థలోనే యున్నది. కుసుమములకు సూర్యాస్తమయములకు గల శోభను, చిన్నజంతువుల నిదానగమనపు ఇంపును, వేల కొలది రూపముల ప్రకృతి సౌందర్యమును, జీవితమున కెట్టి ఆనందము లభ్యమో సూచించును. ఇప్పటి కొన్ని

శిల్పకళలు చిత్రకళావస్తువులు, హృదయరంజకగీతములు, అద్భుతభవనములు, సుందరారామములు, మానవుల ఇచ్ఛాశక్తికి అనుకూల సందర్భములలో నింకెట్టి ఘన కార్యముల సాధింపవచ్చునో తెలియజేయును. మనకు గలశక్తి నియమితము కాకున్నను వర్తమానము. మన నర జాతి కొన్నికాలములలోనే అతిసాహసాభిలాషితముల గూడ సాధించి ఐక్యశాంతుల సంపాదించుటకును, మన రాబోవు తరములవారిభవనములింకను సుందరములై, లోక మతిమనో హరమగుటకును, శౌర్యసాహసశక్తు లింక నధికమై లోకులు వృద్ధిపొందుటకును, సందేహమేమి? మానవు డిప్పటికి సాధించినదంతయు అల్పము; మనము ముందు సాధింపవలసినదానికది పూర్వరంగమేయని యింతవరకు చెప్పిన జగచ్చరిత్రచే స్పష్టము. *

---

*విల్సను సర్వసామాన్యసంధికిప్రాతిపదికగా ఏర్పరచిన 14 సూత్రములు ఆదర్శరూపమైనవి, ప్రపంచశ్రేయస్కరమైనవి, అని అందరు అప్పు డంగీకరించిరి. కాని కేవల విద్వాంసుడగు విల్సనుకు యూరపియను రాజ్యాంగములలోని మర్మము, అప్పటికే మిత్రరాజ్యములమధ్యరహస్య సంధులున్నసంగతి, తెలియకుండెను; ఆసంధియొక్క వివరములన్నిటిని, చాలవరకు నానాజాతిసమితి వివరములను,నిబంధనలను, యూరపియనుల రాజ్యాంగచతురత యెరుగక,వాటినన్నిటినితమ యిష్టప్రకారముగజరిపిరి. ఆయుధములను మహాసైన్యములనుతగ్గించుకొనవలెనని, పాలనమున ప్రతి

జాతివారికి స్వయంనిర్ణయాధికారముండవలెనని, ఇకముందు ప్రతిజాతి ప్రజలకు స్వయం నిర్ణయమునుబట్టియే పాలనమురాజ్యాంగము ఏర్పడ వలెనని, మొదలగు విల్సను సిద్ధాంతముల నప్పుడుమిత్రమండలి వారా మోదించిరి; ఓడినవారిపై ఆషరతుల పూర్తిగ అమలు జరిపిరి; కాని ఆసూత్రములను మిత్రమండలి వారు తాముక్రియలో చాలవరకు అమ లు జరుపుకొనలేదు; అందుచే చాల వరకు అది తరువాత లోకమందశాం తికి ముఖ్యకారణమైనది.

వర్సైల్సు సంధిషరతుల వివరములు, జాతిసమితి నిర్మాణపు కొన్ని వివరములు, వాటిఅమలు, స్వయంనిర్ణయమూలసూత్రములకు న్యాయమునకు భిన్నములు; అమెరికావారు జాతిసమితిలో జేరకపోవుటకు ఇవికూడ కొంతకారణములు. ఈసంధి జరిగిన కొలదిలోనే లిథుయేనియా చర్యలు, గ్రీసువారు తుర్కీవారిపై జరిపినయుద్ధము, రష్యాపై ఆయా ప్రభుత్వములచర్యలు, పోలిషుజర్మను కలహము, ఇట్టి కొన్ని కార్యములను జాతిసమితివారు వారింపలేరిరి. అందుచే వర్సైల్సుసంధి లోపములకు అందుచేగల్గిన అశాంతికి, అనర్థములకు, విల్సనేముఖ్యముగ బాధ్యుడనుట సత్యముకాదు. ఆయాప్రభుత్వముల సామ్రాజ్యధోరణి ఆర్థికస్వార్థపరత మారినగాని, ప్రపంచసభలు జయప్రదముకావు. ఆయాదేశములందు పుంజీపతుల ప్రాబల్య మున్నంతవరకట్లేయుండును. మరియు, ప్రస్తుతప్రపంచపు యాంత్రికనాగరికతలోని అధికారవాంఛాది మహాలోపములును అందుకు కొంతవరకు మూలకారణములని తోచును.

ఇదివరలో సాధ్యముగాని కొత్తరకపు గొప్ప కట్టడములు ప్రయాణసాధనములు విద్యుద్యంత్రములు మున్నగువానికే గాక, ఇదివరలో నరులచే సులభముగ జరుగుచుండు నిత్యావశ్యకములగువ్యక్తులపనులకును ఇప్పుడు మహాయంత్రములనే వాడుటచే ఆర్థికనైతికస్థితులు చెడుచున్ని.

58 వ అధ్యాయపుచివర తెలిపియుంచి యున్నాము. నగరజీవనము నకే చిరకాలమునుండి అలవడిన శీతలప్రాంతపు పాశ్చాత్యదేశములకన్న మన ప్రాచ్యదేశములకు యాంత్రికప్రాబల్యముచే నెక్కువహానిగల్గునని కొందరు విజ్ఞులు భావించుచున్నారు.

యాంత్రికనాగరికములకు అలవడినజాతులు ముడివస్తువులకొరకును, తమ కర్మాగారములలో తయారైన కోట్లకొలది రూపాయల కిమ్మతుగల వస్తువుల విక్రయమునకును, ఇతరదేశములపై ఆధారపడవలెను. ఇట్లు ప్రతిదేశమువారును యథాశక్తిగా ప్రయత్నింతురు; అంతటతీవ్రమగు పోటీకలుగును. యాంత్రికసామ్రాజ్యములో ప్రబలులగు జాతులు కొన్ని యితరదేశములపై అధికారమొంది, సరకుల నాపరాధీనదేశములలో లాభముకు అమ్ముకొనుటకును, అచ్చటనుండి స్వదేశమునందలి యాంత్రికపరిశ్రమలకు వల యు ముడివస్తువుల సప్లై తెప్పించుకొనుటకును, యత్నింతురు; అందుకు వీలుగనే యీ పరాధీనదేశముల ఆర్థికపద్ధతులను మార్చుచు తమను గుణముగనే ఆపరాధీనజనుల పాలింతురు. అట్టిచో తమ ఆర్థికనైతిక జీవితపుగతులకై పరాధీనులు నిమ్ము పాలించు ప్రబలదేశములో కల హింసాదియైన స్వాతంత్ర్యము గా యత్నింతురు. ఈ సంయోగ్రత హింసాతత్వము క్రమాముఖ్యము కలుగును.

ఇట్టి బలవంతములను ఇతరవ్యాపారములును కలిగినచో తమ యుద్ధ శాల వ్యాపారముల వ్యాపింపజేయుటకు పోటీచేయవచ్చును. అందుచేతను సామ్రాజ్యము యాంత్రికవ్యాపారాదులును నష్టముకాకుండ లాభగతులను, తమ అధీనదేశముల నిల్పుకొనుటకును, అపరతంత్రదేశములందు పరి పాలకులు ప్రబలమగు వివిధసేనలను ఆధునిక యుద్ధపరికరములను వృద్ధి చేయుచుందురు. అందుకై వలయు విశేషద్రవ్యమును అపరతంత్ర దేశపు ఆదాయమునుండియే వ్యయముచేయబడును. కనుక అపరతంత్ర దేశ

యుల విద్యారోగ్యాదులకై సొమ్ముచాలదు; ఆ ప్రజల స్వతంత్రవృత్తులు వారిస్వతంత్రభావములు క్షీణించును. ఈ యాంత్రిక నాగరికతవలన పారిశ్రామిక దేశజనులకును స్థిరలాభముండదు. ఆయాసురసంపత్తుచే తుదకు పాలకదేశజనులకును హానియే కలుగును. ఆ దేశముల పాలకవర్గము వారు తమ బలరక్షణకై స్వదేశమందును విశేషవ్యయముతో సైన్య వృద్ధి చేయుదురు. రాజ్యాధికారమంతయు పుంజీపతుల యిష్టముపై నిల్చియుండును; ఆర్థికముగను నైతికముగను పారిశ్రామికదేశములలో గూడ సామాన్యప్రజలు దుస్థితిలోనే యుందురు. అట్లుగాక పరిస్థితి బాగుండవలెనన్నచో, ఆయా గ్రామజనులు తమ వస్త్రములను ముఖ్యాహారపదార్థములను స్వయముగా తమ ప్రాంతములందే చేతిపనులమూలమున సంపాదించుకొనవలెను. అట్లైనచో జనుల ఆరోగ్యము, ఋజువర్తనము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము, వృద్ధియగును. జనులలోను దేశములమధ్యను గూడ స్పర్థ, అధికారేచ్ఛ, హింసాబుద్ధి, నశించును; భౌతికబలాధిక్యము తగ్గును. మనోహృదయములు నిర్మలములై సత్త్వవృద్ధి కలిగి, ఆత్మికమగు అంతశ్శక్తి అనగా దైవసంపత్తు వృద్ధిగాంచును. అప్పుడు జాతులమధ్య సంఘర్షము కలుగనుండదు.

సృష్టిలోకూడ ఒక్కొక్కయుగము గడచినకొలది కేవల భౌతిక శక్తిగల జంతువులు పోవుచు, క్రొత్తయుగమునందు బుద్ధివైశద్యముగల జంతువులు గల్గెను; ఆ యుగముగూడ గతింపగనే ఇంకను క్రొత్తయుగమున ఇంకను మనశ్శక్తి నైతికవిచక్షణగల జంతువులు వచ్చె; తుదకు హెచ్చు మనశ్శక్తి ఆత్మికశక్తిగల నరజాతి ఆధునికయుగమున కలిగెను; నరజాతిలో గూడ ఆదిమనాగరికతకన్న ఆర్యనాగరికతలోను తరువాత బౌద్ధయుగాదులందును క్రమముగా ఆత్మికశక్తి వృద్ధిజెంది, అహింసా సత్యాది ఆధ్యాత్మికలక్షణములకు ప్రాముఖ్యము కలిగెను; . దీని నీచరిత్రలో

పాఠకులు గమనించియున్నారు. అందుచే ముందుముందు ఆత్మికశక్తి వృద్ధియగుటవలననే పురోవృద్ధి కలుగును సృష్టిసంకల్పమని తోచును. అట్టిభూతదయను అహింసాతత్త్వమును ఆత్మికశక్తివృద్ధిచేసినమీదటనే, రాజకీయములందును జాతిసమితులు లోకక్షేమముకొరకే పనిచేసి జయప్రదములగును. ప్రపంచపు ప్రస్తుతదుస్థితి పోవలెనన్నచో, దానిమూల కారణమగు హింసాసంహారస్వార్థపరతత్త్వముల మార్పవలెను; అందుకు ఇప్పటినాగరికతలోని దైవిక పరిణామము కలుగవలెను. భిన్న నాగరికతలవిల్పు దైవాసురసంపత్తులు భగవద్గీత పదునారవఅధ్యాయమున చక్కగా వర్ణింపబడినవి. అందుగొన్ని శ్లోకములుమాత్రము దిఙ్మాత్రముగ నీక్రింద నుదహరింపబడినవి.

అహింసాసత్యమక్రోధస్త్యాగశ్శాన్తిరపైశునం ।
భవన్తిసంపదందైవీమభిజాతస్యభారత ॥ (భ. గీ. 16-2,3)
దంభోదర్పోఽభిమానశ్చక్రోధః పారుష్యమేవచ
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థసంపదమాసురీం॥
(,,-16 3, 3½) దైవీసంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీమతా ("16-4)

అనుబంధము 1.

ముఖ్యవృత్తాంతముల కాలసూచి.

సుమారుగను క్రీ. పూ. 1000 ప్రాంతమున ఆర్యులు స్పెయిను ఇటలీ బాల్కను ద్వీపకల్పములలో స్థిరవాసులగుచుండిరి; ఉత్తరహిందూస్థానమున అంతకుపూర్వమే వారు స్థిరవాసులైరి. నోసస్ అప్పటికే ధ్వంసమాయెను. మూడవ తొత్మసిస్, మూడవ అమినాఫిసు, రెండవ రామిసెస్ లనాటి ఈజిప్టు సౌభాగ్యకాలము మూడునాలుగు శతాబ్దముల కావలనుండెను. ఐగుప్తులో 21 వ వంశపు రాజులు దుర్బలులై యుండిరి. ఇశ్రాయేలు మునుపటి రాజుల క్రింద ఏకీభవించెను. అప్పుడు సౌలో, డేవిడ్డో, సాలమనో, బహుశః పాలింపుచుండియుండును. ఆధునిక ప్రపంచమున కాన్స్టాంటైను కన్నను అక్కేడియను సుమేరియను సామ్రాజ్యములకు జెందిన మొదటిసార్గను పేరు (క్రీ. పూ. 2750) బాబిలను చరిత్రలో ప్రాచీనతరముగ నుండెను. అప్పటికి వేయేండ్లుపూర్వమే హమ్మురబీ మరణించెను. క్రూరులగు అస్సీరియనులు బాబిలనుకును పాలకులైరి. క్రీ. పూ. 1100 లో మొదటి టిగ్లత్ పిలేసరు బాబిలను నాక్రమించెను. కాని స్థిరజయము కలుగలేదు. అస్సీరియా బాబిలనులింకను వేరురాజ్యములుగ నుండెను. చీనాలో నూతన 'చౌ' వంశము వృద్ధిజెందుచుండెను. ఇంగ్లండులోని స్టోనుహెంజి అప్పటికే కొన్నివందలయేండ్లకు పూర్వపుదై యుండెను. †

---

† అప్పటికి చాలపూర్వమే భారతదేశమున మొహెంజదరో మొదలగు స్థలముల ఆదిమద్రావిడ నాగరికత ఋగ్వేదవృత్తాంతములు, హరిశ్చంద్రమాంధాతాది చక్రవర్తులపాలనము, శ్రీరాముల కోసల సామ్రాజ్యము, కురుపాంచాలాదుల రాజ్యములు, మహాభారతయుద్ధాదులుగూడ గడచెను. భారతదేశమున అనేకరాజ్యములు విలసిల్లుచుండెను. అదివరకే వేదవాఙ్మయమంతయు నేర్పడెను.

తరువాత రెండు శతాబ్దములలోను, 22 వ రాజవంశమున ఈజిప్టులో నవజీవనము, హీబ్రూలసాలమను చిన్నరాజ్యపు విచ్ఛేదనము, బాల్కనులలో దక్షిణఇటలీఆసియామైనరులలో గ్రీకులవ్యాప్తి, మధ్య ఇటలీలో ఎట్రుస్కనుల అధిపత్యము, కలిగెను. ఇక ముఖ్యవృత్తాంతములకు నిర్ధారణఅయిన కాలనిర్ణయమిక్రింది పట్టికలో నీయబడినది.

క్రీ. పూ.

800. కార్తేజి నిర్మాణము.

790. ఎతియోపియను లీజిప్టును జయించి, 25వ రాజవంశము స్థాపించిరి.

776. మొదటిఒలింపుకు ఆట.

753. రోముపురి నిర్మాణము.

745. 3 వ టిగ్లతుపిలేసరు బాబిలను జయించి క్రొత్త అస్సీరియా సామ్రాజ్యము స్థాపించెను.

722. 2వ సార్గను అస్సీరియనులకు ఇనుపఆయుధములనిచ్చుట.

721. అతడు ఇస్రయేల్ల ప్రవాసమంపెను.

680. ఎసర్హాడ్డను ఈజిప్టులో థీబ్సుపురము బట్టుకొని, 25వ రాజవంశము తొలగించెను.

* (సుమారు) పాణిని జీవితము.

664. మొదటి సమెటికసు ఈజిప్టును మరల స్వతంత్రముజేసి, 26 వ రాజవంశము స్థాపించెను.

608. ఈజిప్టురాజగు నెకో యూదరాజగు జోషియాను మెగిడ్డో యుద్ధమున నోడించెను.

606. చాల్డియనులు మీడులు నినేవాను పట్టుకొనిరి. చాల్డియను సామ్రాజ్యస్థాపన.

*605. జొరాస్టరు (పార్సీమతస్థాపకుడు) పారసీకమున వసించెను.

క్రీ. పూ.

604. నెకో యూప్రెటీసునది వద్ద ఓడిపోయెను, 2 వ నెబూకడ్ నెజ్జరుచే నోడెను; (నెబూకడ్ నెజ్జరు యూదుల బాబిలనుకు గొంపోయెను.)

550. పారసీకుడగు సైరసు మీడియను స్థానమున వచ్చెను; క్రోససును జయించెను; సుమారుగ గౌతమబుద్ధుని జీవితారంభము. చీనాలోని కన్ఫ్యూషియసు, లావోత్సే ఈ కాలముననే జీవించిరి. *పైసిస్ట్రాటసను నిరంకుశుడు సర్వాధికారియై యుండెను.

539. సైరసు బాబిలనుపట్టుకొనెను, పారసీకసామ్రాజ్యముస్థాపించెను.

521. మొదటి డరయసు (పారసీక చక్రవర్తి) పాలనము; సిథియాపై అతని దండయాత్ర.

490. మారథను యుద్ధము.

480. థర్మాపిలే, సలమిసు, యుద్ధములు.

479. ప్లటియా, మైకేలు, యుద్ధములందు పారసీకుల పరాజయము.

*477. బుద్ధుని మరణము

474. సిసిలీగ్రీకులు ఎట్రుస్కను నావికాసేన నశింపజేసిరి.

431. పెలపనీసను యుద్ధము

401. "పదివేలసైనికులు" వెనుకకు బోవుట.

359. 'ఫిలిప్పు' మసిడను రాజాయెను.

338. చరోనియాయుద్ధము

336. మసిడోనియాసేనలు ఆసియాదాడి నారంభించెను. ఫిలిప్పుహత్య.

334. గ్రానికసు యుద్ధము.

333. ఇస్ససు యుద్ధము.

331. ఆర్బెలాయుద్ధము.

క్రీ. పూ.

330. మూడవడెరయసు మరణము.

*327. అలెగ్జాండరు పోరసులయుద్ధము.

323. అలెగ్జాండరు మరణము.

321. చంద్రగుప్తుడు పంజాబును స్వతంత్రమొనర్చెను. మౌర్య సామ్రాజ్యారంభము. కాడైన్ పోర్క్యులయుద్ధమున సామ్నైట్లచే రోమనులు లోడింపబడిరి.

* (సుమారు) కాత్యాయనుని కాలము, చాణక్యుని జీవితము.

281. ఇటలీపై పిర్రసుదండయాత్ర.

280. హెరాక్లియాయుద్ధము.

279. ఆస్క్యులం యుద్ధము.

278. గాలులు ఆసియామైనరుపై దండెత్తి గలేషియాలో స్థిరపడిరి.

275. పిర్రసు ఇటలీవీడెను.

264. మొదటిప్యూనికుయుద్ధము; హిందూస్థానమున అశోకచక్రవర్తి రాజ్యారంభము. (అంతము 227)

260. మైలేయుద్ధము

256. ఎక్నమసుయుద్ధము

246. చీనాలోషిహ్వాంగ్టి 'త్సిన్' రాజ్యారంభము.

* అశోకుని కళింగాంధ్రదేశదండయాత్ర. భారతబౌద్ధులవిదేశయాత్రారంభము, చీనాసింహళమున బౌద్ధమతవ్యాప్తి కారంభము.

220. షిహ్వాంగ్టి చీనాచక్రవర్తి అయ్యెను.

214. చీనామహాప్రాకారారంభము.

210. షిహ్వాంగ్టి మరణము.

క్రీ. పూ.

202. జామా యుద్ధము.

146. కార్థేజీ నాశనము.

133. అత్తాలసు పెర్గమును రోమునకిచ్చుట.

102. మారియసు జర్మనుల నోడించెను.

100. మారియసు విజయము. చీనులు తారింలోయ జయించిరి.

89. ఇటలీజనులందరు రోమనుపౌరులైరి.

73. స్పార్టకసు నాయకత్వమున బానిసల తిరుగుబాటు.

71. స్పార్టకసు ఓటమి, మరణము.

66. పాంపే రోమనుసేనల కాస్పియను యూఫ్రటీసు ప్రాంతములకు నడపి, ఆలనుల నెదుర్కొనెను.

* 57. విక్రమశకారంభము

48. ఫార్సలసు యుద్ధమున జూలియసు సీజరు పాంపేనోడించెను.

44. జూలియసు సీజరు హత్య

27. అగస్టసు సీజరుపాలనారంభము.

* ఆంధ్రరాజులు మగధరాజ్యము జయించిరి

4. నాజరతు యేసుక్రీస్తుపుట్టిన నిజమగు వత్సరము.

క్రీ. శ.

1. క్రైస్తవశకారంభము.

14. అగస్టసు మరణము; టైబీరియసు రాజ్యారంభము.

30 క్రీస్తు గొరతవేయబడెను.

41. కలిగ్యులా హత్య; రోమకసేన క్లాడియసును చక్రవర్తిజేసెను.

68. నీరో (రోమకచక్రవర్తి) ఆత్మహత్య. గల్బా, ఒథో, విటెలసు వరుసగా చక్రవర్తులైరి.

69. వెస్పేసియను (రోమకచక్రవర్తి).

క్రీ. త.

* 78. శాలివాహన శకారంభము.

102. పాన్‌చా (చీనారాజు) కాస్పియను సముద్ర ప్రాంతముకు వ్యాపించెను.

117. ట్రాజను తరువాత హేడ్రియను రోమకచక్రవర్తి ఆయెను. (సామ్రాజ్యోచ్ఛ్వదశ)

* 133-154 ఆంధ్రసార్వభౌముడు గోతమీపుత్రశాతకర్ణి పాలన సమయము.

138. భాగతసితియనులు భారతదేశమునుండి గ్రీకుల పూర్తిగా పార ద్రోలిరి. *కనిష్కచక్రవర్తి పాలనము.

161. ఆంటోనియసు పయసు అనంతరము మార్కసు అరీలియసు రోమకచక్రవర్తి ఆయెను.

164. మహామారి మొదలిడి, అరీలియసు మరణము (180) వరకుండెను; ఆసియాలోగూడ నష్టముకల్గించెను. (రోమకసామ్రాజ్యమున యుద్ధకల్లోలము లారంభించి, రమారమి శతాబ్ది వరకుండెను.)

220. చీనాలో హాన్ వంశాంతము. (అందు విభేదమారంభించి, 4 శతాబ్దులుండెను.)

227. పర్షియాలో ఆర్సకిడ్ వంశమునంతమందించి, 1 వ అర్దషిరు రాజు సస్సనిడువంశ మారంభించెను.

242. మణి బోధ ఆరంభము.

247. గాతులు డాన్యూబునదిదాటి, దాడిసల్పిరి.

251. గాతుల విజయము. డెసియసు చక్రవర్తిమరణము.

260. సస్సనిడువంశపు రెండవసా (పారసీకరాజు) అగు 1 వ సేపర్ ఆంటియోక్ పురము బట్టుకొని, వలేరియను చక్రవర్తినిబంధించెను;

క్రీ. శ.

ఆసియామైనరునుండి సగలివచ్చుచో, పాల్మైరావాసి యగు ఒడెనాథసుచే పోగొట్టబడియెను.

277. పర్షియాలోనుండి కానగవేయబడెను.

284. డయొక్లీషియను రోమకచక్రవర్తి అయ్యెను.

303. డయొక్లీషియను క్రైస్తవుల హింసించెను.

311. గలేరియసు క్రైస్తవుల హింసమాన్పెను.

312. కాన్‌స్టంటైను రోమకచక్రవర్తి అయెను.

*320. భారతదేశమున గుప్తవంశముల సామ్రాజ్యారంభము.

325. కాన్‌స్టంటైను అధ్యక్షతక్రింద, నిసీయాలో క్రైస్తవసభ జరిపెను.

337. కాన్‌స్టంటైను మరణించునపుడు క్రైస్తవమతము స్వీకరించెను.

* సముద్రగుప్తుడు చక్రవర్తి అయ్యెను.

361-363 క్రైస్తవమతమునకు బదులు మిత్రమతము వ్యాపింపజేయ జూలియను యత్నించెను.

392. థియొడోసియసు ప్రాచ్యపశ్చిమముల చక్రవర్తి అయ్యెను,

395. థియొడోసియసు మరణము. హోనోరియసు ఆర్కేడియసులు స్టిలికో అలరికుల సహాయములనొంది, సామ్రాజ్యమును పంచుకొనిరి.

410. అలరికునాయకత్వమున విసిగాత్తులు రోమును బట్టుకొనిరి.

* రెండవచంద్రగుప్తుని పాలనము. కాళిదాసుకాలముననే వసించి యుండవచ్చును. చీనుడగు ఫాహియాను భారతదేశ సంచారము.

* కుమారజీవాదుల చీనా యాత్ర.

425. వండాలులు దక్షిణస్పైనులోను హూణులు పన్నోనియాలోను, గాతులు డాల్మేషియాలోను, విసిగాతులు స్పైనులు పోర్చుగలు

క్రీ. శ.

ఉత్తరస్పైనులలోను వసింపనారంభించిరి. ఇంగ్లీషువారు బ్రిటను పై దాడివచ్చిరి.

439. వండాలులు కార్తేజిపట్టుకొనిరి.

451. అత్తిలుడు గాలుపై దాడిసల్పి ఫ్రాంకులు వగైరాలచే ట్రాయెసుయొద్ద నోడెను.

453. అత్తిలుని మరణము.

455. వండాలులు రోమును దోపిడిచేసిరి.

476. ట్యూటను తెగల రాజగు ఒడొసరు పశ్చిమమున చక్రవర్తిలేడని కాంస్టాంటినోపిలుకు తెలియపరచెను. పశ్చిమసామ్రాజ్యాంతము.

493. ఆస్ట్రిగాతునాయకుడగు తియోడరికు ఇటలీజయించి, దానిరాజయ్యెను; పేరుకు కాంస్టాంటి నోపిలుకు సామంతుడైయుండెను. ఇటలీలోగాతికు రాజులు వశపరుచుకొన్న భూములపై గాతులు రక్షకసైనికులుగా నుండిరి.

527. జస్టినియను (రోమక) చక్రివర్తి.

529. వేయేండ్లుండిన ఆథెన్సులోని పాఠశాలల జస్టినియను నిలుపుచేసెను. అతని సేనానియగు బెలిసారియసు నేపిల్సు పురము పట్టుకొనెను.

531. మొదటి కొస్రోసు రాజ్యారంభము.

543. కాంస్టాంటినోపిలులో మహామారి.

553. జస్టినియను ఇటలీనుండి గాతుల దొలగించెను.

565. జస్టినియను మరణము. రావెన్నా రోములవిడచి, చాలవరకు ఉత్తర ఇటలీని లొంబార్డులు జయించిరి.

క్రీ. శ.

570. మహమ్మదు జననము.

579. ఖొస్రోసు మరణము. లంబార్డులు ఇటలీలో ప్రబలులైరి.

590. రోములో మహామారివ్యాప్తి; రెండవ ఖొస్రోసుపాలనారంభము.

610. హెరాక్లియసు రాజ్యారంభము.

619. రెండవఖొస్రోసు ఈజిప్టు జరూసలెం డమస్కసుల పాలించుచు హెలెస్పాంటువద్ద సేనలనుంచెను. చీనాలో టాంగురాజ వంశారంభము.

622. హిజీరా. (తురుష్కులశకము. మహమ్మదు మక్కా నుండి మెడీనాకువెళ్లినసాలు).

627. హెరాక్లియసుని నెవాయుద్ధ పారసీకులనోడించెను. చీనాలో తైత్సంగు చక్రవర్తి అయ్యెను.

* భారతదేశమున పులకేశి; చాళుక్యరాజ్యవ్యాప్తి.

628. రెండవ కవధు తనతండ్రి ఖొస్రోసును చంపి రాజయ్యెను. మహమ్మదు ప్రపంచపురాజులందరికి లేఖ లంపెను.

629. మహమ్మదు మక్కాకు తిరిగివచ్చెను.

632. మహమ్మదు మరణము. అబూబెకరు ఖలీఫా అయ్యెను.

634. యార్ముకుయుద్ధము. ముస్లిములు సిరియాపట్టుకొనిరి. ఓమారు 2 వ ఖలీఫా అయ్యెను.

635. తైత్సంగు నెస్టరుమిషనరీల కాతిథ్యమిచ్చెను.

637. కడెస్సియా యుద్ధము.

638. జరూసలెం ఖలీఫాకు లోబడెను.

* హర్షవర్ధనుని సామ్రాజ్యవ్యాప్తి.

642. హెరాక్లియసుమరణము.

క్రీ. శ.

643. ఒత్మాను 3 వ ఖలీఫా అయ్యెను.

655. బైజంటైను నౌకాసేనను మహమ్మదీయులు ఓడించిరి.

668. కాంస్టాంటినోపిలును మోవిజా (ఖలీఫా) సముద్రముపై ముట్టడించెను.

687. హెర్‌స్టాలు వాసియగు పెపిను ఆస్ట్రేషియా న్యూస్ట్రియాల నేకము చేసెను.

711. ఆఫ్రికానుండి మహమ్మదీయసేన స్పెయినులోనికి దాడి సల్పెను.

715. ఖలీఫా (1 వవాలిదు) సామ్రాజ్యము స్పెయినునుండి చీనావరకు వ్యాపించెను.

717–18 వాలిదు కుమారుడు సులైమనుకు కాంస్టాంటినోపిలు లొంగలేదు.

732. చార్లెసు మార్టెలుతురకల పోయిటీర్సు యొద్ద నోడించెను.

751. పెపినుఫ్రెంచిరాజుగాన భిషిక్తుడయ్యెను.

768. పెపినుమరణము.

771. చార్లమను ఏకరాజయ్యెను.

474. చార్లమను లంబార్డీజయించెను.

786. హారూన్-అల్-రషీద్ బగ్దాదులో ఖలీఫా అయ్యెను. (809వరకుండెను.)

795. 3 వ లియో పోపయ్యెను. (816 వరకుండెను.)

800. చార్లమనుకు పోపు పట్టాభిషేకము చేసెను,

802. చార్లమను యొద్ద రక్షితుడైయుండిన ఎగ్బర్టు (ఇంగ్లండులోని) వెస్సెక్సురాజయ్యెను.

810. బల్గేరియారాజగు క్రమునిసెఫరసు చక్రవర్తినోడించి చంపెను.

క్రీ. త.

814. చార్లమను మరణము.

828. ఎగ్బర్టు ఇంగ్లండున కంతకు మొదటిరాజయ్యెను.

843. లూయీ మరణము. కార్లవింగుల సామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తి. (962 వరకు క్రమమగు పవిత్ర రోమక చక్రవర్తులులేరు.

850. (సు) ఔత్తరుడగు రురికు (రష్యాలోని) నొవగొరడ్ కీఫ్‌లల రాజయ్యెను.

852: బోరిసుబల్గేరియాకు మొదటి క్రైస్తవరాజయ్యెను.

865.
904. } ఔత్తరులగు రష్యనుల నౌకలు కాంస్టాంటినోపిలు ముట్టడించెను.

912. దోపిడిగాడగు రోల్ఫు నార్మండీ అధిపుడయ్యెను.

919. హెన్రిది ఫౌలరు జర్మనీ రాజయ్యెను.

936. హెన్రి తనుభవుడు 1 వ ఒట్టో జర్మనీ రాజయ్యెను.

941. రష్యనౌకలు మరల కాంస్టాంటినోపిలు ముట్టడించెను.

962. జర్మనీరాజగు 1 వ ఒట్టో పోపుచే మొదటిసాక్సను చక్రవర్తిగా అభిషిక్తుడయ్యెను.

987. హ్యూకాపె ఫ్రెంచిరాజయ్యెను.(ఫ్రెంచి) కార్లవింగు వంశాంతము.

1016. ఇంగ్లండు, డెన్మార్కు, నార్వేలకు కన్యూటు రాజయ్యెను.

1043. రష్యనౌకలు కాంస్టాంటినోపిలు ముట్టడించెను.

1066 ఇంగ్లండును నార్మండీ సామంతుడగు విలియము జయించెను.

1071. సెల్జుకు తురుష్కులక్రింద ఇస్లాము బలీయమయ్యెను. మెలాగర్డు యుద్ధము.

1073. 1085 హిల్డెబ్రాండు (7 వ గ్రిగరీ) పోపయ్యెను.

1084. రాబర్టు గిస్కార్డు (నార్మను) రోమును దోపిడిచేసెను.

క్రీ. శ.

1087–99. 2 వ అర్బను పోపు.

1095. 2 వ అర్బను కెర్మంటుయొద్ద మొదటి మతయుద్ధ మేర్పాటు చేసెను.

1096. ఆమతయోధులు హతులైరి.

1099. బోయిలను రాజగు గాడ్ ఫ్రే జరూసలం పట్టుకొనెను.

1147. రెండవ క్రైస్తవమతయుద్ధము.

1169. సలాదీను ఈజిప్టుసుల్తా నయ్యెను.

1176. పోపు (3 వ అలెగ్జాండరు) సర్వాధికారమును ఫ్రెడరికుబార్బరోసా (వెనిసుయొద్ద) అంగీకరించెను.

1187. సలాదీను జరూసలెమును పట్టుకొనెను.

1189. మూడవ క్రైస్తవమతయుద్ధము.

1193. స్థాణ్వీశ్వరమున మహమ్మదుగోరి పృథ్వీరాజు నోడించెను. హిందూరాజ్య క్షీణతారంభము.

1198–1216 3 వ ఇన్నొసెంటు పోపయ్యెను. సిసిలీరాజగు (4 ఏండ్ల వయస్సుగల) 2 వ ఫ్రెడరికుపోపు పోషణలోనుండెను.

1202 4 వ మతయోధులు ప్రాచ్యసామ్రాజ్యము ముట్టడించిరి.

1204. కాంస్టాంటినోపిలును లాటినులు పట్టుకొనిరి.

1214. చెంగిజ్ఖాను పెకినుపురమును పట్టుకొనెను.

1226. అస్సిసినివాసి అగు సెంటుఫ్రాంసిసి మరణము.

1227. చెంగిజ్ ఖాను కాస్పియను సముద్రముమొదలు శాంతసముద్రము వరపాలించి చనిపోయెను. ఒగ్దైఖాను అనంతరాధిపుడయ్యెను.

క్రీ. శ.

1228. 2 వ ఫ్రెడరికు 6 వ మతయుద్ధ మారంభించి జరూసలెం సంపాదించెను.

1240. మంగోలులు కీవ్‌పురము నశింపజేసి, రష్యానువశము చేసుకొనిరి.

1241. సైలీషియాలో లిగ్నిట్జ్ వద్ద మంగోలుల విజయము.

1250. హోహెన్‌స్టాఫెనువంశపు చివరవాడగు 2వ ఫ్రెడరికుపోయెను.

1251. మంగూఖాను మంగోలుచక్రవర్తి యాయెను. కుబ్లైఖాను చీనాకు సామంతుడయెను.

1258. హులగుఖాను బాగ్దాదుపురమును బట్టుకొని నశింపజేసెను.

1260. కుబ్లైఖాను సామ్రాజ్యాధిపుడయ్యెను.

1261. గ్రీకులు లాటినులనుండి తిరుగ కాన్‌స్టాంటినోపిలు పురమును రాబట్టుకొనిరి.

1273. హాబ్సుబర్గు వంశీయుడగు రుడాల్ఫు చక్రవర్తిగా ఎన్నుకొనబడెను; స్విట్జర్లండు ప్రజలు తమ సమిష్టిరాష్ట్రము నేర్పరచుకొనిరి.

1280. కుబ్లైఖాను చీనాలో యువానువంశరాజ్యము స్థాపించెను.

1292. కుబ్లైఖాను మరణము.

1293. విజ్ఞానసూచకుడగు రోజరుబేకను మరణము.

1348. యూరపులో మహామారిచే అనేకులమరణము.

1360. చీనాలో మంగోలురాజ్యముపోయి 1644 వరకు మింగువంశపాలన సాగెను.

1377. పోపు (11 వ గ్రిగరీ) రోముకు తిరుగచేరెను.

1378. క్రైస్తవమతవిభాగము 6 వ అర్బనురోములోను, 7 వ క్లిమెంటు అవిగ్నన్‌లోను, పోపులైరి.

క్రీ. శ.

1398. 'హాస్సు' ప్రేగులో విక్లిఫ్ పక్షమతము బోధించెను.

1414-1418 కాంస్టాంసులో మతసభ; హాస్సును దహింపజేసి చంపుట (1415)

1417. మతపీఠవిభాగ మంతమొందెను.

*1450-55 యూరపు (జర్మనీ) లో ముద్రణారంభము.

1453. 2 వ మహమ్మదురాజు నాయకత్వమున తురుష్కులు కాంస్టాంటినోపిలుపురము పట్టుకొనిరి.

1480. 3 వ ఇవాను (మాస్కో అధిపుడు) మంగోలులనుండి స్వతంత్రత నొందెను.

1481. ఇటలీపై దాడివెడల బోవుచుండగ 2 వ మహమ్మదు (తుర్కీ సుల్తాను) మరణము.

1486. 'డయజు' దక్షిణాఫ్రికా దక్షిణాగ్రముచుట్టి హిందూమహాసముద్రము చేరును.

1492. కొలంబసు అట్లాంటికుసముద్రముదాటి అమెరికా చేరెను.

1493. మొదటి మాక్సిమిలియను చక్రవర్తి ఆయెను.

1498. వాస్కోడగామా దక్షిణాఫ్రికా దక్షిణాగ్రముచుట్టి భారత దేశము వచ్చెను.

1499 స్విట్జర్లండు స్వతంత్ర రిపబ్లికు అయ్యెను.

1500. 5 వ చార్లెసుజననము.

1509. 8 వ హెన్రి ఇంగ్లండు రాజయ్యెను.

1513. 10 వ లియోపోపయ్యెను.

1515. 1 వ ఫ్రాంసిసు ఫ్రెంచిరాజయ్యెను.

క్రీ. శ.

*1517. జర్మనీలో ప్రొటెస్టంటు మతారంభము.

1520-66 సులేమానుమహాశయుడు సుల్తానయి, బాగ్దాదునుండి హంగెరి వరకు పాలించెను. 5 వ చార్లెసు చక్రవర్తి అయ్యెను.

1525. భారతదేశమున బాబరు (మొదటి) పానిపట్ యుద్ధము గెల్చి, ఢిల్లీపట్టుకొని, మొగలుసామ్రాజ్యము స్థాపించెను.

1527. ఇటలీలో జర్మనుసేనలు బోర్బను సేనాని నాయకత్వమున రోమును కొల్లగొట్టెను.

1529. సులేమాను వియన్నాపురమును ముట్టడించెను.

1530. 5 వ చార్లెసు పోపుచే నభిషిక్తుడయ్యెను. 8 వ హెన్రీ పోపు సంఘముతో కలహారంభించెను.

1539. యేసుసమితిస్థాపన.

1546. మార్టిను లూథరు మరణము.

1547. 4 వ 'ఇవాను' 'జారు' (రష్యాచక్రవర్తి బిరుదు) వహించెను.

1556. 5 వ చార్లెసు రాజ్యత్యాగము. ఇగ్నేషియసు మరణము.

1556-1605 హిందూస్థానమున అక్బరు (మొగలుచక్రవర్తి) పాలనము.

1558. 5 వ చార్లెసు మరణము.

*1565. తాలికోట యుద్ధము.

1566. సులేమానుమహాశయుని మరణము.

1603. 1 వ జేమ్సు బ్రిటను రాజయ్యెను.

1620. అమెరికాలోని 'న్యూప్లిమత్' వద్ద 'మేఫ్లవర్' అనుపడవపై ఆంగ్లేయులు వలస మొదలిడిరి. అచట జేమ్సుటౌనులో నీగ్రో బానిసల దిగుమతి ఆరంభము.

1625. 1 వ చార్లెసు ఇంగ్లండు రాజు.

క్రీ. శ.

1626. సర్ ఫ్రాంసిస్ బేకను (వెర్యులం ప్రభువు) మరణము.

1643. 14 వ లూయీ (ఫ్రాంసులో) 72 యేండ్ల పాలనారంభము.

1644. చీనాలో మింగువంశము స్థానమున మంచూవంశరాజ్య మారంభించెను.

1648. వెస్ట్ ఫేలియాసంధి; అందుచే హాలండ్ స్విట్జర్లండులలో రిపబ్లికు పాలనస్థిరపరుపబడెను; ప్రష్యాప్రముఖమయ్యెను. ఫ్రాండుయుద్ధము; ఫ్రెంచిరాజు జయము.

1649. 1 వ చార్లెసు (ఇంగ్లీషురాజు) శిరచ్ఛేదము.

1658. ఔరంగజేబు మొగలు చక్రవర్తి రాజ్యారంభము. ఇంగ్లండులో క్రామ్వెలు మరణము.

1660. 2 వ చార్లెసు (ఇంగ్లండు) రాజ్యారంభము.

1674. (అమెరికాలో) న్యూ ఆంస్టర్డమ్ బ్రిటిషువారికి స్థిరపడి, న్యూయార్కు అను పేరొందెను.

*1680. ఛత్రపతిశివాజి పట్టాభిషేకము.

1683. వియన్నాపై తురుష్కుల కడపటి ముట్టడిని పోలండురాజగు 2వ జాను ఆపెను.

1689–1725 రష్యాలో పీటరుమహాశయుడు చక్రవర్తిగా పాలించెను.

1701. 1 వ ఫ్రెడరికు ప్రష్యారాజయ్యెను.

1707. ఔరంగజేబు మరణము. మొగలుసామ్రాజ్యవిచ్ఛిత్తికారంభము.

1712. ప్రష్యాలో ఫ్రెడరిక్ మహాశయుని జననము.

1715. ఫ్రాంసులో 15 వ లూయీ పాలనారంభము.

*1748. మూడవ పానిపటుయుద్ధము.

క్రీ. శ.

1755-63 అమెరికాలోను భారతదేశమందును అధికారముకై ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచివారలయుద్ధము. ఫ్రాంసు, ఆస్ట్రియా, రష్యాలు మిత్రులైరి. బ్రిటను ప్రష్యా ఏకమయ్యెను. (ఏడేండ్లయుద్ధము)

*1757. ప్లాసీయుద్ధము

*1758. చందుర్తియుద్ధము. ఆంధ్రదేశపు ఉత్తరసర్కారులు ఫ్రెంచివారినుండి ఇంగ్లీషువారి వశమయ్యెను.

1759. ఇంగ్లీషుసేనాని "వుల్ఫ్" కనడాలోని క్విబెక్‌నుపట్టుకొనెను.

1760. 3 వ జార్జి బ్రిటిషురాజయ్యెను.

1763. పారిసుసంధి; కనడా ఇంగ్లీషువారికి చేరెను. బ్రిటిషువారు భారతదేశమున ప్రబలులైరి.

1769. నెపోలియన్ బోనపార్టి జననము.

*1773. భారతదేశమున బ్రిటిషుగవర్నరు జనరలులపాలనారంభము.

1774. (ఫ్రాంసులో) 16 వ లూయీ రాజ్యారంభము.

1776. అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రముల స్వాతంత్ర్య ప్రకటనము.

1783. బ్రిటనుకు సంయుక్తరాష్ట్రములకు సంధి.

1787. ఫిలడల్ఫియా సభవారు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు ఫెడరల్ రిపబ్లిక్ పాలనము నిర్ణయించిరి. ఫ్రాంసుదివాలాస్థితి.

1788. న్యూయార్కులో సంయుక్తరాష్ట్రముల కాంగ్రెసు ప్రథమసమావేశము.

1789. ఫ్రెంచి ప్రజాసభకూడెను. బాస్టైలుకోటను ప్రజలుపట్టుకొనిరి.

1791. ఫ్రెంచిరాజు వారెన్నిసకు పారిపోయెను.

1792. ఫ్రాంసుకు ఆస్ట్రియా ప్రష్యాలతో సమరారంభము. వాల్మీయుద్ధము. ఫ్రాంసు రిపబ్లిక అయెను.

క్రీ. శ.

1793. (ఫ్రెంచిరాజగు) 16 వ లూయీకి శిరచ్ఛేదము.

1794. రాబస్పియరు శిరచ్ఛేదము. జాకొబిన్ రిపబ్లిక్ అంతము.

1795. ఫ్రాంసులో డైరక్టర్లపాలన. విప్లవము నణచి నెపోలియను సేనానాయకుడై, ఇటలీ జయింపవెళ్లెను.

1798. నెపోలియను ఈజిప్టుపయనము; నైలుయుద్ధము.

1799. నెపోలియను వచ్చి, ఫ్రాంసులో సర్వాధికారి అయ్యెను.

1804. నెపోలియను చక్రవర్తిఅయ్యెను. 2 వ ఫ్రాంసిసు 1805 లో ఆస్ట్రియా చక్రవర్తి బిరుదువహించి, 1806 లో 'పవిత్రరోమక చక్రవర్తి' బిరుదు వదిలెను.

1806. జీనా యుద్ధమున నెపోలియను ప్రష్యనుల నోడించెను.

1808. నెపోలియను తనసోదరుడగు జోసెఫ్ను స్పైను రాజుగాజేసెను.

1810. స్పైనుపాలనమందలి అమెరికా రాజ్యములు స్వతంత్ర రిపబ్లికు లయ్యెను.

1812. నెపోలియను మాస్కో దండయాత్రనుండి మరలెను.

1814. నెపోలియను రాజ్యత్యాగము. 18 వ లూయీ ఫ్రెంచిరాజ య్యెను.

1824. 10 వ ఛార్లెసు ఫ్రెంచిరాజయ్యెను.

1825. రష్యాలో 1 వ నికొలసు ప్రభుత్వారంభము. మొదటిరైలు (ఇంగ్లండులో స్టాక్టనునుండి డార్లింగ్టనువరకు.)

1827. నవరినోయుద్ధము.

1829. గ్రీసుస్వతంత్రమయ్యెను.

1830. లూయీ ఫిలిప్ (ఫ్రెంచిరాజు) 10 వ చార్లెసును తొలగించెను. బెల్జియం హాలండునుండి విడెను. 'సాక్షికోబర్గు గోతా' నాయ

క్రీ. శ.

కడపకు లీయోపోల్డు ఆదేశము (బెల్జియం) రాజయ్యెను. రష్యా అధీనమునకు పోలెండు తిరుగుబాటుచేసినను వ్యర్థమయ్యెను.

1835. 'సాంఘికవాద' ప్రశంసారంభము.

1837. విక్టోరియారాణి పాలనారంభము.

1840. విక్టోరియారాణికి ఆల్బర్టు యువరాజుతో వివాహము.

1852. 3 వ నెపోలియను ఫ్రెంచిరాజయ్యెను.

1854-56 క్రిమియను సమరము.

1856. రష్యాలో 2 వ అలెగ్జాండరు పాలనము.

* 1857. భారతదేశమున సిపాయీల యుద్ధము,

* 1858. భారతదేశమున బ్రిటిషుప్రభుత్వపు ప్రత్యక్షపాలనారంభము.

1861. విక్టరు ఇమాన్యుయల్ ఇటలీ రాజయ్యెను. అబ్రహాంలింకను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల అధ్యక్షుడయ్యెను. అచట అంతర్యుద్ధము మొదలిడెను.

1865. అప్పమటుక్సునొద్ద అమెరికనుల దక్షిణసేన సంయుక్తపక్షమునకు లోబడెను. జపానునకు ప్రపంచముతో సంబంధమేర్పడెను.

1870. 3 వ నెపోలియను (ఫ్రెంచిరాజు) జర్మనీపై యుద్ధమారంభించెను.

1871. పారిసు జర్మనులకు లోబడెను. ప్రష్యారాజు జర్మనుచక్రవర్తి ఆయెను. ఫ్రాంక్‌ఫర్టుసంధి.

1878. బెర్లినుసంధి; అంతట 36 ఏండ్లు పశ్చిమయూరపులో సాయుధశాంతి

* 1885. భారతదేశమున జాతీయమహాసభారంభము.

క్రీ. శ.

1888. 2 వ ఫ్రెడరిక్కు, తరువాత 2 వ విలియం, జర్మను చక్రవర్తులైరి.

* 1894. 95 చీనాజపానుయుద్ధము.

* 1899. 1905 భారతదేశమున కర్జనుప్రభువు పాలనము. జాతీయోద్యమారంభము. బోయరుయుద్ధము.

* 1900. చీనాలో బాక్సరు తిరుగుబాటు.

1904–5 రష్యాజపానుయుద్ధము. కొరియా జపానీయుల వశమయ్యెను.

1912. చీనారిపబ్లికు అయెను.

1914. యూరపుమహాసంగ్రామ మారంభించెను.

1917. రష్యాలో విప్లవములు; అచట బాల్షివికురాజ్యస్థాపనము.

* 1918. మహాయుద్ధసమాప్తి.

* 1919. భారతదేశమున రాజ్యాంగ సంస్కరణము, అశాంతి. వర్సైల్సుసంధి.

1920. నానాజాతిసమితి మొదటి సమావేశము. అందు జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, రష్యా, టర్కీలకు స్థానములేకుండెను. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రము అందుచేరలేదు.

1921. జాతిసమితిని ధిక్కరించి గ్రీకులు టర్కీపై యుద్ధముచేసిరి.

* భారతదేశమున అసహాయోగారంభము. టర్కీ రిపబ్లికుస్థాపనము.

1922. ఆసియా మైనరులో టర్కీవారు గ్రీకులనోడించిరి.

* ఐరిషుఫ్రీస్టేటురాజ్యాంగ మేర్పడెను.

* 1923. టోకియో భూకంపము.

1924. (రష్యాలో) లెనిను మరణము.

* 1925. పర్షియాలో జాతీయసభవారప్పటి షాను తొలగించి, రెజాఖానును రాజుచేసిరి.

క్రీ. శ.

1926. *జపానుసాంఘైనగరము ముట్టడించెను.

1928. రష్యాలో అయిదేండ్ల కార్యక్రమము మొదలు.

* 1929. ఆఫ్గనిస్థాన విప్లవము; అమానుల్లా పదత్యాగము.

1930. జర్మను ప్రజాసభలో హిట్లరు కక్షఆరంభము.

* భారతదేశమున సవినయ శాసనభంగము.

*1931. స్పెయిను ప్రజాగణతంత్ర రాజ్యమాయెను.
జపాను మంచూరియాపై దండయాత్రచేసెను; గాంధి-ఇర్విను ఒడంబాటు; ఇంగ్లండులో జాతీయప్రభుత్వారంభము.

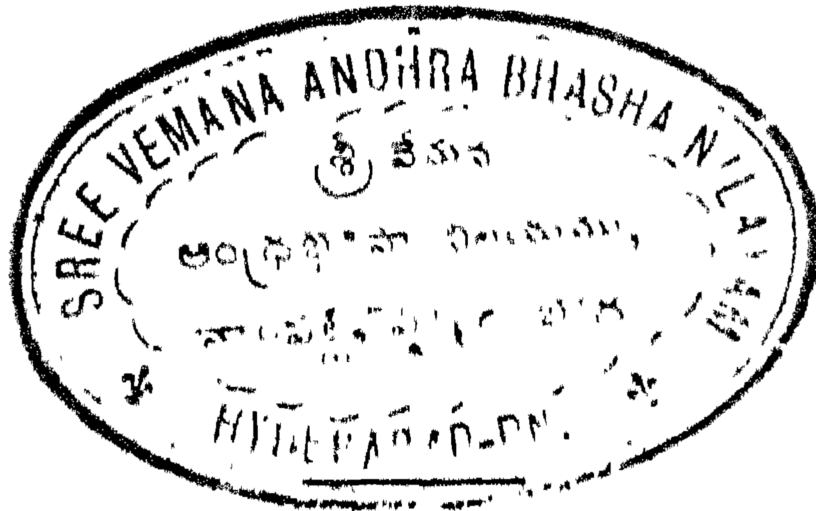
1932. జర్మనీలో నాజీప్రభుత్వము; హిట్లరుఅధికారప్రాప్తి.
*'మంచూకో' రాజ్యము ఏర్పడెను.
జపాను జాతిసమితిని వదిలెను.

*1933. హిట్లరు జర్మనీలో సర్వాధికారి ఆయెను. లండనులో ప్రపంచార్థికసభ. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రమున రూస్వెల్టు పాలనారంభము. జర్మనీజాతిసమితిని వదలెను.

*1934. భారతదేశపు బీహారులో భూకంపము. జర్మనీలో అధ్యక్షుడు హిండెన్బర్గు మరణము; సోవియట్ రష్యా నానాజాతిసమితిలో చేరెను. యూరపులో ఆయుధనిరోధసభ నిల్చిపోయెను.

క్రీ శ.

*1935. సారుప్రాంతము జర్మనీలో చేరెను. రష్యా ఫ్రాంసులసంధి. హిట్లరు వర్సైల్సుసంధి నిరాకరించెను; జర్మనీయుబహిరంగముగ ఆయుధవృద్ధిని ఆరంభించెను. క్వెట్టాభూకంపము.

(ఈపట్టికలో '*' గుర్తుఉంచిన సంగతులు మూలమునలేవు. అవి ఇందు అదనముగ చేర్చబడినవి.)

అనుబంధము 2.

ప్రపంచపు స్థితిగతులు.

ప్రపంచపు విస్తీర్ణము.	19,69,50,000	చ. మైళ్లు
భూమి ,,	5,75,10,000	,,
నీరు ,,	13,94,40,000	,,
సముద్రములోని దీవులు	19,10,000	,,
భూమిపైనున్న సరస్సులు,నదులు	10,00,000	,,
ఫలప్రదమగు భూములు	3,30,00,000	,,
ఎడారులు	50,00,000	,,
సముద్రములు:—		
శాంతమహాసముద్రము	6,86,34,000	,,
అట్లాంటిక్ ,,	4,13,21,000	,,
హిందూ ,,	2,93,40,000	,,
అంటార్కిటిక్ ,,	60,00,000	,,
ఆర్కిటిక్ ,,	40,00,000	,,
ఖండములు:—		
ఆసియా	1,70,00,000	,,
ఆఫ్రికా	1,15,00,000	,,
ఉత్తరఅమెరికా	80,00,000	,,
దక్షిణఅమెరికా	68,00,000	,,
ఓషేనియా(ఆస్ట్రేలియావగైరా)	40,00,000	,,
యూరపు	37,50,000	,,
ధ్రువప్రదేశములు	62,05,000	,,

	విస్తీర్ణము, చ. మైళ్లు.	జనసంఖ్య.	చ. మై. 1 కి సాంద్రత.	ముఖ్యపట్టణము.
ఆసియా:—				
చీనా సామ్రాజ్యము	42,70,000	44,90,00,000	105	నాన్కిన్
భారతదేశము	18,00,000	35,29,86,876	195	ఢిల్లీ
తిబెత్తు	7,50,000	30,00,000	4	లాసా
డచ్చివారి తూర్పు ఇండియా దీవులు	7,33,642	6,07,31,000	83	బటేవియా
పర్షియా	6,30,000	1,00,00,000	16	టెహరన్
తుర్క్	4,10,000	1,40,00,000	35	అంగోరా
జపాను	2,60,800	8,40,00,000	337.7	టోకియో
ఆఫ్ఘనిస్థానము	2,45,000	63,10,000	25	కాబూలు
సయాం	2,00,148	1,15,06,200	57	బాంగ్కాక్
ఇరాకు	1,50,000	30,00,000	20	బాగ్దాదు

మలయా	31,000	35,00,000	113	సింగపూరు
సింహళము	25,000	45,00,000	160	కొలంబో
ఆఫ్రికా:—				
ఈజిప్టు	36,32,00	1,40,00,000	38	కైరో
సూడాన్	10,00,000	60,00,000	16	ఖార్టూం
దక్షిణాఫ్రికారాజ్యసమితి	487,800	80,00,000	16.4	ప్రిటోరియా-కేప్‌టౌన్
అబిసీనియా	3,50,000	1,00,00,000	28.5	అడిస్‌అబాబా
మొరాకో	3,14,000	50,00,000	16	ఫెజ్
ఉత్తరఅమెరికా:—				
కనడా	35,47,230	99,40,000	2.7	ఒట్టావా
సంయుక్తరాష్ట్రములు	30,27,000	12,26,98,000	41	వాషింగ్టను
మెక్సికో	7,69,000	1,64,00,000	21	మెక్సికో
దక్షిణఅమెరికా:—				
బ్రెజీలు	33,00,000	3,06,50,000	7.5	రియో-డి-జనీరో

ఆర్జంటైనా	13,46,655	1,00,00,000	9.3	బయోనిస్ ఐర్స్
బొలివియా	6,00,000	28,00,000	4.7	ఎపాజ్.
వెనెజ్యూలా	3,63,730	30,27,000	8.3	కరాకాస్
పెరూ	3,52,000	55,00,000	15.6	లిమా
చిల్లీ	2,90,000	40,00,000	14	సాంటియాగో
యూరపు:—				
రష్యా	14,92,000	10,81,70,000	63.8	మాస్కో
యుగోస్లావియా	2,48,050	1,30,00,000	52.4	బెల్గ్రేడ్
ఫ్రాంసు	2,13,000	4,00,00,000	193.4	పారిసు
స్పెయిను	1,96,700	2,17,00,000	115.8	మాడ్రిడ్
స్వీడను	1,73,000	60,74,000	35	స్టాక్హోం
పోలండు	1,50,000	2,70,00,000	180	వార్సా
రుమేనియా	1,60,000	1,80,00,000	112	బుఖారెస్టు
నార్వే	1,24,000	27,89,000	23	ఓస్లో

ఇటలీ	1,20,000	4,20,00,000	358.2	రోము
గ్రేట్‌బ్రిటను, ఐర్లండు	95,030	4,45,00,000	485.1†	లండను
జెకోస్లవేకియా	54,600	1,43,00,000	262	ప్రేగు
గ్రీసు	49,000	70,00,000	143	ఏథెన్సు
బల్గేరియా	40,000	55,00,000	137	సోఫియా
హంగేరి	36,160	80,00,000	222	బుడాపెస్టు
పోర్చుగలు	35,500	64,00,000	180	లిస్బను
ఐరిష్‌ఫ్రీస్టేటు	26,600	30,00,000	113	డబ్లిను
స్విట్జర్లండు	15,950	40,00,000	243	బెర్న్
డెన్మార్కు	15,000	34,35,000	229	కోపెన్హేగను
నెదర్లండురాజ్యము	12,760	75,17,000	584	హేగు
బెల్జియం	11,400	76,00,000	685.7	బ్రస్సెల్సు
ఆస్ట్రేలియా	30,00,000	60,00,000	2.2	కాన్బెర్రా
న్యూజిలండు	1,05,000	14,61,000	14.5	వెల్లింగ్టను

కొన్ని ముఖ్యదేశముల జాతీయసంపద - సాలుకు మ 1 కి దామాషా ఆదాయము.

దేశము.	జాతీయసంపద. రూప్యములు.		సాలుకు తల 1 కి దామాషా ఆదాయము. రూప్యములు.	
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ...	32,080 కోట్లు	(1922)	2,247	(1928)
బ్రిటిషుదీవులు	11,920 ,,	(1925)	1,209	(1929)
ఫ్రాంసు	6,000 ,,	(1925)	603	(1928)
జర్మనీ	5,950 ,,	(1925)	570	(1928)
రష్యా సోవియటుసమితి ...	5,000 ,,	(1924)	144	(1925)
భారతదేశము (బ్రిటిషుపరగణాలు)	4,500 ,,	(1922)	*80	(1931)
స్పెయిను	4,210 ,,	(1928)	551	(1920)
కెనడా	2,768 ,,	(1927)	1,737	(1927)

* సర్. ఎమ్. విశ్వేశ్వరయ్యగారి లెక్క ననుసరించి.

దేశము.		జాతీయసంపద. రూప్యములు.		సాలుకు తల 1 కి దామాషా ఆదాయము. రూప్యములు.	
ఇటలీ ...	...	2,500 కోట్లు	(1925)	345	(1927)
పోలండు ...	...	1,400 ,,	(1928)	222	(1928)
జెకోస్లవేకియా ...	...	994 ,,	(1928)	516	(1925)
ఆస్ట్రేలియా ...	...	600 ,,	(1917)	1,431	(1924)
డెన్మార్కు ...	...	536 ,,	(1928)	801	(1927)
జపాను ...	...	511 ,,	(1928)	198	(1925)
హంగెరి ...	...	315 ,,	(1924)	839	(1927)
దక్షిణాఫ్రికాసమితి ...	...	300 ,,	(1917)	336	(1923)

ముఖ్యమతములు.

క్రైస్తవులు:—

రోమనుకాతలికులు	33,15,00,000	65,24,00,000
ఛాందసకాతలికులు	11,40,00,000	
ప్రొటస్టంటులు	20,69,00,000	
కంఫ్యూషియసుమతస్థులు		†35,06,00,000
మహమ్మదీయులు		25,93,23,000
హిందువులు		23,01,50,000
బౌద్ధులు		†15,01,80,000
ఆదిమజనులు		13,56,50,000
షింటోమతస్థులు		2,50,00,000
యూదులు		1,61,30,000
ఇతరులు		5,08,70,000

ముఖ్యజాతులు.

ఆర్యులు	72,50,00,000
మంగోలియనులు	68,00,00,000
మలయనులు	10,45,00,000
సెమిటికులు	10,00,00,000
నీగ్రోలు	10,00,00,000
ఎర్రఇండియనులు	3,00,00,000

† చీనులలో ఎంతమంది కంఫ్యూషియసులలో, ఎంతమంది బౌద్ధులో, తెలియుటకు సరియగు లెక్కలులేవు.

కొన్ని ముఖ్యభాషలు.

ఆయాభాష స్వభాషగాగలవారిసంఖ్య.

చీనాభాష†	రమారమి	30	కోట్లు.
ఇంగ్లీషు§	,,	20	,,
రష్యను	,,	10	,,
హిందూస్థానీ*	,,	14	,,
జర్మను	,,	8	,,
జపాను	,,	7	,,
ద్రావిడభాషలు మొత్తం‡	,,	7	,,
బెంగాలి	,,	5	,,
ఫ్రెంచి	,,	4	,,
ఇటాలియను	,,	4	,,

† ఇందు ఆయా ప్రాంతీయములందు చాల విభేదములు కలవు.

§ ఇంగ్లీషు సర్వఖండములందు వ్యాపించియున్నది.

* ఇందు తూర్పు పశ్చిమహిందీలలో కొంచెము భేదము కలదు; గుజరాతీ, మరాఠీ, బంగాలీ ఓఢ్రము మున్నగుభాషలకు సన్నిహితము.

‡ ఇందు ఆంధ్రభాషితులు 2,60,00,000.

దామాషా ఆయుర్దాయము, అక్షరజ్ఞానము, జననమరణముల స్థితిని తెలుపు పట్టిక.

దేశము	దామాషా ఆయుర్దాయం	చదువుకొన్నవారి నూటికి	జననము నూటికి	మరణము నూటికి
భారతదేశము	23	8	3.6	2.7
ఇటలీ	44	90	2.7	1.4
జపాను	44	99	3.3	2.0
జర్మనీ	47	98	1.8	1.1
ఫ్రాంసు	47	94.2	1.8	1.6
గ్రేటుబ్రిటను	50	90	1.6	1.1
స్విట్జర్లండు	51	†...	1.7	1.2
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు	51	94	1.9	1.2
హాలండు	52	92	...	...
స్వీడను	55	†...	...	...
నార్వే	56	†...	...	...
డెన్మార్కు	56	†...	...	...
ఆస్ట్రేలియా	57	92	2.0	.8
న్యూజిలండు	67	†...	1.9	.8

† ఈ దేశములకు సరియగు లెక్కలు దొరకలేదు. కాని ఈ దేశములలోను నూటికి సుమారు 90 మంది చదివినవారే.

కొన్ని ముఖ్యదేశములందు ప్రాథమికవిద్యకై తల 1 కి చేయు వ్యయము.

డెన్మార్కు	17—5—0
అమెరికా	16—4—0
ఇంగ్లాండు	9—0—0
ఫ్రాన్సు	9—0—0
జపాన్	7—0—0
భరతదేశము	0—2—0

కొన్ని ముఖ్యదేశములలోని జనుల వృత్తులు (నూటికి).

దేశము	వ్యవసాయము	పరిశ్రమలు	వర్తకము
అమెరికా	22	29.3	15
జర్మనీ	30.5	38.1	...
ఫ్రాంసు	38.8	31.1	12.9
కెనాడా	35	26.9	13.9
ఇంగ్లండు	7	40.0	14.0
భారతదేశము	†71.2	11.2	5.

† ఇందు చాలమంది వ్యవసాయదార్లపైనను ఈనాములపైనను ఆధారపడు నిరుద్యోగులు చేరియున్నారు.

అనుబంధము 3.

పారిభాషికపదసూచి.

అక్షము Axis

అంగభంగము Self mutilation

అక్షౌహిణి Host; huge army

అగ్నిపర్వతప్రకోపము Volcanic eruption

అచిత్ } Lifeless; Non-living
నిర్జీవ }

అజీవయుగము Azoic age.

అజీవశిల Azoic rock.

అత్యుజ్వలము } Incandescent.
ఉజ్వలము }

అంతర్జాతీయ International

అంతర్యుద్ధము Civil war.

అంతశ్శక్తి Latent force or power.

అధినివేశము Dominion.

అన్వేషకులు Explorers.

అమృతత్వము } Immortality.
నిత్యత్వము }

అమ్మవారిదేవతలు Mother Gods.

అయోమయము Made of iron; Creating confusion.

అరుణుడు Uranus.

అల్పగ్రహములు Planetoids.

అస్థిపంజరము
కంకాళము } Skeleton.

ఆత్మశక్తి Soul force.

ఆదిమజ్ఞానము Primitive thought.

ఆనువంశిక Hereditary.

ఆయుధనిరోధము Disarmament.

ఆర్థికప్రాబల్యము Economic domination.

ఆర్యజాతి Aryan race; nordic race.

ఆవిరిబండి Locomotive.

ఆవిరియంత్రము Steam engine.

ఆవిష్కరణము
ఆవిష్కారము } Invention or Discovery by experiments.

ఆసారనిర్ఝరము Torrent formed by downpour of rain.

ఆస్తిహక్కు Property right; Proprietorship.

ఇతిహాసము History.

ఈతతిత్తి Swimming bladder.

ఉదయనరుడు Eonthropus.

ఉదయశిలలు Eoliths.

ఉపశాఖ Species.

ఉభయ-చరములు Amphibia.

ఉల్క Meteor.

ఏకేశ్వరత్వము Monotheism.

ఐతిహ్యము Tradition of stories.

ఐహికబాధలు Mortifications of the world.

ఔత్తరాహులు Northmen.

కక్ష Orbit.

కర్బనకరము Carboniferous.

కర్మకాండ Ceremonial Observance.

కర్మాగారపద్ధతి Factory system.

కర్ణకుహరము Ear drum.

కార్మికులు Factory workmen; Labourers.

కల్పము Eon; Period of several ages.

కాలక్రమనిర్ణయము Chronology.

కళాదేవతలు Muses. (Gk)

కళాలయము Musuem. (,,)

కులీనులు Aristocrats.

కూర్మయుగము Coal swamp and Reptile ages.
కూర్మజాతి Newts.
కృత్రిమకళ Artifice.
కృషిరసాయనము Agricultural Chemistry.
కొరతవేయుట Crucifixion.
క్రాంతి Revolution.
క్రాంతివృత్తము Course of the orbit.
ఖగోళకాంతి Stellar light.
ఖండాంతరసామ్రాజ్యము Overseas empire.
ఖనిజము Mineral.
గచ్ఛన్నరవానరుడు Pithecanthropus erectus.
గాథామయము Mythological.
గాథలు Chronicles (Biblical).
గోపరాజులు Shepherd kings.
గోళప్రాయము Spheroid.
గౌణము Secondary.
గ్రహకుటుంబము Planetary system.
చరాచరప్రాణులు Animal and vegetable beings.
చాపవోడ Sailing ship.
చిత్; చేతన Living.

చిత్రలిపి; చిత్రాక్షరలిపి Picture writing.
చిత్రాక్షరములు Heiroglyphics; picture letters
చిల్లరజనులు Proletariat.
చీడపురుగులు Trilobites.
చోదన Impulse.
జంతుప్రదర్శనశాల Zoological garden.
జలాంతస్సూత్రులు Cables.
జంతుశాస్త్రజ్ఞులు Zoologists.
జాతిశాస్త్రజ్ఞులు Ethnologists.
జాతిసమితి League of Nations.
జాతీయసంపద National wealth.
జాతీయాహంకారము National Egotism.
జీవపరిణామము } Organic evolution.
జీవవికాసము }
జీవప్రకృతిచరిత్రము Natural history.
జీవప్రకృతిజ్ఞులు Naturalists.
జీవరసాయనజ్ఞుడు Biochemist.
జీవరసాయనశాస్త్రము Organic chemistry.
జీవాంగతత్వజ్ఞులు Anatomists.
జీవ్యాంగశస్త్రచికిత్స Vivisection.

జీవిప్రసవి Viviparous.

జ్ఞానపునర్వికాసము Renascence.

జ్యోతిశ్శాస్త్రము Astronomy.

తత్వశాస్త్రము Philosophy.

తారతమ్యగాథాశాస్త్రము Comparative Mythology.

తారతమ్యభాషాశాస్త్రము Comparative philology.

తారతమ్యమతశాస్త్రము Comparative Religion.

తార్కికులు Sophists (Gk).

తృణాహారి Herbivorous.

తేజోమేఘము Nebula.

త్రిమూర్తులు Trinity of Gods.

దశకము Decade.

దాస్యపద్ధతి Slave system.

దుర్భిణి Optical glass.

దూరదర్శిని Telescope.

దేవసమన్వయము Theocrasia.

దేవాంశరాజత్వము System of 'God-king.'

దేశద్రోహము Treason.

దేహాంగసామ్యము Anatomical resemblance.

దేహానాళికములు; నాళికములు Tissues.

ద్రవ్యవిషయములు Financial and monetary matters.

ధర్మము Righteousness.

ధాన్యదేవత Corn God; Harvest God.

ధార్మికజీవితము Religious life.

ధార్మికాందోళనము Religious agitation.

ధ్రువము Pole.

నరతత్వజ్ఞుడు Anthropologist.

నరవానరుడు Apeman.

నవజీవయుగము Cainozoic age.

నవశిలాయుగము Neolithic age.

నవార్థికవిధానము New Economic Policy.

నారసింహులు Neanderthals etc.

నిత్యత్వాభాసము Quasi eternal stability.

నిర్జలప్రళయదశ Dry and bitter age.

నిసర్గవరణము Natural selection.

నీలగోధుమవర్ణులు Brunet people.

పరమహిమము Extreme snow; Inscrutable power.

పరమాణువు Atom.

పరిణామము Evolution.

పరివర్తనము Revolution.

పరిశోధనతత్వజ్ఞులు Experimental philosophers

పరిశోధనశాస్త్రము Experimental science.

పరిసరము Environment.

పర్వతోత్క్షేపము Mountain upheaval.

పవిత్రరోమకసామ్రాజ్యము Holy Roman Empire.

పాలకవర్గము Bureaucracy.

పురాణజీవయుగము Palæozoic age.

పురాతత్వజ్ఞులు Archeologists.

పువ్వారలు Gills.

పూర్వశిలాయుగము Palæolithic age.

పూర్వార్ధగోళము } Old world; Eastern
పూర్వార్ధప్రపంచము } Hemisphere.

పుంజీపతులు; పెట్టుబడిదార్లు Capitalists.

పొరలు Strata; Layers.

పొలుసులు Scales.

పౌరస్వత్వము } Spirit and rights of Citizen-
పౌరత్వభావము } ship.

ప్రకృతిశక్తులు
ప్రాకృతికశక్తులు } Natural forces.

ప్రజాసత్తాకము Democratic.

ప్రగతి Progress.

ప్రజాతంత్రకము Republic.

ప్రతినిధిప్రభుత్వము Representative Government.

ప్రథమశాఖ Primates.

ప్రధాని Princeps (Roman).

ప్రభుత్వమతపీఠము State church.

ప్రభుసభ House of Lords.

ప్రమ Accurate knowledge.

ప్రాచీనశిథిలము Archeological remains.

ప్రాతనిబంధన Old Testament.

బృహద్భారతము
భారతవర్షము } Greater India.

భావపరిశీలనశాస్త్రము Psycho-analysis.

భావోద్రేకము High Emotion.

భాషాశాస్త్రజ్ఞులు Philologists.

భూతత్వజ్ఞులు Geologists.

భూతత్వశాస్త్రము } Geology
భూగర్భశాస్త్రము }

భూపటలము } Earth's crust.
భూమిపెచ్చు }

భూతలము Earth's surface.

భౌతికశక్తి Merchanical power.

భౌతికశాస్త్రము Physical science.

భౌతికవిపర్యాసము Physical upheaval.

భ్రమ Fetich; Misconception.

మతద్వేషి Heretic.

(క్రైస్తవ) మతపీఠము } Church (Christian).
మతసంస్థ }

మతమూఢత Religious intolerance.

మతయుద్ధము Crusade.

మతశాస్త్రము Theology.

మతసంస్కారము Reformation.

మతహింస Religious persecution.

మధ్యజీవయుగము Mesozoic age.

మధ్యధరాప్రాంతము Mediterranean region.

మధ్యకాలము Middle ages.

మనశ్శాస్త్రము } Psychology.
మనస్తత్త్వము }

మన్వంతరము Period of several ages.

మహాగ్రీసు Magna Grecia.

మహామారి Pestilence; Plague.

మాంసాహారి Carnivorous.

మిశ్రజాతి Mixed race.

మిశ్రదేశము Egypt.

మురుగుయుగము } Age of swamps.
రొంపియుగము }

మూర్తిపూజ Idol worship.

మృగయులు Hunters.

మోతశక్తి Tonnage.

యవనులు Greeks; Ionians.

యాంత్రికనాగరికత Mechanical civilsation.

యాంత్రికపరివర్తనము Mechanical revolution.

యుగము Age; Cycle.

యుగసంధి Period of change of the Age.

యూదులు Jews.

రసవాదజ్ఞులు Alchemists.

రాక్షసపుటీగలు Dragon flies.

రాజత్వము Monarchy.

రాజవంశము Dynasty.

రాజ్యాంగము Constitution.

రాజ్యాంగవేత్త Statesman.

రాజ్యాంగశాస్త్రము Political science.

రాద్ధాంతము Speculative theory.

లోహతత్వము
లోహవిజ్ఞానము } Metallurgy.

వరుణుడు Neptune.

వలస Colonial.

వంశాస్థికజాతి
వెన్నెముకగల } Vertebrate class.

వస్తువినిమయము
సాటా } Barter.

వాగ్మిత్వము Elocution.

వాస్తుశిల్పి
విశ్వకర్మ } Architect.

విజ్ఞులు Experts; Specialists.

విజ్ఞానము Science.

విద్యుత్తంత్రి Electric telegraph.

విద్యుచ్ఛకటము Electric car or train.

విప్లవము Revolution.

విపర్యాసము Convulsion; degeneration.

విశ్వజనీనత Universalism.

విశ్వశక్తులు Forces of the Universe.

వైజ్ఞానికసూత్రము Scientific theory.

వ్యక్తిమోక్షము Personal salvation.

వ్యాసము Diameter.

శతాబ్ది Century.

శతపదములు Centepedes.

శాస్త్రీయపరిశోధకులు Scientific researchers.

శిలాధాతువులు } Fossils.
శిలాజన శేషములు }

శిలాద్రవము Molten rock; lava.

శిలాశాసనము Rock-edict.

శిలాశిల్పి Sculptor.

శిలువ Cross. (Xn')

శిష్టసభ Senate; Upper House.

శ్రమణకులు Budhist monks.

సంఘర్షణోష్ణము Frictional heat.

సంఘసామ్యము / సామ్యవాదము } Communism; Bolshevism; Soviestims.

సంచారజాతి Nomadic race.

సంప్రదాయము Tradition.

సర్వసమత్వసూత్రము Equalitarian Formula.

సమీకరణము Assimilation.

సమిష్టిప్రభుత్వము Federal Government.

సమ్మేళనము Confederation.

సంయుక్తరాష్ట్రము United States.

సరీసృపము Reptile.

సదృశశరీరాంగవిజ్ఞానము Comparative anatomy.

సంస్కృతి Culture.

సస్తనులు Mammals.

సహజసంపద Natural wealth.

సహజేచ్ఛ Natural impulse.

సాగరికులు Seafaring people.

సాంఘికమనస్తత్వము Social Psychology.

సాంఘికవాదము Socialism.

సాంఘికశాస్త్రము
సంఘశాస్త్రము } Sociology.
సామంతరాజ్యపద్ధతి Feudalism.
సామ్రాజ్యతత్వము Imperialism.
సిద్ధాంతమతములు Creed religions.
సువార్త Gospel; Psalm.
సూర్యపరిధి Solar penumbra.
సూక్ష్మదర్శని Microscope.
సూచ్యగ్రవస్తువు Conic section.
సూర్యశిలాసంస్కృతి Heliolithic culture.
సౌరకుటుంబము Solar system.
స్థిరవాసులు Settled people.
స్వత్వము
స్వం } Property.
స్వయంనిర్ణయము Self determination.
స్వామ్యము Ownership.
హిమప్రళయము Ice deluge.
హిమమధ్యయుగము Interglacial period.
హిమయుగము Ice Age.
హూణులు Huns.